

similiter et de Roboam contentioso dici, quia poenitentia ejus in illis, quos non habemus, libris forsitan scripta fuit. Roboam autem nullus divinæ Scripturæ peritus dubitat reprobatum fuisse a Deo; et de Salomone quidem super octavum Canticum graduum dicit Augustinus, quod superius me posuisse recolo, quia reprobatus est a Deo. Quas igitur Scripturas scire non possumus, sive eas non habendo, sive habitas non intelligendo, divino tribuendæ sunt igni, juxta quod mandatur in lege de carnibus agni. Et illæ quidem Scripturæ, quas vel apud nos, vel apud Hebræos diximus non haberi, antiquitus irreparabiliter combustæ sunt igni. Tempore etenim Sedecia, qui filiorum Juda ultimus regum fuit, anno undecimo regni ejus hostilis Chaldæorum exercitus invasit Judæam, et Hierusalem obsessam et captam destruxit. Et inter cætera bibliothecam, quæ magno illic erat studio congregata, igne penitus concremavit. Postmodum vero, concedente Artaxerxe rege Persarum, Esdras scribe de captivitate Babylonis ascendit; et reversus Hierusalem de tanta multitudine librorum, quos penitus ignis consumpserat, paucos quibus nunc utimur mirabili fultus scientia, imo ineffabili repletus gratia, in statum pristinum restauravit. Quod si videtur incredibile, quomodo scilicet vir iste etsi clarus ingenio, et a puero divinis eruditus litteris, tantum pelagus Scripturarum potuerit memoria claudere, et libros igni consumptos ad notitiam hominum corde memori revocare, recolamus quia Deo, qui illos primitus voluit scribi et per Esdras voluit eosdem rescribi, nihil est impossibile: imo verum est quod de eo scriptum est, subest ei posse cum **385** voluerit, et omnia quæcunque voluit, fecit. Cum itaque solum facere mirabilia, non est incredibile, cujus solius, sicut ad Manue dicit, nomen est mirabile, propterea et ipse Esdras, scribe velox in lege Moysi legitur appellari, et Artaxerxes rex ei scribens: « Esdræ, inquit, sacerdoti scribe legis Dei doctissimo salutem (*I Esdr. iv.*) » Et paulo post: « Missus es, inquit, ut visites Judæam et Hierusalem in lege Dei tui, quæ in manu tua est (*I Esdr. vii.*) »

A Præterea idem Esdras novos tunc temporis reperit apices litterarum, manentibus duntaxat sonis et numero pristinarum. Quos apices, quia promptiores et legibiliores pristinis fuerunt, Hebræi grataiter susceperunt, et eis usque in hodiernum utuntur, qui antea eisdem quibus et Samaritani tam sonis quam characteribus utebantur. Manet igitur, hodieque Judæis et Samaritanis in sonis litterarum identitas, in figuris autem earundem magna diversitas. Quia vero quæ scripta sunt de Salomone reperi, duxi ad medium, congruum est, ut huic responsioni imponam silentium; prudentis lectoris derelinquens arbitrio, eorum quæ dicta sunt, quæ, quibus, veraci præponat judicio. Neque enim tectorem, si tamen prudens fuerit, ab his æstimo dissentire, quibus **B** Augustinum, Paschasium, Gregorium, Bedam, Fulgentium, Isidorum, Anglosinum, Rabanum, viderit consentire, cum isti divinis Scripturis non inveniantur repugnare, imo eis per omnia concordare. Quis adeo parvi, vel potius pravi cordis fuerit, ut audeat dicere istos, vel saluti Salomonis invidisse, et ob hoc abnegasse poenitentiam ejus vel Scripturas divinas non intellexisse, et ob hoc in abnegando illius poenitentiam, omnes pariter erravisse? Secutum est igitur hujusmodi doctores et ductores sequendo venerari, cum per eos in Scripturis cognoscere veritatem sit commendabile, vel forte cum eis ignorare sit excusabile. Quod si mihi daretur optio, mallet in Scripturis cognoscere quæ ipsi cognoverunt, et nescire quæ ipsi nescierunt, quam nesciendo quæ ab eis sunt cognita, et præsumendo incognita, in eis, vel negare quod ipsi affirmaverunt, vel affirmare quod ipsi negaverunt. Cum igitur, fratres mei, in dubium quid venerit, non sunt foliola imperitorum in medium proferenda, sed venerabilium scripta Patrum, diligentius revolvenda, ut eorum assertionibus detergatur nostra ignorantia, quorum doctrinis ut sole, luna, refulget Ecclesia. Recipiat quæ de Salomone intelligere et recolligere potui, vestra dilectio: his enim finem poni secutura poscit responsio.

DE INSTITUTIONE CLERICORUM TRACTATUS SEX.

I.

DE DIGNITATE CLERICORUM.

PROLOGUS.

Si in præmissis responsionibus Deo indigni adjutore: in hac, quæ sequitur, video illum multo am-

D plus necessarium mihi fore, ad quam aggrediendam non mediocriter sum concussus, et velut a fronte, offusa ejus gravedine percussus. Hujus namque

finem dum adhuc stans in ingressu, procul aspicio, ad illum me posse pervenire, tantæ difficultatis esse conjicio, ut satius existinem eum a longe salutare, et ad propria regredi, quam vela ventis committere, et ulterius progredi. Inter Scyllam enim et Charybdim eundem est, inter quas navigare res est plena periculi, inde autem evadere, digna miraculi. Cæterum si phaselum meam ille velit nauclerus regere, qui Petrum incipientem mergi data manu fecit emergere, qui apostolis periclitantibus, ventis imperavit et mari, et eorum fecit tumultus quiescere, ducar et perducar ad optatum cursu peragili, quamvis ligno portatus fragili. Quod enim mihi vires meas metienti videtur impossibile, ei cujus in mari viæ sunt, et semitæ ejus in aquis multis, omnino est perfacile. Huic autem me nauclero non mea, sed fratrum merita commendabunt, et me sibi in hoc opere servientem votis et precibus adjuvabunt. Illo ergo tenente gubernaculum, aggrediar tentare periculum.

CAPITULUM PRIMUM.

Quæritis, fratres, cum in Ecclesia omnis ordo viventium magnæ sit sanctitatis, si teneat unusquisque præscriptæ regulam veritatis, quis eorum tamen dignior, quis dignitate sit veraciter principalis, utrum monachus, an potius clericus. Hoc autem ideo in dubium venisse existimo, quia in **386** utrisque aliquantisper defecit virtus humilitatis : et oculis fumo superbiæ caligantibus, vel non patet, vel non placet sinceritas veritatis. Quia enim alter eorum superbe contempsit quod erat, alter vero non minori superbia videri appetiit quod non erat : utrobique declinavit statera æquitatis, et ideo plerique jam nesciunt utriusque mensuram dignitatis. Hujus autem metas discutere, invidiæ plenum est et laboris, cum hujusmodi plerumque discussores arguantur odii vel amoris. Si enim clericos plus justo depressero, in quorum numero gaudeo me esse, videbor id odisse quod sum, et amare quod non sum. Quod vitium in humano genere longe lateque pervagatur, unde et apud litteras sæculares quidam magnopere satiricus admiratur :

*Qui fit, ait, ut nemo quam sibi sortem
Sen ratio dederit, seu fors objecerit, illa
Contentus vivat, laudet diversa sequentes ?*

HORAT. sat. 1, lib. 1.

Videbat vir sapiens plerosque sorte sua non contentos id quod erant non amare, imo inconstantie morbo laborantes quod non erant, amplius commendare. Si autem monachos, prout justum est, non commendavero, incutiet mihi colaphum illud evangelicum (*Matth. vii*), « Quod vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis, et illud apostolicum (*Philip. ii*) : Superiores sibi invicem arbitantes, quamvis hoc dictum Apostoli videatur debere intelligi non de manifesto ordine dignitatis, sed de occulte merito sanctitatis. Magno igitur moderamine est utendum, et nec in dexteram, nec in sinistram aliquatenus declinandum, ut, etsi non possum per

omnia satisfacere eorum, qui aliter sentiunt, voluntati; non tamen injurias inferam veritati. Quia vero clericorum ordo esse mihi videtur antiquior, ipse in hac responsione procedat anterior, ut videlicet de eo primitus disseratur, quem primitus existisse nequaquam dubitatur. Hujus itaque ordinis quæ fuerit a primordio dignitas, vel quod officium, diligenter debet inquiri : quod, quantum extimo, in libris Moysi poterit inveniri.

CAPITULUM II.

Legimus quippe in Exodo quia, cum in eremo populus Israel moraretur, arcam sibi Deus de lignis Sethim præcepit fabricari, eamque in tabernaculo de cortinis et pellibus, et tabulis composito mandavit collocari, ut sibi in eo habitanti, preces illic et ostiæ offerrentur, ibique supplicantibus et dona deferentibus propitius haberetur. Ut autem huic divinæ habitationi religione congrua serviretur, elegit Aaron et filios ejus, qui sacerdotio fungerentur, qui dona offerentium suscipientes, divino ea conspectui præsentarent, ipsumque Deum populo propitium fieri postularent. Quia vero, sicut Apostolus ait, « omnia in figura contingebant illis (*I Cor. x*), » scripta sunt autem propter nos, in quos fines sæculorum devenerunt; scire debent clerici, quid ea quæ prædiximus, præsignabant, et quomodo jam tunc eorum dignitatem, vel officium commendabant. Quod si omnia, quæ de arca et tabernaculo per Moysen dicta sunt, longum est ad præsens replicari, eorumque rationes et sensus multiplices longe difficilius explicari : pauca tamen breviter et summarim libet perstringere, ut in his ostendatur clericorum dignitas imaginaliter eminere. Arca facta in eremo de lignis Sethim, quæ nimirum imputribilia sunt, corpus significat Christi, quod factum in hoc mundo de virgine incorrupta, incorruptum permansit, non solum quia corruptionem putredinis in sepulcro non vidit, verum quia illud, nec vermiculus corrosit libidinis, nec damnosæ corrupit caries vetustatis. Quæ dno carnis, id est vitæ carnalis incommoda quidam peccator deplorat, qui forte de lignis imputribilibus compactus non erat. « Inveteravi, inquit, inter omnes inimicos meos (*Psal. vi*). » Et iterum : « Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus (*Psal. xxxvii*). » Ut autem apertius ostenderet de qua putribili constaret materia, adjunxit : « Et non est sanitas in carne mea (*ibid.*). » Convenienter igitur arcam Moyses de lignis imputribilibus fecit, quia corpus Christi nulla peccati attaminatio putrefecit. Tabernaculum vero de cortinis, et pellibus, et tabulis compositum, præsentis temporis Ecclesiam signat, quæ ex diverso fidelium genere constat, qui cum diversi sint meriti, officii, dignitatis, unam tamen Ecclesiæ statuunt fabricam compage charitatis. Quæ nimirum Ecclesia, dum de hac peregrinatione festinat ad gaudia divinæ visionis, quasi de eremo transit ad terram promissionis. Ne autem hujus itineris labore defatiscat, habet non mediocre munimentum, dum in secretis suis, corporis Christi

salutare continet sacramentum; quod dum intra se videtur conservare, ipsa potius ab eo conservatur, ut non tam arca per tabernaculum, quam per arcam tabernaculum muniatur. Aaron vero et filii ejus, qui tabernaculo et præsunt et serviunt, ipsi sunt clerici, qui dum in Ecclesia clericatus dignitatem et officium sortiantur eidem Ecclesie non solum ministrant, sed etiam principantur. Aaron quidem, eos quos nunc tenemus episcopos, filii vero ejus, inferioris gradus designant presbyteros, qui corpus Christi sacro ore conficiunt, cæterisque fidelibus sumendum distribuunt. Et quia idem Aaron et filii ejus omnia quæ in tabernaculo agenda erant, explere non poterant; adjuncti **387** sunt eis filii Levi, de quo et ipsi orti erant, ut sub ipsis, illi Domino ministrarent, ipsumque tabernaculum, et quidquid ad cultum ejus pertinet, diligenti sollicitudine observarent. Sic enim locutus est Dominus ad Moysen, dicens: « Applica tribum Levi, et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, ut ministrent ei, et excubent, et observent quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo: dabisque dono levitas, Aaron et filii ejus (Num. xiv). » Qui nimirum levitæ tantæ et ipsi habiti sunt dignitatis, ut cæteris tribubus filiorum Israel a Moyse per domos et familias numeratis: soli ipsi inter cæteros nequaquam computarentur, sed ex præcepto Domini selecti a cæteris divino ministerio manciparentur. Sicut scriptum est: « Tribum Levi noli numerare, neque ponas summam eorum cum filiis Israel; sed constitues eos super tabernaculum, et erunt in ministerio (Num. i). » Hi autem levitæ, qui sub Aaron et filiis ejus in tabernaculo excubant, eos designant clericos qui sub episcopis et presbyteris Ecclesie ministrant, qui segregati a populo, et prælati populo, Deum et populum suo interventu conciliant. Neque enim intervenire pro populo solummodo est presbyterorum, verum etiam omnium clericorum. Sicut enim Aaron et filii ejus qui de tribu Levi erant (Num. iii), cæterique levitæ pro primogeniis filiorum Israel assumpti a Domino, tabernaculi ministerio mancipantur, ut eorum officio, tam ipsorum quam populi peccata deleantur, sic nimirum et clerici, sive majoris, sive minoris ordinis habeantur, ad serviendum Deo de medio populi segregantur, ut divinis officiis inherentes, non solum se ipsos, verum et subjectum populum tueantur. Quia vero ad hanc tuitionem clericalis non sufficit prærogativa dignitatis, nisi dignitati adjungatur cumulus sanctitatis: voluit Deus eosdem clericos tam sanctis moribus informari, ut vite merito sibi, non sæculo, valeant conformari. Et vere non decet, ut qui dignitatis ecclesiasticæ fastigium obtinent, non etiam lumine sanctitatis coruscent, cum dignitas oneri potius quam honori habeatur, si non sanctitatis adminiculo fulciatur. Privati quippe cujuslibet opera, si perversa fuerint, vel forte delitescunt, vel paucis innotescunt; qui vero præeminet dignitate, nullum invenit latibulum operibus arguendis, quia ipsa dignitas præfert lucem

A pudendis. Quod attestans vir prudens ille Boetius: « Collata, inquit, improbis dignitas, non modo non efficit dignos, sed prodit potius et ostendit indignos. » Et quidam historiographus: « Qui in excelsis, inquit, ætatem agunt, eorum facta concti mortales noverunt, ita in maxima fortuna, minima licentia est. » Cum autem prælatus vita et fama fuerit deturpatus, eis quibus debuerat prodesse, invenitur obesse, quia cum virus capitis ad membra derivatur, totius corporis sanitas infirmatur. Cum enim vita clericorum forma sit laicorum, ut illi per ardua justitiæ tanquam duces prægradiantur, isti vero tanquam greges sequantur: populi tamen mobilitas longe proclivior est ad deteriora sectandum, quam ad ea quæ ardua sunt, imitandum. Ne igitur et clericos dignitas clericalis gravaret, dum eos immunes sanctitatis amplius diffamaret, et quibus debet exemplum præbere, vivendi offendiculum potius generaret; bene Deus disposuit ut quibus gratuitam contulit dignitatem, dignitati congruam injungeret sanctitatem, ut quanto populis digniores, tanto essent eisdem sanctiores. Neque enim decebat, ut qui erant longe impares dignitate, pares essent vivendi qualitate, sed sic vivant subditi, ut Deo placere mereantur, sic autem prælati, ut non tam loco quam merito prælati bene viventibus habeantur. Quæ nimirum sanctitas clericorum, sicut et dignitas multis est in lege ænigmatibus et figuris præsignata, multis testimoniis commendata, ut nulli de ea liceat dubitare, qui Scripturis aurem voluerit inclinare. Tanta enim de Aaron et filiis ejus cæterisque levitis, scripta per Moysen lectitantur, in quibus ea quæ ad clericos pertinent, sive dubio præsignantur, ut jam facilis sit ea non amari, quam penitus ignorari. E quibus congruum videtur ad medium nonnulla revocare, et quomodo clericis conveniant, prout facultas dabitur, demonstrare; ut et minus eruditi, discant quæ nesciunt, et qui ea quæ noverunt contemnentem diligunt oblivisci, velint noli, cogantur reminisci.

CAPITULUM III.

Aaron ergo primus a Deo sacerdos eligitur: non quod ante eum non fuerint sacerdotes, sed illi sua quasi spontanea voluntate, non divina facti sunt auctoritate. Unde paulo superius libet repetere, et de prioribus sacerdotibus aliquid dicere, ut quantum necessaria fuerit hujus sacerdotis electio videatur, cum in gentibus multi præcesserint, quorum utilitas, vel non tanta, vel nulla penitus judicatur. Reperitur in Genesi Melchisedech Dei Altissimi sacerdos existisse (Gen. xiv), qui Abrahæ de cæde hostium revertenti, panem et vinum legitur protulisse. Cujus facti mysterium Paulus apostolus (Hebr. v) non mediocriter veneratur, recolens quia juxta hunc ordinem, Christum factum sacerdotem David propheta protestatur: « Tu es, inquit, sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix). » **388** Verum hic Melchisedech, quando, vel quomodo, vel quare sacerdos factus fuerit, Scriptura divina non memorat, sed sic cum ducit ad medium, ut de

his omnino relicto. Inter alienigenas quippe illius conversatio fuit quibus, etsi jure regio cognoscitur imperasse, non tamen sacerdotis officio eisdem creditur ministrasse. Quod, quantum extimo, distinguere signanter Scriptura videtur; ut non civitatis talem Melchisedech rex et sacerdos pariter asseratur, sed tantum rex Salem; sacerdos autem Dei altissimi separatim dicatur, ut ex hoc Scriptura velle intelligi videatur, quia ille in civitate regale quidem imperium obtinebat, soli autem Deo non etiam et populo sacerdotis ministerio serviebat. Sic enim in Genesi scriptum est: « At vero Melchisedech rex Salem proferens panem et vinum (erat enim sacerdos Dei altissimi) (Gen. xiv); » et Apostolus: « Hic, inquit, Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei summi qui obviavit Abraham regresso de eade regum (Hebr. vii). » Nec est incredibile quod incredulis rex imperat fidelis, et justus, cum hoc ipsum et huic contrarium accidisse frequenter legamus, et in præsentiarum fieri videamus. Multoties enim reges increduli filiis Israel verum Deum colentibus imperarunt; et e converso reges vel principes israelitici hostes suos jure belli subactos, etsi non Judæos, tamen tributarios reddiderunt. Nostris etiam temporibus Christiani reges Judæis incredulis circumquaque dispersis, multisque gentilibus, etsi non cultum Christianæ religionis, jugum tamen imponunt dominationis: et e regione inter barbaras nationes multi Christiani, etsi a fide catholica non declinant, regum tamen dominationi cervicem inclinant: Non igitur mirum, si et Melchisedech, qui vero Deo serviebat, gentibus incredulis imperabat, ut ejus sacerdotium non tam necessarium quam voluntarium ostendatur, cum per hoc non populo ministrare sed Deo placere videatur. Habebat fortasse idem populus sacerdotessuos per quos apud eum cultus idololatriæ servabatur; ad quorum forsitan distinctionem Melchisedech Dei altissimi sacerdos appellatur, prius enim quam in populo Dei sacerdotes inveniantur fuisse, apud exteras nationes sacerdotes leguntur existisse: ut sacerdotium Judæos potius a gentibus quam gentes a Judæis videri possint accepisse. Cum enim Pharaon rex Ægypti Joseph eductum de carcere constitisset (Gen. xli), præpositum universæ terræ Ægypti, et mutato ejus nomine lingua Ægyptiaca vocasset eum salvatorem mundi, dedit, inquit Scriptura, illi uxorem Ascenech, filiam Putiphares sacerdotis Heliopoleos. Et infra in eodem libro: « Emit, inquit, Joseph omnem terram Ægypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis præter terram sacerdotum, quæ a rege tradita fuerat eis, quibus et statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, et ideo non sunt compulsi vendere possessiones suas (Gen. xlvii). » Et in Exodo: « Moyses, inquit, pascibat oves Jethro soceri sui sacerdotis Madian (Exod. iii). » Videtis apud Ægyptios, et Madianitas, sacerdotes haberi, per quos eorum sacra imo sacrilegia certum est celebrari, cum nondum in populo Dei sacerdos inveniat, qui

A eo tempore quo Moyses interfecto Ægyptio fugit in Madian, inter Ægyptios morabatur. Jam quippe longe lateque nationes gentium dispersæ erant quæ varios deos varia superstitione colebant, eisque templa, simulacra, sacrificia perversa devotione instituebant, Deumque verum creatorem suum fere omnes penitus nesciebant.

CAPITULUM IV.

Ægyptii vero inter quos filii Israel versabantur tunc temporis præcipuo Serapim venerabantur. Qui cum rex fuerit Argivorum, navigio transvectus est in Ægyptum, ibique mortuus honorem adeptus est divinum. Hic nimirum, dum adhuc viveret vocatus est Apis; cum autem mortuus coleretur, vocatus est Serapis, quasi sepultus Apis. Dignam quippe visum est eis ut cum illi divini honoris exhibitione deservirent; amplificatione quoque nominis eundem honorarent. Non intelligentes miseri quia hoc deus tam suum quam illius est dedecus, cum hujusmodi additamentum mortui hominis indicet monumentum. In hujus autem honorem Serapis taurum niveum quibusdam maculis distinctum studiose, et delicate nutriebant: eidemque tauro, miro errore decepti divinos honores exhibebant. Quo mortuo, vel, sicut quidam aiunt, prædicti Serapi immolato, alium ejusdem coloris ad nutriendum quærebant; et quia quæsitum haud difficile inveniebant, divina hoc fieri procuracione credebant. Hic vero taurus ab eo qui dicebatur Serapis, curtato per apheresim nomine, vocabatur Apis, forte quia, etsi honore divino venerandus, Deo tamen Serapi non erat coæquandus, vel forte ideo appellatus est Apis, ne si diceretur Serapis, error temerarius videretur, cum isto non mortuo, sicut ille, sed vivens coleretur. Hoc errore misero Ægyptus misera tenebatur, cum apud eam plebs israelitica luti et lateris operibus premebatur, qui nimirum error eisdem filiis Israel in ruinam et scandalum fuit, quia multi eorum relicto cultu unius veri Dei ad colenda Ægyptiorum signenta sunt conversi. Videntes enim templa studiose ædificari, simulacra devote adorari, sacerdotes ordinari, sacrificia celebrari, et hæc agendo Ægyptios prosperari; videntes, **389** inquam, hæc levitate populari movebantur et ad agendum similia incitabantur; et quia Deum verum visibiliter non videbant, diis Ægyptiis quos poterant videre, serviebat. Ad quorum cultum, eos vel timor Pharaonis impellebat vel illecebra Ægyptiæ prosperitatis inducebat, vel forte erroris et ignorantie caligo seducebat. Colebant igitur Apim, taurum scilicet illum, cui et Ægyptii cervicem flectebant, et cultum debitum Creatori, ordine perverso, creaturæ exhibebant. Hinc est, ut extimo, quod cum in eremo deos sibi fieri postularent, dicentes ad Aaron: « Fac nobis deos qui nos præcedant. Huic enim Moysi qui eduxit nos de terra Ægypti, nescimus quid acciderit (Exod. xxxii). » idem Aaron recolens quia in Ægypto adoraverunt Apim, projectis in ignem inauribus eorum vitulum ludit; extimans, quia aliud idolum, vel non reciperent, vel

potius tam gratum non haberent. Unde illi novum conflatilse intuentes, et in eo quasi Deum pristinum recognoscentes, præ gaudio exclamaverunt. « Hi sunt dii tui Israel : qui eduxerunt te de terra Ægypti (*Ibid.*). » Quod autem diis alienis servierint in Ægypto, satis aperte divina testatur Scriptura, quæ postmodum eos ab illorum studet revocare cultura. « Auferte, inquit, Deos, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia, et in Ægypto, et servite Domino (*Jos. xxiv.*). »

CAPITULUM V

Cum itaque errore idololatriæ apud Ægyptios filii Israel seducerentur, et sicut prædictum est, lateris operibus graviter premerentur (*Exod. ii.*), rege Pharaone moriente, et in morte ejus divina illos gratia visitante clamaverunt ad Dominum ab operibus quidam, etsi non omnes, vel corde compuncto forsitan omnes. Quorum clamore commotus est Deus, et illorum miseratus errorem, et recordatus fœderis quod pepigerat cum Abraham, Isaac et Jacob, non sustinuit ut eorum filii penitus interirent, sed misso ad eos de terra Madian, Moyses, benigne monuit ut redirent. Et quia Ægyptus tenebræ sunt, Israel vero videns Deum, nulla autem conventio luci est ad tenebras, etsi enim lux lucet in tenebris, tenebræ tamen eam non comprehendunt (*Joan. i.*); voluit eos Dominus educere de Ægypto, id est de tenebris idololatriæ et in deserto pœnitentiæ collocare, ut ibi meritum sibi acquirerent sanctitatis, et sancte vivendo recuperarent, imo auferrent Israeli- cæ fastigium dignitatis. Quia vero nulla illis religio commendabilis videbatur, quæ in offerendis sacrificiis non occupabatur, et ea tantum putabatur fructuosa devotio, quam carnalium munerum commendabat oblatio, lactans illos tanquam parvulos, Deus nequaquam ab eis sacrificandi consuetudinem amputavit, sed eam potius ordinavit, ut quod non volebant non facere, non diis, sed Deo vero diligerent exhibere. Hoc est unde Pharaos vehementer irascitur, implacabiliter stomachatur. Cum enim ingressi ad eum Moyses et Aaron dicerent : « Hæc dicit Dominus Deus Israel : Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi in deserto (*Exod. v.*); in hoc ille verbo non mediocriter indignatus : « Quis est, inquit, Dominus ut audiam vocem ejus? Nescio Dominum; et Israel non dimittam. Et illi : Deus Hebræorum vocavit nos ut eamus viam trium dierum in solitudine, et sacrificemus Domino Deo nostro. Et ille : Quare Moyses et Aaron sollicitatis populum ab operibus suis? Ite ad onera vestra (*ibid.*). » Et infra : « Vacant, inquit, et ideo vociferantur dicentes : Eamus et sacrificemus Deo nostro (*ibid.*). » Et paulo post : « Vacatis, inquit, otio, et ideo dicitis : Eamus et sacrificemus Domino. Ite ergo et operamini (*ibid.*). » Nihil tam grave, nihil tam molestum Pharaoni videbatur, quam si populus Israel exiret de Ægypto, ut vero Deo sacrificaret. Prævidebat quidem spiritualis Pharaos, id est diabolus, vel suspicabatur, quia sibi magnam detrimentum inferretur, si filiis Israel divi-

nitus sacerdotium conferretur, per ejus ministerium ipsi Deo ab eodem populo sacrificium offerretur. Quocirca quantis poterat viribus materialis Pharaos nitebatur, ut vel hujusmodi consilium penitus annullaret, vel saltem aliquatenus immutaret. Videns autem illud non posse penitus annullari, seque tribus plagis percussus quarta superaddita solito amplius prægravari, duritiam suam compulsus est aliquantulum mitigare, imo mitigatam simulare, et ait : « Ite, sacrificate Domino in terra hac (*Exod. viii.*). » Ac si diceret : Scio quidem quia Deo vestro sacrificare vultis in deserto, sed ite, sacrificate ei in Ægypto; ut inter me et vos quoddam medium disponatur, per quod concordia utcumque teneatur, dum et ego partim consentio vestræ petitioni, et vos obtemperantes estis ex parte aliqua meæ jussioni. Ad quem Moyses : « Non potest, inquit, ita fieri; viam trium dierum pergemus in solitudinem, et sacrificabimus Deo nostro sicut præcepit nobis (*ibid.*). » Videbat profecto vir sanctus vel Spiritus, qui in eo loquebatur, quia nulla populo Dei cum Pharaone habenda est concordia, nec potest Deo sacrificium complacere, si is qui sacrificat non ad lucem egredi sanctitatis, sed in tenebris peccatorum disponit remanere. Denique in exitu Israel de Ægypto (*Exod. xiv.*) agnum mysticum idem populus jussus immolare; sed hæc immolatio non ad remanendum, sed ad egrediendum inventa est profuisse.

CAPITULUM VI.

Egressi sunt igitur, vellet nollet Pharaos, de Ægypto, et in deserto, duce 390 Moyse collocati : ibique rudibus institutis tanquam lacte tenero educati. Videns enim Deus quia ad peccandum erant proclives, et ab Ægyptia consuetudine, vel non, vel difficile poterant avelli (consueverant quippe, ut audistis, idola venerari, sacrificiis occupari, ritus gentium imitari), noluit eis omnem subito interdiceret vetustatem, ne huic tenacius inhaerentes, omnem penitus repellerent novitatem. Infirmus enim animos tunc se utcumque duci ad meliora dimittit, cum eum ductor suus in aliquantula sua delectatione remanere permittit : et tunc patientius sustinet ferrum medici ferientis, cum pariter sentit lenem fomentum ejusdem blandientis. Eapropter sic illis Deus novam religionis formulam intimavit, ut tamen vetera penitus non auferret : sic illis vetera dereliquit, ut eadem quodammodo innovaret. Nam et illis carnalia sacrificia concessit, quod erat vetustatis, et ut sibi eadem immolarentur instituit; quod erat novitatis. Denique sic illorum condescendens infirmitati nostræ longe postfuturorum consuluit utilitati; dum quod illis realiter concessit agendum, nobis spiritualiter dedit intelligendam, ut et illos animales illiceret figura carnalis, et nobis prodesset intelligentia spiritalis. Ex eo enim quod illis mandavit, occultum nobis texuit sacramentum, ut eo magis quæ apud nos impleta sunt, diligeremus, quo ea longe ante præfigurata sciremus. Nam dum illis agere quæ carnalia sunt, iudixit, quo spiritualiter in nobis implenda

erant, prædixit, et illius temporis realis historia, nostra facta est prophetia. Longiusculam digressionem videor texuisse, dum ostendo, non gentes a Judæis, sed Judæos a gentibus, imo verius a Deo sacerdotium accepisse. Ad id quod cœperam, tandem est revertendum, et quomodo vetera novis conveniant, sicut promiseram, ostendendum. Promisi quippe, ut recolo, me dicturum aliqua ex multis, quæ de Aaron et filiis ejus, cæterisque levitis per Moysen scripta sunt; quomodo et possint et debeant clericis coaptari, et quomodo istorum et dignitas, et sanctitas in illis inveniantur figurari.

CAPITULUM VII.

Cum igitur filiis Israel in eremo constitutis, vendi Deus præcepta dedisset, et ne deos gentium ulterius colerent, summopere prohibuisset, dicens: « Non habebis deos alienos coram me (Exod. xx); » et iterum: « Non facietis mecum deos argenteos, nec deos aureos facietis mihi (ibid.); » arcam et tabernaculum, ut superius dictum est, præcepit fabricari, ibique sibi hostias immolari. Ut autem hostiarum oblatio commendabilis haberetur, et populi cervix indomita majorum reverentia premeretur, voluit Deus in eodem populo sacerdotes haberi, per quorum ministerium hujusmodi cultum sibi voluit exhiberi. Noluit enim, ut unusquisque offerentium sibi sacerdos existeret, et ad placandum Deum se posse sufficere præsumptivo tumore consideret, ne tanti prærogativa officii, eo amplius vilesceret, quo sibi eam passim et libere quisque indignus assumeret. Inter cæteras itaque tribus filiorum Israel, tribum Levi certi causa mysterii selegit, et in ea præ cæteris, Aaron et filios ejus sacerdotes elegit, ut scilicet Aaron summum sacerdotii haberet principatum, filii vero ejus secundarium quodammodo prioratum. Ut autem sicut dignitate et officio, sic etiam et habitu discreti a cæteris haberentur, voluit ut ministrantes in tabernaculo, novæ vestium genere vestirentur, ut earum admonitione et devotiores in ministerio redderentur, et apud cæteros reverentiæ majoris haberentur. Fecit itaque Aaron fratri suo Moyses ex præcepto Domini vestimenta quædam, quæ solus ipse haberet ut propria, quædam vero, quæ cum filiis haberet communia, ut ex ipso habitu innueretur, in quo summus pontifex omnes reliquos præveniret, in quo vero cæteris sacerdotibus conveniret. Sic electi, sic induti, Aaron et filii ejus sacerdotio funguntur, ministrant arce et tabernaculo, Deo et populo, Deo quidem, ut ei placere mereantur, populo autem, ut ad bene vivendum et complacendum erudiant et hortentur. In quo satis patenter ostenditur, quoniam clerici qui ad fungendum sacerdotio promoventur, non ingeri, sed eligi, non nudari, sed indui debent, ne si non electi, non induti funguntur sacerdotio, non juvari, sed gravari tali mereantur officio.

Prologus de electione clericorum.

Libet itaque in hac electione clericorum paulo brevius immorari, et quomodo in Scripturis, tam

novis quam veteribus commendetur electio, diligentius intueri, ut si Deo juvante, vobis ejus cognitio declaratur, eodem gratiam infundente amplius cognita diligatur. Facilius enim quis quid amat, cum id aliquantulum novit, nescio autem utrum possit diligere quod non novit. Denique teste Apostolo, ad diligendum Dominum ob hoc quorundam duritia non accessit, quia in eis ejusdem cognitio non præcessit. « Si enim, inquit, cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (I Cor. ii). » Ac si **391** diceret: Ideo eum non dilexerunt, quia non cognoverunt.

CAPITULUM VIII.

Eligitur quidem a Deo, non solum Aaron, de quo satis audistis, verum etiam Eleazar filius ejus, ut post eum summa cura tabernaculo serviat, et non tam carnali successione, quam divina electione summus sacerdos existat. Sic enim ad Moysen loquitur Deus: « Tolle Aaron et filium ejus cum eo, et duces eos in montem Or. Cumque nudaveris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium ejus; et Aaron colligetur et morietur ibi (Num. xx). » Quod autem hujusmodi veste, non nisi summus sacerdos induatur, in Exodo aperte declaratur: « Vestem, inquit, sanctam, qua utetur Aaron, habebunt filii ejus post eum, ut ungantur in ea, et consecrentur manus eorum. Septem diebus utetur illa qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis ejus, et qui ingreditur tabernaculum testimonii, ut ministret in sanctuario (Exod. xxix). » Quis autem ille sit filius, qui hac veste debeat indui, et pro patre summus sacerdos constitui, in Levitico determinari videtur, cum de oblatione pontificis sermo divinus loqueretur: « Hæc est, inquit, oblatio Aaron, et filiorum eorum, quam offerre debent Domino in die unctionis suæ. Decimam partem ephæ offerre similæ in sacrificio sempiterno (Levit. vi). » Offeret autem eam calidam in odorem suavissimum Domino sacerdos, qui patri jure successerit. Ubi notandum, quia non ait simpliciter: « Sacerdos qui patri successerit, » sed vigilanter ait: « Qui patri jure successerit, » ut hæc nimirum intelligatur justa successio, quam non sola carnis posteritas, sed divina sancit electio. Denique idem Aaron duos alios filios priores natu, Nadab scilicet, et Abiu, legitur habuisse, quos nec paterna successione, nec divina electione dignos cognoscitur existisse. Nesciebat igitur Moyses quis post Aaron fratrem suum ad summum sacerdotium deberet promoveri, et ideo necesse habebat divinitus edoceri: præsertim cum idem Aaron et alium haberet filium, Ithamar nomine, qui, etsi vitæ commendabilis invenitur, non tamen ad summi gradum sacerdotii accersitur. Ipse etiam Moyses, cum se moriturum divina revelatione cognosceret, et filios sibi carnaliter succedentes relinqueret, nulli tamen eorum regendi curam populi vel honorem dimisit, sed Josue filio Nun divinitus electo principatum commisit. Sic enim ait Moyses: « Provideat Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc, ne sit

populus Domini sicut oves absque pastore. Dixitque Dominus ad eum: Tolle Josue filium Nun, et pone manum tuam super eum, ut audiat eum omnis Synagoga filiorum Israel (*Num. xxvii*). » Nequaquam, ut arbitrator, filiis suis Moyses principatum invidit, sed vir sanctus Deo sic inspirante prævídít: quod ad honores ecclesiasticos non erat ambienda pro- vectio, sed expectanda et commendanda divinæ voluntatis electio. Quam electionem Jethro quoque sacerdos Madian commendavit, cum eidem Moysi genero suo salubre consilium intimavit. Cum enim Moyses in regimine populi intolerabiliter laboraret, et de mane usque ad vesperum solus causas eorum et jurgia sustineret, videns hoc Jethro socer suus, satis incongruum judicavit, et ut sibi coadjutores eligeret, sapienter admonuit, dicens: « Provide de omni plebe viros potentes et timentes Deum, in quibus sit veritas, et qui oderunt avaritiam, et constitue ex eis tribunos et centuriones, et quinquagenarios, et decanos, qui judicent populum omni tempore. Quidquid autem majus fuerit, referant ad te, et ipsi minora tantum judicent; leviusque tibi sit parito in alios onere. Si hæc feceris, imperium Domini implebis. Quibus auditis, Moyses fecit omnia quæ ille suggesserat, et electis viris strenuis de cuncto Israel constituit eos principes populi, tribunos et centuriones, et quinquagenarios et decanos (*Exod. xviii*). » Videtis hos principes ad gradum digniorem non impetu propriæ voluntatis proVectos, sed ordine divinæ dispositionis electos; ipsamque dignitatem non illorum lenocinari affectui, sed fidelium servire profectui. Cum enim qui electi sunt, timere Deum et amare veritatem, et avaritiam prædicentur odisse, constat minime dignitatis eos fastigium non art- biisse.

CAPITULUM IX.

Nec solum in regimine populi, verum etiam in discrimine populi, valere plurimum videtur electio, sicut divinarum quoque Scripturarum signanter in- nunt lectio. « Cum enim contra populum Israel, in Raphidim Amalech pugnare, et quomodo contra re- pugnantem bellum esset incundum Moyses ordina- ret, dixit ad Josue: Elige viros, et egressus, pugna contra Amalech. Fecit, inquit, Josue, ut locutus erat Moyses: fugavitque Amalech et populum ejus in ore gladii (*Exod. xvii*). » Ecce de filiis Israel nulli ad præliandum contra Amalech accinguntur, nisi qui a Josue, id est Jesu eliguntur, ne, si non electi bellum præsumant inire, ruinam potius, quam victoriam cogantur invenire. Postmodum vero, cum in Sethim, in campestribus Moab populus Israel moraretur, et non bello, sed dolo Madianitarum per idolum Phegor devictus **392** ignominia premeretur, voluit Deus hujusmodi injurias ultum iri ut et hostis de sua non diutius gauderet fallacia, et suam Israel ignominiam nova purgaret victoria. « Locutus est itaque Dominus ad Moysen dicens: Ulciscere filios Israel de Madianitis, et sic colligeris ad populum tuum. Statimque Moyses: Armate, inquit, ex vobis

A viros ad pugnam, qui possint ultionem Domini ex- petere de Madianitis. Mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israel qui mittantur ad bellum. Dede- runtque milles de cunctis tribubus. Cumque pu- gnassent contra Madianitas, et vicissent, omnes mares occiderunt (*Num. xxxi*). » Tale quid et in libro Judicum invenitur, cum contra Gabaa Benja- min a Dan usque Bersabee, eadem mente unoque consilio convenitur, quia enim homines illius civita- tis longe transgressi legitimæ terminos castitatis, uxorem cujusdam levitæ incredibili ferore libidinis vexantes, ignominiosam illi mortem intulerant; con- tenerunt omnes filii Israel ante Dominum in Maspha, decernentes ut contra Gabaa Benjamin pugnaretur, ne tam grande piaculum inultum haberetur. Dicunt ergo: « Decem viri eligantur e centum ex omnibus tribubus Israel, et centum e mille, et mille de decem millibus ut comportent exercitui cibaria, et possi- mus, pugnantes contra Gabaa Benjamin, reddere ei pro scelere quod meretur (*Jud. xx*). » Videtis ele- ctionem plurimum commendari, cum contra inimi- cos pugnatur, ne quis alios ulcisci præsumat, si non electionis adminiculo fulciatur. Qui enim vel alios vindicare, vel aliis non electus præsumpserit impe- rare, tam sibi quam cæteris ruinam invenitur infer- re, quia finem optabilem præsumptiva non invenit fortitudo, nisi forte ad eam digna correxerit pœni- tudo.

CAPITULUM X.

C Hujus præsumptionis nescius, tam ad præliandum quam ad impetandum David eligitur; et in utroque, non suam sed Domini voluntatem secutus invenitur. Dicit quippe ad eum prudens illa mulier Abigail: « Faciens faciet Dominus tibi dominio meo donum fidelem, quia prælia Domini, domine mi, tu prælia- ris (*I Reg. xv*). » Quis, quæso vos, prælia Domini præliatur, nisi qui in prælio non suam sed Domini gloriam aucupatur: et dolet cum inimicos occidisse viderit, quamvis sibi victoriam gaudeat accidisse? Inde est quod idem David in morte Saul non medio- critet contristatur, et adversus montes Gelboe, in quibus ille ceciderat, stomachatur (*II Reg. i*). De regno autem suo, ait ad Michol: « Vivit Dominus, quia ludam ante Dominum, qui elegit me, et præcepit mihi, ut essem dux super populum Domini Israel (*II Reg. vi*). » Et in Paralipomenon hæc eadem electio multoties replicatur, ut eam replicando commendare plurimum videatur. « Elegit, inquit, Dominus Deus Israel me, ut essem rex Israel, et ite- rum, placuit ei ut me eligeret regem super cunctum Israel (*I Par. xxviii*). » Quando vel quomodo ipsum David Deus elegerit, superfluum videtur ad præsent recensere, quia vestram prudentiam hujus rei ordi- nem æstimo non latere. Nostis quippe quod Isai Bethlemites ductis ad medium filiis suis a majore deorsum versus per ordinem, per singulos audit a Samuele: « Neque hunc elegit Dominus. Veniente autem parvulo David de pascuis, ait Dominus Sa- mueli: Surge et unge eum, ipse est enim (*II Reg.*

xvi). » Adhuc de Veteri Testamento multa hujusmodi possent his quæ dicta sunt jungi, sed ne inferat protensa multitudo fastidium, ad nostri litteras temporis tandem est divertendum. In illis enim invenitur etiam electio commendari, ad quod considerandum congruum est populum immorari.

CAPITULUM XI.

Dominus noster Jesus Christus cum nobiscum in terris conversaretur, Ecclesiam suam verbis et operibus informavit; et eos qui ei et præessent et prodesse diligentius ordinavit. Duodecim itaque, sicut nostis, elegit discipulos, quos et apostolos nominavit, quos per universum misit orbem, ut vice sua prædicarent et baptizarent, solverent et ligarent, langiores curarent, dæmonibus imperarent: ipsique Ecclesiæ paterna sollicitudine providerent, et se ipsos vivendi formam aliis exhiberent. Denique tantam illis contulit gratiam, ut non solum quæ ipse faciebat, sed et majora horum facerent, sicut ipse idem in Evangelio (*Joan. xiv*) protestatur et in divina Scriptura comprobatur. Nulli quippe cunctis retro diebus, alve patriarchæ, sive prophetæ, sive quilibet sancti, qui diversis locis et temporibus Domino servierunt, tanta vel vivendi, vel miracula faciendi, gratia refulserunt, quanta ipsi apostoli, qui Deum in carne et videre et diligere meruerunt. Ad hunc autem apostolicum gradum nullus, nisi electus, accessit: nullus se tumida præsumptione ingressit. Voluit enim Christus in illo primo et præcipuo apostolorum ordine demonstrare, quia excellentia ecclesiasticæ dignitatis non est aucupium propriæ voluntatis, sed honor et ministerium sanctitatis. Ideo elegit eos quibus tale ministerium injunxit, sicut eisdem ipse ait: « Ego elegi vos (*Joan. xv*). » Denique cum per lapsum Judæ Iscariotis eorumdem apostolorum esset numerus imminutus, ne **393** quid sacramenti deesset numero, qui ab ipso Christo fuerat institutus, voluerunt apostoli alium substitui, qui locum Judæ Iscariotis obtineret, et tam sacrum mysterium, quam sacri mysterii numerum diligentius adimpleret. Statuerunt igitur, sicut scriptum est, duos: Joseph qui vocabatur Barsabas, et Matthiam. Et orantes dixerunt: « Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex duobus unum, locum accipere ministerii hujus. Et dederunt sortes eis, et cecidit sors super Matthiam, et annumeratus est cum undecim apostolis (*Act. i*). » Videtis quia in locum Judæ, non nisi electus succedit; nec ad apostolicam dignitatem quisquam, nisi vocatus, accedit. Matthias quippe sorte eligitur, cum per apostolos apostolus ordinatur. Et qui tempore illo Ecclesiæ pastores ordinabantur, sorte quidem, ut quidam volunt, eligebantur, unde et clerici nominantur. Clericus enim interpretatur sorte electus. Cleros Græce, sors Latine, inde clericus, sorte electus. Ab apostolis igitur nomen exortum est clericorum, qui nimirum, et clerici, et principes sunt clericorum. Ipsi quippe electi alios et jam elegerunt, et eligendo, debere eos eligi docuerunt. Nec solum

A presbyteros, vel episcopos, qui in ordine clericali propter sacerdotium, gradum obtinent digniorem, verum et diaconos elegerunt, quos esse inferiores presbyteris voluerunt. Cum enim in Ecclesia primitiva viderent apostoli fidelium numerum crescere, et omnium ministerio non possent sufficere, placuit eis septem boni testimonii viros ad ministrandum fidelibus constituere, ut ipsi verbo Dei, et orationi liberius possent insistere. « Et elegerunt, inquit, Stephanum, virum plenum fide et Spiritu sancto, et Philippum, et Procorum, et Nicanorem, et Timotheum, et Permenam, et Nicolaum advenam Antiochenum: et orantes imposuerunt eis manus (*Act. vi*). »

CAPITULUM XII.

B Saulus quoque Tharsensis, ut apostolus fieret, est electus, sicut de eo Dominus Anania dicit in visu: « Vade quoniam vas electionis mihi est iste (*Act. ix*). » Deinde cum idem Saulus esset Antiochiæ cum prophetis et doctoribus in quibus erat Barnabas et Simon, qui vocabatur Niger, et Lucius Cyrenensis, et Manahen: « Ministrantibus illis Domino et jejnantibus dixit Spiritus sanctus: Separate mihi Barnabam et Saulum in opus ad quod assumpsi eos. Tunc jejnantes, inquit, et orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos (*Act. xiii*). » Et ipsi quidem missi a Spiritu sancto, abierunt. Ecce Saulus et Barnabas de inter cæteros electi verbum Dei mittuntur prædicare; formam congruam relinquentes cui se debeant posteri conformare. Neque enim debet quisquam officium aggredi prædicandi, nisi eum divina commendet electio; ne, si eum Spiritus sanctus non miserit, sed suus proca-citer impulerit, gravet eum nociva præsumptio. Inde et Ephesi episcopos, id est presbyteros idem Paulus eleganter commendare videtur, cum eos ad regendam Ecclesiam diligenter hortatur. « Attendite, inquit, vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei (*Act. xx*), » ac si diceret: Attendite vestræ et universorum fidelium salutis, in quorum regimine non vos ipsos ambitione proterva posuistis, sed ei qui vos posuit, sancto Spiritui obedistis. Sic debere fieri alias etiam protestatur, cum scribens ad Hæbræos de pontificibus loqueretur: « Omnis, inquit, pontifex ex hominibus assumptus, ab hominibus constituitur (*Hebr. v*); assumptus, inquit, constituitur, ac si diceret: Non sibi pontificatum assumit, sed ad eum assumitur; non se constituit, sed constituitur. Quod aperte declarat, cum subjungit: Nec quisquam sumit sibi honorem; sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron (*ibid.*), » hoc est dicere: Sic debet pontifex constitui, ut honorem non sumat, non præsumat, sed sumatur: non diligit, non eligat, sed eligatur. Quod legis auctoritate confirmat, paulo infra subinferens: « Lex homines constituit sacerdotes (*Hebr. vii*). » Et cum Titum instrueret de institutione presbyterii, sic ait: « Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt, corrigas: et constituas per civi-

tates presbyteros. Tu, inquit, constituas presbyteros, non ipsi seipsos (*Tit. 1*). » Denique illos in Evangelio Dominus invenitur arguere qui in cœnis primos accubitus festinant eligere, cum invitato ad nuptias eo usque sedendum sit inferius, donec audiat sibi dici : « Ascende superius (*Luc. xiv*). » His et multis aliis testimoniis Scripturarum, tam veterum quam novarum, satis ostenditur quod ad honores ecclesiasticos non nisi electus debet ascendere, ne, cum venerit pater familias discumbentes invisere, eum quem ipse non promovit, cogat descendere. Unde summopere clericis est cavendum, ne hujus præsumptionis arguantur, ne eligant antequam eligantur; ne, si non electi velint eligere, habeant nomen, et non ex re. Clericus enim, *electus* dicitur. Huic autem interpretationi etiam illa congruit interpretatio levitarum, quia, sicut clericus *electus*, ita et levita dicitur *assumptus*. Assumpsit enim Dominus levitas pro primogenitis filiorum Israel, ut ministrarent ei in sanctuario suo (*Num. 111*). Eligi ergo et assumi debent qui ad hujus dignitatem officii promoventur, alioquin illa beatitudine non fruuntur, de qua propheta : **394** Beatus, inquit, quem elegisti et assumpsisti (*Psal. Lxiv*), hoc est dicere : Beatus clericus et levita, et pulchre proposuit clericum, et levitam subjunxit, quia clericus, etsi non tempore, tamen prior est dignitate; cum levita clerici typus sit et figura, clericus autem veritas usque in finem sæculi permansura. Neque enim deficient dignitas et officium clericorum, donec finis veniens sæculi transvererit nos ad æterna sæcula sæculorum.

CAPITULUM XIII.

Cum autem, ut dictum est, ad honores ecclesiasticos non nisi electus debeat promoveri, nostris tamen temporibus multo aliter videmus fieri, quia crevit et excrevit numerus plurimorum, qui non tam re gloriantur quam nomine clericorum. Quia ergo multi avaritiæ facibus inardescunt, et vel ditari, vel honorari plus justo concupiscunt, cum non possint ad libitum prosperari, impudenter se ingerunt, et appetunt ordinari, ut quod eis ex suo patrimonio non confertur, ordinum mercimonio conferatur. Eapropter cum celebrandorum ordinum dies præoptata declaratur instare, tam multos ad ordines videmus festinare, ut audisse credendi sunt edictum illud poeticum : « Occupet scabies extremum. » Videntes enim ordinandi eos qui ordinati sunt efflorere, et non tam probitatis, vel scientiæ, vel generis, quam ordinum beneficio ad honores et divitias pervenisse, turpe est eis, si in loco infimo relinquuntur, et non etiam ipsi qualicumque modo divites habeantur. Nullam igitur sanctitatem habentes, sanctitatis assumunt officium : non ut Deo per hoc intendant deservire, sed ad sua desideria efficacius pervenire. Et quia Deus illis causa non existit ordinandi, cum eis non sit cura Deo, sed sæculo ministrandi : ipsum officium quod justis est relectio spiritualisque sagina, illis efficitur laqueus, et ruina.

A Cum enim hujusmodi presbyteri populum spiritaliter pascere jubeantur, se potius temporaliter pascere comprobantur; et cum altari orantes pro populo astare videantur, non tam divina coelitus beneficia præstolantur, quam ipsius populi oblationes terrenas aucupantur. Quorum avaritiam per prophetam, Malachiam Dominus arguit dicens : « Quis est in vobis qui claudat ostia, et incendat altare meum gratuito? (*Malac. 1*). » Vult Deus Ecclesiæ suæ, vel altaris ministerium agi gratis, id est non impulsu avaritiæ, sed zelo charitatis, quia non est ei acceptabile quod offertur, si de bonæ intentionis promptuario non profertur. Quocirca subjungit : « Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra (*ibid.*). » B Quia Deus in eis nihil invenit sibi gratum, munus quoque non approbat quod exterius est oblatum : et qui cordis omnium intimus est inspector, ipsius magis sine munere, quam sine ipso munere est susceptor. Cum igitur non super cor suum, sed super manus suam, gloriam Dei ponunt, cum ad glorificandum eum cordis munditiam non præponunt, non solum non obtinent quod se promereri pro muneribus arbitrantur, sed pro cordis malitia, prout justum est, reprobantur. Et cum Deo sola eorum exterior oblatio benedicit, Deus justus redditor, eorum benedictionibus maledicit. Quod evidenter insinuat, cum paulo infra dicit : « O sacerdotes, si nolueritis ponere super cor, ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum, mittam in vos egestatem, et maledicam benedictionibus vestris, et maledicam illis, quoniam non posuistis super cor. Quia, inquit, super cor nequaquam posuistis, quia in quo glorificer, intelligere nolulistis, mittam in vos bonorum operum egestatem, reprobabo internam merito pravitatis exteriorem ministerii sanctitatem. Vos enim, inquit, recessistis de via : et scandalizastis plurimos in lege (*Malach. 11*). » Avari sacerdotes in populo perverse dogmatizant, et illos plurimos perverso dogmate scandalizant, dum volunt et agere ministerium sanctitatis, et tamen non deponere mores et opera pristinae pravitatis. De quibus dicitur per Michæam : « Principes, inquit, Hierusalem in muneribus judicabant, et sacerdotes ejus in mercede docebant : et prophetæ ejus in pecunia divinalant (*Mich. 111*). » Hujusmodi sacerdotes corpus Christi non mediocriter vilipendunt, qui pro terrenis muneribus illud vendunt, et quod sui pretio universum mundum sufficit redimere, hujusmodi presbyteri pro stipe vilissima non recusant impendere.

CAPITULUM XIV.

Omnes quidem Judam Iscariot mirabiliter detestantur, omnes ejus avaritiam execrantur; sed, si paulo diligentius velimus attendere, corpus Christi multo ille pretiosius aestimavit, qui pro illo immolando non minus quam triginta argenteos postulavit. Nostri autem presbyteri plerumque pro nummo, plerumque pro obolo Christum immolant in al-

peri : non sane attendentes quia tali pretio non se
 Christus voluit comparari, nec hujus intuitu pas-
 sionis suæ mysterium celebrari. Quod ex ver-
 bis ejus poterit comprobare qui ea voluerit dili-
 gentius retractare. Cum enim Christus sub ip-
 sius passionis articulo agonizaret, et certissi-
 mum sui pignus dilectis discipulis relinquens,
395 corporis et sanguinis sui celebrandum
 eis mysterium commendaret, quod intuitu vellet agi,
 signanter expressit, et ait : « Hæc quotiescunque
 feceritis, in mei memoriam facietis. » Attendite,
 quæso, presbyteri, diligentius verba Christi : et in-
 telligite, quo respectu mysterium corporis et san-
 guinis ejus celebrandum sit. « Hæc, inquit, quo-
 tiescunque feceritis, in mei memoriam facietis. »
 Quid est : In memoriam mei ? Hoc est, non in me-
 moriam nummi, non in memoriam sæculi, non in
 memoriam terreni alicujus commodi, sed in memo-
 riam mei, hoc est ut mihi placeatis, ut me diligatis,
 et passioni meæ vicem congruam rependatis, ut, sicut
 ego pro vobis charitate exigente Patri obtuli me-
 metipsum, sic et pro me, charitate reciproca unus-
 quisque offerat semetipsum. Qui igitur hæc facit, et
 in hanc memoriam non facit, contra mandatum
 Christi facit. Certum est autem quia contra obe-
 dientiam non prosunt victimæ, cum, sicut per Sa-
 muelem Dominus dicit : « Melior sit obedientia quam
 victimæ (I Reg. xv). » — « Hæc, inquit, quotiescunque
 feceritis; in mei memoriam facietis, » et pulchre
 cum missa celebratur idem versiculus in canone
 replicatur, ut sacerdos ore suo mandatum Christi
 reducat ad medium, ne valeat excusari, ne scilicet
 vel ignorantia vel oblivionis oppansione culpa ejus
 possit aliquatenus obumbrari. Hic quippe versiculus
 et justis dat incentivum amoris, et injustis augmen-
 tum poenarum et doloris, dum illi hunc replicantes
 ad imitandum ferventius excitantur, et isti contem-
 nentes, amplius judicantur. Horum autem contem-
 nentium tanta est multitudo, ut jam eis non tam
 ecclesiæ, quam fora repleantur, et indifferenter cum
 populo conversantes, sicut populus habeantur. Unde
 et propheta lugens aiebat : « Sicut populus, sic
 sacerdos (Ose. iv). » Cum enim ad ministerium
 Ecclesiæ ordinati intra ecclesiam vel ejus confinia
 debeant contineri, et a populari tumultu et frequen-
 tia, tam vita quam ordine removeri, tamen quia ab
 illorum consortio nullo sustinent disciplinæ repagulo
 cohiberi, eis fora, plateas et compita videmus jam
 impleri. Hoc nimirum, et in Threnis suis Jeremias
 deplorat (cap. iv), quod videlicet lapides sanctuarii
 dispersi sunt in capite omnium platearum, id est
 ministri Ecclesiæ infrenes discurrunt per latitudi-
 nem sæcularium actionum. Et quid mirum, si nostros
 ordinatos per devia morum videmus evagari, cum
 non propter aliud festinaverunt ordinari, nisi ut per
 ordines possent expressius sæculo conformari ? Quo-
 modo enim potest esse cujuslibet actio defæcata,
 cuius intentio, tanquam fons et origo, limo est ava-
 ritia deturpata.

CAPITULUM XV.

Sicut autem isti exorbitant ordines injuste appe-
 tendo, sic e regione multos declinare videmus eosdem
 superbe fugiendo. Quia enim forte eis sua patrimo-
 nia suppetunt, et quæ ad præsentem pertinent vitam
 satis præsto sunt, contemnunt penitus ordinari, non
 quia nolunt honorari vel ditari, sed quia nolunt per
 ordines a peccandi licentia revocari. Timent pro-
 fecto, quia si pondere ordinum gravarentur, melius
 seinceps vivere cogentur, et cum peccandi nolint
 deponere voluntatem, amittere nolunt etiam liber-
 tatem. Eapropter cum vel episcopus, vel decanus,
 vel quilibet eorum prælatus eos voluerit ad ordines
 promovere, quia forte Ecclesia eorum ministerio
 videtur indigere, contumaciter recusant, nec di-
 gnantur majorum obedire mandatis, timentes, ut
 aiunt, sacris ordinibus insigniri, cum vitam non ha-
 beant sanctitatis. Volunt quidem, temporalibus Ecclesiæ
 beneficiis sustentari, sed eidem Ecclesiæ nolunt in
 spiritualibus suffragari, volunt de altario vivere, sed
 nolunt altario deservire. Inde est quod nonnullas
 ecclesias videmus canonicis plenas esse, et tamen
 eisdem diaconos et presbyteros sic deesse, ut vix
 possint inveniri qui hujusmodi officii perfungantur,
 nisi forte vicarii tanquam mercenarii conducantur.
 Si autem isti contemptores ordinum honores eccle-
 siasticos sibi viderint arridere, quos sine ordinibus
 non possunt obtinere, relegato timore quem
 antea prætendebant, currunt ad ordines quos antea
 fugiebant. Jam profecto non ætas eos junior revo-
 cat, non stoliditas illiterata, non vita vitii irretita,
 sed horum omnium consideratione remota, ne non
 perveniant ad imminentem præposituram, sacris
 ordinibus cervicem supponunt sub eis procul dubio
 ruituram. Unde nostris temporibus plures ecclesiæ
 non mediocriter infirmantur, quia videlicet eis hu-
 jusmodi præpositi occulto judicio principantur; quos
 cum ad gradum digniorem evertexit præsumptio
 propria, non directio Christi; in ipsa dignitate « quæ
 sua sunt, quærent, non quæ Jesu Christi (Philip. ii). »
 Totum quippe animam suam rebus applicant peri-
 turis, et more puerorum, presentibus inhærentes,
 nihil cogitant de futuris. « Væ tibi, terra, Scriptura
 dicit, cujus rex puer est (Eccl. x). » Hoc est dicere :
 Væ tibi Ecclesia, cujus præfatus vitam retinet pue-
 rilem, non assumens gravitatem senilem, non for-
 titudinem juvenilem. Non facit omnia cum consilio,
 quod convenit maturitati senili, non est fortis quod
 ætati competit juvenili. Non sedet, nisi ut tanquam
 filii Israel, manducet et **396** bibat, non surgit nisi
 ut ludat : hoc est, in his quæ agit, non nisi corporis
 et animi voluptate capitur transitura, non in ea cum
 Paulo extenditur, quæ sunt sine fine mansura.
 « Cogitavi, inquit, dies antiquos, et annos æternos
 in mente habui (Psal. lxxvi). » Non projicit nuces
 et talos, id est vana et ludicra, quæ pueris ætas sua
 videtur indulgisse, non accepit librum legis in manu
 quem Joas, cum rex fieret, legimus accepisse (II
 Par. xxiii). Cum igitur ejusmodi puer electione

propria fuerit ordinatus, et ordinis patrocinio fastigium obtinuerit ecclesiastici cujuslibet principatus : gemit juxta Salomonem populus et misere lamentatur, quia puero puerilia peragente, ipse quoque nequaquam maturatur. De qualibus per Isaiam Dominus : « Dabo, inquit, pueros, principes eorum ; et effeminati dominabuntur eis et corruet populus (Isa. III). »

CAPITULUM XVI.

Nec solum hæc ordinandi ambitio eos occupat, quos clericos dicimus sæculares ; verum et inter eos serpit qui conversatione et habitu videntur regulares. Neque enim sufficit maligno spiritui eos qui versantur in publico, sibi quasi ex facili vendicare, nisi eos etiam quos districtioris videt esse propositi, tentaverit aliquatenus enervare. Eapropter cum in claustris sub regula fuerint congregati, ut abjectis quæ mundi sunt, summa cura studeant sanctitati : in ipso tamen religionis proposito nolunt inferiores cæteris apparere, imo forte aliquantulum sublimius eminere. Si igitur vita vel scientia se viderint, imo putaverint cæteros anteire, volunt etiam apud eos digniorem locum invenire, ut inter eos reverentiæ majoris habeantur, quibus se meliores cujuslibet gratiæ merito arbitrantur. Eo quidem respectu ad sacros ordines desiderant sublimari, seque vel aperte offerunt, vel occulte appetunt invitari, ut cum inter reliquos paulo sublimius fuerint ordinati, locum obtineant suæ, ut putant, congruam sanctitati. Quod si viderint diem præterisse quo se a prælatiis suis putabant commoveri, et spe frustrata ad optatos ordines nequaquam promoveri, murmurant, et asserunt indignius debito se tractari, cum eorum personæ amplius, ut æstimant, debuerint honorari. Si autem eos, quos minores putant, sibi viderint in ordinando conferri, et quos æquales negare non præsumunt occulta sibi dispensatione præferri, utroque consideratione æstimantes suam plus justo promotionem differri, injurias sibi non mediocres conqueruntur inferri. Nolunt enim meritorum suorum infirmitatem sapienter pensare, et dilationem suam Dei consilio penitus assignare : qui vel eos ultra vires non vult ordinibus aggravare, vel forte differendo, vult eorum patientiam comprobare. Nihil horum attendentes, de discretionem magistrorum disputant, vel eorum erga fratres dilectionem accusant, quia videlicet unumquemque fratrum juxta debitum modum diligere, vel quomodocumque deferendum sit, nesciant discretius pervidere. Qui autem subregulari disciplina et habitu dant veraciter operam sanctitati, summa cura, summo studio bellum inferunt vanitati ; nec inter fratres appetunt honorari, sed honorari, recolentes quia Christus non venit ministrari, sed ministrare (Matth. xx). Si igitur ordinari differuntur, non id fieri murmurant magistrorum negligentia vel errore, sed se indignos reputant tantæ sanctitatis officio vel honore : et hoc solum studentes, ut juxta propositum divinæ placeant majestati, curam sui committunt ejusdem humiliter voluntati. Si vero vocantur ad ordines,

A non tamen se diligunt sublimari, quam timent ordinibus prægravari ; ne, qui vacui vix via Dei poterant ambulare, suscepto fasce vel ruere cogantur, vel coeptum iter aliquatenus retardare. Quocirca in suscipiendis ordinibus non latentem concupiscentiam, sed cogentem sequuntur obedientiam, ne si plus justo appetant delitescere, audiant genus esse ariolandi non acquiescere (I Reg. xv). Plerique autem, etsi non procaciter se postulant ordinari, se tamen diligunt per obedientiam invitari : non quia velint, ut putant, amplius honorari, sed quia Deo se æstimant devotius famulari, et eis quos diligunt, orando efficacius suffragari. Gaudent igitur, si tam minores, quam majores fratres eorum ordinentur, ut ipsi quoque, etsi non præ cæteris, tamen cum cæteris invitentur. B Invitati autem plus justo gaudent concupitis obedire mandatis, non invitati vero dolent cassari conceptæ propositum voluntatis. Et quia sibi dolent et sibi gratulantur, timendum est ne non tam Deo quam sibi consentire convincantur. Cum verus obediens divinum consilium sequendo et amando debeat commendare, non suæ voluntati divinum consilium applicare. Ille quippe hostis antiquus, qui habet mille artes nocendi, eos quos districtiori proposito ad altiora videt conscendere, cura pervigili molitur evertere, et vel a fronte occurrens, ad posteriora, quæ dimiserant, impugnationibus eos apertis retorquet ; vel ipsis ex latere veniens, jaculum eis superba vanitatis intorquet, vel a tergo sequens admistionem propriæ voluntatis quasi quoddam ab eis tributum extorquet. Unde necesse est, ut qui omnes ejus laqueos curat evadere, nihil sibi proponat, nisi quod obedientia dictaverit ; 397 nihil aggrediatur quod illa vetuerit, nihil contemnat, quod illa præceperit. Est enim religiosi viri, id est religionem non simulantis, sed amantis, obedientiam diligere, non quia suæ consonat voluntati sed quia divinæ complacet bonitati. Denique tunc humana voluntas commendabilis judicatur, cum obedientiæ humilis pedisequa famulatur : non cum ordine præpostero appetit anteire, et ipsam obedientiam sibi diligit obedire. Ille ergo secure ; ille, inquam, salubriter promovetur ad ecclesiasticam dignitatem, qui in ipsa promotione, non suam, sed Dei sequitur voluntatem ; et, si posset fieri, mallet securius ipse humili remanere, quam in sublimi periculosius eminere.

CAPITULUM XVII.

Est enim quedam electio, quam unusquisque religiosus veraciter debet appetere, qua seipsum, quantum conceditur, debet eligere, quam, divinarum testimonio Scripturarum jubetur diligere. Ipsa est quam noster ille omnium magister in lectione evangelica designavit, cum ad eandem amplectendam studiose nos informavit, docens quid eligere, quid non eligere debeamus, si ejus imitatores veraciter fieri peroptamus. « Cum invitatus, inquit, fueris ad nuptias, recumbe in novissimo loco (Luc. xiv). » Hanc autem ad invitatos parabolam dicebat, quos in cænis eligere primos accubitus attendebat. Nostrum ergo est novis-

simum locum eligere, nec ad altiora volatu præsumptivo nos ipsos erigere. Quod si personæ cuiuslibet humiliandi quantum ad exteriora non conceditur effectus, in corde tamen servari debet affectus, ut vera interius humilitas teneatur, quamvis personæ pro suo cuique modo exterius deferatur. Hoc etiam idem Magister alibi signanter expressit, dicens: « Discite a me, quia mitis sum et humilis corde (*Matth. xi*). » Tanquam diceret: Etsi pro alicujus honoris dignitate locum tenetis superiorem, tamen exemplo mei ex cordis humilitate amplectimini inferiorem, ut sic dignitati quod suum est, tribuatur, ne humilitati injuria inferatur. Sunt enim plerique, qui cum ad dignitatem pervenerint, deponunt humilitatem quam antea tenere videbantur; tanquam dignitas et humilitas non bene conveniant, nec in una sede morerentur. Verum, nec humilitas dignitati, nec dignitas præjudicat humilitati, cum præcipue dignitas indigeat humilitate, nec nisi humilitas digna sit dignitate. Ultrasque has David cognoscitur habuisse, qui et rex legitur exstitisse, et tamen humilis permansisse. « Elegit, inquit, me Dominus; et præcepit ut essem dux super populum Israel (*I Par. xxviii*). » Ecce dignitas. « Elegi, inquit, objectus esse in domo Dei mei (*Psal. lxxxiii*). » Ecce humilitas. Et videte quam signanter duas istas electiones curavit distinguere, ut aliam Deo, aliam sibi vellet ascribere, quia videlicet non nostrum, sed Dei est, nos ad dignitatis gradum erigere, nostrum autem inspirante ejus gratia humilitatem semper eligere.

CAPITULUM XVIII.

Cum igitur clericus ad ecclesiasticam electus fuerit dignitatem, non sumens sibi honorem, sed vocatus a Deo tanquam Aaron (*Hebr. v*), restat ut induatur tanquam Aaron, ne cum ejus electio commendabilis habeatur, nuditas inconueniens arguatur. Neque enim clericum sola sufficit electio commendare, quia sicut non nisi electus, sic non nisi indutus debet altario ministrare. Indumen autem quo velari et ornari debet ne ejus appareat turpitudō, quædam virtutum connexio est, et admirabilis pulchritudo, quas si inventus fuerit non habere, ei, a quo electus est, non poterit complacere. Quod ad commendandum clericum electio non sufficiat, multorum potest testimonio comprobari, qui electi et virtutum carentes indumine inveniuntur reprobari. Saul quippe ut rex fieret super populum Israel Deus legitur elegisse, quem tamen, quia dignus electione non persistit, constat reprobum exstitisse. « Stetit, inquit, Saul in medio populi, et altior fuit universo populo ab humero et sursum. Et ait Samuel ad omnem populum: Certe videtis quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo (*I Reg. x*). » Postmodum vero cum per inobedientiam virtutum esset tegmine denudatus: « Factum est, inquit, verbum Domini ad Samuelem, dicens: Pœnitel me quod constituerim Saul regem, quia dereliquit me: et verba mea opere non implevit (*I Reg. xv*). » Quia ergo verba Dei opere non implevit, abiecit eum Deus sicut scri-

ptum est, ne esset rex super populum suum Israel, et prostratus est in monte Gelboe (*II Reg. i*). Mors quippe Saul casum illorum et ruinam significat, qui cum ecclesiasticam adepti fuerint dignitatem, nec novam acquirunt, nec saltem antiquam retinent sanctitatem, sed quanto sublimius cæteris præferuntur, tanto gravius prosternuntur. Hostis enim antiquus quos cæteris videt præferri, studet amplius impugnare, et plerumque lenocinio dignitatis prævalet expugnare. Unde mons in quo Saul occidit, mons Gelboe appellatur, Gelboe vero *lubricum* interpretatur, quia videlicet in sublimi fastigio ecclesiasticæ dignitatis, ~~398~~ non figit gressus stabiles, nisi maturæ gravitas sanctitatis. Plerumque autem qui in plano et humili videbatur et securius stare, et stabiliter ambulare, cum ad arduum et lubricum venerit, adversario fortius impugnantis non resistit, et in ea, quam exeperat, sanctitate non persistit. Quod intuens mysticus David miserabiliter lamentatur, et eos cecidisse qui prius fortes fuerant lacrymabiliter admiratur. « Quomodo, inquit, ceciderunt fortes? (*Ibid.*) » Fortis quippe fuerat Saul, cum in planitie decertaret, et hostes populi Israel manu invicta fortiter expugnaret; cum vero montem Gelboe præliaturus ascendit, non solum non potuit victoriam consequi fugitivam, sed novo more stare non prævalens, miser in laqueum incidit et ruinam. Nam cum privatus viveret, humilem eum fuisse in oculis suis propheta Samuel protestatur: « Cum vero rex factus esset, contumacis inobedienciæ condemnatur (*I Reg. xv*). » Sua ergo ei humilitas inexpugnabile contulit munimentum, superbiam vero dignitas gignens, mortis intulit detrimentum. Propter quod monti Gelboe in quo Saul ceciderat, David quasi stomachans maledixit: imo maledicta, quæ plerisque prælati irrogantur, spiritu prophetante prædicat: « Mons, inquit, Gelboe, nec ros, nec pluvia veniat super te (*II Reg. i*). » Ros internam dulcedinem supernæ inspirationis, pluvia vero infusionem insinuat divinæ prædicationis, quibus profecto illa dignitas non ditatur, in qua prælatus non vivere, sed ruere comprobatur. Unde addit: « Quia ibi abjectus est clypeus foris, clypeus Saul (*ibid.*). » Ac si dicat: Munus gratiæ, salutaris illa honoris non suscipit pulchritudo, in qua corrumpit etiam fortitudo, in qua excusso clypeo et munimine repugnantis, triumphat et gaudet adversarii malitia impugnantis. Quia vero spiritali ruinæ justorum nonnunquam insultat carnalis malignitas invidorum, parata magis, si eos tibi viderit, subsannando ridere, quam eis ruentibus misericorditer condolare: lamentationi suæ David interserit, et ait: « Nolite annuntiare in Getb, neque annuntietis in campis Ascalonis, ne forte lætentur filie Philistinum, ne exsultent filie incircumcisorum (*ibid.*). » Getb quippe et Ascalon civitates gentium sunt, Philistinum vero vel incircumcisi, ipsæ gentes sunt. Per has convenienter vitæ sæcularis homines designantur, qui, juxta Apostolum, ambulant in desiderijs suis sicut gentes quæ ignorant Deum, nihil

angustum, nihil sanctum aggredientes; sed per latam et spatiosam vitam, quæ ducit ad mortem incedentes. Qui cum viderint vel audierint aliquos majoris ordinis neglecto proposito in profunda vitiorum deferri, quos sicut prærogativa dignitatis ita et merito sanctitatis cognoverant sibi debere præferri: subsannant et rident, et gaudent quia invenerunt occasionem detrahendi, et quasi libertatem securius delinquendi. Ecce, inquit, ii quos nobis excellentia ordinis præferbat, et ad exemplum melius vivendi proponebat: multo deterius cæteris inveniuntur peccare, et a via veritatis multo impudentius declinare. Nonne ergo satis est, ut tam grande propositum nullatenus inchoemus, quam temere inchoatum taliter consummemus? Cum igitur male vivendi habeant, voluntatem hujusmodi occasione majorem sibi arripiunt libertatem; et illorum exemplo gaudent fieri deteriores, quos apud ipsos vita deterior efficit viliores. Neque enim ultra verba correptionis ab illis reverenter suscipiant, quorum mores vitamque despiciunt, sed assumpta procaci aulacia resistendi insuper adjungunt contumelias mordaciter garrandi. Ideo David: « Nolite, inquit, annuntiare in Geth, vel Ascalon, ne forte lætentur. » Ac si dicat: Casum illorum qui ecclesiastica præminent dignitate sæcularibus invidis ne annuntietis, quia paratiores sunt pariter ruere congaudendo victoria rabuli deceptoris, quam lavare manus suas in sanguine peccatoris. Nec solum Saul reprobatus eligitur, verum et Salomon electus invenitur. Ait enim David in Paralipomenon (I Par. xxviii): « De filiis meis elegit Dominus Salomonem filium meum, ut sederet in throno regni Domini Israel; » et ad eundem Salomonem: « Nunc, inquit, quia elegit te Dominus, ut ædificares domum sanctuarii. » Et infra: « Salomonem, inquit, filium meum unum elegit, adhuc puerum et tenellum. » Qui tamen Salomon quomodo reprobatus fuerit, supersedeo dicere in præsentia, quia satis superque in responsione dictum est præcedenti. Protulimus duo exempla de Veteri Testamento, alia duo quæramus et in Novo.

CAPITULUM XIX.

Dum Christus duodecim eligeret discipulos, quos, ut supra dictum est, apostolos nominavit, elegit inter eos et Judam Iscarioth, quem electum procul dubio reprobavit. Cujus electionem et reprobationem idem Christus breviter insinuavit, dicens: « Nonne ego duodecim vos elegi, et unus ex vobis diabolus est? » (Juan. vi.) Apostoli quoque cum post ascensionem Christi septem eligerent diaconos, inter eos etiam Nicolaum advenam Antiochenum elegerunt, quo in hæresim declinante, sex alii in fide permanserunt. Et notandum quod aliis simpliciter nominatis huic soli patrium nomen signanter adjungitur, et dicitur advena Antiochenus, tanquam **399** per hoc Scriptura velit latenter intelligi quod illi indigenæ fuerunt, et ideo forte domestici Dei civesque sanctorum, iste vero hospes et advena mancus et permanens ad gratiam non pertinuit alio-

rum. Ad quod et nominis ejus interpretatio videtur concordare, quæ stultitiam popularem cognoscitur resonare. Nicolaus quippe, *stultus populus* interpretatur; *layas* enim populus est unde et *laicus, popularis*. Merito ergo Nicolaus vocatus est; qui sapientiam derelinquens quæ Dei et Deus est; ad ignorantiam, imo ad stultitiam populi dilapsus est. Sufficiant quatuor hæc exempla vestræ dilectioni, ut scialis nulli esse confidendum suæ electioni, nisi cum se electione congrua clericus viderit commendari, superducto virtutum indumine studuerit adornari. Hoc autem indumentum duplex quantum æstimo decet esse, ut sufficienter possit ad omnia quæ necessaria sunt prodesse, ne si clericus putaverit simplex sibi sufficere vestimentum, inopia constrictus populari, salutis incurrat detrimentum. Nam, etsi laicus uno forsitan indumine contentus habeatur, qui tantæ est paupertatis, ut nec illud inveniat, nisi ei clericali munificentia conferatur, non tamen decet clericum huic similitudini conformari, quem longe ditiori virtutum prærogativa expedit sublimari. Qui enim debet laicum tam verbis quam moribus elocere in utrisque procul dubio debet ampliori diligentia præfulgere, ut cum se studuerit condignis virtutum vestibus insignire, fronte libera aggrediatur diligenter alios investire.

CAPITULUM XX.

Duplex igitur, sicut dictum est, habeat clericus vestimentum, quod duplicem sibi conferens gratiam et congruam dignitati tribuat ornamentum. Et contra solis et frigoris molestias indeficiens munimentum. His enim duabus ex causis vestimentum necessarium judicatur, ut et persona congrue ornata habeatur, et contra ingruentes molestias, quasi quodam repulsorio muniatur. Vestimentum itaque quod clericum ornat, et munit scientia, et justitia est, quarum altera, sic alteri necessario copulatur, ut ad vestiendum clericum, una sine altera insufficientis habeatur. Neque enim sufficit eum vestiri, vel indocta justitia, vel injusta scientia, imo necesse est, ut duabus tunicis sit vestitus, hoc est scientia et justitia pariter insignitus. Denique Aaron primus in lege, pontifex qui typus et figura nostri est clericatus, sic legitur ex præcepto Domini fuisse tunicatus. **D** Tunicavit quippe illum Moyses, jubente Domino duabus tunicis una hyssina, id est linea interiori, altera vero hyacinthina exteriori (Exod. xxviii). In linea videtur subtilis et interna scientia Scripturarum signari, in qua debet clericus legendo, meditando, quasi totus versari, et tanquam in molli veste et tenera, delectabiliter deliciarum. In hyacinthina vero, quæ exterior acris est coloris, tam vivendi quam prædicandi justa operatio demonstratur, per quam clericus, quæ cælestia sunt, appetere comprobatur, ut cum interior in appetitu Scripturarum fervescat, exterius tamen a justis operibus non torpescat, sed tam vivendo quam docendo, longe lateque ejus sanctitas omnibus innotescat. Quod, etsi filii ejusdem Aaron, non duabus tunicis, sed una tantum linea

inveniuntur induti, non tamen ab eo quod illæ duæ significant, creduntur absoluti, cum videlicet et scientiam et justitiam jubeantur habere, sed eum qui major est pontifex, magis in illis expedit eminare. Cum enim in pontificali habitu Aaron sacerdotis, octo quædam insignia fuisse describantur, illis ejus ex illis tantummodo quatuor assignantur, non quod isti quoque sacerdotes, omni virtutum genere non debeant insigniri, sed ille qui eis est præfatus, honestius ditiusque vestiri. Vestes quippe illæ diversa virtutum designant insignia, quibus debet omnis clericus condescendere, de quibus per singula non est hujus, vel loci vel temporis disputare. Est igitur his omissis ad id quod proposueram revertendum, et de duplici vestimento quod donante Deo ad præsens occurrit disserendum.

CAPITULUM XXI.

Cum de forti muliere sanctus per Salomonem Spiritus loqueretur, per quam nulli dubium, quin Ecclesia figuretur: duplici eam veste indutam asseruit, dicens: « Byssus et purpura indumentum ejus (Prov. xxxi). » In bysso quidem subtilis et munda, multoque labore intelligentia figuratur, cui divinæ sapientiæ thesaurus incomparabilis revelatur, in quo dum a conturbatione hominum, quasi tota abscondi delectatur, deposita pristina ignorantia tunica, involvi nova sindone gratulatur. In purpura vero, quæ bysso superadditur, justitia convenienter accipitur, pro qua caro insolens, digna castigatione atteritur, et plerumque usque ad effusionem sanguinis pervenit. Sic nimirum beneficio scientiæ, in occulto gremio conscientiæ, cooperante gratia coalescit fortitudo, ex qua procedit multimoda **400** justorum operum pulchritudo. Unde et ibidem adjungitur: « Fortitudo et decor indumentum ejus (ibid.). » Ut autem quod universali Ecclesiæ generaliter assignatur, membris etiam suis singulariter ascribi cognoscatur, paulo ante præmisit: « Omnes domestici ejus vestiri duplicibus (ibid.). » Qui sunt domestici Ecclesiæ, nisi clerici qui populo quasi foris in atrio sub divo remanentes ingrediuntur tabernaculum, sacrificiorum officia consummantes, ingrediuntur et Sancta sanctorum, ubi arca de lignis Setim jussa est collocari, ubi scilicet Christi corpus propriis manibus conficiunt in altari? Ibi quippe arca, ibi manna, ibi propitiatorium, ibi duo cherubin, quod est dicere, ibi corpus Christi, ibi divinitas Christi, ibi ipse Christus, ibi ministerium angelorum, inter quæ omnia versari, et quasi ea contemplari meretur dignitas et officium clericorum. Hi sunt domestici, qui propter prærogativam hujusce contemplationis dicuntur assidere lectulo Salomonis, ipsique Salomoni familiariter et viciniorum deservire, dum tenentes gladios, et ad bella doctissimi, ejusdem lectulum, id est Ecclesiam satagunt custodire. « En, inquit, lectulum Salomonis, sexaginta sortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi (Cant. iii). » Ii profecto domestici duplicibus vestiuntur, cum et docui ad prælium, et fortes ad prælium fuisse refe-

runtur. Quod si occurrit quod dictum est apostolis: « Neque duas tunicas habeatis (Marc. vi), » sciendum quod aliud ibi debemus accipere, quod prædicatores verbi Dei nullatenus expedit possidere. Neque enim duplicia debent habere vestimenta ob timorem futuræ nuditatis, cum auditores necessaria debeant ministrare prædicatoribus veritatis. Vel forte, qui evangelicam prædicant veritatem, volaticam non debent amplecti vanitatem, ne cum cælestia commendare sermone congruo videantur, terrena diligere et appetere convincantur, et propter ea, quæ sunt velocius transitura, illa suis auditoribus impertire, quæ sunt in perpetuum permansura. Hoc est enim duas quodammodo habere tunicas, sanctum videlicet exterius sermonem demonstrare, et malam interius intentionem occultare. Unde dicit Propheta: « In corde, et corde locuti sunt (Psal. xi). » Et alius Sapiens: « Væ duplici corde et labiis scelestis, et manibus male facientibus, et peccatori terram ingredienti duabus viis (Eccli. ii). »

CAPITULUM XXII.

Verumtamen de duabus tunicis Joannes Baptista sic ait: « Qui habet duas tunicas, det non habenti (Luc. iii); » hoc est dicere, qui habet scientiam et justitiam, impertiat indigenti. Et pulchre non dixit: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti, ut videlicet una retenta, juberet alteram impertire, quod quidem videtur juxta litteram convenire. Neque enim aliter de duabus tunicis potest quis et se ipsum corporaliter, et alium vestire, nisi unam largiendo, et alteram retinendo, quia si utrasque retinuerit, nullam alteri largietur; si utrasque porrexerit, nuditatis molestias patietur. Non ergo dixit: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti; sed tantum. Det non habenti, » per hoc, quantum æstimo, volens intelligi, quia de spiritualibus tunicis potest alteri misericorditer subvenire, et tamen detrimenti alienius molestias non sentire. Sic enim spiritualia dona se habent, ut cum larga manu aliis tribuantur, non tamen largitori aliquatenus minuantur, imo plerumque quo amplius ea studueris erogare, eo amplius tibi sentias abundare. Quod quidem ethnicus uno versiculo eleganter signavit, sed tamen quid diceret, forsitan ignoravit.

D Quis vetet, inquit, apposito tumen ac lumine sumi?

OVID.

Lumen quippe beneficium est spirituale, quod sic impenditur non habenti, ut tamen non deficiat impendenti. Unde et apostolis Dominus: « Luceat, inquit, lux vestra coram hominibus ut videant (Matth. v); » sic homines per apostolos volens illuminari, ut tamen nollet eosdem apostolos excæcari. Denique cum de illo vero lumine, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, Joannes evangelista loqueretur, sic ait: « Nos omnes de plenitudine ejus accepimus (Joan. i). » Nunquid quando Joannem illuminavit illius veri luminis plenitudo, in seipsa imminuta est ejusdem plenitudinis magnitudo? Absit! et ideo forsitan non præsumpsit

dicere : Nos omnes plenitudinem ejus accepimus, ne tantæ plenitudini detrahere videretur, si eam quasi capi ab homine testaretur, sed ait : « Nos omnes de plenitudine ejus accepimus, » dans intelligi, quia et sibi multum de illa plenitudine fuerat attributum, et tamen eidem plenitudini nihil penitus imminutum. Hoc Joannes Baptista signavit, cum diceret : « Qui habet duas tunicas, det non habenti. » Ac si dicat : Non dico, det alteram, nec dico, det utrasque ; ne dum provideo non habenti, damnium videar inferre largienti. Vel forte **401** ideo non fuit dicendum, Qui habet duas tunicas, det alteram vel utra-

que non habenti, ne illi qui dare jubetur, quasi modus quidam et mensura definita imponi videretur ; cum in dantis arbitrio, accipientis capacitas nequam haberetur. Etsi enim quilibet charitate flagrans spiritualium donorum prodigus est largitor ; non tamen plerumque ad ea capienda sufficiens est auditor ; et ideo non tam juxta possibilitatem largientis quam juxta capacitatem proferenda sunt audientis. Debet itaque clericus habere duas tunicas, et non habenti dare, quia decet eum scientiâ et justitiâ informari, et eisdem alios informare.

II.

DE SCIENTIA CLERICORUM.

CAPITULUM XXIII.

Ut autem sigillatim loquar de singulis, si quis diligentius velit scire quam certum acit scientiam Scripturarum proprie clericis convenire, revolutis eisdem Scripturis, facile poterit invenire. In Exodo, cum de tabernaculo ædificando sermo divinus loqueretur, et ad illud ædificandum Beseleel cum Ooliab vocaretur : « Implevit, inquit, eos Dominus spiritu sapientiæ, et intelligentiæ, et scientiæ, omni- que doctrina, ad excogitandum et faciendum opus (Exod. xxxi). » Per tabernaculum quod in eremo ædificatum est, præsens Ecclesia designatur : per Beseleel et Ooliab, clerici, quibus ejusdem Ecclesiæ ædificandæ cura et sollicitudo commendatur. Et ne indocti injuste gloriantur nomine clericorum cum clerici locum obtineant magistrorum, implendi sunt spiritu sapientiæ et intelligentiæ, et scientiæ, omni- que doctrina, alioquin timendum ne clericatus sit eis non tam fastigium quam ruina. Cum enim ad constituendam Ecclesiam fuerint constituti, quid facturi sunt, nisi doctrinæ dolabrum fuerint assecuti ? Et recte Beseleel et Ooliab dicti sunt clericos figurare, cui dicto videtur ipsorum interpretatio nominum consonare. Interpretatur enim Beseleel, *in umbra Dei* ; Ooliab vero, *protectio mea pater*. Illi autem in umbra et protectione Dei Patris specialiter cominorantur, qui ad dignitatem et officium clericatus pro ædificanda Ecclesia divinitus ordinantur ; et ne ob ariditatem sterilitis ignorantie radicibus abscindatur, umbra et refrigerio salutaris scientiæ secundantur. In Deuteronomio, ubi Moyses populo, quem Deo jubente suscepit instruendum, diligentius intimat quid esset faciendum, satis omnibus liquido declaratur, quanta scientia necessario clericis assignatur. « Si difficile, inquit, et ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et lepram, et non lepram, et judicium intra portas tuas verba videris variari, surge et ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad

B sacerdotes levitici generis et ad judicem qui fuerit tempore illo, quæresque ab eis. Qui judicabunt tibi judicii veritatem : et facies quodcumque dixerint et docuerint te juxta legem ejus (Deut. xvii). » Difficile et ambiguum apud nos judicium esse perspicimus, inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et non lepram ; cum sensu hebetes nequimus discernere inter peccatum, justitiam et justitiam, peccatum et injustitiam. Per sanguinem quippe et sanguinem, peccatum et peccatum signavit, unde et Osee dicit : « Sanguis sanguinem tetigit (Osee iv). » Per causam et causam, justitiam et justitiam æstimo figurari, unde et David ait : « Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta (Psal. xlii), » id est justitiam meam de gente injusta. Per lepram et non lepram, peccatum et non peccatum accipitur, unde in Levitico dicitur : « Plaga lepræ si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem (Levit. xii). » Plerumque autem quod majus peccatum est, minus æstimamus, et e converso, majoremque justitiam, minorem æstimamus, et e converso ; quæ lepra est, non lepram æstimamus, et e converso. Cum igitur sentimus intra nos, nunc hoc, nunc illud rectius æstimari, quasi verba judicium intra portas nostras videmus variari. Hoc quippe ibi dicitur : « Et judicium, inquit, inter portas tuas videris verba variari (Deut. xvii). » Portas istas, quinque sensus nostros æstimo figurare, per quos ad animam nostram vel mors vel vita consuevit intrare. Unde Jeremias : « Mors, inquit, intravit et ascendit per fenestras nostras (Jer. ix). » Et David ad animam justam : « Quoniam, ait, confortavit seras portarum tuarum (Psal. cxlvii). » Judices vero cogitationes nostræ sunt, quæ nos judicando vel accusant vel excusant. Unde et Apostolus : « Cogitationum, inquit, accusantium vel etiam defendentium (Rom. xii). » Intra portas itaque nostras verba judicium variantur, cum in corde nostro incertæ cogitationes versantur : ignorantes cui earum potissimum cons edatur, cum altera alteri juste re-

sistere videatur. Et ne ista diutius dubitatio perseveret: « Surge, inquit, et ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus: veniesque ad sacerdotes Levitici generis, quæresque ab eis (*Deut. xvii.*) » Locus quem elegerit Dominus, Ecclesia est. De qua Jacob: « Vere, inquit, locus iste sanctus est (*Gen. xxviii.*) » Et Moyses: « Cave, inquit, ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in eo quem elegerit Dominus (*Deut. xii.*) » Et Dominus ad Salomonem: « Audivi, inquit, orationem tuam, et elegi locum istum mihi in domum sacrificii (*II Par. vii.*) » Et paulo post: « Elegi, inquit, et sanctificavi locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum (*ibid.*) » Locus quem elegerit Dominus, fratres charissimi, sanctorum clericorum congregatio est, sanctæ religionis conventus, ad quem Moyses, id est lex divina eos admonet humiliter devenire, quos ignorantia morbo conspiciit deperire. Illic invenire est levitici et sacerdotes, id est clericos qui sunt de tribu Levi, non carnis posteritate, sed officii dignitate, non successionem occidua, sed religione perpetua. De quibus Dominus in Exodo: « Erunt, inquit, sacerdotes mei religione perpetua (*Exod. xxix.*) » — « Et quæres, inquit, ab eis qui indicabunt tibi iudicii veritatem (*Deut. xvii.*) » Illi quippe quærentibus indicant iudicii veritatem, qui divinis assidue lectionibus insidentes, et earum ex animo iussionibus inhærentes, student quæ didicerint diligentius adimplere: et tam verbo quam exemplo ad eadem implenda alios edocere. « Et facies, inquit, quodeunque dixerint et docuerint te juxta legem ejus. » Illos nimirum debemus obedienter audire, quos divinarum paginis Scripturarum cernimus obedire; qui cum sint legendo sufficienter eruditi, ad bene vivendum sunt nihilominus expediti. Hi autem possunt alios docere juxta legem, qui didicerunt legem. Nam quemadmodum quidam ethnicus dicit:

..... *Quod non novit, nemo dicere potest.*

OVID.

Et quomodo, quæso vos, potest clericus scire legem nisi legendo, nisi divinæ lectioni diligentius insistendo? Unde paulo post subjungitur: « Describet sibi Deuteronomium legis hujus in volumine: legetque illud cunctis diebus vitæ suæ, ut discat timere Dominum Deum suum, et custodire verba et cæremonias ejus, quæ in lege præcepta sunt (*Deut. xvii.*) » Oportet itaque clericos assiduam dare operam lectioni, si divinæ volunt satisfacere iussioni, ut legendo discant qualiter Deo debeant deservire, et quæ in lege præcepta sunt, verba ejus et cæremonias custodire. Ut autem ejusmodi gratos esse Deo nullatenus dubitetur, eos se pastores dare populo suo Deus per Jeremiam pro magno munere pollicetur. « Dabo, inquit, vobis pastores juxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina (*Jer. iii.*) » Nulli dubium est, quin scientia et doctrina pascant, cordi suo Deus asserat complacere, ex quo datur

A intelligi eos, qui scientia et doctrina non pascunt, forsitan displicere. Unde idem per Osee Dominus dicit: « Quia tu scientiam repulisti, repellam te et ego, ne sacerdotio fungaris mihi (*Osee iv.*) » Et infra: « Et erit, inquit, sicut populus, sic sacerdos (*ibid.*) »

CAPITULUM XXIV.

Ezechiel quoque propheta (*cap. iii.*), cum ad docendum filios Israel mitteretur: « Vidi, inquit, et ecce manus missa ad me in qua erat involutus liber, et expandit illum coram me, et dixit ad me: Fili hominis, comede volumen istud, et vadens loquere ad filios Israel. Et aperui os meum, et cibavit me volumine illo. » Metonymia figura est; quando continens pro contento, vel pro continente contentum accipitur: quod genus loquendi in Scripturis tam divinis quam sæcularibus frequenter invenitur. Unde nulli dubium, quin per librum seu volumen, Scriptura metonymice figuretur, quæ in volumine literaliter continetur. Pulchre itaque propheta et sacerdos, qui ad filios Israel mittitur, prius cibatur volumine, quia clericus cujus officii est pagina scientiæ alios impinguare, non debet inedia laborare; et qui jubetur doctrinæ salutaris crapulam eructare, ab eadem procul dubio scientia non debet jejuna. Quomodo enim vitalem doctrinæ alimoniam indigentibus poterit ministrare, qui pressus fastidio mortiferum ignorantia languore: lima studii noluit extirpare? Inexcusabilis quippe ignorantia est, cui negligens voluntas in culpa est. At vero Jeremias propheta cum ad officium prædicationis vocaretur, sibi quæ diligentius intuenti scientia non suppetere videretur, injunctum opus propter ignorantiam humiliter recusavit, satisque eleganter eandem ignorantiam excusavit. « Ecce, inquit, Domine, nescio loqui, quia puer ego sum (*Jer. i.*) » Ac si diceret: Ne imponas mihi doctoris officium, cum indoctus sim, non quia discere nolui, sed quia nondum potui; non negligentia maculis irretitus, sed pueritia præpeditus; et Dominus sciens illum modeste respondisse, non eum mendacii condemnavit, sed timorem sollicitum promissione gratuita misericorditer amputavit. « Noli, inquit, dicere, quia puer ego sum; quoniam ad omnia quæ mittam te, ibis, et quæ mandavero tibi, loqueris (*ibid.*) » Hoc est dicere: Noli propter pueritiam quod juberis pertinaciter recusare, cum nulli ætati liceat divinis iussionibus obviare; et illa veraciter humilitas commendatur, quam verax obedientia comitatur. Et tanquam ille quæreret: Quomodo potero quod præcipis adimplere, cum qui loqui non didicit, debeat reticere? adjunxit Dominus: « Ecce dedi verba mea in ore tuo (*ibid.*) » Ac si dicat: Quod tibi beneficio vel ætatis vel temporis non accedit, mea potens gratia larga manu concedit: doque tibi verba mea ut doctus habearis, ne ad docendum alios indoctum te cogi diutius conqueraris.

403 CAPITULUM XXV.

Denique in Evangelio Sadducæos Dominus arguit, pro eo quod nescirent Scripturas, et ideo non crederent animas ad corpora resurrectionis beneficio redituras. Cum enim illi quærent de uxore septem fratrum, cujus eorum esset in resurrectione, respondens ait illis : « Erratis, nescientes Scripturas neque virtutem Dei (Matth. xxi). » Cum dixisset Dominus : « Nescientes Scripturas, » signanter adjunxit : « Neque virtutem Dei. » Videtis quanta inconvenientia Scripturarum ignorantiam prosequatur, ut cum, quis illas nescierit, etiam virtutem Dei nescire convincatur. Si scirent Sadducæi Scripturas, virtutem Dei nullatenus ignorarent, quia illis intellectis, de virtute resurrectionis quam illæ prædicant, nequaquam dubitarent. Apud Joannem cum de Christo in plebe misere disceptatur, et a turba turbata Christus veraciter ignoratur, quidam perditæ testimonia proferunt de Scripturis, et nescientes quæ loquuntur, vel de quibus affirmant, errorem ingerunt perituris. Dicentibus enim aliis : « Hic est vere Propheta; » aliis « hic est Christus; » quidam responderunt : « Nunquid a Galilæa venit Christus; nonne Scriptura dicit, quia ex semine David et Bethlehem castello venit Christus? Dissensio itaque facta est in turba (Joan vii). » Videtis quanta dissensio est turbarum, quia non habent intelligentiam Scripturarum, sine qua nec Christi possunt cognitores fieri, quamvis possint eum corporaliter intueri. Paulo post pontifices et Pharisei dixerunt ministris, quos miserant ad Jesum ut apprehenderent eum : « Quare non adduxistis eum? nunquid et vos seducti estis? nunquid aliquis ex principibus credidit in eum, aut ex Phariseis? Sed turba hæc quæ non novit legem, maledicti sunt (ibid.). » Verum forsitan dicunt; quia turba quæ non novit legem, maledicti sunt : ergo et ipsi qui putant se legem scire et nesciunt, maledicti sunt. Dicit Nicodemus ad eos, qui unus erat ex ipsis : « Nunquid lex nostra judicat hominem, nisi audierit ab ipso prius et cognoverit quid faciat? Responderunt et dixerunt ei : Nunquid et tu Galilæus es? Scrutare Scripturas; et vide quia propheta a Galilæa non surgit (ibid.). » Videtis quia per omnia recurrunt ad Scripturas, et earum testimonio alterutrum convincere moluntur, sed miserum dum victores se æstimant, proprio judicio convincuntur. Et bene quidem Nicodemum admonent, ut scrutetur Scripturas, quas si tam ille quam ipsi essent subtilius perscrutati, profecto non auferrent, sed deferrent testimonium veritati. Unde et ipse Dominus alibi apud eundem Joannem admonet eos dicens : « Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, et illæ quidem testimonium perhibent de me (Joan v). » Quis dubitet divinam merito se iram incurrisse, si ad perscrutandum Scripturas studiosum se viderit non fuisse, cum hoc in Evangelio Dominum audiant præcepisse? Et pulchre non dixit : « Vos in ipsis vitam æternam habetis; sed : « Vos putatis in ipsis

A vitam æternam habere, » quia cum Scripturas non intelligerent, quas tamen intelligere se credebant, quamvis falso putarent, vitam in illis æternam non habebant. Ait ergo : « Scrutamini Scripturas. » Quare? « Illæ, inquit, sunt, quæ testimonium perhibent de me. » Ac si dicat : Si vitam æternam veraciter vultis habere, quod nihil aliud est quam me, scrutamini Scripturas, quæ testimonium perhibent de me, ut eas perscrutando, me in illis inveniatis, et me invento, vitam æternam habeatis. Ideo illis dicit : « Et non vultis venire ad me, ut vitam æternam habeatis (ibid.). » Videntur itaque ad Christum nolle venire, qui nolunt Scripturas perscrutari, nec videtur ab eis posse haberi vitam, quamvis possit mendaciter æstimari.

CAPITULUM XXVI.

Denique ipse Dominus, cum eligeret apostolos idiotas et sine litteris, ut confunderet sapientes, eos tamen idiotas noluit permanere, sed ad profunda secreta scientiæ processu temporis studuit promoveri. Eapropter ascendens in montem, et aperiens os suum, docebat eos dicens : « Beati pauperes spiritu (Matth. v), » etc. Et infra cum eisdem apostolis multas parabolas consummasset, tali fine conclusit : « Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei : Etiam. Ait illis. Ideo omnis scriba doctus similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera (Matth. xiii). » Dignum intelligentibus testimonium reddit quos ideo similes patrifamilias dicit, quia digne intelligunt quæ dicuntur, quæ se thesauro nova et vetera proferuntur. Pater quippe familias idem ipse Christus est. Thesaurus suus Scriptura sacra est, nova et vetera : præmia sunt justorum et poenæ iniquorum. Quia enim revelata Evangelii gratia justis æternæ vitæ præmia novo munere conferuntur, injustis vero, sicut ab antiquo, hæreditario jure supplicia inferuntur : pulchre de thesauro suo paterfamilias nova et vetera proferre perhibetur, cum per Scripturas suas Christus et injustis supplicia, et justis vitæ gaudia pollicetur. Ipsi autem Christo similis est doctus scriba, dum quæ in Scripturis dicuntur, prudenter intelligit, dum stylo memoriæ in tabulis, cordis sui exarare non negligit, dum eadem cunctis digne intelligentibus salutaria esse non ambigit. Sic apostolos, eorumque vicarios ad studium Dominus invitat blandiendo, paulo post cum diceret ei Petrus : « Edissere nobis parabolam istam, » respondit arguendo : « Adhuc et vos sine intellectu estis? (Matth. xv). » Volebat quidem eos non solum blandimentis, verum et increpationibus ad studium excitare, ne torpori et otio servientes, ipsum præsumerent ad iracundiam provocare. Quocirca et duos discipulos euntes in castellum Emmaus, digne apud Lucam arguit dicens : « O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt prophete (Luc. xxiv). » Et incipiens a Moyse et omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de ipso erant. Unde et paulo post cum cogno-

vissent eum et evanisset ex oculis eorum, dixerunt ad invicem : « Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas (Luc. xxiv). » Joannes quoque evangelista discipulum illum qui cum Petro cucurrit ad monumentum, sublatum Dominum, sicut mulier dixerat, asserit credidisse; et cur tam temere crediderit, quasi causam videtur adjunxisse. « Vidit, inquit, et credidit : nondum enim sciebat Scripturam (Joan. xx). » Ac si dicat : Si Scripturæ notitiam habuisset, quod falsum erat non tam temere credidisset. Illorum apud Lucam euntium in Eumans incredulitas, istius apud Joannem credulitas accusatur : et utriusque erroris causa, Scripturarum ignorantia comprobatur. Ideo Dominus post resurrectionem suam in cœlum ascensurus, suosque discipulos in terris aliquandiu relicturus, noluit ut illi diutius Scripturas ignorarent, ne ignorando, a vivendi aut docendi recto tramite aberrarent. Hac tenus quippe; etsi eos pro tempore multa docerat, multa tamen docenda reliquerat, forte ut in acquirendis flagrantius inhiarent, et acquisita tenacius conservarent. Relicturus autem eos, cum diceret : « Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ (Marc. xvi); » ne prædicatores veritatis in scientia claudicarent et imperiti in fide titubarent; dicit eis : « Necessè est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi et Prophetis, et Psalmis de me (Luc. xiv). » Et adjungit evangelista : « Tunc aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas (ibid.). » Quas Scripturas? Utique legem Moysi et prophetas, et psalmos, per quæ tria, tota Veteris Scripturæ contentia designatur, quæ apostolis, Luca teste, ad liquidum declaratur.

CAPITULUM XXVII.

Ne autem illis solis, et non etiam clericis qui eorum in Ecclesia locum tenent, quis æstimet Scripturarum intelligentiam convenire, et ideo studii et laboris impatiens eligat fastidio deservire : audiat quomodo Paulus discipulos suos, quos clericos ordinaverat, satagit informare, et eosdem informatos digne et laudabiliter commendare. Timotheo dicit : « Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ (I Tim. iv). » Ac si dicat : Non ideo te putes esse clericum ut debeas otiosus vagari, vel forte negotiis sæcularibus implicari; sed ut veraciter proficias, amplectere lectionem, et ut profectus tuus manifestus sit omnibus, doctrinam et exhortationem. Et ne quis crederet sibi sufficere parum quid temporis ad talia peragendum, et non potius assiduitate congrua hujusmodi studiis insistendum, adjunxit Apostolus : « Hæc meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus (ibid.). » Quantum vero hæc assiduitas ipsi primum proficiat lectori et subsequenter sit utilis auditori, declarat cum addit : « Hæc enim faciens, et te ipsum salvum facies et eos qui te audiunt. Videtis quam sit utile in lectione et exhortatione clericum immorari, ut non solus ipse hæc faciendo mereatur salvari, sed et de salute auditorum possit abundan-

terius gloriari. In alia Epistola, sic eundem Timotheum idem Apostolus commendat : « Tu autem, inquit, assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam (II Tim. iii). » dicitur cæteras virtutes, doctrinam præmisit ut eam quasi scholam et quoddam esse conflatorium demonstraret : unde lima et studio virtutum catalogus pullularet. Paulo post eum eundem moneret : « Tu vero, inquit, permane in his quæ didicisti et credita sunt tibi (II Tim. iv); » tanquam ille diceret : Unde mihi provenire tantam æstimas facultatem ut eam quam præcipis, permanendi obtineam sanctitatem, subjunxit : « Quia ab infantia sacras litteras nosti quæ te possint instruere ad salutem per fidem quæ est in Christo Jesu (ibid.). » Omnis enim Scriptura divinitus inspirata, utilis est. Titum quoque instruens ait : « In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate (Tit. ii). » Hic quoque dicitur « in integritate, in gravitate, » præmisit : « In doctrina, » ut clericus exemplum bonorum operum falso aliis se daturum speret, si doctrinam, quæ mater est virtutum, amplecti recusaret. Inde et quosdam inter Corinthios summopere commendat, dicens : « Divites facti estis in illo; in omni verbo, et in omni scientia (I Cor. vii). » Et in alia Epistola ad eosdem : « Abundatis, inquit, sermone et scientia (II Cor. viii). » Denique ne ab ipsis Corinthiis Apostolus propter incitiam plus justo contemptibilis habeatur, ipse quoque in eadem Epistola de sua scientia humiliter gloriatur : « Existimo, inquit, nihil me minus fecisse a magnis apostolis : nam et si 405 imperitus sermone, sed non scientia (II Cor. ii). » Sermonem hic appellat volubilitatem quendam et facetam compositionem loquendi; quas nonnulli student summa cura appetere, qui malunt bene loqui, quam bene vivere, sapientes videri quam esse, præferri cæteris quam prodesse. Hujusmodi autem lepore verborum et ornatu rhetorico potest sine periculo quis carere; scientiam vero Scripturarum sine culpa clericus non potest non habere.

CAPITULUM XXVIII.

Nam cum ab infantia studiis litteralibus assignetur, cæterisque officiis relegatis, illis tantummodo mancipetur : quis ita est hebes, ut si vita comes fuerit, non possit scientiam obtinere, si tamen curam diligentioribus voluerit adhibere? Arguendus est igitur negligentis et torporis, si perverso ordine elegerit nihil scire, quia ad hoc est electus, ut scientia cæteros debeat antecere. Cæterum plerique cum terminos transierunt pueriles, et ad annos pervenerint pubertatis, volunt uti privilegio perversæ libertatis : impatientes studii et laboris, abjiciunt disciplinam, nidumque pristinum deserentes, non tam volatum inveniunt quam ruinam. Soluti enim a scholaris timore servitutis, discurrunt per vitia temerariæ juventutis; et quia se jam vident nullius majorum ferula coarctari, per plana volu-

ptatum gaudent liberius evagari. Quod si forte divitias sibi viderint provenire, vel juxta votum suum honores quoslibet arridere, eo magis litteralibus studiis adversantur, quo magis deceptoribus excessibus delectantur. Putant enim sufficienter se esse litteratos, si se divitiis et honoribus viderint sublimatos. Feliciusque judicant prosperitate pecuniaria gloriari, quam discendi gratiâ ærumnis et laboribus cruciari, cum enim eis ad nihil aliud scientia valere videatur nisi ut per eam ad honores et divitias temporaliter veniatur; si forte hæc compendio sibi viderint abundare, in illa acquirenda superfluum reputant laborare: non satis considerantes illud mandatum Sapientiæ: « Apprehendite disciplinam, et non pecuniam, doctrinam magis quam aurum eligit (*Prov. viii*). » Hoc ipsum igitur quod forte in pueritia sunt adepti, dum adhuc parentibus et magistris ætatis beneficio fuere subjecti: processu temporis, cum jam majorem profectum deberent adipisci, prævalente otio coguntur oblivisci, inde est quod multos videmus divitiis et redditibus cumulatōs, multos honoribus ecclesiasticis faleratos, et tamen tam simplices, idiotas, illiteratos, ut cum inter clericos venerint qualibet et causa pariter congregatos, vix inter eos audeant linguam proferre Latinam; et si fore præsumperint, sermo eorum scholarem non redolet disciplinam. De cujusmodi Scriptura divina dicit: « Quid prodest stulto habere divitias, cum sapientiam emere non possit (*Prov. xvi*). »

CAPITULUM XXIX.

Sicut autem isti a labore discendi nociva revocantur prosperitate, sic multi, ut aiunt, præpediuntur paupertate. Videntes enim sibi non ad votum suppetere pecuniariæ subsidia facultatis, imparati sufferre aliquantulæ molestias paupertatis, malunt apud suos indocti remanere quam discendi gratiâ apud externos indigere. Hac sibi occasione blandientes, seque blandientibus illecebris misere seducētes, dum recusant dare operam studio et labori, vacant delectabiliter otio et torpori. Et quo minus fuerint studiis litteralibus occupati, eo amplius mortiferæ succumbunt voluptati, quia otiositas dum appetitum subtrahit honestis laboribus insistendi, magnam procul dubio materiam ingerit delinquendi. Sic dum per molestias paupertatis recusant ad scientiam pervenire, ruinam morum coguntur invenire; et dum ad honesta et utilia reprehensibili languore torpescunt, ad prava et noxia reprehensibilis inardescunt. Cum enim attendunt quia transitoria gaudia prosperitatis non possunt adipisci clericali beneficio prohibitatis, in quavis flagitia corrumpere non verentur, ut suis quoquo modo desideriis potiantur. Enpropter negotiis sæcularibus implicantur, forum magis quam ecclesiam venerantur: in acquirendis temporalibus imprudenter, imo impudenter curiosi, in conservanda honestate clericali nihil penitus studiosi. Jamque in peccando nullum sibi opponentes repagulum, nil de clerici retinent præter voca-

bulum, ejus superficie falso quidem gloriantur, cum nomen sine re habere convincantur. Plerique autem ad cumulum suæ perditionis, ad sacros ordines præsumunt accedere, et cum nihil scient, imo quia nihil sciunt, scientiæ locum festinant invadere, quem ob hoc præsertim debuerant evitare, quia imperitia huic ordini non potest concordare. Cum enim omni clerico scientiam convenire nulli dubium habeatur, ei tamen præcipue convenit qui sacerdoti culmine sublimatur, ne imperitus sacerdos illam Malachiæ videatur impugnare sententiam: « Labia sacerdotis custodiunt scientiam (*Malac. ii*). » Ceterum ut imperitiæ suæ incommoda novo possint mercimonio compensare, sacerdoti gradum non abhorrent ausu sibi temerario vendicare, tanto ad casum periculosius irretiti quanto temerarius locum peritorum arripiunt imperiti. Quia enim ignavia laborantes nihil de Scripturis appetunt scire, vitam suam et ordinem religione congrua nesciunt custodire; et quod scientia non student primitus obtinere, non possunt postmodum operibus exhibere. Quo contra divinus sermo: « Vir, inquit, disciplinatus et eruditus custodit se (*Eccli. xi*), » cum autem nec scientiam, nec custodiam habeant congruentem: præsumunt tamen populum docere nescientem, et locum magisterii non timent usurpare quem plerisque sapiens refugit occupare. Quorum præsumptionem eleganter divina Scriptura condempnavit, cum ad eorum confusionem Ecclesiasten laudabiliter commendavit. « Cum esset, inquit, sapientissimus Ecclesiastes, docuit populum (*Eccli. xi*). » Ac si dicat: Erubescite vos qui nihil scientes scientiæ locum invadere non timetis, qui discipulatus scabellum non experti in magistrali cathedra saltu præpropere residetis, cum Ecclesiastes non præsumperit populum edocere, nisi priusquam meruit sapientiam obtinere. Quia ergo sapientiam contemnunt non possunt invenire profectum spiritalem, nec cæteris ministrare doctrinam salutarem, sed exemplo sui perimunt quos vivificare debuerunt, quippe qui non vivere per sapientiam sed per imperitiam mori potius elegerunt. Quo et contra divina Scriptura: « Hoc habent, inquit, eruditio et sapientia quod vitam tribuunt possessori suo (*Eccle. vii*). » Sic profecto cum in sæculo multa sit copia clericorum, infinitus est numerus imperitorum, quorum nullus vel rarus est qui suam possit imperitiam excusare sive pauperiem sive divitias sibi viderit abundare. Nolunt enim audire consilium cujusdam sapientis imo ipsius sapientiæ sic nos salubriter admonentis. Appropinquate ad me indocti et congregate vos in domum disciplinæ (*Eccli. i*); » Et alius Sapiens: « Sapientiam, inquit, et disciplinam qui abjicit, infelix est (*Sap. iii*). »

CAPITULUM XXX.

Nec solum ii qui tales causas prætendunt a studio discendi torpore noxio revocantur, verum etiam

plerique qui sæculo renuntiantes claustrali regulæ A
 mancipantur, qui etsi ad serviendum Deo, ut vide-
 tur, commendabiliter inardescunt, tamen ad dili-
 gentiam lectionis reprehensibili torpescunt languore.
 Cum enim eos Deus ad hoc eduxerit de conversa-
 tione forali, ut in claustro deinceps summa cura,
 summa diligentia vacent negotio spiritali: irrepre-
 hensibiles quantum æstimo, non debent judicari, si
 in lege divina, assiduitate congrua fastidiunt medi-
 tari. Lex autem divina, Scriptura sacra est, in cujus
 lectione claustralis clericus totus debet versari, si
 juxta propositum curat sæculo perfectius adversari:
 et emaculatus a terrenis cum Apostolo in cælis con-
 versari. De qua lege, David propheta: « Lex, in-
 quit, Domini immaculata convertens animas (*Psal.*
 xviii). » Lex immaculata, Scriptura sancta congrue B
 dicitur ab effectu, eo quod juvante gratia lectores
 suos a terreno mundat affectu: et animas quas er-
 rore ignorantia illecebra temporalis pervertit; revo-
 cando, informando, illuminando convertit. Dum
 enim testimonium perhibet, quod hæc visibilia sunt
 velocius transitura, quæ autem non videntur sine
 termino permansura: quid aliud quam a dilectione
 visibili sensu parvulos revocare, ad appetitum
 vero invisibilium, eosdem satagit informare? Unde
 idem propheta subjungit: « Testimonium Domini
 fidele, sapientiam præstans parvulis (*ibid.*). » Testi-
 monium Domini Scriptura est, sicut ipse in Evan-
 gelio dicit: « Scrutamini Scripturas; illæ sunt quæ
 testimonium perhibent de me (*Joan.* v). » In hac C
 ergo lege debet die ac nocte clericus immorari, si
 perfectorum beatitudine curat plenius gloriari; et
 cum eam didicerit legendo, meditando, eandem re-
 quirentibus debet refundere prædicando. Unde et Ma-
 lachias, cum de clerico mystice loqueretur, « et legem,
 inquit, requirent ex ore ejus (*Malac.* ii). » Et alius Sa-
 piens ait: « Non te prætereant narratio seniorum
 (*Eccli.* viii), » quoniam ab illis disces intellectum,
 et in tempore necessitatis dabis responsum. Cæte-
 rum plerique claustrales, ut cœperam dicere, stu-
 diosius insistere lectioni recusant, et quod deterius
 est, eos qui insistunt plerumque, vel aperte, vel
 latenter accusant: æstimantes illos esse ignaviter
 otiosos, quos in agendis transitoriis non viderint
 curiosos. Quia igitur gravantur sedere, legere, me-
 ditari, appetunt in exterioribus occupari: et si
 forte nulla eis officia committuntur, de magistrorum
 suspitione, sinistro murmure conqueruntur. Dicunt
 enim quod sibi satis ab illis non creditur, a quibus
 nulla eis exterior obedientia injungitur: cum tamen,
 ut aiunt, parati sint jussionibus obedire, et fra-
 trum utilitatibus deservire. Si autem aliquid agen-
 dum exterius susceperint, gaudent, quia jam sedere
 et legere non coguntur: et dum sibi de injuncto
 officio blandiuntur ad discurrendum et loquendum
 plus justo resolvuntur. Et quoniam ad exteriora
 concupitæ actionis, habenis laxioribus extenduntur,
 ad interna et spiritalia lectionis et meditationis
 raro admodum revertuntur. Etsi forte id aliquando

attentare moliantur, obviante fastidio ad gratiam
 consuetudinem repelluntur. Plerique autem ideo
 lectioni diutius attendere negligunt, quia non omnia
 quæ legunt 407 intelligunt, et quia difficilis inve-
 nitur Scriptura, putant quod non sit eis ejusmodi
 lectio profutura. Eapropter clauso codice ad agen-
 dum transitoria reflectuntur, etsi agendi vel locus, vel
 licentia desit, in illis, saltem cogitando volventur:
 promptiores foris, vel animo liberius evagari, quam
 obscura Scripturæ diligenti instantia perscrutari.

CAPITULUM XXXI.

Verum ipsa Scriptura lectorem exigit studiosum,
 non vagum, non fastidiosum, quia plerumque ob-
 scura est, ut laboriosius inquiretur, et intellecta
 gratius teneatur. Cum igitur obscuram se obtulerit,
 non est statim a legendo resiliendum, imo
 multo amplius insistendum, ut competens instantia
 mereatur invenire, quod negligenti lectori Christus
 refugit impertire. Est etiam idem Christus devota
 interrogatione pulsandus, qui anigmata Scriptura-
 rum gaudet interrogantibus aperire, si tamen inter-
 rogantes singularem eum potuerint invenire. Hoc
 enim Marcus evangelista, quantum mihi videtur
 eleganter signavit, postquam parabolam seminantis
 Christum turbis circumstantibus dixisse memora-
 vit. « Et cum esset, inquit, singularis, interroga-
 verunt eum ii, qui cum eo erant, duodecim para-
 bolas. Et dicebat: Vobis datum est nosse mysterium
 regni Dei (*Marc.* iv). » Quando, quæso vos, fratres
 mei, Christum invenimus singularem, nisi quando
 de cordibus nostris omnem repellimus tumultum
 sæcularem, ut nihil indecens nostræ obstrepat le-
 ctioni, nihil obsistat meditationi; sed eo intuitu
 sacris paginis insistamus, ut beneficio lectionis
 Christum amplius cognoscamus, cognitum diliga-
 mus, dilectum teneamus? Cum ergo quidquid le-
 ctioni obstrepat eliminamus, et legendo, nihil aliud
 quam Christo placere cogitamus; ipsum procul du-
 bio invenimus quodammodo singularem, talibusque
 inventoribus dat Scripturarum intelligentiam spiri-
 talem. Ideo ait illis: « Vobis datum est nosse mys-
 terium regni Dei. » Vobis scilicet, qui scire con-
 stanter desideratis, vobis qui me singularem inter-
 rogatis: Vobis, inquam, datum est scire ea quæ in
 D Scripturis mysteria continentur, quæ dormitantibus et
 fastidientibus occultantur. Unde et apud Matthæum,
 cum dixisset: « Vobis datum est scire mysteria regni
 cœlorum; » adjunxit: Cæteris autem non est da-
 tum (*Matth.* xiii); » et quare apostolis esset datum;
 cæteris autem non esset datum: causam subintulit,
 dicens: « Qui enim habet, dabitur ei et abundabit;
 qui autem non habet hoc ipsum quod habet, auferetur
 ab eo (*ibid.*). » Hoc est dicere: Qui habet
 diligentiam, accipiet intelligentiam; qui habet in-
 stantiam inquirendi et legendi, inveniet gratiam
 capiendi. Qui autem non habet, hoc ipsum quod
 habet, forte vel ingenium naturale, vel aliquantulum
 scientiæ. Hoc ipsum, inquam, ab eo auferetur,
 dum ex hoc nihil in posterum utile consequetur.

Grandus est igitur singularis Christus, ut desuper litteram velamen tollat obscuritatis, desuper cor nostrum tollat nebulam cæcitatæ, quia liber qui nobis scientibus litteras est oblatas, non delectat, quandiu sigillis insolubilibus est signatus.

CAPITULUM XXXII.

Quod si forte simplex non sufficit oratio ad inpetrandam apertionem libri et solutionem signaculorum ejus, non tamen cessandum est, ne videatur lector vel orator negligens fastidio defecisse, imo faciendum est quod Joannes apostolus asserit se fecisse: « Cum enim in dextera sedentis super thronum videret librum signatum sigillis septem, et nemo in cælo, neque in terra, neque sub terra posset inveniri, per quem posset liber signatus aperiri: et ego, inquit, Joannes flebam multum, quia nemo dignus inventus est aperire librum nec videre eum (Apoc. v). » Et quo fructu fleverit; insinuat cum adjungit: « Et unus de senioribus dixit mihi: Ne fleveris; ecce vicit leo de tribu Juda radix David aperire librum et septem signacula ejus (ibid.). » Et hoc dicto: « Vidi, inquit, in medio throni et in medio seniorum agnum stantem tanquam occisum, et venit et accepit de dextera sedentis in throno librum; et aperuit eum (Apoc. 5). Cum igitur ea quæ in Scripturis involuero litteræ signata conteguntur, nobis legentibus et scire volentibus non panduntur: summus ille Magister precibus est pulsandus, et, si ad largiendum verbosa cum non inflectit precatio, jungenda est lacrymarum effusio. Hæc plerumque apud Deum efficacior invenitur, hæc illius severitas emollitur; et quod non vult conferre deprecanti, negare non sustinet lacrymanti. Si ergo lectioni vacantes intellectum nostrum sentimus caligare, nostroque adnisi oppansum litteræ velamen obviare: producendus est rivulus lacrymarum, ut diluat et annulet obscuram superficiem Scripturarum. Nam cum diligens lector intelligendi desiderio lacrymatur, unde ad horam oculus ejus exterior tenebratur; inde ille interior novo quodam genere declaratur, sitque illi perspicuum, quod obscurum antea videbatur. Etsi enim non Scriptura, sed facies lacrymis irrigatur, tamen irriguo non facies, sed Scriptura modo ineffabili defæcatur: et cum ista materialiter abluatur, ad illam effectus lavaeri transire nequaquam dubitatur. Verum iste transitus oculis carnalibus non videtur, sed spiritalis cum sensus manifestius intuetur: dum quod ante lacrymas latebat nebulis sigillantibus involutum, post lacrymas sibi videt ab omni caligine resolutum. Mira res, et nobis, quamvis inde loquentibus, non tam cognita sentiendi experimento, quam divinæ lectionis indubitabili documento, quia non omnibus, quibus beneficium conceditur hoc sciendi, datur et gratia sentiendi. Joannes Apostolus experimento cognovit, qui, cum nullus præsto esset, qui posset et librum signatum aperire: « Et ego, inquit, flebam multum, et post lacrymas declaratum est ei quod antea tenebatur

occultum. » Ex quo aperte ostenditur, quantam habere et legendi debeat instantiam, et intelligendi flagrantiam, etsi forte tantæ hujus honestatis affectum, caligante oculo perducere non possumus ad effectum: debemus quidem et Deum precibus invocare, et ejus gratiam lacrymis impetrare.

Satis superque, multis et diversis testimoniis jam claruit Scripturarum scientiam proprie clericis convenire, eosque summa cura hujusmodi debere studiis inservire: non quia si quando aliud quid egerint, statim vitio debeat assignari, si tamen illud opus ordini conveniat clericali. Possunt enim et curas ecclesiasticas licenter obtinere, et labori manuum aliquoties indulgere; si tamen ad hæc eos non vitium levitatis illexerit, sed vel charitas vel necessitas quasi violenter impulerit. Apostolus quippe et sollicitudinem gerebat Ecclesiarum, quia eum charitas perurgebat, et laborabat manibus quando necessitas incumberebat. Denique cum Timotheum instrueret, non ab eo laborem relegavit penitus, sed eum potius ordinavit, ut ostenderet non esse alienum a clerico aliquoties laborare, si tamen in loco suo noverit collocare. Debet enim studium præponere Scripturarum, et ei diligentius inhaerere, laborem vero manuum, non delectabiliter, sed tolerabiliter sustinere, ut ad illud eum præcipue alliciat delectatio spiritalis, ad hunc, quasi invitum compellat necessitas temporalis. « Exerce, inquit, te ipsum ad pietatem; nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia (I Tim. iv). » Pietatem appellat attentum studium in Scripturis, per quod, juvante gratia, debet clericus et amplius Deum cognoscere, et cognitum tenerius diligere; et dilectum perfectius colere, ut in his proficiens fiat spiritaliter Dei templum, dum sciendo et vivendo, sanctum cæteris dat exemplum. Unde paulo post subjungit: « Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ. » Et iterum: « Attende tibi et doctrinæ, » hoc enim faciens et te ipsum salvum facies, et eos qui te audiunt. Ideo autem adhæc illum præcipue admonebat: « Nam corporalis, inquit, exercitatio ad modicum utilis est. » Quia Paulum Timotheus noverat labori manuum frequenter operam impendisse, maxime cum apud Corinthios dicit se plurimum egisse: volebat et in hoc eum, ut bonus discipulus, imitari, ut quasi per omnia suo posset magistro similari. Sed quia, nec eadem illi, quæ Apostolo, necessitas incumberebat, nec ad multum laborem fortitudo corporis suppetebat, curat illum Apostolus, quasi modificans temperare, et fervoris impetum non auferre penitus, sed ad mensuram congruam revocare. « Corporalis, inquit, exercitatio ad modicum utilis est. » Non dicit, inutilis est, alioquin videretur laborem penitus condemnare, sed ad modicum, inquit, utilis est, volens utilitatis metas certius demonstrare. Utilis quippe plerisque est labor, quia per eum nonnunquam et salubritas corporis conservatur, et ad usum lectionis avidius remeatur. Utilis, inquam, est; cum

lectioni cæterisque spiritalibus officiis, tanquam inferior famulatur, non cum ordine converso et perverso ejusdem pertinaciter dominatur. Utilis est; cum apud clericum, primos sibi non præsumit acerbis vindicare, sed proprii ordinis non oblitus, novissimo eligit latitare. Utilis est; cum ei clericus legem ponit, ne infrenis excedat, ne studium legendi, vitio levitatis præcedat: ergo ad modicum utilis est respectu pietatis, quæ ad omnia utilis est, apostolicæ testimonio veritatis. « Pietas, inquit, ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, et futuræ. » Per hanc enim pietatem in

A præsentī vitæ divitiæ spirituales et gloria uberius acquiruntur, et in vitæ sequenti, æterna gaudia justitiæ merito conferuntur. Unde David: « Gloria, inquit, et divitiæ in domo ejus, et justitia ejus manet in sæculum sæculi (Psal. iii). » Et Salomon: « In dextera illius anni vitæ; in sinistra vero, divitiæ et gloria (Prov. iii). » Debet ergo clericus hoc primum et præcipuum habere propositum voluntatis, ut vacare appetat inquirendæ et scientiæ studio veritatis: labori autem manuum, vel curis ecclesiasticis non serviat curiosæ impulsu levitatis, sed puræ et sinceræ obedientiæ charitatis

III.

409 DE JUSTITIA CLERICORUM.

CAPITULUM XXXIII.

Satis, ut videtur, dictum est de clericorum scientia, tandem dicendum est de eorum quoque justitia, quia, etsi, ut audistis, scientia non mediocriter commendatur, non tamen est sufficiens, nisi ei justitia jungatur. Ad quod ostendendum, non est necesse multa Scripturarum testimonia compilare, quia inde, nec neminem quamlibet imperitum æstimo dubitare. Quis enim dubitet quod sola scientia nulli salutem largiatur, cum, ut de aliis taceam, teste Scriptura, Salomon sapientissimus omnium fuisse cognoscatur, qui tamen, ut in alia responsione satis ostensum est, propter injustitiam reprobatur? Necessario igitur justitia scientiæ copulatur, ut ex omni parte, prout decet, perfectus clericus habeatur, cui, sicut superius dictum esse recolo, nec indocta justitia, nec injusta scientia sufficere comprobatur. Denique ipsa est secunda illa tunica, qua diximus debere clericum tunicari, quem profecto non expedit contentum esse tunica singulari, quia et Aaron pontifici, qui typus est clericorum, duæ a Moyse tunicæ tribuuntur, et fortis illa mulier ejusque domestici vestiti duplicibus asseruntur. Sicut autem scientia parit justitiam, sic nimirum justitia fovet scientiam, dum sui merito impetrat illi spiritalem profectum, sine quo scientia nunquam adducitur ad perfectum. Unde quidam Sapiens: « Fili, ait, concupiscens sapientiam, conserva justitiam, et Deus præbebit illam tibi (Eccli. i). » Pulchre justitiæ merito asseruit sapientiam dari, quia sine illa non potest ista commendabilis indicari: imo quantumcunque visa fuerit ejus magnitudo, tumor est inanis, non solida plenitudo. Unde Apostolus: « Scientia, inquit, inflat (I Cor. viii). » Quem, quæso, inflat, nisi quem charitas non ædificat? Charitas, dilectio Dei est: diligere autem Deum, justitia est: nihil enim justius, quam Creatorem diligi, unde et ejus dilectio, vera justitia debet intelligi. Qui ergo hanc non amat, nec conservat justitiam, frustra, vel optat, vel habet scientiam, imo ipsa illi noxia reputatur, cum propter eam amplioris stultitiæ arguatur.

B Unde Apostolus: « Dicentes, inquit, se esse sapientes, stulti facti sunt (Rom. i). » Quia enim omnis scientia a Christo habet initium et in ipso accipit finem, id est non consummatur, nisi eum sibi constituat, vel inveniat finem (quod prudenter intuens David: « Omnis, ait, consummationis vidi finem [Psal. cxviii]), merito quisquis tali fine non studet consummari, etsi sapiens videatur, meretur tamen stultitiæ condemnari. Nulla quippe verior est, vel major, quam si Christum nescit nostra scientia: unde, etsi eam aliqui tentant falso nomine sapientiæ palliare, Apostolus tamen stultitiam, ut veraciter est, maluit appellare. « Sapientia, inquit, hujus mundi; stultitia est apud Deum (I Cor. iii). » Mundus quidem, id est mundana sapientes, eos qui stulti sunt, C plerumque æstimant sapientes; sed Deus, qui pura est veritas, nihil recipiens falsitatis, eos qui ipsum nesciunt, arguit temerariæ vanitatis. Unde Propheta: « Dominus, inquit, novit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt (Psal. xciii). »

CAPITULUM XXXIV.

Videtis, fratres, quia nulla est vera scientia, cui non est comes justitia, quæ ab illa repellens pestiferæ tumorem vanitatis, undique muoit eam solidæ propugnaculo charitatis. Constat ergo plures, quos in acquirenda scientia videmus plurimum laborare, a recto tamen sciendi tramite longius aberrare: et quo amplius sciendi desiderio elaborant, eo amplius, quod mirandum, imo miserandum est, delirant. Dum enim quasi aquis turbidis æstimant satiari, et fontis illimis ubertate non curant debriari: deserentes eum qui origo et finis est scientiæ salutaris, a sinistris exorbitant per devexa et devia sapientiæ secularis. Unde Salomon: « Vias, inquit, quæ a dextris sunt, novit Dominus; perversæ autem sunt, quæ a sinistris sunt (Prov. iv). » In quibus, quanto fortius et velocius inconsiderato impetu clerici currunt, tanto longius a Christo, qui via est veritatis, excurrunt: et quoniam ad eum quem tenere debuerant oppressi vanitatis caligine non reuertunt, tandem irrevocabiler foveam perditionis incurrunt. Ad

hanc quidem illos perducit noxius ille tumor, qui de scientia pullulare videtur, cum eadem scientia intuitu iustitiæ, nec acquiritur, nec tenetur; sed ut possint, vel divitiis temporalibus cumulari, vel fama et honore pompatico cum cæteris, vel forte præ cæteris gloriari. Hac de causa, parentes filios suos literali assignant studio, eorumque magistros, non parvo redimunt pretio, ut parvuli ætate adhuc tenera literis imbuantur, et ad ea quæ mundi sunt obtinenda, idonei reddantur. Ipsi etiam plerumque parvuli, cum processu ætatis grandescunt, et ea quæ mundi honesta, vel utilia sunt, ei amplius innotescunt, quia jam videri inferiores cæteris pertimescunt, ad **410** studium et diligentiam disciplinæ scholaris inardescunt. Et qui cum essent parvuli, didicerunt timore flagellandi, grandiusculi student amore gloriandi: prævalere festinantes eos, quos æqualitate scientiæ sibi vident conferri, æmulantes eos, quos profectu præcipuo intelligunt anteferri. Student igitur et laborant bene versificari, in prosa et rithmo faciendo commendabiles judicari: ad diversa metrorum genera prompti et agiles inveniri, ne in tali studio possint a quolibet perveniri. Hujus vero amore studii multa plerumque difficilia patiuntur, inediam, vigiliis, contemptum proprium amplectuntur, quæ, etsi ætatis hujus teneritudini adversantur, tamen placent, quia studio et profectui famulantur. Neque enim curæ corporis plus justo deditus potest condigne castris litteralibus militare, cum pinguis venter, frequens dormitio, delicata molities inveniantur vires ingenii enervare. His igitur neglectis student sæculares etiam auctores lectitare, et quem loquendi modum tragici, quem comici, quem satyrici teneant, diligentius adnotare, et tam istos quam illos memoriæ commendare, quia sicut a doctoribus, magistris perhibetur, non contemnenda in illis moralitas continetur. Processu vero temporis, cum tam ætate quam scientia convalescunt, ad lectionem majorum inexplebiliter inardescunt: et lecto Prisciano, in quo totius, ut aiunt, versatur plenitudo grammaticæ, ut composite sciant loqui, flores et colores aggreduuntur rhetoricæ. Sed quia cæteris artibus non mediocriter dialecticæ prodest subtilitas, per quam falsum a vero, vel a falso secernitur veritas: putant quidem se, vel nihil, vel modicum adhuc scire, nisi et in hac cæteros sequi studeant, vel potius prævenire. Dant ergo operam ut ope dialecticæ possint cæteros verborum maculis irretire, seque ab illorum abjectis retibus sagaciter expedire; et quia loquacibus nihil est dulcius garrere, gaudent quod loquacem et verbosam scientiam tandem contigit invenire. Hanc plerique inveniantur adeo magni pendere, ut non fastidiant multos illi annos impendere: infinitos pro ea nummos expendere, pati multos diutinosque labores, inediam, vigiliis, sudores et algores. Plerique autem, quibus non sufficit artium scientia prædictarum, transunt ad studium et diligentiam reliquarum: et cum multum laboris et temporis impenderit ad trivium obtinen-

A dum, tandem quadrivio judicant insistendum. Sic enim se habet ardor nimis cupiditatis, ut habita vilipendens ardentius incumbat acquirendis: et quandiu quidquam sibi deesse conspicit, nescit dicere: Sufficit. Docti igitur grammaticam, rhetoricam, dialecticam, quas mundi sapientes appellare trivium voluerunt: doceri appetunt arithmeticam, musicam, geometriam, astronomiam, quas appellandas quadrivium censuerunt. Quænimirum idecirco a nonnullis curiosius appetuntur, quoniam a multis multa scientibus nesciuntur: et illam magis scientiam diligunt obtinere, quam plerosque, licet apprime literatos, intelligunt non habere. Quidam vero ad legendum etiam divinæ legis libros accenduntur, et viriusque Testamenti paginis instruuntur: curiosi magis memoriter illas scire, quam earum mandatis salubriter obedire. Non enim omnes uno intuitu scientiæ operam constat impendere; sed alios et alios, alium et alium discendi finem appetere; quibus juxta intentionum merita singularum, datur fructus varius ex scientia Scripturarum.

CAPITULUM XXXV.

B Alii quippe discunt, nihil aliud appetentes, quam scire, quod est vitium inquietæ curiositatis; alii ut sciant scire, quod est vitium ventosæ vanitatis; alii ut vendant cum didicerint, quæ est simoniaca pravitas; alii ut spiritaliter ædificentur, quæ est pia et sancta humilitas; alii ut ædificati alios quoque ædificent, quæ est pura et vera charitas. His quinque de causis, omni scientiæ impenditur cura, tribus quarum præcedentibus merces imminet peritura, duas vero postremas, nulla perdit vel corrumpit jactura, sed provehit sana spes et consummat sperata res lala vel termino caritura.

CAPITULUM XXXVI.

C Ut autem de singulis dicam, quid magis inutile, quam si acquirendæ scientiæ laborem vel studium impendamus, nihil ex hoc aliud appetentes, nisi tantummodo ut sciamus: curiosi multa et varia congregare, congregatis enerviter incubare? Sic plerumque avarus multas pecunias colligens et abscondens, delectatione magis pascitur possidendi, quam utilitate fruendi, malens, ut apud se in fossa vel sacco putredine consumantur, quam ad usus, vel suos, vel alterius in medium proferantur. Unde bene quidam Sapiens: «Thesaurus, inquit, absconditus, et sapientia injusta: quæ utilitas in utrisque?» (*Eccli* xli). Quid vero magis stultum, quam si ideo quis in scholari gymnasio labores diutinos patiat ut beneficio famæ volatilis scire multa sciatur: nihilque suavius judicans, quam inanes rumusculos aucupari, sudores suos ebibendos aure tribuat populari. Qui enim pulchrum putans monstrari digito **411** et dicier: Hic est, solis hominum laudibus delectatur, et non tam esse quam sciri sapiens gloriatur: nullum alium scientiæ fructum, quam prætereantis auræ nebulam apprehendit, unde et eum

mordaciter quidam satyriens reprehendit Persius : A lunt illuc manu vacua proficisci, sed prædocti a

Scire, inquit, taum nihil est, nisi te scire hoc sciat
[alter.

Et quid scelestius, quam ideo quemvis in acquirenda scientia laborare, ut per eam temporales sibi possit divitias comparare, ut apud eum, vilem et ultimum locum, munus obtineat spiritale, primum vero et præcipuum munus sibi usurpet temporale? Nonne ideo Simon Magus, teste Petro (*Act. viii*), a sorte sanctorum meruit reprobari, quia donum spiritus æstimavit pecunia comparari? A quo enim accipitur discendi gratia, eidem acquisita debetur scientia, ut quod datur divinæ beneficio largitatis, reddatur intuitu solius charitatis. Unde et Christus : « Gratis, inquit, accepistis, gratis date (*Matth. x*). » His ergo tribus causis pulsus procul ab omni studioso, duabus reliquis insistatur, ut intentione spiritualis profectus, vel sui, vel alterius scientiæ studium impendatur, ut scilicet propter cognoscendum et diligendum Deum summo nisu unusquisque humiliter studeat erudiri, et acquisitam scientiam, cum necesse fuerit, charitative cæteris impertiri. Misereor super vos, clerici scholares, qui tantam in discendo diligentiam adhibetis, tot et tantos labores pro acquirenda, ut videtur, sapientia, sustinetis : et quanto, vel vobisipsis, vel ab aliis putamini doctiores, tanto a vera sapientia per superbiam excursus facitis longiores. Ex quorum persona pulchre dicit Ecclesiastes : « Cuncta tentavi in sapientia ; dixi : Sapiens efficiar ; et ipsa longius recessit a me. » Et quasi admirans, adjungit : « Et alta profunditas, quis inveniet eam ? (*Eccle. vii*). » Vere altum est et profundum ; et pauci hoc prævalent invenire, quid videlicet causæ sit, quod multi et semper discunt et ad veram scientiam non possunt pervenire. De quibus Apostolus : « Semper, inquit, discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes (*I Tim. iii*). » Quis igitur inveniet latitudinem hujus profunditatis, quod semper discentes nunquam perveniant ad scientiam veritatis, nisi is qui inspirante gratia tandem intelligit fixum esse, quia nullus vere est sapiens, qui non appetit esse? Ille autem bene intelligit hujusmodi esse veram sententiam, qui non negligit, sed diligit tenere justitiam.

CAPITULUM XXXVII.

Ille intelligit scientiam utiliter se habere, qui cum ea non disponit inter Ægyptios remanere, sed si eam acquirere studuit in Ægypto, opes quidem, quæ apud Ægyptios labore delectabili acquiruntur, sicut nocent plurimum, dum in natali gremio carnaliter nutriuntur : sic prosunt multipliciter, cum inde spiritualiter alio transferuntur. Hoc est quod per filios Israel in Exodo videtur designari, cum deinter Ægyptios per manum Moysi leguntur liberari. « Peticerunt, inquit, filii Israel ab Ægyptiis vasa argentea et aurea, vestemque plurimam (*Exod. xii*), » morum elegantiam existimo figurare, quibus Ægyptios, id est mundi sapientes videmus abundare. Proponentes ergo filii Israel de Ægypto transire in eremum, no-

Domino, student primum opes Ægyptias adipisci, quia cum inspirante gratia de conversatione seculari ad desertum penitentiae clerici convertuntur, si prudenti fuerint præmuniti consilio, non illuc inanes, non vacui, transferuntur, sed opes scientiæ, lima et studio acquirere primitus molliuntur, quibus postmodum utiliter contra morbum ignorantiae munimur. Est quippe in his, quas artes nominant liberales, aurea quædam et pretiosa subtilitas, est faceta et composita quædam verboritas ; est etiam non contemnenda moralitas : quæ tunc solummodo ad salutem esse utiles cognoscuntur, cum ad placendum Deo, de Ægypto in eremum transferuntur. Non enim quis in Ægypto debet cum his opibus pertinaciter conversari, et de acquisita scientia, tumore pompatico gloriari, cum eadem scientia, cuiquam non divino munere non donetur, ut omnis glorians, non in se, sed in Domino gloriatur. Quod ibidem sermo divinus innuit, cum adjungit : « Dedit Dominus gratiam populo coram Ægyptiis, ut commenderent eis, et spoliaverunt Ægyptios (*ibid.*). » Quis, quæso, vel secularem scientiam potest acquirere, nisi Dei munificentia gratiam ei velit infundere ; qui ob hoc vult Ægyptios dolo artifici spoliari ; ne proficiscentes clerici de Ægypto mereantur ob imperitiam reprobari? « Cum egrediemini, inquit, non exhibitis vacui ; sed spoliabitis Ægyptum (*Exod. iii*). » Vult quippe Deus eos quandoque exire de Ægypto, sed tamen non vacuos, ne duplicis culpæ argui mereantur, cum quia in Ægypto, in luto et latere aliquoties conversati, tum quia in ea nulla scientia sunt ditati. Est nimirum culpabile, siquando clericus in Ægypto diligit conversari, sed eandem culpam non parum exaggerat, si ibidem eligat otiosi : si pressus ignavia, nihil sibi acquirat scientiæ litteralis, cum hoc nomen non deceat imperitia laicalis. Si vero cura pervigili multam sibi studet scientiam aggregare, et tamen Ægyptum plus justo diligens ad prædictam eremum non curat festinare : falso sibi nomen sapientis expetit assignari, cum hujusmodi scientia, nondum sapientia digna sit appellari. Quis enim dolum filiorum Israel per se commendabilem judicaret, nisi hæc justitia, illam quasi injustitiam obumbraret : nisi eum adjunctus illorum de Ægypto exitus excusaret, et favente gratia, processu temporis, in melius commutaret? Sic profecto illius quasi stultitia in sapientiam commutatur, cujus quævis scientia justitiæ humiliter famulatur, cum in eo quod studet, vel studuit, litterario profectui deservire, jam nihil appetit aliud quam Deo sapientius et perfectius obedire. Qui vero in discendo hujusmodi appetitum habere non diligit, etsi multa, ut putat, sive, ut putatur, intelligit ; non sapiens, sed stultus est, sicut Apostolus dixisse superius memoratur, in quo ei et alia Scriptura suffragatur. Cum enim Salomon sapientiam commendare multipliciter videretur, ne sola sufficere, vel etiam esse sapientia crederetur : subsequenter asseruit illum

stultum vocari, qui ea quæ iniusta sunt, diligit operari. « Sapiëntia, inquit, ædificabitur, domus et prudentia roborabitur, in doctrina replebuntur cellaria, vir sapiens fortis est, et vir doctus, robustus et validus; quia salus ubi multa consilia (*Prov. xxiv.*) » Et subiecit: « Excelsa stulto sapiëntia; qui cogitat male facere, stultus vocabitur: cogitatio stulti, peccatum est (*ibid.*). » Videtis eum veraciter dici stultum, qui male operatur, quamvis sibi, vel sui similibus, sapiens videatur.

CAPITULUM XXXVIII.

Aliquando quippe Scriptura, sensum, intellectum, sapiëntiam vel scientiam improprie appellat, videlicet juxta Imperitorum æstimationem, aliquando proprie juxta rei ipsius veritatem. Quando proprie appellat, inveniuntur justitiæ cooperari, quando vero improprie, certum est eidem adversari. Sensus, adversarius justitiæ intelligitur; cum apud Ecclesiasticum dicitur: « Melior est homo qui deficit sapiëntia, quam qui abundat sensu, et transgreditur legem Altissimi (*Eccli. xix.*) » Constat enim sensum malum esse qui transgreditur legem Altissimi. Ideo Apostolus: « Propterea, inquit, tradidit illos Deus in reprobum sensum (*Rom. i.*) » In bono accipitur, cum dicitur in eodem Ecclesiastico: « Optavi, et datus est mihi sensus (*Sap. vii.*) » Et iterum: « Honor et gloria in sermone sensati (*Eccli. v.*) » Et longe infra: « Homo, inquit, sensatus, credit legi Dei (*Eccli. xxxiii.*) » Intellectus inutilis ille est, de quo Apostolus ait: « Deus enim illis revelavit. Invisibilia enim ipsius, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, ut sint inexcusabiles; quia, cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt (*Rom. i.*) » Iste est intellectus, qui quoniam, quæ justa sunt, noluit operari: ab eo qui justus est Dominus et justitias diligit, meruit reprobari. Quo contra de bono intellectu dicitur: « Intellectus bonus omnibus facientibus eum (*Psal. cx.*) » Utrumque hunc intellectum, inutilem, videlicet et utilem Apostolus uno versiculo comprehendit, ubi eos quos inutilem sine utili habere cognoverat, reprehendit: « Qui cum justitiam Dei cognovissent, inquit, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte (*Rom. i.*) » « Qui cum justitiam Dei cognovissent, » ecce intellectum videntur habuisse: « Non intellexerunt, inquit, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte; » ecce, intellectu utili dicuntur caruisse. Quæ enim intelligenda erant, intelligere noluerunt, unde et David ait: « Noluit intelligere ut bene ageret (*Psal. xxxv.*) » Ad quem intellectum illos alibi revocat, dicens: « Intelligite insipientes in populo (*Psal. xciii.*) » De quo bono intellectu, et Salomon ait: « Intelligens gubernacula possidebit (*Prov. i.*) » Et Ecclesiasticus: « Acceptus est, inquit, regi minister intelligens (*Prov. xiv.*) »

CAPITULUM XXXIX.

Sapiëntia insipiens, illa est, de qua Salomon ait: « Non est sapiëntia contra Dominum (*Prov. xxi.*) » Et Apostolus: « Stultam fecit Deus sapiëntiam hujus

A mundi (*I Cor. i.*); » et iterum: « Comprehendam sapientes in astutia sua (*I Cor. iii.*) » Unde et Jabin, qui *sapiens* interpretatur in torrente Cison, id est in duritia sua comprehensus legitur et subactus, et in Endor disperiens, tanquam stercus terræ ad nihilum est redactus. « Facti sunt, inquit, ut stercus terræ (*Jud. iv.*) » Erubescant sapientes, quorum sapiëntia stercorei comparatur, dum ad summa et divina non provehi, sed ad ima et vilia revolvi comprobatur; et ipsi non eligi et assumi merentur, ut clerici et levitæ; sed tanquam purgamentum de medio projici hujus vitæ. Gloria quippe eorum, juxta quod scriptum est: « Stercus et vermis est (*I Mach. ii.*) » Quorum gloriam Hieremias optime contempletur, et in threnis suis (*cap. iv.*) compatientis animo lamentatur. « Qui nutriebantur, inquit, in croceis, amplexati sunt stercora. » In croceis nutriuntur, qui quasi delicate erudiuntur in Scripturis, sed stercora miseri amplexantur, dum rebus inhiant perituris. Illa ergo merito sapiëntia dicitur, quæ vere sapiëntia est, quæ ad illum recurrens a quo accipit esse, nihil aliud appetit, quam cum illo perennitatis esse: sciens quia non prodest quasi feliciter inchoari, nisi ei concedatur feliciter consummari. De qua Salomon: « Viam, inquit, sapiëntiæ monstrabo tibi; ducam te per semitas æquitatis (*Prov. xv.*) » Et alius sapiens: « Ad vos, inquit, reges, sunt hi sermones mei, ut discatis sapiëntiam, et non excidatis (*Sap. vi.*) » Et Ecclesiasticus: « Sapiens cor et **413** intelligibile abstinebit se a peccatis (*Eccli. iii.*) » Et infra: « Sapiens, inquit, non odit mandata et justitias (*Eccli. xxxiii.*) » Quibus testimoniis liquido patet eam proprie sapiëntiam dici, quæ justitiam operatur, quæ non tantummodo scire, sed Deum scire et diligere gloriatur. Denique et angeli mali scire plurima comprobantur, unde et dæmones, *scientes* interpretantur. Cæterum scientia eorum Deum omnium creatorem ignorat, dum eum, nec credit, nec diligit, nec adorat. Quod enim dicunt in Evangelio: « Scimus qui sis Filius Dei (*Luc. iv.*; *Marc. i.*) » illa nimirum scientia est, qua reprobi quique scire Dei potentiam compelluntur, cum ejus iræ non valentes resistere, digne pro meritis puniuntur; et quem diligere noluerunt, ut ejus dulcedine fruerentur, velint nolint, asperum sentiunt et torquentur. Unde et illi hujus scientiæ modum videntur non tacere, cum adjungunt: « Quid venisti ante tempus nos torquere? » (*ibid.*) Miserum est igitur scire Deum non gaudento, sed patiendo quæ diabolo et ejus angelis sunt parata, gloriosum vero scire, ut scriptum est: « Nosse te, justitia est consummata (*Sap. xv.*) » Propter quod cherubim *plentudo scientiæ* interpretantur, quia malis angelis desipientibus et ob hoc rucibus in profundum æternæ damnationis: isti sapienter inhæserunt divinæ dilectioni, quod est vinculum perfectionis. Pulchra distinctio: malis angelis tantum scientiæ, bonis vero plenæ scientiæ vocabulum assignatur, per quod, in illis abusio, in istis vero rei perfectio de-

signatur. Illi enim abusive scientes appellantur, de quibus Jeremias : « Bene, inquit, facere nescierunt ; isti autem plenitudine scientiæ gloriantur (*Jer. ix*), » juxta quod per eundem prophetam Dominus : « In hoc, ait, gloriatur, qui gloriatur, scire, et nosse me (*ibid.*). »

CAPITULUM XL.

Quia ergo constat scientiam vel sapientiam clericorum nullam esse, et eam quæ videtur esse aliqua, non prodesse, si non justitiæ adminiculo fulciatur, videndum est, cujusmodi sit hæc justitia, quæ tam necessaria judicatur. Dixi paulo superius, nihil esse justius, quam Creatorem diligere ; unde et ejus dilectio, justitia debet intelligi. Verum quia multi dicunt se diligere Deum, qui tamen ejus nolunt mandatis obedire, et hanc professionem Joannis testimonio, veritati certum est contraire : nescit enim dilectio torpori vel otio deservire, vel quod pejus est, manus suas malis operibus irretire, videndum est cujusmodi vita clericis injungatur, per quam eorum dilectio, vel justitia comprobatur. « A fructibus, inquit, eorum, cognoscetis eos (*Matth. vi*). » Non enim verbis eorum, sed operibus fides est adhibenda, nec vulgaris opinio, sed rei veritas est tenenda. Multa quidem præcepta vivendi, unus Deus, sive sub lege, seu post legem, hominibus misericorditer impertivit, per quæ omnes, qui tamen dociles exstiterunt, suis congrue temporibus erudit. Quæ præcepta, quamvis multa sint, et diversa, non tamen sibi invicem sunt adversa ; sed sic et diverso generi hominum, et statui temporum assignantur, ut alia et alia, aliis et aliis utiliter injuncta cognoscantur. Alia enim sub lege, alia sub gratia data sunt ; et sub lege alia sacerdotibus et levitis, alia populo ; sub gratia vero, alia clericis, alia laicis injuncta sunt. Sub lege quidem jubet Dominus reddi oculum pro oculo, dentem pro dente, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore (*Exod. xxi ; Deut. xix*). Sub gratia vero : « Si quis, ait, te percusserit in dextram maxillam, præbe ei et alteram (*Matth. v*). » Et iterum : « Non dico tibi, septies, sed usque septuagies septies (*ibid.*). » Sub lege etiam sacerdotibus et levitis multa specialiter injunguntur, quibus cæteri filii Israel nullatenus astringuntur. Jubentur enim tabernaculo ministrare, offerentium hostias altaribus præsentare, novo quodam genere vestium coruscare : et cætera multa, quæ, qui libros Moysi legerit, poterit comprobare, in præsentiarum autem longum est et superfluum numerare. Reliquis autem filiorum Israel, quæ et leguntur injungi, in quibus eis sacerdotes et levitæ non inveniuntur adjungi, sicut de laboribus suis pleraque munera altari ministrantibus, jubentur impertire, ut de altario vivant, quos constat altario deservire. Denique in dedicatione altaris quod fecit Moyses, cum in die qua unctum est, offerrent munera singuli principes tribuum reliquarum, nil tale obtulisse legitur aliquis princeps levitarum, quoniam qui altaris ministerio fuerant specialiter

mancipati, quamvis adhuc sub ænigmate et figura, in dedicatione illius forte, non aurum et argentum, non quævis offerunt peritura. Eapropter et levi, sicut supra dictum est, *assumptus* interpretatur, quia scilicet in ministerio non ejus possessio, sed ipse potius assumatur. Sub gratia vero, apostolis quos constat esse primos et præcipuos clericorum quædam legimus imperata, quæ non sunt turbis inferioribus assignata, quia prædicare et baptizare, absolvere, vel ligare, et cætera hujusmodi, illis, illorumque vicariis sunt injuncta, a quibus longe conditio laicalis est sejuncta. Ipsi autem laicis, quædam e converso sunt agenda, quæ non sunt clericis imponenda : non quod sufficiat clericis minoris privilegium sanctitatis, sed quia hæc humilia transcenderunt ecclesiasticæ fastigio dignitatis. Dicitur quippe hominibus, quos conditio laicalis, quasi cogit sæcularibus negotiis occupari, quibus Deo militans clericus non debet implicari ; dicitur, inquam, ut tributum Cæsari solvant (*Matth. xxii*), cujus imagine denarius informatur, a quo debito liber est clericus, cujus ordo Deo perfectius conformatur. Cum igitur alia clericis, alia populo, tam sub lege quam sub gratia, sicut dictum est, injungantur, certum est, quia minora populo, perfectiora clericis assignantur, ut qui prælati sunt ordinis dignitate, præferantur nihilominus sanctitati ; et sic studeant soli Deo expressius conformari, ut eos tanquam formam regularem possit populus fiducialiter imitari. Unde mihi videtur quod alia sit quodammodo justitia clericorum, alia populi, quia cum populus juste vivere divinitus imperetur, injustum est tamen, si ei clericus vivendo cœquetur. Tantum quippe necesse est, ut justitia clericorum superemineat popularem, quantum ordo ecclesiasticus præcedit sæcularem ; et adeo clericalis sanctitas existere debet meriti singularis, ut ejus comparatione, vita populi, quamvis justa, dicatur sæcularis. Eapropter clerici dicuntur et canonici, id est regulares, quia cum populus per latoria vivendi spatia, quasi licenter evagetur, eadem clericus latitudine refrenata districtioris vitæ regula cohibetur.

CAPITULUM XLI.

Neque enim conceditur, ut vita clericorum, de regula in spatium, more transeat musicorum. Sed tunc harmoniæ cœlesti melodia consonat clericalis, cum in ea non carnis lenocinium stridet, sed continue resonat maturitas spiritalis. Hanc nimirum cantoribus ars musica legem sive licentiam cognoscitur impertire, ut nunc de spatio in regulam, nunc de regula in spatium liceat transilire, quia eos, qui adhuc voluptatibus transitoriis capiuntur, constat sicut sonos varios gratanter audire, sic illos, quos identitas obtinet, non mediocriter fastidire. Cujusmodi licentiam, ut video, conditio popularis sortitur, cui semita vivendi, nunc angustior, nunc spatiosior aperitur, ut, dum ei conceditur in quibusdam spatium propriæ voluntatis, facilius trahi

possit ad regulam quantalibet sanctitatis. Si enim semper teneret spatium, incurreret procul dubio mortem, lata enim et spatiosa via ducit ad mortem: et si districtiorem tenere continue regulam cogere, bestialis multitudo, intolerabili onere gravaretur. Nonne vobis Paulus apostolus quasi quidam notarius fuisse videtur, qui infirmitati carnalium erudita descriptione medetur; et nunc eis, quasi gratum spatium indulgere, nunc eosdem ad congruam regulam satagit retorquere? « Propter fornicationem, inquit, unusquisque uxorem suam habeat, et unaquæque suum habeat virum. Vir uxori debitum reddat, et uxor viro. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi, et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram (I Cor. vii). » Redditio carnalis debiti, voluptuosa quædam est latitudo, quam continentiae arcem tenere non prævalens, popularis libenter amplectitur multitudo, cujusmodi redditio ob hoc maritali copulæ indulgetur, ne, quod pejus est, rupto prorsus pudoris vinculo fornicetur. « Hoc autem, inquit, secundum indulgentiam dico, non secundum imperium (ibid.). » Quia vero ubi indulgentia nominatur, culpa præcedere designatur: revocat eos quasi a spatio in regulam, et monet orationi vacare, ut devotione et fletu, concessum spatium possint aliquatenus refrenare. Vacare quidem orationi, quasi quoddam canticum est regulare, quod consulente Apostolo debent conjuges cantare; et ab illo ad copulam carnalem, quasi ad notam spatialem non jubentur, sed conceduntur redire, ut hac concessione illecti non præsumant a regula penitus resilire. « Revertimini, inquit, in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. » In eadem longe post Epistola, cum sermo de faciendis elemosynis haberetur, et ad eas idem Apostolus eosdem Corinthios hortaretur, sic illis tenendam proposuit regulam largitatis, ut tamen eis concederet quasi propriæ spatium voluntatis; non quia illis bonum perfectius invadebat, sed quoniam ad illud obtinendum illos invalidos pervidebat. « De collectis, inquit, quæ sunt in sanctis, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita et vos facite per unam Sabbati. Unusquisque vestrum apud se reponat, recondens quod ei bene placuerit (I Cor. xvi). » Ac si dicat: Volo quidem ut elemosynas faciatis, sed tamen non jubeo, ut omnia relinquatis, quia, etsi hoc exigit perfectio sanctitatis, non tamen hoc sustinet vestre infirmitas voluntatis. De qua re, in alia epistola, ad eosdem Corinthios ait: « Non ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio (II Cor. vii). » Hoc est dicere: Non quæro, ut quæ vestra sunt, tam larga manu pauperibus impendatis, ut vos ipsos inveniat incommoditas paupertatis; sed sic vestra largitio illorum sit inopiæ supplementum, ut tamen vobis non inferat indigentis detrimentum. « Vestra, inquit, abundantia illorum inopiam suppleat, ut et illorum abundantia vestra

inopiæ sit supplementum, **415** ut fiat æqualitas (ibid.). » Est nimirum æqualitas, cum et sanctorum pauperiem vestris largitionibus temperatis, et tamen vos ipsos nullatenus pauperatis; et illi vobis virtutum suarum merita partiuntur, nec tamen eorundem virtutum pauperiem patiuntur. Sic Paulus apostolus, utpote doctus scriba, de thesauro suo nova et vetera proferebat, dum vitam populi, tam in spatio quam in regula disponebat: monens his, quæ justitiæ sunt, insistendum, nec tamen præcipiens ab inferioribus desistendum. Verum, quia longe sublimior est conditio clericalis, non sufficit ei justitia hæc generalis; imo indicitur ei quædam altera specialis, quia spiritalem ordinem non nisi vita condecet spiritalis. « Vobis, inquit, datum est nosse mysterium regni Dei (Luc. vii); » — « animalis autem homo non percipit quæ sunt spiritus Dei (I Cor. ii). »

Est ergo justitia clericorum, vel potius operatio justitiæ, et dilectionis eorum, ut de multis duo eligam: Paupertas voluntaria et continentia, quæ duo ita divinarum testimonio Scripturarum clericis specialiter indicuntur, ut nesciam utrum sine his possint veraciter existere, quod dicuntur. Durus sermo, sed plenus veritatis, non satis vere est clericus, quem non ditat thesaurus paupertatis; cujus lumbos non astringit cinctorium castitatis. Quod utrumque in lege est figuraliter præsignatum, in Evangelio realiter demonstratum, ut nullum possit suffugium clericus invenire, qui talibus noluerit virtutibus obedire.

CAPITULUM XLII.

Nostis quidem Dominum mandasse per Moysen, ut tribus Levi inter fratres suos hæreditatem nequaquam sortiretur, sed primitias et decimas fructuum armentorumque, et gregum primogenita, plebs et reliqua largiretur, ut qui tabernaculi, vel altaris ministerio fuerant mancipati, in multiplicandis vel conservandis possessionibus non essent occupati. Quæ quidem institutio, non nisi typus quædam est et figura, quæ longe post erat effectum in clericis habitura; ut in istis realiter impleatur, quod in illis umbraliter præsignatur. Debent enim clerici altario principaliter deservire, et inhiantes soli Deo hæreditatem transitoriam non ambire, sed esse vicium, vestituque medioeri sic contenti, ut nihil amplius requirentes, nec etiam propter ista exterioribus plus justo sint intenti. Nil ergo, ut dixi, transitorium appetentes, solum Deum jure debent hæreditario possidere, seque ipsos versa vice Deo hæreditatem placitam exhibere, ut et Deus eorum sit hæreditas singularis, et ipsi Dei hæreditas præclara, præcipua, specialis. Unde Dominus ad Aaron: « In terra, inquit, eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars et hæreditas tua (Num. xviii). » Et ad Moysen: « Levitas, inquit, consecrabis, ac separabis de medio filiorum Israel, ut sint mei (Num. vii). » Hoc videtur ipsum quoque nomen clerici demonstrare, quia *cleros* Græce, Latine *sors*, id est

hæreditas dicitur resonare; ut qui tali nomine gloriatur, et ipse Dei, et Deus hæreditas illius habeatur. Non igitur æstimo clerico pecuniæ sacculum convenire, nec ejus est ad dilatandas possessionum metas, vel terminos prosilire, ne qui foramen acus debet cursu agili pertransire, divitarum gibbo præpeditus more cameli cogatur resilire. Unde et Dominus, qui significata legis in Evangelio voluit exhibere (non enim venit legem solvere, sed implere) cum apostolis suis dignitatem prædicandi et officium delegaret, ut eis paupertatis incomparabilem thesaurum commendaret; sic ait: «Nolite portare sacculum (Matth. x; Marc. iii).» Ac si diceret: Vos qui mittimini verba vitæ aliis prædicare, eosque summo studio ad amorem cœlestium invitare: nolo ut tantæ ministerium dignitatis, in aucupium terreni commodi convertatis. Neque enim dacet, ut qui alios ad cœlestis regni divitias invitatis, ad recondendum temporalem pecuniam, sacculum deferatis, ne inveniamini verbo aliud commendare, et aliud, quod a se sit! exemplo demonstrare. Denique nescit auditor sermonem prædicantium acceptare, nisi vitam sermoni viderit concordare. Eapropter, ut eorum sermo commendabilis habeatur, et ad contemptum temporalium alios efficaciter hortaretur: eosdem prædicatores nihil Christus voluit possidere, sed formam paupertatis cæteris exhibere.

CAPITULUM XLIII.

Alibi in eodem Evangelio, cum virtutes præcipuas idem Dominus commendaret, et eas apostolis, virisque apostolicis specialiter assignaret, paupertatem primam ponere voluit, tanquam necessarium et immobile fundamentum, sine quo perfectionis machina sufficiens non accipit incrementum. «Beati, inquit, pauperes, quia vestrum est regnum Dei (Matth. v).» Quod autem hujusmodi beatitudo, apostolico, id est clericali ordini specialiter assignetur, ipse evangelista Lucas eleganter signavit, qui hoc dicturum Dominum oculos elevasse in discipulos, signantes memoravit: «Et ipse, inquit, elevatis oculis in discipulos suos dicebat: Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei (Luc. vi).» Tanquam diceret: «Etsi hujus beatitudinis arcem vel non vult, vel non potest turba hæc apprehendere **416** popularis, quæ sæcularibus concessis in eremo dici meretur sæcularis; vos tamen et velle et posse video, quorum sicut ordo, ita et sanctitas singularis, qui spatiosam viam deserentes, distinctionem tenetis vitæ et vitæ regularis, unde et ad vivendum eos, oculos depono, quos constat in imo demorari, ad videndum vero vos, oculos elevo; quos in cœlis gaudeo conversari. Hoc significans et Matthæus dicit: «Quia videns turbas Jesus ascendit in montem, et cum sedisset, discipuli ejus ad eum accesserunt, et illis ab eo octo beatitudinum seriem audierunt (Matth. v).» In quarum catalogo idem Matthæus primam quoque posuit paupertatem, innuens sine illa perfectam non esse apostolicam sanctitatem, quia voluntaria pauperies, montis quædam est

altitudo, quam dignitas jubetur clericalis, non popularis apprehendere multitudo. Ob hoc quippe in numerum apostolorum nullum Christus recepit, nisi qui proprias abiecit facultates, ut ostenderet, quia clericos, quibus imponenda erat ecclesiastica cura, thesaurus decebat paupertatis, non possessio peritura. Hunc thesaurum se invenisse Petrus apostolus gloriatur, et quantus sit fructus, sollicite sciscitatur, ut eo audito, non solum merito collactetur, sed ad eum ambiendum, sequaces ejus clericos efficacius adhortetur. «Ecce, inquit, nos reliquimus omnia, et secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Fecimus quod jussisti: quid hæc facientibus promissisti?» (Luc. x.) Vides nos terrena omnia relegare: quid pro his possumus expectare? Et ille: «Vos, ait, qui reliquistis omnia et secuti estis me, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos, judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xii).» Vos ait, qui injecistis collum voluntariæ vinculo paupertatis, recipietis divitias æternæ libertatis. Vos, qui tam liberaliter estis justitiam operati, non illam popularem, sed vestræ congruam dignitati: cum in sua Filius hominis sederit majestate, sedebitis pariter judicandi accepta potestate: et vestra sanctitas honore debito perfruetur, quia, ut scriptum est: «justitia in judicium convertetur (Psal. xciv).» Hæc, fratres mei, justitia qua constat apostolos eorumque vicarios eminere, cum propter Christum in hoc mundo diligunt nil habere, non aurum, non argentum, non caduca reliqua possidere, sed his contemptis libere cœlestibus inhærere: Hæc, inquam, justitia convertetur in judicium, cum in sede majestatis suæ Christus judex omnibus apparebit, et cum eo voluntaria paupertas, non solum homines, sed angelos judicans residebit. Quod enim homines judicatura sit, ipse Christus in Evangelio confirmavit, quod autem angelos Paulus apostolus declaravit. «Vos, ait Christus, qui reliquistis omnia, et secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.» Ecce de hominibus. Et Paulus apostolus: «Nescitis, ait, quia angelos judicabimus?» (I Cor. vi.) Ecce de angelis. Hæc judicandi potestas, voluntariæ promittitur et redditur paupertati, quam paupertatem ideo Christus injungere voluit apostolicæ dignitati, ut quos constituerat judices Ecclesie temporales, haberet quoque in cœlestibus æternales.

CAPITULUM XLIV.

Si ergo clerici sciunt se habere apostolicam in Ecclesia dignitatem, cum eorum vice ligandi atque solvendi teneant potestatem, sciant sibi quoque, sicut et illis voluntariam paupertatem injungi, quam nisi tenuerint judicantium numero non poterunt jungi. Non enim nisi pauperibus potestas conceditur judicandi, licet multis ex populo divitibus gratia concedatur salvandi. Denique tanta perfectionis est, paupertatisque cognatio, ut sine paupertate perfectionem illam Evangelicam non possit quis habere, quem Christus, apostolicum, id est clericalem ordi-

uem voluit obtinere. Quia enim magnam erat tenere eos apicem ecclesiasticæ dignitatis, voluit ut eorum vita esset perfectæ sanctitatis, ut perfecto ordina vitæ perfectio conveniret, ne propter vitam dissanam erubescens dignitas obmuliret. Quantumvis quippe largus, castus, justus, sanctus quilibet habeatur; perfectus tamen nequaquam judicatur, quandiu proprias divitias habere comprobatur. Quod satis in Evangelio declaratur, ubi tam facto quam verbo, Christus hoc idem protestatur. Cum enim apostolos, quos perfectos volebat exhibere, nihil sibi proprium permetteret retinere, quid aliud tali facto voluit edocere, quam eum perfectum non haberi, qui proprias divitias vult habere? Quidam autem adolescenti quærenti quid faciendo, vitam æternam possideret, idem Christus generalia mandata recensuit, et ad vitam sufficienter consequendam hæc illum implere commouit (*Matth. xix*). At ille tanquam desiderio suo non suffecerint hæc audita, respondit quod a juventute hæc omnia sibi fuerant custodita. Cui Christus: « Unum, inquit, tibi deest, si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes et da pauperibus; et veni, sequere me (*ibid.*). » Si desideras virtutum generalium aggerem perfectionis gratia cumulare, oportet te omnia quæ habes pauperibus erogare, ut deposita proprietatis sarcina, quæ, etsi non sanctitati, tamen perfectioni non mediocriter adversatur, judicariam perfectorum sedem tua sanctitas mereatur. Quo **517** audito adolescens tristis, ut scriptum est, recessit; erat enim multas possessiones habens; et qui justitiam tenuerat, quæ tam novis quam veteribus populis generaliter erat indicta, ad illam aspirare non potuit, vel noluit, quæ apostolis virisque apostolicis specialiter est ascripta. Cui cum diceret Christus: « Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes et da pauperibus; satis innotuit hoc dicto, quod a nullo perfectio hujusmodi obtinetur, a quo aliquid proprium retinetur. Hæc nimirum perfectionis regula, hæc formula largitatis Christo in Evangelio prædicante primitus est audita, et ab apostolis nonnullisque eorum successoribus in posterum custodita. Quam enim Christus ea largitate, quæ sua est, generaliter cunctis proposuit, hanc quadam privata charitate, apostolis eorumque vicariis signanter imposuit, ut isti quasi ex præcepto eam tenere compellantur, ne et perfecti ordinis et perfectæ vitæ, quod est inconveniens, habeantur: illi autem super hoc relinquuntur latitudini propriæ voluntatis, quos ordo inferior, minoris esse patitur sanctitatis. Enimvero nihil tale cuiquam vel proponi, vel imponi apud litteras veteres invenimus, sed eos licenter habuisse propria comperimus.

CAPITULUM XLV.

Nullus quidem veterum, vel jubetur, vel moneatur deponere sacculum proprietatis, et amplecti voluntariæ regulam paupertatis, cum tamen multis in locis commendetur beneficium largitatis, quam producit fons indeficiens divinæ charitatis.

A Abraham ille sanctissimus, cujus fides et obedientia prædicatur, qui de terra sua, de cognatione sua, de domo patris sui, Domino jubente est egressus, in ipsa peregrinatione sua valde in possessione argenti et auri legitur exstitisse, nec mandatum ut hæc relinqueret accepisse. Joseph ille, cujus castitas commendatur, in Ægypto incomparabiliter est ditatus, et juxta nomen suum divitiis et honoribus augmentatus. Joseph quippe *auctus* interpretatur. Ipsa etiam tribus Levi, quæ inter fratres suos hæreditatem, ut supra dictum est, non sortitur, in medio tamen possessionis, illorum civitates et suburbana earum habuisse invenitur, ut in eis jure proprio moraretur, et ibidem ipsius, vel jumentum, vel pecus aleretur. Sic enim scriptum est: « Accesserunt principes familiarum Levi ad sacerdotem et Josue filium Nun, et dixerunt: Dominus præcepit per manum Moysi, ut darentur nobis urbes ad habitandum; et suburbana earum ad alenda jumenta. Dederuntque filii Israel de possessionibus suis juxta imperium Domini civitates et suburbana earum (*Josue xxi*), et infra: « Itaque universæ civitates Levitarum in medio possessionis filiorum fuerunt quadraginta octo cum suburbanis suis (*ibid.*). » Videtis nec ipsos levitas proprietatis sacculo caruisse, eosque non vitam apostolicam, sed ejus in aliquibus figuram tenuisse. Denique Isaias propheta, cum de largitatis gratia divino doctus spiritu loqueretur, et ad eam auditores satis humiliter hortaretur: non præcepit, nec monuit, ut quis omnia penitus largiretur, sed ex eo quod habet, aliquid indigentibus partiretur. « Frange, inquit, esurienti panem tuum (*Isa. lviii*). » Qui alteri frangit panem suum, constat eum et illi aliquid impertire, et sibi ipsi aliquid retinere. Quæ nimirum fractio, non reprehensibilis, imo commendabilis judicatur: ita ut Jeremias videns eam non ferri, lamentabiliter conqueratur: « Parvuli, inquit, petierunt panem, et non erat qui frangeret eis (*Thren. iv*). » Cum autem dixisset Isaias: « Frange esurienti panem tuum; » subjecit: « et egenos vagosque induc in domum tuam (*Isa. lviii*). » Non dixit: Qui habes domum, desere, ut perfectionem evangelicam consequaris, sed qui habes, recipe eos qui non habent, ut salutis præmia merearis. Perfectio quidem evangelica vobis, clerici, qui apostolica sectamini vestigia, debebatur, vobis tantæ sanctitatis privilegium servabatur, ut scilicet quanto cæteris estis pauperiores, tanto essetis perfectionis merito ditiores. Sanctis quippe veteribus, vel retro actis temporibus æterna Dei bonitas non invidit, sed vobis sub gratia constitutis perfectoria providit, nec illos Christus credendus est odisse, sed vos quasi tenerius dilexisse. Vobis igitur aperiens thesaurum profluxæ largitatis, larga manu deprompsit beatæ munera paupertatis, ut ejus sarcinam ferentes, pecuniæ sacculum pariter non feratis, sed ipsi qui et servare et tempore congruo novit restituere ferendum committatis.

CAPITULUM XLVI.

Hoc est forte quod sapientissimus ille Salomon aiebat, cum Christi erga vos benignitatem profluam praevidebat. Videns enim quanta beneficia vobis specialiter fuerat collaturus : « Sacculum, inquit, pecuniæ secum tulit, in die plenæ lunæ reversurus (Prov. vii). » Sacculum pecuniæ secum Christus tulit, cum devicta morte, carnem suam, imo et nostram immortalitate vestitam, ascensione gloriosa in cœlum transportavit; eamque ad Patris dexteram collocavit. Illic tanquam in sacculo vestram clerici, debetis pecuniam congregare, vestrosque sudores et algores fidei sub signaculo commendare, quia ibi non **418** ærugo, non linea demolitur, non fures effodiunt, nec furantur. Et pulchre non populo, sed apostolis videntibus Christus in cœlum elevatur, ut eis eorumque vicariis principaliter innuatur, quod totum illuc eorum debet desiderium ferri, qui specialiter suum vident sacculum anteferri. In hoc sacculo tanquam in nido turtur ille Davidicus ponit pullos suos, qui a populo non tam locis quam meritis diligit segregari, et platea forali postposita clericalis vitæ angustam solitudinem amplexari. Illic, inquam, turtur, pullos suos in excelso ponit, fovet, animat, et nutrit dum plumescant, ut adulti per auras volent liberas et sæculari gravedine non torpescant. Sicut autem ille nidus hujus turturis non putrescit, sic nec ille clericorum sacculus veterascit, nec eum lædit processu temporis aliqua pertusura, quia in eum pecunia non intronittitur peritura. Eum quippe sacculum immarcescibilis integritas non conservat, in quo avarus inexplebilis mercedes transitorias cocervat. « Qui mercedes, inquit Aggæus, congregavit, misit eas in sacculum pertusum (Aggæ. i). » Si ergo in his mundanis aliquas vos clerici mercedes congregatis, videte ut in pertusum sacculum non mittatis, ne quod desuper infundere laboratis rupta perfectionis integritate, quasi per foramen inferius amittatis. Ideo Christus, quibus dixerat : « Nolite portare sacculum, » eidem infra dixit : « Facite vobis sacculos qui non veterascunt (Luc. xii); » ubi scilicet non ærugo, nec linea, nec fares habent licentiam accedendi, sed omnis depositor certam habet fiduciam, quæ sua sunt rehabendi; ipse enim, cui depositum commendatur, qui sacculum pecuniæ secum tulit, sicut Salomon protestatur : in die lunæ plenæ ad vos est procul dubio reversurus, vestrum vobis depositum multiplicatione centupla redditurus. Per diem lunæ plenæ, novissimum illud iudicium videtur designari, in quo membris suis universalis habet Ecclesia consummari, quando omnibus qui salvandi sunt, collectis, perfectum accipit incrementum, nullum deinceps passura detrimentum. De quo plenilunio Joannes in Apocalypsi (cap. vi) : « Dictum est, inquit, eis, ut quiescerent tempus adhuc modicum, donec complerentur conservi eorum et fratres eorum. » In hoc plenilunio Christus omnibus visibilis apparebit, de

A cujus visione chorus fidelium ineffabiliter congaudebit; et hi præcipue qui obediens Evangelio terrenæ sacculum pecuniæ non tulerunt, sed ipsi Christo fidei redditori usura secunda crediderunt. Eis ille die illo judicariam conferet dignitatem, qui in terris propter ipsum voluntariam amplexi sunt paupertatem, quos non pressit et oppressit imperfecta justitia laicalis, sed evezit et provexit perfectio excellentiæ clericalis.

CAPITULUM XLVII.

De qua perfectione Petrus apostolus lætabatur, cum se, nec aurum, nec argentum habere fatebatur : et claudo non conferens subsidia pecuniariæ largitatis, gravora contulit munuscula insperatæ sanitatis. « Argentum, inquit, et aurum non habeo, quod autem habeo hoc tibi do. In nomine Jesu Christi Nazareni; surge et ambula (Act. iii). » Videtia, qui auri vel argenti sacculum non habebat, quantas de thesauro paupertatis divitias proferebat, ut naturæ legibus fiducialiter imperaret, et ad verbum imperantis claudus exsiliens ambularet. Hoc, nec dives ille Cresus, cujus divitias litergæ sæculares extollunt, potuisset conferre, hoc nec potens Alexander, cui mundi pars maxima videbatur deferre, quia his qui diligunt honores et divitias possidere nescit rerum natura obedientiam exhibere. Unde igitur Petro tantæ efficaciam largitatis, nisi suæ merito paupertatis, sicut ipse latenter innuere videtur, si quis ejus responsionem paulo diligentius intuetur? Dicturus enim, « quod autem habeo, hoc tibi do, » signanter præmisit, « argentum et aurum non habeo, » ut daret intelligi, quod qui argentum et aurum perfectionis intuitu non habebat, eo merito, curandi gratiam obtinebat, quia religiosam inopiam virtutum copia comitatur, ut quanto quis mundo pauperior, tanto Deo ditior habeatur : dives erat Petrus, et tamen nil habebat, et cum sacculum non haberet, nihil tamen ei deficiebat, quia sic pauperes suos Christus novit beare, ut quomous habuerint eo amplius faciat abundare. Unde in Evangelio, cum Petro cæterisque apostolis loqueretur : « Quando, inquit, nisi vos sine sacculo et pera, nunquid aliquid deluit vobis? At illi dixerunt : Nihil (Luc. xii). » Mira res! Nihil habentibus, nihil deest. Quomodo hæc sibi opposita possunt componi, hæc inconvenientia convenire, ut illi inveniantur, et in nullo deficere, et tamen nil habere? Quomodo, inquam, nisi quia eis adest et terrenæ penuria facultatis, et diligendæ gratia paupertatis, ut scilicet nihil habeant et nihil habere cupiant : magisque eos delectet inventa vivendi perfectio, quam auri et argenti peritura possessio? Ille est et inops abundantia, et abundans inopia, quia cui cum paupertate bene convenit, dives est, et noif qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper est. Sic apostolos eorumque vicarios Christus voluit pauperare, sic pauperatos in Ecclesia præ cæteris sublimare, ut idem et in terris essent iudices clericalis merito dignitatis, et in cœlo iudices **419** voluntariæ me-

rito paupertatis. Hæc nimirum paupertas patrimonium est clericorum, hæc eorum possessio, hic thesaurus eorum, quo, pro magno munere Novi Testamenti ditati sunt heredes, qui Christi pauperiem commendantis principales facti sunt cohæredes.

CAPITULUM XLVIII.

Veruntamen quia nemo suis stipendiis militare jubetur, sed militanti sumptus de publico necessarius indulgetur, ne clerici victus corporalis inopia gravarentur, concessum est eis de Ecclesia vivere, cui et præesse et prodesse perhibentur. Eapropter, vel munificentia regum, vel largitione principum, vel quorumvis oblationibus fidelium multa ecclesiis sunt collata, multa jure proprio assignata, ut exinde clericis necessaria ministrarentur, ne horum occasione plus justo exterioribus occupentur. Unde satis, ut æstimo, debet inconveniens judicari, quod quibusdam in locis prava consuetudine videmus actitari, ut scilicet nonnulli ignorantes, vel potius contemnentibus, tam Novæ Legis quam Veteris instituta, ab eisdem clericis exigant decimas et tributa. Qui enim relinquentes quæ mundi sunt, elegerunt sub clericali titulo conservari, more apostolico servientes Ecclesiæ, fidelium oblationibus sustentari, vel quod est perfectius, victum quærentes labore manuum Paulum apostolum imitari; ad solvendum tributa vel decimas injusta compelluntur, utpote, qui omnia communia, nihil autem proprium habere cognoscunt. Eapropter Ambrosius Mediolanensis, cum sub figura clerici de Levi mystico loqueretur, imo Deum loquentem introducere videretur, sic ait: « Non alii tributarius, non decimarius; non de possessione munificus. Non ab hoc decimas in fructus, non dona quæro, non munera; ipse mihi pro munere est, ipse pro tributo. Non in possessione sua munificus mihi, sed ipse possessio mihi: ipse meus fructus, ipse meus census. » Gregorius papa cum Augustini Anglorum episcopi quæstionibus responderet, et quomodo ille deberet conversari cum clericis suis communi vita viventibus edoceret, ostendit quia de rebus eorumdem clericorum portiones fieri non debebant, utpote, qui non partem, sed omnia in causis piis et religiosis actibus expendebant. « Communi, ait, vita viventibus haud dubium quin clericis, de quibus loquebatur, jam de faciendis portionibus nobis quid erit loquendum, cum omne quod superest, in causis piis ac religiosis erogandum est (108). » Patet ergo quia clericorum, qui vitam eligunt apostolicam imitari, communes possessionum non debent decimari, imo eis alii oblationes et decimas offerre mandantur, ut vivant de altari, qui vice apostolica ad altaris ministerium ordinantur. Cum autem ecclesiastica beneficia jubeantur clericorum necessitatibus subvenire, non voluptatibus deservire: non est congruum eos illis bestialiter inhiare. Hoc est, non quæ Jesu Christi, sed quæ sua sunt, amare. Quis enim dignum venia duxerit, si de Ecclesia sumat clericus alimoniam temporalem,

(108) Ex decretis B. Gregorii papæ responsio 2.

et in ea profectum non quærat spiritalem, cum in acquirendo Dominus spiritualia jubeant anteponi, asserens temporalia, etiam non quæsitâ subsequenter apponi? « Primum, ait, quærite regnum Dei; et hæc omnia apponentur vobis (Matth. vi). » Debent ergo clerici lanam et lac ovium non sitire, hoc est honores et divitias non ambire, ne per Ezechielem Dominus conqueratur, quod scilicet ab eis non spiritale, sed terrenum commodum requiratur. « Lac, inquit, comedebatis, et lanis operiebamini; gregem autem meum non pascabatis (Ezech. xxxiv). » Lac quidem ovium comedere et lanis diligunt operiri, nec tamen pastum debitum eisdem ovibus impertiri, qui reverentia sibi ab illis impensa, plus justo gloriantur, qui earum oblationibus cumulantur, nec tamen eis verbo vel exemplo suffragantur, sed in illis privatas tantum utilitates aucupantur. Cum enim nonnulli clericorum gaudent ecclesiasticis dignitatibus coruscare, multos sibi ex Ecclesia redditus comparare, domum jungere domui, agrum agro copulare: nummos pridem repositos novis superpositis cumulare, protensum aqualiculum exquisitis dapibus impinguare, multacingi familia, pretiosis vestibus emicare: equos multi pretii, multo pretio falerare, aucupii et venationis gratis laboribus insudare, alearum ludibrio manus dubias occupare, cum his et horum similibus diligunt implicari, quis dubitet eos nec suam, nec aliorum salutem talibus studiis operari? Hi nimirum clericatus privati veritate, solius colorantur nominis falsitate. De quibus Jeremias dicit (cap. vii): « Cleri eorum non proderunt eis. » Talibus clericis suus non prodest clericatus, quibus non placet religiosi humilitas famulatus, sed extollit pomposi excellentia dominatus, quos Christo non conformat pauperies religioni familiaris, sed deformat vanitas et proprietatis secularis. Quæ enim pauperum clericorum debent esse communia, perverso jure sibi faciunt propria, et nulla apud eos æqualitas conservatur, dum pro suo quisque posse, majores divitias amplexatur. Ipsi etiam populo talis clerus profectum non impendit, qui verbo et exemplo docere subditos non intendit, qui amore captus pecuniæ, animarum salutem non attendit, qui terrenis occupatus apprehendere cœlestia non contendit. Talem quippe clerum dum multitudo popularis perpendit, non tam miserando compatitur, quam insultando reprehendit; et dum ejus objectione procaciter se defendit, ad amplius peccandum liberius se extendit. Ideo congrue paupertas clericis specialiter assignatur, quæ mater est virtutum, sicut in Evangelio designatur, ut cum inventi fuerint proprium nil habere, facilius et perfectius virtutes possint reliquas obtinere. Sicut enim divitiæ non mediocriter vitis dant fomentum, sic nimirum paupertas virtutibus incrementum, ut sine illa istarum catalogus non possit adimpleri, quarum perfectio in illius gremio dicitur confoveri. Denique suos Christus clericos doctores

et principes sanctæ religionis, non vult commune quid habere cum clericis et sacerdotibus Pharaonis.

CAPITULUM XLIX.

Nostis quod Ægyptii famis angustia perurgente possessiones suas per manum Joseph venderent Pharaoni, et tota Ægyptus subjecta esset illius ditioni: sola terra sacerdotum nihil tale sustinuit, imo libera, ut scriptum est, ab hac conditione fuit: « Emit, inquit, Joseph omnem terram Ægypti vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis, præter terram sacerdotum, quæ a rege tradita fuerat eis, quibus et statuta cibaria ex horreis publicis exhibebantur (Gen. XLVII), » et idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas. Videtis quanta diabolo peritia est fallendi, cui juxta quemdam ethnicum, mille artes sunt nocendi, qui eis quæ ad seducendum alios vult præferre; terram propriam invenitur conferre, et aliis quæ sua sunt distribuendis istis singulariter propria non auferre. Sacerdotes Pharaonis famem Ægyptia non premebat, sed ex horreis publicis victus eis necessarius veniebat, nec eorum vendi possessio cogebatur, quia erga eos a Pharaone misericordius agebatur. Cur hæc, nisi ut quanto amplius ab illo relaxari videntur, eorum illi arctioribus vinculis alligentur? Videbat Pharaon quod avari sacerdotes terrenis muneribus delectantur, sapientium quippe oculi, ut scriptum est, muneribus exæcantur (Exod. XIII); et eos quos sciebat, non nisi transitoriis inhiare, callide larga manu concupitis studuit munerare, ut quanto mollioribus, tanto arctioribus vinculis irretiret, et amore potius quam timore, suo eos obsequio devinciret. Quia enim per hos plebem Ægyptiam tenebræ religio-

nis sectam volebat edocere, congruum duxit ipsos doctores falsitatis, præ cæteris sibi amicos exhibere, ut grata familiaritate ipse nequam illos redderet cæteris nequiores, et ad docenda mandata tenebrarum affectu benevolo promptiores. Mira, imo dira hujus astutia Pharaonis, qui suis sacerdotibus hujusce apponit tendiculas factionis, quibus illi sensu perditio gaudent se delectabiliter irretiri, et inde majore detrimento non curant expediri. Contrario vera et sincera nostri sapientia Salomonis, qui conformat sibi suos evangelicæ speculo jussionis, qui latomos et cæsores quoad ædificandum spirituale templum voluit ordinare, thesauros suos in cælis monuit collocare, ut nulla eis portio in terris haberetur, sed ipsi Deum singulariter et Deus eos specialiter sortiretur. Pharaon, qui cælestia nesciens, apud terrenos solum gaudet facere mansionem, sacerdotibus suis vitam spiritum intercludens, terrenam concedit portionem, ut dicente justo: « Portio mea in terra viventium (Psal. CXXI); » ipse cum suis dicat: Portio mea in terra morientium. Christus vero, qui in terris pauper, exemplo suo pauperiem commendavit, qui ad obtinendum divitias æternales ad cælos unde venerat, ascensione mirifica remeavit; apostolos eorumque vicarios quos ad prædicandum cæteris suam pauperiem et divitias designavit, visco terrenæ proprietatis absolvens, solum eis cæleste patrimonium assignavit. Clericus ergo, qui terrena vult jure proprio possidere, cum sacerdotibus Pharaonis consortium vult habere; et nostis, quia Christus et Belial non possunt convenire, et his duobus dominis non potest simul aliquis deservire (Matth. VI).

IV.

DE CONTINENTIA CLERICORUM.

CAPITULUM L.

Hæc quæ utcumque de pauperie dicta sunt clericorum, sufficere æstimamus, nunc ad eorum continentiam transeamus. In hac enim sicut et illa, eorum justitiam diximus contineri, et sine ea dici quidem posse; sed veraciter clericos non haberi. Quia ergo nulli dubium, sicut superius satis superque dictum est, Aaron et filius ejus typum clericorum gessisse, nec veritatem penitus expressisse, nunc quoque ad eos paululum est revertendum, et quid de eis dictum sit, diligenter attendendum. Cum de faciendo eorum habitu Deus ad Moysen loqueretur, et quomodo eos tabernaculo ministrantes induere deberet idem Moyses doceretur; post cætera generalia indumenta, quæ ibi subtiliter ac mystice sunt descripta, linearum quoque feminalium mentio ad medium est adducta: « Facies, inquit, et feminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suæ a renibus usque ad femina, et utentur eis Aaron et

filii ejus quando ingredientur tabernaculum Testimonii, vel quando appropinquant ad altare ut ministrent in sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur (Exod. XXVIII). Ubi primo querendum occurrit, utrum filii Israel in consuetudine habuerint feminalibus uti et eis verecunda celare, an cæteris vestibus contenti usum feminalium credendi sint ignorare. Unde quia certum documentum de Scripturis non habemus, et incerta pro certis abrupte affirmare non debemus, restat conijcere, et occultam veritatem conijciendo rimari, ut eam tandem, vel indubitanter invenire possimus, vel saltem convenienter opinari. Aliquando enim quod manifesta auctoritate non patescit, diligenti inquisitione aliquantulum dilucescit; et vel inquisita rei veritas invenitur, vel ipsa conjectura, vel similitudine invincibiliter communitur. Moyses quidem, qui jubente Domino, filiis Israel legem scripsit, pauca de eorum habitu est locutus, et si multaliter, quomodo vivere debeant, tamen

quomodo indui debeant, non magnopere est prosecutus. Quibusdam nimirum in locis, quædam eis genera vestium interdicit, alibi vero simbrias palliis suis interendas indicit, ut constet eos et carente, interdictis vestibus præceptis legalibus obedire, et habendo pallia simbriata obedientiæ nihilominus deservire. In Levitico: « Veste, inquit, quæ ex duobus texta est non indueris (*Levit. xix.*) » Et in Deuteronomio: « Non induetur, inquit, mulier veste virili; nec vir utetur veste feminea (*Deut. xxii.*) » In Numeris: « Faciant, inquit, sibi simbrias in angulis palliorum; ponentes in eis vittas hyacinthinas (*Num. xv.*) » Item in Deuteronomio: « Non indueris, inquit, vestimento, quod ex lana linoque contextum est. Funiculos in simbriis facies per quatuor angulos pallii tui (*Deut. xxii.*) » Quibus verbis patenter ostenditur eos et pallia ex pristina consuetudine habuisse, et postmodum ex præcepto Domini eisdem palliis simbrias adjunxisse. Denique et Joseph, quem venditum fuisse in Ægypto, satis omnibus declaratur, usum pallii habuisse Scriptura divina testatur. Cum apprehensa lacinia vestimenti ejus diceret ei Domina sua, dormi mecum: « Relicto, inquit, in manus illius pallio fugit, et egressus est foras (*Gen. xxxix.*) » Eisdem quoque Joseph adhuc puero pater suus invenitur tunicam polimitam fecisse, quam ei fratres sui leguntur abstulisse: « Israel, inquit, diligebat Joseph, fecitque ei tunicam polimitam (*Gen. xxxvii.*) » et paulo post: « Fratres, ait, nudaverunt eum tunica talari et polymita (*ibid.*) » Ex quo datur intelligi, quod filii Israel, non solum palliis, sed et tunicis induti exsisterunt, quæ utraque non ex præcepto, sed proprio voluntatis arbitrio ante et post Moysen in usu habuerunt. De quibus longo post tempore Michæas propheta dicit: « Desuper tunicam pallium sustulistis (*Mich. ii.*) » Cæterum de feminalibus nihil me in libris Moysi recolo invenisse, quod scilicet eos illa, vel habere mandaverit vel ostenderit habuisse.

CAPITULUM LI.

Dicunt autem multi et pro vero volunt astruere, quod apud multos antiquorum consuetudo fuerit feminalia non habere, qui utentes clausis vestibus et rotundis conferebant tegumentum, satis, ut putabant sufficiens verecundis. Processu vero temporis, cum haberi cœpit cura diligentior honestatis, visumque est cæteras vestes non posse sufficere ad tegendam ignominiam nuditatis, quia multi revelata nonnunquam carnis turpitudine digno rubore cogebantur perfundi, cœpit usus feminalium longe lateque diffundi. Inde esse æstimo quod beatus ille Benedictus, qui scripsit regulam monachorum, cum vellet eos, non solum utilem sanctitatem, sed et religiosam docere honestatem, præcepit ut monachi qui foras ad agenda Ecclesiæ negotia mitterentur, sumptis de vestiario feminalibus uterentur, ne qui debebant formam dare aliis honestæ sanctitatis, cachinnum incuterent occasione verendæ nuditatis. Quia enim uti feminalibus in illa provincia non erat generalis

A consuetudo, honestiores forte, vel occupatiores videbantur eis non privata vel ignobilis multitudo; pulchre vir sanctus monuit ut eis monachi exeuntes ad publicum verenda celarent, reversi vero tota vestiaria resignarent, quia et foris major erat necessitas talibus operiri, et in claustro major facilitas satis verecundiæ sine talibus custodiri. Quod si usus habuisset omnes viros feminalibus indui, non mandaret, ut videtur, reversis monachis loca illa vestiario restitui. Nostris quoque temporibus in Scotia occidentali omnes feminalibus non utuntur, sed eis tantum milites vel urbani quilibet induuntur: cætera vero turba tegumento contenta est omnium generali, quod ante et retro clausum vel integrum subtus apertum est in ora laterali. Quod quidem aliquando mihi clerici retulerunt, qui de illis egressi partibus, in has discendi gratia devenerunt; et nonnulli de illo populo, qui per nos transeuntes peregre proficiscuntur, feminalia non habere manifestissime cognoscuntur. Nec mirum si usum feminalium in illa provincia generalem non esse credamus, cum in locis nobis vicinioribus longe deteriore quibusdam inesse consuetudinem cognoscamus. Anno recens, transacto cum fratres nostri pro utilitate Ecclesiæ missi in quaedam partes Flandriæ ætatis tempore devenirent, viderunt plerosque viros non solum feminalibus, sed omni genere vestium, refrigerii gratia denudatos per vicos passim et plateas incedere, propriis operibus nudos insistere; nec ullos occurrentium aspectus revereri, nec majorum suorum legibus coliberi. Quos cum fratres nostri arguerent, cur incederent tam bestialiter denudati, non est vestrum, responderunt, nostræ leges imponere voluntati. Unde miror, non tam bestialem impudentiam rusticorum, quam reprehensibilem patientiam aliorum: qui illos etsi non lapidibus, sputis saltem non festinant obruere, ne rusticana temeritas humanæ fines verecundiæ præsumat excedere.

CAPITULUM LII.

Quid ergo? nunquid æstimandum est filios quoque Israel, uti feminalibus non solere, et tantæ honestati vel impudentiam, vel consuetudinem prævalere? Quis, nisi impudens ita eos fuisse dixerit impudicos, ut obliti humanæ honestatis, non erubuerunt more bestiarum, corporeæ ignominiam nuditatis? Etsi enim longe post, Isaias per plateas civitatis nudus legitur ambulasse (*Isa. xx.*), certum est ad hoc eum, non impudentiam, sed obedientiam compulisse, quia exigente Domino dator hilaris, nil molestum, nil verus obediens judicat inhonestum. Cæterum filii Israel nullum tale vel a Domino præceptum, vel a Moyse acceperant documentum; sed sic eos informabat lex illa naturalis, quæ est omnium humanitas viventium naturalis, ut scirent inhonestis partibus corporis circumdari debere vestimentum, ne horrenda nuditas humanæ verecundiæ inferret detrimentum. Quæ autem vestis posset convenientior inveniri, per quam valeret eorum sufficienter nuditas

operari: præsertim qui, aut nunquam, aut raro vacare poterant otio vel quieti; sed erant ferme semper, vel cura operis, vel difficultate itineris, vel bellorum tumultibus inquieti? Et, ut cætera omit- tam, quomodo in discrimine belli possent fiducialiter agere, fugare adversarios, fugantibus plerumque cedere: occurrentibus congregari, resistentibus au- daciter insistere, et exerto capulo cominus bellum committere? Quomodo, inquam, in his et hujusmodi possent viriliter et fiducialiter effrenari, si timerent nativam turpitudinem casu bellico revelari, cum eis intolerabilem pudorem incuteret, non tam relicto equo, vel curru verecunda sui protestatio, quam in ipsa protestatione verecundorum forte nudatio? Sic nimirum, sic se habent vices belli, ut nunc ii, nunc illi insistant fugientibus, cedant instantibus, nunc percussos prosternant, percussi corruant, et corruentibus nunc ita servetur suæ quædam inte- gritas honestatis, ut quasi spontanei descendisse videantur, nunc ita eos inhonestas deturpet, ut ca- put deorsum, pedes vero desuper habeantur. Cujus audaces impetus non iste casus aliquantulum retar- daret, cujus viriles animos non timor revelandæ turpitudinis enervaret, nisi stans in acie fortissimus israelita sciret, non tam manum gladio, quam ve- zenda feminilibus communita? Ex quo de Ægypto, duce Moyse filii Israel exierunt, usque post mor- tem Moysi, raro, vel a bello, vel a timore belli vacui existerunt. Prius etiam quam de Ægypto exirent, idem Moyses belli gratia in Æthiopiã est profectus, eamque sibi, tam bello, quam sa- pientia prævalens subjugavit, ubi et Tharbin filiam regis Æthiopum petitioni ejus sapienter consen- tiens sibi matrimonio copulavit. Quod, etsi in nostris litteris non habetur, quæ scilicet privile- gio canonicæ signantur auctoritatis, tamen Jo- sephus Judaicæ scriptor antiquitatis, hujus rei notitiam curavit nobis impertire, in quo et divina pagina videtur aliquantulum consentire. Dicit enim in Numeris (cap. xii); quod Aaron et Maria pro- pter Æthiopissam uxorem Moysi contra ipsam Moysen murmuraverunt, quia nonnulli eandem Tharbin fuisse crediderunt.

CAPITULUM LIII.

Si autem quæritur quando Moyses in Æthio-
pian, belli gratia, potuerit proficisci, ibique, tam fortitudine quam sapientia victoriæ titulum ad- pisci, quantum mihi videtur, antequam occisum Ægyptium absconderet sabulo ultor fraternæ læ- sionis, et divulgato hoc verbo fugeret in Madian, timore Pharaonis. Etsi enim liber Exodi nativi- tatem Moysi in Ægypto; et fugam ejus de Ægypto tanta brevitate conjungit, ut parum spatii vel ætatis inter utrumque fuisse videatur, nec possit ibi liquido colligi quod tantæ fortitudini, vel sa- pientiæ adhuc idoneus haberetur: alibi tamen divina Scriptura manifeste designat quantæ, cum de Ægypto fugeret, esset ætatis, et quia eo tempore non minimæ fuerit probitatis. In Exodo quidem:

A « Suscepit, inquit, mulier et nutritivum puerum; adul- tumque tradidit filix Pharaonis (Exod. ii). » Et sta- tim adjungit: « In diebus illis postquam creverat 428 Moyses, egressus ad fratres suos vidit afflictio- nem eorum et virum Ægyptium percutientem quem- dam de Hebræis fratribus suis, et percussum Ægyptium abscondit sabulo. Et audivit Pharaon sermonem hunc, et quærebat occidere Moysen; qui fugiens a conspectu ejus moratus est in terra Ma- dian. » Nihil hic de sapientia Moysi, nihil de bellicis actibus, nihil de ætate aperte distinguit, nisi quia mulier adultum tradidit filix Pharaonis. Et in diebus illis, postquam creverat Moyses, percussum Ægy- ptium sabulo abscondit (ibid.). Post hæc etiam in libris ejus de ætate ejus nihil me recolo invenisse, B donec, jubente Domino, reversus de Madian in Ægyptum Pharaoni legitur astitisse. « Erat, inquit, Moyses octoginta annorum, et Aaron octoginta trium, quando locuti sunt ad Pharaonem. » Et cum filios Israel per desertum annis quadraginta duxisset, diemque sui oblitus imminere, sibi revelante Domino persensisset; dixit ad eos: Centum viginti annorum sum hodie, et non possum ultra egredi et ingredi, præsertim cum Dominus dixerit mihi: « Non transibis Jordanum istum (Deut. xxxi). » Et quia per id temporis mortuus fuerit, verbis infra sequentibus indicatur, cum liber Deuteronomii tam sibi quam eidem Moysi finem ponens tali clausula terminatur. « Moyses, inquit, centum viginti annorum erat quando mortuus est, etc. » (Deut. xxxiv.) Verum in Actibus apostolorum Stephanus (Act. vii), protomartyr quantam ætatem in Ægypto Moyses transegerit, certius terminavit; et quia in ea non mediocriter profecerit, pariter intimavit. « Sustulit, inquit, eum filia Pharaonis, et nutritivum eum sibi in filium, et eruditus est Moyses omni sapientia Ægyptiorum: et erat potens in verbis et in operibus suis. Cum autem impleretur ei quadraginta annorum, tempus ascendit in cor ejus, ut visitaret fratres suos Israel filios. Et cum vidisset quemdam injuriam patientem de genere suo, vindicavit illum percusso Ægyptio (Exod. ii). » Et paulo post: « Fugit, inquit, Moyses, et factus est advena in terra Madian. » Quantum autem in terra Madian sit moratus antequam jubente Domino rediret in Ægyptum, verbis evidentibus consequenter declarat: « Expletis, inquit, quadra- ginta annis, apparuit et in deserto montis Sina angelus in igne flammæ rubi; dixit autem illi Deus: Videns vidi afflictionem populi mei, et descendi liberare eos; et nunc veni, et mittam te in Ægyptum. » Sed et tertium quadragenarium, idem Stephanus non tacuit; cum adjungit: « Hunc, inquit, Moysen Deus principem et redemptorem misit, hic eduxit illos, faciens prodigia et signa in terra Ægypti, et in Rubro mari, et in deserto, annis quadraginta. » Sic nimirum in tres quadragenarios invenitur Stephanus ætatem Moysi distinxisse, quorum primum antequam de Ægypto fugeret, eum asserit transegerisse. In quo juxta eundem Stephanum, potens factus est in ver-

his et in operibus suis, omnique sapientia Ægyptiorum eruditus, et juxta Josephum devicta Æthiopia bellis triumphalibus insignitus. Quomodo autem in terra Madian se habuerit, in qua, secundum ætatis suæ quadragenarium transegit; divina Scriptura non satis evidenter expressit, nisi quia Sephoram filiam Jethro sacerdotis duxit uxorem, de qua et duos filios genuit: et quia pavit oves ejusdem Jethro soceri sui (*Exod. 11*). In tertio vero quadragenario, quanto timore et labore filios Israel eductos de Ægypto, per mare Rubrum traduxerit, quanta in deserto bellorum occurrentium adversa pertulerit, quanta fortitudine, et prudentia victoriæ compos existerit: historiæ textus diligenter insinuat, qui bella bellis, timores timoribus frequenter continuat: raro quidem, sive junior, sive senior ab inquietudine bellica cessasse comprobatur, nisi forte cum in terra Madian oves Jethro soceri sui pavisse memoratur. Iste ergo Moyses, qui tanto usu belli attritus, mira sapientia fuerat eruditus, non est credendum, ut in suo, vel suorum habitu quidquam permiserit indecens latitare, quod eorum posset virilem audaciam infirmare, ne quos ad amorem victoriæ vigor impellebat natus, turpiter revocaret timor ille furtivus. Quem timorem, qui noscitur de absentia feminalium provenire, non tam viris quam forte mulieribus æstimo convenire, quas ad agenda exteriora negotia sexus infirmior cognoscitur impedire, et in domesticis, privatisque operibus potest facilius vestis reliqua custodire.

CAPITULUM LIV.

Verumtamen, ut audacius loquar, nec illas Amazones æstimo feminalibus caruisse; quæ, relicta quiete, quam eis videbatur natura muliebris contulisse, ad arcus et pharetras, peltas et gladios prorumpabant, et animo virili fortiter adversariis imminabant. Ut autem equis et curribus possent facilius insilire, et inde iterum expeditius desilire; peltas, id est scuta rotunda agilius circumferendo se munire, et in hostes dandos, jaculum fortius intorquere, mamillas suas astringebant fascia pectorali, ne licenter effluerent mollitie naturali. Unde Dominus, cum per Jeremiam populum suum argueret oblivionis: « Nonquid, ait, obliviscitur virgo ornamentis suis, et sponsa fasciæ pectoralis suæ? Populus **424** vero meus oblitus est mei (*Jer. 11*). » Et per Isaiam cum filiabus Sion minaretur inferre supplicium: « Et erit, inquit, pro fascia pectorali cilicium (*Isa. 11*). » Ajunt vero quidam, quod istæ Amazones in bello sic una de mamillis suis pectorali fascia constringebant, ut alteram liberam redderent, et eandem nudam exponerent, ut hostes suos, non solum armis viriliter conquassarent, sed eosdem nuditatis suæ captos illecebris muliebriter enervarent, unde insignis ille poeta, cum de Penthesilea earum regina loqueretur, sic ait:

*Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens, mediisque in millibus ardet.
Aurea subnectens exertæ cingula mammae*
VIRGIL.

A Unam quidem mammam Penthesilea aureo cingulo comprimibat, et alteram exerebat, ut ab una beneficio cinguli sese, ut dictum est, expediret, et per alteram, adversarium irretiret. Istæ ergo Amazones, regina quarum Penthesilea fuit, quibus cum Danais grave et diutinum bellum fuit, cum assiduo hellandi exercitio laborarent, et ad id viriliter et honeste agendum, modis congruis se aptarent, quantum æstimo feminalibus non carebant, ne fugientes in bello darent hostibus, non tam spem triumphandi, quam corruentes materiam insultandi. Nostris quoque temporibus in quibusdam terræ partibus mulieres dicuntur feminalibus uti, etsi non omnes, tamen nobiliores, quæ sejunctæ a conditione populari frequentius vehuntur equis, et laborant inquietudine militari. Quas, etsi non vidi, ab eis tamen qui videntur certum esse cognovi. Si ergo mulieribus tanta cura est honestatis, ut feminalibus utantur, legendæ gratia nuditatis: quis credat quod filii Israel tempore Moysi tanta vel impudentia, vel imperitia laborarent, ut tantis occupati negotiis, verenda feminalibus non velarent? si autem feminalia credendi sunt habuisse, sicut rei convenientia credendum insinuat; quid sibi vult, quod Aaron et filii ejus in ministerio tabernaculi et altaris feminalia signanter jobentur habere, ut operiant carnem turpitudinis suæ: cum etiam non jussi, operirent eam feminalibus, juxta consuetudinem gentis suæ? An reliquæ omnes tribus feminalia credendæ sunt habuisse: sola vero eis tribus Levitica caruisse? an potius cum altari ministrantes novo quodam genere vestium induuntur, nova quoque feminalia cæteris adjunguntur, ut vetera non solum reliqua vestimenta, sed et feminalia deponantur, et nova, tam feminalia, quam cætera pariter assumantur? Neque enim conveniens erat, ut cum in exterioribus grata quædam et mystica novitas eminceret, ne minister sacris altaribus presentatus, esset tanquam paries dealbatus. Novis ergo feminalibus byssinis, quemadmodum et tunica byssina sacerdos jubetur adornari, quando ministrat tabernaculo vel altari, ut hoc habitu, non solum nuditati suæ conferat tegumentum; sed et induentibus innuat sacramentum. Quia vero quid singula significant indumenta, non est nostri, vel otii, vel propositi demonstrare, hic saltem quod proposuimus, utcumque conabimur, explicare, quid scilicet feminalia byssina signare, quæ sermo divinus altari ministrantibus, tam signanter voluit assignare.

CAPITULUM LV.

Nostis quia feminalia partes illas corporis vestiunt et astringunt, per quas humana generatio propagatur, per quas vir uxori carnali commercio copulatur, per quas, ut paulo inverecundius dicam, pruritus libidinis consummatur, major qua nulla esse voluptas corporis comprobatur. In feminalibus ergo continentia designatur, per quam hujus expletio voluptatis omnimodo relegatur, per quam concubitus, non solum adulterinus, vel fornicarius coercetur, sed

etiam maritalis, qui remedii vel prolis gratia conjugibus indulgetur. Quasi enim feminalia videtur non habere, qui talibus invenitur officiis indulgere, qui a tali copula se non studet cohibere, nec contactum muliebrem a se penitus remove: « Bonum est, inquit Apostolus, mulierem non tangere (I Cor. vii). » Pulchre ergo divinus ea sermo altari ministrantibus asseruit specialiter convenire, ut eis studeant carnis suæ turpitudinem operire, ne inveniantur mores ab officio dissentire, si quis sine illis altari præsumpserit deservire. Neque enim debet ministerium sibi altaris assumere, qui cæteris virtutibus continentiam non studet adungere, quia sicut non nisi sanctus debet altario famulari, sic ad famulandum non nisi continens potest sanctificari. Mirum ergo fortasse videbitur, cur Aaron et filii ejus ad servendum altari sanctificati legantur, cum hujusmodi continentiam nullatenus habuisse cognoscantur. Qui enim uxores et liberos successione continua ad adventum Christi habuerunt: constat quia hujusmodi continentiam operam non dederunt. Sed sciendum quod illi vitam clericorum, ut supra dictum est, non realiter expresserunt, sed figuris et ænigmatibus præsignarunt, ut in illis umbra esset pro tempore transitura, in istis autem veritas permansura. « Omnia, inquit Apostolus, in figura contingebant illis: scripta sunt autem propter nos (I Cor. x). » Vestes igitur eorum, virtutes **425** significant clericorum, sine quibus non sanctificantur qui altari vel tabernaculo famulantur. Unde scriptum est: « Faciat vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi. Hæc autem, inquit, erunt vestimenta quæ faciet (Exod. xxviii). » Et enumeratis quibusdam vestibus, quibus tam Aaron quam filii ejus erant induendi, subjunxit: « Vestesque his omnibus Aaron fratrem tuum, et filios ejus cum eo, sanctificabisque illos, ut sacerdotio fungantur mihi (ibid.). » Et statim adjungit de feminalibus, quod superius positum est: « Facies et feminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suæ, ne iniquitatis rei moriantur (ibid.). » Quod autem hic non additur: « Vestesque his Aaron et filios ejus, sicut antea de cæteris vestibus dictum est, quibusdam videtur diligentius esse attendendum, tanquam sine causa non fuerit prætermisum. In quibusdam etiam aliis locis ubi Moyses, vel jubetur vel obedit vestire Aaron et filios ejus, cum sacræ vestes in medium proferuntur, non tamen inter eas feminalia nominantur; tanquam, vel a sacrarum vestium numero secernantur, vel ab ipso Moyse Aaron et filii ejus nequaquam feminalibus indui jubeantur. Dicitur in Exodo ad Moysen: « Cumque laveris patrem cum filiis aqua, indues Aaron vestimentis suis, id est linea tunica superhumerali et rationali, quod constringes balteo, et pones thiarum in capite ejus, et laminam sanctam super thiarum. Filiosque quoque illius applicabis et indues tunicis lineis, cingesque balteo, Aaron scilicet et liberos ejus, et impones eis mitras, eruntque sacerdotes mei religione perpetua (Exod. xxix). » Nihil de feminalibus præcipi-

atur. Item in Levitico: « Statimque obtulit Moyses Aaron et filios ejus. Cumque laveret eos, vestivit pontificem subucula linea, accingens cum balteo, et induens tunica hyacinthina, et desuper humerale imposuit, quod astringens cingulo aptavit rationali. Cidari quoque textit caput, et super eum contra frontem posuit laminam auream. Filios quoque ejus oblatos vestivit tunicis lineis, et cinxit balteo, imposuitque mitras ut jussisset Dominus (Levit. viii). » Nihil hic quoque de feminalibus adjungitur. Ex quo, ut quidam volunt, datur intelligi, quia lex divina per Moysen figuratur. Lex enim, quæ per Moysen data est, ministris altaris continentiam non imponit, sed eam tantummodo assumendam proponit, ut scilicet, quam sit commendabilis, quam tenenda, quam conveniens sacerdotibus continentia lex doceat, et hoc est quod Moysi dicitur: « Facies feminalia, » isti vero non ex imperio, sed affectu spontaneo eam sibi assument, et hoc est quod dicitur: « Operiant carnem turpitudinis suæ (Exod. xxviii). » Moysi est, inquit, feminalia facere, hoc est continentiam edocere, istorum vero et non Moysi, carnis suæ turpitudinem operire. Cæterum, quantum mihi videtur, ex multis ejusdem Scripturæ locis, potest facile comprobari, quod eos qui altari serviunt, oportet feminalibus coarctari, nec vestes cæteræ sufficiens eis conferunt ornamentum, nisi etiam feminalibus speciale impendant feminalia tegumentum.

CAPITULUM LVI.

Certum est quidem quod Moyses Aaron et filios ejus vestesque eorum jubetur consecrare. Ne vel non consecratus vel sine vestibus consecratis quis eorum præsumat ministrare. Dicitur in Exodo: « Cum tuleris de sanguine qui est super altare et de oleo unctionis, asperges Aaron et vestes ejus, filios et vestimenta eorum, consecratisque et ipsis et vestibus tolles adipem de ariete, » etc. (Exod. xxix.) His autem sanctis vestibus idem Moyses ipsum Aaron et filios ejus induere præcipitur, sicut inferius in eadem Exodo legitur: « Applicabis, inquit, Aaron et filios ejus ad fores tabernaculi testimonii et lotos aqua indues sarris vestibus ut ministrent mihi (Exod. xl). » Si quis autem putaverit inter eas vestes, quas Moyses consecrare et quibus Aaron et filios ejus jubetur induere, non debere feminalia computari, inveniet, si requirat, divinam Scripturam sibi aperte adversari: « Ecce, inquit Dominus, vocavi ex nomine Beseleel filium Huri, dedique ei socium Ooliab filium Achisamech, et in corde omnis eruditi posui sapientiam ut faciant vestes sanctas in ministerio Aaron et filiis ejus (Exod. xxxi). » Quæ autem sint istæ vestes, sequentia declarant. « Fecerunt, inquit, Beseleel scilicet et Ooliab tunicas byssinas opere textili Aaron et filiis ejus, et mitras enim coronulis suis ex bysso; feminalia quoque linea byssina, cingulum vero de bysso retorta, » etc. (Exod. xxx.) Ecce inter vestes sanctas aperte feminalia computantur; et in Levitico sancta multo apertius nominantur. « Loquere, ait, ad Aaron fratrem tuum, ne

omni tempore ingrediatur sanctuarium quod est intra velum, ne moriatur, nisi hæc ante fecerit: Tunica linea vestiatur, feminalibus lineis verecunda celabit, accingetur zona linea; cidarium lineam imponet capiti. Hæc enim vestimenta sunt sancta, quibus cunctis cum lotus fuerit, induetur (*Levit. xvi.*) Videtis quia et feminalia sancta dicuntur, et eis ministri altaris cum loti fuerint induuntur. Sed a quo vel lavantur vel loti induuntur? Ab illo utique cui dicitur: Cumque laveris patrem cum filiis aqua, indues Aaron vestimentis suis. Et iterum: Applicabis Aaron et filios ejus ad fores tabernaculi: et lotos aqua indues **426** sanctis vestibus. Ergo luce clarius est, nec ulla auctoritas reluctatur quod continentia, quæ per feminalia designatur, Moyses, id est lex divina non solum commendare, sed et ministrantibus altare voluit imperare, ut præcul dubio transgressores habeantur mandati, si ministrantes non dederint operam castitati. Hujusmodi autem continentia forte non injungitur homini sed ordini, ut scilicet non quicumque homo est, continere necessario jubeatur, sed qui ad altaris ministerium sacris ordinibus sublimatur. Cuius enim homini conceditur remedium conjugale, sed hanc concessionem fastigium supergreditur clericale. Adeo quippe ministerio altaris continentia comes individua deputatur ut sine ea reus iniquitatis minister moriatur, sicut paulo ante audistis: Loquere, ait, ad Aaron fratrem tuum, ne omni tempore ingrediatur sanctuarium ut non moriatur, nisi hæc ante fecerit: tunica linea vestiatur; feminalibus lineis verecunda celabit. Et iterum: Facies et feminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suæ, ne iniquitatis rei moriantur. Constat ergo quia illis ex præcepto legis injungitur, quod contemptum morte punitur. Quod autem dictum est: Operiant carnem turpitudinis suæ, prompta eorum voluntas mihi videtur designari, quæ divino imperio debet cooperari, ut scilicet continentia jugum festinet amplexari, nec imposito, cervice tumida reluctari. Sic nimirum et Moyses nos induit, et nos ipsi nostram turpitudinem operimus, cum ille docet et præcipit, et nos cooperando illius præceptis obedimus. Neque enim jugum ejus in angaria, quemadmodum crucem Simon ille Cyrenæus, vel suscipere vel portare, sed offerenti cum gaudio debemus occurrere, ut quod illius beneficium est imponendo, nostrum fiat meritum assumendo. Denique bovi mansucto jugum arator imponit, et eidem iugo hos alacer et bene domitus spontaneam cervicem supponit. Quasi bovi arator dicit: Tollite iugum meum super vos, iugum enim meum suave est (*Matth. xi.*) Et bos illi: Legem pone mihi, domine, in via tua, et dirige me in semitam rectam (*Psal. cxviii.*)

CAPITULUM LVII.

Si autem cum ministerio altaris assumere continentiam recusamus, idem ministerium necesse est deponamus: imo illud assumere nullatenus præsumamus, quia nec deponi potest, si semel assumatur,

PATROL. CCIII.

nec utile esse potest, si sine continentia præsumatur. Præcipe, inquit, Aaron et filiis ejus: Hæc est lex holocausti: cremabitur in altari tota nocte usque mane: ignis ex eodem altari erit. Vestiatur sacerdos tunica et feminalibus lineis (*Lev. vi.*) Videtis, Aaron et filiis ejus a Moyse, imo a Domino præceptum constitui, ut feminalibus vestiatur, alioquin contra legem holocausti facere comprobantur. Lex, sicut Apostolus ad Hebræos scribit: Umbram habet futurorum bonorum (*Hebr. x.*), id est quæ sub legis titulo literaliter continentur, ea significant quæ tempore gratiæ spiritualiter exhibentur. Quod ergo de sacrificio dicitur holocausti, figurate debet intelligi: holocaustum est, cum de hostia immolata ad vescendum nihil relinquitur, sed in altari coctus igne misso tota consumitur. Sacerdos invitatur populum ad immolandum holocaustum, cum ei vitæ perfectioris commendat fastigium, ut eos qui capere possunt, sermone congruo ad illud studeat excitare, et eos qui jam coeperunt, ut in proposito permaneant, confortare. Est enim etiam in populo eos aliquoties invenire, qui arctiora vivendi monita non recusent audire, qui majorum exhortationibus inflammati, curis carnalibus desinant deservire, et meliora æmulando charismata, mandatis spiritualibus gaudeant obedire. Si per manum Aaron holocaustum Deo videntur allegare, cum doctrina illius et ministerio, ea quæ mundi sunt, perfectionis intuitu, diligunt relegare. Quomodo autem quis doctor potest hujus perfectionis regulam elocere, nisi formam se ipsum studeat exhibere, nisi inter cætera continentiam tenere cognoscatur, sine qua vivendi perfectio nullatenus consummatur? Pulchre ergo cum lex holocausti describitur, feminalibus indui sacerdos præcipitur, ne qui perfecta aliorum opera offerre Deo et commendare divinitus imperatur, imperfectionis suæ obstaculo repelli mereatur. Perfectionem quippe quam vir popularis offeri gratuito, sacerdos offerre jubetur ex debito, quia, cum ad sacrum altaris ministerium ordinatur, vivendi perfectio ei comes individua deputatur. Quod bene in eodem Levitico (*cap. vi.*) sermo consequens innuit, qui omne sacrificium sacerdotum holocaustum fieri debere instituit, jubens ut ad vescendum ex eo nihil penitus relinquatur, sed totum igne, sicut paulo ante dictum est, consumatur. Nunquam hoc populo videtur sermo divinus imperare, ut non nisi holocaustum debeat immolare, cum multa ei sacrificiorum genera concedantur, quibus, si peccaverint, Deum sibi placare mereantur. Solis autem Aaron et filiis ejus solum injungitur holocaustum, ut nihil carnale, nihil sapiant imperfectum: nihil sibi voluptuosum præsumant retinere, sed se totos igni divino studeant exhibere. Hæc est, inquit, oblatio Aaron et filiorum ejus, quam offerre debent Domino in die unctionis suæ (*ibid.*) Uctio ista ordinatio est clericorum, qua per **427** impositionem manus, Domino consecratur, et ad peragendum altaris ministerium, et tractandum sacrum mysterium spirituali gratia peruen-

X.

guntur. De qua Paulus Timotheo, quem ordinaverat, loquens: « Noli, inquit, negligere gratiam, quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii (I Tim. iv). » Et in alia Epistola ad eundem: « Admoneo, inquit, te, ut resuscites gratiam, quæ est in te, per impositionem manuum mearum (II Tim. i). » Quæ est igitur oblatio, quam Aaron et filii ejus in hac unctione, in hac sua consecratione Domino jubentur offerre? « Decimam, inquit, partem ephi simike in sacrificio sempiterno (Num. xxviii). » Simila vel simitago panis est tener et purus, et delicatus, per quem lex quæ per Moysen data est figuratur, de qua Paulus: « Lex, inquit, sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum (Rom. vii); » et iterum: « Scimus, ait, quia lex bona est (ibid.). » Hanc legem minister altaris de qua unctus est, offerre jubetur, et ne ab offerendo die se crastina liberum arbitretur; quandiu eam offerre debeat, diligentius edocetur. « In sacrificio, inquit, sempiterno. » Mirum quomodo illi Aaron significativo possit hæc determinatio convenire, ut in die unctionis suæ sacrificium debeat sempiternum offerre, cum nec illa unctio, nec legalis oblatio sempiternum habuerit statum, sed veniente Sancto sanctorum cessaverit unctio Judæorum, et jam, non templum, non altare, non sacerdotium, non sacrificium certum sit eisdem Judæis remansisse, sed hæc omnia terminum accepisse. Nostris itaque clericis sempiternum sacrificium verius assignatur, quod usque in finem sæculi nullatenus terminatur; tunc vero nullum alium invenit finem, quam de quo scriptum est: « Omnis consummationis vidi finem (Psal. cvii), » et pro quo multi psalmi titulatur: In finem.

CAPITULUM LVIII.

Sed quo ordine hujusmodi sacrificium a clericis debet offerri? « Medium, inquit, ejus mane, et medium ejus vespere (Levit. vi). » Habet lex duo media, id est duplicem intellectum, litteralem scilicet et spiritalem, quorum litteralem mane, spiritalem vespere debemus offerre. Mane, illud est tempus, quo eadem lex data est usque ad adventum Christi, quando scilicet per observantias et caeremonias carnales, quandam cognitionem Dei rudem et novam Judæis ipsa lex dicitur infudisse, et ab eis ignorantie tenebras aliquantulum removisse. Unde et David: « Notus in Judæa Deus (Psal. lxxv). » Vespere est ab adventu Christi usque in finem; quando sensus legis mysticus, nobis plenus denudatur, quando Christi cognitio non inchoata, sed quasi consummata declaratur, quia non adhuc venturus, sed jam venisse predicatur, et jam non per vitulum, arietem, ovem, capram, turtorem et columbam adhuc dormitantibus umbraliter dilucescit, sed per corpus proprium jam pridem vigilantibus realiter innotescit. De illo mane dicit Apostolus: « Omnia in figura contingebant illis (I Cor. x); » et de vespere subjungit: « Scripta sunt autem propter nos, in quos finis sæculorum devenit (ibid.). » In illo mane filiis Israel Moysi

facies est velata, et Sancta sanctorum oppanso velamine consignata: in hoc vespere, revelata facie gloriam Domini speculantes transformamur a gloria in gloriam tanquam a Domini spiritu. Mane itaque, medium legis offeramus, id est litteralem ejus intellectum illius temporis hominibus concedamus: sciamus illis carnalia sacrificia convenire, eos licenter curis carnalibus inservire. Sic enim quasi legis medium offerre videmur cum quando, et quibus injunctum sit, diligentius intuemur, scientes inobedientiæ arguendos non eos, quo tunc temporis legem spiritualiter non tenuerunt, sed qui eam litteraliter tenere noluerunt, vel forte propter scrupulositatem suam nullatenus potuerunt. Vespere vero alterum legis medium debemus offerre, id est spiritalem ejus intellectum novæ gratiæ clericis assignare, ut perfectionem, quam oblatio Aaron et filiorum ejus insinuat figurate: isti ex quo sacris ordinibus perunguntur, rei teneant veritate. Nam si clericus legi carnaliter adhaerendo Aaron se et filios ejus vult conferre, utrumque legis medium vespere, contra præceptum vult offerre, cum alterum mane, alterum vespere sit potius offerendum, et utrumque certo ordine distinguendum, neque enim illis vel hominibus vel temporibus sensus indicitur apiritalis, neque nobis e regione superficies litteralis, sed cuique tempori proprium medium assignatur, ut tunc licite littera; nunc vero spiritus necessario teneatur. Igitur Aaron et filii ejus materiales vitulum, arietem, ovem, capram immolent, sicut eis legis littera præcepit immolare: nostri vero clerici corpus Christi et sanguinem, sicut idem Christus voluit imperare. « Hoc facite, inquit, in meam commemorationem (Luc. xxii). » Illi in sacrificio temporali figurate seminalibus lineis vestiuntur: isti in sacrificio sempiterno sancta et honesta continentia præcinguntur. Hanc enim eis præcipue sermo divinus injungit, cum de Aaron sacerdotis prædictos oblatione subjungit: « Quæ in sartagine oleo conspersa frigitur (Lev. vi). » In sartagine veraciter oblatio frigitur clericorum, cum fervore castitatis compescunt fluxos pruritus humorum, ut, cum evagandi genuinus movetur affectus, nullus ei omnino concedatur effectus. In sartagine frigitur clericus, cum a se contactus molles et lascivos penitus alienat, cum intra claustra continentie libidinis incentiva refrenat, cum carnem suam cauterio castitatis adurit, cum sufficienter ejus impetus vitiosus exurit. Nihil quippe magis indecens, quam eum qui tam pro se, quam pro cæteris assistit altari; in locis humentibus et cæno luxurie volutari, quia, sicut in altari, semper ignis divinus jubetur ardere, sic ejusdem altari minister igne sacro debet carnis lasciviam cohibere. Hæc oblatio, hæc fritura non medio-criter commendatur si tamen, ut lex præcipit, oleo conspergatur. « In sartagine, inquit, oleo conspersa frigitur. » Oleum misericordiam signat, quia *oleion* Græce, *miseriordia* est Latine, et cum quis appetit alicujus curare infirmitatem, primo compassionis misericorditer infundit lenitatem. De qua Apostolus:

« Si preoccupatus, inquit, fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis instruite huiusmodi in spiritu lenitatis (*Gal. vi.*) » Prima autem et precipua misericordia est, qua sibi ipsi quilibet miseretur, et Deo vero placere promeretur, juxta illud ejusdem sapientis : « Miserere animæ tuæ, placens Deo (*Eccli. xxx.*) » Et alius sapiens : « Bene facit animæ suæ vir misericors (*Prov. xi.*) Qui enim sibi nequam, cui bonus poterit inveniri? cum a se ipso quisquis debeat texturam bonitatis ordiri? Proinde necesse est ut fruxura oleo conspergatur, id est intentione placendi Deo continentiam clericus amplectatur; et ex eo quod carnales viriliter enervat affectus, non temporales, sed spirituales quærat invenire profectus. Alloquin fruxura nimis arida, nimis insipida, et prorsus inutilis invenitur, si hujus oleo misericordie non conditur. Plures quidem ethnici invenuntur continentiam habuisse, sed quia non per hanc Deo vero placere studuerunt, digno fructu continentie caruerunt. Perfecta est igitur oblatio clericorum, cum spiritalem sensum legis satagunt adimplere, cum propter Deum diligunt continere, cum carnis lascivos appetitus igne divino diligunt concremare, et nihil sibi ex eis proprium assignare. Eapropter sermo divinus de oblatione Aaron sic concludit : « Omne sacrificium sacerdotum holocaustum erit (*Levit. xvi.*) » In his verbis si remota superficie litteræ sensus attenditur spiritalis, nulla his, qui sacris funguntur ordinibus copula relinquatur conjugalis: nec permittitur tanta corporis voluptas a sumi, ubi omne sacrificium fieri holocaustum, id est totum igne jubetur consumi.

CAPITULUM LIX.

Nec moveat quod in eodem Levitico longe infra de pontifice dicitur : « Virginem accipiet uxorem (*Lev. xxi.*); et apud Ezechielem de sacerdotibus : « Viduam, inquit, et repudiatam non accipiet uxorem, sed virginem de semine Israel (*Ezech. xlv.*) » Si hæc verba ad litteram noster sacerdos velit accipere, sciat se debitorem universæ quoque legis faciendæ, ut scilicet vitulum quoque, et arietem vel cætera huiusmodi materialiter debeat immolare, et omnia quæ lege mandata sunt literaliter observare. Verum quia sicut Apostolus ait : « Lex spiritalis est (*Rom. vii.*); » necesse est hoc spiritaliter accipiatur, ut virgo quam sacerdos uxorem jubetur accipere, illa intelligatur, de qua Apostolus ait : « Despondi vos uni viro virginem eam exhibere Christo (*II Cor. xi.*) Ecclesia quippe virgo est, quia integritatem fidei suæ non substernit corruptori diabolo; et mater est, quia spirituales filios generat Christo. Hanc sacerdos noster sibi uxorem debet accipere, hanc semine verbi Dei spiritaliter secundare, de hac in nomine fratris defuncti, id est Christi filios generare. Ad hoc idem Christus apostolos ordinavit, informavit, suisque reliquit successores, ut ad multiplicandum fideles Ecclesiæ populos, solliciti ejus fierent adjutores. Unde Paulus : « Dei, inquit, sumus adjutores (*I Cor. i.*) » Qualis autem vite eosdem apostolos Christus esse voluerit; non tam loquendo

A imperare, qua vivendo voluit demonstrare, ut ejus doctrina sine omni scrupulo commendabilis haberetur, quæ non tam de facilitate verborum, quam de gravitate morum procedere videretur. Hanc igitur de qua loquimur continentiam, tanta in se ipso integritate Christus voluit consignari, ut nulla eam vel macula, vel suspicione maculæ sineret violari: tam integrum hujusce castitatis servavit ornamentum, ut nullum ei ex parte aliqua inferre detrimentum. Denique et in ea de qua natus est Virgine, eadem continentia resplendit, quæ sicut continens ante partum, sic mansit et post partum; nec illi data castitas fecunditati, nec fecunditas præjudicium intulit castitati. Carnem quippe humanam Christus cum in utero sumeret virginali sponsam sibi copulavit Ecclesiam in thalamo nuptiali, et nec matri abstulit integritatem cum de ea nasceretur; nec Sponsæ minuit castitatem cum ei jungeretur. Ex quo satis inquitur, quia eos quos ad regendum et instruendum eandem Ecclesiam vicia sua voluit sublimari, et ad generandum spirituales filios ordinari, sibi quoque vivendo voluit conformari, ut ex quo ad tam sanctum officium aspirarent, carnales a se complexus omnino relegarent, et solius Ecclesiæ secundandis profectibus incubarent. Non enim congruum duxit ut duas uxores, carnalem scilicet, et ad placendum utrique divisum tempus eligeret; sed totum ejus studium ad serviendum et placendum Ecclesiæ voluit applicari, non carnalis Sponsæ carnalibus illecebris implicari. Proinde cum discipulos eligeret, nullum in gradu apostolico manere voluit uxoratum, nullum carnalis copulæ vinculis occupatum; sed sicut eos qui nondum uxores acceperant non permisit postmodum nuptiis alligari, sic eos qui acceperant, ab eisdem voluit vinculis relaxari. Quod bene in Evangelio ostenditur, cum Petrus tam se quam coapostolos suos asserit omnia reliquisse; inter quæ omnia ipse Christus invenitur nominatim uxorem posuisse. « Ecce, inquit Petrus, nos reliquimus omnia, et secuti sumus te, quid ergo erit nobis? » (*Matth. xix.*) — « Jesus autem dixit eis : « Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet (*Matth. x.*) » Videtis quia is qui omnia reliquit, nequaquam sibi uxorem retinuit, sed qui forte huiusmodi erat vinculis obvolutus, cum ad apostolatam accederet, ab eis penitus est solutus, alioquin Petrus, vel quilibet cæterorum, non omnia reliquisset : si uxorem quæ inter cætera carnalia plus delectat, et inter relinquenda ponitur, retinere voluisset.

CAPITULUM LX.

Quod etiam apud Lucam eleganter signatur, ubi perfectionis regula eisdem apostolis imperatur : « Vendite, ait, quæ possidetis et date elemosynam : facite vobis saccos qui non veterescunt, thesaurum non deficientem in cælis (*Luc. xii.*) » Et ne exterioris abjectio possessionis videretur imple e totius mensuram perfectionis, statim jungit de continentia,

ostendens quia, si Ecclesie doctoris non decet pecunie sacculum possidere, multo minus uxoris complexibus inhærere. « Sint lumbi vestri, ait, præcincti, et lucernæ ardentes (Luc. xii.). » In his verbis satis aperte continentia commendatur, satis aperte carnalis copula relegatur, quia ubi præcinctio lumborum imperator, nullus omnino effectus luxurie relaxatur. Alioquin lumbi non præcincti, sed discincti habebuntur, si ad fluxum libidinis libertate optata potiuntur. Hoc nimirum in Levitico mystice figuratur, cum zona cingi linea sacerdos imperatur : « Feminalibus, inquit, lineis verecunda celabit, accingetur zona linea (Levit. vi.). » Ne illorum feminalia defluant, zona jubentur accingi, ne istorum continentia relaxetur, lumbi eorum jubentur præcingi : ex quo patet quia Christus eos voluit vacare prorsus a nuptiis, Dominum suum vigilanter expectare, quando revertatur a nuptiis, « ut, cum venerit, et pulsaverit, confestim aperiant ei (Luc. xii.). » Et bene, confestim. Qui enim inter uxorios amplexus diligit obdormire, pulsanti Domino non potest confestim aperire; sed somno carnalis illecebræ temporibus prægravatis necesse habet excitari pulsibus iteratis : excitatus vero, nec sic Domino pulsanti festinanter occurrit, quia somni delectatio recens pulsa frequenter recurrit, eumque laborat multis adhuc oppressionibus impedire, quem usque ad id temporis suis potuit maculis irretire. Verum qui in castris continentie, in acie castitatis, Domino sollicite satagit militare, non soluto lumbati carnis lenociniis lacerare, sed propter nocturnos timores tenens gladium, super femur suum pervigil excubare : is nimirum Domini pulsantis legitime præstolatur adventum, imo vix patienter moræ alienius sustinet interventum. Talis erat Paulus cum diceret : « Cupio dissolvi, et esse cum Christo (Phil. i.). » Cupio, inquit, ut pulset, quia pulsanti occurrere sum paratus, utpote qui excubiis celebri non lumborum blanditiis soporatus. De quibus et Christus subiungit : « Beati servi illi, quos cum venerit Dominus, invenerit vigilantes (Luc. xii.). » Quasi vigilia huiusmodi servos velit Dominus vigilare, verbis præcedentibus voluit demonstrare, jubens eos lumbis præcinctis Dominum a nuptiis revertentem expectare, et eandem vigiliam sequenti sermone non mediocriter commendavit, cum eam adjuncta similitudine multipliciter replicavit : « Et si in secunda vigilia, inquit, et si in tertia vigilia venerit, et ita invenerit, beati sunt servi illi : hoc autem scitote quia, si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam. » Ideo, et vos estote parati (ibid.). » Voleus autem scire Petrus utrum hæc parabola vigilandi, et præcinctis lumbis Dominum expectandi, omnibus generaliter, et in quibusdam specialiter debeat assignari : « Ait ei : Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an et ad omnes? » (ibid.) Hoc est dicere : Nos quibus præsentialiter loqueris, sub hac regula continendi astringis : an eandem regulam tam remotis quam præsentibus indifferenter injungis? Et Dominus

ut ostenderet ab hac lege populum relaxari, et eam populi doctoribus specialiter assignari, respondit : « Quis putas est fidelis dispensator, et prudens quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? » (ibid.) Ac si dicat : Eum quippe ad has continendi regulas specialiter instruo; quem super familiam meam dispensatorem constituo, ut det illis mensuram tritici, **430** id est verbum vitæ pro capacitate cujusque distribuat audienti, et hoc in tempore, id est cum correxerit mores suos alios corrigenti. Aliter enim fidelis non erit dispensator, aliter non erit commendabilis disputator : si præsumpserit non faciens quæ faciendæ sunt edocere, si incontinens continentiam suadere. Si autem fecerit et sic docuerit, præposterus, vel præposterus non invenietur. Et ideo speciali quadam beatitudine perfruetur, quæ ibidem sequenti versiculo continetur. « Beatus, inquit, ille servus, quem, cum venerit Dominus, invenerit ita facientem (ibid.). » Quid est : ita facientem? Utique præcinctis lumbis excubiis celebrantem, fideliter in tempore mensuram tritici dispensantem : virtutum fastigia non tam sermonibus, quam moribus commendantem. Quem sic Christus præcinctis lumbis invenerit expeditum, non reumatibus libidinis, tanquam mollibus vestimentis et defluentibus impeditum, festina beatitudine nunerabit : et præcincto præcinctus vice debita ministrabit. Hoc est quod ait : « Præcinget se, et faciet illos discumbere : et transiens ministrabit illis (ibid.). » Tunc quippe ad remunerandum bonum servum Christus præcingitur, id est nullis obstaculis impeditur, cum eo pulsante idem servus in acie continentie vigilans invenitur, nec obijcit opera carnis, quæ processu temporis igne judiciario debeant vindicari, sed vitam angelicam, quam statim angelica decet beatitudine nunerari, angelicum nempe est viventem in carne carnis legibus non teneri, et eum certum est angelico consortio velocius adhiberi. Quem vero Christus inter uxorios complexus invenerit consopitum et soluto cingulo, vestimentis defluentibus præpeditum, ad hunc remunerandum, et ipse quasi præpeditus, et tardus invenitur, dum illius meritis, vel nunquam, vel sero cœlestem gloriam impertitur, non quod ejus impossibilitas arguatur, sed illius scrupulosa infirmitas accusatur. Eapropter, apostolos, quos perfectionis fastigio voluit insigniri talibus noluit maculis irretiri; sed quibus pecuniarie sacculum facultatis, eisdem quoque abstulit uxorie lenocinia voluptatis, ne cogitantes quæ mundi sunt, quomodo uxoribus complacerent, ad vacandum et placendum soli Deo liberos animos non haberent.

CAPITULUM LXI.

Nullus igitur illorum, postquam apostolus factus est, vel uxorem legitur accepisse, vel acceptam tenuisse, vel filius genuisse, sed sic eos constat deinceps, vitam cœlestem habuisse. Ut prorsus nil uxorium inveniantur egisse. Denique Joannem Zebedæi volentem (ut aiunt) uxorem ducere, a proposito revocavit, cui postmodum Apostolo pendenti in

cruce matrem Virginem Virgini commendavit. Scimus quidem, Evangelio referente, quod ad cujusdam de populo nuptias invitatus non recusavit ire, ne nuptias damnasse videretur : imo eas signorum suorum initio consecravit, ut eas esse commendabiles nulli dubium haberetur. Nullus vero apostolorum ad suas cum nuptias legitur invitasse : nullius eorum nuptias sua ipse presentia commendasse : imo Joannem, ut dictum est, a propositis curavit nuptiis revocare, quem in proximo, apostolatus gratia volebat sublimare. Quare hoc? nisi ut se ostenderet, et his qui sunt de populo nuptias indulgere, et apostolicos viros a nuptiis prohibere, ne quorum erat tam diversa professio, æqualis esset vivendi religio? Quem enim profectum Christus natus de virgine clericis attulisset, si eos in eo quo sub lege erant proposito reliquisset, cum ipsi populo non parum contulerit sanctitatis, non parum pudicitie, non parum honestatis? Nunquid est credibile ut in adventu ejus proficeret conditio popularis, et que nullo est dignior, profectum non acciperet clericalis : et sic ad populum largiora solito ejus beneficia devenirent, ut eos qui primi, et præcipui sunt, clericos præterirent? Imo prima et præcipua clericis debuerunt conferri, quos divina gratia cæteris voluit anteferri, ut eis tanquam montibus pacem Deus præcipuam impertiret, et per eos ad humilitatem collum justitia deveniret. Ideo ille Davidicus levat oculos ad montes unde sibi venire auxilium arbitrator, sciens quia primo montes suscipiunt quod postmodum collibus infundatur (*Psal. cxx*). Nostis quia lex vetus, et ante legem Patrum traditio, etsi fornicationem, vel adulterium condemnavit, habenas tamen castitatis non magnopere coarctavit, sed funem continentie sic permisit laxari, ut liceret uni viro multis simul uxoribus matrimonio copulari. Unde Jacob, Elcana, David, multique alii, tam justi quam injusti plures simul uxores leguntur habuisse, nec tamen per hoc adulterii maculam incurrisse. Hujus quippe rei mysterium quod pulchre illi tempori congruebat, hujusmodi nuptiis excusationem congruam præstendebat. Illo enim tempore, etsi præcipue plebs Hebræa Deum colere videbatur, quæ segregata a cæteris, quasi peculiaris populus habebatur, de aliis tamen multis et diversis nationibus Deum aliqui diligebant, eique vel fide sola, vel hostiarum quoque numeribus, vel modis quibuslibet placentes serviebant. Legitur Melchisedech Dei summi sacerdos existisse; legitur Job Deo non mediocriter placuisse; filii quoque ejusdem Job, et amici, vel consolatores ejus Deum verum credunt coluisse, **431** quos tamen, Hebræos certum est non fuisse : Egyptum quoque obstetrices illæ quæ ut parentum Hebræorum mares occiderent, mandatum acceperunt, Deum potius quam regem timuerunt : « Timuerunt, inquit, obstetrices Deum, et non fecerunt juxta præceptum regis, sed conservabant mares (*Exod. 1*). » Et infra : « Bene fecit, inquit, Deus obstetricibus; et quia unuerunt obstetrices Deum, edificavit illis

domos (*ibid.*). » Et quis istos solos quos hic apposui, æstimet divino fuisse cultui mancipatos, et non potius alios eodem spiritu, diversis locis, et temporibus inspiratos, qui errore gentium procul facto, creatorem suum, et omnium coluerunt, eique vera fide, et justis operibus coheserunt? Sed quia ad comparisonem illorum qui varia delusi fallacia, demonibus ubique gentium servierunt, pauci admodum qui verum Deum colerent, exstiterunt : ideo nulla, vel rara in Scripturis divinis eorum mentio commendatur, quamvis plures eos fuisse ex paucis, quos prædiximus, colligatur. Denique magi qui ab oriente fulgore fidei prævio Christum natum de Virgine Bethlehem quæsierunt, nec ante, nec postea, Judææ se fieri petierunt, sed fide vera oblatisque numeribus Christum sibi propitium reddiderunt, quem Hebræi cæcitatibus perfusi nebula contempserunt. Quia ergo antiquis temporibus in multis, et diversis nationibus, Deo vero aliqui serviebant, eique relicta cultura idolorum nexu fidei coharebant : pulchre hoc in carnali conjugio typice signabatur, quod in spiritali multo sanctius agebatur, ut sicut vir unus multas simul uxores habere sinebatur, sic multarum animas nationum unus Deus recte sibi jungere crederetur. Et bene multe uxores uni viro, non multis viris una uxor licite jungebatur, quia multæ nationes uni Deo, non multis diis una, vel natio, vel anima digne famulabatur. « Dominum, inquit, Deum tuum adorabis, et illi soli servies (*Deut. x*); » et David : « Non adorabis Deum alienum (*Psal. lxxx*). »

CAPITULUM LXII.

Cum autem Christus natus de Virgine toti mundo profectum afferret sanctitatis, in se ipso et in matre virginis commendavit sanctimoniam castitatis : fideles vero populos etsi ad ejusdem virginitatis præruptum fastigium non coegit, ad unius tamen uxoris copulam thalamos eorum nuptiales redegit, ut scilicet, nullus deinceps multis simul uxoribus matrimonio jungeretur, sed unus una sanctiori mysterio contentus haberetur. Sic enim prædicatione sua idem Christus, multas, diversas gentium nationes ad fidem catholicam convocavit : sic eisdem gentibus diversas Judæorum tribus, et familias sociavit, ut ex his parietibus ædificium Ecclesiæ fabricaret, et utraque, imo pleraque angulari lapide couiret. Et vere pleraque. Ipsarum quippe gentium non unus sed multi populi habebantur, qui diversa colentes demonia errore vario tenebantur : et cum eos quasi unum efficeret errandi seductio generalis, multos tamen, et diversos reddebat sua cuiusque superstitio specialis. Illi etiam pauci qui forte inter eos Deo vero cultum debitum exhibebant, eundem ritum colendi, easdem inter se caeremonias non habebant, sed pro suo quisque arbitrio, Deo munera deferebat, prout tamen cuique divinus Spiritus gratiam infundebat : aliud sacerdotem Melchisedech, de quo supra diximus, aliud beatum Job legimus obtulisse, quorum tamen diversa munuscula Deo credimus placuisse. Hi nimirum qui nullis fidei sacramentis imbuti, nullis erant doctrinis legalibus instituti : et tamen Deo

fide vera, et justis operibus complacebant: hujusmodi legem non habentes, ipsi sibi erant lex, qui legem quidem in membranis, vel tabulis scriptam lapideis non habebant (Rom. ii), sed ipsum opus legis scriptum suis in cordibus ostendebant. Quia igitur Christus, cum tam per se, quam per apostolos suos regnum eorum omnibus predicavit, omnes, sive Judæos, sive gentes, sic ad unitatem fidei convocavit, ut nullum in antiquo proposito manere permetteret, sed ad doctrinam Evangelicam omnes opportune importune, transire compelleret, ut non deinceps multas sibi, et diversas plebes sineret famulari; sed unam solam videlicet catholicam, Christianam mandatis evangelicis obsequentem. Pulchre hoc quoque in carnali conjugio voluit figurari, et ideo unum virum non nisi uni uxori permisit ultra matrimonio copulari. Jam quippe non circumcisio, non præputium, non Judæa, non gentilitas erat ei more solito servitura, sed sola Ecclesia non habens maculam, aut rugam digne pro meritis placitura, quæ, etsi coalita est multorum affluentia convenarum, una tamen est, et alteram in suarum non recipit thalamo nuptiarum. Bene igitur ad demonstrandum hujus conjunctionis intemerabile sacramentum, unumquemque virum una etiam esse voluit uxore contentum. Quod ita evangelicis et apostolicis litteris commendatur, ut attente legentibus nulla dubietas relinquatur: et ipso visu, jam ita in Ecclesia est sancitum, ut non tam lectio quam rei ostensio quemvis faciat eruditum. Nemo quippe temporibus nostris, multis simul uxoribus maritali vinculo fœderatur, quod si facere præsumpserit, adulter sine præjudicio judicatur. Quod bene Dominus in Evangelio designavit, cum **432** primum illud conjugium ad medium revocavit, in quo, et legitimæ copulæ. Datur evidens documentum, et ipsius Christi, et Ecclesiæ exprimitur sacramentum. « Non legistis, ait, quia qui fecit ab initio masculinum et feminam fecit eos; et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem, et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una? » (Matth. xix.) Volebat Christus, ut primo illi conjugio nostri se conjugati studerent conformare, quod Deus in principio voluit ordinare, ut sicut primo homini non nisi unam Deus conjunxit uxorem, sic tempore gratiæ nullus sibi præsumeret numerus ampliorem. Ideo quod in Genesi dicitur, in Evangelio reponit, ut quia pudicitiam verbo, et exemplo venerat commendare, proposito primo conjugio posset eam in gradum pristinum reformare: « Adhærebit, inquit, uxori suæ, et erunt duo in carne una (Gen. ii); » non dixit adhærebit uxoribus suis, et erunt tres, vel quatuor, vel eo amplius in carne una. In quo quid mysterii contineatur Paulus Ephesiis loquens diligenter exponit, cum hæc eadem suis interserens verba consequenter apponit: « Sacramentum hoc magnum est, ego dico in Christo, et in Ecclesia (Ephes. v); » ac si dicat: Quod non nisi inter duos recte carnale conjugium celebratur Christi et Ecclesiæ matrimonium figuratur, ubi non trinitas

vel amplior multiplicitas invenitur; sed simplex dualitas comitur. « Erunt, inquit, duo in carne una. » Ut autem quod in Christo et Ecclesia spiritualiter commendatur, in carnali quoque conjugio realiter lenear, subjungit idem Paulus: « Unusquisque suam uxorem diligat, sicut Christus Ecclesiam (ibid.). » Illic non dixit unusquisque suas uxores diligat, sed suam uxorem sicut Christus Ecclesiam, ut ostendat nullum ultra debere multis uxoribus copulari, si Christo et Ecclesiæ vult debita similitudine captari. In multis aliis locis hoc ipsum invenitur, idem Apostolus commendare, omnemque dubietatem ab auditorum cordibus propulsare: hanc pudicitie normam, hunc sanctitatis profectum apparens in homine Christus adduxit, cum salutari doctrina universum mundum, ad meliora provexit, ne adventus ejus in conspectu omnium digna vilitate sorderet, si processu temporis superfluum, et inutilem appareret.

CAPITULUM LXIII.

Quid igitur clericis, quos digniores populo scimus in hac plenitudine temporis conferri amplius invenimus: si hæc regula nuptiarum ad quam lege populus evangelica promovetur eisdem clericis pariter indulgetur? Nihil ut video amplius in hac parte sanctitas eorum profecit, si eos populo divina lex æquales effecit, cum ipsi potius accipere debuissent sanctitatis augmentum, qui cæteris, tam verbo quam exemplo debent vivendi præbere documentum; sed absit ut ita Christus inferiores ad meliora promoverit, ut superiores contempserit! imo quos exivit ad edita ecclesiasticæ dignitatis, ad majoris quoque provexit fastigium sanctitatis quod bene patriarcha Jacob cum Judæ filio suo ventura prædiceret, designavit, in quo Juda Christum procul dubio figuravit. « Pulchriores, inquit, oculi ejus vino, et dentes ejus lacte candidiores (Gen. xlix). » Oculi Judæ, id est Christi vos estis clerici, qui in sublimiori gradu tanquam in capite collocati, et majoris scientiæ lumine radiati; remota et abscondita Scripturarum intellectu lineæ penetratis, et aliis competentem vivendi semitam demonstratis. Vinum ergo congruæ scientiæ dicitur popularis, quam ad fidem instruit Christi passio salutaris, cui Paulus non nisi Jesum Christum et hunc crucifixum præsumit prædicare, volens tali sapore vel amore mentes eorum utcumque debriare. Ideo forte Christus invitatus ad nuptias aquas vertit in vinum, ne populi scientia in posterum insipida remaneret, si Christum pro salute omnium crucifixum fide devia non videret. Sed hoc uno Judæ oculi longe sunt pulchriores, dum non solum Christum crucifixum mente credula venerantur, sed Christum Dei virtutem et Dei sapientiam contemplantur. Quorum unus: « Tu es, inquit, Christus Filii Dei vivi (Matth. xvi). » Et alius: « In principio erat Verbum et Deus erat Verbum (Joan. i). » — « Et dentes, inquit, ejus, lacte candidiores (Gen. xlix). » Dentes Christi, clerici quoque sunt; qui versu duplici sacrarum ordinum presbyterii scilicet et diaconi in Ecclesia congregati, et in secretis profundæ scientiæ tanquam in ore radi-

cati, nec vermiculo pravitatis hæreticæ corrumpuntur, nec morum situ, vel negligentia corrumpuntur, sed eos, et integræ fidei confirmat fortitudo, et perfectæ castitatis commendat florida pulchritudo. Per candorem quippe castitas figuratur, unde, et Sponsi voce Sponsa in Canticis collaudatur. « Sicut lilius inter spinas, sic amica mea inter filias (*Cant. ii.*) » Per hæc vero, qui cibus est parvulorum, bene vitam accipimus laicorum, qui, quoniam pane solido vesci non prævalent, lactis alimonia nutriuntur, id est altiora præcepta vivendi abhorrentes in inferioribus licitis relinquuntur. Quia enim obtinere non possunt integritatis sublimia virginalis, nec secundum apprehendere gradum, arcem videlicet continentie viduæ conversari permittuntur inter plana, et humilia copulæ conjugalis, ut, dum hoc candore, quamvis infirmo et tenero, colorantur, inter Christi parvulos haberi **433** mereantur, ne fornicationis turpitudine denigrati sint a cœtu fidelium meritis exigentibus reprobati. Bene ergo dentes Christi lacte asseruntur candidiores, id est castis in populo conjugatis clerici castiores, dum concessam et legitimam copulam laicorum, longe supergreditur continentia clericorum. Sicut enim virum popularem Christus adveniens ad unius uxoris copulam revocavit, sic clericum sacris ordinibus insignitum omni penitus uxore privavit, ut ille quidem una, iste vero contentus sit nulla, quia popularis in lege multas sibi licite copulasse uxores invenitur, et sacerdos, non nisi unam habuisse comperitur. Nec Aaron, nec quemquam sacerdotum post Aaron invenio multas simul uxores habuisse, quod apud Leviticum sermo divinus videtur signanter invenisse. « Virginem, inquit, accipiet uxorem (*Levit. xxi.*) » Non dixit, virgines accipiet uxores. Virgo hæc quam sibi in uxorem sacerdos illius temporis typicam copulabat, sicut superius dictum esse recolo, Ecclesiam figurabat, quam nostris temporibus sacerdos sibi fuerat accepturus, et de ea, verbi semine spirituales filios habiturus. Cum igitur Christus adveniens umbras rerum sua præsentia removeret, perfectumque sibi sacerdotalem ordinem exhiberet: a carnali eum conjugio penitus separavit, et solius Ecclesie sinceris complexibus assignavit, ut apud eum tandem finem acciperet typus conjugii veteris et figura, cum jam figuræ veritas præsto esset nullo tempore desitura. Sic tam clerum quam populum in adventu Christi constat congruos invenisse profectus, sic uterque sanctitatem ampliorem solito est adeptus, dum ille qui antea multis licite uxoribus utebatur, ad unius licentiam revocatur, et iste qui uni tantum virgini ex decreto legis carnaliter jungebatur, jam nulli carnaliter, sed soli Ecclesie spiritualiter copulatur. Aliter Christo clericus, magistro discipulus non potest expressius conformari, nisi eum sic studeat non tam sequi pedibus, quam moribus imitari, ut de eo illud evangelicum dici proprie cognoscatur: « Qui mihi ministrat, me sequatur (*Joan. n.*) » Et hic quidem minister qui propter Christum,

A tam uxorem quam cætera reliquerit, cum eodem iudice iudex erit, unde et additur: « Et ubi sum ego, illic et minister meus erit (*ibid.*) »

CAPITULUM LXIV.

Ideo Paulus, qui Christum per continentiam imitatur, se fore iudicem gloriatur. « Nescitis, ait, quia angelos iudicabimus? » (*I Cor. vi.*) Ad quam continentiam, et discipulos suos Timotheum et Titum diligenter invitans, quos ad regendum Ecclesiam et informat, ut sciant sibi salutare non esse officium præsidendi, nisi obtinere studuerint supereminens fastigium continendi. Timotheo dicit: « Nemo adolescentiam tuam contemnat, sed exemplum esto fidelium in verbis, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate (*I Tim. iv.*) » Texens quendam virtutum catalogum Apostolus, in clausula posuit castitatem, dans intelligi, quia idem catalogus, informis est et satis impolitus, nisi apice castitatis fuerit insignitus. Et pulchre adolescens de tenenda castitate diligentius admonetur, ne in ipsa presbyterii dignitate, ejus adolescentia contemptibilis habeatur: si lumborum desideriis enerviter substernatur. Solent quippe juvenes hujusce desiderii vehementius impugnari, et amoto repagulo, per devexa voluptatum effrenacius evagari, tantoque minus debita sanctitatis regula cohiberi, quanto sibi ætatis patrocinio putant facilius indulgeri. Quapropter Apostolus presbyterum, quem ætas non commendat senilis, non vult teneri visco desiderii juvenilis; sed sic juvenem juvenilibus adversari, ut non tam annis quam moribus mereatur presbyter appellari. Ait ergo eidem Timotheo: « Juvenilia autem desideria fuge (*II Tim. ii.*) » Verecundo sermone lumborum desideria, voluit juvenilia nominare, quibus, ut prædictum est, inveniuntur præcipue juvenes æstare. Qui enim, tam sapientibus quam insipientibus; tam viris quam mulieribus jure sacerdotii debitor factus erat, ut omnibus, non solum vivendo, sed etiam colloquendo et monendo, doctrinæ beneficium impertiret, quomodo (ut de aliis taceam) alloquio suo juveneculas erudiret, si non se ab earum illecebris proposito continentie viriliter expediret? Ideo addit: « Anus obsecra, ut matres; juveneculas, ut sorores in omni castitate (*I Tim. v.*) » Videtur hic Apostolus tam anus quam juveneculas a complexu presbyteri penitus sequestrare, dum illas ut matres, istas ut sorores Timotheum admonet informare, ut in utroque non affectu presbyter uxorio teneatur; sed in omni castitate, omnibus mulieribus tanquam frater vel filius habeatur. Unde et infra: « Te ipsum, ait, castum custodi (*ibid.*) » Quam castitatem, et ad Titum loquens, continentiam nominavit: per quod non conjugatum, sed ab omni conjugio liberum debere esse presbyterum demonstravit: « Oportet, inquit, presbyterum esse sobrium, justum, sanctum, continentem (*Tit. i.*) » Hæc est continentia, quam et in se ipso idem Apostolus proposuerat conservare, et eisdem Timotheo et Tito diligenter us intimare; ut hæc bonum magi-

strum, boni discipuli sequerentur, et ad sequendum idem propositum, alios hortarentur. De quo proposito, ad Timotheum **434** dicit: « Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum (*II Tim. III*). » Doctrinam in scientia, institutionem in moribus, propositum in continentia intelligi voluit, quæ omnia, sicut ipse prædicando et monstrando fuerat prælocutus, sic Timotheus imitando efficaciter assecutus. Et quia in his eum Paulus noverat jam manere, hortatur eum consequenter in eisdem gressu stabili permanere. « Tu vero, inquit, permane in his quæ didicisti, et credita sunt tibi (*ibid.*), » sciens a quo didiceris: « sciens, inquit, a quo didiceris. » A me scilicet, qui ea quæ verbis intimavi, operibus præmonstravi. Et ne videretur vel ipse indebita docuisse, vel ab eo ille incongrue didicisse: doctrinam suam testimonio commendat Scripturarum, quarum paginis Timotheus ab infantia fuerat eruditus, ut non facile posset falli falsæ doctrinæ tendiculis irretitus. « Sciens, inquit, a quo didiceris, et quia ab infantia sacras litteras nosci, quæ te possunt instruere ad salutem. » Ac si dicat: Quæ a me didicisti, in sacris ea litteris invenisti, ut, cum ad tenenda quæ proposui, meis adhortationibus iuciteris divinarum auctoritate Scripturarum, quas apprime nosti solidius confirmaris.

CAPITULUM LXV.

Quod autem propositum Pauli fuerit continere, nullus dubitat, qui ejus velit Epistolas recensere. Corinthiis loquens ait: « Volo omnes esse sicut meipsum. Dico non nuptis et viduis. Bonum est illis si sic maneat sicut et ego: quod si se non continent, nubant (*I Cor. VII*). » Liqueat in his verbis, quia nullius uxoris Paulus vinculo tenebatur; in quo etiam proposito Timotheum et Titum manere gloriatur, ut et permaneant, diligenti sollicitudine cohortatur. Quid igitur sibi vult; quod eidem Timotheo ait: « Oportet episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum (*I Tim. III*); et Titum: « Constitue, inquit, per civitates presbyteros, si quis sine crimine est, unius uxoris vir? » (*II Tim. I*). Sunt nonnulli, qui crasso satis intellectu, hæc verba legunt, volentes intelligi quod Apostolus præceperit, vel concesserit presbyterum uxori, nec propter sacros ordines conjugali debere copula revocari: ita tamen ut in hoc a populo discernatur, quod prima forte uxore defuncta secundas nuptias non sequatur. Vir quippe popularis, etsi duas simul uxores, ut superius dictum est, non conceditur obtinere; una tamen defuncta, potest sibi alteram adhibere. Sed si diligentius Pauli doctrinam, institutionem, propositum velimus attendere, quæ Timotheum et Titum fuisse assecutos nullus quis possit ambigere: multo subtilius, multo veracius hæc verba ejus nobis intelligenda, multo sacratius, multo erunt spiritualius adimplenda. Noverat quidem Paulus, quomodo Christus suos discipulos informarat, quibus eos exemplis et monitis ad continentiam invitavit, quia et ideo cum Jacobo et Joanne et Cypria, qui

videbantur columnæ esse, contulerat Evangelium; ne forte vel a Christo, vel ab eis in aliquo dissentiret, si aliter quam ipsi erant erubiti, ipse eruditus alios presbyteros erudiret. Nihil autem ei prædicti apostoli contulerunt, quia in ejus doctrina nihil Christi, vel suæ doctrinæ contrarium invenerunt. Sicut igitur Christus apostolos voluit informare, sic se ipsum Paulus eisdem proposuit conformare: idemque propositum Timotheo et Tito, cæterisque presbyteris diligentius intimare. Eapropter quod dicit presbyterum debere esse unius uxoris virum, non sic accipiendum est, tanquam sibi cum sacris ordinibus uxorem debeat sociare; cum nec ipse Paulus invenitur hoc fecisse, et Timotheum et Titum uxoratos certum sit non fuisse; sed ita intelligendum, quod ante sacros ordines non nisi unam uxorem habuerit, si tamen uxorem habuit. Multos quidem diversæ conditionis et ætatis ad fidem catholicam, ad baptismum Christi venire tunc temporis Paulus videbat plures in posterum venturos prævidebat, quos vel ante baptismum, vel etiam post baptismum conversationi deditos sæculari, necesse erat ad regendam Ecclesiam postmodum ordinari: voluit ergo certum dare documentum; quales debeant non solum fore post ordines, sed etiam fuisse ante ordines, ut vita carnalis typus sit quodammodo vitæ spiritualis, et cum longe a se differant merito sanctitatis, possint tamen concordare non re, sed imagine castitatis. « Oportet, inquit, episcopum vel presbyterum esse unius uxoris virum; et diacones sunt unius uxoris viri (*I Tim. III*). » Hoc est dicere: Talem volo ad sacros ordines promoveri, qui ante ordines una tantum uxore contentus exstiterit, ut ex hoc spes continentiae colligatur, quod in gradu licito non plures inisse nuptias comprobatur. Sicut enim una uxore contentus, secundas nuptias non quæsit, sic presbyter vel diaconus consecratus Ecclesiæ, et quasi desponsatus, nullius debet ultra complexus requirere, sed in ejus solius gremio vel sinu quiescere, ut inde eum nec humorum divellat illicebra corporalis, nec hæreticorum fornicatio spiritalis. Sic, inquam, soli Ecclesiæ, cui tam minister, quam præpositus ordinatur, necesse est affectu legitimo cohereat, nexu indissolubili connectitur, ut ad carnalis uxoris copulam animum non reducat, nec in thalamum cordis cui pravitate hæreticam introducat, ne inveniat **435** non jam monogamus sicut ante, sed digamus vel trigamus vita apostolica repugnante. Apostoli quidem et apostolici viri dicunt de Ecclesia, cui spiritali fœdere copulantur: « Una est columba mea, perfecta mea (*Cant. VI*). » Propter hæc unitatem figuratè designandam, in presbytero vel diacono monogamia commendatur, qua si forte contentus exstiterit, electioni congruus judicatur: non quod digamia futuræ sanctitati aliquid inferat detrimentum, sed hujus prædictæ unitatis non tenet sacramentum. Tale quid et per Moysen Dominus in Levitico dicit (*cap. II*), cum eum sibi offerre legales

hostias interdicat, qui vel cæcus fuerit, vel herniosus, vel aliud hujusmodi: non quod istæ corporis infirmitates inveniantur perfectæ justitiæ penitus refragari, imo plerumque etiam suffragari, sed quia debitæ figuram sanctitatis non sufficiunt præmonstrare, cum figura veritati specietenus debeat concordare.

CAPITULUM LXVI.

Apostolus (*I Tim. v*) quoque viduam sexagenariam jubet eligi, quæ fuerit unius viri uxor, ut in ea et effletæ maturitas ætatis, et supradictæ præfulgeat mysterium unitatis. Et notandum quod non eam mandat eligi, quæ vel virum habeat, vel habere disponat, sed eam quæ et viduata marito, et casta est proposito, ne ecclesiastica vel religio, vel opinio deturpetur, si qua vivens in deliciis de templi ærario sustentetur. Unde et ait: « Adolescentiores vituas evita, cum enim luxuriatæ fuerint, nubere volunt (*ibid.*). » Cum igitur viduam sexaginta annorum doceat eligendam, apud quam juvenilia desideria tepuerunt, cujus lascivia defecit, cujus muliebria defecerunt: quid sibi vult, quod tam signanter eandem injuriam designavit, nisi quia mysterium commendavit? Quid enim ad bene vivendum huic tam grandævæ ætati nocere potuisset, si vidua quæ eligitur, vel bivira, vel trivira, vel eo amplius exstitisset, cum ea plerumque ferventius impendat studium sanctitati, quæ se recolit largiores dedisse habenas voluptati? Nunquid illam mulierem quæ septem fratres habuit post invicem viros, Christus in Evangelio condemnavit, vel eam errasse, quia toties nupserat, affirmavit? Cum Sadducæi quærent: Quis illorum septem in resurrectione esset eam uxorem habiturus, vel quis ea, quam omnes habuerant, cariturus. « Erratis, inquit Dominus, nescientes Scripturas (*Luc. 12*). » Ac si dicat: Non illa, sed vos increduli, vos erratis, qui in resurrectione celebrari nuptias æstimatis. Videtis quod non septiviram mulierem, sed incredulos Christus arguit Sadducæos, quia sanctitati non præjudicat iteratio nuptiarum, nec multiviræ viduæ condemnantur, sed delictæ viduarum. « Vidua, inquit, quæ in deliciis est; vivens mortua est. (*I Tim. v*). » Cum ergo Apostolus viduam jussit eligi, quæ fuerit unius viri uxor, nulli dubium quia sacramentum, ut prædictum est, voluerit demonstrare, quod etiam in presbytero vel diacono voluit commendare. Sicut enim de vidua dicit: « Quæ fuerit unius viri uxor, » ita de presbytero æstimare debere intelligi: « Qui fuerit unius uxoris vir, » non qui cum ordinibus, vel post ordines uxorem velit accipere, vel ante ordines acceptam cum ordinibus retinere. Satis quippe absonum videretur, si major presbytero, quam viduæ carnalis voluptatis licentia præberetur, ut, cum mulierumque injungere-tur continentia vidualis, presbytero concederetur delectatio copulæ conjugalis. Non enim mulierumque ad imitandum, presbyteris proponuntur, sed presbyteri, tam illis, quam cæteris omnibus imitandi in

A Ecclesia præferuntur. Unde constat quia sicut viduis injungitur continentia, qui de templi altaribus ærario, sic etiam clericis, imo multo amplius clericis, per quos ecclesiastica vigere debet religio, ut cum ad sacrorum ordinum excelsa transierunt de planitie seculari, omnibus in Ecclesia, sicut loco, ita et vita præemineant regulari. Hoc doctores senserunt ecclesiastici, qui nos fide et scientia præcesserunt: sic prædictam Apostoli sententiam de clerico unius uxoris viro intellexerunt, sic nobis intelligendam in suis opusculis reliquerunt.

CAPITULUM LXVII.

Noster ille Augustinus, Ambrosius, Gregorius, Hieronymus, quos doctrinæ sanæ meritum sublimavit, quos in arcu auctoritatis Ecclesia catholica collocavit, etsi diversis locis et temporibus existerunt, in hoc tamen, docente sancto Spiritu, consenserunt, ut ministri altaris nullatenus carnalis copulæ voluptate indulgerent; sed, etsi ante sacros ordines conjugati, tamen post ordines auctoritate apostolica continerent. Miror itaque unde apud Græcos ejusmodi consuetudo coaluit, ut presbyteri uxoribus libere copularentur, et sicut a quibusdam audivi, nulli sine uxoribus ordinentur: imo, cum ad gradum sacerdotii, si qui antea uxores non habebant, sublimantur, simul quoque uxores ducere quasi necessario compellantur, ut tali muniti remedio, in fornicationis præcipitium non labantur. Ait, inquit, Apostolus: « Unusquisque uxorem habeat propter fornicationem (*I Cor. vii*), » mira res, et satis ridiculo digna; tantoque ministerio, vel tam sacro **436** mysterio non condigna. Alii vero dicunt, quod apud Græcos ea, quam prædiximus, consuetudo non habetur, sed alia quædam convenientior, ut et scilicet qui presbyter ordinatur, continendi vel non continendi optio tribuatur. Quod si elegerit continentiam, ei postmodum uxorem accipere non licebit; sed in ea quam proposuit castimonia permanebit. Si autem elegerit conjugium, poterit quidem vel eam sibi tenere uxorem quam habet, vel accipere, si non habet: ita duntaxat, ut si forte illa primitus defungatur, non ultra presbyter alteram sortiatur. Oportet, inquit, presbyterum esse unius uxoris virum. Non sic verba Apostoli a prædictis sunt Patribus intellecta, non sic exposita: non sic vel ab eis, vel a cæteris sanctis tam præcedentibus, quam subsequenter custodita. Denique Origenes, qui natione Græcus fuit, non sic eisdem Græcis prædicavit; imo continentiam clericalem tam vivendo quam loquendo diligentissime commendavit. Super quo, ut suam certius confirmaret sententiam, habens zelum Dei, sed non secundum scientiam, seipsum castravit corporaliter amore puritatis, nequando declinaret a prædicto proposito debitæ castitatis. Noster etiam Augustinus, qui, etsi apud Latinos natus est, et nutritus, Græcis tamen litteris apprime est eruditus, nihil tale in Græcis codicibus asserit se legisse, nec in Græcis doctoribus, quos sanctos com-

perit, invenisse: imo fretus tam Latinorum testimoniis quam Græcorum, injungit continentiam sacris ordinibus clericorum. Unde et libellum scribit de singularitate clericorum, in quo studet eos ab omni mulierum consortio revocare, ne scilicet cum illis una in domo præsumant habitare; quia, ut ait, nisi a convictu illarum singularis istorum conversatio segregatur, vita eorum, vel fama contagio inevitabili maculatur. Hieronymus, qui trium linguarum, Hebraicæ scilicet, Græcæ et Latine peritus existit, et codices tam Hebræos, quam Græcos, et Latinos, tanta est diligentia perscrutatus, ut assiduitate legendi oculus ejus exterior caligaret, sed interioris aciem divina gratia declararet, Hieronymus, inquam, non aliter prædicta verba Apostoli debere intelligi profitetur, quam ut continentia sacris ordinibus comes individua deputetur. Unde ad Pammachium loquens: « Non mihi, ait, irascantur, sed Scripturis sanctis, imo episcopis et presbyteris, et diaconibus, et universo choro sacerdotali et levitico, qui se noverunt hostias offerre non posse, si operi serviant conjugali. » Et alibi cum adversus blasphemias Vigilanti detonaret, et ab ejus sententia revocare fidelium animos laboraret, sic ait: « Pro hoc nefas! episcopos sui dicitur scelera habere consortes, si tamen episcopi nominandi sint, qui non ordinant diaconos nisi prius uxores duxerint. » Et paulo post: « Quid fariunt, inquit, orientis Ecclesiæ, quid Ægypti, quid sedis apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipit, aut continentes, aut, si uxores habuerint, mariti esse desistunt? Videtis in his verbis satis aperte continentiam commendari, et ab ea sacris ordinibus insignitos nullatenus relaxari. Quis igitur Græcis sic Apostolum exposuit, ut diceret ab eo presbyteris mandatum vel licentiam dari, quia non solum ante ordines sed et post ordines possint conjugibus copulari: cum Origenes, Augustinus, Hieronymus, quos constat Græcis litteris eruditos fuisse, inveniantur nobis in suis opusculis contraria reliquisse? An credendum est hos tanti studii viros potuisse latere, quod Græci doctores potuerunt vel docere scriptis vel operibus exhibere? An, quod verisimilius est, nullus sanctorum apud Græcos, sicut et apud Latinos Apostolum sic intelligendum exposuit, sed prava potius consuetudo prævaluit, dum multis carnaliter sapientibus tenenda complacuit, et a paucis forte contradicentibus extirpari non potuit? Unde et a quodam ethnico dictum est: quod a multis peccatur, justum est. Sicut enim apud Latinos plerisque in locis, ut de aliis malis taceam, multis usuris amantibus consuetudo in tantum prævaluit fenerandi, ut prælati Ecclesiæ nulla jam detur facultas extirpandi; cum non solum plebei et ignobiles, sed plerique etiam nobiles talibus divitiis gaudeant se florere, et clamor corripientium multis reclamantibus possit non prævalere: sic et apud Græcos reprehensibile quid forsitan invenitur, cui non Scripturæ auctoritas, sed multitudinis, vel

A consuetudinis perversitas, patrocinium impertitur. Sed enim relicta Græcis consuetudine sua (si tamen verum est quod de iis apud nos fama dispersit) ad nostros doctores orbitam reflectamus, et in Scripturis tam evangelicis quam apostolicis, sensum eorum inconcusse teneamus, ut quod in eis divina largiente gratia meruerunt sentire, nos quoque, et attentius audire curemus, et auditis diligentius obedire.

CAPITULUM LXVIII.

Verba quippe Apostoli non semper accipienda sunt, ut videntur sonare. Sed in eis credendus est sensus subtilior latitare, qui imperitis et negligentibus non potest facile revelari, sicut ipse idem invenitur aliquoties protestari. Timotheo ait: « Intellige quæ dico, dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum (II Tim. II). » Et ad Corinthios: « Si quis videtur propheta esse aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis (I Cor. XIV). » Quibus verbis innuit auditores suos opus habere intellectu et sapientia spirituali, ne depravent verba sua sensu reprobo vel carnali quemadmodum depravabant, de quibus Petrus ait: « Sicut et charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi gratiam scripsit vobis, sicut et in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu; quæ indocti et instabiles depravant, ad suam ipsorum perditionem (II Pet. III). » Ne ergo in perditionis foveam incidamus, verba Apostoli, sicut a sanctis prædictis intellecta et exposita sunt, teneamus, ut scilicet clericis continentiam nequaquam dubitemus injungi, et eidem continentie bonum testimonium debere conjugii. Qui enim ad hoc sunt electi, ut et Deo per continentiam complacere, et ad complacendum, alios exemplo sui debeant commovere: necesse habent ut non solum vita, sed et fama eorum nulla læsione corrumpatur, ut sicut vita sibi, ita fama proximis utilis habeatur. Lubrica est fama pudoris, et cito quivis corporis lubricum creditur incurrisse, quamvis constet eum multis retro diebus continentiam tenuisse. Quod attendens Christus, apostolis suis non solum continentiam imperavit, sed et famam ejusdem continentie servandam diligentius intimavit, ac lumen eorum tanquam sub modio latitaret, sed expositum et elatum longe lateque ad profectum omnium emicaret; imponens itaque cingulum lumbis eorum, in quo nulli dubium quin continentia designetur, jussit eos præcingi, in quo continentie quædam ostensio signari videtur: non ut ventosa eorum superbia inaniter gloriaretur, sed ut Deus largitor hujus muneris, a cæteris intuentibus collaudetur. « Sint, inquit, lumbi vestri præcincti (Luc. XII). » Cum lumbi non ante sed retro sint: quid sibi vult, quod non jussit eos simpliciter cingi, vel accingi, vel, ut ita dicam, postcingi; quod expressius posset dici, sed diligenter præcingi mandavit? quod quantum ad litteram non convenit dici, nisi quia per adjunctam (præ) particulam osten-

tionem quam prædiximus, continentia voluit designare, docens clericos non tantum in abscondito, teste conscientia, continentiam conservare, sed ad imitandum, non ad gloriaandum commendabiliter ostentare? Denique apud veteres sanctos invenimus Eliam, Jeremiam, lumbos quidem cingi, nec tamen præcingi, quia, etsi maledicto legis contempto (maledictus enim qui non reliquerit semen super terram) uxores habere noluerunt, non tamen illius temporis homines ad eandem invitare continentiam presumpserunt. Hæc nimirum prædicatio apostolis virisque apostolicis debebatur, cum scilicet, revelata gratia, castitatis excellentia commendatur, cum verus lucinum, non materiali, sed spiritali emunctorio declaratur, id est subobscurum legis mysterium prædicatione evangelica revelatur. Dicto quippe a Domino: « Qui potest capere capiat (Matth. 23), » congruum fuit ut a clericis hæc continentia non solum teneretur, verum et teneri nulli dubium haberetur, ut, cum eos efficeret Deo commendabiles tam incomparabilis sanctitudo, venerabiles populo redderet boni testimonii pulchritudo, quia doctoribus Ecclesie non sufficit propriæ veritas castitatis, nisi quantum in se est, et alios invitet ejusdem relictio veritatis. Quos prævidens in spiritu quidam Sapiens exclamavit: « O quam pulchra est casta generatio cum claritate! (Sap. 14.) Bona forsitan est castitas clericorum suæ freta patrocinio veritatis, sed pulchra non est sine beneficio debitæ claritatis, quia non mediocriter ipsa bonitas deturpatur, si eis suspicionis macula credibiliter irrogatur. Unde et nonnulli dici æstiment clerum quasi clarum a claritate, eo quod sicut rutilat clarus præfulgidæ radio dignitatis, sic etiam clarere debet re et nomine sanctitatis, ne vel vita decolor tenebreescere faciat dignitatem, vel rumor sinister obscuret ingenuam sanctitatem. Pulchre ergo prædictus Sapiens admiratur, cum nostri temporis sanctos, prophetiæ spiritu contemplatur, quos et clara castitate, et claritate ad tantum fastigium videt offerri, ut in utraque sanctis veteribus digne merentur præferri.

CAPITULUM LXIX.

Sufficiant quæ de clericorum continentia sermo prolixus disseruit, et vera esse divinarum testimonis Scripturarum asseruit, ut nulli super his quidquam dubium relinquatur, nisi forte veritati sensu devio reluctatur. Cum autem loqui de clericorum proposuerim dignitate, tam multa de eorum dicta sunt sanctitate, ut videar quasi oblitus, propositi pro alio aliud incurrisse; et de virtutibus eorum superfluum fabulam texnisse. Cæterum, si quod in exordio hujus responsionis dictum est, ad memoriam revocetur, non videbitur, abs re quod virtutum clericalium series adhibetur, quia ex hoc ipsa eorum dignitas amplius enitescit, quod ei necessario tam præclara sanctitas adhærescit: voluit enim Deus, sicut in initio dictum est, ut quos præferebat cæteris ecclesiastica dignitate, excellerent nihilominus speciali quadam et præcipua sanctitate, ne tantæ

prærogativa dignitatis viloscere mereretur, si popularis ei justitia posse sufficere videretur. Congruum igitur fuit ut ipsa clericalis sanctitas **438** ad medium duceretur, et quibus specialiter virtutibus debeat insigniri, adjunctis Scripturæ testimoniis monstraretur, ut cognita sanctimonia quam prædictæ dignitati constat inseparabiliter debere copulari, facilius perpendatur, quanti ipsa dignitas debeat æstimari. Cum enim fides, spes, charitas et cæterarum hujusmodi virtutum inductio generalis sufficere cognoscantur ad perficiendum cumulum justitiæ laicalis: exceptis istis, illa quatuor, de quibus hætenus sum locutus, id est electio, scientia, pauperies, continentia, ita clericis specialiter assignantur, ut sine his non mediocriter arguantur: indigni quidem clericorum nomine gloriari, utpote qui rem nominis noluerunt studiosius amplectari. Qui vero illa quatuor cum cæteris fuerint virtutibus assecuti, constat eos esse magnæ et perfectæ cujusdam sanctitatis, et ideo merito insigniri clericalis fastigio dignitatis, quia tali culmine non nisi hæc sanctitas meretur sublimari, et ea sanctitate nullam, melius quam hujusmodi dignitatem convenit honorari. Magna ergo est et præcipua dignitas clericorum, quæ nimirum sic inter Deum et populum media collocatur, ut Deo subdita, populo præferatur, nec nisi per eam quisque a peccatorum vinculis absolvatur, cum ei ligandi et solvendi potestas a Domino tribuatur. Unde in Levitico, cum quis pro peccato sacrificium jubetur offerre, sermo divinus ita frequenter concludit: « Orabit pro eo sacerdos et dimittetur ei (Levit. 14). » Denique cum Moyses mittitur in Ægyptum, ut educat filios Israel de manu Pharaonis, ad tam grande negotium expavescit; et quasi invalidus explere quod mandatur, ut alius mitti debeat, deprecatur: « Obsecro, inquit, Domine, non sum eloquens; mitte quem missurus es. Et Dominus: Aaron, inquit, frater tuus, levites, ipse loquetur pro te ad populum et erit os tuum; tu autem eris ei in his quæ ad Deum pertinent (Exod. 14). » Et infra: « Locutus est, inquit, Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad Pharaonem regem Ægypti. Cui Moyses: En, inquit, incircumcisis labiis sum; quomodo audiet me Pharaon? (Exod. vi.) — « Dixitque Dominus ad Moysen: Ecce constitui te deum Pharaonis, et Aaron frater tuus erit propheta tuus; tu loqueris omnia quæ mando tibi; ille loquetur ad Pharaonem (Exod. vii). » Videtis quoniam ad educendos filios Israel de Ægypto, ad arguendum Pharaonem Moyses invalidum se fatetur, propter quod illi Deus Aaron fratris sui auxilium pollicetur, ut quod ille non prævalet, hujus adminiculo suppleatur, et non solum Moyses, sed Aaron quoque coram Deo et populo commendabilis habeatur. Moyses figuram legis tenet, quia per eum lex data est; Aaron vero, sacerdotii cujus et primo dignitas collata est. Quia ergo lex divina cui debet omnis populus obedire, ad humanam notitiam nisi prædicatorum ministerio non potest pervenire; pulchre Moysi frater suus Aaron

in tempus constituitur, ut hujus officio præcepta legis omnibus innolescant, ne si prædicatore caruerint, silentio premente obmutescant. Hoc est quod Moyses dicit: « Obsecro, Domine, non sum eloquens; et ad Aaron Dominus dicit: Aaron frater tuus levites, scio quod eloquens sit (*Exod. iv.*) » Lex enim quæ per se ipsam quasi elinguis condescit, ut et Pharaon tanquam insipiens flagelletur, et de manu illius plebs sapiens Israelitica liberetur. Et bene Aaron frater Moysi dicitur, quia clericalis dignitas divinæ legi tanta cognatione conjungitur, ut non debeant ab invicem separari, cum et lex indigeat prædicatore clerico, et prædicator, nisi quæ lex dictaverit, non debeat operari. Lex divina clerico debet ea quæ Dei sunt, diligentius intimare, et clericus ipsam legem sermone congruo populis prædicare. et ita Moyses, ut scriptum est, in his quæ ad Deum pertinent erit Aaron fratri suo, et Aaron loquetur ad populum pro Moyse fratre suo.

CAPITULUM LXX.

Patet ergo quia in Aaron clericalis dignitas figuratur, cui specialiter prædicandi officium commendatur, ne de salute fidelium quasi solus Moyses gloriatur, sed pro collato adjutorio Aaron quoque ejusdem gloriæ participio muneretur. De quo adjutorio et Paulus apostolus gloriatur, cum per hoc, suum augeri meritum contemplatur: « Dei sumus, inquit, adjutores (*I Cor. iii.*) » Poterat quippe Deus sine Paulo et Aaron sufficienter quos vellet, edocere, sed eos sibi adjutores voluit adhibere, ut in collaborando, eorum meritum augetur, et eorum dignitas emineret, dum eos plebs inferior audire jubetur. « Qui vos, inquit, audit, me audit (*Luc. x.*) » Solum Moysen Aaron frater suus jubetur audire, et quæ ab eo audierit, loqui ad populum, quia summus clericorum pontifex divinæ legi tantum obsequitur, ipse autem doctrine privilegio præferri cæteris omnibus invenitur. Ideo forte cum divina Scriptura Moysen et Aaron pariter nominat, semper fere Moysen præponit: « Dixerunt, inquit, Moyses et Aaron; et dixit Dominus ad Moysen et Aaron; et multa hujusmodi: non sic prelato Moysi deferens, ut subjuncto Aaron vellet in aliquo derogare; sed et per hoc, quia sacerdos divinam legem non præire, sed sequi debet, voluit demonstrare. Cum autem Josue filius Nun, et sacerdos Eleazar, ad modum pariter ducuntur, quid ad regendum, et docendum populum Moysi, et Aaron succedere cognoscuntur: signanter eadem Scriptura Eleazarum anteponeit, per hoc (quantum videtur) volens intelligi, quod non solum de populo, sed et de principibus populi nullus summo pontifici præferatur, imo ipse tam majoribus, quam minoribus jure sacerdotii anterior habeatur. Sic quippe habetur in Numeris: « Hæc sunt nomina virorum, qui terram sorte dividant: Eleazar sacerdos, et Josue filius Nun, et singuli principes de singulis tribubus (*Num. xxxiv.*) » Et in libro ipsius Josue: « Accesserunt, inquit, principes familiarum

A Levi ad Eleazar sacerdotem, et Josue filium Nun, et ad duces cognationum (*Josue xxi.*) » Et alibi in eodem libro (*Josue, xxii.*) quoties Eleazar, et Josue pariter ad medium deducuntur: nisi fallor, eo, quo dixi, ordine disponuntur Phinees, quoque sacerdos filius Eleazari sacerdotis cæteris principibus anterior nominatur, cum quibus ad filios Ruben, et Gad, et dimidiam tribum Manasse, in terram Galaad destinatur. Cum enim duæ illæ, et semis tribus juxta Jordanem altare infinite magnitudinis exstruxissent, miserunt, inquit, filii Israel ad illos Phinees filium Eleazari sacerdotis, et decem principes cum eo, singulos de singulis tribubus, et paulo post. Quibus, inquit, auditis, Phinees sacerdos, et principes legationis, qui erant cum eo placati sunt. Vides liquidò sacerdotes ducibus, et principibus populi priores nominari, in quo, ut æstimo, eorum dignitas intelligitur commendari, quia cum illis materialis gladius pertingens usque ad divisionem animæ, ac corporis tribuatur: istis conceditur sermo Dei vivus, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, quem usque ad divisionem animæ ac spiritus pertingere Paulus apostolus protestatur (*Hebr. iv.*) Ne autem fortuitum, et nil in se habere ponderis videatur, quod sacerdos Eleazar, priusquam princeps Josue nominatur; ipsa divina Scriptura, satis aperte sibi designavit, quod non sine mysterio, sic eorum catalogum ordinavit. Cum enim Moyses, prædicante Domino, diem sui obitus cognosceret imminere, de substituendo principe sollicitus, loquenti sibi Domino sic legitur respondere: « Provideat Dominus Deus spirituum omnis carnis, qui sit super multitudinem hæc. Dixitque Dominus ad eum: Tolle Josue filium Nun, virum in quo est Spiritus Dei (*Num. xxvii.*) » pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulat Dominum: ad verbum ejus egrediatur, et ingrediatur ipse, et omnes filii Israel cum eo. Ecce Josue qui Moysi jubente Domino subrogatur, egredi et ingredi præcipitur ad verbum Eleazari sacerdotis, ut quemadmodum omnes filii Israel, ita et ipse audiat sacerdotem, ut sacerdos imperet, princeps obtemperet; et sic omni populo noverit se prælatum, ut longe digniorem summi pontificis intelligat prioratum.

CAPITULUM LXXI.

Honestum est, et multum utile, ut, quo plures sibi viderit quis deferre, eo diligentius perpendat, quos in quo sibi debeat anteferre; ne si honorem debitum contentum majoribus exhibere, eundem mereatur a minoribus contemptum sustinere. Quod cum Ozias rex Juda sapienter nollet attendere, et eum quem debebat sacerdotibus honorem impendere: aggressus est temere quod ei non licebat, putans sibi licere quod libebat. Ingressus enim templum Damini super altare thimiamatis incensum voluit adolere, quod summus pontifex Azarias, cæterique sacerdotes, volentes prohibere: eundem regem festine suam intra sanctuarium prosecuti, ferventesque zelo justitiæ, sic eum fiducialiter allocuti: « Non est tui

officii, Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum, id est filiorum Aaron : egredere de sanctuario, ne contempseris, quia non reputabitur tibi in gloriam (*Par. xxvi*). » At ille nimis tumens sceptro regiae potestatis, et nullius momenti reputans pontificalis fastigium dignitatis : non solum noluit humiliter a proposito revocari, sed quod male coeperat, temere cumulando, tenens manu thuribulum iratus coepit sacerdotibus comminari. Quocirca illum Deus lepra statim in fronte percussit, ut percussus tandem cogitasset, quod non solum a populo, sed a regibus et principibus, est sacerdotibus deferendum, non eis cervix tumida resistendum. Videns autem Azarias, ceterique sacerdotes quod perfusus esset lepra, vicem ei debitam reddiderunt; dum contemptorem contemnentem, de domo eum Domini, ut abjectum et vilissimum exputerunt. Ipse quoque percepto quod leprosus esset, egredi festinavit, et propter lepram in domo separata, sicut ibi scriptum est, habitavit. Sic nimirum qui monitis sacerdotum tumens fastu regio aurem noluit humiliter inclinare, divinam ultionem intolerabiliter meruit tolerare; illorumque expulsionem, nec prevaluit, nec praesumpsit procaciter obviare, sciens tandem quid debeant sacerdotes regibus imperare. Sicut autem Azarias pontifex, Oziam leprosum expulit de templo ne esset rex (*II Par. xxiii*), sic e regione, Joia pontifex, Joas introduxit in templum, ut esset rex, eumque populo acclamante, in throno regio collocavit : et occisa avia ejus Athalia, regnum ejus stabilitate debita confirmavit. Quid ergo in his omnibus, nisi pontificalis dignitas commendatur, sine qua, nec potestas regia confirmatur, ejus quicquid potenti benedictione non augetur, quantumvis altum, et eminentem, nec durabile, nec commendabile invenitur? Quod quidem apud Scripturas veteres certum est multipliciter designari, in Evangelio autem Christus realiter voluit demonstrari, cum discipulos suos eligens apostolicam eis contulit dignitatem, et huic dignitati magnam et admirabilem tribuit potestatem. « Convocatis, inquit Lucas, apostolis dedit eis virtutem, et potestatem super omnia demonia : et ut languores curarent (*Luc. ix*). » Et apud Matthaeum : « Amen, inquit, dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata in caelo : et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta in caelo (*Matth. xviii*). » Et apud Joannem : « Accipite, inquit, Spiritum sanctum : quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt (*Joan. xx*). » Mira dignitas! mira potestas! ejus imperio virtutes daemonicae et languores animae subjungantur, ad ejus arbitrium, quaecumque in terris, in caelo, quoque solvantur, et ligantur, quae claves regni caelestis sortita, quibus claudi, vel aperiri debeat prudenti examinatione discernit, et alios ab aliis Deo, id ipsum confirmante potenti virtute se cernit.

CAPITULUM LXXII.

Ne autem haec dignitas, vel potestas solis apo-

stolis, et non etiam eorum vicariis attributa credatur, designantur sibi septuaginta duo, quibus Evangelium concedi similia protestatur, qui ad praedicandum ante Christi faciem, sicut agni inter lupos mittuntur : et vicem Christi quemadmodum, et apostoli sortiuntur. Dicitur enim eis : « Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit (*Luc. x*). » Et iterum : « Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones : et supra omnem virtutem inimici (*ibid.*). » Apostolis igitur, virisque apostolicis, id est clericis Christus praedicandi officium delegavit, eisque specialiter ligandi et solvendi pontificium assignavit, ut praedicando doceant, quemadmodum mortui possint, ad consortium redire viventium beatorum, et eosdem a Christo suscitatis permittant abire solutis iustis peccatorum. Sic quippe eis, de Lazaro dictum est : « Solvite eum, et sinite abire (*Joan. xi*). » Facile quidem erat Christo, eodem verbo solvere Lazarum quo eum suscitavit, sed jubens eum solvi solventium ministerium commendavit, ne quis forte in posterum cum eum, ad poenitentiam divina gratia suscitaret, potestatem ecclesiasticam sibi non esse necessariam aestimaret. Sicut enim Christus sibi proprium reservavit mortuos suscitare, sic clericis attribuit suscitatorum vincula relaxare, ut per eorum ministerium detur facultas libera suscitatis, qua deinceps cursu expedito possint perambulare semitam sanctitatis. Non ergo Deo placere poenitentia comprobatur, quae non clericorum iudicio commendatur, quia sicut peccatorum est poenitentiam agere pro peccatis, sic clericorum est, eisdem poenitentibus dare, et describere regulam veritatis. Nec solum hoc eis officium solemne praedicandi vel ligandi pontificium, et solvendi; verum etiam baptizandi prerogativa delegatur, ne quis regnum caelorum se posse ingredi mentiatur, qui non eorum ministerio ex aqua et spiritu renascatur : « Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (*Matth. xxviii*). » Et ad Nicodemum : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest introire in regnum Dei (*Joan. iii*). » Haec autem regenerandi excellentia, per quam tam originalia, quam propria peccata remittuntur, in ejus typo in mari Rubro persequentes Egyptii submerguntur, per quam vitae veteris pannosa tunica dissipatur, et novus homo candore novae sindonis decoratur : haec, inquam, excellentia, sic apostolis eorumque successoribus clericis quasi proprie est attributa, ut nullus alius ordo, nulla conditio eo fungi solemniter ministerio concedatur, licet ejusdem sanctitatis, vel forte majoris habeatur.

CAPITULUM LXXIII.

Denique Joannes Zachariae, major quo nullus inter natos mulierum surrexit, qui multos in Jordane flumine baptizavit, magnus quidem existit praeclarae merito sanctitatis, sed tamen baptizando non est fretus apostolicae privilegio dignitatis. Etsi enim Christum inter ceteros meruit baptizare, non ta-

men eorum quos baptizavit peccata potuit relaxare, quia hæc ejus ablutio parum, vel nihil ablutis profutura, divini baptismi non fuit veritas, sed figura. Divinus baptismus ille est, quo Christus, qui Deus est, per apostolos eorumque vicarios baptizat, quia, etsi ipse vere creditur baptizare; baptizandi tamen ministerium illis voluit commendare. Sic enim evangelista dicit: « Jesus plures discipulos facit et baptizat quam Joannes; quanquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus (*Joan. iv.*) » Ille vero baptismus recte humanus dicitur, quo Joannes qui homo erat, tam Christum, quam ceteros baptizavit; unde, et ipse Christus eundem baptismum non Dei, sed hominis baptismum nominavit. Baptismus Joannis, inquit, de cælo est, an ex hominibus? Quis ergo dubitet baptismum divinum humano digniorem: baptismum Christi baptismo Joannis digniorem; baptismum, in quo est veritas, eo qui figura est veritatis digniorem, cum hujus lavacro omnis reus macula deluatur, ille vero hujus inefficax muneris habeatur? cum autem baptismus quo Christus baptizat, eo, quo baptizatus est, longo sit dignior, quare dignioris ministerium Christus Joanni non donavit, quem ad tantæ sanctitatis excellentiam sublimavit, ut ipse ei testimonium perhiberet, quod major eo nullus inter natos mulierum emineret? Cui majorem cæteris contulit sanctitatem, quare majorem quoque non attribuit dignitatem, ut scilicet baptismi salutaris ministerio fungeretur, et ad ejus arbitrium in terra, et in cælo omnis obligatio solveretur? Quare, inquam, Joanni prophetæ, et plusquam prophetæ Christus id muneris noluit assignare, nisi quia dignitatem apostolicam speciali quadam gratia voluit commendare, ne ordo ei propheticus, vel præferri, vel saltem æquari putaretur, si vicem Christi Joannes in Ecclesiam, quemadmodum et apostoli, sortiretur? Et pulchre Joannes sanctior et apostolis dignior prædicatur, ut dignitas apostolica non ex merito, sed ex gratia, collata videatur, et alteri ab altero humilitate vicaria deferatur: dum et Apostolus in Joanne majorem aspexit sanctitatem, et Joannes veneratur majorem in Apostolo dignitatem. Et si enim omnes retro sanctos, tam prophetas, quam ceteros apostolicæ sanctitas excedere nequaquam dubitatur; Joannes tamen, quibusdam sanctior apostolis judicatur: pro eo quod major eo, nullus inter natos mulierum surrexisse perhibetur, si tamen in hoc testimonio sensus alius non habetur. Sunt quippe qui dicant hæc verba Christi, non sic debere intelligi, ut asserant Joannem majorem cæteris, sed tantummodo non minorem, quia non dictum est, quod inter natos mulierum ipse major surrexerit, sed quod nullus eo major surrexerit. Ubi, ut aiunt, relinquatur intelligi etsi non majorem, æqualem tamen posse alterum inveniri, et hunc sensum contendunt nulla cogente littera præpediri. Quod si ita est, ut scilicet Joannes non major cæteris, sed major eo nullus e cæteris habeatur, quis æqualis ei convenientius æstimatur,

A quam quilibet de apostolis, quorum tanta est sanctitas, ut cunctis imitanda fidelibus proponatur, et eorum tuitioni universalis Ecclesia committatur? Si autem quis e contra dixerit quod Joannes procul dubio sanctior cæteris prædicatur, cum major eo nullis surrexisse inter natos mulierum affirmatur: non est contentiose resistendum tanquam prorsus inconveniens habeatur: si ex his probis sensus hujusmodi colligatur. Est enim quedam figura locutionis quam lyptoten scientia secularis appellat, quæ minus dicit, et plus significat: velut cum dicitur, quia ille, nec Sansone est fortior, nec Salomone sapientior, quod nihil est aliud quam; et infirmior est Sansone, et minus sapiens Salomone. Sic et cum dicitur, quia inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista, forte non æqualitas alicujus designatur, sed Joannis major sanctitas per eum quam lyptoten diximus, intimatur: nec in hoc tamen sanctis apostolis derogatur, sed erga suum baptismum Christi larga munificentia declaratur.

CAPITULUM LXXIV.

Verum aliquis verba evangelistarum diligenter considerans, adhuc forsitan huic sententiæ repugnabit, et Joannem non esse majorem apostolis probabiliter ostendere laborabit. Dicit quippe Matthæus: « Non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista (*Matth. xi.*) » Quem vero enim, quem non majorem asserit, debeamus accipere, Lucas determinatius videtur ostendere. « Major, inquit, inter natos mulierum propheta Joanne Baptista nemo est (*Luc. vii.*) » Ergo non apostolus, sed propheta Joanne major nemo est, unde et a Domino plusquam propheta dictus est. « Quid existis, inquit, in deserto videre? Prophetam? Utique dico vobis, et plusquam prophetam (*ibid.*) » Denique apostoli nequaquam prophetæ nominantur: imo super prophetas pace prophetarum dixerim, apostoli sublimantur. Joannem vero prophetam, et plusquam prophetam recte Dominus appellavit, quia quem alii procul positum prophetarum, Joannes nascendo, prædicando, baptizando, præfigurans, digito demonstravit. Et notandum præterea, quod Matthæus ait: « Non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista. » Lucas vero, major inter natos mulierum nemo est, ubi iste de præsentibus, ille de præteritis, neuter vero locutus est de futuro. Ex quo potest intelligi, quia eorum qui tunc erant, vel fuerant, nullus Joanne major, vel esse, vel fuisse designatur: non autem major eo forte aliquis denegatur. Non enim dictum est: « Non surget major, vel, nemo erit major, » sed Matthæus: « Non surrexit, ait, major. » Lucas vero: « Nemo est, inquit, major. » Certum est autem quia tempore, quod hæc dicta sunt, apostoli adhuc infirmi erant, et pusilli, et Joanni longe impares sanctitate, cum ille jam paratus esset mori amore prædicandæ veritatis, isti vero non nisi post mortem Christi tantæ fuerint firmitatis. Nam cum de Joanne Christus hæc loqueretur, et si apostolos jam ad gradum vocaverat apostolicæ dignitatis, non-

dum tamen eis perfectionem promissa contulerat sanctitatis; sed prius eos in schola **442** sua exemplis et monitis voluit processu temporis informari, post ascensionem vero suam misso de cœlis Paracleto consummari. Recte ergo nullus eorum tunc Joanne major asseritur, cum eorum simplicitas tam frequenter imperfectionis arguitur, cum in navi pavitantes, exprobratione modica fidei percelluntur; cum non intelligentes parabolam, adhuc sine intellectu esse reprehenduntur, cum filii Zebedæi ad dexteram Christi, et sinistram curiositate præpropere petunt se collocari, cum inter omnes contenditur, quis eorum major debeat judicari, cum Philippus videre putans filium, et patrem sibi postulat demonstrari, cum Petrus magistrum abnegat passionis timore mentiendo, cum Joannes sibi consultis nudus relicta sindone fugiendo, cum omnes dispergantur relinquentes magistrum morientem, cum Thomas, nisi fluxuram clavorum viderit, non credit resurgentem. Cum his, et multis aliis infirmitatibus occupantur, quid mirum si Joanne minores judicantur? Cæterum cum post ascensionem Christi descendente super eos in linguis igneis Spiritu, musto novæ gratiæ deliriantur, cum exuli pannos infantæ, indumentis perfectioribus innovantur, cum jam Christum passim, annuntiant, nullo timore sicut antea revocati, cum etiam ad eorum umbram, vel semicinctia infirmi quilibet redduntur sanitati, cum nascentis Ecclesiæ primordia miris operibus adornare, cum in fervente reclusi officina totius invenitur sanctitatis regulam fabricare, et, ut lineam faciam, nova, et nullis sæculis retro audita religione videntur coruscare, quid mirum si quis eos non solum Joanne non minores, sed forte, et jam putaverit sanctiores, cum et si hoc apud nullum evangelistam Christus aperte profitetur, tamen Joanni testimonium perhibens negare non videtur? Sed quia non est nostrum occulta sanctorum merita, cum de Scripturis non habemus, inconsulta lance discutere, ne dum aliis quasi deferimus, aliis inveniamur detrudere: horum judicium Christo summo, et vero Judici debemus relinquere, ut ipse qui contulit, inter eorum sanctitatem discernat, si quid tamen viderit discernendum, et cui voluerit plus, vel minus deferat, si jam ita judicaverit faciendum. Illud pace Joannis posse dici æstimo, quod sive sanctior, sive sanctitate inferior apostolis habeatur, dignitate quadam ecclesiastica paulisper eis cedere videatur, dum in baptizando, et ligando, et solvendo, et cætera Ecclesiæ sacramenta dispensando, vicem Christi apostolus agere comperitur, cujusmodi potestatem, vel ministerium Joannes non sortitur.

CAPITULUM LXXV.

Apostolis quidem eorumque vicariis, id muneris specialiter assignatur, ut per impositionem manuum suarum, Spiritus sanctus credentibus infundatur: et fidelis quis, vel esse, vel dici nequaquam perfecte mereatur, qui non fidei sacramentis per eorum ministerium imbuatur. Quod nimirum in primitiva

A Ecclesia manifestis indicis agebatur, cum fidelis quisque accepto Spiritu, linguis variis loquebatur; nunc vero, etsi signa tam evidentia non sequuntur, idem tamen spiritualiter agere certa fide presbyteri cognoscuntur. Dant enim Spiritum per impositionem manuum ordinando: et quamvis apostolis longe sint impares sanctitate, tamen ad conferenda divina fidelibus charismata, utuntur vicaria potestate. Tanta quippe apostolorum sanctitas fuit, ut, etsi eos utcumque potest quisvis clericus imitari, non tamen eis possit aliquatenus cœquari; et cum ad nos usque, eorum quodammodo dignitas derivetur, eorum tamen sanctitas sibi quasi singularis, et propria retinetur. Cum de cœlis misso Paracleto linguis omnibus loquerentur, et vulgato tali miraculo, conciliis venerabiles haberentur, tanta in eis effloruit novitas sanctitatis, ut timorem incuteret octo millibus congregatis; et ad eorum arbitrium illi promitterent deinceps se victuros, et suave Christi jugum cervice voluntaria subituros. Unde apostoli novam illis vivendi regulam disponentes, et se ipsos ejusdem formulam regulæ proponentes, ad tantam illos perfectionem provexerunt, quantum nulla retro sæcula cognoverunt. Sicut enim in Actibus apostolorum scriptum est: « Omnes qui credebant, erant pariter; et multitudinis credentium erat cor unum, et anima una; nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant eis omnia communia; et quotquot possessores domorum, vel agrorum erant, vendentes, afferbant pretia eorum, et ponebant ante pedes apostolorum, et dividebatur singulis prout cuique opus erat (Act. ii). » O novæ res! Quis, vel ante legem, vel sub lege, tot millia hominum audivit ad tantam pervenisse spiritus unitatem, tam prompto animo amplecti voluntariam paupertatem: in tantum pariter vivendi consensum devenire, tam novæ et perfectæ sanctitatis legibus unanimitè obedire? « Erant, inquit, omnes unanimitè in porticu Salomonis. » Dives illa porticus, non tam auro, vel argento, vel metallis quibuslibet illius antiqui Salomonis, quam thesauro virtutum, et splendore novæ religionis, quod flante **443** austro, et propulsante de camino cineres frigidiæ vetustatis: misso igne cœlitus, miro cudit opere, regularis normulam sanctitatis. Dives, inquam, porticus in cujus camino ignis divinus non comborens, sed illuminans adolescit. In cujus conflatorio inaudita pulchritudo Ecclesiæ coalescit, qui corda tot millium loro tantæ vinculat unitatis, ut non multa, sed unum sint unitæ beneficio voluntatis.

CAPITULUM LXXVI.

Recolo sanctos veteres, Abraham, et Lot, in Scripturis (*Gen. xii*) non mediocriter commendari, et tamen aliquando, sic ab invicem separari, ut non solum in eodem nollent conclavi, sed nec in eadem provincia pariter ter conversari, ne vel multa eorum substantia vicinitate noxia minui cogeretur, vel inter eorum pastores jurgium nasceretur. Altero

igitur illorum dexteram eligente, ad sinistram alius declinavit; et pro posse, sibi quisque proprias divitias congregavit. Sancti vero novæ legis a dextera, vel sinistra venientes, in unum contubernium congregantur: et sopito timore iurgiorum, domos, agros, prædia, vel quæcumque possident, unire gratulantur, ut et nil sibi proprium singuli retinerent, et novo quodam genere, omnes omnia possiderent. Undecim patriarchæ, cum livore misero torquerentur, Joseph duodecimum furtim vendere non verentur, nec in una secum domo fratrem fratres sustinent conversari, ne præsidio somni perducto ad effectum, cogantur cum quandoque venerari. Sancti vero quos diximus, de multis, et diversis tribubus procedentes, relictis multis domibus quas habebant, in unam porticum concrecentes; sic fraterni amoris incendio sunt confati, ut non solum communiendo, sed idipsum per omnia sentiendo in unum satisfaciunt unitati filii Israel ductori suo Moysi tam perversis moribus adversantur, ut cum frequenter promittant obedientiam: raro tamen eandem exsequantur; et quia nolunt habere præceptorum, quamvis laxioribus, coliberi, a præceptore suo Moyse, non possunt sustineri. Gravatur itaque ille, non tam (ut æstimo) innumera multitudine populorum, quam duris et indomitis diversitatibus animorum, quos ad idem velle, nec proce, nec pretio, nec inanis valet aliquibus revocare, vel forte revocatos non potest in eodem proposito conservare. Sancti vero, quos diximus, sic apostolorum monitis informantur, sic eorum moribus conformantur, ut ad eorum doctrinam renuntiantes omnibus quæ dilexerant possidere, in eadem porticu conversantes, cum eisdem nil habentibus gaudeant nil habere. « Erant, inquit, perseverantes in doctrina apostolorum (Act. ii): » Beata hæc doctrina, quæ tantam meruit gratiam obtinere, ut tam verbis quam moribus posset alios elocere! quæ primitivæ Ecclesiæ fabricam ad perfectæ religionis fastigium sublimavit, ut et præsentibus obtupescerent ad tantæ rigorem novitatis, et posteri sibi assumerent mirandæ regulam sanctitatis.

CAPITULUM LXXVII.

Verum hostis antiquus, cuius proprium est saluti hominum invidere, tantos Ecclesiæ profectus non potuit sustinere; et novæ hujus religionis augmentum, suum reputans detrimentum, ad expugnandum eam quosdam perversos excitavit: et prævalente malitia, propositum rigorem, aliquantulum inclinavit. Immissa enim persecutione fecit levitum Stephanum lapidari, et quos amor religionis collegerat, timore, sic ab invicem separari; ut fugæ præsidium requirentes, huc illucque eligerent evagari, nec quis eorum præter apostolos auderet Jerosolymis demorari. Sic enim scriptum est: « Eicientes Stephanum extra civitatem, lapidabant: facta est autem illa die persecutio magna in Ecclesia quæ erat in Jerosolymis: et omnes dispersi sunt, per regiones Judæ, et Samaritæ, præter apostolos (Act. vii). »

Et infra: « Illi, inquit, qui dispersi fuerant a tribulatione, quæ facta est sub Stephano, perambulaverunt usque Phenicem, et Cyprum, et Antiochiam (Act. viii). » Cum igitur a convicta apostolorum, incumbente persecutione, multitudo reliqua localiter separaretur, et dispersa ubique gentium incertis, sedibus vagaretur, non potuit in eis idem vivendi tenor per omnia conservari, sed disciplinæ rigor coactus est relaxari. Etsi enim in quibusdam mansit desiderium propositæ sanctitatis, solutum est tamen illius vinculum unitatis, quia simul conversantes relictis omnibus proprium nil habebant, sed propriis communia præferentes prout cuique opus fuerant dividebant. Cum autem jam deficeret illa distributio substantiæ generalis, et sejunctos ab invicem non ex more cohiberet restrictio regularis, ad evitandam, vel saltem levigandam vitæ penuriam temporalis, declinarunt ad habendum sacculum pecuniæ specialis. Apostoli vero qui, ut dictum est, Jerosolymis remanserunt, et nonnulli qui eis postmodum adhæserunt, tenuerunt propositum voluntariæ paupertatis, simulque conversantes rigorem propositæ sanctitatis. Unde et fratres qui per diversas dispersi fuerant regiones, et qualemcumque sanctitatem, inter barbaras tenebant nationes, plerumque facientes collectam juxta modum *444* propriæ facultatis, miserunt in Judæam tenentibus propositum prædictæ paupertatis. Cum enim Agabus veniens Antiochiam (Act. xi), famem futuram significaret per spiritum, « discipuli, inquit, prout quisque habebat, » proposuerunt mittere habitantibus in Judæa fratribus: quod et fecerunt. Discipuli, inquit, prout quisque habebat. Ergo isti jam non simul omnia, sed quisque quod suum est possidebat. Paulus quoque apostolus Romanis loquens: « Nunc igitur, ait, proficiscar in Hierusalem ministrare sanctis: probaverunt enim Macedones, et Achaici collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Hierusalem (Rom. xv). » Et ad Corinthios: « De collectis, ait, quæ sunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita et vos facite per unam Sabbati; quos probaveritis per epistulas hos mittam perferre gratiam vestram in Hierusalem (I Cor. xvi). » Et in alia ad eosdem Epistola: « Communicationem, inquit, ministerii quod fit in sanctos. (II Cor. viii). » Eos quidem Paulus appellat sanctos per autonomasiam, qui generalis planitiem sanctitatis transcendunt voluntariæ fastigio paupertatis; qui sic sua reliquerant ut simul omnia possiderent, sic omnia possidebant, ut singuli proprium nil haberent. Etsi enim cætera virtutes non mediocriter vivendi dant proventum, tamen sine hac paupertate non ducunt ad perfectum, quia quo plus quisque satagit in acquirendo, vel conservando peritura, eo minus cogitat de his quæ sunt sine termino permanens. Recte ergo per excellentiam sancti sunt appellati qui excellentioris intuitu sanctitatis dant operam paupertati, qui, sicut domum suam quis ditare satagit opes innumeras colligendo, sic et ipsi Ecclesiam nil ha-

bendo. Monet autem Paulus, ut discipuli qui cum fide accepta substantiam sibi retinuerant temporalem, his qui omnia reliquerant ministrando, ab eis acciperent spiritalem, ut temporis istorum abundantia illorum esset inopie supplementum, ne immoderata penuria sanctitati propositae inferret detrimentum, et eorumdem pauperum sanctitatem, quam isti obtinere non praevaluerant similiter operando, suam efficerent misericorditer adjuvando. Processu vero temporis cum apostoli secederent ab invicem gratia praedicandi, et ad fidem cum electis convolarent plures etiam non salvandi, cum ubique fere gentium persecutio fidelibus ab incredulis inferretur, ut nomen Christi desuper terram penitus tolleretur; coepit quidem, vellet nollet adversarius, multitudo credentium augmentari, sed primitiva illa religio ita paulatim infirmari, ut pauci tandem possent usquam inveniri qui rigore pristino, vel appeterent, vel persisterent convari. Potestas quidem Ecclesiae multipliciter dilatatur, ejusque dignitas longe lateque favente gratia commendatur: et cum multos passim illuminet sanctitas singularis, paucos tamen continet illa quam praediximus communitas regularis. Cum enim singuli episcopi singulis civitatibus apponuntur, cum per vicos et oppida presbyteri disponuntur, cum ad regendum Ecclesiae clerici disperguntur, augetur quidem per eorum doctrinam credentium multitudo, sed ipsorum aliquantulum fuscatur pulchritudo, quia dum infirmos quosque ad quantulumcunque sanctitatem erigere moluntur, ipsi a rigore debito, vel coacti, vel forte spontanei dilabuntur. Sic paulatim infirmata est religio clericorum, dum crescente fidelium multitudine populorum, ipsi amplius exarserunt ad obtinendam inter subditos clericali ordinis dignitatem, quam ad exhibendam tantae dignitati congruam sanctitatem. Videntes enim, quod hic ordo omnibus in Ecclesia praerferretur, eique a cunctis sane sapientibus, tam regibus, quam populis merito deferretur, plerique appetentes, non tam ministerium quam honorem, impensam sibi reverentiam verterunt in tumorem; et unde magis Deum timere, et amare debuerant qui egenum de pulvere suscitavit (*Psal. cxii, Job. v*), et moerentes, ut scriptum est, erigit sospitate: inde amplius offenderunt indigni tanta et tam praecipua dignitate. Cum ergo passim Evangelium praedicarent, cum incredulos ad fidem Catholicam invitarent, cum invitatos in eodem proposito confirmarent: Non caste, non sincere, sicut ait Apostolus, id egerunt, cum in eo non quae Jesu Christi, sed quae sua sunt quaesierunt (*Phil. ii*). Haec infirmitas, hic defectus, haec dissolutio clericorum, fons quidam et origo, quantum mihi videtur, existit monachorum.

CAPITULUM LXXVIII.

Quia enim de clericis, quorum ordo antiquior est, antea tractatum, de monachis sicut proposueram posterius est tractandum, ut sicut jam utcumque innotuit unde, et quo processit ordo, vel dignitas clericatus, sic etiam notum fiat quem ortum vel

A processum habeat religio monachatus. Cum igitur ad fidem Catholicam longe lateque multitudo gentium convolasset, nilque ab eis aliud apostolorum institutio postulasset quam ut ab idololatria et fornicatione, suffocato et sanguine abstinere (*Act. xv*), hisque abjectis caetera quae mundi sunt licite possiderent: in tantum haec licentia, quae infirmis et rudibus, discrete et salubriter est donata, majores qui firmiores esse debuerant, infirmavit, ut tam Judaeus quam gentilis putaret sibi sufficere hujus regulam sanctitatis, et tam clerus quam populus declinaret in hujus planitiem libertatis. Quod nonnulli tandem fidelium diligentius attendentes, et primitivae illius Ecclesiae districtum propositum recolentes, cum ad bene vivendum fervore spiritus aestuarent, ut ea quae mundi sunt, amore caelestium pro nihilo reputarent, vitae popularis atritam latitudinem contempserunt, et ad vitae solitariae angustias sese viriliter transtulerunt. Relinquentes quippe domos, agros, parentes, tumultum civitatis, et cum rebus saeculi propriae lenocinia voluntatis: in suburbanis et remotis locis sibi conobia construxerunt, in quibus sub districtae regulae disciplina mores pristinos correxerunt. Et quia relictis parentibus, conjugibus et multitudinis populari, ut perfectius actus relinquerent saeculares, in privatis conversati sunt locis pauci et quodammodo singulares: ab eadem singularitate monozantes vel monachi sunt appellati, ut ipso quoque nomine signarentur esse a populi frequentia separati. *Monos* enim *unus* sive *singularis* interpretatur, unde qui a pluralitate populi, quietis gratia separatur, recte monachus appellatur. Sive ut quidam volunt monachus quasi monoculus dicitur, id est unum tantum oculum habens. Qui enim prius quasi gemino oculo utebatur, dum et mundum appetere, et tamen Deum diligere specialiter videbatur, nunc reiectis omnibus quibus temporaliter solebat delectari, sola caelestia indiviso desiderio diligit contemplari. Et quia clausit, imo eruit et projecit oculum, quo ea quae mundi sunt, avidius appetuntur, eum autem retinuit et mundavit, quo caelestia cognoscuntur, recte monachus quasi monoculus meruit appellari, qui bonae caecitatis ignominia non abhorruit gloriari. Denique apud litteras saeculares, vir quidam Monachus appellatur, qui singularem in fronte oculum habere dicebatur: « Jaculatur, inquit, Monachus ornos. » Noster autem monachus non in fronte, sed in corde singularem oculum habere perhibetur, quo invisibiliter intuetur; et eum sibi oculum eruit qui foris esse quasi in facie videbatur, quo carnalia carnaliter mirabatur. Beata haec caecitas qua oculus, exteriora diligens, excacatur, ad quam nos amplectendam Joannes apostolus cohortatur: « Nolite, inquit, diligere mundum neque ea quae in mundo sunt: anticitia enim hujus mundi inimica est Deo (*I Joan. ii*). » Hujusmodi caecitatem Christus intulit, imo contulit his qui eum diligere voluerunt. Qui amore invisibilium visibilia contempserunt, sicut in Evan-

gelio Judæis audientibus designavit, cum eis non intelligentibus largitatis suæ beneficia prædicavit. « In judicium, inquit, ego veni in hunc mundum, ut qui non vident, videant, et qui vident, cæci fiant (Joan. ix). » Hoc est dicere : Ad hoc veni, ut oculus appetens invisibilia reparatur, et oculus exteriora diligens excæcetur; ut qui directam perfecte vivendi regulam rectius vult videre, non gravetur cæcitate nocentis oculi sustinere. Quo enim iste majus sustinet detrimentum, eo ille majus accipit incrementum; et cum huic inferuntur optabilis injuriæ cæcitalis, illi conferuntur amplioris munera claritatis. Sed infelices Judæi verba spiritalia carnaliter attendentes, et auditam cæcitate, pœnam vel ignominiam æstimantes, responderunt : Nunquid et nos cæci sumus? Ac si dicant : Si ut cæcis visum redderes huc venisti, quid nobis in hoc genere contulisti, cum nos non deturpet cujusvis ignominia cæcitalis, nec egeamus tuæ quam prædicas beneficio largitatis? Et Dominus volens ad spiritalem eos intelligentiam revocare, et eam quam conferre cæcitate venerat, commendare : « Si cæci, inquit, essetis, non haberetis peccatum, nunc autem dicitis quia videmus, peccatum vestrum manet (ibid.). » Hoc est dicere : Si ab his qui foris sunt, mentis oculum velletis avertere, et me non purum hominem sicut cæteros mortales attendere, sed Deum in homine de corde puro et conscientia bona diligere, non haberetis peccatum : peccatum utique infidelitatis, peccatum iniquitatis, quia vos et ad bonum vera credulitas informaret, et in eodem justis operis prosecutione confirmaret. Nunc autem dicitis quia videmus : peccatum vestrum manet. « Nunc autem, inquit, asseritis vos videre, dum ea tantum perpenditis quæ foris cernitis apparere : et quia illis plus justo diligitis inhære, constat peccatum vestrum vobis indeficiens permanere (ibid.). » Quia ergo hunc oculum, qui non nisi visibilia novit attendere, noster, ut dictum est, monachus erutum gaudet projicere, illum autem solum, summa cura, summa diligentia studet excolere, quem sicut aquila solaribus radiis potest infligere : recte propter hunc monachum, monachus meruit appellari qui plures habere oculos veniens, contentus est feliciter oculo singulari.

CAPITULUM LXXIX.

Ne autem ad habendos duos vel plures oculos monachus animum retorqueret, id est ne ab appetitu cœlestium exterior eum occupatio dimoveret, sic prima institutio hujusmodi professionem ordinavit, sic eam certis quibusdam legibus informavit, ut nec eam dignitate vellet ecclesiastica sublimari, nec curis sæcularibus implicari. Tantæ quidem eam esse voluit humilitatis, tantæ ut ita dixerim vilitatis, ut in Christi convivio locum quasi abjectum, et ultimum obtineret ejusque abjectionem, quævis dignitas abhorreret. Sicut ergo hujusce professionis procul a se negotia sæcularia relegavit, ut Deo perfectius vacare mereretur; sic et jam dignitates fugit ecclesiasticas, ac plus justo earum illecebris caperetur, quia, etsi

cas non nisi spiritales viros justum est obtinere, earum tamen occasio multos consuevit a perfectionis cumulo remove; fuit autem illius propositum perfectionis intuitu cuncta prorsus obviantia declinare, sequæ ipsam privatis adeo studiis occupare, ut et labori manuum insisteret prout vitæ hujus necessitas exigebat; et non nisi Deo placere contenderet, quod vivendi perfectio requirebat. Denique nullius, vel ætatis, vel conditionis homines specialiter curavit eligere, sed omnes passim, et indifferenter colligere : et cum non nisi literatos clericalis admitteret dignitas, nullis imbutos litteris monachalis recepit humilitas. Non enim alienum a se professio monachica judicavit, si quis ad eam conversionis gratia veniens litteras ignoravit, cum ejus esset propositum non tam scientiæ litterarum studium adhibere, quam jejunia, et vigiliis, et opus manuum exercere. Opus autem manuum tanta diligentia, tanto studio arripuit, ut non solum diebus, sed et noctibus in eo laboraret, quatenus, et sibi quisque laborando necessaria ministraret, et attritione carnis assidua, spiritus insolentiam edomaret. Sic nimirum, ut quidam aiunt, Marcus evangelista constituit: sic monachis vivendi normam instituit. Cum enim fervens spiritu Marcus propositas sibi dignitates vellet ecclesiasticas declinare, et in novissimo recumbens loco, tanquam lumen accensum in abscondito latitare, zelum Dei habens, sed non secundum scientiam pollicem sibi præsumpsit amputare, ut eum merito posset Ecclesia reprobare. Sed quia scriptum est : « Non est consilium contra Deum (Prov. xxi), » in tantum electio divina prævaluit, ut illius desiderium cassaretur, et ad honores ecclesiasticos invitatus raperetur. Est enim, vellet nollet, gradum sacerdotii assecutus, et ad cumulum dignitatis Alexandria primus pontifex constitutus. Verumtamen, etsi voti compos esse non potuit latitando, non tamen destitit ab amando : et abjectionem quam divino repugnante consilio tenere vivendo non potuit, aliis tenendam instituit. Pauci quidem, et probatissimi viri qui eo tempore apud Alexandriam Ægypti monachorum nomine censerent, ab eo vivendi regulam susceperunt, et assumpto de Actibus apostolorum quod scriptum est quia « nullus sibi dicebat aliquid proprium, sed erant eis omnia communia (Act. iv), » et cætera hujusmodi, illud etiam de Propheta (Psal. cxxviii) sibi adjungi voluerunt : « Labores manuum tuarum quia manducabis beatus es, » et de Apostolo : « Qui non laborat non manducet (II Thess. iii.) » His et hujusmodi Scripturarum monitis Marco docente informati, tantam proposuerunt impendere diligentiam sanctitati, ut forma eorum non solum idiotas et simplices invitaret quos aura plerumque remove levitatis, verum etiam literatos, et discretos viros quos commendat maturitas debite gravitatis. Convolantibus igitur in unum tam literatis quam illiteratis in suburbio Alexandriae monasterium monachorum Marcus instituit, quibus et vivendi normam, et disciplinæ rigorem imposuit, volens eos

labori manuum tam diligenter insistere, ut et torpore et otio agilitate strenua possent resistere; et non ad aliorum suspensi munuscula ex proprio sibi necessaria victus acquirere. Quia enim eis prædicandi non injungebatur officium, non regenda Ecclesia, non tuendorum cura fidelium, sed abjectio subdita, labor assiduus, quietum silentium: congruum fuit, ut oblationes populi non præsumerent aucupari, ne usurpantes indebitum alieno mererentur onere prægravari. Illis quippe de Evangelio vivere datum erat, et oblationibus populi sustentari quibus prædicandi ministerium datum erat, et Ecclesie fidelium doctrinæ merito principari: istis vero hujusmodi humilitas est injuncta, ut se viliores cæteris reputarent, et non tam dignitatis fastigio præeminere, quam latere sub silentio affectarent. Unde et habitum incultum et horridum habere voluerunt, ut despectum mentis exteriori schemate demonstrarent, et ad contemptum mundi sicut moribus, ita et vestibus cæteros invitarent.

CAPITULUM LXXX.

Multi ergo tanta religione longe lateque vulgata, et eodem fervore spiritus affectata, vale facto parentibus, possessionibus propriisque voluntatibus, ad eam confugerunt, seque et tam rigido ordini, et tam ordinato rigori voluntarie subdiderunt. Nec solum jam apud Alexandriam, sed et per totam Ægyptum per Thebaidem eadem religio divulgatur, divulgata multiplicatur, multisque in locis abundante gratia cœnobia construuntur, in quibus humiles spiritu ad vivendum unanimi spiritu colliguntur. Deinde vero in Palæstinam, Mesopotamiam, Cappadociam totumque Orientem districtio monachalis diffunditur, per quam dissolutio tam clericorum quam laicorum confunditur, tumoremque suum plerique **447** exsecrantes luctum pœnitentiæ humiliter amplectuntur, et pristina conversatione relicta, vitam monachicam profitentur. Qui nimirum pro qualitatibus vel locorum vel temporum, vel pro diversitatibus animorum, quædam sibi addere, quædam subtrahere, quædam vero mutare voluerunt; et quæ a prioribus Ægyptiis fuerant instituta non per omnia tenuerunt, sed sic arripuerunt distractionem propositumque monachorum, ut tamen in quibusdam infirmitati condescenderent plurimorum. Quia enim apud infirmos animos, fastidium parit identitas, dejectionem vero grata varietas, placuit eis opus manuum quod fere indesinenter proposuerant agere, certis quibusdam temporibus paulisper ommittere, ut eo intermisso spiritualibus officiis attentius vacarent, solemnitateque psalmodum, quæ apud eos synaxis dicebatur, devote celebrarent. Igitur præter vespertinos et nocturnas horas in quibus cum Ægyptiis monachis concordabant, hora tertia, sexta, nona in unum concurrentes prædictam synaxim celebrabant, quam trium tantummodo psalmodum numero terminabant, ut et devotioni pro tempore liberius indulgerent, et ad opus manuum quantocius remearent. Ille enim quasi ex debito, illud autem agebant

A gratuito, quia et eorum erat propositum laborem manuum diligentius exercere, et gratum videbatur aliquando spiritualibus officiis quasi raptim et celesiter indulgere. Sic profecto grata vicissitudine recreati, facilius se credebant curam impendere sanctitati, quia infirmus animus intolerabili fastidio prægravatur, si semper idem attendere compellatur. Illi vero qui intra Ægyptum monachi versabantur, et maxime Tabennesiotæ qui apud Thebaidem morabantur, tam inflexibiliter monachale propositum tenuerunt, ut a mane usque ad vesperum a labore manuum non cessarent, nec in unum pariter congregati prædictas horas diei solemniter celebrarent. Orando quippe et meditando psalmos et orationuculas ruminando, labori proposito insistebant, et utrumque non alternatim sicut hi quos prædicimus, sed pariter indefesso rigore peragebant, ut cuius supervenienti dubium haberetur quid ex quo pendere videretur. Neque enim vel propter laborem psalmos, vel propter psalmos laborem dimittebant, sed sic alterum altero muniebant, ut et labor fastidium removeret orandi, et oratio levigaret continuum exercitium laborandi. Vespertinis tantum nocturnisque temporibus psalmos in unum solemniter decantabant, et post nocturnam synaxim ad cellulas suas cum summo silentio singuli recurrebant, ubi quod reliquum erat noctis, in vigiliis et labore manuum expendebant, ut non solum diebus, sed et noctibus, sicut superius dictum est, in opere desudarent, ne forte ullo tempore a proposito declinarent. Denique arguendi sibi non mediocriter videbantur, si, cum lux exoriens adveniret, eos somno vel otio torpentes inveniret; et ideo adventum diei pervigiles expectabant, vigiliisque suas assiduo labore manuum commendabant. Tanto enim majorem se credebant perfectionem adipisci, quanto ea quæ retro sunt studebant amplius oblivisci, et huic oblivioni, non modicum profectum assiduitas laboris conferebat, quæ noxios cogitatus distractione congrua reprimebat, Sabbatho et Dominica in unum, hora tertia communionis gratia confluebant, et participato Christi corporis et sanguinis sacramento, per reliquos dies hebdomadæ nulla missarum solemnia requirebant.

CAPITULUM LXXXI.

Neque enim tunc temporis mos erat apud illos vel missas frequenter celebrari, vel ad sacros ordines passim monachos sublimari, sed in cœnobia vix unus vel duo presbyterio fungebantur, qui tamen hujusmodi officio digni præ cæteris videbantur. Sic nimirum episcopi cæterique rectores Ecclesie fieri permittebant, sic illorum necessitatibus misericorditer concurrebant, ut quia secum presbyteros clericos habere non poterant ad celebrandum inter eos ministerium altaris, aliquem ex monachis promoverent ad ordines ne carerent munere sacrificii salutaris, ne qui propter Christum, a turba remoti elegerant in solitudinibus habitare, illic sine Christi sacramento vel præsentem vitam ducere cogerebant, vel

eandem periculosius terminare. Multo etiam post tempore cum per totum fere orbem ejusdem ordinis opinio vulgaretur, cum per multas civitates et oppida castellaque et viculos monachorum monasteria construerentur, mansit quidem pristina consuetudo, ut scilicet inter eos missas pauci admodum celebrarent, et easdem non publice, sed privatim, id est sibi non populo decantarent. Quia enim non erat officii eorum ad celebrandum divinum mysterium assistere altari, sed communicandi gratia concessi sunt id agere ne carerent munere salutari: idcirco et paucis inter eos dabatur sacris ordinibus sublimari; et ad missas eorum non erat mos populum convocari. Hoc nimirum proprie attributum fuerat ordini clericorum, quibus non solum populi sed et cura injuncta monachorum. Quod si cui videtur incredibile quod **448** audit de monachis affirmari, quia videlicet id nostris temporibus videt aliquantulum immutari, legat vel relegat diligentius veterum scripta Patrum, ei verum esse procul dubio comprobabit, nostrisque assertionibus, sopito murmure, concordabit. Adeo quidem pauci solebant inter eos ad sacros ordines antiquitus promoveri, ut cum plerumque in monasterio multos constaret monachos contineri, vix tamen, ut supra dictum est, unus inter alios haberetur, qui ad celebrandum divinum mysterium presbyteratus officio fungeretur.

CAPITULUM LXXXII.

Invenitur in registro, quia monachorum congregatio, quæ in monasterio Præcoritano consistebat, sacris missarum solemnibus peragendis presbyteri officio indigebat: et ideo dominum papam Gregorium humiliter postulavit, ut de monachis unum concederet ordinari, a quo illic sacra possent missarum solemnibus celebrari. Cui petitioni papa Gregorius benigne consentiens, Victorem Panormitanum episcopum, in cujus episcopio idem monasterium situm erat dignatur admonere, ut desiderium monachorum, quod ad religiosum propositum et salutem animorum monstratur pertinere, occasione postposita festinet adimplere, ut scilicet eum, quem de congregatione sua monachi unanimiter obtulerint consecrandum debeat promovere; quatenus, ut ejusdem Gregorii verbis utar, congregatio quæ sibi eum postulat ordinari, quoties necesse fuerit sacrificii solemnitate, veneratione debita celebrando valeat refoveri (108).

Urbicus etiam abbas monasterii Sancti Hermæ, quod Panormi situm erat, cum ea quæ cum ipso erat congregatio monachorum apud se presbyterum non haberet, hoc idem beatum Gregorium postulavit, et ille prædicto Victori Panormitano episcopo, ut ex eis unum ordinaret presbyterum scriptis mediantibus imperavit. Ait enim: « Fraternalitatem vestram necessario scriptis præsentibus duximus adhortandam, ut eum qui ad hoc ministerium

(108) S. Greg. Registri lib. ix, indict. xi, ep. 92. Patrologiæ l. LXXVII, col. 1018.

(109) Ejusdem Registri lib. vi, indict. xiv, ep.

de eadem congregatione electus fuerit, cujus vita, mores, et actio tanto possint ministerio convenire, sine mora auxiliante Domino debeat consecrari, quatenus nec ille de monasterio suo hac pro causa egredi, nec extraneum sibi ad peragendum sacrum opus cogatur adducere (109). » Videtis quia in monasterio Præcoritano vel Panormitano, papa Gregorius unum concedit monachum ad sacros ordines promoveri, ut quoties necesse fuerit, sacrificii solemnitate celebrando valeat congregatio refoveri et ad peragendum sacrum opus necesse non sit extraneum presbyterum adhiberi.

CAPITULUM LXXXIII

Quod autem mos non fuerit apud eos missas publicas celebrari, sed privatas quodammodo, id est ad eas populum non solemniter convocari, idem Gregorius evidenter innotuit, qui Felicem Pisaurensem episcopum hujus antiquæ consuetudinis transgressorem districte redarguit. Loquens enim de monasterio monachorum quod quidam Joannes construxerat, et prædictus Felix episcopus dedicarat, ait: « Ut ad nos pervenit, cathedra posita, sacra illic publice missarum solemnibus celebrantur. Quod si verum est, his vos adhortamur assatibus, ut omni excusatione cessante, cathedram vestram exinde amoveri modis omnibus faciatis, nec denuo illic missas publicas peragatis. » Ne autem videretur beatus Gregorius nolle monachos ibidem conversari, ubi tam stricte missas publicas prohibet celebrari, adjungit:

« In eodem autem monasterio congregationem servorum Dei, sicut nunc est, cum Dei gratia volumus permanere. » Et ne cursus eis illic manentibus missarum consolationem videretur penitus abnegare, hanc ab eis molestiam curavit diligentius amputare. « Si missas, inquit, ibidem sibi celebrari voluerint, a te presbyter dirigatur (110). » Sibi ergo, id est monachis, non populo, quod est privatas, non publicas missas ibi permittit celebrari; et quia forte presbyterum non habebant, concedit eum illuc ab episcopo delegari. Si missas, inquit, ibidem sibi celebrari voluerint, a te presbyter dirigatur. Sic nimirum a concursu populi volebat Gregorius monachos removeri, ut nec missarum occasione possent eis aliquatenus admisceri: ne si forte alienum sibi officium usurparent, cum secularibus ad secularia declinarent. Sciebat enim ad eorum ordinem nequaquam pertinere, ut in regendis populis satagerent diligentiam adhibere; et ideo quæ sibi concessa fuerant sic eos volebat actitare, ut ad indebita nullatenus præsumerent aspirare. Eapropter quamdam ecclesiam Sancti Pancratii, quæ commissa clericis fuerat, ut missas in ea celebrarent, et populo illuc ex debito confluenti divina peragendo ministrarent, cum sciret idem Gregorius per clericorum negligentiam in deterius declinare, eisque hora constituta ibidem non inventis populum revertentem ad propria mur-

42, col. 830.

(110) S. Greg. Reg. l. vi, ind. xiv, ep. 46, col. 832.

murare, sic illam vicino cuidam monasterio monachorum voluit commendare, sic ejus reditus ad usus monachorum in posterum delegare, ut abbas monasterii deinceps ejusdem ecclesie provisor haberetur, **449** et ad peragendum sacrum opus illic ab eo non monachus, sed clericus presbyter poneretur. Clerici quidem priores, qui sibi ex ea gaudebant alimoniam accipere temporalem, non satis populo confluenti reddebant spiritalem; et ideo ad religiosos viros temporale transferre voluit emolumentum, ut eis diligentiori cura providentibus, non pateretur ulterius Ecclesia detrimentum. Quia vero in eadem Ecclesia celebrari missas publicas oportebat, pro eo scilicet quod ad audiendum sacrum opus, illuc populus rex debito confluebat, voluit idem papa, ut abbas illic non monachum, sed clericum studeret presbyterum adhibere, cujus erat tam verbo, quam exemplo populum edocere. Sic enim abbas Mauro ait (111) : « Statuimus ut terras prefate Ecclesie, vel quidquid illuc intraverit, seu de redditibus ejus accesserit, monasterio tuo debeat applicari, atque illic sine diminutione aliqua pertinere : ita sane, ut quaecunque in ipsa Ecclesia fienda reparandaque sunt, per te sine dubio reparentur. Sed ne remotis presbyteris, quibus Ecclesia ipsa fuerat ante commissa, vacare mysteriis videatur, idcirco tibi hujus auctoritatis tenore precipimus, ut peregrinum illic non desinas adhibere presbyterum, qui sacra possit missarum solemnitas celebrare, ut nullus deinceps in supradicta Ecclesia possit inveniri neglectus. » Patet quia Gregorius, qui propter neglectum clericorum ad monachos ecclesiastica beneficia vult transferre, non tamen eis id quoque muneris vult conferre, ut presument in populo missas publicas celebrare, sed potius clericis vult illud tanquam proprium reservare.

CAPITULUM LXXXIV.

Quia ergo sibi tantum, non populo missas monachi celebrabant, pauci tunc temporis ad sacros ordines aspirabant : priori vero tempore, multo etiam pauciores, cum tamen essent in rigore monachico fortiores. Cum enim Marina virgo ad monasterium monachorum a patre monacho parvula duceretur, et tacito quod puella esset, cum eis monachus efficeretur, ibique ab annis puerilibus educata, et sacris litteris informata, mirae sanctitatis, mirae patientiae haberetur, et usquequo in aetate perfecta, vitam morte finiret, esse femina penitus nesciretur : non erat mos, ut aestimo, tam generaliter in cœnobiis monachos ordinari, sicut nostris temporibus videmus acitari. Neque enim credendum est, ut ea quae et tanto tempore inter monachos conversatur, et tantae sanctitatis, tantae patientiae fuisse comprobatur, vel vocata ad ordines presumpserit a mandato contumaciter resilire, vel oblita sexus feminei, ausu illicito tali mandato presumpserit obedire.

(111) Epistola 18 ex Registro D. Greg. Hb. 11, indict. xii, cap. 18.

A Eugenia quoque virgo, cum fervore divini spiritus aestuaret, et saecularis conversationis latitudinem exhorrescens, angustam vivendi semitam affectaret, femineum deponens habitum, cum vir esse putaretur, monasterium ingressa est virorum, in quo non solum monachus, sed et processu temporis, abbas facta est monachorum. Quis igitur credat talem monachum, imo talem abbatem, sacris ordinibus sublimari, divina peragentem mysteria, sacris altaribus praesentari? Neque enim ad regendos monachos quaerebatur quivis presbyter ordinatus, sed tantum bonis moribus informatus, qui studeret caeteris fratribus non tam praesesse fastigio presbyteratus, quam prodesse religione et scientia, totiusque exemplo monachatus. Denique beatus ille **B** Benedictus, qui multa monachorum monasteria aedificavit, qui vivendo et scribendo ad unguem monachos informavit, qui sanctitatis suae commendabile reliquit posteris monumentum, dum regulariter vivendi non mediocre praebuit documentum, non quidem presbyter legitur existisse, nec tamen ei quidquam monachalis dignitatis creditur defuisse. Attendens quippe quia non facit monachum ad sacros ordines praedicta promotio, sed abjectio propria, labor, silentium, disciplina, quies, religio : non putavit quidquam injuriae monachico proposito Benedictus inferre, si se monachis contenderet, non sacris ordinibus, sed sacris moribus anteferre. Quia vero id rectores Ecclesiae, etsi non ex debito contulerunt, tamen gratuito concesserunt, ut scilicet **C** monachi sacris ordinibus fungerentur, ne remoti a populo removeri etiam a salutari sacrificio viderentur, in tantum haec licentia nostris excrevisse temporibus invenitur, ut jam in monasteriis, non solum abbatem, verum etiam aliquem monachum vix contingat haberi, qui non se videat ad ordines promoveri. Plerique autem qui in professione clericatus sacros ordines sortiuntur, relicta militia clericali ad vitam monachicam, quietis gratia transferuntur, et cum esse desinant clerici, non tamen eis ordines auferuntur; sed sicut ii accipere qui non habuerant, sic et retinere qui ante habuerant, conceduntur. Sic nimirum cum sacris ordinibus insigniri proprium quodammodo sit clericorum, his de causis, **D** quas diximus, translatum est ad ordinem etiam monachorum, ut, **450** sicut ait Gregorius, cum necesse fuerit sacrificii salutaris solemnitatem celebrando, valeat congregatio refoveri, et ad peragendum idem opus, non sit necesse extraneum presbyterum adhiberi. Nec moleste ferant clerici, si hoc munus monachis est collatum, cum idem sibi videant non ablatum; et cum illis sit hoc misericorditer attributum, non tamen sibi dignitatis pristinae quidquam est imminutum. Etsi enim aliqui vel nolunt, vel nequeunt clericorum videre dignitatem, non tamen illorum caecitas obscurat veritatem; sed cum illis claudatur qui fastu vel negligentia defecerunt,

aperitur cæteris qui in humilitate et scientia profecerunt.

CAPITULUM LXXXV.

Quod autem ad usus monachorum ecclesiastici redditus transferuntur, et contra pristinum institutum labore manuum non aluntur, pace vestra, clerici, dixerim, vestra mihi visa est secularitas hoc egisse, vestraque dissolutio hoc illis beneficium contulisse. Quia enim contemptis ecclesiis quibus specialiter servire debebatis, neglectoque populo, quorum oblationibus temporaliter vivebatis, ad ambienda transitoria perversis moribus defluxistis, et non tam quæ desunt, quam ea quæ mundi sunt, cæcitate noxia prætulistis: visum est tam beato Gregorio, quam cæteris pastoribus Ecclesiæ, ut ad religiosos viros temporales ecclesiarum redditus transferrentur, quorum provisione sollicita studiosius et sanctius ecclesiæ regerentur. Est et alia causa, cur ecclesiastici redditus ad monachos transferuntur, et quæ fuerant propria clericorum, illorum etiam usibus conceduntur. Cum ordo monachicus, suburbiis et solitudinibus contentus non fuisset, sed crescente numero civitates et oppida, castella et viculos occupasset, ad eum plerique delicati conversionis gratia confluerunt, qui corporis et animi teneritudine præpediti, nequaquam tenere rigorem pristinum potuerunt. Laxis quippe habenis, cum propter circumstantiam populi inter quos habitabant, tum propter prædictam teneritudinem, qua præcipue laborabant, laborem manuum, quem priores tenebant, reliquerunt, et in claustris commorantes, sub umbra quietis et otii remissius latere voluerunt. Quod attendentes doctores Ecclesiæ talibus quoque nequaquam defuerunt, sed eorum infirmitatibus misericorditer occurrerunt, ut qui priori proposito satisfacere non poterant vel volebant, saltem possent perficere bonum delicatius quod volebant. Ne enim a labore manuum feriat, vel propter inopiam a professione monachica penitus resilirent, vel se propter victum transitorium negotiis secularibus irretirent, concesserunt pastores ecclesiastici redditibus illos Ecclesiæ sustentari, ut propulsa victualium sollicitudine, in divinis lectionibus possent liberius occupari. Unde papa Gregorius Joannem abbatem et qui cum eo erant monachos arguit, quod ad usus suos accipere redditus Ecclesiæ præsumebant, et tamen vacandi otio non legendi negotio diligentiam impendebant. Ait enim (112): « In ipsis fratribus monasterii tui, quos video, non invenio eos ad lectionem vacare; unde considerare necesse est quantum peccatum est, ut ex aliena oblatione Deus vobis alimoniam transmiserit, et vos discere Dei mandata negligatis. Cum igitur his quæ dictæ sunt causis ecclesiasticos redditus monachi meruerunt obtinere, tanta nonnulli eorum processu temporis aggressi sunt possidere, ut congestis divitiis, quas vera semper religio cognoscitur hor-

uisse, videantur oblitæ paupertatis, quam pridem huic ordini familiarem certum est existisse. Hæc profecto paupertas hunc invenitur ordinem peperisse; hæc in sinu vel gremio spiritualibus enim alimonis euntes, eductumque de pannis infantie in ætatem vel robur debitum perduxisse, ut ad perfectionis cunnum nihil ei visum sit defuisse. Enimvero assumptis viribus idem ordo paupertatem visus est execrari, nil intolerabilius iudicans, quam ejus legibus diutius coarctari; et quam matrem et nutricem habuerat amoris beneficio spiritalis, persequitur velut hostem, velut arguendam odii novercalis. Satis ergo non æstimans concessis beneficiis mediocritate prævia sustentari, certatim accelerat divitiis et honoribus cumulari: non perpendens quantas injurias inferat sanctitati, dum tantis nisibus renuntiat paupertati.

CAPITULUM LXXXVI.

Videntes autem nonnulli monachorum sese clericis ditiores, putant se nihilominus digniores; et quos præcedunt cujusdam specie sanctitatis, præsumptionis nebula caligantes, putant etiam prævenire fastigio dignitatis. Eapropter cum circumceant mare et aridam ut faciant unum proselytum, cum aliquem vitæ secularis hortantur fieri moxachum, talibus cum alliciunt blandimentis, ut dicant ordinem suum cæteris ordinibus digniorem, vitamque monachicam non secundam alteri, sed omnibus gradu et meritis altiorem. Si converti, aiant, desideras, melius applicabis, nostris aurem monitis convenientius inclinabis, nec nostri est consilii, **451** ut ad alium ordinem debeas proficisci, cum nostro sublimiorem non possis adipisci. Noster equidem ordo cæteris dignior invenitur, hæc vivendi semita nullo compendio prævenitur, et ideo si vis dignum invenire profectum, scias te non posse gradum alias ascendere tam perfectum. Non potest, aiant, quisquam altius evelli, quam ut monachus efficiatur, cum hic ordo dignior, et cæteris sublimior habeatur, et clericalis dignitas quæ reliquis inferioribus principatur, nostræ sublimitati nullatenus coequatur. His et hujusmodi assertionibus sese efferunt nonnulli monachorum, dum sibi allicere volunt animos auditorum; et in talem sententiam non solum imperitiam quorumlibet judicant laicorum, sed id quoque sentire compeſunt nonnullos clericorum. Plerisque etenim clericis quos scientiæ non illustrat perfectio, talis monachorum vera jam videtur assertio; et quia tam in se quam in cæteris quibuslibet clericis parvam conspiciunt sanctitatem, putant nihilominus esse parvam eorum dignitatem. Utrique, ut videtur, non mediocriter arguendi, utriusque ad veri cognitionem diligentius instruendi, ne si ab eis negligentibus veritas ignoretur, incurrant quod per Salomonem Deus talibus comminatur: « Nisi cognoveris te, o pulchra inter mulieres, abi post vestigia gregum et pasce hædos tuos (Cant. 1). »

(112) Exemplar ex Registro D. Gregorii lib. II, indict. x, cap. 12.

Qui enim debitam non habet cognitionem veritatis, quid, nisi pascit et fovet immunditiam falsitatis, dum apud se errore devio volvit et revolvit, vel id verum esse, quod falsum est, vel e regione falsum esse quod verum est? Apud hujusmodi nec simplicitatem cogitationum, nec puritatem operum poteritis invenire, sed petulæ præsumptionis motus inconditos videbitis lascivire, dum obvolutus caligine, vel cujus sit ordinis non attendit, vel cujus dignitatis idem ordo sit diligentius non perpendit.

Bonum quippe est homini scire, vel in quo ordine sit constitutus, vel ejusdem ordinis quæ sit meta, vel terminus institutus, ut nec ultra certos fines præsumat procaciter prosilire, nec citra redeundo ab eisdem enerviter resilire. Si enim quemquam, vel ultra, vel citra fines certos contigerit demorari, non poterit ad liquidum quæ recta sunt operari, cum caligante scientia, quæ est totius perfecti operis fundamentum, ipsum opus non mediocriter sustineat detrimentum. Unde apud quemdam historiographum vir nobilis Metellus commendatur, qui non tam genere quam prudentia commendabilis habebatur, quod et suum ordinate exercitum disponebat, et eundem nullatenus ordinem confundi permittebat. Vigiliis, inquit, cum legatis circuire, item in agmine in primis modo, modo in postremis, sæpe in medio adesse: ne quispiam ordinem egrederetur. Videbat quidem vir gnarus belli quod non facile victoriam obtineret, si exercitus suus ordinem debitum non teneret, si inter nobiles et gregarios milites confusio nasceretur, si vel pedes equiti, vel eques pediti incongrue misceretur, vel majores abjectione degeneri ad ima declinarent, vel minores locum majorum procaciter occuparent. Cui rei, et vir ille prudens Boetius testimonium videtur perhibere, qui id quod certum deserit ordinem dicit lætos exitus non habere. « Quod certum, inquit, deserit ordinem, lætos non habet exitus. » Ideo et poeta quidam admonet diligenter

*Singula, inquit, quæque locum teneant sortita
[decenter.*

HORAT.

Denique ut ad nostras litteras veniamus, cum Isaias quorundam commendaret simplicitatem, non tacuit in eisdem adjunctam ordinis gravitatem, sciens quia simplicitas innocentis non sufficienter est ornata, si non convenienter fuerit ordinata: « Et pascentur, inquit, agni juxta ordinem suum (Isa. v). » Pulchre agnos juxta ordinem suum dicit pasci, quia simplicitas tunc invenit gramina pascuæ salutaris, cum a nullo declinans latere, tenet rectitudinem semitæ regularis, tunc pastorem suum, et ducem itineris non relinquit, cum nec per insolentiam constitutum terminum derelinquit. Unde et eos qui juxta ordinem pascentur, non hædos, sed agnos Scriptura voluit appellare, quia hædus petulcum animal lascivos nescit impetus refrenare, sed ignorans ordinis, æstu vagæ libidinis per devexa et ardua diligit evagari, ut ab agnorum sejunctis con-

A sortio tandem a sinistris dignus sit collocari. Quocirca Dominus in Numeris (cap. 11) per Moysen jubet ut ordinate filii Israel graderentur: Singuli, ait, per loca et ordines suos, proficiscentur. Nullus ergo ambigat quin secundum ordinem suum quisque debeat operari, secundum ordinem suum actis et moribus informari, quia omnis actio quæ suo est ordini regulariter conformata, terribilis est, ut castrorum acies ordinata. Ideo Apostolus: « Omnia, inquit, in vobis honeste et secundum ordinem fiant (1 Cor. xiv). » Pulchre Apostolus quæ honeste voluit fieri, secundum ordinem quoque voluit fieri, quia in nostris operibus non invenitur debite species honestatis, si non in eis teneatur et veritas ordinis, et ordo veritatis. Quomodo autem omnia secundum ordinem facimus, si nec ipsum ordinem scimus; si quod præferendum est, judicamus sensu erroneo postponendum, et e converso quod postponendum est, falso asserimus præferendum? Nonne illa in Canticis quæ diligit, charitatem in se postulat ordinari, ne confuso dilectionis ordine mereatur erroris accusari, si vel quod prius est diligendum posterius amplectatur; 452 vel quod dignius judicandum indignius apud eam et vilius habeatur: « Ordinate, inquit, in me charitatem (Cant. 11). » Bonum est ergo tam clerico quam monacho, scire cujus ordo suus existat dignitatis, et in suo quisque ordine cujus esse debeat sanctitatis, ne vel suos vel alteri plus, vel minus justo incaute præsumat arrogare, sed cuique quod suum est, et sciat, et velit humiliter assignare.

C Si ideo monachi putant se clericis digniores, quia, ut supra dictum est, vident se plurimum ditiores, ecclesias suas auro, gemmis, serico viderent abundantius adornari, mensas suas multis et variis ferculis cumulari, et in cæteris quæ longum et superfluum est dicere, sese temporaliter prosperari; nulli dubium quin hæc sententia digna sit reprobari, cum ad mensuram divitiarum, nulla debeat dignitas æstimari. Quis enim concedat, ut quanto quis ditior, tanto sit et dignior, cum plerosque subditos videamus divitiarum effluere largitate, prælatos vero conteri, vel invita, vel voluntaria paupertate? Si autem ob hoc se voluerint astruere digniores quia forte sunt aliquantulum sanctiores, dum clerici habent laxioribus abutentes, sæcularibus videntur admisceri, monachi vero arctioribus loris coerciti sub claustrali regula cohiberi, neque ob hoc eis æstimo concedendum, ut isto postposito sit eorum amplius ordini deferendum. Etsi enim clericorum sanctitas infirmatur, non tamen eorum dignitas annullatur, nec secundum mores eorum judicandum est de ordinis dignitate, cum quantitas dignitatis non pendeat ex vivendi qualitate. Huic quidem dignitati magna et præclara sanctitas est injuncta, sed tamen ei non sic inseparabiliter est conjuncta, ut si eam declinare contigerit alicujus impulsu pravitatis, ipsa quoque necessario collabatur excellentia dignitatis. Non ergo ideo monachi

debent digniores clericis æstimari, quod clericorum sanctitatem vident aliquantulum infirmari, quia major sanctitas non potest id muneris obtinere, ut majori ordini possit in Ecclesia præeminere. Alioquin si hoc in præsentia Ecclesia fixum et immobile teneretur, ut sanctior minus sancto dignior haberetur, non solum jam clerico monachus, sed presbytero rusticus præferretur, minusque reverentiæ magistro, plurimum vero discipulo deferretur. Plerumque enim majorem invenimus in rustico quam in presbytero sanctitatem, hæc tamen ei majorem attribuimus dignitatem: imo cum iste vitæ merito nobis sit amplius imitandus, tamen propter ordinis dignitatem magis isto nobis presbyter est venerandus. Ut autem ad altiora progrediar, cum videmus unum episcopum multis millibus hominum ordinari, ut ejus magisterio possit præsentia Ecclesia gubernari, quis desperet posse aliquem inveniri plebeium in quolibet angulo civitatis, qui melior sit episcopo, merito sanctitatis; et eundem plebeium, quem forte nec ipse episcopus esse dubitat sanctiorem, quis episcopo suo præsumat dicere digniorem? Quia enim major est sacerdotalis, vel pontificalis dignitas qua episcopus insignitur, quam ordo popularis, in quo ille plebeius invenitur, recte episcopus dignior et excelsior judicatur, quamvis illius plebeii major sanctitas habeatur. Sic nimirum, et rex militi, et miles rustico majoris dignitatis asseritur, et tamen nonnunquam major a minore sanctitatis merito prævenitur.

CAPITULUM LXXXVII.

Quod autem amplius majori sit ordini deferendum, tam viri ethnici quam ecclesiastici censuerunt, et, ne hoc ipsum deleteret oblivio, scriptis ad posterum transmiserunt. Cum Cneus Pompeius Romano imperio præsideret, et potestate regia urbem et patriam obtineret, quis subjectorum non ei reverentiam exhibebat, quis militum non ei pro loco, et ordinis abundantius deferrebat? Cum vero victus a Julio Cæsare Romanas copias abjecisset, et nudatus auxiliis spe perdita ad nationes externas profugus recessisset, et ad ultimum vitam veneno perdidisset, factum est ut prædicto imperio idem Julius potiretur, et ad eum summa rerum potestasque regia transferrentur. Accedensque ad eum in Syria princeps Antigonus cœpit de Antipatro conqueri vehementer; quod ille sibi quædam auferret violenter. Et ut iram Cæsaris adversus Antipatrum excitaret, sibi eundem Cæsarem facilius inclinaret, cepit Antipatro quasi ex obliquo Cnei Pompei amicitiam objectare, cui ille familiariter exhibuerat obsequium militare. At ille in præsentia Cæsaris quod verum erat non timuit respondere, prudentique responso objectam sibi calumniam removere: « Objectat, inquit, mihi Pompeii gratiam, fateor, Cæsar, me non homini, sed nomini Romano amicum fuisse. » Bene ethnici intellexit amplius majori esse nomini deferendum: et ideo quandiu Pompeium novit regali nomine sublimatum, debi-

tum non neglexit humiliter ei exhibere famulatum. Cum vero potestatem et nomen regium novit ad Julium Cæsarem transportari, ei quoque non renuit simili reverentia subjugari. Non ergo homini, sed nomini prudens ethnici deferebat, qui non nomen pro homine, sed hominem pro nomine præferendum cæteris cognoscebat.

Sic nimirum, et in divina Scriptura Cusai Arabites debere fieri protestatur, cum **453** fugato David, filius ejus Absalon regali et loco et nomine, parvo licet tempore, sublimatur. Qui cum ab eodem Cusai sollicitus requisisset quare cum David domino suo non abisset, respondit Cusai ad Absalon. « Nequaquam, quia illius ero quem elegit Dominus (II Reg. xvi). » Ac si dicat: Si te elegit Dominus ad regnandum, scio, et fateor tibi esse amplius deferendum. Petrus quidem apostolus cum fideles ad exhibendam majoribus reverentiam invitavit, non tam sanctimoniam quam dignitatis excellentiam in eisdem majoribus commendavit. « Subjecti, inquit, estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive regi quasi præcellenti, sive ducibus tanquam ab eo missis (I Petr. ii). Non dixit regi tanquam sanctiori, sive ducibus tanquam sanctioribus; sed, ait, sive regi tanquam præcellenti, sive ducibus tanquam ab eo missis, per hoc aperte docens his quos ad regendum alios Deus mittit deferendum quidem esse propter excellentiam dignitatis, etsi in eis non satis condigna relucet formula sanctitatis. Si enim minores majoribus subijci dedignantur, ipsi Deo procul dubio resistere comprobantur, sicut Paulus apostolus dicit: « Omnis, inquit, potestas a Deo est: quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt: itaque qui resistit potestati, ordinationi Dei resistit (Rom. xiii). » Neque hic Paulus ait: qui resistit sanctitati, sed qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, ne quis cujuslibet sanctitatis imagine palliatus, præsumat contemnere majoris fastigium prioratus.

CAPITULUM LXXXVIII.

Denique si propter minorem sanctitatem ipse ordo inferior judicatur, quis non videat quod idem iudicium et in monachos reflectatur, et deinde ordo eorum incurrat honoris detrimentum, unde adversus ordinem clericalem colligunt argumentum? Sicut enim in ordine clericorum plerosque facile est invenire quorum mores et actio non videntur ordini convenire, sic et in ordine monachorum nonnulli forsitan continentur qui etsi habitu, moribus tamen monachi non habentur. Si autem quis protervum ne dixerit, quod audeam vel mutire de moribus monachorum; videtur enim præsumptio vitam arguere meliorum: viros sanctos ducam ad medium qui non livoris toxico, sed zelo justitiæ ferbuerunt, ferventesque spiritu nequaquam monachos reprehendere timuerunt. Gregorius, Hieronymus quos constat vita et scientia floruisse, et quos tam re quam nomine scimus monachos exstitisse, et ordinem monachicum

prout decuit dilexerunt, et monachorum vitia nec timore nimio nec amore noxio tacuerunt.

Gregorius papa Urbicum abbatem et qui cum eo erant monachos arguens: « Aspicio, inquit, quomodo dissoluta sit regula monasterii, dum nec monachi ejusdem monasterii tibi ad obedientiam parati existerunt, nec tum constanter aliquid disponere potuisti, unde vehementer ingemisco; quia aliter esse monasterium vestrum quam putabam invenio. » Idem Joanni abbati loquens: « Optimo, ait, monasterii per vestram negligentiam inquinata est. » Valentino quoque abbati ita scribit: « Pervenit ad nos quod in monasterio tuo passim mulieres ascendant, et quod est gravius, monachos tuos mulieres sibi commatres facere et ex hoc incautam cum eis communionem habere. » Item Anthemio subdiacono: « Aliquos, inquit, monachorum usque ad tantum nefas prosiliisse cognovimus, ut uxores publice sortiantur. » Universis vero monachis in Christi Monte consistentibus sic ait: « Pervenit ad nos nulla vos monachicæ regulæ præcepta custodire. » Secunderinum monachum qui cum post lapsum corporis quem incurrerat, sese deberet sub regulari disciplina districtius solito cohibere, et incestus horrendi maculam lactu et lacrynis abolere, non est tamen veritus sese ad abbatis locum et ordinem promovere, et in cathedra magistrali ausu temerario residere. Hunc, inquam, Secunderinum gravis excessus inmemorem, Gregorius indignatus præcepit degradari et in locum ejus Theodosium subrogari. In his et aliis pluribus locis quæ colligere longum est Gregorius papa et monachus monachos vehementer accusat, fervensque zelo justitiæ illorum dissolutionem propter similitudinem ordinis non excusat: imo quanto eum cuius et ipse est monachicum ordinem tenerius amplectatur, tanto in monachorum excessus dignæ reprehensionis aculeos vehementius jaculatur.

CAPITULUM LXXXIX.

Sic et Hieronymus, imo multo amplius Hieronymus monachorum insolentiam exsecratur, et adversus eos stomachatur implacabiliter, attendens quod ordo monachicus inconsolabiliter conqueratur quia multos disruptores intra sua tecta patitur. Unde et unum præ cæteris Jovinianum cuius nomen asserit a Jovis idolo derivari, idem Hieronymus arguens non permisit diutius generosis sermonibus gloriari, sed dignis eum invectionibus retundens, doctrinam ejus falsam esse cunctis liquido demonstravit, et ab ejus sectatu erroneo fidelium animos sermone sancto et evangelico revocavit. Ille quidem cum monachalem habitum assumpsisset, oculisque simplicium religionis formulam præcendisset, 454 adeo sanctitatis inimicus totiusque pudicitie factus est deprædator, ut Jovis a quo vocabulum traxerat probaretur spurcissimus imitator. Sicut enim apud litteras sæculares Jupiter invenitur reumatibus libidinis inundare multasque virgines impudicus amator deceptoris suasionibus expugnare, sic noster monachus nova fervens hæresi doctrina-

que fluens venenosa, virginitatis arcem quatit et mœnia continentie pretiosa; dogmatizat quippe virginitatem non debere laudari, imo ejus sterilitatem digne pro meritis condemnari, carnalemque copulam multo justius, multo sublimius comprobari, sine qua non potest humana posteritas propagari. O monachicum monstrum! o monstruosum monachum! dogma cuius inauditum tantæ est perversitatis, ut non solum Catholicis, verum et ethnicis reprobanda videatur hujus assertio novitatis. Neque enim æstimo ita quemquam erroneis ethnicorum dogmatibus erudiri, vel apud eos ita quemquam perversum inveniri, ut integritati virginæ conjugium, ut continentie præferendum esse carnale commercium audeat vel sentire, vel sentienti monacho debeat consentire: imo, et si ab hujusce complexibus, vel non curat, vel non prævalet abstinere, sentit tamen nec abnegat majoris esse meriti continere. Denique in templo Vestæ quam fuisse virginem illorum litteris affirmatur, in quo templo et ignis perpetuus habebatur, non aliæ permittuntur quam sacratæ virgines deservire, ut possint cuncta pariter sanctitatis merito convenire. Quid enim magis congruit quam ut in templo virginis, et ignis perpetuus respiceret, et splendori perpetuo monacharum luminosa virginitas responderet, ut sicut ignis cæteris lucet amplius elementis, et tamen nihil de eo generatur, sic virginitas quamvis sit sterilis, secundis tamen complexibus præferatur? Unde si qua forte virginum quæ ad serviendum Vestæ fuerat consecrata, virginitatis extincto lumine, convinceretur fuisse violatam, fossa humo, usque ad mamillas in ea mergebatur, cunctisque videntibus illuc mori digne pro meritis cogebatur. In qua pœna quid aliud volebant indicare quam eum, qui præsumeret copulam virginitate potiorem, ex sententia judicare: non cum igne sterili virtutum pennis ad superos evolare, sed in terram fertilem, devolutum terrenorum numerum sese addito secundare? Melius ethnici quam noster monachus de continentia senserunt, qui Vestales monachas non nisi esse virgines voluerunt, qui, etsi Jovi superstitione erronea divinos honores impenderunt, ejus tamen incontinentiam imitandam esse nequaquam censuerunt.

CAPITULUM XC.

In hoc autem ipsi Jovi Jovinianus videtur concordare, quia quod ille deligit operari, iste non negligit commendare. Et lumberum fluxus quibus ille non abhorret divinitatis suæ titulos inquinare, iste incircumcisus corde et labiis angelico cælibatui præferendos non confunditur prædicare. « Et quid mirum si tale quid hujus prædicatione asseritur, cum scriptum sit quia ex abundantia cordis os loquitur? (Luc. vi). » De fonte quidem turbido non potest rivulus illius emanare, nec de sentina sordida, odor suavissimus exhalare. Qualis vita monachi, talis et ejus prædicatio ventilatur; et qui bonus Christi odor esse debuerat, ad corrumpendos cæteros errore pravi dogmatis inquinatur; sed occurrit Hieronymus

et ostendit quia doctrina monachi non satis appro-
batur, cujus delicata conversatio reprobatur. Erant
quippe mores illius tam perversi et a proposito mona-
chico tam aversi, ut in eis non devotio condigna
latitaret, non sanctum quid, non imitabile foris
operatio demonstraret. Nam, ut ait Hieronymus (115),
cum se monachum jactet et post sordidam tunicam,
et nudos pedes, et cibarium panem, et aquæ potum,
ad candidas vestes, et nitidam cutem, ad mulsum
et elaboratas carnes, ad jura apici et paxami, ad
balneas quoque ac fricticulas, et popinas se conferat;
manifestissimum est quod terram coelo, vitia virtu-
tibus, aurum præferat Christo: et tamen iste for-
mosus monachus crassus, nitidus, dealbatus et
semper quasi sponsus incedens et cætera. In his
verbis quid deceat, vel quid dedeceat monachum
Hieronymus satis patenter ostendit, dum simul ex
utroque Jovinianum graviter reprehendit, quia vi-
delicet et illud turpiter abiecit quod quasi proprium
condecebat, et illud non minus reprehensibiliter apprehendit,
quod professionem monachicam dedecebat. Cum enim dicit,
quia post sordidam tunicam, et cibarium panem, et aquæ potum,
et cætera hujusmodi ad candidas vestes, et nitidam cutem,
ad elaboratas carnes, ad jura apici et paxami, ad balneas quoque
ac fricticulas, et popinas Jovinianus se contulit factusque
est formosus monachus, crassus, nitidus, dealbatus, satis liquido
Hieronymus innuit quam conversationem monachi judicet sanctam,
honestam, regularem, quam vero religionis extorrem,
oblitam propositi, re magis quam nomine sæculari
rem; vult, quantum æstimo, ut in tunica monachi sordes
appareant paupertatis, in cibo et potu abstinentiæ sobriæ
parcitiatis, ut per habitus vilitatem mundum contemnere
demonstretur, per victus parcitatem, **455** carnis illecebras
fugere comprobetur. Contra Jovinianus, et si qui forte
Jovinianum diligunt imitari, intolerabile judicant vilitate
vestium deturpari, et in habitu monachico quamvis habente
speciem sanctitatis, quærunt tamen delicias vanitatis.
Volunt quidem, sic in veste sua religionis formula præ-
tendatur, ut tamen eadem vestis mollis, et tenera paulo-
que decentior habeatur, ne vel ejus asperitate caro
tenerior affligatur, vel vilitate in gloria insolens
animus confundatur. Cæterum vera religio hujusce
delicias, vel gloriam non novit aucupari, nec in veste
composita, sed in cruce proposita diligit gloriari,
studens in hoc Paulum apostolum veraciter imitari,
qui delicato deliniri non gaudet induminae, sed Christi
passionibus cruciari. « Mibi, inquit, absit gloriari,
nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi (Gal. vi). »
Et ad Romanos: « Gloriamur, inquit, in tribulationibus
(Rom. v). » Et ad Philippenses: « Etsi immolor,
ait, gaudeo, et congratulor (Phil. ii). » Et ad Colossenses:
« Gaudeo, inquit, in passionibus (Col. i). » Videtis
Paulum in cruce et passionibus gloriari,

(115) Lib. i contra Jovinianum.

non in vestitu molli et tenero gratulari, juxta illam
sententiam cujusdam sapientis: « In vestitu ne
glorieris unquam (Eccli. xi). » Quod si in vestitu,
prohibente Scriptura, nulli est penitus gloriandum,
quanto magis in monacho videtur execrandum, si
in habitu quem assumit ad demonstrandum humili-
liter voluntariam paupertatem, quærat delicias vel
sæcularis gloriæ vanitatem? Unde Hieronymus ad
Rusticum: « Si vis, inquit, esse monachus, sordes
vestium candidæ mentis indicia sint, vilis tunica
contemptum sæculi probet. » Et Gregorius papa:
« Quid est, ait, habitus monachi, nisi despectus
mundi? » Eapropter, Hieronymus Jovinianum
monachum arguebat, qui abjectis religiosis sordibus
monachalis tunicæ, delicatis vestibus enitebat, sic-
que dici monachus appetebat, ut tamen abhorreret
quidquid monacho regulariter congruebat. Non so-
lum enim in vestitu Hieronymus illum contemptorem
propositæ paupertatis, sed in victu quoque ostendit
eum oblitum esse debitæ parcitiatis, dum ad carnes
elaboratas, ad jura peregrina, ad fricticulas, et
popinas, et balneas appetitu præcipiti devolutum,
dicit eum nitorem cutis, decorem vultus, im-
moderatam crassitudinem assecutum. « Iste, in-
quit, formosus monachus, crassus, nitidus, deal-
batus. » Non videtur Hieronymo ad religiosum mona-
chum pertinere, ut formositate corporea studeat
enitere, ut exquisitis ferculorum generibus inser-
viens crassitudine distendatur, ut ad fovendam eam-
dem crassitudinem superfluis balnearum vaporibus
immergatur.

CAPITULUM XCI.

Denique apud litteras sæculares quidam leguntur
balneas recusare, qui poetarum nomen sibi vole-
bant vendicare, scientes quia non sunt digni ho-
nore, vel nomine poetarum, qui mollitiæ femineæ
fomentis inhiant balnearum.

*Bona pars, inquit, hominum non unguis ponere
[curat,
Non barbam, secreta petit loca, balnea vitat.
(HORAT. De arte poetica, 297.)*

Si ergo solitudinem petit qui ad scribendum poemata
liberior vult haberi, si recusat balneas, qui poeta
vel philosophus vult videri, quis patienter ferat
monachum deliciis balnearum indulgere, ut solitu-
dinis impatiens oculis intuentium possit nitidior
apparere? Nunquid apud gentiles philosophos plus
potest superstitio falsitatis, quam apud monachos
religio veritatis, ut quod illi pro humanis favoribus
perpeti non gravantur, isti sanctitatis intuitu, vel
forte nullatenus patiantur? Etsi enim in cibo, vel
balneis religioso viro quod necessitas exigit, mis-
ericorditer indulgetur, tamen summopere superfluitas
prohibetur, quia et mediocritate congrua nature
indigentia sustentatur, et superfluitate incongrua
crassitudo indecens generatur. Ideo Apostolus:
« Carnis, inquit, curam ne feceritis in desideriis

Rom. xiii), et noster ille Augustinus cum reli-
 giosis clericis vivendi regulam ordinaret: « Lava-
 crum, ait, corporis cujus infirmitatis necessitas
 cogit, minime denegetur. » Et prædictus Hierony-
 mus ad Rusticum monachum: « Balnearum, in-
 quit, fomenta ne quæras qui calorem corporis jeju-
 niorum cupis rigore exstinguere. » Quod ergo con-
 ceditur necessitati, negatur procul dubio voluptati;
 nec volunt viri sancti ut qui se religiosum fieri pro-
 fectur, carnibus et fricticulis, popinis et balneis
 impinguetur. Denique Hieronymus dicit adversus
 Vigilantium, quia monachus habet plangentis offi-
 cium. Hoc autem officium non videtur monachus
 exercere, quem corpori nutriendo tantam constat
 diligentiam adhibere, quia religiosa tristitia nescit
 crassitudinem enutrire, sed eam jejuniis et labori-
 bus consopire. Nemo quippe est qui non vel sui
 didicerit experimento, vel eorum qui experti sunt
 indubitabili documento, quod spiritualis meditatio,
 religiosa devotio, frequens ploratio, non permittunt
 molem corporis justo amplius evagari, sed eis præ-
 sentibus hæc intra fines invenitur debitos coarctari.
 Assumunt enim hæc prædicta sibi abstinentiam, je-
 junia, vigiliis et laborem, quibus premunt et op-
 primunt carnis delicias et tumorem; et in ea quid-
 quid invenerint exundantis arvinæ, frigunt in sar-
 tagine cœlestis disciplinæ. Ipsa nimirum studiorum
 spiritualium **456** officina, in qua viget ea quam
 dicimus cœlestis disciplina, intra fines suos, vel
 crassum permanere diutius non permittit, si tamen
 contingat eum ita tractabilem inveniri, ut possit re-
 gulariter erudiri. Quem igitur crassum videritis,
 vel prædictam nondum ingressus est officinam, vel
 in ea forte condignam recusat sufferre disciplinam,
 quia incendiis, et tusionibus quas ingerunt spiri-
 tualis foruax, malleus et incudo, non potest con-
 cordare immoderata corporis crassitudo. Quis enim
 credat quod igne divino medullitus accendatur, as-
 siduo luctu et lacrymis suffundatur, abstinentia et
 jejuniis affligatur, vigiliis et laboribus atteratur, is
 cujus facies intumescit pinguedine, velut apis acu-
 leia stimulata, cujus venter grossescit, velut mantica
 intromissis mercibus consignata? Talis quidem pin-
 guedo non redolet illud spiritale negotium, videli-
 cet laborem, vigiliis, abstinentiam, jejunium, sed
 ut verum fateamur, saturitatem, abundantiam
 et otium. Unde et apud Ezechielem arguitur civitas
 Sodomorum, quæ rejecta virtutum asperitate,
 blanditias incurrit vitiorum, quæ recusans jejuniis
 et abstinentia macerari, saturitate et otio elegit in-
 crassari. « Hæc fuit, inquit, Iniquitas Sodomæ,
 saturitas, et abundantia, et otium (*Ezech. xvi*). »
 Et recte propter hæc arguitur civitas impudica, quia
 tam spiritali quam corporeæ castitati valde sunt ini-
 mica, nec invenitur perfectio maturæ sanctitatis
 ubi regnat satiety corporibus impinguatis. Quod
 per Jeremiam insinuans Dominus: « Incrassati
 sunt, inquit, et impinguati, et præterierunt ser-
 mones meos pessime (*Jer. v*). »

CAPITULUM XCII.

Non est ergo credibile, ut si in monacho inveni-
 tur indebita crassitudo, in eo possit etiam inveniri
 debita sanctitudo; imo pactum religionis quod cum
 Deo pepigit, annullatur, sicut Deus per Moysen in
 Deuteronomio protestatur. « Cum comederint, ait,
 et saturati crassique fuerint, irritum facient pactum
 meum (*Deut. xxxi*). » Et paulo infra: « Incrassatus
 est dilectus, et recalcitravit (*Deut. xxxii*). » Quia
 saturitate incongrua sese monachus incrassavit,
 agitated aestro crassitudinis adversus religionis sti-
 mulum calcitravit; et qui carnem debuerat jejuniis et
 abstinentia macerare, hujusmodi pactum præsum-
 psit annullare. Rejecto quippe jugo, vel sarcina debite
 sanctitatis, discurrit vagabundus per plana et de-
 via voluptatis; et postponens seria que compuncto
 corde cogunt faciem lacrymis frequenter irrigari,
 maluit saturatus ad ludicra pueriliter relaxari. Unde
 et in Exodo: « Sedit, inquit, populus manducare,
 et bibere, et surrexerunt ludere (*Exod. xxxii*). »
 Videtis post escæ et potus voluptatem, sequi lu-
 dendi levitatem, qua cum jejunium et abstinentia
 relegantur, ciborum affluentiam vanitas et disso-
 lutio comitantur. Hinc est quod in libro Judicum,
 Eglon qui esse crassus nimis describitur, rex etiam
 Moabitarum asseritur. « Erat, inquit, Eglon rex
 Moab crassus nimis (*Judic. iii*). » Eglon interpre-
 tatur *rotatus*, vel *orbitas*. Ille vero convenienter
 rotatus, vel orbitas nominatur, cui cum non suf-
 ficiunt quibus natura mediocriter sustentatur, ad
 cibos lautiores immoderato appetitu rapiatur, et
 quia identitate plerumque fastidium generatur, per
 fercula nova, et varia fundali circuitu volutatur.
 Iste autem qui tanto studio curam carnis in desi-
 deriis facere comprobatur, rex esse Moabitarum,
 perhibente Scriptura, signanter affirmatur: Moa-
 bitæ interpretatur *fluxus* et *effusio*; pulchre regi
 crasso familia talis est attributa, quia crassitudinem
 comitantur fluxi cogitatus et opera dissoluta; et
 cum præcedit superfluitas comestitionis exquisitæ,
 familiari consortio sequuntur Moabitæ. Cæterum Aod
 judex filiorum Israel qui utraque manu pro dextera
 utebatur, vel forte ambidexter secundum alios in-
 terpretes habebatur, eundem regem Moab con-
 stanti animo aggredi perhibetur, tollensque sicam
 ancipitem de dextro femore, illius ventrem crassum
 fixit tam valide, ut capulus ferrum in vulnere se-
 queretur, et adipe pinguisimo stringeretur. Aod
 iste *laus* interpretatur. Merito judex talis non solum
 laudabilis, sed laus emphatice nominatur, qui regi
 crasso, cujus plebs est dissoluta, nullatenus sub-
 jugatur; sed in eo tanta viget animi fortitudo, ut
 transfigat regis ventrem in quo major exundat cra-
 ssitudo. Ut video, regi Eglon, Jovinianus merito
 comparatur, qui carnibus et popinis, fricticulis et
 balneis incrassatur, cujus mores sunt perversi,
 cujus opera dissoluta, ut ejus crassitudinem videatur
 digne plebs hujusmodi prosecuta. Aod vero
 ambidexter recte Hieronymus æstimatur qui gladio

verbi Dei crassum monachum insectatur, sicque A
ejus et vitam et doctrinam efficaciter exsecratur, ut
in ejus sententiam nullus ultra fidelium inducatur.
Eos autem qui vitam monachicam profiteantur
docet præcipue, vel quem fugiant, vel quem salu-
briter imitentur, dum et Jovinianum ejusque imita-
tores arguit vanitatis, et se sive similes com-
mendat merito paupertatis. Favent, inquit, tibi
crassi, nitidi, dealbati, quoscunque formosos, quos-
cunque calamistratos, quos crine composito, quos
rubentibus buccis videro, de tuo armento sunt,
imo inter tuos sues grunniunt, de nostro grege
tristes, pallidi, sordidati, et quasi peregrini hujus
sæculi, licet sermone taceant, habitu 457 loquun-
tur et gestu. In his verbis ostendit Hieronymus quin
monachus crassus, nitidus, dealbatus, formosus, B
calamistratus, crine composito, rubentibus buccis,
non est magnopere commendandus, sed in armento
Joviniani, et inter sues qui grunniunt, computan-
dus. Qui vero tristis est, pallidus, sordidatus, pe-
regrinus hujus sæculi gestu et habitu, loquens
potius quam sermone; is procul dubio religiosorum
dignus est communione: in qua non decet, ut
quidquam vel tenuiter resideat vanitatis, sed tri-
stitia, pallor, silentium solius desiderio sanctitatis.
Vult quidem Hieronymus, ut hanc sanctitatem as-
suescat indesinenter monachus ruminare, non he-
sternæ potionis erapulam eructare.

CAPITULUM XCIII.

Quidam monachus cujus vocabulum, nec volo, C
nec deo proplare, præsertim ne errore deceptus
inveniar alterum pro altero nominare, cum vespera
sepultus esset vino, et ad celebrandum nocturnam
synaxim usu forte potius quam devotione cum cæteris
adveniret, inventus est non tam in eis quæ dice-
bantur devotione congrua meditari, quam oblatae
frequenter potionis memoriter recordari. Finito
enim psalmorum cursu, cum ad legendum lectionem,
ut assolet, veniretur, et a lectore in pulpito bene-
dictio peteretur, monachus putans sibi offerri more
solito potionem, nona benedictione signavit lectio-
nem. Dicente quippe lectore: « Domine, jube bene-
dicere; Potum, inquit, servorum suorum Filius
Dei benedicat. » Quem circumstantium hujusmodi
benedictio non concessit, cujus risum, vel occulte, D
vel aperte forsitan non excussit, nisi forte quis in
eis tantæ maturitatis est inventus, ut potius fletui
quam risui sit intentus. Si contigerit huic ludibrio
Hieronymum interesse, non eum extimarem tam
cæteris corridere, quam indignando sitienti mona-
cho succensere, qui in sacris et psalmis et lectio-
nibus corpore versabatur, et tamen totus ejus ani-
mus in potandis calicibus habebatur. Neque hoc
dicimus, ut vetinus monachis derogare, et collectis
eorum vitiis quasi satiram scriptitare; sed illorum
tumorem aliquantulum refrenare, qui propter mores
incompositos clericorum, præsumunt inferiorem
illorum ordinem judicare. Juxta mores quippe cle-
ricorum vel monachorum, ordinem eorum non

debet quis metiri, cum apud utrosque multa possint
inconvenientia reperiri. Denique sicut in plerisque
monachis religionem constat plurimam relucere,
sic et in nonnullis clericis condigna videtur sanctitas
apparere, qui relicto mundo, imo ea quæ mundi est
noxia vanitate, gaudent in ea quæ Christus est diri-
gi veritate. Nonnulli quidem vitæ secularis leucocinta
deserentes, domos, agros, prædia, honores, divitias,
et parentes, et quod his omnibus majus est, rele-
gantes propriæ latitudinem voluntatis, angustias
amplectuntur silentii, continentiae, paupertatis; ni-
hilque sibi proprium retinentes, et Christum, quod
perfectum est, sequentes, sic inveniuntur sub cle-
ricali regula conversari, ut vere in eis vita videatur
apostolica reformari. Amant studiis spiritualibus
operam dare, jejuniis, vigiliis, laboribus, carnis
insolentiam edomare: divinis lectionibus erudiri,
psalmis, hymnis et canticis spiritualibus deliniri; et
ne longum faciam, tales per omnia reperiri, ut cle-
ricali fastigio digna sit eorum sanctitas insigui.
Si ergo ex vitæ merito pendet mensura dignitatis,
istorum perpendatur excellentia sanctitatis: et si
quos forte apud eos invenimus monachis sanctiores,
eos saltem non dubitemus pariter dicere digniores.
Verum unicuique ordini sua quædam dignitas at-
tributa non sic mobiliter variatur, ut pro eorum
merito qui ejus sunt ordinis nunc major nunc infe-
rior habeantur: imo qui minoris est in præsentia tam
Dei quam hominum sanctitatis, majoris plerumque
est in præsentia Ecclesia dignitatis. Non enim sic
divina largitas angustatur, ut dignioribus ordine,
majora dare virtutum charismata compeliatur, cum
legerimus Saul regali sublimatum culmine dignio-
rem, David morantem in pascuis sanctiorem. Sancti-
tatem quippe sola confert Dei gratia misericordis,
dignitatem vero ira plerumque et judicium irascentis.
Habeant igitur sibi majorem monachi sanctitatem,
relinquentes clericis majorem humiliter dignitatem;
ne injuste appetendo quod nec debent nec prævalent
obtinere, juste perdere mereantur quod videntur
habere. Etsi enim, nec sanctitas dignitati, nec
dignitas præjudicat sanctitati, earum tamen appeti-
tus plerumque sic ab invicem discordare inveniuntur,
ut alteram nolint appetere, qui alteram assequi
moliuntur, quia et qui veraciter appetunt sanctita-
tem, recusant transitoriam dignitatem; et e regione
qui acquirendæ impendunt studium dignitati, non
mediocres injurias inferunt sanctitati. Non est ergo
dignioribus invidendum, nec eis ab inferioribus
detrahendum, sed votis et precibus misericorditer
succurrendum, ne gradus sublimior, quo vita forte
inmerita decoratur, non tam honor elevans, quam
onus aggravans habeatur. Apud poetam legi puer
quemdam versiculum, sic dicentem:

Non honor est, sed onus species læsura ferentem.

Et propheta noster: « Quia, inquit, elevans allissi-
sti me. (I Psal. c.) »

458 CAPITULUM XCIV.

Denique Hieronymus gradum satis aperte clerico-

rum asserit digniorem, quamvis monachorum sanctitatem esse videat ampliorem. Qui cum primos impetus lascivientis ætatis eremi duritia refrenaret, et ad eandem eremum, Heliodorum quem diligebat, plurimum invitaret, gradum quidem monachicum dignis laudibus sic studuit efferre, ut tamen non dubitaret dignitate clericos anteferre. Scribens nimirum eidem Heliodoro: « Alia, inquit, monachi causa est, alia clericorum; clerici oves pascunt, ego pascor. Mibi ante presbyterum sedere non licet; illi, si peccavero, licet tradere me Satanæ in interitum carnis. Quod si te quoque ad eundem ordinem pia fratrum blandimenta sollicitant, gaudebo de ascensu, timebo de lapsu. » Satis superque in his verbis Hieronymi quæ sit major dignitas declaratur, in quibus clericos pascere, pasci vero monachos attestatur, nec debere monachum ante clericum residere, sed eum, si peccaverit, ad illius imperium carnis interitui subiacere. Unde si ad eum ordinem Heliodorus voluerit sublimari, gaudebit quippe idem Hieronymus, ut ait, « de ascensu, timebit de lapsu, » quia et amico majorem non invidet dignitatem, et monachicam securiorem æstimat vilitatem. Propter hoc paulo post consulendo subjungit: « Inferius frater accumbe; cui plus committitur, plus ab eo exigitur: non est facile stare loco Pauli, Petri tenere gradum, ædificaturus turrim futuri operis sumptus computa; monachus si ceciderit, rogabit pro eo sacerdos; pro sacerdotis lapsu quis rogaturus est? » Item ad Paulinum: « Episcopi, ait, et probri habeant in exemplum apostolos et apostolicos viros, quorum honorem possidentes habere nitantur et meritum. Nos autem, inquit, propositi nostri habeamus principes, Paulum, Hilarionem, Antonium, Macharium, et ut ad auctoritatem Scripturarum redeam, noster princeps, Elias, noster Eliseus, nostri duces, filii prophetarum, qui habitabant in agris et solitudinibus. » Videtis, teste Hieronymo, inferiorem esse ordinem monachorum, et si peccando ceciderint, interventu resurgere clericorum: illosque ordinis sui principes solitarios, et prophetas habere, illos vero, vicem et honorem apostolicum possidere. Ob hoc autem prophetæ monachorum principes asseruntur, quia remoti a frequentia populi, elegerunt in solitudinibus conversari, ut illic ab his quæ foris sunt, mentis oculum avertentes, Deum possent familiariter et liberiori contemplari. De quibus ad Rusticum idem Hieronymus ait: « Filii prophetarum, quos monachos in Veteri legimus Testamento, ædificabant sibi casulas prope fuenta Jordanis, et turbis et urbibus derelictis, polenta et herbis agrestibus victitabant. » Inde est quod et Joannes Baptista hujus ordinis princeps asseritur, sicut in quorundam Patrum opusculis invenitur. Joannes Chrysostomus: « Sicut, inquit, sacerdotum principes sunt apostoli, sic monachorum princeps Joannes Baptista est. » Hieronymus ad Eustochium. « Ad tertium, inquit,

A genus veniam, quos anachoretas vocant, qui de cœnobiis exeuntes, excepto pane et sale, amplius ad deserta nil perferunt. Hujus vitæ auctor Paulus, illustrator Antonius, et ut ad superiora conscendam, princeps Joannes Baptista fuit. Est ergo, ut auditis, monachorum princeps Joannes Baptista, non quia Christum meruit baptizare, sed quia in deserto elegit habitare.

CAPITULUM XCV.

Neque enim ministerium baptismi ordini conceditur monachorum, quod specialiter attributum est ordini clericorum, nisi forte tanta baptizandi necessitas incumbat, ut non sine periculo differatur, quod etiam tunc laico non negatur; absente quippe clerico, si laicus, instante articulo necessitatis, mergat in sacro fonte puerum, invocato nomine Trinitatis, nec in eodem laico debet hujusce ministerium condemnari, nec in parvulo baptismus iterari. Verumtamen quod ad horam cogit necessitas usurpari, presumptione non debet acitari, nec laicali personæ credendum est quasi ex debito hoc officium assignari, quod et clericalis absentia, et tanti discriminis instantia facit aliquatenus excusari. Hanc necessitatem attendens papa Gregorius Candido episcopo (114) concedit monachos de cœnobiis evolare, et ad regendum populum per ecclesias ordinare, ut, quia querebatur in episcopio suo paucos admodum haberi clericorum, ad agenda clericalia uteretur ministerio monachorum. « Indicavit, inquit, nobis fraternitas tua non se habere presbyteros, et ex hac causa necessitatem non modicam sustinere; et quia in quibusdam monasteriis in parochia sua constitutis quosdam esse monachos perhibet, qui ad hoc apti possint esse officium, et eos se cum nostra auctoritate velle ad hunc ordinem promovere, propterea presentibus, vobis licentiam damus, epistolis monachos de monasteriis in tua parochia positos cum consensu abbatis sui tollere, et presbyteros ordinare. » Hæc autem licentia quæ Candido datur episcopo ut monachi de monasteriis educantur, et vice **459** clericorum populo præponantur, non ubique omnibus generaliter indulgetur, imo alibi ab eodem Gregorio summo opere prohibetur. Cui enim, ut supra dictum est, de ecclesia sancti Pancratii, clericos propter suam negligentiam removeret, et ejusdem Ecclesiæ redditus vicino monasterio ad usus monachorum idem Gregorius admovent, noluit tamen, ut de ipso monasterio monachus in ecclesiam ad ministrandum populo mitteretur, sed illic provisione abbatis, peregrinus presbyter, id est clericus poneretur, qui de monasterio alimoniam accipiens temporalem, populo ad ecclesiam confluenti ministraret congrue spiritalem. Denique cum in monasterio quod super Mascalas situm erat, nosset idem Gregorius baptisterium exerceri, non mediocriter indignatus jussit illud exinde removeri, ne conventus monachorum usurpando indebitum insolescat, et inventus

(114) L. V. indict. xiv. cap. 127.

occasione a propositi rigore ordinis intepescat. A Scribens quippe Secundino episcopo sic ait (115) : Pridem præcepimus, ut de monasterio Sancti Andree, quod est super Mascalas, baptisterium propter monachorum insolentiam debuisset auferri, atque in eodem loco quo fontes sunt altare fundari; quatenus prædictis monachis opus Dei securius liceat celebrare. Non est ergo hujus ordinis baptizare, non est ejus fidelium matrimonia benedictione mystica consecrare; non ad celebrandum altaris mysteria ministros ordinare, et pleraque alia quæ sibi tam propria clericalis ordo videtur retinere, ut ea, nec possit, nec debeat ordo monachicus obtinere. Denique scribens ad Furiam de viduitate Hieronymus, ordinem monachicum subjectum ordini clericorum, et ipsos clericos manifeste asserit patres esse monachorum. Ait enim : Quasi non quidquid in monachos dicitur, redundet in clericos, qui patres sunt monachorum; detrimentum pecoris, pastoris ignominia est, sicut e regione illius monachi vita laudatur qui in veneratione habet sacerdotes Christi; et non detrahit ordini, per quem factus est Christianus. Nullam ambiguitas permittitur residere, quin pecus monachorum pastoribus clericis debeat subjacere, eisque venerationis obsequium exhibere, per quos Christianæ fidei sacramenta meruit obtinere.

CAPITULUM XCVI.

Unde quæri potest, si tanta et tam præcipua est dignitas clericorum, cum Hieronymus eos quos diligit invitat præcipue ad vitam monachorum, cum vel id ad quos eos invitat, debuerit excelsius judicare, vel ad id quod esse novit excelsius, illos debuerit invitare. Nescit quippe vera dilectio invidere alteri religiose profectum dignitatis, nescit vera religio detrabere majoris fastigio sanctitatis. Livoris autem et detractionis nec audeo nec debeo Hieronymum accusare, de cujus meritis, nec ego nec quisquam præsumit dubitare. Huic vero quæstioni, si placet, altera similis adjungatur, ut utraque pariter simili compendio dissolvatur. Tria esse in Ægypto genera monachorum non solum idem Hieronymus, sed et Joannes Cassianus dicit. Primum genus sunt hi qui dicuntur Sarabaitæ, secundum cœnobitæ, tertium anachoretæ.

Sarabaitas dicunt eos qui bini, vel terni in cellulis commanentes, sic suo vivunt arbitrio, ut apud eos non ordo, non regula, nec disciplina teneatur; si quid operis fecerint, factum vendiderint, carius æstimatur: jejunant cum libuerit, cum dies festus venerit, ad vomitum saturantur; raro in cellulis, frequenter in viculis demorantur, circumcunt domunculas, visitant mulierculas, aucupantes munuscula, blandis sermonibus adulantur, detrallunt clericis, invident monachis, melioribus adversantur: et, ne longum faciam, rem hominis abnegantes solo monachorum nomine gloriantur.

Cœnobitas vero dicunt eos qui in monasterio con-

gregati propriæ renuntiant voluntati, et habentes omnia communia, proprietate abjecta seculari, sub unius patris imperio disciplina tenentur regulari. Fraternitatis amore privatas relegant utilitates, obedientiæ legibus proprias subjiciunt voluntates, sic student abjecti et humiles inveniri, ut erubescant humilitate ab invicem præveniri. Dilectionis glutino, more apum, sibi invicem adhærescunt, exemplis mutuis incandescunt, in portu silenti delitescunt, in sancto et opere et desiderio requiescunt.

Anachoretas autem eos dicunt qui in cœnobio usu longo, et diligentia, moribus informati, festinant ad eremum perfectionis intuitu sanctitatis: ibique a convictu, et conspectu hominum sequestrati, ab his quæ hujus vitæ sunt, student se arctius remove, et soli Deo affectuosis complexibus inhærere. Biduanis, triduanis, quadriduanis, et eo amplius jejuniis carnis appetitus refrenant, ciborum delicias a suis procul insulis alienant; pane et aqua, et ut multum sale addito, vel herbis agrestibus indigentiam naturalem compescunt, talique edulio non carne extrinsecus, sed mente intrinsecus impinguescunt. Laboribus 460 assiduè atteruntur, somno tam furtivo et modico perfruuntur, ut inveniantur dormire potius quam dormire, ne vel somni saturitas possit eorum propositum aliquatenus impedire. Sic nimirum in his et quibuslibet cæteris occurrunt corporeæ necessitati, ut locum non tribuant deceptorie voluptati: eligentes cum angelis assidua suspensione ferventis spiritus conversari, quantum fas est ab humanis hominem separari. Hæc tria genera monachorum in Patrum opusculis invenio nominari, de quorum primo nihil boni audio prædicari: duo vero reliqua scio plurimum commendari. Cum autem cœnobitarum, vel anachoretarum genus dignis laudibus efferratur, ultimum tamen dignius et perfectius judicatur, quia cum sancte et juste vivat religiosa multitudo, sanctius quid et perfectius exigit solitudo. Sic enim ad Demetriaden scribens Hieronymus ait: « Solet inter plerosque esse certamen, utrum solitaria an cum multis vita sit melior, quarum prior præfertur quidem secundæ. » Quid ergo sibi vult quod cum Hieronymus et sciat et asserat perfectius esse genus anachoretarum, eos tamen quos diligit ad consortium invitat cœnobitarum, et conversionis gratia de sæculo recedentes, fieri non vult anachoretas, sed hortatur, et suggerit, et instigat fieri cœnobitas? Non est enim justus viri eis quos diligit gradum perfectiorem invidere; est autem justus viri quod esse novit securius, providere. Ne quam super hoc patiamur dubitationem ipse Hieronymus solvit hujusmodi quæstionem, ostendens quia non invidet, sed providet; non detrabit, sed attrahit; non deprimit quem diligit ut vilescat, sed ne forte sublimatus more fumi citius evanescat. Bonum enim judicatur in humili quæmpiam securius victitare, quam positum

(115) Epist. ex Registro divi Gregor, lib. II, indict. II, cap. 95.

in sublimi, ad ima et vilia declinare: in campo multorum auxilio victoriam adipisci quam solum festinantem ad ardua, propositi forte certaminis turpiter oblivisci. Novit quippe hostem solitario acrius imminere, et culpam esse vicinam, et eundem solitarium non facile resurgere post ruinam; quia teste Scriptura (*Eccl. iv*), si fuerint duo simul, alter ab altero confovetur, si solus ceciderit non habet cujus adminiculo sublevetur. Denique aciem castrorum ordinatam hostis si viderit, territus repulsatur: et columbam solivagam accipiter si invenerit, gloriatur. Sub baculo pastoris et canum praesentia, gregem lupus non praesumat irrumperere; ovis autem segregata leonis qui circuit audaces insidias vix potest evadere. Est ergo, ut ait idem Hieronymus vita solitaria in viris quoque periculosa, ne abstracti ab hominum frequentia sordidis et impiis cogitationibus pateant, et pleni arrogantiae, et superciliis cunctos despiciant, armentque linguas suas vel clericis, vel aliis monachis detrahendis. Quapropter cum Rusticum monachum informaret, eumque ad id quod securius esse noverat, invitaret: « Mibi placet, inquit, ut habeas sanctorum contubernium, nec ipse te doceas, et absque ductore ingrediaris viam quam nunquam ingressus es, statimque in partem alteram tibi declinandam sit, et errori pateas. » Quomodo autem errori pateat, et in partem alteram declinare citius compellatur, qui sanctorum recusans contubernium solus in eremo conversatur, idem Hieronymus subsequenter ostendit. « In solitudine, inquit, cito subrepat superbia, etsi parumper jejuna-verit hominemque non viderit, putat se esse alicujus momenti, oblitusque sui, unde, quo venerit, fatuus corde, foris lingua, vagatur: ad quod gula poposce-rit, porrigit manus, dormit quantum voluerit, facit quod voluerit, nullum veretur, omnes se inferiores putat. » Et ne hoc dicendo videretur vitam solitariam accusare, verbis sequentibus praecedentia curavit excusare, dicens: « Quid ergo? Solitariam vitam reprehendimus? Minime, quippe quam saepe laudavimus. » Si ergo vitam solitariam Hieronymus nequaquam reprehendit, cur ad eam exhortando Rusticum monachum non accendit, nisi quia tam perfectos et fortes exigit solitudo, ut in paucis inveniantur convenientes solitudini fortitudo? Ideo cum dixisset vitam solitariam se non reprehendere, quippe quam saepe laudaverit, subjungit: « Sed de ludo, inquit, monasteriorum hujusmodi ad eremum voluimus egredi milites quos eremi dura rudimenta non terreat; qui speciem conversationis suae multo tempore dederint; qui omnium fuerint minimi ut primi omnium fierent; quos nec esuries, nec saturitas aliquando superavit; qui paupertate laetantur, quorum habitus, sermo, vultus, incessus, doctrina virtutum est. » Quia ergo paucorum est tanta perfectione gloriari, imperfectos autem non expedit solos in eremo conversari, Hieronymus quem diligit ad ap-

petendum sanctorum contubernium exhortatur, ut illius infirmitas multorum adminiculo fulciatur. In conventu quippe sanctorum, et perfectio sanctitatis nullum sustinet detrimentum, et imperfectio proficiendi accipit incrementum, quia fortes in virtutibus acquisitis fervens obedientiae conservat officina, et infirmos ad acquirendum **461** regularis informat, et provehit disciplina. Bona haec officina religionis in qua, et perfecti imperfectos regulariter informare, et imperfecti student se perfectioribus conformare, ubi si quempiam praesumpserit adversarius attentare, occursu multitudinis repulsus non conceditur triumphare. Cum enim et majores ardent fraterna charitate, et minores nihil sibi retinent ex propria voluntate, tam secunda, tam invincibilis hujusmodi redditur multitudo, ut adversus eam fraudulenta non praevalent adversarii fortitudo. Ideo paulo infra Hieronymus ad eundem Rusticum ait (116): « Ad illud tendit oratio, ut doceam te non tuo arbitrio dimitendum, sed vivere in monasterio sub unius disciplina patris, consortioque multorum, ut ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam; hic te silentium, ille doceat mansuetudinem; non facias quod vis, subjiciaris cui non vis, lassus ad stratum venias, ambulansque dormites, nec dum expleo somno surgere compellaris, servias fratribus, passus injuriam taceas, praepositum monasterii timeas ut dominum, diligas ut parentem; credas tibi salutare quicquid ille praeeperit, nec de majoris sententia iudices cujus officii est obedire, et implere quae jussa sunt. » Et infra enumeratis quibusdam vitiis quibus plerique solitarii videntur laborare, subjicit: « Tibi cum in monasterio fueris, haec facere non licebit, et inolescente paulatim consuetudine, quod primum cogebaris velle incipies. » Liquido patet quare ad coenobium Hieronymus Rusticum invitat, non quia non sit anachoretarum gradus sublimior, sed quia periculosior, ut vix contingat eum victoriae titulis gloriari, qui in sublimioribus elegerit praestari. Quem enim hostis considerat stare sublimius, oppugnat instantius, instat et acrius, sperans se adepturum gloriam amplioem, si eum dejecerit quem videt caeteris altioem.

CAPITULUM XCVII.

Haec eadem causa est quare idem Hieronymus a gradu clericali revocat Heliodorum, et ad portum invitat monachorum, ne vitelicet positus in sublimi cogatur acriores hostis impetus sustinere, et lucrae acrioris impatiens, tandem inglorius subjacere. Quia enim videt gradu editiori clericos praeminere, et in eo gradu periculosum eos officium exercere, timet ne si ab infirmo quolibet haec dignitas, vel officium appetatur, sub fasce impari tandem ruere compellatur. Est nimirum dignitas clericorum cunctis Ecclesiae fidelibus praesidere, est eorum officium viam veritatis eosdem edocere, tam nobilibus

(116) Hieron. id Rusticum Epistol. 13, l. II.

quam ignobilibus, tam sapientibus quam insipientibus spiritalia ministrare; conjugatas, viduas, virgines visitare; conscientias omnium scire, cogitatus omnium erudire; actus et conversationes omnium informare, erratus omnium cum omni patientia et imperio castigare. Et quia hujus sunt officii debitores inter eos quibus præsunt, quos erudiunt necesse habent corporaliter conversari, ne propter pastoris absentiam incursum faciat lupus in gregem popularem. Quia vero difficile, rarum est picem tangere, et nullatenus inquinari, cum sæcularibus vivere, et eorum consortio non gravari: ita nonnullos clericorum ex conjunctu sæcularium contigerat infirmari, ut non tam eos laici viderentur in melius quam ipsi laicos in deterius imitari. Eapropter Hieronymus Heliodorum, Paulinum, Rusticum ab hoc studet ordine deterrere, ne se velint sub occasione clericalis officii sæcularibus immiscere, et ne putent quod hic ordo, vel inferior, vel remissior habeatur, quamvis in eo condigne a multis clericis non vivatur. Illi quippe, quantum ex epistolis Hieronymi datur intelligi, in ordine monachico vivere proponentes, sed adhuc quibusdam carnalibus vinculis inhærentes, sic volebant sub religionis formula contineri, ut tamen nolent vel a cognatione sua, vel a populi frequentia removeri. Heliodorus inter cætera cujusdam nepotuli sui Neopotiani affectu tenebatur, Paulino sororem suam relinquere molestum videbatur; Rusticus adhuc cum matre sua una in domo pariter morabatur; et ita his, et horum similibus affectionibus irretiti ad ambulandum iter propositum videbantur non satis expediti. Quos quidem Hieronymus sic diversis studet epistolis convenire; ut ostendat in singulis monacho nullatenus expedire, quod, vel inter propinquos et turbas populares diligit conversari, vel postposita quiete monachica, tumultuosis actibus implicari. Et ne illi hujus impatientes quietis objicerent ordinem clericorum, quos licite vident in urbibus et in medio vivere populorum, huic objectioni curavit diligentius obviare, et ad veram intelligentiam illorum, vel aliorum imperitiam revocare. Ait ergo Heliodoro: « Licet ex collo pendeat nepos, siccis oculis ad vexillum crucis evola, solum pietatis genus est in hac re esse crudelem. » Et infra: « Interpretare vocabulum monachi: hoc est nomen tuum. Quid facis in turba qui solus es? » Et paulo post: « Ex hac supputatione illa summa nascitur monachum in sua patria perfectum esse non posse, » et quia sciebat hujusmodi verba 462 plerisque monachis non placere, quibus eos nititur a convictu parentum, a turbarum consortio, ab affectu patriæ remove; statim subjungit quod Heliodorum, vel quemlibet hujusmodi noverat respondere: « Sed de hoc, inquit, gradu pulsus provocabis ad clericos, » Ac si dicat, Si eam ad quam te exhortor perfectionem monachicam gravaris adipisci, cum propter eam inoneris turbas deserere, parentum et patriæ oblivisci: forte sacros opper-

atens ordines ad officium clericale festinabis te ipsum promovere, ut occasione hujus officii possis licentius in urbe, in populo, in domo, patria remanere. Putas enim quod et tibi remissius in hoc vivere ordine concedatur, et tamen ad perfectionem satis sufficiens habeatur. Sed ego non sic te conabor ad vitam monachicam exhortari, ut præsumam in clericos aliquod vituperium jaculari, nec detrahendo sancto et excelso gradui clericorum, justo amplius laudes efferam monachorum. Hoc est quod subditur: « An de his, inquit, aliquid audeam dicere qui certe in suis urbibus commorantur. Absit, inquit, ut quidquam de his sinistram loquar. Sinistram aliquid loqui de clericis videretur, si eorum vel inferiorem, vel remissioem esse ordinem testaretur; si eos arguendos præsumeret arbitrari, quos non visco, sed officio detentos necesse est in urbibus commorari. Absit, inquit, ut quidquam de his sinistram loquar, qui apostolico gradui succedentes Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos nos et Christiani sumus, qui claves regni cælorum habentes quodammodo ante judicii diem judicant, qui Sponsam Domini sobria castitate conservant. » Ac si dicat: Eos quorum gradus tantæ est in Ecclesia dignitatis, quorum officium tantæ est sanctitatis, non audeo inferiores monachis judicare, quamvis eos videam in urbibus habitare. « Sed alia, inquit, monachi causa est, alia clericorum: clerici oves pascunt; ego pascor. » Hoc est dicere: me, qui pascor, me qui monachus sum, nulla urget causa, ut tolerem molestias tumultus popularis, ad quem tolerandum impellit clericum necessitas pastoralis, nec ideo tamen ille inferior aestimatur, imo tantum clericus monacho quantum pastor ove dignior judicatur. Quanto autem clericus locum obtinet digniorem, tanto necesse est vitam eum habere saucioem, ne si major dignitas majori careat sanctitate, majus et gravius detrimentum ex ipsa capiat clericus dignitate. Quia vero in hujus culmine dignitatis, rarum est sanctitate indeclinabili stare, et mortiferum declinare, non tibi consulo ut locum ascendas celsiorem, ne et stare non possis, et ruinam invenias graviorem. « Non est, inquit, facile stare loco Pauli, Petri tenere gradum; attendis Petrum, sed et Judam considera; Stephanum conspicis, sed et Nicolaum respice. » Quia ergo Petri, Pauli, Stephani locum in Ecclesia difficile est obtinere, cum eorum merita non possit facile quis habere, ad ordinem monachicum Heliodorum Hieronymus exhortatur, non quia iste ordo clericali vel dignior, vel sanctior habeatur, sed quia quo humilior, eo securior judicatur. Si enim quis Petri, vel Stephani locum obtinens eorum quoque merita non diligentius imitatur, timendum est ne ad Judæ vel Nicolai consortium dilabatur, et quo gradum altioem fuerat assecutus, eo casum inveniat graviorem ad ima devolutus.

CAPITULUM XCVIII.

Sic etiam Paulino scribens idem Hieronymus vi-

detur attestari, quod scilicet ordo clericalis monachico debet superior extimari; et cum illum a turba revocans ad quietem studet monachicam exhortari, clericos propter officium quo funguntur dicit in urbibus licite conversari. « Differentias, inquit, in locis arbitror, si urbibus et frequentia urbium relicta in agello habites, et Christum quæras in solitudine, et ores solus in monte cum Jesu sanctorumque tantum locorum vicinitatibus perfruaris, id est ut et urbe careas, et propositum monachi non amittas. » Quod loquor non de episcopis, non de presbyteris, non de clericis loquor, quorum aliud officium est, sed de monacho, qui idcirco pretium possessionum suarum ad pedes apostolorum posuit, docens pecuniam esse calcandam, ut humiliter et secreto victitans, semper contemnat quod semel contempserat. Et paulo post: « Si officium vis exhibere presbyterii, si episcopatus te, vel opus, vel honor forte delectat, vive in urbibus et castellis, et aliorum salutem fac lucrum animæ tuæ. Sin autem cupis esse quod diceris monachus, id est solus, quid facis in urbibus quæ utique non sunt solum habitacula sed multorum? » Et quia idem Paulinus affectu sororio aliquantulum tenebatur, et non tam quietem monachicam, quam popularem frequentiam diligere videbatur; paulo infra Hieronymus subjungit: « Obsecro te ut, quoniam sororis tuæ ligatus es vinculo, et non penitus expedito pergis gradu, sive hic, sive ibi multitudines hominum et officia et salutationes et convivia veluti quasdam catenas fugias voluptatum.

CAPITULUM XCIX.

Sic etiam cum Rusticum monachum rebus suis paulo tenacius videret inharere, velletque cum tam ab illis quam a consortio materno amovere, ait: « Tu vero si monachus esse vis, non videri, habeto curam non rei familiaris **463** cui renuntiando hoc esse cupisti sed animæ tuæ. » Et infra: « Volo, inquit, te propter causas quas supra exposuimus non habitare cum matre. Et quia nonnulli clerici, et rei familiari curam impendere videbantur, et cum matribus vel sororibus passim et quasi licite morabantur, ne illos videretur obliquis invectionibus accusare, se ipsum super hoc curavit diligentius excusare. Non est, inquit, humilitatis meæ neque mensuræ, judicare de cæteris, et de ministris Ecclesiarum sinistram quidpiam dicere. » Ne ergo Rusticus horum exemplo quasi muniri se posse æstimaret, et illorum conversationem ingratis admonitionibus objectaret, ait iterum: « Ne vero te prætereuntium turba sollicitet, ut tactus cogites. Quid ergo? Omnes peribunt qui in urbibus habitant. Ecce illi fruuntur suis rebus, ministrant Ecclesiis, adeunt balneas, unguenta non spernunt, et tamen in omni flore versantur. Ad quod ante respondi et nunc breviter respondebo, me in presenti opusculo non de clericis disputare, sed monachum instituere. » Sancti sunt clerici: patet ergo quia eos quos diximus non ideo studet Hieronymus ad quietem monachicam invitare, quod ordinem

A clericorum inferiorem præsumat judicare, sed quia hic ordo tantæ est in Ecclesia dignitatis, ut vix possit inveniri qui ei congruat merito sanctitatis. Est autem facilius multoque securius in gradu et conditione humili promereri salutem, quam in alto et lubrico condignam obtinere virtutem, quia, et a valle jacenti ventorum incursus montium obstaculo repulsatur, et in iisdem montibus ipsa ventorum rabies liberius debacchatur. Non ergo, vel invidendo amicis, vel detrahendo clericis commendat ordinem monachorum, sed timere, et vitari consulit periculum clericorum, ne qui vix sufficit a facie fugere persequentis, ausu temerario locum arripiat resistentis. Non enim omnis qui salutem consequitur fugiendo, potest etiam mereri victoriam resistendo; nec tamen ignavia degeneris, vel pudendi dedecoris accusatur, qui ideo festinat fugere ne vincatur. Est ergo quanto facilius, tanto securius de medio fugere Babylonis et salvari: est autem quanto difficilius tanto gloriosius in medio Babylonis victorem coronari, ut perfectio monachica quamvis merito commendetur, tamen clericali quanto facilius tanto inferior judicetur. Eapropter eos quos diximus consilio Hieronymus instruit amicali, ne prorumpant ad fugiendum vice, vel officio clericali, quia nonnunquam is qui bene vivit dum scabello premitur regulari, declinat et labitur cum in cathedra residet magistrati.

CAPITULUM C.

C Quod noster hic Augustinus signanter expressit, cum quorundam monachorum superbiam eleganter repressit. Loquens enim Aurelio episcopo: « Nimis, inquit, dolendum si ad tam ruinosa superbiam monachos subrigimus, cum etiam bonus monachus vix bonum clericum faciat. » Videbat Augustinus quosdam monachos quietem et silentium fastidire, et humilitatem monachicam non referentes, honores ecclesiasticos impudenter ambire: non considerantes quid inter scabellum et cathedram differatur, cum in illo securius, in ista periculosius sedeatur. Ostendens igitur, et periculosam excellentiam clericorum, et retundens procacem insolentiam monachorum: « Cum etiam, inquit, bonus monachus vix bonum clericum faciat, » aperte demonstrans quia non solum pravus monachus a clericali vice, vel officio debet penitus removeri, sed bonus monachus vix ad ea dignus est promoveri. Nonnulli enim qui in humilitate monachica satis honeste conversantur cum ad vicem clerici peragendam exigente necessitate ecclesiastica sublimantur; non solum non retinent pristinam vivendi disciplinam, sed sub fascio impari defectum incurrunt, potius et ruinam. Invalidi quippe ad obtinendam excellentiam clericalem, majoribus solito concussi tentamentis, ad vitam desunt secularem: tandem experti quid inter bonum monachum, et bonum clericum differatur, cum quod illi sufficit, huic nequaquam sufficere cognoscatur. Differri autem inter eos per Isaiam quoque Dominus, designavit, cum suum erga eos distincta

beneficium commendavit. « Benedictus, inquit, populus meus Ægypti : hæreditas autem mea Israel (Isa. xix). » In Ægypto, ut superius dictum est, invenitur Marci prædicatio floruisse, ibi eo-prædicante ordo monachicus invenitur originem accepisse; ibi aspirante gratia in tantum profecisse, ut abundans frigus pristinae iniquitatis superexcederet novæ flagrantia charitatis. Ægyptus quæ antea fornax ferrea dicebatur, in qua error varius, et multiplex idololatria cudebatur : igne misso cœlitus officina redditur salutaria, in qua malleo disciplinæ formatur conversatio regularis. Fit autem in tantum huiusmodi conversatio fructuosa, ut quæ deserta fuerant redderet populosa : et quæ sibi eatenus inculta et arida vindicaverat solitudo, occuparet monachorum innumerabilis multitudo. Qui nimirum sic in Ægypto localiter conversantur, ut in ea non tam mente quam corpore teneantur; sic abjectis erroribus periter ambulant luminosum, **464** ut commune cum Ægypto nihil habeant præter habitum tenebrosum. Quia enim Ægyptus tenebræ interpretatur, ipsi autem in tenebris vixerant peccatorum, volunt apud se memoriam manere pristinorum; ne obliti quid fuerint, in tumoris vitium dilabantur, et quod gratis acceperant, perdere mereantur. Nigrum igitur colorem quem tenebris noverant concordare, expellentes de mentibus volunt in vestibus retentare, ut per momenta singula nigredinis antiquæ recordentur, et plangentes præterita de præsentibus eo securius, quo humiliter gloriantur. Sic habitu nigro et horrido exterius tenebrosi, sed interno mentis lumine copiosi, dum his e diverso concurrentibus grata quædam nascitur harmonia, illud de canticis concordanti resonant melodia : « Nigra sum, sed formosa, filia Jerusalem (Cant. 1). » Nigra propter memoriam Ægyptiacæ vetustatis, sed formosa propter gratiam inventæ novitatis : nigra propter locum in quo adhuc realiter habitamus, sed formosa propter eum ad quem spe et desiderio festinamus. Quia ergo Ægyptus prima et præcipua monachis abundavit, cum ejus tenebras verus Oriens infusione sui luminis visitavit : pulchre Dominus huiusmodi gratiam prophetico spiritu præsignavit, cum per Isaiam benedictum Ægypti populum prædicavit. « Benedictus, inquit, populus meus Ægypti. » Sed ne ita monachis prædicta benedictio videretur conferri, ut clericis e diverso beneficium antiquum putaretur auferri, cum dixisset divinus sermo : « Benedictus populus meus Ægypti, » subjunxit : « hæreditas autem mea Israel. » Per Israel ordo clericalis mihi videtur designari, qui in populo Israel ortum accipiens, in eo quoque meruit sublimari, qui in eo apostolos, et quos elegerunt apostoli, carne et spiritu veros Israelitas ad præventum sui accipere meruit presbyteros et levitas. In illo quidem populo Christus clericalem ordinem erudit; in illo ei dignitatem ecclesiasticam impertivit; in illo Christus ipse ordo clericalis audivit; in illo ei usque ad crucem et lapides obedivit; in illo Christus passus, mortuus, suscitatus, videlicet illis est in cœlum ad

A Patris dexteram elevatus. Recte ergo Israel ordo dictus est clericalis, cui a Christo data est major gratia spiritalis, cui specialiter dictum est : « Beati oculi qui vident quæ vos videtis (Luc. x); » et : « Vobis datum est nosse mysterium regni Dei (Matth. xiii), » qui Christum carne videns et spiritu, meruit ei familiariter cæteris inhærere, qui in suis tentationibus cum eo meruit fideliter permanere.

CAPITULUM CI.

Huic ordini Christus in Petro regendæ Ecclesiæ tam honorem quam ministerium delegavit; huic in Joanne Matrem virginem virgini commendavit; huic in utrisque suam in monte Thabor gloriam revelavit; huic in Stephano cœlos aperiens stantem se ad Patris dexteram demonstravit; hunc in Paulo ad audiendum indicibilia verba usque ac cœlum tertium sublimavit; hunc in apostolis omnibus ad prædicandum, baptizandum, ligandum vice sua in Ecclesia subrogavit. Iste igitur ordo non solum hæres Dei, vel coheres Christi, sed expressius et convenientius hæreditas appellatur, quem non sicut cæteros Christus complexus est amore, vel beneficio generali, sed eum affectu quodam tenero, et sorte sortitus est speciali. Unde et in psalmis dicit : « Funes ceciderunt mihi in præclaris (Psal. xvi). » Et quia videbat quosdam qui vel multum de Mæcenate supino referentes contemnerent huius apostolici ordinis paupertatem, vel corvino colore majorem simulare præsumerent sanctitatem, cum dixisset : « Funes ceciderunt mihi in præclaris, » statim subjunxit : « Etenim hæreditas mea præclara est mihi (ibid.); » quasi diceret : Etsi vobis hæreditas mea vilis est qui, vel tumentis supercilio humilitatem apostolicam fastiditis, vel vobis potius qui tenebrosa sanctitatis imagine superbitis; mihi tamen hæreditas mea et clara est et præclara : clara quidem propter collatæ beneficium sanctitatis, clara vero propter præcelsum ecclesiasticæ fastigium dignitatis. Propter hanc autem sortem præclaram, præcipuam, specialem, hunc ordinem ab antiquo dici placuit clericalem, ut cum talis ordo tali nomine consecratur, cuius esset prærogativæ in ipso nomine signaretur. Cleros autem Græce, sors Latine; sors autem hæreditas appellatur, pro eo quod sorte hæreditas dividatur. Sic enim per Moysen Dominus dixit : « Singulis ut sors ceciderit ita tribuetur hæreditas (Num. xxxiii). » Quia ergo huic ordini terrena hæreditas non donatur, sed pars illi, vel portio Deus, et Dei sanctuarium assignatur, sicut item per Moysen dicitur : « Dominus ipse est hæreditas eorum (Deut. xxi); » recte, et ipse ordo versa vice Dei hæreditas nominatur, pro eo quod eum ad regendum vice sua Ecclesiam specialis funiculo gratiæ sortiator. Cui hæreditati dicitur in psalmo : « Si dormiatis inter medios clericos pennæ columbæ deargentatæ (Psal. lxxvi). » Cleros dicit duas hæreditates, quas duo Testamenta promittunt, quarum prima, et inferior temporalis; secunda et multo præstantior æternalis. In primo enim Testamento dierum super terram promittitur longitudo, et in ipsa longitudine

465 bona corporis valetudo, adversus hostes insuperabilis fortitudo; frumenti, vini, et olei plenitudo; et, ne longum faciam, tanta bonorum temporalium amplitudo, ut ampliorem appetere non presumat terreni desiderii profunda latitudo. In secundo vero Testamento vita promittitur immortalis, pax æterna, lux indeficiens, lætitia spiritalis: angelorum grata societas, sine fastidio plena satiety, ipsius Dei visio luminosa, et ejusdem visionis perseverantia gloriosa.

CAPITULUM CII.

Hæ sunt duæ hæreditates quæ in duobus Testamentis, sicut dictum est, promittuntur, quæ per illa suis cultoribus conferuntur, in quarum altera somno gravi et mortifero, in altera, dulci et salutariter sopiuntur. In prima hæreditate, dormire dicitur qui bona temporalia totis visibus amplexatur, qui habendis inhiat, habitis justo amplius delectatur; qui cæcatus corde, solis visibilibus adhærescit, et in hac cæcitate, securitate misera tanquam dormiens requiescit. Sic dormire quosdam apud Corinthios Paulus noverat dicens: « Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi (II Cor. xi); » et ad Thessalonicenses: « Qui dormiunt, nocte dormiunt (I Thess. v). » Et Isaias: « Speculatores, inquit, cæci omnes vos, dormientes et amantes somnia (Isa. lvi). » Dominus quoque noster discipulos arguit hujus dormitionis, cum ipse vigilans agonizaret, sub ipsius articulo passionis. « Venit, inquit, et invenit eos dormientes (Matth. xxiv); » id est amori hujus vitæ adhuc carnaliter inhærentes. « Erant enim, ait, oculi eorum gravati (ibid.), » id est timore moriendi usque ad fugæ vel negationis periculum tenebrati. Ideo Petrum arguit qui se promiserat quasi nullatenus dormiturum; sed cum eo usque ad mortem fideliter permansurum: « Simon, dormis? Non potuisti una hora vigilare mecum? » (Matth. xiv.) Tu qui dixeras: Animam meam pro te pono, et si oportuerit me mori tecum, non te negabo; tu, inquam, dormis inminente mortis articulo, cum potissimum debueras vigilare, ut unius horæ compendio æternum posses dispendium evitare? In secunda vero hæreditate quasi dormire judicatur qui, remota sollicitudine temporalis, securitate inventa gratulatur; qui optato angelorum consortio gloriatur: qui revelata facie gloriam Domini contempletur, cum ejus visioni nulla interpolatio refragatur, cum pax justitiam osculatur, cum justitia in judicium commotatur, cum inchoata charitas sine debito consummatur. Quam dormitionem David in spiritu prævidebat: et eam se adepturum præsumptione humili fiducialiter asserbat. « In pace, inquit, in idipsum dormiam et requiescam (Psal. iv). » Beata est illa pax, ad quam justus cum venerit, dicitur obdormire, id est securitatem tam gratam, tam perpetuam creditur invenire, ut nulla omnino discors adversitas; non adversa diversitas vel occurrat, vel prævaleat contra ipsum, imo omnis expers injuriæ requiescit delectabiliter in idipsum. Cujusmodi pacem

vel dormitionem alibi quoque Dominus designare videtur; cum terram promissionis filiis Israel in Levitico pollicetur. « Dabo, inquit, pacem in finibus vestris, dormietis, et non erit qui exterreat (Levit. xxvi). » Illius quippe cœlestis patriæ fines adeo sunt pacati, illius Hierusalem portæ, seræ, vectes, adeo confortati, ut in eis somno longo et delectabili dormiantur, nec quisquam vel ad sonum velantis folii terreator. In his duobus clericis, ut prædictum est, sic dormitur, cum scilicet, vel in primo mortifera, vel in secundo salutifera requies invenitur. Inter medios autem clericos, id est inter duas hæreditates dormit, qui et appetere temporalia non contendit, et ipsa nondum cœlestia quæ desiderat apprehendit. Cum enim quis a tumultu forensium sequestratur, cum desideriis carnalibus refragatur, cum honores, gloriam, divitias aspernatur; cum sic manet in carne, ut non ea quæ carnis sunt amplectatur, quid nisi de hæreditate temporali videtur quodammodo jam exire, et oblitus priorum, in sinu vel gremio quietis obdormire? Quia vero de corpore mortis hujus nondum penitus liberatur, nondum interiora sanctuarii remoto velamine contempletur, quid nisi ea quorum odorem amando meruit prægustare, foris in vestibulo quasi dormiens videtur somnare? Inter duas igitur hæreditates dormit, qui et de ista jam aliquantulum est egressus, et in illam nondum penitus est ingressus; qui ab hujus appetitu, torpore laudabili defetiscit, et alteram quam nondum obtinere prævalet, concupiscit. Sic inter medios clericos jussit Deus eum quem prædiximus obdormire, unde et eundem clericali nomine voluit insignire, ut, cum attenderet tali nomine se censeri, sciret unde et quo deberet promoveri. Dormiendo quippe inter clericos efficiuntur clerici pennæ columbæ, quia tunc eorum verbo et exemplo Ecclesia de terrenis ad cœlestia sublevatur, cum eorum et vita et doctrina in quiete et otio soporatur. Ideo Christus illum discipulum quem plurimum diligebat, quem doctorem et ductorem proponere clericis disponebat, super pectus suum affectuose in cœna reclinavit, eique non somnandi, sed contemplandi gratia soporato, vivendi et docendi gratiam inspiravit, ostendens quia eum ordinem, cujus pennis necesse est Ecclesiam sublimari, vult in pace et otio delectabiliter soporari; hic autem soporatus hæreditate possidet sanctuarium **466** Dei, et ipsa veras vicem efficitur hæreditas Dei, ut sicut ei hæreditario jure sanctuarium vel sacerdotium assignatur, sic ipse specialiter præ cæteris Dei possessio vel hæreditas habeatur. Hoc nimirum Dominus per Isaiam, ut superius dictum est, designavit, cum Ægyptios monachos populum suum generaliter appellavit, clericis vero specialiter nomen hæreditarium reservavit. « Benedictus, inquit, populus meus Ægypti: hæreditas autem mea Israel (Isa. xix). » Cum ergo se monachi considerant benedictionis munere profecisse, non possunt clericos a dignitate pristina defecisse; quia iam

hæreditas, ipsi Israel specialiter appellantur, his videlicet causis quæ superius memorantur.

CAPITULUM CIII.

Potuissem hoc loco præsentem responsionem congrue terminare, nisi eam cujusdam monachi disputatio quæ scripta est, cogeret aliquantulum prolongare, quæ nostris assertionibus quibus clericos digniores monachis volumus demonstrare, invenitur plurimum obviare. Hanc autem disputationem nec volui, nec debui silentio præterire, ne si eam forte in manus vestras contigerit devenire, in dubium feramini cui debeatis potissimum consentire. Cum ille monachus, quem nequaquam facie, sed nomine tantum novi, disputaret cum quodam suæ civitatis clerico, quem et facie et nomine bene novi, volens monachos justo amplius commendare, digniores eos clericis nisus est affirmare. Et quia idem clericus adversanti monacho facile non cedebat, de epistolis Hieronymi testimonia monachus proferebat, quæ quoniam apud se usu et memoria retinebat, excerpens ea quæ parti suæ congruere videbantur, ad suum arbitrium inflectebat. Ille autem clericus epistolas Hieronymi, vel non legerat, ut videtur, vel non commendarat memoriæ; et quia tanti viri auctoritatibus nequaquam resistere præsumebat, auditis testimoniis tandem assensum tribuebat. Verum si eas legisset, et lectas memoria tenuisset, posset, quantum æstimo, convenientius respondere et opposita oppositis fiducialiter remove. Quod si quid inter eos de lectione Porphyrii vel Aristotelis ageretur, non dubito quin clericus monacho nequaquam inferior, imo longe superior haberetur, quippe qui et sæcularibus litteris erat admodum eruditus, et ad proponendum vel respondendum irreprehensibiliter expeditus. Divinarum quoque scientia litterarum non caruit, imo se tam studiosè in illis exercuit, ut cum de eis aliquando cum eodem monacho graviter disceptaret, consulta Londunensium magistrorum auctoritas, saniores ejus sententiam judicaret. Quod ergo cessit monacho dignitatem monachicam justo amplius extollenti, et ad munimen causæ suæ de epistolis Hieronymi testimonia proferenti; ea quam prædixi causa, mihi videtur existisse, quod scilicet earundem epistolarum non credo eum notitiam habuisse. Quamvis a nonnullis illius civitatis clericis asseratur, et eorum assertio satis verisimilis habeatur, quod hujus disputationis quæ scripta est, idem ipse monachus notarius extiterit, ipse eam exceperit, ipse eam scripserit, et pro suo arbitratu illum victum, se autem victorem descripserit, sed hoc in præsentem iudicium seponamus, et ad id quod monachus asserit veniamus.

CAPITULUM CIV.

Dicit quidem monachos ob hoc esse clericis digniores, quia et professione monachica decorantur, et sacris ut clerici fungentes ordinibus altario famulantur; et cum isti tantummodo sint clerici, illi et monachi pariter habentur et clerici. « Cum enim, ait, clericatus sit, non tonsura, non habitus, non

scientia litterarum, sed officium altaris; monachi autem officio fungantur altaris, constat eos quoque esse clericos qui agunt ea quæ sunt propria clericorum; quibus ad cumulum dignitatis adjungitur habitus et professio monachorum. » Sed congruum videtur ipsius monachi verba præsentem opusculo inserere, ut certius teneatis quid, quomodo necesse sit eisdem respondere. « Clerico loquens monachus clericatus, inquit, non scientia litterarum, non tonsura vel habitus tuus, sed altaris est officium. Et hic idcirco tali censetur nomine, quia cum in veteri lege, tribus Israel forte divideret Dominus terram in funiculo distributionis; tribus Levi quæ in sanctuario ministrare debebat, sortem non aliam quam ipsum Dominum, id est altare Domini accepit; videlicet ut altario serviens de altario viveret. Igitur clerici sunt quicumque altario serviunt, nec aliud clericatus significat quam altaris officium. Itaque concedere oportet quod non ob aliud clericus dicaris, vel sis, nisi quia fungeris ordinibus altaris. At ego quoque eisdem ordinibus fungor, nempe et cum auctoritate regulæ meæ functus sum sacerdotio, igitur et ego clericus sum. « Sic monachus proponendo, assumendo, inferendo, se esse clericum asseverat, et in eadem assertione inflexibiliter perseverat; adjungens se ob hoc digniorem clerico judicari, quia cum clericatu invenitur, etiam professione monachica decorari. Ait enim: « Mihi autem qui cum splendore monachici ordinis honore quoque sacerdotalis ac levitici fungor ordinis, nullatenus æqualem te videri patior. Nam sicut verissime ait quidam: « Maria virgo, et Joannes virgo; sed major proportio in Maria, quia Joannes tantummodo virgo, Maria autem, et mater et virgo: « sic nimirum major in me proportio quam in te, quia tu clericus tantum, ego et monachus et clericus sum. Jam tenes me qui monachus sum, esse etiam clericum: videlicet quia sacri altaris ordinibus functus sum. » His verbis monachus et se esse clericum asserit, quia sacris ordinibus functus est, et digniorem clerico se esse contendit, quia et monachus est. Quem vero monachum digniorem clerico dici non patitur, vel cui monacho parem esse clericum fateatur; in eadem disputatione apertius declaratur. Ait enim clericus qui adversabatur: « Tibi hæc opposita videntur, scilicet monachus et clericatus: illa quidem diversa sunt, unde et singula sine alterutro esse possunt ut in te, vel in illo clericatus sine monachatu est: itemque in laico quolibet converso, monachus absque clericatu. Cui te parem esse non nego, cum auctoritate canonum quæ monacho nullos gradus altaris habenti, si in crimine lapsus fuerit, eundem poenitentiae modum præscribant quem et clerico qui est levitici ordinis. » Videtis quia laicum (si monachus tantum fiat, et altaris ministerio non fungatur) æqualem esse clerico levitici ordinis protestatur: eo fretus argumento, quod si hujusmodi monachus in fovea criminis prolabor, idem ei poenitentiae modus, qui et levitici clerico, auctoritate ca-

nonum injungatur. Sed, ut æstimo, non est hoc satis necessarium argumentum, neque hujus argumenti satis sufficiens munimentum; et ad id quod sic affirmare nititur reprobandum, non est denuo magnopere laborandum. Satis enim superque est superius demonstratum, non debere cœquari clericali monachatum, nec est necesse ut id toties repetatur, ne identitate superfluo repetita fastidium audientibus ingeratur. Denique quis sane sapiens æquo animo patiat, ut levitæ clerico par esse laicus monachus asseratur, cum huic nec nutre in Ecclesia concedatur, in illius autem ore verbum Evangelii committatur? Ille quidem et si ore sacro Christi corpus nondum sufficit consecrare, tamen consecranti sic invenitur familiariter ministrare, ut calici manum apponere jubeatur, et tanto mysterio cooperatoarius necessarius habeatur, ne videlicet pontifex id solus agere videatur, sed ad sacrum officium quasi consors diaconus admittatur.

CAPITULUM CV.

Quod autem monacho, si in crimen lapsus fuerit, idem pœnitentiæ mōlus, qui et clerico levitici ordinis, assignatur, non dignitatis æqualitas designatur, sed ecclesiastica censura justo moderamine dispensatur, ut erga eum moderatius agat, qui cogente officio cum sæcularibus conversatur, in eum vero districtam sententiam proferat, qui remotus a sæculo, sæculi tamen criminibus implicatur. Cum enim levita ministerio fungitur clericali, cum exigente officio colliditur frequentia populari, cum vel præse, vel absente forte presbytero compellitur cæteros consolari, visitare viduas, conjugatas instruere, virgines exhortari, cum his et hujusmodi studiis cogitur occupari, quid mirum si invenitur molestiis collateralibus aggravari? Quid, inquam, mirum, si æstuante Cancro fenum in montibus, solis radiis expositum, arefcit, si eo arente castitatis flosculus emarcescit, qui quaudiu in valle recondita sub arborum tegmine delitescit, congruo fotes irriguo, decore debito viridescit? Imo mirum et mirandum, si cum propter officium clericatus, levita turbis sæcularibus admiscetur, abundante gratia, vitiatorum visco sæcularium non tenetur; si cum studet tam viris quam feminis spiritale debitum impertire, ignis molestias occurrentis illæso potest vestigio pertransire. Sicut ergo propter gradum altiore dignitatis, lapsus ejus gravior reputatur, sic propter officium importunum, dignior venia judicatur, et ministrum suum arguit pontifex in spiritu lenitatis, considerans esse difficile, tenere propositæ statum indeclinabilem sanctitatis. Si vero monachus qui extra ecclesiastica non tenetur, qui jure sui ordinis a frequentia populû removetur, cujus est officium dare operam lacrymis, solitario in angulo residere, occursum fugere hominum, et præcipue mulierum, nec videre quidquid blanditur in sæculo, admonitione sui habitus abhorre, latentem sub silentio, commune cum exterioribus nil habere; si iste, inquam, rupto repagulo continentie singularis, nullo

A pudore coercitus prorumpat ad turpitudinem lupanaris, quis non eum dignum pœnæ indicet gravioris, quod quasi libens deseruit umbram latibuli tutioris? Quanto enim facilius potuit continentiam observare, cujus erat officium sub umbra silentii latitare, tanto in eum censura ecclesiastica severius exercetur, tanto ejus morbo medicina mordacior adhibetur. Non igitur in eodem pœnitentiæ modo, quem monacho et levitæ canonum præscribit auctoritas, dignitatis signatur æqualitas, sed inæqualis pensatur securitas, ut clericus quem ministerii urget occasio, paulo indulgentius puniatur, ei vero quem secariorem monachica reddit professio, districto judicio non pareatur. Clericus nimirum multo gravius commérito puniretur, quo quanto gradus altior, tanto lapsus gravior perhibetur; sed si in eum sine misericordia judicium ageretur, vix posset forsitan inveniri qui clericali ministerio fungeretur. Nunc ad id quod monachus dicit se esse et clericum, volo aliquantulum respondere; si tamen Deus, vel sentire quod verum est, vel quod sensero, dederit explicare. Pauper enim spiritus, ad sentiendum subtilia angustus et tardior invenitur, et ad explicandum quæ senserit multo plerumque majoribus angustiis præpeditur, quia, et si investigando tandem potest aliquid per intelligentiam invenire, tamen propter verborum penuriam non prævalet quæ inventa sunt expedire. Ille ergo nostræ paupertati valde necessarius est, qui et sapientia Dei et verbum Dei Deus est, ut eo largiente nostram intelligentiam notitia veritatis illustret, et tandem notitiam curia verborum suppellex non angustet.

CAPITULUM CVI.

Dicit monachus se ideo clericum esse, quia servit altari. « Tribus enim, inquit, Levi quæ in sanctuario ministrare debebat, non aliam sortem accepit quam altare Domini. » Videlicet ut altario serviens, de altario viveret. « Igitur, inquit, clerici sunt quicumque altari servant. » Miror quare non etiam intulit: Igitur clerici sunt quicumque de altario vivunt. Sicut enim proprium est clericorum servire altari, sic proprium etiam est eorum vivere de altario, quia sacerdotibus et levitis, quibus in lege constitutum est ut altario servirent, constitutum est etiam ut de altario viverent: ne inter fratres suos aliam sortem acciperent quam altare, scilicet, ut ei ministerium imponderent spiritale, et de eo alimentum acciperent temporale. An ideo inferre etiam noluit: Igitur clerici sunt quicumque de altario vivunt, sicut intulit: « Igitur clerici sunt quicumque altario servant; » ne superflua talis illatio videretur, cum hoc quasi constans et nulli dubium haberetur? Constat enim quia sicut tribus Levi ordinata est ad serviendum altari, sic ei ordinatum est ut viveret de altari, nec alia quam illa tribus altaris officio mancipatur, nec alii quam illi vivere de altario divinitus assignatur. Si ergo ad id temporis sermo noster refertur, quoad serviendum altari sola tribus levitica postpositis cæteris antefertur, eiqne inter fratres alia hæreditas non confertur, satis, ut

statimo, convenienter infertur quia quicumque de altari vivunt, levitici generis sunt. Sed nunquid hoc idem nostro poterit tempore convenire, in quo non una tribus Levi, sed tam de Judæis quam de gentibus inveniuntur altario deservire; cum jam non in templo, vel tabernaculo veteri sanguinem fundimus vitulorum, sed in Ecclesia Christi vitulos offerimus consentientium labiorum? Nunquid, inquam, hoc nostro tempore congruit ut dicatur: Quicumque altario serviunt, vel, quicumque de altario vivunt, clerici sunt, cum hoc de filiis Levi posset dici qui sunt clericorum in hoc officio præcessores; et quorum sunt in Ecclesia clerici successores? Sed alius mihi videtur esse status præsentis Ecclesie, alius Synagoge: nec quidquid in illa de tribu Levi poterat probabiliter affirmari, potest per omnia clericis nostri temporis coaptari. Ut enim unum horum quæ præmissi repelam, quis dixerit omnes quicumque de altario vivunt clericus esse, cum videamus multos de Ecclesia temporales sumptus accipere quos nemo præsumit clericos dicere? Plures quidem, etiam laici, ecclesiasticos redditus concessi sunt dispensationis gratia possidere, quæ concessio jam videtur robur tam validum obtinere, ut eam quis vel non debeat, vel facile non possit abolere: reclamantibus fere eunctis, quia talis usus antiquitatis debeat privilegio prævalere. In multis quoque monasteriis videmus feminas religionis gratia congregari, quas loquendi consuetudine, sanctimonialis vel monachas novimus appellari, ad usus quarum cum certum sit oblationes et decimas delegari, satis liquido declaratur non omnes esse clericos qui vivunt de altari. Denique Apostolus (*1 Tim. v*) vult ut vidua sexaginta annorum eligatur, quæ de templi ærario temporalem alimoniam consequatur; et fidelem quemque ut ministret suis viduis diligentius adhortatur, ne gravata Ecclesia his quæ vere sunt viduæ minus sufficiens habeatur. Ex quo patet quia, etsi proprium est clericorum vivere de altari, jam tamen non omnes clericus sunt qui vivunt de altari. Sicut autem non omnes qui vivunt de altari clericus sunt, sic e regione non omnes vivunt de altari qui tamen clericus sunt. Multos enim videmus clericos, quibus nulli ecclesiastici redditus conferuntur, qui de altari nil temporalis commodi consequuntur; sed paupertate vel voluntaria, vel invita forsitan atteruntur, vel necessaria vitæ hujus aliunde sibi acquirere moluntur. Denique Paulus (*1 Thess. ii*) cum serviret altari, volebat tamen vivere de altari, et cum annuntians Evangelium, explet graviter officium clericale, volebat tamen consequi de Evangelio commodum temporale. Itaque, ut prædictum est, sicut non omnes clericus sunt qui vivunt de altari, sic non omnes qui clericus sunt **469** habent vivere de altari, cum in lege tamen constitutum sit ut tribus levitica viveret de altari, nec alii nisi ei constitutum sit vivere de altari.

CAPITULUM CVII.

Sic etiam, nisi fallor, non quicumque est clericus

A servit altari; nec e converso, clericus est omnis qui servit altari. Servitium autem quo altari servitur, duobus modis, ut mihi videtur, convenienter accipitur. Tunc enim altari quodammodo deservimus, cum in ecclesia coram altario convenimus, voce consona, psalmis, hymnis, canticis spiritualibus personamus; horas, quæ dicuntur regulares vel canonicæ, solemniter decantamus. Quo nimirum modo non solum clerici, vel monachi, sed et monachæ, vel sanctimonialis inveniuntur altario deservire, propter quod asserunt sibi quoque non indebito convenire, ut de ecclesia vitæ hujus necessaria consequantur, cui officio spirituali, id est melodia litterali quemadmodum clerici famulantur. Sed hoc in præsentis servitium seponatur, cum de eo noster monachus non loquatur. Est alius modus serviendi, quo propius et sanctius altari deservitur, ad quod regulariter peragendum sacris ordinibus minister insignitur; ad eos autem ordines ille duntaxat discrete et salubriter accersitur, qui vita et scientia prior cæteris invenitur. Est autem hujus officii tanta prærogativa, ut se indigne ingerentibus non mediocriter sit nociva, accedentibus vero præsumptione humili, vel humilitate præsumptiva, sit profecto et salutis perfectæ et perfectionis salutiferæ completiva. Denique non agit hoc officium monacha, non sanctimonialis, non quod in illis nulla sit sanctitas vel scientia litteralis, sed quod auctoritas ecclesiastica, quæ sanctitati et scientiæ altaris sacramenta committit, sexum tamen semineum ad eadem peragenda non admittit. Itaque presbyter cujus est sacro manus uncta liquore, in altari corpus Christi conficit sacro ore, cum substantiam panis et vini veraciter corruptibilem nullo penitus dubitante, signo crucis et virtute verborum adhibitis, reddit incorruptam, ascriptam, ratam, spiritu efficaciter operante; ita quidem ut visibilis species oculis non appareat transformata, substantia vero certa fide teneatur esse in aliud invisibiliter transmutata. Huic autem officio diaconus minister secundus adhibetur, qui ad peragendum quæ sancta sunt adeo necessarius perhibetur, ut per eum intra sacra solemnia verbum Evangelii prædicetur, per eum calix benedicendus ipsi presbytero præsentetur. Hi duo, scilicet presbyter et diaconus, sacris ordinibus dicuntur insigniti, unde et sacrarum scientia Scripturarum debent esse præ cæteris eruditi, ut non tenebris ignorantiae, sed sapientiæ compedibus laudabiliter irretiti, et ad docendum quæ didicerint, et ad faciendum quæ docuerint, inveniantur expediti. Sunt præter istos alii qui, etiam circa altaris ministerium occupantur, et ad id peragendum a pontificibus ordinantur; qui, etsi gradum sanctitatis habere non negantur, non tamen eorum sacri ordines appellantur. Non enim quisquam subdiaconum, acolythum, exorcistam, lectorem, ostiarium, locum sanctitatis negabit obtinere, quamvis constet eos presbyteris et diaconibus subiacere; quia et illa sancta sunt quæ illi debent jure sui ordinis pro-

videre, et ista sacrosancta, et si quid amplius potest dici, quæ presbyter et diaconus jubentur adimplere.

CAPITULUM CVIII.

Quia vero hujusmodi fungi ordinibus proprium est clericorum, eisdem autem funguntur nonnulli etiam monachorum, monachus de quo loquor, ob hoc se etiam clericum protestatur, quia quod est clerici, sacris et ipse ordinibus sublimatur. Cui assertioni dicit etiam Hieronymum concordare, et in suis eum opusculis hoc idem comprobare; præsertim in illa quam Nepotiano invenitur epistolam delegare: in qua tam illum quam ceteros, qui monachi simul et clerici sunt, studet diligentius informare. Hoc enim, ut monachus ait, et ipsius epistolæ titulo præsignatur, et in prosecutione operis evidentius demonstratur. Ait quippe monachus de Hieronymo (117): « Cæterum ad Nepotianum scribit de vita monachorum, et clericorum eorum qui monachi pariter et clerici sunt; » et infra: « Nepotianus, inquit, ad quem vel propter quem scribit, unus idemque, monachus pariterque et clericus est. » Et infra: « Instituit, inquit, in hoc uno Nepotiano, qualiter se habeant hi qui utriusque ordinis, id est clericalis et monachici, sunt. » Et paulo post: « Idcirco, ait, epistola illa sic intitulatur: De vita clericorum et monachorum, quorum, ut ipse Hieronymus in eadem ait, et sacerdotium proposito, et propositum ornatur sacerdotio. » Si pace monachi potest dici, nec ita invenitur epistolæ titulus se habere, nec ipsa epistola talem prosecutionem cognoscitur exhibere. Illi quidem codices quos inspicere potui, nihil de monachis in titulo pollicentur, sed de vita solummodo clericorum Hieronymum scribere profitentur. Quod etsi vel in nostris, vel quibuslibet aliis codicibus talis titulus scriptorum vitio poneretur, **470** non tamen ei à prudentibus crederetur, cum testimonium possint multo verius invenire quo ad rei veritatem possint certius pervenire. In ipsa quidem fronte hujus epistolæ, satis liquido declaratur quod Nepotianus Hieronymum obnixè deprecatur (118) ut ei scribat qualiter vel clericus, vel monachus debeat vitare, qui, vanitate sæculi derelicta, Deo proposuit perfectius militare. Sed quia eidem Nepotiano, avunculus suus Heliodorus pontifex, et monachus libellum scripserat de institutione monachorum, non præsumit Hieronymus hoc ipsum iterare, ne quasi sancto viro videatur injuriam irrogare; si libello illius libellum alterum superponat, et illius scientiæ quasi suam scientiam procaciter anteponat. Omittens itaque de monachis de quibus ad unguem ille suus avunculus informarat, scribit tantum de clericis, de quibus ille scribi etiam postularat, ne vel de illis scribendo præsumptionis argui mereretur, vel de istis tacendo fratris petitionem contemnere videre-

tur. Ait enim: « Petis a me, Nepotiane charissime, litteris transmarinis, et crebro petis ut tibi brevi volumine digeram præcepta vivendi, et qua ratione is qui, sæculi militia derelicta, vel monachus cœperit esse, vel clericus rectum Christi tramitem teneat, ne ad diversa vitiorum diverticula rapiatur. » Et infra (119): « Scio, inquit, a beato avunculo tuo Heliodoro, qui nunc pontifex Christi est, te et didicisse quæ sancta sunt, et quotidie discere, normaunque vitæ ejus exemplum habere virtutum; sed et nostra, qualiacunque sunt, suscipe, et libellum hunc libello illius copulato, ut cum ille te monachum erudierit, hic clericum doceat te esse perfectum. » Videtis quia, quamvis Nepotianus sibi libellum scribi de institutione, tam clericali quam monachica deprecatur, non tamen nisi clericum se docere Hieronymus pollicetur, et hoc per totum corpus epistolæ satis prosequitur evidenter, dum vix de monachis bis vel tertio loquitur incidenter. Denique cum cuidam nomine Rustico idem Hieronymus epistolam de institutione describeret monachorum, istam quam prædiximus se scripsisse asseruit de institutione clericorum. Ait enim illi de clericis (119): « Habeant illi ordinem suum; quem si tenueris, quomodo tibi in eo vivendum sit editus ad Nepotianum liber docere te poterit. » Cum igitur Rustico Hieronymus de institutione monachica libellum transmittit, quare eum doceri perfectionem clericalem ad libellum editum Nepotiano remittit, nisi quia, sicut in isto monachus, ita in illo clericus eruditur, et non amborum communiter in utrisque, sed in singulis singulorum perfectio definitur? Quod autem Hieronymus ad Nepotianum dicit: « Quorum sacerdotium proposito, et propositum ornatur sacerdotio; » non sicut monachus noster ait, de his qui monachi simul et clerici sunt dicitur conjunctive, sed de clericis et monachis debet intelligi disjunctive, sicut ipso verborum ordine manifestius demonstratur, si paulo diligentius attendatur. Ait enim: « Quanto magis in monachis et in clericis, quorum sacerdotium proposito, et propositum ornatur sacerdotio! » Et paulo post: « Solis, inquit, clericis et monachis hoc lege prohibetur, » dicendo quanto magis in monachis et in clericis, et infra, solis clericis et monachis, satis liquido manifestat quod non eodem monachos quos et clericos vult intelligi; sed distincte loquitur de utrisque, quorum et religiosum propositum sacerdotale ornatur officio dignitatis, et sacerdotale officium religiosæ proposito sanctitatis. Utrique enim, id est clerici et monachi, et religionis proposito decorantur, et sacerdotali officio venustantur. « Quanto magis, inquit, in monachis et in clericis. » Intra posita quippe, et, particula conjunctiva, sicut duos illos ablativos regulariter in oratione conjungit, sic eorum significata disjungit, ut scilicet alii monachi, alii cle-

(117) Lib. II, epist. 42.

(118) Epist. fam. Hier., l. II, epist. 12.

(119) Ibidem.

(119) D. Hier., lib. II, epist. 13.

rici necessario intelligantur, et istorum sensus nominum interposito *et*, vel *in*, nullatenus confundantur.

CAPITULUM CIX.

Quod autem monachus dicit quia Nepotianus ad quem, vel propter quem Hieronymus hanc epistolam scribit, unus itemque monachus pariter et clericus est, unde hoc probare possit non video; quia nec in epistola legitur monachus existisse, nec usquam alibi recolo me legisse. Etsi enim avunculus suus Heliodorus libellum ei scripsit, in quo qualiter monachus vivere debeat declaravit, non tamen ex hoc eum fuisse monachum demonstravit, quia, etsi ille perfectionem monachicam legendo voluit erudiri, non tamen forte vitam monachicam vivendo voluit experi. Clericum autem eum invenitur Hieronymus appellare, non solum in hac epistola, in qua tam eum quam in eo ceteros clericos voluit informare, sed et alibi eum lacrymabiliter irreparabili conqueritur de jactura, quod scilicet eundem Nepotianum de medio mors abstulerit immatura. Scribens enim pontifici Heliodoro quem de nepotis obitu noverat inconsolabiliter contristari, volensque eum compatiens alloquio consolari, inter cetera de Nepotiano sic ait (120): « Quid plura? Fit clericus et per solitos gradus presbyter ordinatur. » Nec tamen moveat, si vel Hieronymus, vel sanctorum quilibet alius eos qui monachi sunt invenitur aliquando clericos nominare, et ex causa qualibet accidenti alieno eos vocabulo decorare. Nonnunquam enim monachus ad agendum quod clericus est vel se ingerit, vel forsitan invitatur, et propter assumptum officium clericus nominatur, sicut Hieronymus innuit cum Rusticum monachum diligentius adhortatur, ut sic in monachatu vivat, ut clericus tandem fieri mereatur (120'): « Ita, inquit, age et vive in monasterio ut clericus esse merearis, cum ad perfectam ætatem veneris; si tamen vita comes fuerit, et te, vel populus, vel pontifex civitatis in clericum elegerint, agito quæ clericus sunt, et inter ipsos sectare meliores. » Et meus ille Augustinus quod superius dictum est: « Cum bonus, inquit, monachus vix bonum clericum faciat. » Sed scire debet vestra dilectio quod impropria est hujusmodi locutio, nec est divinarum series Scripturarum tam lucida, tam serena, ut ab improprietatis obscuro sit penitus aliena. Unde miror si monachus quem scio apprimè fuisse litteratum, non attendit in Scripturis hoc esse frequentius usitatum, ut, cum quis agit quod est alteri quasi proprius assignatum, ex eo sibi nomen contrahat mutuum. Denique Dominus in Evangelio eum qui apostolus erat, diabolum nominavit; quia videlicet sibi ille officium diabolicum vindicavit. « Nonne, inquit, ego duodecim vos elegi, et unus ex vobis diabolus est? » (Joan. vi.) Non dixit: Unus ex vobis agit quod diaboli est, quod

proprie posset dici; sed: unus ex vobis diabolus est, quod improprie constat dici; quia ei nomen illius locutione duntaxat impropria congruebat, ejus opus vel officium peragebat. Nulli autem dubium quin opus diaboli esset quod apostolus ille est persecutus, de cujus opere et ad Judæos alibi Dominus est locutus. « Vos, inquit, ex patre diabolo estis, et opera patris vestri vultis facere (Joan. viii). » In locutione etiam vulgari locum non modicum invenitur hæc improprietas obtinere: quod qui diligentius attenderit, facile poterit pervidere.

CAPITULUM CX.

Scitis quia dare operam scientiæ Scripturarum ita est proprium clericorum, ut quicumque voluerit clericus fieri, necesse sit litteris imbuatur, et sine earum quantumvis scientia, vel vix vel non quisquam clericus habeatur. Unde loquendi usus obtinuit, ut quem viderimus litteratum statim clericum nominemus, et quoniam agit quod clericus est, ex officio ei vocabulum assignemus. Si quis igitur litteratum militem idiotæ presbytero conferat, specialiter exclamabit et cum juramento affirmabit eundem militem meliorem presbytero clericum esse; quia scilicet miles legit, intelligit, dictat, versificatur, et inter clericos linguam Latinam proferens, solocismi nescius approbatur, presbyter vero non solum nescit orationem grammaticam irreprehensibiliter informare, sed forte nec Completorium solum regulariter cantare. Et tamen militem quem dicimus presbytero meliorem clericum esse, scimus procul dubio clericum non esse, sed improprii sermonis usus ita prævaluit, ut qui operam dat litteris, quod clericus est, clericus nominetur, quamvis eum non esse clericum nequaquam dubitetur. Denique cum aliquem monachum humanitatis et charitatis gratia convenimus, de quo utrum sciat an nesciat litteras nondum scimus: interrogamus eum utrum clericus sit, non quærentes scire utrum sit ad agendum altaris officium ordinatus, sed tantummodo, utrum sit litteratus. At ille ad interrogata consequenter respondens, dicit se clericum esse, si litteratus est; conversum vero laicum, si illiteratus est. Inter eas quoque sanctimoniales, vel monachos a quibus Deo in Ecclesia labore litterario deservitur, si qua perfectius imbuta litteris invenitur, non proprio sed improprio sermone bonus clericus appellatur, in quo nihil aliud quam ejus scientia prædicatur. Cum aliquando, me præsentem, vir quidam moribus et habitu religiosus in quamdam ecclesiam deveniret, et sanctimonialem, tam ætate quam scientia præmataram, coram altario tenentem libellum in manibus inveniret, inter cetera quæ ad invicem mature contulerunt, sciscitatus est ab ea quid teneret, quid videlicet libellus quem tenebat in manibus contineret. At illa: « Vitam, inquit, ejusdam virginis quam dictavi, quam scripto cum essem juvenula commendavi. » Et adjunxit: « Fui enim bonus clericus. »

(120) Epist. D. Hier., l. ii, epist. 22.

(120') Lib. ii, epist. 13.

In quo dicto nihil aliud intelligendum adnotavi quam quod bene litterata fuisset, cum junior vitam virginitatis descripsisset. Sic et de quibusdam aliis quas scio admodum litteratas, vel esse, vel fuisse, recolo frequentius me audisse, ut cum de cujuslibet eorum scientia sermo in medium versaretur, ipsa bonus clericus diceretur. Et miror cum in muliere clericalis scientia prædicetur, cur non bona clerica, sed bonus clericus nominetur, cum satis convenientius videretur, ut sicut a monacho monacha, sic a clerico clerica **472** diceretur. Eas quidem quas sub religionis habitu constat in monasterio conversari, vel sanctimonialia, vel nonnas, vel monachas in Patrum opusculis invenio nominari; clericas vero utrum usquam scriptum invenerim, non possum recordari, et a nullo sermonem Latinum proferente, aliquas audio sic vocari. Quod quare acciderit, non satis mihi liquido declaratur, nisi forte ut nostri monachi sententia retundatur, qui monachos, quos audit clericos nominari, esse clericos arbitratur, non attendens quia et mulier bene litterata, cum clericus non sit, bonus tamen esse clericus judicatur. Ipse etiam monachus in hac sua disputatione patenter confitetur, quod clericatus veritas in litterarum scientia non habetur. Ergo indubitatively ipsius etiam testimonio comprobatur, quod non omnis veraciter clericus est, qui tamen clericus nominatur.

CAPITULUM CXI.

Denique si is qui agit quod est clerici, clericus est, nunquid non etiam qui agit quod est monachi, monachus est; qui agit quod est militis, miles est? Si ita est, ordo rerum non mediocriter confundetur, nulla professio distinguetur, quid quisque dici debeat non facile cognoscetur; quia in omni professione rarus admodum continetur, qui non aliquid quod est proprium professionis alterius operetur. Nostis quia equo vehi ab antiquo ita quasi proprium militibus assignatur, ut etiam ab equo nomen equitis derivetur; et ab equite ordo equestris nominetur, qui nimirum ex equitibus, id est militibus, constare perhibetur. Nunquid ergo quicumque conceditur equo vehi, equestris se esse ordinis affirmabit? et quoniam agit quod est militis, sese militi comparabit? Jam quippe tam longe lateque videmus equitandi licentiam omnibus indulgeri, ut ab ea nec ipsos inveniamus monachos prohiberi, imo vix jam potest monachus inveniri, qui pede vel possit, vel velit longi laborem itineris experiri. Quis enim vicus, quæ platea, quod forum, non habet monachos equitantes? quis egrediens domum suam, non statim invenit occurrentes? Quod indictum, quæ nondum inveniantur sine monachis celebrari? quis conventus hominum, quis conflictus militum terminari? Cum undique de diversis partibus confligendi gratia milites congregantur, cum collisione scutorum, cum fragore lancearum, furore miserabili gratulantur, si monachis equitandi beneficium negaretur, forte illuc non tanta eorum copia videretur. Sed quis præsiat miserorum cadaverum imminens

A ruinam, si non eorum multitudo convolet ad rapinam, ut ex eorum importuna præsentia facile præsciatur, quod tam solemne ludibrium non sine animarum dispendio terminatur? Unde nonnulli milites plerumque graviter irascuntur, cum admissis equo ire in adversarios, eis jungi fortiter moliantur, et equitantibus in occursum monachis, vel a proposito inefficaciter repelluntur, vel in ipsa junctura spe frustrati turpiter collabuntur. Quorum aliquis in se reversus dicit: « Nunc scio quia cum mihi equo insidens monachus, imo ipsi monacho præsidens diabolus occurrebat, talis occursum mihi prosperum protendebat, et tali præhudio hujusmodi ruina vitari facile potuisset, si mens non læva fuisset. » Non ergo omnibus qui equo insident debemus quidquid est militis assignare, ne et monachis compellamur nomen ascribere militare. Est etiam proprium militis accingi gladio, ita ut quicumque apud nos professionem aggreditur militarem, in ipso professionis introitu gladio accingatur; nec ejus atrium præsumit ingredi, nisi tali signaculo muniatur. Quia enim in agone prælii qui contendit et accinctis renibus expeditior judicatur, et assumpto gladio virilis ad pugnandum audacia non mediocriter roboratur, satis eleganter placuit militiae sæculari, ut ejus novitius accingatur balteo gladii. Tali quippe mysterio in ipso tirocinii vestibulo debet novitius erudiri, qualiter eum deceat et a timiditatis noxiæ rugosis finibus expediri, et acuto, vel acri animo viriliter communi, ne corde dissoluta, ignavia plenum dedecoris inferant detrimentum, sed insuper virilis audacia triumphale conferat munimentum. Propter quem triumphum, et Redemptor humani generis accingi gladio commouetur, cum ad mundi principem debellandum venire perhibetur: « Accingere, inquit, gladio tuo, potentissime. » Quid est potentissime? Ne scilicet discingatur, donec subactis hostibus victoria compleatur.

CAPITULUM CXII.

Debere autem militem ante victoriam non discingi Isaias quoque signanter designavit, cum adversus Judæam venturum esse Romanum exercitum prophetavit: « Ecce, inquit, festinus velociter veniet. Non est deficiens, neque **473** laborans in eo; non dormitabit, neque dormiet, nec solvetur cingulum renum ejus (Isai. v). » Quia enim Judæi Christum occiderant, tanto in eos furore divina ultio Romanum militem excitavit, tanto illum amore præliandi ultor spiritus animavit, ut cum ille moræ impatiens ad expugnandam Judæorum insolentiam festinaret, vincendi cupidus, non defectus, non lassitudine laboraret; non torpore, non ignavia dormiret; non denique gladiale cingulum a renibus relaxaret, donec adversarios eventu prospero triumpharet, et triumphales aquilas in securitate pacis et gloriæ collocaret. Neque enim in prælio, vel gloriandum est militi donec discingatur, vel discingi eum convenit, donec victoria potiat: sicut Achab rex Samariæ, Benadab regi Syriæ legitur respondiisse, et in eo

omnem sapienter militem erudisse. Cum enim Benadab minaretur se in proximo Samariam eversurum, et in ea, nec etiam pulverem relicturum, ad Achab regem Israel nuntios destinavit, per quos illi spe jam victoriæ, tanquam re tumidus insultavit. « Hæc, inquit, faciant mihi dii; et hæc addant, si suffecerit pulvis Samariæ pugillis omnis populi qui sequitur me (*III Reg. xx*). » At ille considerans quod eventus rei adhuc pendebat in dubio, et plerumque finis rei non concordat ejus initio, satis patienter minas regias toleravit, et minanti consilium elegans remandavit. « Dicite, inquit, ei, non gloriatur accinctus æque ut discinctus. » Accingitur quippe gladio miles cum ad prælium præparatur; discingitur vero cum potius victoria coronatur: et ideo ad accinctum pertinet in spe et silentio viriliter confortari; ad discinctum vero, adeptæ pace et otio, sub securitatis umbraculo gloriari. Pulchre ergo dictum est quod proprium militi gladiale cingulum assignatur, cujus adminiculo sine debito prælium consummatur. Sed nunquid miles proprie vel erit, vel dicetur omnis qui gladio, quod est militis, accingetur? Nunquid hoc professio militaris potuit obtinere, ut nulli nisi ei gladius concedatur, et quicumque, vel domi, vel militiae cinctus erit gladio, consequenter et miles habeatur? Non, imo nostris temporibus, tanta gladiorum copia fabricatur, ut in eis fabricandis multa ferri materles expendatur; quia jam vix quemquam vel in populo possumus invenire, qui longiuscule processurus non festinet latus suum gladio præmunire. Etsi enim in itinere nulla forte gladium necessitas incumbit educendi, usus tamen commendabilis videtur deferendi, ne viator sui improvidus animi degeneris arguatur, si sine gladii munimento, securitate muliebri gradiatur.

CAPITULUM CXIII.

Hic autem usus gladii, quem sibi quasi proprium obtinere debuit, dignitas militaris, non solum jam conceditur his quos tenet passim conditio popularis, sed nonnullos etiam clericos audio sibi tale quid usurpare, et usurpationis maculam oppanso necessitatis velamine palliare. In provincia Averniæ Brivato oppido, beatus martyr Julianus ecclesiam habet, in qua plures canonicos genere nobiles, opibus et honore prædivites, constat ei clericali officio D

bere, et ecclesiæ suæ bona militari vigilantia tue-
rentur, ne patientia clericali tandem ad nihilum ducerentur. Assumunt igitur arma, et gladiis viriliter accinguntur, et convocatis tam propinquis quam cæteris familiaribus, in ipsius fronte negotii gradiuntur; et non solum quæ sua sunt auferri sibi nullatenus patiuntur, sed et quæ ablata sunt violenter repetere, imo, et raptoribus dignam vicem manu propria reddere moluntur. Impugnantibus repugnare, resistentes laborant expugnare; non jam proferentes gladium verbi Dei, quod tanquam inefficax hostes insensibiles contemnebant, sed visibili gladio ferientes, quem sibi gravius imminere carnales carnaliter sentiebant. Sic alternis vicibus hodieque inveniuntur officium exercere, scilicet, et eum necessitas exigit, hostibus graviter imminere, et armis apud se domi repositis, canticis spiritualibus inhærerere, foris bona ecclesiæ 476 temporalia manu et gladio custodire, intus psalmos, hymnos regulariter decantantes, eidem ecclesiæ deservire. Quod quidem ecclesiasticos pastores, episcopos, et apostolicos certum est non latere; sed quia id non tam voluntarie quam necessarie videntur agi, compelluntur utcumque sustinere, ne cogatur ecclesia damnis irreparabilibus subjacere, cujus paci et quieti nec ipsi possunt aliter providere. Cum autem, aliquando ut audivi, nonnulli apostolici hujusmodi tentarent inconvenientiam prohibere, asserentes eam a proposito clericali plurimum abhorrere, adeo tamen vel usus rei, vel ipsa potius necessitas inventa est prævalere, ut id sine majori scandalo non possent obtinere. Agunt igitur clerici militare officium, sive usurpative, sive, ut potius amant dici, permissive: sic profecto exercentes quod clerici est in ecclesia congruenter, ut, cum poscit necessitas, agant nihilominus quod est militis incidenter. Sed quorsum hæc quæ de illis et si visu non novi, ab his tamen qui eos et viderunt et noverunt, cognovi? Scilicet ut videatis quia non omnis qui agit quod est alterius, est etiam quod ille, quamvis aliquando dicatur quod ille. Quamvis enim illi clerici propter usurpatum officium ab aliquo milites appellentur, tamen nec ipsi seipsum milites profitentur; imo sibi gravem injuriam putant inferri, si quis eos nominans clericos, contendat debere etiam milites subinferri. Non enim clerici pariter et milites sunt; sed clerici tantummodo sunt, quamvis aliquando quod est militis inveniantur agere usurpative, sive, ut paulo ante dictum est, permissive. Sic etiam non omnis qui monachi agit officium, monachus est.

CAPITULUM CXIV.

Superius audistis quia officium monachi est jejunium, vigilia, labor, luctus, silentium. Et Hieronymus dicit quia monachus habet plangentis officium. Nunquid igitur omnis qui hæc invenitur agere, monachus erit? Quantum mihi videtur, non erit. Etsi enim eniquam monachi vocabulum imponatur, pro eo quod labore, jejuniis, luctu et lacrymis affli-

gatur; non tamen hujusmodi sermo recte proprius A
 judicatur, nec ille esse monachus veraciter affir-
 matur. Plerumque contingit ut quis positus in or-
 dine vel habitu sæculari, eligat ibidem paulo mo-
 destius conversari, aliis otio vacantibus, utilitate
 qualibet occupari; aliis discurrentibus per plateas,
 forte in ecclesia demorari; aliis festive epulantibus,
 jejunio et abstinentia macerari; aliis risui et cachinno
 deditis, intra orationis cubiculum sub silentio lacry-
 mari. Quia vero hujusmodi vivendi duritia specia-
 liter monachis imperatur, nonnunquam qui sic vixe-
 rit monachus appellatur: et cum longe sit a mona-
 cho habitus et professio sic viventis, tamen hoc ei
 dat vocabulum sermo improprius intuentis. «Iste, ait,
 quem sic video conversari, non tam id quod est
 quam monachus meretur appellari.» Inde est quod in
 libello in quo auditis sanctorum natalitia recitari,
 eorumque virtutes et merita breviter commendari,
 Radegundis regina, quæ in toro Clotarii jure uxorio
 jacere cogebatur; non uxor tamen sed monacha
 nominatur. Sic enim habet: «Radegundis, inquit,
 reginæ quæ in toro Clotarii regis Francorum recu-
 bans, potius monacha vocabatur, quam uxor. Nun-
 quid, si, permittente viro, regina fervens spiritu
 carnis copulam abhorrebat, et in toro regio conti-
 nentiæ, vigiliis, orationibus, lacrymis indulgebat,
 ideo esse monacha veraciter asseretur, quamvis a
 nonnullis usurpativo loquendi genere monacha no-
 minetur? Ita quidem se habere rei veritas non
 videtur. Sic et Nepotianum, de quo supra diximus, C
 Hieronymus commendat, quia, cum foris honeste
 explet officium clericorum, domum se referens
 amplectebatur duritiam monachorum; foris agens
 clericum, viduas, virgines, castis sermonibus exhor-
 tando; intus imitans monachum, carnem suam la-
 crymis, vigiliis, jejuniis macerando. «Viduas, in-
 quit, et virgines Christi honorare ut matres, hor-
 tari ut sorores, cum omni castitate.» Hoc de officio
 clericorum. Et adjungit: «Jam vero postquam domi
 se contulerat, et relicto foris clerico, duritiæ tradi-
 derat monachorum creber in orationibus, vigilans
 in precando, lacrymas Deo non hominibus offere-
 bat; jejunia pro lassitudine et viribus corporis mo-
 derabatur.» Hoc de duritia monachorum. In his
 autem avunculum suum pontificem et monachum
 Nepotianum imitabatur, sicut paulo supra idem Hier-
 onymus protestatur. «In uno, inquit, eodemque
 haud dubium quin in avunculo suo et imitabatur
 monachum et episcopum venerabatur.» Ex quibus
 verbis noster monachus mihi visus est arbitrari,
 quod Nepotianus recte monachus debeat æstimari,
 tanquam non nisi monachus possit monachum imi-
 tari, cum eundem avunculum suum Nepotianum
 episcopum quoque sine dubio imitaretur, nec tamen
 episcopus haberetur. Si quis autem eum fuisse mo-
 nachum pertinaciter voluerit affirmare, cedo, ne
 quod servum Dei non oportet, videar litigare, dum
 tamen id pro constanti habeatur, quia si proprie
 monachus existit, improprie clericus nominatur.

(121) Hier. ad Eust. De custodia virginitatis.

Alioquin si is qui monachus est clericus etiam pro-
 prie diceretur, ut, quoniam agit quod clerici est, cle-
 ricus 475 veraciter haberetur, quantum ex hoc
 ordini monachico decoris, vel honoris conferretur,
 tantum ei aliunde simili ratione dedecoris inferretur.

CAPITULUM CXV.

Sicut enim Hieronymus eum qui monachus est,
 dicit et clericum, cum agit quod clerici est; sic
 eundem dicit et sponsum, cum agit quod sponsi
 est. Videbat quidem plerosque monachos ob hoc
 velle sacris ordinibus sublimari, ut ordinati mere-
 rentur ad curas ecclesiasticas invitari, invitati vero
 possent non tam clericale officium religiosius ceteris
 adimplere, quam sub hujus obtentu voluptatibus
 inhærere. Cum enim de claustro eductis injungere-
 tur populi magistratus, ut religione et scientia sup-
 plerent vicem vel officium clericatus, adeo laxabant
 habenas ordinis et propositi regularis, ut se non tam
 clericos quam sponso exhiberent, vitæ merito sæ-
 cularis. Vilitatem monachicam abhorrentes, sic in
 vultu et habitu delicati apparebant, sic mulierum
 colloquia effrenatis moribus appetebant, ut in eis
 non tam eluceret religio monachica vel saltem cle-
 ricalis, quam forensis morum effusio et licentia ma-
 ritualis. De quibus Hieronymus cum ad Eustochium
 virginem loqueretur (121): «Sunt, inquit, alii (de
 mei ordinis hominibus loquor), qui ideo presbyteratu-
 tum et diaconatum ambiunt, ut mulieres licentius
 videant; omnibus his cura de vestibus; si bene
 oleant; si pes laxa pelle non folleat; crines cala-
 mistri, vestigio rotantur, digiti de annulis radiant,
 et ne plantas humidior via spargat, vix imprimunt
 summa vestigia. Tales, inquit, cum videris, sponso
 magis æstimato quam clericos.» Vides monachos
 qui non religionis gratia festinant ordinari, sed ut
 possint licentius per vitæ sæcularis latitudinem
 evagari, ut possint delicatis vestibus et aspectu
 mulierum delectari, sponso magis quam clericos
 debere æstimari. Quibus ergo argumentis noster po-
 terit monachus refragari, quin hujusmodi monachos
 oporteat sponso veraciter affirmari, qui et agunt
 quod sponso esse non licet dubitari, et quos
 constat sponso ab Hieronymo nominari? Qualem
 esse et Jovinianum, de quo supra diximus, idem
 Hieronymus designavit, cui sordes monachicas ab-
 horrenti sponso inesse delicias demonstravit.
 «Iste, inquit, formosus monachus, crassus, nitidus,
 dealbatus, et semper quasi sponsus incedens. Si
 ergo monachi sunt et sponsi, pro eo quod et spon-
 salem licentiam amplectantur, et sponsi ab Hiero-
 nymo nominantur, concedo ut et clerici similiter
 habeantur, pro eo quod et agunt quod clericorum
 est, et eorundem nomine decorantur. Si autem
 sponsi non sunt, quamvis propter actus sponsales
 ab Hieronymo sic vocentur, forte nec clerici erunt,
 quamvis propter clericale officium aliquando clerici
 nominentur. Denique non æstimo adversum me de-
 bere Hieronymum indignari, si dixerit eum qui mo-
 nachus est, nec sponsum proprie, nec clericum no-

minari; sed eo liberius utrumlibet posse dici, quo neutrum proprie potest dici. Neque enim, nisi fallor, is qui monachus est, vel sponsus, vel miles, vel clericus proprie potest dici, nec e converso quilibet eorum monachus proprie potest dici, quamvis plerumque sic alter alterius officium gerere videatur, ut neuter eorum proprietate sua contentus habeatur.

CAPITULUM CXVI.

Congruum igitur est, ut tandem quis proprie clericus sit videamus, ne ignorantia caligantes erroris devium incurramus, si vel eum qui clericus non est esse pertinaciter asserimus, vel econtra eum qui est esse clericum abnegamus. Sicut est ordo quidam monachicus, sicut ordo quidam est militaris; sic est etiam ordo quidam, sive professio clericalis. Cujus ordinis sive professionis limen cum quis appetit introire, ut in eo possit Deo familiaris deservire, in ipso vestibulo tonsuram et habitum assumit clericalem, sciens eum inter nuptiales amicos non haberi, qui vestem non habuerit nuptialem. Cum itaque clericaliter se vivere pollicetur, ut ejus volum et sponsio cæteris etiam declaretur, radit caput, vestem mutat, prout debitus apud clericos mos habetur; et sic voce, vultu et habitu clericum profitetur. Sic nimirum instituit diligens Patrum prudentia. Sic usque in hodiernum tenet Ecclesia, ut qui hunc profitendi morem non assumpserit, clericus proprie non dicatur; qui vero assumptum tenuerit, sine dubio clericus habeatur. Neque enim de sanctitate quam hujusmodi jubetur habere professio, nostra in præsentem agit locutio, sine qua superius dictum est clericos non satis esse veraciter quod dicuntur, pro eo scilicet, quod inutiliter hoc dicuntur, falso quippe, id est pro nihilo, clericali nomine gloriatur, qui ornare nomen meritis non conatur: et ideo cum hujusmodi esse clericus abnegatur, non professionis titulus annullatur, sed profitentis vita degener accusatur. Itaque qui hanc professionem assumpserit, assumptam tenuerit, proprio loquendi genere clericus appellatur, quia non religioni, sed professioni hoc vocabulum quasi proprium assignatur. Est quippe hujus professionis assumptio quoddam religionis signaculum **476**, non ipsa religio, et quandiu in profitente extraria manet ostensio, quamvis mores non excolat interna religionis affectio, eum tamen esse clericum passim clamat eunctorum assertio. Alioquin, si omnis qui religiosus non est, clericus esse etiam desinit, non solum detrimentum sui patietur infinitus numerus clericorum, sed forte et ad paucitatem pristinam redigetur innumerus exercitus monachorum. Neque enim religiosos monachos extimo succensere, si dixerò ordinem illorum intra suum ambitum plurimos continere: qui nimirum gloriantur professionem monachicam voce, vultu et habitu se tenere; et tamen in corrigendis condigne moribus, vel nullam vel minimam student diligentiam adhibere. Ne ergo tam monachico quam clericali ordini injuria intolerabilis inferatur, utrisque suum illæsum ma-

nere privilegium concedatur, ut scilicet is qui sub professionis assumptæ titulo continetur, ejus esse ordinis, ejus tenet characterem non negetur. Denique Christus eum, quem vult Christiani decore nominis veraciter honorari, vult nimirum Christianæ quoque professionis titulo decorari, ne quis forte Christianum æstimet se haberi, qui sub fidei sacramentis noluerit contineri. « Baptizantes, inquit, eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. » Et: « Qui me confessus fuerit coram hominibus, et ego confitebor eum coram Patre. » Baptismus igitur, et oris confessio fidei Christianæ, est quædam ostensio: qua carere adeo procul dubio est nocivum, ut nec fidelis nominetur qui non tenuerit fidei ostensivum. Unde audistis cum Apocalypsis legeretur, quia **B** fideli cuique Christus pro magno munere pollicetur: « Scribam, inquit, super eum nomen Dei mei, et nomen meum novum (Apoc. iii). » Nomen Dei sui Christus super eum scribit, quem fidelium numero sic ascribit, ut jam non filius dicatur Adam, a quo ad mortem carnaliter generatur, sed Dei filius a quo in vitam per ejusdem Christi gratiam adoptatur. Unde alibi scriptum est: « Dedit eis potestatem filios Dei (Joan. i). » Verum quia nullus jam Dei filius meretur nominari, nisi qui a Christo nomen adeptus fuerit Christiani, super eum quem inter filios adoptivos admittit, suum pariter nomen novum Christus scribere se promittit. Et nomen, inquit, meum novum; nomen novum nomen est Christianum, quo, nova coruscante gratia, sic quisque fidelium decoratur, ut sine hujus decore nomina, nec fidelis nec Dei filius habeatur. Quia vero non sufficit ut nomen Dei, vel nomen Christi quis in corde memoriter amplectatur, nisi et foris, sacramentis fidei salutaribus imbuatur, non dicit Christus: Ponam in eo nomen, sed: « Scribam super eum, » ut scilicet ex titulo qui superscribitur liminari, cæteris omnibus innotescat cujus illud debeat habitaculum indicari. Quasi enim in fronte fidei gestare titulum perhibetur, qui Christianam religionem manifestis iudiciis profitetur, qui ad ejus judicium baptismi lavatur irriguo, et ore confitetur, ejusmodi signaculo, quicumque contempserit superscribi, filiorum Dei numero merebitur non ascribi.

CAPITULUM CXVII.

Unde et infra, in eadem Apocalypsi Joannes dicit electorum multitudinem se vidisse, quos in suis frontibus hujusmodi scripturam asserit habuisse. « Vidi, inquit, et ecce Agnus stabat supra montem Sion, et cum eo centum quadraginta quatuor millia habentes nomen ejus, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis (Apoc. xiv). » Agnus iste Christus est, qui in deserto cælorum nonaginta novem relinquens oviculas quæ vitali sub manu Patris alimenta pascebantur, ad quærendum venit centesimanam, id est, homines qui per mortis devia vagabantur. Et quoniam omne animal facilius ad sibi simile convertitur, qui Deus erat, Agnus efficitur, ut ovem perditam balatu consono revocaret, ne per greges hædorum vagabunda diutius aberraret. Fa-

ctus vero Agnus, supra montem Sion visus est stare, quia electos suos venerat adjuvare; ut qui in Ecclesia sessurus erat dans ei gloriam conregnandi, apud eam prius staret, impendens gratiam adjuvandi. Quod nimirum Isaias divino plenus spiritu ardentem præoptavit, et erectus in spem, moræ impatiens orando prophetavit: » Emitte, inquit, Agnum, Domine, dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filia Sion (Isai. xvi). » Deserti nomine cælum signare voluit, quod homo vel angelus peccando deseruit, in quo tanquam in petra, uterque manere solide potuisset, si suo Creatori diligentius adherere voluisset. Vel forte cælum ob hoc desertum dicitur; quia illud Christus tanquam deseruit, cum, assumpta carne, nobis videndus apparuit; cum relinquens illic nonaginta novem oves, tanquam de eis quas securas noverat, minime jam curaret, ad quærendum venit cealesimam, ut eam in humeris ad caulas reportaret. Petra deserti ipsa est soliditas celestis mansionis, quam Christus quasi deseruisse dicitur, voluntati satisfaciens paternæ jussionis; cum ipse qui juxta prophetam, a summo cælo ineffabiliter est egressus (Psal. xviii), nostrum instabilem vivendi tenorem misericorditer est aggressus. « Exivi, ait, a Patre, et veni in mundum (Joan. xvi). » Orat ergo propheta, ut Deus Pater Filium, dominantem quippe multitudini cælestium 477 angelorum, dominantem efficiat hominum terrenorum; et de petra deserti, de illa scilicet occulta habitatione ad montem Sion, id est Ecclesiam, jam tunc in paucis membris suis, spe et desiderio cælestia speculantem, Agnum mittat innocuum ad vitæ pascua greges hominum revocantem. « Emitte, inquit, Agnum, Domine, dominatorem terræ: de petra deserti ad montem filia Sion (Isai. xvi). » Quod autem Isaias flendum tantopere deprecatur, hoc jam factum se vidisse Joannes apostolus gratulatur, quia vidit Agnum stantem supra montem Sion, id est super altitudinem contemplantium electorum, et cum eo centum quadraginta quatuor millia signatorum. Neque enim jam cum Christo alius invenitur, nisi qui Christiani scriptura nominis insignitur; qui nomen ejus, et nomen Patris ejus elegerit in fronte legibiliter exarare, id est professionis titulo se Christianum et Dei filium ostentare. « Habentes, inquit, nomen ejus, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis (Apoc. xxi). » Quod perpendens Antichristus, qui Christus appetit æstimari, et tam actu quam nomine Christo vehementius adversari; eos quos sibi, vel prece, vel minis compellit famulari, vult etiam suo caractere in frontibus adnotari. Habet quippe et ipse caractere suum, quo manifestius inscribuntur omnes qui seducti ad ejus satellitium inflectuntur, cujus titulo a cultoribus veræ fidei secernuntur, et cujus sint, tam ab invicem quam a cæteris omnibus cognoscuntur. Unde et in Apocalypsi legitur: « Faciet, inquit, omnes pusillos, et magnos, et divites, et pauperes, et liberos, et servos habere caractere in dextera manu, aut in frontibus suis: et ne

quis possit emere, aut vendere, nisi qui habet caractere bestia (Apoc. xiii). » Vult homo ille perditus qui non tam bestialis quam bestia expressius meretur nominari, pro eo scilicet quod non nisi terram sapit totus feno deditus corporali; vult, inquam, ut nullum humanæ societatis commercium intra suos quis apostatas habere permittatur, nisi quodam apostasiæ signaculo muniatur, nisi in fronte et manu caractere, id est notam criminis, præferre gratuletur; in fronte quidem, ut professio, in manu autem, ut operatio demonstraretur. Unde infra, cum sanctorum, et martyrum, et confessorum victoria prædicatur: hoc illis pro merito laudabiliter assignatur: quod hujus bestia characterem nec in frontibus nec in manibus acceperunt, id est nec professione, nec operatione se esse illius satellites ostenderunt. « Et vidi, inquit, animas decollatorum propter testimonium Jesu, et qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, neque acceperunt caractere ejus in frontibus, aut in manibus suis, et vicerunt, et regnaverunt cum Christo (Apoc. xx). » Igitur et Christiani erunt, qui habebunt caractere Christi: et Antichristiani erunt, qui habebunt caractere Antichristi.

CAPITULUM CXVIII.

Quorum profecto il qui Christiani nominis largo ambitu includuntur, quo ab Antichristianis, ut prædictum est, secluduntur: etiam inter se quibusdam proprietatibus distinguuntur, qua distinctione non cujus fidei, sed cujus sint ordinis cognoscuntur. Est enim inter eos ordo alius clericalis, alius monasticus, alius militaris, quorum singuli sic suis proprietatibus titulatur, ut sicut nominibus, sic etiam caracteribus distinguantur. Habet quisque et vocabulum suum, quo quasi proprie nominatur, et caractere suum, qui huic vocabulo proprius assignatur, ut nec sine tali vocabulo, tali caractere quisquam debeat insigniri, nec sine tali caractere, inter eos qui sunt hujus nominis, inveniri. Erit igitur clericus qui professionem clericalem assumpsit, qui assumptam tenuerit, ut in eo non meritum, sed propositum attendatur, cum de eo non juxta mores, sed juxta caractere judicatur. Qui enim eum profitendi morem legitime fuerit assecutus, qui a patribus est ad faciendum clericum institutus, ut scilicet voce, corona et habitu aggrediatur clericum profiteri, is procul dubio debet clericus perhiberi. Sunt nimirum quidam gradus, vel ordines quibus acceditur ad altare, propectu quorum acolythus, subdiaconus, diaconus, presbyter altari perhibentur astare, quos ordines auctoritas sic voluit clericis assignare, ut in primitiva Ecclesia, non nisi eis liceret, sic altario ministrare. Cæterum non omnes qui clerici sunt, ad hos ordines promoventur, quia non facit clericum talis promotio, sed assumpta professio. Multi quippe cum aggressi fuerint clericum profiteri, vel nolunt, vel nequeunt ad hos ordines promoveri, nec tamen eos quisquam sane sapiens asserit a clericorum debito numero reno-

veri, imo censura ecclesiastica dicit eos intra suum A debere propositum contineri.

Memini, cum in civitate quadam adolescentulus discendi gratia conversarer, erant in ea duo viri, qui in pueritia professionem assumpserant clericalem, sed propositi poenitentes, ad ordinem relapsi fuerant laicalem. In quo pertinaciter conversantes, annos transegerant juventutis; et aspersi caput canitie jam parabant ingredi vestibulum senectutis. Visum est autem episcopo ut eos ad propositum reverti commoneret, ne ordo clericalis diutius per eos risui subjaceret, quia et eos fuisse clericos fama crebrius ventilabat, et 478 hoc frequenter multorum subsannatio clericis objectabat. Cum igitur ad celebrandam synodum undique more solito veniretur, ut in ea de negotiis ecclesiasticis canonice tractaretur, ut quod videbatur utile, auctoritate debita sanciretur, et quod forte fuerat infirmatum reduci in pristinum cogeretur, episcopus eos quos praediximus publice monuit ad professionem clericalem, quam reliquerant, ut redirent, interminans eis se damnationis sententiam illaturum, nisi monitis obedirent. At illi responderunt se quidem in scholis pueros aliquanto tempore litteras didicisse, sed omnino clericos non fuisse. Ad hoc voce consona quorundam clericorum testimonium sonuit, et praecipue decanus Ecclesiae vir genere nobilis et aetate maturus, asseruit: quod illi quidem in scholis curam secum studio impenderant litterali, et insigniti fuerant corona et habitu clericali. Quo audito, sine haesitatione debere illos ad clericatum reverti synodus iudicavit, factumque iudicium episcopus auctoritate debita confirmavit; et sic soluto concilio incumbente vespera, unusquisque ad propria remeavit. In crastino clericis congregatis, cum rursus in synodo sederetur, et de illis apostatis sermo nullus in publicum versaretur, ecce unus ex eis rarus barbani, rarus coronam, tonsus comam in rotundum, indutus clericali veste, venit in synodum, et inter caeteros clericos resedit: gaudentibus mirantibusque multis quod et spiritu et habitu fuerit immutatus; nec distulit ad honorem et ordinem redire clericatus. Alter vero, etsi paulo tardius, tamen compulsus est redire, non praesumens vel iudicio synodali, vel mandato episcopali inefficaciter contraire. Sic utrique statui renuntiantes laicali, ex eo manserunt et permanserunt in conversatione et habitu clericali, quorum neuter adhuc exutus est onere corporali, imo adhuc uterque vita fungitur temporali. Non ergo propter ordines per quos altario ministratur, sed propter assumptam professionem quis esse clericus iudicatur, quia et illi qui a laicali ordine synodali iudicio sunt remoti, ad altaris ministerium nec ante nec postea sunt promoti.

CAPITULUM CXIX.

Nec solum inter eos qui propter laxiores vivendi habenas dicuntur clerici saeculares, sed et inter eos qui propter districtius propositum vocantur regulares, multi possunt inveniri, qui altaris ordinibus

non funguntur, et tamen nullo refragante clerici esse veraciter asseruntur.

Cum ego puer jam grandiusculus episcopo ut me faceret clericum praesentarer, et coram eo sicut eram praemonitus flexis genibus incurvarer, supra caput meum eos quos huic officio congruere noveram psalmulos decantavit, et a conditione laicali me removens vultu et habitu innovans immutavit. Clericali etenim indumine me vestivit, et coronam titulo summum capitis insignivit, ut me deinceps clericum non solum vox propria fateretur, sed etiam reticente, vultus et habitus loqueretur. Hoc profecto episcopus oratione devota commendavit; hoc benedictione debita confirmavit; nec me tamen tunc ad agendum altaris officium ordinavit, sed tantummodo juxta morem institutum a Patribus clericavit. Per aliquot igitur annos manens mansi in eo, ad quod me noveram pervenisse, nihil plus appetens quam quod me noveram assumpsisse; sic videlicet diligens me voce vultu et habitu clericum praedicare, ut tamen nec haberem nec appeterem illos gradus vel ordines per quos acceditur ad altare. Permanens vero in eo quod ab annis puerilibus sum professus, tandem fines adolescentiae sum ingressus, et natura potens quae me quasi alterum annis non meritis reddere gestiebat, malas meas tenui jam lanugine vestiebat. Excludens quippe faciem teneram et eatenus puerilem, potenti nisu moliebatur inducere juvenilem: sic novae conferens incrementum aetatis, ut nesciret vel nequiret conferre pariter novae quidpiam sanctitatis. Caeterum gratia Dei, quae potentior est quam natura, colaphum mihi timoris incussit, et de manibus ludicrae pristinae vanitatis excussit, monens imo cogens ut qui gaudebam clericum profiteri, diutius non differrem clericalis religionis legibus cohiberi. Grata igitur violentia tractus obedire monitis non refugi, et ad monasterium portum intuitu religionis confugi, illicque pedes meos inieci vitae compedibus regularis, ne cura quarum mihi visa est ne cura salutaria. Ubi per totum fere annum conversatus sum antequam ad ordines promoverer, antequam ad ministrandum altari ullatenus admoverer; sic inter clericos degens ut me quoque nullus esse clericum abnegaret, nullus me ab eorum vel numero vel nomine sequestraret, non propter condignum virtutis fastigium vel altaris officium quod assequi non merebar, sed propter clericalem professionem sub cuius titulo vel caractere continebar. Plerumque etiam inter vos, fratres, videtis nonnullos conversari, qui valetate pristinis moribus et vitae saeculari, aggrediuntur intra claustrum obedientiae sub disciplina vivere regulari, qui nullo ambigente in clericorum numero tam re quam nomine jam habentur, et tamen nondum ad ordines promoventur. 479 Neque enim omnes qui clerici efficiuntur, statim altario ministrare, vel appetunt, vel coguntur: imo plerique ab ordinibus, vel invitati, vel voluntarii differuntur, et tamen de sub clericali titulo non tolluntur. Denique

idem titulus non eos esse prædicat ordinatos, sed tantummodo clericatos: nec indicat quo gradu vel ordine contingat eos altario præsentari, sed cuius professionis debeant iudicari.

CAPITULUM CXX.

Decet enim unaquæque professio suo caractere tituletur, alioquin ad ejus cognitionem non facile veniretur, si in titulo tanquam et foribus erraretur; si is qui clericus esse gaudet, monachus vult videri, vel qui esse vult monachus gaudet sub clericali titulo contineri. Quod fieri clericorum quidam doctor invenitur diligentius prohibere, volens unamquamque professionem sic suum titulum quasi proprium retinere, ut cum isto contingerit lumen exterius illustrari, de illa interius non possit dubitari. Quidam enim clerici nescientes quis terminus clericalem professionem debeat continere, cum in diebus afflictionis vellent quasi religiosius se habere, vestes sibi monachicas ad horam assumebant, ut eorum devotio nigro et horrido habitu monstraretur, et abjectio mutata incidenti tempori congruere videretur. Quos ille arguit erroneæ vanitatis, quod injuste sibi assumerent titulum falsitatis, cum clericalis professio non debeat veste monachica tenebrari, sicut nec professio monachalis clericali debet caractere titulari. Unumquemque, sicut ait, esse convenit sic indutum, sicut professioni suæ constat esse jure consuetudinis attributum, ut cum professus pro se ipso assidue non loquatur, assiduo vestis præconio quæ sit ejus professio cognoscatur. Dicit ergo cum qui clericus est debere monachum non videri, nisi forte deponens clericum velit monachum profiteri; ne si professioni suæ concordare titulus non videtur, quod veraciter non vult esse, fallaciter æstimetur. Ubi nullam mentionem facit de his ordinibus per quos acceditur ad altare, nec ab eis dicit vestem monachicam discordare; sed ab ea professione quia quis legitime clericatur, quæ proprio caractere, sicut et professio monachica titulari. Non enim clericus est quia promovetur ut ministret altari, sed quia clericum profitetur modo, et consuetudine clericali, id est quia professionem clericalem assumere, et in assumpta invenitur certis iudiciis permanere. Qui autem hujusmodi professionem, vel non assumpsit, vel assumptam reliquit, clericus non est, quemadmodum et qui monachum non profitetur, monachus non est. Cum igitur plures monachos videamus qui nunquam professionem clericalem assumpserunt, nunquam ejus caractere tenuerunt, sed de gradu laicali sine interventu clericali ad monachicum transierunt, et in eo favente gratia permanserunt, cum tales, inquam, videamus, quis eos dixerit clericos esse, quamvis eos videat altario præsto esse? Quis, quæso, monachum dicere se præsumit, si professionem monachicam non assumit, si nunquam veste monachica vult vestiri, si caractere monachico recusat insigniri? Ita et nullus recte se clericum dicit, qui se clericali professioni more debito non addicit; qui sibi, ut prædictum est, cleri-

calem habitum non imponit; qui electo clericali ceteros a se caracteres non seponit. Si vero professionem clericalem assumptam reliquerit, si ejus caractere abjecerit, si in altero statu vel ordine manere statuerit, jam clericus non erit, quia sicut non fiet nisi professio clericalis, ut prædictum est, assumatur; sic esse clericus desinet si forte assumpta relinquatur.

CAPITULUM CXXI

Duabus, ut video, causis professio clericalis relinquitur; una videlicet superbiæ vanitatis, altera religiosæ humilitatis. Superba est vanitas, cum quis abjecta corona et habitu clericorum, ad statum et ordinem relabatur laicorum, ut in eo possit liberius superbire, mundique vanitatibus habentis laxioribus inservire. Religiosa est humilitas, cum quis diligentius considerans præcipuam clericalem ordinis dignitatem, videt se in ea congruam non habere sanctitatem; et cum in monte alto et lubrico victoriam non prævaleat obtinere, ut saltem evadere mereatur, in depresso et humili vult latere. Professionem ergo descrens quam novit ceteris in Ecclesia celsiorem, et in ea quamplurimos occasione officii vitam ducere laxiorem, ad monachicum fugit latibulum, ut in eo tutius delitescat, ut a curis ecclesiasticis longe factus, sub umbra luctus et silentii requiescat. Duo illi, quorum supra fecimus mentionem, superbiæ vanitati dediti fuerant, qui prævaricati pactum quod cum professione clericali percusserant, in eadem prævaricatione pertinaci animo versabantur, unde et dici apostatæ merebantur. Apostata quippe prævaricator interpretatur, qui abjecto districtiori proposito et ipso caractere quo propositum designatur, ad ea quæ prius reliquerat, tanquam ad vomitum, recervatur, ut eum rursus teneat dissoluta vivendi latitudo, in qua quasi liberius invenitur peccare multitudo. Jam igitur illi apostatæ clerici non erant, qui professionem reliquerant, et habitum clericalem; qui perverso animo ad latitudinem revoluti fuerant laicalem; quos et sancta synodus inexcusabiles judicavit; et astrictos iudicio episcopi justitia revocavit. Si enim clerici essent, nec argui eos nec revocari oporteret, nec adversus eos quisquam testimonium perhiberet, cum non propter aliud hæc eis violentia sit inflictæ, nisi quod ab eis clericalis erat professio derelicta. Erant quod eos esse omnimodo non licebat, non erant quod eos esse necessarie oportebat, quia et illicita eis erat ea in qua versabantur platea laicalis, et legitime imposita ea, quam reliquerant, angustia semitæ clericæ. Tales quidem plurimos et vidimus et videmus, qui impositum sibi relinquentes clericatum, ad laicalem vomitum sunt reversi, et in eodem injusto proposito tam perversi, ut nec dici nec esse diligant quod esse debuerunt, imo et dicantur et sint, quod errore præcipites elegerunt. Quos enim scimus abjecto caractere clericali ad laicalem licentiam recurrisset, eos jam non esse di-

cimus clericos, sed fuisse: nec talium quisquam clericus nominatur, nisi forte cum propter ejus ignominiam hoc nomen ad medium revocatur. Multi cum pueritiam, adolescentiam, et forte amplius in clericatu transegerint, et in eo quibusdam se incommodis gravari perviderint, videlicet vel difficultate scientiæ litteralis, vel inopia rei familiaris, vel desiderio exercitii militaris, eidem clericatu renuntiant, et inter laicos revoluti vel quodlibet exercent opificium, ut ditescant, vel sunt milites ut liberius insolescant. Hos profecto nullus jam esse clericos asseverat, quia apud eos nec character clericalis, nec professio perseverat; sed quemadmodum et dicebantur et erant clerici donec hujus professionis legibus tenerentur, ita modo et dicuntur et sunt, quod voce et habitu quamvis illicite, profitentur. Novi per multos annos quemdam adeo deditum studio militari, ut in militia imo malitia nollet ceteris inferior judicari. Qui cum in monasterio monachorum a puero monachus fuisset educatus, et inter eos processu temporis diaconus ordinatus, tandem ruptis repagulis obedientiæ, et abjecto habitu monachali, de claustro prosiliit actus impetu juvenili. Resumptoque vultu et habitu laicali, et arrepto acuto, lancea, balteo gladiali, miles factus est nullis antea studiis militaribus cruditus, sed a puero monachalis regule titulis insignitus. Ille nimirum et publice militiam profitebatur, in cujus exercitio quamvis illicite versabatur: et nullus eum aliud esse quam militem fatebatur, et tamen monachus fuisse procul dubio sciebatur. Sic vel monachos vel clericos a religionis proposito vanitas superba repellit, sic eos in apostasia fovem apostata spiritus impudenter impellit, ut timoris et pudoris obice rupto, quanto largius, quanto abominabilius sæculo conformantur, tanto expressius, tanto miserabilius eidem diabolo in pœnis sustinendis conformes habeantur.

CAPITULUM CXXII.

Religiosa vero humilitas tunc in clerico videtur operari, cum ille visitante gratia propriæ latitudinem voluntatis incipit exsecrari; cum fervens spiritu, quidquid perfunctorie rutilat, incipit abhorrere, quidquid licet nec expedit, tanquam illicitum satagit removere; cum sic Deo inseparabiliter appetit adherere, ut quidquid curarum occurrentium adversatur, a secreto mentis studeat prohibere. Et quia multi sunt clerici apud quos non invenitur debita sanctitudo, quos delectat præcipue transitoria sæculi pulchritudo, quos vitæ sæcularis deformat indecens turpitudine, sed corruptis legibus impunitos efficit multitudo, cum ille inter istos religionem congruam non possit obtinere, non audet diutius in eorum consortio permanere. Infirmus enim animus seque non sustinet molestias convivendi, dum ex convictu sæcularium, contagium incurrit delinquendi; et inter eos libertas noxia propriæ voluntatis conceptum suffocat desiderium sanctitatis. Attendens igitur ille et præcelsæ fastigium dignitatis quo clerici

sublimantur, et dissolutum vivendi tramitem quo quasi frenetici gratulantur: congruum ducit magis abjici et latere in angulo, in domo nuptiali, quam sedere in facie, et cum sponsus venerit, degradari. Eapropter valefaciens professioni et nomini clericorum, quibus se imparem esse non dubitat inopia congruentium meritorum, declinat humiliter ad vitam et ordinem monachorum: sciens esse melius, Scriptura teste, cum mitibus humiliari, quam cum potentibus potenter cruciari. Potentes enim, ut scriptum est (Sap. vi), potenter tormenta patientur. Deponens igitur quem professione et habitu tenuerat clericatum, professione quoque et habitu assumit monachatum, et quemadmodum clericus fuerat clericalem titulum præferendo, sic etiam sit monachus characterem monachicum assumendo. Deserens autem illum, non ordinem, sed mores accusat clericorum: assumens vero istum, non dignitatem, sed sanctitatem commendat monachorum, quia et illos novit, si tamen recte sapiat, ecclesiastico culmine digniores, et istos considerat vita et moribus sanctiores. Non ergo eum quem deserit clericalem ordinem inhonorat, nec præ illo eum quem assumit, monachicum arrogantè honorat; dum ad illum obtinendum se nullatenus idoneum asseverat, et ad istum se posse sufficere non desperat. Est enim, ut prædictum est, multo facilius ad monachicam quam ad clericalem perfectionem perveniri, multosque pretiosius, et ideo rarius bonum clericum quam bonum monachum inveniri. Factus vero monachus jam non recte esse quod fuerat æstimatur, et ideo non jam proprie clericus nominatur, quamvis sibi retinere nonnulla quæ clerici sunt permittatur, vel forte postmodum ad quedam clericalia provehatur. Etsi enim ei quos habuit ordines, non tolluntur, sed forte ampliores processu temporis tribuuntur, non tamen vel proprie dici debet, quia non est clericus qui ad ordines promovetur, sed qui clericum, eo modo quo prædictum est, profitetur. Miles quilibet præventus gratia fervensque desiderio spiritali, abjecta professione, et habitu sub quo vixerat militari, si monachus efficiatur, disciplinæ se subjiciens regulari, ut æstimò jam nec vocatur proprie quod antea solebat, et esse, et vocari. Quis enim eum qui relicta militia monachus est, dicat adhuc militem esse, quamvis nonnulla agere permittatur quæ propria militis constat esse; cum non sit miles omnis qui agit quod militi specialius assignari videtur, sicut nec monachus est omnis a quo monachicum officium exercetur? « Habet, inquit Hieronymus, monachus plangentis officium. » Cum igitur de quovis monacho sermo in medium versatur, et cujus conditionis ante monachatum fuerit quis ab aliquo sciscitatur, respondet inquisitus illum, vel clericum, vel militem, vel aliud hujusmodi fuisse, nihil autem horum jam cum dicit esse; sed sicut militem si miles fuit, sic et fuisse clericum asseverat, si clericus fuit. Si quis vero adhuc eum velit vel clericum vel militem appellare: auditori errorem ingerens injuriam videbitur irro-

gare, quia et de illo aliud sermone prædicabit, et aliud ejusdem professio, et habitus demonstrabit. Audiens enim quis, quod ille vel clericus, vel miles nominetur, et videns quia monachico, et vultu, et habitu tituletur, se deceptum, se illum graviter conqueretur, et ille qui hoc dixerat mendacii non immerito arguetur. Quod si responderit quia hoc non mentiendi, vel fallendi gratia protestetur, consequenter hujus sermonis expositio requiretur, quomodo scilicet intelligi velit quod eum, vel clericum, vel militem præsumat nominare, quem professione, et habitu videt indubitanter monachum demonstrare. Cum autem hujus sermonis expositione auditor indigebit, forte nil aliud is a quo quæritur respondebit, quam eum qui monachus est ob hoc clericum nominari, quod, vel litteris sit imbutus, vel ministret altari. Cæterum, et verum est, et is quem habemus in manibus monachus protestatur, quod non debet quis clericus judicari, pro eo quod litteris imbutur.

CAPITULUM CXXIII.

De officio vero altaris pro quo idem monachus sese clericum voluit affirmare, satis ipsa ratio videtur demonstrare, quod non propter illud sibi nomen clerici debeat vindicare, cum et multos clericos videamus, et tamen eo modo altari non stare. Et si enim in initio non nisi clerici altaris officio fungebantur, cum vel monachi nondum erant, vel pauci admodum habebantur, processu tamen temporis, cum numerus excrevit monachorum, multa eis sunt concessa quæ erant propria clericorum. Satis quippe inhumanum et incongruum doctoribus ecclesiasticis visum est, ut cum religionis gratia, clericus se ad ordinem monachicum inclinaret, censura eum ecclesiastica ab altaris officio sequeretur, cum eundem ordinem ille non ob aliud affectaret, nisi ut sanctius et humiliter deinceps viveret. Quando autem majorem curam sanctitati et humilitati satagit impertire, tanto amplius altaris officio videtur convenire; si tamen consequenter cætera non desint munera gratiarum, videlicet, vel corporis præscripta integritas, vel scientia litterarum. Recte ergo ab altaris officio non arcetur qui humilitatis gratia monachum proficitur, nec tamen ultra proprie clericus perhibetur, qui clericali professione, et habitu non tenetur. Si vero monachicum ordinem quem intuitu religiosæ humilitatis assumit, propositæ abjectionis impatiens, abjicere impudenter præsumit, et eum quem prius tenuerat habitum clericalem resumit; superbix, imo et intolerabilis apostasiæ arguitur, quia talem monacho licentiam censura ecclesiastica non largitur. De ordine quidem laicali ad clericalem conceditur quis transire, vel si forte in illum relapsus est, adhuc monetur, imo compellitur et redire, quia hujus angustum propositum sanctitatis obtinere non prævalet laicalis platea libertatis. Verum clericus cum se transfert ad vitam, et habitum monachorum, non condemnans sed honorans ordinem clericorum, sic studet majori

humiliter cedere dignitati, ut majorem proponat curam impendere sanctitati: ideoque deserit clericatum, ne in majori culmine quasi ventis expositus evanescat; ob hoc appetit monachatum, ut in eo tanto sanctius, quanto abjectius, delitescat. Quia ergo in hac humili translatione, et postposita sublimis dignitas nullum sustinet detrimentum, et humilis sanctitas majus appetit incrementum; hujusmodi proselytus post assumptum habitum monachicæ humilitatis, reverti non conceditur ad prioris habitum dignitatis ne si ordo sublimior humiliter depositus facilius resumatur, justo amplius contemptibilis videatur. Cum enim in depositione non nisi sancta humilitas, vel humilis sanctitas prætendatur, in resumptione immutatum idem propositum judicatur; et ideo injuria ei non mediocriter irrogatur, si deposita humilitate reverti ad eum monachus passim et libere concedatur. Hunc igitur recursum clericalis auctoritas non admittit, et monacho tam largam vagandi licentiam non remittit; sed vult ut apud illum inveniatur abjectionis electio consummata, si tamen legitime, id est justo ordine fuerit inchoata. Si enim illicite clericus ad monachicum ordinem sese transtulerit, si humilitatis habitum superbix inobedientix reus assumpserit, non debet in eo pertinaci vestigio conversari, sed velit, nolit in statum pristinum revocari, ne humilitas inobediens cortino velamine simulata, inveniatur non simplicitas innocens, sed iniquitas duplicata.

CAPITULUM CXXIV.

Denique dignitas clericalis gravari se aliquantulum arbitratur, si a quovis contumaciter deseratur, et ipsa non mediocriter humilitas monachalis sordescit, si more ancillæ contumacis adversus dominam insolenscit. Inde, et concursus reverentia et reverens concordia quæ inter utrumque debet ordinem conservari, iræ vel invidiæ toxico superfuso nonnunquam cogitur infirmari, dum et Sara contumacem Agar non jam blanditiis, sed verberibus conatur erudire, et illa quamvis ab Angelo revocetur, vix tandem sustinet obedire. Si vero quod cujusque suum est pace media conservetur, ut nec clericalis dignitas pro imperio commineatur, nec humilitas monachalis contumaciter reluctetur, fructus non modicus ex utrisque pariter colligetur, dum et altera pie et humiliter imperabit, et altera imperantem prævenire humili obsequio festinabit. Ita quidem et ista clericos suos ad monachicum ordinem transire sustinebit, cum eos latendi et silendi, laborandi et laudandi fervens desiderium obtinebit, et exinde nonnullos ad ecclesiasticum revocare officium non pigebit, quos tamen vita et scientia idoneos pervidebit. Hoc nimirum ab antiquis tenet Ecclesiæ consuetudo, ut si condigna in monachis appareat scientia, facundia, sanctitudo, de grato silentii latibulo quamvis renitentes egredi compellantur, et ad peragendum vicem vel officium clericale populis exigentibus præferantur. Quis enim familiarius, quis convenientius locum supplere clerici prævalet, quam

monachus qui religione et scientia prævinebit; **A** cum ille ordo tanta affinitate clericali ordini jungatur, ut clericus quamvis dignior, humilitatis tamen gratia ad eum solum transire concedatur? Quis propior, quis paratior substitui loco clerici mereatur, quam is, cui et inesse religio competens aestimatur: insuper et tam multa concedi videmus quæ sunt propria clericorum, ut præter nomen, et indumen communia pene jam reliqua sint eorum? Cum igitur ad regendam plebem fidelium inter clericos persona congrua non occurrit, Ecclesiæ auctoritas ad monachos eleganter recurrit, et quem inter eos religione et scientia viderit præeminere, jubet loco clerici populis præsidere. Ne quis vero pro eo quod clerici locum obtinet velit eum clericum arbitrari, non vult ecclesiastica auctoritas monachicum **B** illius habitum inmutari, sed sic ei clericalem committit præsulatum, ut tamen ille professione, et habitu retineat monachatum. Agit ergo monachus quod clerici est, nec tamen clericus est: agit curam populi ne contendat a mandato contumaciter resilire, præfert habitum monachi, ne præsumat de cathedra clerici superbire. Si autem propter hujusmodi officium invenitur aliquando clericus appellari, constat quippe illud tanquam specialiter clericis assignari, impropria debet talis locutio judicari, de qua cum satis supra dictum sit, non est iterum, necesse replicari. Non enim tam propter ordines per quos altario præsentatur, quam propter id quod de claustris nonnunquam ad regendum populum evocatur, **C** in plerisque patrum opusculis clericus nominatur, in qua nominatione loquendi proprietas non servatur. Cum ergo tanta societas inter clericalem, et monachicum ordinem habeatur, ut de altero ad alterum, diverso tamen modo, ut prædictum est, transeat; decet summopere ut inter eos pax, et concordia teneatur, sine qua nemo Deum, teste Apostolo, contemplatur. Decet inquam, ut illud ferculum Salomonis quod ex eis præcipue fabricatur, virtutibus undique congregatis, charitate media consternatur, quæ nimirum charitas, nec agit perperam, nec inflatur, nec est ambitiosa, nec quæ sua sunt aucupatur. Denique sine illa, et ligna Libani putredine corrumpuntur, et columnæ argenteæ more calami confringuntur, reclinatorium aureum quietis munere defraudatur, ascensus purpureus in præcipitium revocatur. Hujus ut video ingrumento defectu **483** charitatis, plerosque tam clericos quam monachos diu tenuit ignorantia veritatis, dum nec isti apprehendere contenderunt injunctæ fastigium sanctitatis, nec illi se tenere voluerunt intra humilitatis propositæ, et saluberrimæ terminum vilitatis. Utrique igitur caligantes dum se tamen videre putaverunt, utriusque ordinis dignitatem diligentius attendere noluerunt; scrutantes superflua, se ipsos non satis perspicue cognoverunt, sapientes juxta prophetam (*Jerem. iv*) ut facerent mala, bene autem facere nescierunt.

CAPITULUM CXXV.

Verum nostris temporibus cum se divina misertio largiorem solito voluit exhibere, utrique pariter virtutum gratia visi sunt refflorere; et qui pene defecerant hiemali gelu, et diutinis Boreæ flatibus arefacti, in pristinum revertuntur, novo sole, et spirantibus zephyris calefacti. Grata quippe temperies hiemalem deterit asperitatem, vetustatis impatientis terso gelu vernalem reducit novitatem; dum marcens, et effeta Dei æmulator evirescit, novo rore superfuso claustralis religio refflorescit; in cœnobiis tanquam arboribus fructus non mediocri adolescit, totius sanctitatis officina igne misso desuper flabris acta vehementibus incandescit. Hæc autem, quam dicimus, commendabilis officina in qua vivendi **B** nova cuditur disciplina, apud Cystertium primo gratum sortiri loculum invenitur; in camino paupertatis primum illic religionis igniculus enutritur. Illic, inquam, monachicus ordo pridem mortuus, suscitatur; illic, pulso vetusto cinere, novitatis gratia reformatur; illic in statum debitum lima et studio revocatur, dum cæteris acceptam monachis delicatam teneritudinem execratur, et laborem, pauperiem, luctum, silentium, insatiabiliter amplectatur. Denique animum ad populares decimas non suspendit, sed manus ad laborem agilitate strenua sic extendit, ut ex eo humilem sibi victum, et vestitum studeat adipisci, ostendens se nequaquam primæ sæ originis oblivisci. Quia vero pristini habitus modulum vel colorem, quem priores assumpserant, ad demonstrandum luctum poenitentiae vel dolorem, **C** moderum monachi jam verterant in delicias et tumorem, visum est huic assumere alterius coloris grossiorem, ut qualem simplex ovis lanam profert nulla tinctura, vel mendacio defucata, talem vestem habeat nullo studio, vel teneritudine delicatam. Quod quidem subsannant, et detrahunt nonnulli sæcularium irrisorum, quamvis frequentius, et mordacius plerique etiam monachorum; qui cum manus non exerant ad hominum quod viderint imitandum, saltem dentes exacuunt, ad illud procaciter blasphemandum. Cum enim non nisi nigri monachi primitus haberentur, stupent, ut aiunt, quod modo, vel farseros, vel grisios monachos intuentur, et arguunt quod ab illis **D** vivendi pristina non tenetur consuetudo, tanquam cum pipere et palmis nova hæc advenerit sanctitudo. Sed quoniam sicut vera dilectio nescit bonis vel melioribus invidere, sic et vera humilitas nescit procaciter remordere; viri sancti et parati sunt linguas detrahentium æquo animo sustinere, et pedem nullatenus a proposito cohibere: eligentes potius, vel angelis, vel hominibus se spectaculum exhibere, quam monachicam veritatem, cum non tenentibus non tenere. Illius itaque Benedicti, sub qua degunt, regulæ sic adhærent, ut in omnibus, quæ illa vel jubet ad litteram, vel admonet, perseverent: extimantes quod illam ad unguem aliter non tenerent, nisi tam parvis quam majoribus summam diligentiam adhiberent.

De hoc autem cœnobio quod Cystercium nominatur, in quo nostris temporibus regula Benedicti ad veritatem litteræ revocatur, insignis illa felici partu Claravallis procedit, quæ cætera ejusdem ordinis cœnobio claritate famæ et nominis antecedit. Quæ nimirum satis congrue Clara-Vallis meruit nominari, in qua constat humilitatem monachicam in pristinum nova lucere et malleo reformari, et ex ea ejusdem humilitatis bonum odorem longe lateque divulgari, ut eam et vivendi humilitas reddat vallem, et gloriosa humilitas claram vallem. Hujus enim humilitas tanto lumine vel gloria declaratur, ut jam usque ad extremas mundi partes ejus opinio diffundatur, et largiente Spiritu, qui ubi, et quantum vult operatur, multus huic ordini de die in diem numerus adjungatur.

CAPITULUM CXXVI.

Postquam vero, ut prædictum est, Christus monachos bonitate gratuita visitavit, ad clericos quoque fontem ejusdem suæ gratiæ derivavit: et in loco cui Præmonstrato vocabulum est, quosdam ferventes spiritu congregavit, per quod ad religionem debitam longe lateque cæteros excitavit. Illic quippe tanta clericorum effervuit sanctitudo, tanta adversus temporales illecebras fortitudo, ut vere in eis vita reformari apostolica videatur, quæ usque ad defectum diutini languoris molestia premebatur. Illic inquam abjecto sacculo pecuniariæ facultatis, exsecrantes mortifera lenocinia propriæ voluntatis, relinquentes eas quas vel habebant vel ambiebant Ecclesiæ præfecturas, ducentes pro nihilo dignitates velocius transituras, tantum studium labori, silentio, paupertati ~~484~~ tantam denique impenderunt diligentiam sanctitati, ut apud eos inveniri posset et laboriosa afflictio monachorum, et sancta et devota religio clericorum. Quod profecto signanter Deus in valle voluit actitari, ut ipsa loci forma concors esset negotio salutari: et patenter ostenderet quia clericis, quibus ruinæ occasio erat excelsa dignitas et libertas præsidendi, opportuna erat voluntaria depressio et humilitas poenitendi. Ipsa etiam vallis nominatur non incongrue Præmonstrata, dans intelligi quia hoc humilitas clericorum non temere, non fortuitis est ad inventionibus inchoata, sed eam divina misericordia in exemplum cæteris præmonstravit, quibus per hanc revertendi ad se aditum demonstravit. Nec vacat quod hanc vallem divina providentia sic formavit, sic eam præsentis negotio vel ei præsens negotium conformavit, ut ipsa loci facies videatur quiddam grave et asperum præmonere, eique præmonenti humilis clericorum obedientia respondere. Ad modum enim crucis eadem vallis in quatuor cornua dilatatur, ejusque planities in quatuor angulis terminatur, a quorum Orientali in Occidentalem tenditur longitudo, ab Aquilonari vero in Australem ejusdem latitudo. Quæ loci facies cui tanta crucis similitudo est infixæ, quæ vallis non humano molimine, sed naturali opere quodammodo crucifixæ, quid monet vel præmonet nisi ut ad eam confluentes

A mundo vivere jam non curent, sed se illi, imo Christo crucifixione congrua configurent? Præterea in eam vallem per quatuor illa cornua devenitur, et in eis medium quodam quadrivio, id est via quadrupla convenitur, ut ei scilicet a quatuor mundi partibus convenarum gratæ multiplicitas infundatur, et inde in quatuor mundi partes religionis opinio diffundatur. Hoc est illud prædium Gethsemani in quo cum discipulis suis veniens Christus orat, in quo tristitia et sudore, articulo passionis imminente laborat, in quo discipulos suos, qui timoris et incredulitatis gravi somno premebantur excitat ad orandum, ne in tentationis irrevocabile præcipitium inducantur. Et veniunt, inquit, in prædium, cui nomen Gethsemani, vallis pinguedinis interpretatur. Et pulchre vallis pinguedinis appellatur, quæ a Monte Oliveti desuper obumbratur, quia Christus, qui veraciter mons dicitur olivarum, obumbrat et protegit convalliam lacrymarum, et impinguat eam, non tamen oleo peccatoris, sed amore devotis imo Creatoris. In hac valle clericorum somnolentia et torpor noxius increpatur, in hac eorum sollicitudo ad vigilandum, et orandum instantius excitatur; in hac Christus cum eis et pro eis sustinet lædere et pavere, ut et ipsi non renuant poenitentiae molestias pro eo sustinere. Huc valli Christus benedictionis suæ munera superfundit, per hanc largo impetu oleum suæ charitatis diffundit; hanc implet salubriter, sicut certo Joannis instrumur documento, unde autem impleat, David determinans: « Valles, inquit, abundant frumento (Psal. lxxv). » Hoc autem frumentum forte idem ipse Christus est, qui cadens in terram feracius pullulavit, qui passionis mola tritus panem vitam humiles suos pavit, qui clericis humilibus largitur refectionis salutaris nutrimentum; et eisdem jam adultis confert gloriosi decoris ornamentum. Propter quod in Canticis, liliū se convallium voluit nominare, ostendens quia eos qui propter ipsum non gravantur abjectionis molestias tolerare, ipse honore et gloria festinat coronare, eos qui non recusant, sicut monet Apostolus (II Cor. vii), ad poenitentiam contristari, luctu verso in gaudium facit sine termino gratulari. Candor quippe liliū signat solemnitatem gaudii, quo humilem clericorum tristitiam munerabit, cum se illis facie ad faciem demonstrabit.

CAPITULUM CXXVII.

In cujus typo gaudii, iidem clerici qui in valle Præmonstrata humilitatis gratia sunt collecti, qui postpositis dignitatibus ecclesiasticis, contemptum temporalium sunt adepti; abjectis mollibus et lineis indumentis, laneis et candidis induuntur, ut in lana candida remissionis acceptæ gratiam prædicarent, et cœlestis gaudii speratam gloriam præmonstrarent. Quod enim in lana candida peccatorum remissio figuretur, Dominus manifestat qui per Isaiam misericorditer pollicetur: « Si fuerint, inquit, peccata vestra rubra quasi vermiculus, sicut lana albæ erunt (Isa. xlv). » Quia enim vermiculus sanguinei est coloris, per eum sicut et per sanguinem gravis ac-

• cipitur iniquitas peccatoris, quæ non solum carnalis et sanguinea, sed caro et sanguis aliquoties nominatur, quæ duo non possident regnum Dei, sicut Apostolus protestatur (*I Cor. xv*). Si ergo fuerint, inquit, peccata vestra sanguinea, si immunda, ego tamen lavabo, ego innocentiam superfundens sicut lanam misericorditer dealbabo, ut amplior iniquitas amplius laverem assequatur, et nisi illa abundabit, istud superfluere videatur. Denique in candore habitus cœlestis gaudii futuram gloriam Dominus præmonstravit, cum se transfiguratum in monte Thabor discipulis demonstravit: « Et transfiguratus est, inquit, ante eos, et resplenduit facies ejus sicut sol: vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix (*Matth. xvii*). » Unde Petrus extimans transitoriam non esse visionem, **485** sed eam quam desiderabat cœlestis gaudii stabilem mansionem, ardenti quidem desiderio, sed non satis erudito, cum eo illic voluit permanere, cujus faciem splendore solari, vestimenta vero, candore nivali videbat refulgere: « Domine, inquit, bonum est nos hic esse; si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, et Moysi unum, et Eliæ unum (*Matth. xvii*). » Ille quoque angelus, vel angeli qui nuntiarunt Christi gloriam resurgentis, qui præsentis vitæ pulsa tristitia, jam adepti fuerant statum gaudii permanentis, mulieribus apparentes elegerunt vestitu candido coruscare, ut conformes haberentur cœlestis vitæ gaudio, quod venerant nuntiare. Marcus evangelista: « Viderunt, inquit, juvenem sedentem in dextris coopertum stola candida: et obstupuerunt (*Marc. xvi*). » Joannes vero: « Maria, inquit, vidit duos angelos in albis sedentes, unum ad caput, et unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu (*Joan. xx*). » Hoc igitur solemne gaudium prædicti clerici præfigurant, cum se Christo

A vel angelis candore habitus configurant, ut per lanam qua pulsus lineis induuntur, innocentiae gratiam manifestent per quam a peccatis pristinis ablouuntur; per candorem vero insinuent se cœlestis gaudium adepturos, et in eo cum Christo et angelis sine termino permansuros. Felix plane est hæc vita clericorum, a quibus adhuc in terra positus more tamen vivitur angelorum, dum non solum exterioris habitus, sed candore potius animorum, conformantur non solum angelis sed regi potius angelorum. De quo Salomon ait: « Dilectus meus candidus (*Cant. v*). » Et alius Sapiens: « Candor est, inquit, lucis æternæ (*Sap. vii*). » Ad hanc igitur vitam in qua clerici tam interius quam exterius candidantur, quo candore, ut dictum est: Christo candido conformantur: si **B** confugerint qui eatenus confugere distulerunt, si perfecte eam tenuerint, qui jam forsitan assumpserunt, non timebunt sive a laico sive et a monacho subsannari, cum a neutro possit eorum meritum accusari. Habet enim hæc vita et primitus perfectionem centenam, et postmodum retributionem millenam, quia et ei conceditur in præsentis perfectionis meritorum, et in futuro consummatio præmiorum. Huic autem vitæ vel ordini quanta reverentia debeat, in quibus et dignitas adornat sanctitatem, et dignitati sanctitas suffragatur, superfluum extimo vobis iterum commendari, præsertim cum hæc responsio postulet terminari. Ostenso enim, ut potui, quid clericis, quid monachis vel commune, vel proprium ascribatur, quid aliis ab aliis vel jure dignitatis, vel sanctitatis merito deferatur, congruum est ut tandem huic responsioni terminus imponatur, ne vel ejus prolixitas, vel forte inutilitas onerosa diutius habeatur.

V.

DE OBEDIENTIA CLERICORUM.

PROLOGUS.

• Finita responsione tertia, ad quartum itineris propositi gradum deveniens et ascensum ejus obscurem pariter et præruptum nimis inveniens, aliquanto fateor tempore silui, et impar viribus in silentio et in spe sustinui qui animam meam novo gratiæ levaret adjumento, quæ infirmitatis suæ pondere adhæsit pavimento. Pulsant me hinc inde diversa consilia diversorum, et utinam non sibi invicem adversorum, ut cum uni cedo, alterum non offendam et pace alterius alteri satisfacere me ostendam. Timor et spes mihi quasi medio a lateribus conjungitur, qui diversa satis ad invicem obloquuntur, dum ille ingerit, ne quod ferre non valeo non assumam, et ista suggerit, ut confisus in Domino, humiliter hoc præsumam. **D** Ille: « Fortiora te, inquit, ne scrutatus fueris (*Eccli. iii*); » ista: « Beati, ait, qui scrutantur te-

stimonia ejus (*Psal. cxviii*). » Ille: « Antequam loquaris, disce (*Eccli. xviii*); » ista: « Aperi os tuum et implebo illud (*Psal. lxxx*); » ille: « Tempus, ait, tacendi (*Eccli. iii*); » ista: « Tempus loquendi (*ibid.*). » Sic plerumque agilitate sua timoris molestias spes evadit, plerumque autem magno victa timore cadit. Sed quoniam spes, ut dictum est, non confundit eum in nostris cordibus charitas se diffundit, tandem aggrediar non terrenæ cujusquam utilitatis, sed intuitu fraternæ charitatis, aggrediar inquam præcedente gratia sic timere, ut ad inquisita ultra non differam respondere. Per angustum et lubricum iter pede gemino sic incedam, ut altero innixus spei, altero a timoris modestia non recedam, ut si forte spes tentaverit ulterius debito prosilire, timor eam compellat paulo citius resiliere, et si timor mergi cœperit in abyssum et foveam despe-

randi, spes revocans et confortans infundat ei fiduciam transfretandi. Et hoc nihil sua Deus gratia dignabitur impertire, cum in hoc opusculo tam suæ, quam suorum voluntati desiderem obedire.

486 CAPITULUM PRIMUM.

Quæritur, fratres, obedientia quæ virtus debeat aestimari, et si ei vel in omnibus obsequi debeamus, vel forte in aliquo liceat refragari. Obedientia quidem virtus est consummata, et in Scripturis a principio tam multipliciter commendata, ut nulla virtus alia perfecti esse meriti videatur, si non hujus præsidio muniatur. Ipsa etiam charitas quæ major esse cæteris affirmatur, si contra hanc quidquam diligere molitur, non solum prudenti judicio reprobatur, sed nec vera esse charitas judicatur, quia Deo adversari veraciter invenitur, si vel eum diligit aliter quam per obedientiam definitur. Omnis igitur rationalis creatura obedientiæ vinculis alligatur, et a Creatore omnium, creatoris omnibus imperatur, nec est ulla tam præcelsæ tam præcellentis dignitatis, quæ non suscipiat majoris obedientiæ potestatis, quamvis nonnunquam perversitate propriæ voluntatis declinet in plantiæm perversæ et mortiferæ libertatis. Sed tamen hoc nec sic ab obedientiæ vinculis relaxatur, imo eis mirabiliter vel potius miserabiliter obligatur, dum quæ sequens et obsequens posset illius merito, gloria et honore perenniter coronari, quia fugat et aufugit, meretur pœnis consequentibus cruciari. Vult ergo Deus omnes sibi creaturas obedienter deservire, et earum alteri alteram invicem obedire, ut nullus vel ordo vel professio, vel civitas, vel natio abutatur propriâ voluntate, sed omnes redigantur sub alterius potestate. Reges quidem etsi non aliis compellantur regibus subjacere, Deo tamen debent obedientiam exhibere, et vice Dei aurem debent Ecclesiæ pontificibus inclinare et eorum monitis mores proprios ordinare, matrem Ecclesiam ab incursantibus defensare, hostes fidei armis obedientibus expugnare. Ipsi autem regibus consules, centuriones, tribuni, quinquagenarii subjugantur, et eorum alii alii jure ordinatissimo dominantur, ita ut qui cervice tumida dominantem sibi contempserit principatum, non solum apud homines, sed apud Deum etiam, inobedientiæ corruat in reatum. Debent itaque milites principibus, principes regibus obsequium militandi, ut cum pro pace, pro patria, pro Ecclesia necessitas ingruerit præliandi, ad nutum majorum minores non differant præparari, scientes se Dei prælia magis quam hominum præliari. Si vero contra pacem, patriam, Ecclesiam, majorum rabies tentaverit deservire, minores cæteros ad adjuvandum promptos non debet invenire, qui si commoniti fuerint, memoriter debent scire quia « Deo magis quam hominibus oportet obedire (Act. v). » Quod si perverso vel timore vel amore majorum cesserint voluntati, licet excusabiles videantur, non erunt excusati, quin Deo inveniantur veraciter repugnare, si consenserint pacem ecclesiasticam impugnare. Præcipitur etiam populis ad jure vivendum

congregatis, ut reverenter obediant justis legibus civitatis, ut nullus inter cæteros contendat obtinere privilegium propriæ libertatis, ne suo male vivens arbitrio pacem collectæ confundat unitatis. Non enim intra pacis gremium posset popularis quiescere multitudo, nisi eam communiret obedientiæ fortitudo, quia diversitas naturalis et propria tam multorum, et vitiosa mutabilitas animorum, turbam frequentius faceret perturbari, et turbatam ad lites et odia concitari. Non itaque civitas, non viculus, non quælibet congregatio popularis conceditur vivere, tanquam vel solitarius onager, vel passer in ædificio singularis, sed licet licenter maneat habitus et vitæ quæ dicitur sæcularis, imponitur tamen ei obedientiæ neectura salutaria. Sed hæc obedientia proficit quidem salutem terrenæ civitatis, non tamen sufficit virtuti perfectæ sanctitatis : prodest lucris foralibus et paci temporali, non tamen satis mores excolit profectu spiritali. Linguam premit ne ad conviciandum proximum effrenetur, manum tenet ne feriat, ne violenter rapinam operetur; necessarias timoris angustias superfundit, charitatem voluntariam in cordibus non diffundit : malum exterioris operis interdicit, bonum tamen religionis intimæ non indicit.

CAPITULUM II.

Hoc propter illam debemus obedientiam subtilius Intueri, per quam datum est salutem animæ promereri, per quam constat non tam mala serviliter opera cohiberi, quam bona diligentius adimpleri. Ipsa nimirum illa est, qua Deo vero Creatori omnium obedimus, qua mandata ejus legendo vel audiendo cogita custodimus, ab his scilicet quæ præcipit ne fiant abstinendo, et ea quæ jubet fieri, faciendo. Hanc profecto in Scripturis viam obedientiæ duplicem invenimus, hoc tanquam bivio ad ejus fastigium sine erroris devio pervenimus, cum et ea quæ mandat non fieri horrore libero fastidimus, et faciendis amore gratuito sollicitudinem impertimus. Hæc autem via duplex, omni rationali proponitur creaturæ, habens promissionem 487 vitæ quæ nunc est et futuræ, quia et in præsentem reddit viatorem virtutibus consummatum, et in futuro, cum ad calcem pervenerit, tam honore quam gloria coronatum. In hac via duplici, omnes ab initio profecerunt, si tamen vivendi et proficiendi spatium habuerunt, quicumque Deo, ejus dante gratia, suis meritis placuerunt, et ad ejus consortium pervenire feliciter meruerunt. Verum cum hanc utramque viam omnes justos perspicuum sit tenere, alioquin Deo sufficienter non possent complacere, nonnulli tamen inveniuntur alterius earum laudibus amplius enitere, et pro una quasi sola virtutis apud Deum meritum obtinere. Quidam enim inveniuntur ob hoc non mediocriter commendari, quia quæ fieri jussa sunt, student diligentius operari; alii vero dignas laudes nihilominus promerentur, quia nolunt facere quæ fieri divinitus prohibentur. Facientibus quæ faciendæ sunt Dominus in

Evangelio pollicetur, quod eis regnum vitæ præparatum ab initio largietur: « Venite, inquit, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (*Matth. xxix*). » Et hoc quare? « Esurivi enim, inquit, et dedistis mihi manducare, » et cetera quæ ibidem opera misericordiæ consequuntur quæ, quia facere studuerunt, et regnum indeficiens assequuntur. Eum vero qui prohibita fortiter aspernatur, alibi Scriptura et beatum prædicat et laudabilem admiratur. « Beatus, ait, qui post aurum non abiit, nec speravit in thesauris pecuniæ. Quis est hic? et laudabimus eum (*Ecclesi. xxxi*). » Sicut illi beati sunt faciendo quod fidelibus est indictum, sic iste nihilominus, quia respuit interdictum, quia et illi ad illa faciendâ majorem studuerunt diligentiam adhibere; et iste ad respiciendum vetita, inventus est et epiti fortius, et laudabilius enitere. Unde Isaias: « Beatus, ait, vir custodiens manus suas ne faciat omne malum (*Isa. xxxvi*). » Quod nimirum poterit certius pervidere, qui Scripturas voluerit seriatim a principio recensere. Sed quoniam easdem Scripturas nec acquisivi scientia, nec clausi memoria, non possum multa in præsentis exempli gratia compilare, et ideo duos saltem viros, Adam et Abraham volo ad medium revocare, in quibus obedientia videtur non mediocriter coruscare. Abraham Deo præcipienti gravia, satisfecit (*Gen. xxi*); dum quod jussus est facere, libens fecit; et ideo in exemplum obedientiæ cunctis proponitur post futuris ad eandem gloriam per eandem obedientiam perventuris. Adam vero quæ jussus est vitare levia, non vitavit (*Gen. iii*), sed ad faciendum prohibita declinavit; et in eo quoque cunctis liquido posteris demonstratur, quid contemptum obedientiæ prosequatur. Sicut autem in illo obedientia commendabiliter prædicatur, sic in isto per oppositum nihilominus commendatur, dum ille præcepta faciendo quia tenuit obedientiam, tanta gloria decoratur; iste vetita non vitando, quia respuit obedientiam, tanta ignominia deturpatur. Et hic attendendum est quoniam Adam prohibitus est tangere, Abraham vero jussus occidere. Huic primo homini levia interdiciuntur, illi vero patriarchæ gravia proponuntur; iste qui nondum peccaverat et fortior esse debuerat, levem non voluit obedientiam sustinere, ille qui peccatis jam erat irretitus et ad benefaciendum eisdem retribus præpeditus, gravem potuit obedientiam adimplere. Ille proposita sibi obedientiæ leviori semita, sic defecit, iste arctiori sibi proposita, sic profecit, quia facilius videtur a levibus abstinere, quam ad fortiora prævalere. Iste prohibitus pomum effectu noxio manducavit, ille jussus affectu benevolo filium immolavit. Fateor: hujus rei absconditum intellectu meo non potest penetrari, tantis mihi videtur perplexitatibus obscurari.

CAPITULUM III.

Ad tam profundum mysterium plus quam dici valeat, animus obstupescit, quia mihi indigno nondum illa dies desiderabilis illucescit, in qua habi-

A tantibus Hierusalem domus Davidicæ fons patescit, cujus irriguo cum locus fuerit peccator poenitens, hilarescit, quia pulsus maculis peccatorum, spiritalis eo scientia largius adincrescit. Istum fontem per prophetam Zachariam habitantibus Hierusalem Dominus pollicetur, quo eorum conscientia efficacius abluetur, et ablutorum ignorantia detergetur, si tamen dies illuxerit qua hoc dignum fieri iudicetur. « In die, inquit, illa, erit fons patens domus David et habitantibus Hierusalem, in ablutione peccatoris et menstruatæ (*Zach. xiii*). » Per David, Christus procul dubio figuratur; per domum David, Christi Ecclesia figuraliter designatur. Fons vero domus David, Scripturarum est spiritalis scientia, quæ apud eos manet quos perfectiores habet Ecclesia, quia non nisi in perfectis scientia perfectior invenitur, et eisdem magis ac magis ad augendum meritum aperitur. « Erit, ergo, patens fons domus David; » patens quidem ipsi domui David, quia qui fuerint Christi quasi domus et mansio specialis, eis abundantius infundetur Scripturarum intelligentia spiritalis. Sed quando hoc erit? « In die, inquit, illa. » In qua die? In illa scilicet quam vobis tantum et toties commendavi, quam venturam vobis toties prophetavi, quam venire tanto desiderio præoptavi, quando scilicet Christus meus, qui lux vera est, in vestris cordibus **488** orietur, quando ejus cognitio, ejus dilectio vobis largius infundetur, quando non jam in vobis ullo urgente periculo morietur, quando vivens cum mortuis non quæretur, sed resurgens et ascendens et sedens ad Patris dexteram veraciter cognoscetur. « In die, ergo, illa erit patens fons domus David; » patens, ut dictum est, ipsi domui David, quia quibus erit perfecte Christus in conscientia, in eis erit Scripturarum perfecta scientia, et hæc utique non celata, non signata timoris operculo vel negligentia deprimentis, sed abundans et redundans fons aquæ salientis. Sed in hoc, quid nobis gratiæ conferetur, si perfectus spiritalis scientiæ gratia muneretur, cum a perfectionis gradu adeo longe simus, ut ad eum aspirare, nedum attingere non possimus? Quod ergo: « In die illa erit fons patens domus David; » quid ad nos? Imo multum ad nos, cum in illis perfecta Scripturarum scientia sic abundet, ut in eis non claudatur vel ex inopia vel ex invidia, sed redundet; et eam oculis circumstantium tanquam signatus puteus non furetur, sed ad nos foris positos quodam quasi rivulo derivetur. Doctores enim sancti, sic de sua gaudent vel scientia, vel abundantia meritorum, ut etiam de salute sint solliciti proximorum, et ob hoc nostris erratibus condolentes, doctrina sua multiplici nos informant, et nostrorum tersa fuligine peccatorum, ad eam qua facti sumus, imaginem nos reformant. Unde postquam dictum est: « In die illa erit fons patens domus David » adjungitur: « Et habitantibus Hierusalem, in ablutionem peccatoris et menstruatæ. » Non solum illis qui sunt Christi quasi familiaris mansio, fons patebit; non solum Christi cubiculariis Scriptura-

rum interra subtilitas apparebit, sed foras etiam ad eos qui sunt cives Hierusalem effundetur, et ad minores tanquam ad declivia, per majores, tanquam per carnalia diffundetur. Per doctrinam enim majorum, imperfectio minorum eruditur, per illorum divitias spirituales istorum inopia subvenitur, ut sciant et valeant sordes peccatorum presentes aboleri et a supervenientibus præcavere. Hoc est quod dicitur: « In ablutionem peccatoris et menstruatæ. » Peccator et menstruatæ propter levia et gravia sunt peccata, quia peccator est qui levium aspergitur maculis delictorum; menstruatæ vero, quæ gravium pollutur immunditiis peccatorum. Menstruatæ quidem ex decreto legis immunda judicatur, et quidquid tetigerit, pollutum reputatur, et per eam non incongrue illa expressius anima figuratur, quæ carnalium voluptatum fluxu incomposito deturpatur. Sed tamen hæc abluatur, si intra muros Hierusalem vult manere, si super hujus fontis rivulum vult dederere, si a forensibus peccatorum tumultibus vult silere, si sanis majorum monitis aurem benevolam vult præbere. Denique illa agricultura non immerito execrabilis reprobatur, in qua Esau laborare sensu perditio lætabatur, perplexa etiam silvarum opacitas non laudatur, in qua idem voluptate misera venabatur. Hoc propter, quisque sapiens vel domi habitet cum Rebecca retentæ gratia puritatis, vel saltem post auditum Salomonis edictum, assiduus intra muros maneat civitatis, de qua idem Solomon jubet Semei ulterius non exire (*III Reg. 11*), et quia forte exiit, sine remedio meruit interire. Sic nimirum fons patens domus David fit habitantibus in ablutionem peccatoris et menstruatæ, quando a peccatis tam levioribus quam gravioribus emundantur, qui intra hos muros Hierusalem, non tam pede quam spiritu conversantur, videlicet qui amant sub pace et otio, quiete et silentio demorari, et divinarum fluentis Scripturarum salubriter irrigari. Hierusalem, ut nostis, visio pacis dicitur: in Hierusalem ergo habitare non incongrue perhibentur qui a strepitu sæculari longiuscule removentur, et intra septa silentii, pacis intuitu continentur, ut ibidem spiritualibus officiis occupentur, ament divinas Scripturas assiduitate congrua lectitare, lectas et non neglectas grata memoria ruminare, occasionum obstacula manu obvia repulsare, otiosa colloquia maturo consilio relegare, necessaria vero, locis et temporibus prudenter ordinare. Isti sunt habitatores sanctæ illius civitatis, qui obliti quæ foris sunt, intus degunt sub regula sanctitatis, qui abhorrentes non solum actus, sed et verba superflue vanitatis, apponunt diligentiam, ut tandem perveniant ad scientiam veritatis. Ad istos fons ille patens domus Davidicæ derivatur, istis irriguum salutare fecundo calice propinatur, quo et eorum conscientia defæcatur, et Scripturarum intelligentia declaratur. « In die, inquit, illa, erit fons patens domus David et habitantibus Hierusalem, in ablutionem peccatoris et menstruatæ. » Utinam mihi dies illa vel tenuiter, orre-

tur, et illius diluculo tenebrarum mearum profunditas solveretur. Utinam ad me fontis illius stilla vel modica, guttatim laberetur, et ejus stillicido, ignorantie meæ et morum ariditas aliquantulum pelliretur, et eisdem moribus arctiori judicio castigatis, in Scripturarum involucro sublucere mihi intelligentia veritatis.

CAPITULUM IV.

Verum etsi prædictam Hierusalem videor habitare, quia cum sanctis fratribus claustrum me continet regulare, tamen **489** spiritus meus quem corporale repagulum non potest retentare, mihi frequentius tanquam avicula videtur avolare. Cui cum multo esset melius si intra fines debitos teneretur, si quietis patiens, indicto silentio lætaretur; si appositis

B Scripturarum epulis salubri eulæo pasceretur; tamen levitate pridem inolita libentius recurrit ad solita: et quasi per silvarum aspera quærit voluntatis miseræ blandimentum, ut ubi gravis, sed tamen gratus sustineat detrimentum. Cujusmodi aviculæ nativam levitatem videtur bene quidam ethnicus ostendisse, sicut recolo in scholis puerum me legisse:

Cum bene sint, inquit, clausæ cavea Pandionis natæ: Tamen nititur in silvas quæque redire suas

OVID.

Natæ a Pandione quasdam esse aviculas, ethnici fabulantur, quæ cum captæ quovis aucupio domi teneris virginibus præsentantur, illæ clausas cavea servare studiosius gratulantur, exquisitas epulas et potum gratuitum apponere delectantur: forte moment et præmonent etiam ut loquantur, ut oblité garrulitatis nemorosæ, nostris verbis laudabiliter abutantur. Quæ cum sibi videantur cuncta necessaria præsto esse, æstus vel pluvias, vel frigoris molestias non adesse, majorum avium violentos impetus non obesse, tamen si forte ostiolum caveæ semiclausum relinqui deprehendunt, volant et evolant, et avido silvas pristinas apprehendunt: ibique laborantes inedia, æstu, gelu, pluvia, volatu perditio se suspendunt, et quia voluntariam hanc esse miseriam non attendunt etiam aviculariam levitatem, ut ad nostras redeamus litteras, propheta Osee videtur expressus designasse, cum dicit quasi avem, Ephraim avolasse: Ephraim, inquit, quasi avis avolavit (*Osee ix*). **C** Ephraim interpretatur *fructificatio* vel *ubertas*. Noster itaque spiritus qui fructus uberes posset dare si vellet assiduus intra muros Hierusalem habitare, recte quasi avis dicitur volare, cum quietis impatiens invenitur ad amanda quæ foris sunt, recursare, ubi quamvis laboriosius operetur, ejus operatio gloriam non meretur, quia postquam loco debito non tenetur, ei operanti merces gloriæ non debetur. Unde et Osee subjungit: « Gloria eorum a partu, et ab utero et a conceptu (*ibid.*). » Per conceptum recens cogitatio, per uterum deliberatio, per partum operatio videtur designari; quibus tribus modis videmur in sæcularibus conversari, quia quasi in conceptu nobis est quod recens agimus: in utero autem quod deliberando gestamus: in partu vera

quod jam opere consummamus. Gloria igitur eorum a partu, et ab utero et a conceptu recedit, quia sive excogitent, sive cogitata deliberent, sive deliberata perficiant, apud Deum gloriam non habebunt, qui se intra fines positos pacis Hierusalem non tenebunt, qui a spiritualibus etsi non pedem, tamen spiritum pertinaciter removebunt, qui corde et animo sæcularibus adhærebunt. Quod si voluerint quasi rationaliter excusare et post magna, ut putant, opera cum Deo disputare : frangantur iudicio, quoniam post aordes abierunt, dum sæcularia magis quam spiritualia dilexerunt, unde alibi idem Osee dicit : « Ephraim fractus iudicio, quoniam cepit abire post aordem (Osee v). » Quia igitur animus vel spiritus meus intra regularem caveam non moratur, sed quasi avis volans per inania, inconstans evagatur, profecto Christus ei spiritales Scripturarum epulas non propinat : eumque ut refugam, illarum intelligentia non saginat. De quo pulchre Salomon in Proverbiis dicit : « Sicut avis transvolans de nido suo, sic vir qui relinquit locum suum (Prov. xxvii). » Quem si forte idem Christus aliquando dignatur revocare, ut sedeat, sileat, legat vel audiat aliquid salutare : ille pennas habens illitas collecto pulvere sæculari, reversus invenitur non tam cellam vinariam, quam nidum luteum fabricari. Sicut enim hirundo foris volitans pennas aquis refertur immergere, eisque madefactis, pulverem tactum colligere, et reversa luteum sibi ex eo nidum construere ; sic levis ille spiritus cum amore noxio per devia quæque currit, aggravat quidem pennas, nunc cogitationum aquis vehementibus quas incurrit, nunc actionum immergendo pulvere qui occurrit, et si forte ut melius sibi consulat, introcurrit : se tamen ab his quæ foris collegerat, non absolvit, sed eis cohærentibus tanquam nido luteo se involvit. Cum ergo videam quia cor meum dereliquit me : quid dicam, nisi : « Complaceat tibi, Domine, ut eruas me ? » Non enim possum nisi ejus placito ab his luteis nexibus expediri, quibus mihi videor inextricabiliter impediri : non possum divinis litteris erudiri, nisi utrinque expeditus a sua gratia merear exaudiri. Quod si non merui, lino quia non merui perfectam scientiam obtinere : mihi saltem insinuet quid videatur mysterii continere, quod primus homo inventus est mandatum levissimum non tenere, Abraham vero gravissimum viriliter adimplere.

CAPITULUM V.

Forte in his duobus viris diversorum sub manu jubentia meritorum figuraliter designantur duo genera subditorum, quorum primum vile et imbecillum nec levi resistere potest vento, quia ut plantatio novella, nondum fortiter innititur fundamento, et ad resistendum usus vel exercitii non gaudet adjumento. Alterum vero, quia 490 jam exemplo præcedentium terretur infirmorum et animatur laude vel præmio robustorum, cum usu et exercitio fuerit confirmatum, mandatorum gravedine nescit flecti sed habet ad omnia cor paratum. Cum enim quis infir-

mus obedientiæ tyro novus efficitur, et ne illud vel illud faciat, interdicto majoris constringitur : plerumque ad id quod non licet acrius instigatur, nititurque in vetitum et cupit quod negatur. Aliquando vero quia id quod interdictum est, vile quid æstimatur, si factum fuerit nocere magnopere non putatur : et faciens non æstimat reatu gravissimo se teneri, sed potat illud posse facilius aboleri. Denique nescit rudis infantia prudenti sibi consilio providere, nescit spe futuri præsentis molestias sustinere : siquid ei libuerit, non putat non licere, et si forte novit illicitum, mavult tamen dulcedini præsentium inhærerere. Quod in illo primo homine figuraliter demonstratur, cum tanquam novitius in claustrum obedientiæ collocatur, qui postquam ne pomum comederet juberi se audivit, consilio serpentis et uxoris illud avidius appetivit, vel forte quia pomum interdictum, utpote nullius aut parvi pretii vilipendit, dignæ satis interdicens obedientiam non appendit : et quamvis suadentem diabolum mentiri veraci scientia deprehendit, Deum tamen irasci tam graviter non perpendit. Vel potius Adam velus infans in vestibulo ætatis ineuntis, nondum sibi præcavere consueverat ab incursum molestiæ postmodum subeuntis, parumque de futuro, plurimum sollicitus de præsentis, postventura despiciens cessit præsentia suggerenti. In illo quippe sui exordio quo non parvulus infantili corpore, sed grandior est repertus ; et si a Deo creatore non parva scientia est refertus : tamen quia non satis timuit, utpote mali quidpiam non expertus, comedit prohibitum, et a prima gratia comedens est desertus. Cum enim in exordio mundi et ipse exordium accepisset, et, ut dixi, a Deo non mediocrem scientiam percepisset, bonum quidem et malum pariter credendus est scivisse, sed bonum per experientiam, malum vero solummodo per scientiam cognovisse. Et quoniam videtur illud perfectius sciri, quod quis habens vel patiens dicitur experiri : malum quod expertus non fuerat, minus scivit, et ob hoc, illud incautius appetivit. Et cum in illud inexpertum lapsu misero se demisit, bonum quod perfectius tenere videbatur amisit : et ad illud perditum, manum cum voluit non remisit, quia mox interpositus et custos angelus, et ignitus gladius non permisit. Quod quid sibi velit, quia in responsione de salute primi hominis expositum continetur, hic iterum dici necessarium non videtur ne, dum quod ibi dictum est, hic superfluo replicatur, sermo tardius ad propositum revertatur. Ille itaque primus homo cum se ad bonum quod per experientiam noverat, non solum gressu stabili non erexit, sed etiam ad malum inexpertum curiositate labili se deflexit ; satis innuit quod prima ætas sub manu obedientiæ similiter operetur : si remota gratia, suo arbitrio relaxetur. Denique tunc temporis, et prima ætas mundi, et prima ætas hominis agebatur, unde ille et iste quodammodo infirmus habebatur, quia, etsi Adam, ut prædixi, corpore non erat infantilis, tamen non erat maturus tempore, vel senilis, quæ temporis

naturitas, etsi non semper omnibus sanctitatis confert sufficiens incrementum, plerisque tamen cooperante gratia dat necessarium adjumentum. Per sex quippe ætates ab initio ad finem decurrit iste mundus, per totidem et homo qui dicitur minor mundus: et sicut ille per ætatum incrementa invenitur viros habere sanctiores; sic et iste processu temporis debet sanctius excolere suos mores, ut juxta gradus ætatum, ascendat et gradus obedientiæ celsiores, et processus, dierum invitet eum ad profectus animi digniores. Prima mundi ætas ab Adam sumpsit exordium. Secunda vero a Noe, cujus tempore fuit diluvium. Tertia ab Abraham qui jussus est filium immolare. Quarta a David qui juxta nomen suum hostes suos invenitur fortiter debellare. Quinta a Jechonia cum in Babylonia populus Israel exsulavit. Sexta a Jesu Christo, qui pro nobis moriens et resurgens, nos etiam sibi commortuos suscitavit. Prima hominis ætas, infantia est, secunda, pueritia; tertia, adolescentia; quarta, juvenus; quinta, virilis ætas; sexta, senectus. Sic etiam sexto gradu ad summam obedientiæ pervenitur, qua perventione nihil in hac vita perfectius invenitur, ut in illis vel mundi vel hominis sex ætatibus sit figura, in his autem veritas, non cum illis senio desitura, sed consummatam obedientem cum Christo ad Patris dexteram perductura. Possent autem illæ vel mundi vel hominis sex ætates, sex istis gradibus coaptari, et quæ cui conveniat, per ordinem demonstrari, nisi hæc demonstratio diuturni operam exigere videretur, et nunc in manibus Adæ et Abrahæ obedientia teneretur. Sed quoniam et uterque istorum in illis ætatibus continetur, et cum de illis sermo erit, non etiam ab istis recedetur: non est incongruum si hoc loco tentavero demonstrare quomodo videantur horum singula singulis concordare; si tamen mihi tentanti suppetat et facultas, quia, ut videre videor, inminet et huic operi non parva difficultas.

491 CAPITULUM VI.

In prima mundi ætate Deus hominem de limo terræ fluxit, et ei factum magnum vel grave aliquid non indixit, sed fructum scientiæ boni et mali ne comederet interdixit, comedentem vero ipsa die moriturum esse prædixit. Et pulchre primo homini primum Deus gradum obedientiæ demonstravit, cum ei recenter factum non quidquam arduum imperavit, sed mandatum obedientiæ possibilitate facili temperavit, utpote qui eum quem fecerat, perire non optavit. Primus enim est obedientiæ gradus novellum quempiam velut infantem a non necessariis colibere, et in planitie levium mandatorum athletam parvulum exercere, ut cum didicerit prohibitis levioribus non hæerere, possit pedem ad obedientiæ gradum alterum promoveri. Quocirca et a fructu qui erat, ut legitur, pulcher ad videndum, suavis ad edendum (*Gen. iii*), idem non incongrue novitius prohibetur, cui tamen ad esum aliorum copia fructuum indulgetur, quia solent infantes omnibus, quæ pulchra viderint, curiosius inhiare,

et extensa manu nisi forte prohibeantur ad ostenerim applicare. Uude ille, etsi infantili ignorantia non seductus, consilio tamen uxoris inductus, prohibitum incontinenter apprehendit et apprehensum comedens experimento veraci et misero deprehendit: quid vel conferat obedientia si indeficienti obsequio teneatur, vel e contra quid inferat si contemptu illicito deseratur. Posset quidem illum sufficienter mandatum acceptum custodire, si eidem accepto vellet tenaciter obedire, nisi forte propter istud, aliud sibi postmodum donaretur, quod etiam perficere majoris imperio juberetur. Cum enim quis a re aliqua prohibetur et quidquam aliud facere non jubetur, sola illa abstinencia sufficientis est virtutis et ob hæc abstinenti æternæ præmia dat salutis. Inde est quod illi, quos tenet conditio popularis; et in foro hujus vitæ mores et habitus sæcularis, divina lege non tam ad grandia compelluntur, quam a prohibitis repelluntur, ut quos premit infantilis infirmitas, quæ est communis plurimorum, salvet saltem facilis abstinencia vetitorum. Quod in Actibus apostolorum evidentius declaratur, cum fidelium multitudini non nisi abstinere a prohibitis imperatur. « Visum est, inquit, Spiritui sancto et nobis nihil ultra imponere vobis oneris quam hæc necessaria ut abstinere vos ab immolatis simulacrorum et sanguine suffocato, et fornicatione a quibus custodientes vos bene agelis (*Act. xv*). » Videtis populo ab apostolis quidquam aliud non injungi quam eos ab his quæ prohibita sunt sejungi, et quamvis per hæc perfectioni apostolicæ non conjungi, tamen eos a salvando fidelium numero non disjungi. « Quasi modo geniti infantes, ait Petrus, lac concupiscite (*I Petr. ii*); » et Paulus Corinthiis: « Tanquam parvulis in Christo, inquit: lac vobis potum dedi, non escam (*I Cor. iii*). » Et quare lac illis et non escam dederit si queratur, ne profectum spiritalem invidere magister discipulis videatur: « Nondum enim, ait, poteratis, sed nec adhuc quidem potestis (*ibid.*). » Ab hoc lacte non debet quisquam facile removeri, nisi forte ad escas fortiores idoneus fuerit promoveri, cui scilicet grandescenti non sufficit observatio lactea levium mandatorum, sed ad micæ jam properat quæ cadunt de mensa dominorum. Unde legitur (*Gen. xxii*) quia Abraham Isaac filium suum ablactavit, et in ejus ablactatione convivium præ gaudio celebravit, quia epulari patrem oportet et gaudere, cum filius ad profectus aspirat ampliores, cum lacte non contentus cibos appetit fortiores, sicut Paulus Thessalonicensibus adgaudebat, quos proficere spiritualiter attendebat. « Vos estis, inquit, corona mea et gaudium (*I Thes. ii*). » Atque quoque Samuelem filium legitur (*I Reg. i*) ablactasse, ablactatum in Silo domino præsentasse, quia non digne ad ministrandum sacris altaribus offeruntur qui lactis adhuc participes cibo solido non vescuntur. Quales Paulus Hebræos esse noverat, quibus dicebat: « Facti estis quibus lacte opus

sit, non cibo (*Hebr. v.*) Qui vero ab hoc lacte non prosilit antè ut grandescat, sed resilit postè ut sordescat, qui mente depravatus ad faciendum devolvitur Interdictum, propheticum illud incurrit maledictum: « Sicut ablactatus super matrem suam, ita retributio in anima mea (*Psal. cxxx.*) » Super matrem suam parvulus ablactatur, cum languore incumbente nec etiam ad lac sugendum roboratur; et pressus inedia mortis incurrit detrimentum, utpote qui ad congruum ætati suæ non invaluit alimentum. Hoc morbo ille Adam primo conditus laboravit, cum mandatis obedire levibus non curavit, cum fructuum concessorum alimoniam recusavit, et ad venenatum uxoris consilium aurem morbidam inclinavit. Hoc etiam morbo posteritatis suæ seriem infirmavit, eamque peccati nexibus tam inextricabiliter obligavit, ut omnes in peccatis et concepti et nati, in peccatis etiam moriantur, propter raros admodum qui sola gratia liberantur. Unde et illa prima ætas quæ in copiosam gentium multitudinem se diffudit, proficiens in pejus cogitatus suos et opera sic confudit ut quanto numerosior, tanto deterior redderetur, et quasi admissis equo tota præceps in vitia deferretur. Quæ ut alia multa taceam, quibus se non timuit implicare, quæ omnia non est hujus vel **492** loci vel temporis replicare: in tantum habenas pudicitiae relaxavit, tantum jura castitatis legitimæ temeravit, ut in ea pauci justa lege matrimonii tenerentur, sed passim et indiscrete viri mulieribus miscerentur. Lex quidem, etsi adhuc membranis vel tabulis non inscripta, jam tamen in eorum cordibus erat scripta, docens ut unusquisque uxorem propriam licite sibi sumat, et quam alter acceperit appetere non præsumat, quia sicut suam alteri non vult dare, sic nec sibi debet uxorem alterius copulare. Denique noverant quia illi primo homini non nisi unam Deus uxorem copulavit ex quo manifeste posteris indicavit, quia debet quisque intra suæ uxoris gremium coarctari, non per alienas bestialiter effrenari. His contemptis legibus, quibus debuerant obedire, et ad uxorem proximi proximus non hincire: filii Dei, ut scriptum est, cum pulchras filias hominum attendebant, in earum amplexus lascivo impetu pronebant (*Gen. vi.*) Tantum placebat oculis objecta mulierum pulchritudo, ut ei virorum succumberet fortitudo: malletque victa in illius amœno cubiculo captivari, quam viriliter resistendo laboriosa victoria coronari. Filios Dei illos creditur appellare Scriptura, qui de Seth geniti, divina permanserant in cultura; filias autem hominum, quæ de Cain posteris nascebantur, qui deos colentes alienos, errore devio tenebantur. Duplex igitur peccatum ille Dei populus committebat, qui se et non suis et idololatriis mulieribus commiscebat, cum alterum eorum satis superque sufficeret ad iram promerendam et irato Deo poenam sibi æternaliter inferendam. Cum enim legitur quia videntes filii Dei filias hominum quod essent

A pulchræ, acceperunt uxores sibi ex omnibus quas elegerant (*ibid.*) manifeste datur intelligi quia non solum virgines quas a nexu conjugii liberas cognoscerebant, sed et maritatas fortiores infirmioribus auferrebant: præsertim cum eos effrenæ legis nullius censura cohiberet, nec vita sanctorum, sed forma pulchrior complaceret. Si vero non maritatas sed tantum virgines creduntur elegerint, et electas sibi in matrimonio conjunxisse, sic etiam culpam non mediocrem incurrerunt quia nequaquam cultores Dei cultricibus dæmonum conjungi debuerunt. His et multis aliis Deus tandem ad iracundiam implacabiliter commovetur, nolens ut tanta eorum malitia impunita diutius evagetur, sed quia totus mundus reus inobedientiæ tenebatur, vult ut totus superincumbente diluvio submergatur. « Ecce ego, inquit, adducam diluvii aquas super terram, ut interficiam omnem carnem (*ibid.*) » Recte satis carni quæ nullo in cœlestia desiderio ferebatur, aquas diluvii Deus superinducere comminatur, et interficere omnem carnem quæ spiritui noluit obedire; sed propriis voluptatibus inservire, quæ noluit passiones corporis exsecrari, sed in illis sensu perduto volutari, ut quæ luxuriæ reumatibus et locis humentibus delectabiliter est immersa, tribulationum profluvio velut aquarum diluvio pœnaliter sit submersa. Si vero, quod est difficile, fuerit quis inventus qui habitans inter malos super sui custodiam sit intentus, qui non recuset teneris ab uberibus lac haurire, id est mandatis levibus curam diligentius impertire: is profecto non debet aquis tribulationum inundantibus interire, sed de infantia, profectu mentis, ad pueritiam pertransire. Qui enim ad faciendum prohibita non cum cæteris peccatoribus exardescit, sed ab æstu malitiæ sub umbra obedientiæ requiescit, Noe justus dignus est appellari, qui cum domo sua solus a diluvio meruit liberari. Denique Noe, *requies* interpretatur. Super istum quippe gratanter Dominus requievit cum de super terram iratus, omnem malitiam abolevit: in istius spiritu gratuitum sibi reperiens habitaculum mansit, cum ejus spiritus in cæteris quia caro erant hominibus non permansit. « Non permanebit, inquit, spiritus meus in hominem, quia caro est. Poenituit eum, sicut ait, quod fecisset hominem super terram (*Gen. vi.*) » quoniam ad malum cuncta illius cogitatio carnali lubrico defluebat, ejusque voluntati vita illius in omnibus obsistebat, quem ad hoc fecerat, ut mundus eo quasi litteris inscriberetur, et ab illo Creator vocali concordia laudaretur. Sed quia jam confusam plenamque blasphemiam idem Creator noverat hanc Scripturam, de superficie terræ omnem voluit delere creaturam, ut in libro suo legibilior littera scriberetur, ut justo Noe melior progenies conferretur. « Delebo, inquit, hominem quem creavi a facie terræ: poenitet enim me fecisse eos (*ibid.*) » Et pulchre: « Delebo. » Sic enim prudens scriptor Scripturam veterem vult delere, ut non membranam vel tabulam velit pariter abolere, sed

ut salva base quasi prioris et immobilis fundamenti, aliud ædificium imponatur stabilioris utique firamenti. Unde quidam ethnicus cum discipulum eloceret, et ad corrigendum priora diligentius admoneret sic ait :

Sæpe stylum veritas : iterum quæ digna legi sint Scripturas.

HOMER.

Vult poeta sapiens ut si, quod scriptum est, congruere proposito non videtur, prudens scriptor delere non graveatur, ut cum diligentius inconvenientia corrigetur, quod residuum est convenientius reservetur. Sed quia non tam poetarum quam prophetarum testimonia religiosis auribus æstimo complacere : locutus Deus in manu prophetarum asserit etiam se delere, ut verso stylo tabula non destruat, sed cum illa planata fuerit, durabilior littera rescribatur. « Delebo, inquit, Hierusalem sicut deleri solent tabulæ, delens veritatem et ducam crebrius stylum super faciem ejus (IV Reg. xxi). » Ac si dicat : Non placet quod scriptum est, et ideo non mihi scripturam hujusmodi reservabo, sed stylo ducto crebrius, et prava dirigam et aspera complanabo : ibique scripturam meliorem explanans, legibiliter exarabo. De quali Scriptura dicit ad Habacuc : « Scribe visum et explana eum super tabulas, ut percurrat qui legerit (Habac. ii). » Recte ergo se delere Deus hominem asseverat, in quo, quia caro est, nequaquam ejus spiritus perseverat, quia et ejus spiritu scribuntur non delibili atramento, quicumque indelebiter ascribuntur fixo fidei fundamento. Sicut Paulus ad Corinthios ait : « Vos estis epistola Christi, scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi (I Cor. ii). » Solus Noe cum domo sua meretur liberari, per quem possit humana posteritas reparari, in quo finem accipit ætatis series præcedentis, initium vero reparatio subsequens.

CAPITULUM VII.

In qua ætate subsequenti mundus quasi aliquantulum jam grandescit, et qui eatenus infans existerat, proficiendi ordine puerescit : et difuto et deleta fere quidquid egerat ejus novitas infantilis, majori gratia succedit et procedit agilitas puerilis. Quæ pueritia mundo confert populi numerum amplio-rem, et eundem populum aliquantulum doctiorem, quia, etsi nondum Creatoris perfectum penitus amatorem, timore tamen utili jam utcumque utilium provisorem. Unde Noe cui divina sententia testimonium laudis ascribit, qui in hac mundi pueritia pluribus annis vixit : factus agricola vineam post diluvium plantasse perhibetur, cujus ante diluvium prorsus mentio non habetur (Gen. ix). Quia enim primam illam ætatem aquarum nimietate noverat deperisse, et se cum domo sua vix arcæ præsidio illud diluvium evasisse, divino doctus spiritu eleganter in ordine vitem ponit, et falernum nobile aquis insipidis anteponit, ne mundus ultra poenam similem vereatur, sed timoris hujus pulsa molestia securus in gaudium efferatur. Vinum quippe

non solum sitientem potat, sed et potum lætificat, quia cum siti quis laborat et arescit, et insuper quavis molestia contrahitur ejus animus et ægrescit ; si vino sobrie potus est, ab utraque nonnunquam ægritudine convalescit, intellectus ejus acuitur, animus incandescit, sermo promptior redditur, facies hilarescit. Et pulchre non prima sed in secunda mundi ætate vini poculum propinatur, quia infans qui necessario cibis adhuc lacteis educatur, austerum vini liquorem bibere nondum audet, cui si forte oblatum fuerit, gustatæ ejus fortitudinæ non adgaudet. Puer vero qui jam cibis fortioribus nutritur, ad bibendum vini calicem aptior invenitur : eique talis potus proficere non mediocriter æstimatur, si tamen in sumendo modus et temperantia teneatur. Sic et illa ætas obedientiæ, quæ per similitudinem, infantia nominatur, mandatis, ut supra dictum est, teneris et infantilibus informatur ; pueritia vero austerioribus jam salubriter operatur, si tamen ultra vires austeritatis hujus onere non gravatur. Illa quidem ad vitandum prohibita movetur languidius, hæc, ad faciendum quæ jussa sunt, promovetur agilius : gaudens campo liberiore frui ab his jam nexibus aliquantulum absoluta, quibus adhuc infantia præpeditur tanquam fasciis obvoluta. In hoc gradu vel ætate incipit obedientis animus dilatari, et tarditate pristina non gravari, jubentis imperium non solum patienter, sed et libenter accipere, et ad faciendum illud, mobilitate commendabili velociter prosilire. Iste puer idoneus ad obediendum, habilis ad currendum, nescit quamlibet vilia, si tamen non gravia, fastidire, sed avidus promissorum, promittentis jussibus festinat obedire. Propter hanc festinationem qua ad obediendum proficientis animus inclinatur, ipse proficiens in Scripturis, ut æstimo, puer plerumque nominatur, in quo nomine non brevis annorum numerus designatur, sed obediens esse promptulus intinatur. Qualem puerum æstimo quondam populum Israel existitisse, quem per Osee prophetam Deus se asserit dilexisse : « Quia inquit puer Israel ; et dilexi eum (Osee xi). » In Ægypto quidem filios Israel infantilis ignorantia tenuit hebetudo, cum vario eorum errore seduceret superstitione gentilium sanctitudo, cum falsos deos, quos videbat illorum sacrificiis et oblationibus honorari, arbitraretur dignum se quoque divinis obsequiis venerari. Unde ibidem idem propheta dicit : « Baalim immolabant, et sacrificabant simulacris (ibid.). » In hoc autem errore divina eos diu patientia supportavit, et per Moysen et Aaron tandem eos de ejusdem Ægypti tenebris evocavit, non satis cognoscentes quod ejus supportatio vel evocatio nihil aliud intendebat, quam eos, licet renitentes, curare misericorditer contendebat. Unde illic subjungitur : « Et ego quasi nutritus Ephraim portabam eos in brachiis meis, et nescierunt quod curarem eos (ibid.). » Postquam autem de Ægypto, duce Moyse sunt educti, et ejus monitis, ad colendum Deum, pro suo modulo sunt instructi :

Deum quem ante ignoraverant, aliquantulum cognoverunt, cognitum dilexerunt, ut jam non more infantium ejus brachiis portarentur, sed vocantem et trahentem tanquam pueri sequerentur. **494** De quo tractu per eundem prophetam Dominus subjungit. « In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis (*ibid.*). » Ne Adam post peccatum diutius oberraret; et a suo Creatore irrevocabiliter elongaret, post illum fugientem idem Creator miserationis suæ funiculum jecit, et eum ad se converti et reverti dono gratiæ suæ fecit: reversumque irretivit molli vinculo charitatis, ut trahentem sequeretur arbitrio propriæ voluntatis.

..... *Trahit enim sua quemque voluptas.*

VIRG.

Eodem funiculo et filios Israel a jugo Ægyptiacæ servitutis retraxit, et eductos de Ægypto, charitatis vinculo post se traxit, in columna ignis et nubis præcedens subsequentes, voluntariam ei obedientiam promittentes (*Exod. xiii*). « Omnia, inquit, quæ præcepit Dominus faciemus: et erimus obedientes. (*Exod. xxiv*). » Recte ergo: Puer, inquit, Israel et dilexi eum, quia et « Ego, ait, diligentes me diligo (*Prov. iii*), » et dilecti tunc primum intelligunt, et gaudent a Deo se amari, cum ejus incipiunt mandatis delectari. Possunt multa de Scripturis testimonia compilari, in quibus ii qui obediunt, inveniuntur pueri nominari, quos si propter ætatem pueros æstimet quisquam dici; si attendat diligentius, inveniet sibi multoties contradici. Cum Abraham hospitio angelos tanquam homines suscepisset, et susceptis præparare convivium voluisset: « Cucurrit, inquit, ad armentum, et tulit inde vitulum tenerrimum et optimum, deditque puero (*Gen. xviii*). » De quo puero subjungitur: « Qui festinavit et coxit illum (*ibid.*). » Videtis puerum ad faciendam quæ jubetur levis non tardantem, sed, quod est proprium pueri, festinantem, ut non solum jubentis imperium compleatur, sed et completis hilaritas gratiam mereatur. Idem Abraham cum jussus esset filium suum Isaac immolare, et vidisset locum procul quem Deus ei voluit præmonstrare: « Dixit ad pueros suos: Expectate hic; et cum adoraverimus, revertemur ad vos (*Exod. xxiv*). » Et hic pueros non ætate parvulos sed ad obediendum promptulos ætate designari: paratos et ire cum domino, et euntis reditum præstolari. Loth quoque cum apparentibus sibi duobus angelis occurreret, et hospitalitati deditus in domum suam eos humiliter invitaret: « Obsecro, ait, domini, declinate in domum pueri vestri (*Gen. xix*). » Non video quare iste se puerum fateatur, quem jam habere uxorem et duas filias Scriptura protestatur, nisi quia paratos erat angelorum voluntatibus obedire, cujus erat propositum peregrinis et hospitibus deservire. Jacob, cum ex præcepto Domini in terram nativitatis suæ reverteretur, et timens Esau fratrem suum, placare aum muneribus niteretur. « Misit, inquit, per manus ser-

vorum suorum singulos seorsum greges, dixitque ad pueros suos: Antecedite me: et sit spatium later gregem et gregem (*Gen. xxxii*). » Ut autem istos propter obedientiam dici pueros Scriptura demonstraret, subjungit: « Et præcepit priori dicens: Si obviam habueris Esau, » etc. (*ibid.*) Et infra: « Similiter, inquit, mandata dedit secundo ac tertio (*ibid.*). » Videtis eos designari nomine puerorum; quibus injungitur obedientia mandatorum: non quod ætatem parvulam quæ jam præterit, iterum sibi sumant; sed quod jubentis imperio contradicere non præsumant. Quales se habere pueros Evangelicus ille centurio testabatur, cum pro uno illorum sollicitè Dominum precabatur. « Domine, inquit, puer meus jacet in domo paralyticus: et male torquetur (*Luc. vii*). » Et adjunxit: « Habeo sub me milites, et dico huic: Vade et vadit, et alii, Veni, et venit, et servo meo: Fac hoc et facit (*ibid.*). » Isti sunt pueri centurionis, qui student ei pro viribus obedire, ad agenda domus suæ militiam ire fideliter aut venire: ad nutum imperantis obtemperanti obsequio deservire, si tamen non prævaleat eos languor noxius impedire: « Dico, inquit, servo meo: Fac hoc, et facit. » Obediens ergo qui puer antea, idem servus postea nominatur, quia jubenti Domino cervice supposita famulatur, qui ad imperium, etsi perfectius nondum gaudet, ei tamen resistere, contumaci procacitate non audet.

CAPITULUM VIII.

Sicut enim servorum est dominos habere, sic eorum est illos, si non diligunt, vel tenere, ut quos ad serviendum non adducit completiva dilectionis hilaritas, cogat saltem inchoativa timoris necessitas. Unde Dominus cum in eremo ad serviendum sibi filios Israel invitaret, et per manum Moysi præcepit eos multiplicibus obligaret: se esse Dominum diligentius affirmabat, et hoc ipsum frequentius replicabat. « Custodite, inquit, Sabbata mea: ego Dominus (*Levit. xxvi*). » « Nolite converti ad idola; ego Dominus. Custodite omnia præcepta mea: ego Dominus (*Levit. xix*). » Et multa hujusmodi. Quia illis erat necessarium obedire, quod quidem nihil est aliud quam servire: vigilantè præceptor eorum se Dominum dicit esse, ut ex eo se illi intelligerent servos esse. Sicut enim filius ad patrem, et pater ad filium, sic ad servum dominus, et servus refertur ad dominum: suntque hæc nomina ad invicem relativa, ut nec servus sine domino, nec sit dominus sine servo. Cum igitur illis Deus monita dat vivendi, volens ut aures habeant audiendi, frequenter interserit: « Ego Dominus, » ut sciant servi sibi nihil amplius expedire, quam suo Domino per obedientiam deservire. Serviunt ante obedientes, vel obediunt **495** servientes, proficiendi quidem amore si aliquantulum sunt perfecti; puniendi vero timore si fuerint imperfecti, quia et juxta Horatium

Oderunt peccare boni virtutis amore;

et juxta Isaiam: « Salutis spiritum concipimus a

timore. Qui vero nec amore nec timore ad obedientiam adducuntur, servi quidem sunt, sed nequam servi sunt: et ideo ligatis manibus et pedibus, id est bene operandi sublata penitus facultate, in exteriores tenebras devoluti puniuntur, mortis perpetua cæcitate. Qui autem vel amore virtutis, vel ex debito necessariæ servitutis nituntur Domini jussionibus obedire, sed infirmitate obvia præpediti ad effectum non possunt pervenire, juvandi sunt, et pro eis divinæ est misericordiæ supplicandum, ut quibus præsto est qualiscunque voluntas agendi, adsit etiam facultas utcunque peragendi. Talis ille centurionis puer vel servus mihi fuisse videtur, qui quoniam vel sibi adjacet, ab eodem centurione diligenter promeretur, quia vero perficere bonum non invenit, torqueri languore perhibetur. Quis enim languor potest quensquam amplius perurgere, quam velle et non posse id quod voluerit adimplere? Cum autem hæc impossibilitas resistit voluntati, tanquam odiosa infirmitas sanitati, nullum posse conferri video tantæ remedium gravitati; nisi tandem cedat vel voluntas impossibilitati, vel forte impossibilitas voluntati. Ad quorum alterum desperatio nos reducit; ad alterum vero sola Dei gratia nos adducit, quia tunc plerumque voluntatem a proposito revocamus, cum eam posse impleri penitus desperamus, tunc vero pervenimus ad effectum ejusdem voluntatis, cum ea quæ impossibilia sunt, reddit possibilia divinæ gratia largitatis. Ad illud quidam comicus consilio revocat præsumptores; ad istud vero Christus suos misericorditer animat dilectores. Ille: « Quoniam, inquit, non potest id fieri quod vis: id velis quod possis (122). » Prudens consilium ethnicus dat superbis, ut si præsumpserint impossibile quid attentare; ad id tentandum quod possit fieri, festinent animam revocare. Christus vero fideles suos ad sperandum impossibilia sic hortatur, ut ipsorum in Deo non in homine spes ponatur; et hujusmodi spes manebit inconfusa, per eam quæ in eorum cordibus vera charitas est diffusa (Rom. v). « Quæ impossibilia sunt, inquit, apud homines: possibilia sunt apud Deum (Luc. xviii). » Quod attendens centurio, de salute servi vel pueri non desperat, sed eum ægrotantem sanari posse fiducialiter asseverat; si, quæ in Christo habitat, divinæ placuerit majestati, invictæ cujus nihil est impossibile potestati. « Tantum, inquit, dic verbo: et sanabitur puer meus (Matth. viii). » Magna fides. Puerum suum quem sanare non potest, quia homo, sanari posse credit ab eo qui est homo. Novit enim, quia etsi puerum suum jubet, tanquam Dominus ut ei obediens obsequatur: non tamen confert gratiam, ut quod ille jussus fuerit, efficaciter exsequatur; Christum vero non solum visibiliter hominem videt esse; sed et Dominum invisibiliter credit esse: et ideo eum non solum quidquid voluerit imperare, sed et quidquid imperaverit posse dare. Quod propter Christus:

(122) Ferentius.

A « Non inveni, inquit, tantam fidem in Israel (Matth. viii). » In Israel secundum carnem qui me nimis carnaliter intuetur, qui nec timet me ut Deum, nec me saltem ut justum hominem reveretur, qui aut nullam aut perfectam me habere potentiam non fatetur, qui vel a Deo me esse, vel cum Deo unum esse mente incredula diffidetur, in hoc inquam Israel ad quem specialiter missus veni, tantæ perfectionem fidei non inveni, quantam in hoc alienigena video præeminere, qui carne occultatam divinam majestatem corde credulo potuit prævidere. Hujus itaque merito sanas Christus puerum qui languebat, ut pulso languoris obstaculo perficeret vel levem obedientiam quam volebat, sciens illam non suis viribus sed divina perfici largitate quæ operatur in eo et velle et perficere, pro voluntate. Tales pueri et in psalmo ad laudandum Dominum invitantur, quia hi qui vel infantili imperitia nondum fantur, vel impossibilitate languida prægravantur: divinas laudes non sufficiunt personare; quæ nolunt sub torpenti silentio latitare. « Laudate, inquit, pueri Dominum: laudate nomen Domini (Psal. cxii). » Illi quidem possunt utcunque laudes Deo placitas effundere, qui pulso languore et infantia, discursu agili appetunt obedire, qui cum audiunt quæ per Scripturas Deus non solum interdiceret voluit sed jubere, nituntur pro viribus loquaci obsequio respondere. Denique puerilis ætatis affluit loquacitate et audiendi curiosa, delectatur loquendi garrula novitate: eo magis per hujus latitudinem evagari, quo ætas anterior intra silentii angustias diutius visa est coarctari. Infantia quidem loquendi ad perfectum non donatur facultas, sed loquentibus inhiantem nativa quædam reprimit difficultas: vixque tandem sufficit pauca verba conari, quæ domi a parentibus audit frequentius ventilari. Pueritia vero videns sibi majorem loquendi facultatem præberi, intra penates patrios jam non sustinet contineri, sed foris vagabunda majorem nititur æmulari, odio habens silentium, cum sui similibus diligit verbosari. Est autem idonea non solum maternam linguam, quam domi didicit, retinere, sed et novam quamlibet, si oblata ei fuerit, obtinere: imo plures vel linguas, vel artes discendo potest puer facilius adipisci, et earum imposterum tenacius dicitur reminisci. Unde consilio magistris litterarum, vel quarumlibet artium præcipue pueri committuntur, et ad quamvis scientiam in annis puerilibus imbuuntur, ut cum in his acceperint eruditionis congruum fundamentum, in sequentibus acquirant sibi facilius, et solidius supplementum. Ob hoc forte et prima ætas mundi unius linguæ, vel labii fuisse reperitur, et ætati secundæ linguarum diversitas impertitur, ne vel illi supra vires quidquam arduum inferretur, vel huic quidquam juxta vires congruum differretur. Ita et in secundo gradu obedientia non incongrue loquacior æstimatur, dum auditis jussibus ad agendum expe-

ditius solito præparatur; et non solum exsequitur A congrua et suis viribus leviora; sed tanquam puer garrulus se facturam promittit ampliora.

CAPITULUM IX.

Verum quia iram invenitur plerumque promereri qui puerum adhuc agens præsumit grandia polliceri: ab hoc etiam gradu necesse est obedientiam quodammodo removeri, et ad tertium altiorem profectus ordine promoveri. In quo gradu non jam more pueri obediens leviter verbosatur, sed tanquam adolescens ad obediendum ardentius animatur: et sic novo apud se gaudet virium incremento, ut intendat etiam esse cæteris adjumento. Videns enim quosdam reprehensibiles accusari, et eorum exemplo infirmos quoslibet depravari: non solum videri eorum similis erubescit, sed etiam ad obtinendum dissimile meritum incandescit. Optat quidem sic divinis jussibus obedire, ut possit etiam obediendi formulam proximis impertire, ne sibi soli vivere videatur, si non ex ejus imitatione ad vitam alius generatur. Intelligit enim minoris esse meriti quod in castris obedientiæ militatur, si non alter aspiens, ad eandem militiam invitatur; si quis tepidus tam tenuem obedientiam vult tenere, ut sub jure suo possit superincumbens modius cubitare, cum potius eadem obedientia debeat sic ardere, ut omnibus qui in domo sunt, mereatur commendabilis apparere. Quæ autem sic eminet tanquam super candelabrum luminosa, illi profecto non mediocriter fructuosa, quia et profectus ejus utile confert aliis hortamentum, et aliorum utilitas ejus profectui dat augmentum. Quidquid enim ejus exemplo alius commendabiliter operatur, ejus non immerito meritis assignatur; et quasi mater tot filios videtur parturire, quot proximis ardentem elaborat vivendi formulam impertire. Denique cedente annorum pueritia succedens adolescentia jam pubescit, et intra lumborum officinam novum quoddam incendium adolescit, quo fervente caro vix sustinet continentiae repagulo coarctari, sed amore sobolis ad generandum appetit dilatari. Hæc enim humanæ carni lex est naturaliter attributa, ut cum non possit gignere, intra infantiam, vel pueritiam constituta, adolescentiæ suæ ingrediens sterilitatem incipiat non amare, sed ut fructum faciat, consortium sibi appetat copulare. Prima igitur ætas hominis et secunda, infirmitate naturali quodammodo permanet infecunda, quia, etsi processus temporis sufficientem utrique pro suo modulo dat profectum, tamen neutram generandi perducit ad effectum. Tertia vero ætas ad hoc promovetur beneficio naturali, ut quasi solitudinis impatientis amore gaudeat sociali; et jam idonea copulæ nuptiali secundari appetat sobole filiali. Sic et obediens tunc quasi ad gradum tertium dicitur pervenire, cum eo jam affectu invenitur jussionibus obedire, ut non solum sibi, sed et cæteris pariter utilis habeatur, eisque ad imitandum utiliter proponi mereatur. Cum enim ad obediendum tanquam in ca-

mino interius inardescit, et pro loco, et tempore foris ejus non ficta humilitas elucescit: recte et profectus ejus commendabilis judicatur, et ad proficiendum rudes quosque, et teneros cohortatur. « Fulcite, inquit, me floribus: stipate me malis, quia amore langueo (Cant. 11). » Solet adolescentulum amoris facula sic ignire, ut plerumque ad languorem cogatur intolerabilem devenire: tandemque sibi videatur per impatientiam deperire, nisi ei quælibet festinet consolatio subvenire. Quia enim, vel nullus, vel raros amoris aculeos sentire consuevit, et nunc intra renes teneros ignis paulo grandior adolevit: nescit ætas inducta patienter onus insolitum sustinere, sed rei quam diligit cupit statim amplexibus inherere. A quibus dum ingrato difficultatis obstaculo prohibetur, ad optandum quod interim obtinere valeat commovetur, ut hujus presentia impatientis animus aliquantulum avocetur, ne illius absentia intolerabiliter prægravetur. Optat igitur adolescens in virenti hortulo collocari, inter florum et malorum oblectamenta varia conversari, quibus et languori occurritur, ne plus justo per impatientiam ingravescat, et amori suo succurritur, ne, quod videtur incommodius, refrigescat. Sicut enim cum differitur quod optatur, animus aliquando amplius exardescit, sic plerumque dilatione nimia in desperationem corruens refrigescit: et quod nimis arduum desperat se posse adipisci, tanquam sibi consulens diligit oblivisci. Verum adolescens cum grato amore fuerit irretitus sic suos ad effectum perducere nititur appetitus 497 ut si dilati fuerint, non tamen eos velit a proposito revocare, magis amans amore atteri, quam premento ignavia penitus non amare. Recte ergo floribus, et malis fulciri postulat, et stipari, quorum decore et odore solet amantis animus oblectari, ut hoc avocamento impatientis vehementia temperetur, et eodem nihilominus hortamento torpens appetentia suscitetur. « Fulcite me, inquit, floribus, stipate me malis, quia amore langueo. » Hoc et in gradu adolescentiæ fervidus obediens recte dicit, cum ejus conatibus difficultas obvia contradicit, cum quoniam ad eum quem diligit tanquam saltu subito non potest pervenire, in his saltem, cum quibus conversatur, optat consolationem aliquam invenire. Putat enim Deo satis suam solius obedientiam non placere, si non sibi diligit, et obediens alios adhibere; si non tanquam florida vernantis hortuli blandimenta illorum amplectatur bonæ indolis rudimenta. Flores quippe dicuntur, qui laxato gelu concretæ pravitatis, et infusa vernali temperie sanctitatis: erumpentes de cortice oppressoriæ vetustatis assumunt sibi decorem tenerum floridæ novitatis. Mala vero dici possunt qui majoribus monitis instituti, fructum gratiorem bonorum operum assecuti: odorem proximis bonæ opinionis propinant, cultoresque suos condigno profectu obedientiæ jam saginant. Hujusmodi malis, et floribus iste obediens stipari appetit et fulciri, ut fructuosa ejus adolescentia valeat inveniri: fructuque suo, id est proximorum profecti

bus gratuletur, et hoc pacto roboratus, et instantius diligat, et dilectum patientius præstoleatur.

CAPITULUM X.

Jacob ille patriarcha sic se pasci ab adolescentia sua dicit, cum sibi mortem imminere considerans, Ephraim et Manassem benedicit. « Deus, ait, qui pascit me ab adolescentia mea, benedicat pueris istis (*Gen. XLVIII*). » Ab adolescentia quidem sua Deus patriarcham illum pavit, ex quo scilicet tam ferventem illi obedientiam inspiravit, ut per eam, et proximis incentivum bene vivendi largiretur, et illorum profectu tanquam manuum suarum laboribus pasceret. Ex eo enim sibi videtur obediens hunc partum invenire ex quo suam obedientiam aliorum gaudet utilitatibus deservire; ex quo sicut portatus est, incipit et portare, et proventus ad annos pubertatis aliorum infantiam supportare. Hoc est onus sive jugum ad quod sufferendum Apostolus nos hortatur, ut lex Christi, quæ est charitas, impleatur, quam implere non prævalet infantia, vel pueritia terrenæ parvitas, quæ sibi tantum vivens nescit æstum fraternæ charitatis. Ideo Jeremias : « Bonum est, inquit, viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua (*Thren. III*). » Cum aliquis quasi annos impleverit pubertatis, cum in eo coaluerit fructuosa maturitas sanctitatis, cum in secreto cordis et renum amor incaluerit generandi, simul quoque generatur, vel genita roboratur charitas patientis supportandi. Quis enim eum quem verbo, vel exemplo generare appetit, diligere non credatur; et quis eum quem diligit non æquanimiter patitur? bonum est autem viro, id est suave et utile cum hoc jugum portaverit, cum in Dei servitio, et alios sibi conjunxerit, quod ex eo fit ex quo tanquam adolescens, annos implevit pubertatis, id est processu obedientiæ, accepit hujusce gratiam sanctitatis. Bonum est, inquam, viro cum sic dominica laboraverit in cultura, ut quæsierit non solum sibi, sed et cæteris profutura, ut nec onager cui est solitudinis summa cura, nec jumentum fuerit discors, et recalcitrans in junctura. Denique jugum ut videtur dictum est a jungendo, eo quod ferum non recipiat singularem (123), sed dilectionis gratia transferatur numerum ad pluralem, jungatque duos simul ne quis in frenis evagetur, et solivagus pereat, cum nullum habeat a quo si ceciderit sublevetur. Qui enim jugi copula continentur, mutuo confoventur : et ab eo quod simul cupiunt facile non declinant, quia recreandi gratia super alterutrum se reclinant. Ideo Dominus : « Tollite, inquit, jugum meum super vos : jugum enim meum suave est, et onus meum leve (*Matth. XI*). » Ac si dicat : Si mei vultis et esse, et videri, sub jugo meo diligite contineri, ut vos zelus et contentio non disjungat, sed fraterna dilectio indissolubili nexu jungat. « In hoc enim cognoscent omnes quia mei estis discipuli : si dilectionem habueritis ad invicem (*Joan. XV*). » Hujus autem conjunctionis

beneficio non mediocriter levigatur, quod amare solitudini durum, et intolerabile reputatur, quia jugum meum non deprimitur fasciculo molestæ gravitatis, sed in altum sustollitur adminiculo pennatæ levitatis, hujusmodi jugum propheta Samuel dñi sustinuit; sed consortem sibi duræ cervicis adhibuit, quem cum diligeret volens quasi secum ducere pariter ad trituram, ille recalcitrans violenter irruit in juncturam. Cum enim propheta sinceræ charitatis affectu populum Israel judicaret, cumque ad terendum obediendi sentiam ducere laboraret : ille quietis impatiens, et obedientiæ sarcinam æstimans durior, pro bono malum reddens, tandem alium quæsit præceptorem. Sed vir sanctus et cum his qui oderunt pacem, manens pacificus (*Psal. CXXIX*), jugum quod devote susceperat, non abiecit; et eorum a quibus rejiciebatur sollicitudinem non rejecit, sed ab adolescentia sua usque ad senium, illos et sustinuit æquanimiter, 498 et dilexit, et pro eis tam resistentibus quam obsequentibus indefesso ardore spiritus intercessit. Unde et apud illos videtur quodammodo gloriari, quod inter inquietos inventus sit quiete conversari; nec aliquando quempiam oppresserit fastigio potestatis, sed eis præfuerit solius intuitu charitatis. « Ego, inquit, senui, et incanui. Itaque conversatus coram vobis ab adolescentia mea usque ad diem hanc, ecce præsto sum. Loquimini coram Domino, et coram Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim, aut asinum; si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi. Et dixerunt : Non es calumniatus, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicujus quidpiam (*I Reg. XII*). » Et infra : « Ora, inquit, pro servis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur (*ibid.*) » Et ille : « Absit, inquit, a me hoc peccatum in Domino, ut cessem orare pro vobis (*ibid.*). » Videtis prophetam jugum ab adolescentia tulisse patienter; et pro eis quos pertulit orasse diligenter, quia bonum sibi æstimat, si multiplicandæ sobolis amore teneatur, etsi eis quos diligit fructuosus omnino semper habeatur. Cum autem affectu generandi vir obediens inflammatur, et ejus desiderium effectu prospero consummatur, cum cæteris elaborat imitabilem se præbere, et illos considerat suis vel monitis, vel exemplis diligentiam adhibere : tunc non solum patienter, sed utrisque utiliter levis illa sarcina, vel suave jugum fertur, quia ferentibus ab invicem recalcitrandi molestia non infertur. Hoc est, ut æstimo, quod sermo divinus Abrahamæ pollicetur, quod scilicet in semine illius benedictio gentibus conferetur, quod fides ejus, et obedientia in exemplum posteris proponetur, ex quo stellarum multitudini comparanda sæges imitantium orietur. « In semine, inquit, tuo benedicentur omnes gentes (*Gen. XV*). » Et iterum, « Suspice, ait, coelum, et numera stellas si potes : sic erit semen tuum (*ibid.*). » Quia enim Abraham

(123) Allusio ad psalmum LXXIX, 11.

de terra sua et de cognatione sua obedivit exire, A
tantam apud Deum meruit gratiam invenire, ut multarum gentium pater elliceretur, et non tam carne quam spiritu copiosa ejus posteritas haberetur. « Egrederere, inquit, de terra tua et de cognatione tua, et de domo patris tui; et veni in terram quam monstrabo tibi, faciamque in te gentem magnam, et benedicam tibi, erisque benedictus: atque in te benedicentur universæ cognationes terræ (Gen. xii). » Et infra: « Patrem, inquit, multarum gentium posui te (ibid.). » Et pulchre Abraham benedictionis hujus gratia muneratur, pulchre ejus soboles stellis obedientiæ merito comparatur, quia et tertius gradus obedientiæ, spiritali sobole secundatur, et tertia mundi ætas jam tunc temporis agebatur. Ab Abraham enim tertia mundi ætas, ut superius dictum est, B
inchoatur, quæ ad usque David currens in quatuordecim generationibus consummatur, qui nimirum numerus generationi congruæ coaptatur, quia ab hoc annorum numero generandi possibilitas homini ministratur. Duæ vero mundi ætates præcedentes quæ in suis generationibus denarium numerum non excedunt, ad hunc benedictionis cumulum non accedunt, quia, etsi decem annorum ætas proficit ad videndum, tamen naturæ legibus præpedita nondum sufficit ad gignendum. Verum si denario quaternarius completur, si legis Decalogus Evangelii gratia cumuletur, si de pueritiæ rudimentis ad pubertatem adolescentiæ veniatur, si de amore carnali et proprio ad amandum spiritualiter proximum transeat, tunc homo incipit posse gignere filios spirituales, C
quia jam relegavit motus inconditos, affectus animales. Si autem quis immaturo tempore formam gignentis assumpserit, si in annis adhuc puerilibus constitutus, adolescens velle videri præsumpserit; si cum adhuc latere debeat in publicum prodire voluerit, si indoctus docere, si infirmus regere fortiores tentaverit: audiat quid sequatur procaciam talia præsumptis, clamante vel potius intonante vera sententia cujusdam sapientis « Væ tibi terra, cujus rex puer est (Eccli. x). » Recte ergo mundi adolescentia ferventis obedientiæ titulis insignitur, recte illius meritis fecunditate spiritalis sobolis delinitur, dum in Isaac, qui non secundum carnem sed per repromissionem genitus, risu vel gaudium interpretatur, D
obedienti Abraham lætabunda promissio consummatur. « In Isaac, inquit, vocabitur tibi semen (Gen. xxi). » Sic nostra debet adolescentia fecundari, sic illa decet fecunditate prospera jucundari, ut sub umbra hiemali sterilitatis gelicidio non torpescat, sed sole æstivati ad amandum proximum fructuosus incandescat. Talem Timotheo filio suo Paulus apostolus adolescentiam vult adesse, quæ exemplo virtutum fructuosa cæteris possit esse, ne quibus debet prodesse potius quam præesse, inveniat e contra onere contemnendæ prælationis obesse. « Nemo, inquit, adolescentiam tuam contemnat, sed exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate (Tim. IV). »

CAPITULUM XI

Hæc autem obediens adolescentia, sive adolescens obedientia quæ se ipsam ardet exemplum fidelibus exhibere, quæ non solum propter se, sed et propter fratres et proximos meritis vult florere, ad obtinendum plenius hujus donum virtutis, proficiente gratia, conceditur sine ingredi juventutis. 499 In qua juventute vir obediens augmento virium roboratur, dum pro eadem obedientia sustinere molestias non gravatur: idoneus non solum adversis impugnantibus invincibiliter repugnare, sed et quævis obstantia spe vincendi audacter impugnare. Sicut enim in adolescentia fervescit obedientiæ sanctitudo, sic in juventute invalescit ejusdem sanctitudinis fortitudo, ut cum illa ad profectum tam sui quam proximorum ardet obedire, ista non recuset pro ejusdem obedientiæ legibus interire. Denique obedientia non satis dignis videtur laudibus efflorere, quæ paulo delicatior consuevit non nisi prosperis adgaudere, quæ præcepta plana quidem et mollia sufficit adimplere, sed passionum minitantis, etsi voluntas appetit, tamen cogit infirmitas abhorre. Igitur adolescentiæ ferventi necessario superadditur et juvenus, in qua vir obediens mandatorum expletione facili non contentus, ad majora sit promptior victoriæ titulis sic intentus, ut pro Deo vel proximo subire belli varios non recuset eventus. Quilibet juvenibus Joannes apostolus scribit dicens: « Scribo vobis juvenes, quia fortes estis et vicistis malignum (I Joan. 1). » Com Joannes apostolus juvenibus istis scribit, signanter eis quidquam aliud non ascribit, quam et eos fortes esse et vicisse malignum, dans intelligi quia et fortitudo quasi proprie convenit obedientiæ juventuti: et fortis inventus malignum subjicit servituti. In hoc quippe quarto gradu obedientiæ malignus expugnatur, in quo Christum patientem robustus juvenis imitatur, dum sicut ille jussu patris pro fratribus voluit mortem pati, sic et iste obediens non recusat vitam impendere charitati. Hoc est enim ad quod ille noster adversarius expavescit, hoc est unde plurimum illius pernicies ingravescit, cum scilicet in castris obedientiæ caro nostra mortis afflictionibus contabescit; quæ quo magis atteritur, eo noster spiritus amplius hilarescit. Talem pugnam vel congressum ille nequam non mediocriter exhorrescit, in quo pugnat obediens juvenili fortitudiue convalescit; ad quam oppugnandam quo magis ille subdolos intinescit, eo fortius repercussus cassatis demum viribus elanguescit. Sicut enim hostis impugnans languidius, tardum et languidum efficit repugnantem, quia fortitudiue non est opus, nisi contra fortius impugnantem: sic impugnans fortiter, reddit probum pugilem fortiozem, quia forti quæsitam certamine palmam victor habet non immerito gratiozem. Quod etiam dignum fide quidam ethnicus æstimavit, idque brevi versiculo memoriæ commendavit:

Et bene, inquit, uti pugnes: bene pugnans efficit hostis.

OVID.

Sic et noster obediens tunc amplius commendabilis invenitur, cum præceptis adimplendis major difficultas inesse comperitur, et in illis ejus spiritus nihil horret asperum, nihil vile, si tamen mereatur robur absequi juvenile. Neque enim est in quolibet graduum præcedentium satis fortis ut ad nutum obedientiæ possit contemnere minas mortis; sed in isto triumphandi fiducia induitur, passionum fortitudine relegata, et quibusque adversis obviat, terribilis ut castrorum acies ordinata. Denique hominis quarta ætas, quæ sequens adolescentiam juvenis nominatur, ad agenda quæ belli sunt prima congrue roboratur, quia et arma bellica potest sufficienter juvenis sustinere, et impugnationibus hostium congruis viribus respondere. Neque enim adolescens ad explendos actus bellicos invalescit, sed constans ejus insufficienter evanescit, quia, etsi ei aliquis præsumptio suggerit ut insistat, tamen ætas revocat quæ vires sufficientes corpori non ministrat. Juvenis vero, quia lacertos exerit fortiores, nimirum triumphos consequetur certiores; et, si castra consistant adversum se, defectu virium non turbatur; si exurgat prælium, in hoc sperans amplius gratulatur. Quod evidenter in divinis etiam litteris videtur designari, cum invenitur Judæ Machabæi fortitudo vel potentia commendari: « Judæ Machabæus fortis viribus a juventute sua, sit vobis princeps militiæ, et ipse aget bellum populi (I Mach. II). » A juventute sua Judæ fortis viribus prædicatur, quia ætatibus retroactis nature munere non donatur, ut eis præsto sit sufficiens fortitudo corporis, sine qua in præliis non obtinetur laudis et gloriæ plenitudo. Recte igitur ex quo potuit sufficientem fortitudinem obtinere, ex eo prædicatur ejusdem laude fortitudinis eminere: ut detur intelligi quia corporeæ laus virtutis munus quodammodo est et beneficium juventutis. Unde in sequenti Machabæorum libro, cum diceret Scriptura quosdam obsessos obsidentibus fortiter repugnantes, et longo inferius, quosdam alios hostes suos viriliter expugnantes: signanter et hos et illos juvenes nominavit, per quod evidenter, ut æstimo, designavit quia naturaliter non obtinet imperfectæ pueritiæ sive adolescentiæ teneritudo ut eam comitetur perfecta corporis fortitudo. « Robusti, ait, juvenes pro muris consistentes, fortiter repugnabant (II Mach. XII). » Et infra de Juda Machabæo, juvenibus ait fortissimis electis: « In castris interfecit viros quatuor millia (II Mach. XIII). » Iturus in hostes vir doctus ad prælium, illos provide sibi elegit adiutores, quos non solum laudis et gloriæ noverat amatores, sed dono juventutis, viribus et audacia fortiores, ut possent vel triumphatis hostibus palmam desiderabilem feliciter obtinere, vel illis triumphantibus mortem laudabilem fortiter sustinere. Hæc est enim juvenum 500 quasi proprie summa cura, qui tamen non degeneros amant quæ honori suo noverint profutura, ut in bellicis actibus laudem fortitudinis assequantur, ejusque præsidio

vel evadant gloriose vel gloriosius moriantur. Putant quippe non esse inglorium nec procul a virtute si florentes robusta et viridi corporis juventute, hostibus subjici dedignentur ignobili servitute, magisque mori eligant ultri fortiter in mediis pugnatorum, quam vel turpem inire fugam laudis immemorem, vel ducere vitam degenerem sub servili dominio derisorum. Super quo Scriptura filios Israel commendabiles prædicavit, cum eorum eleganter fortitudinem commendavit: « Parati sunt, inquit, aut vivere aut mori fortiter (I Mach. IV). » Sive igitur vivant, sive forsitan moriantur, fortitudinis gloria juvenes non privantur, dum vel vitam merentur victori gladio retinere, vel forti prælio gloriosæ mortis victoriam obtinere. Quod Judæ Machabæus eleganter verbo et opere designavit, cum in prælio moriturus ad obtinendam hujusmodi gloriam socios prudenter confortavit: « Absit, inquit, istam rem facere, ut fugiamus ab eis, et si appropiavit tempus nostrum, moriamur in virtute propter fratres nostros, et non inferamus crimen gloriæ nostræ (I Mach. VII). » Videtis quia Judæ florens nobili juventute, turpem fugam exsecrans, mori desiderat in virtute, ne amore vitæ degeneris gloriæ suæ crimen dedecoris inferatur, sed honeste morienti decus et gloria conferatur. Plautus etiam in captivis prudenter visus est hoc sentire, quod scilicet in virtute moriens nequaquam credendus sit interire. « Qui per virtutem, inquit, perit, non interit. » Idem in Amphitrione: « Virtus, inquit, omnia in sese habet; omnia adsunt bona, quæ penes est virtus. » Nil ergo damni vel dedecoris credendus est incurrisse, qui tam vivens quam moriens invenitur virtuti paruisse, imo ei virtutis non immerito laus confertur, apud quem vitæ degeneri honesta mors viriliter antefertur. Ob hoc fortis, cum Judith vidua Holophernem Assyriorum principem occidisset, et illius exercitus a spe victoriæ tamida decidisset, refert Scriptura et eosdem Assyrios turpiter fugientes, et filios Israel fortiter persequentes, ut scilicet illos arguendos imbecillitatis femineæ, et timoris degeneris demonstraret; et istos, e converso, laude juvenes fortitudinis commendaret. « Cum omnis, inquit, exercitus decollatum Holophernem audisset, solo tremore ac metu agitati, fugæ præsidium sumunt: ita ut nullus loqueretur cum proximo suo (Judith XV). » Videtis Assyrios timore concussos degeneri fugæ refugium turpiter appetisse, et nec vitæ commendabilis, nec honestæ mortis gloriam meruisse, quia cum in negotiis bellicis necessaria deficit fortitudo, lubricitæ vel vitæ vel mortis necessario sequitur turpitudinis. Filii autem Israel qui fortiter vel mori vel vivere sunt putati, fugientibus hostibus spe victoriæ confortati, ut ad nihilum ducerent illorum instruatam virtutem, ad persequendum eos miserunt electam juventutem. « Omnis, inquit, regio, omnisque urbs electam juventutem misit armatam post eos: et persecuti sunt eos in ore gladii (ibid.). » Recte ad

persequendos hostes armatam juventutem miserunt, id est eos quos armatos fortitudine cognoverunt, ut spes hostilis exercitus in contrarium verteretur, dum quos speraverat se posse expugnare, eorum potius fortitudine vinceretur. Speravit enim Assyrius ut facile Judæorum fortitudinem expugnaret, sicut Judith meminit cum hymnum post victoriam Domino decantaret: « Venit, inquit, Assur ex montibus ab aquilone in multitudine fortitudinis suæ; dixit se incensurum fines meos et juvenes meos occisurum gladio (*Judith xvi*). »

CAPITULUM XVIII.

Quod autem per juvenem fortitudo nonnunquam designetur, ipse etiam angelus Raphael latenter intimare videtur, qui veniens ad homines, cum se fortem illis disponderet exhibere, in forma juvenis eisdem voluit apparere. « Egressus, inquit, Tobias invenit juvenem stantem: et ignorans quod angelus Dei esset, salutavit eum et dixit: Unde te habemus, bone juvenis? (*Tob. v*). » Et infra Tobias senior: « Nunquid, ait, poteris filium meum perducere ad Gabelum in Rages civitatem Medorum (*ibid.*). » Et ille: « Ego ait ducam et reducam eum ad te (*ibid.*). » Potens quidem potuit angelus Tobiam ducere, et ad patrem reducere, qui dæmonium quod septem viros Saræ post invicem occiderat potenter triumphavit, et ne virum octavum Tobiam læderet, fortiter religavit. Sicut scriptum est: « Tunc religavit dæmonium in deserto superioris Ægypti (*Tob. viii*). » Hanc autem fortitudinem qua et prædictum dæmonium religare, et ab ejus malitia Tobiam uxoratum potuit liberare, et nomine et specie idem angelus designavit, dum se et exhibuit juvenem et Azariam Ananiæ filium nominavit. « Ego sum, inquit, Azarias Ananiæ magni filius (*Tob. v*). » Azarias autem interpretatur *adjutor*. Et pulchre in forma juvenis apparet, qui ad hoc venerat ut juvaret, quia ad exhibendum sufficiens adjutorium imbecillitatis non prævalet ægritudo; sed fortem adversarium triumphat prævalens fortitudo. Cum igitur angelus et se nominat adjutorem, et ostendit juventutis beneficio viribus fortiorem, in spem victoriæ vult inducere dubitantem, et quasi in petra fiduciæ collocare animum titubantem. **501** Ne autem videretur hæc auxilii vel fortitudinis pollicitatio præsumptiva, quia tumens præsumptio non est utilis, sed nociva, eleganter illam visus est commendare, dum unde sibi ducat originem signanter voluit demonstrare. « Ego sum, inquit, Azarias Ananiæ magni filius. » Ananias interpretatur *gratia Domini*. Gratia igitur Domini voluit angelo fortitudinem suam dare, qua religans dæmonium; Tobiam potuit adjuvare, et ipsa gratia parturivit juvenem Azariam, id est fortitudinem adjutricem, et eadem fortitudo recognoscit humiliter parentem Ananiam, id est gratiam genitricem. « Ego sum, inquit, Azarias Ananiæ magni filius. » Quibus verbis Azarias non solum quod Ananiæ sit filius se ipsum commendavit, sed eundem Ananiam commendabilem prædicavit, dum non simpliciter

A Ananiæ, sed Ananiæ magni se esse filium memoravit, ut sicut appareret commendabilis ex gratia fortitudo, sic eandem gratiam commendaret prædicabilis magnitudo. Est enim quedam gratia Domini quasi parva, est et gratia Domini quasi magna. Parva Domini gratia dici potest, qua vobis largitur vires corporis, venustatem vultus, speciem corporalem, honores, divitias, famam, potentiam, acutum ingenium, indefessum studium, scientiam litteralem, et cætera hujusmodi quæ lætitiâ conferunt sæcularem. Magna vero gratia Domini non incongrue dicitur, qua nobis vitæ conceditur sanctitudo, et ejusdem sanctitudinis tam efficax, et sufficiens fortitudo, ut sub pedibus nostris adversarius Satanæ conteratur, ut universæ terræ malleus confringatur, ut possimus non solum nos ab illius nexibus expedire, sed et ne cæteris noceat, nostris enim viribus fortiter irretire. Hujus magnæ gratiæ, quæ figuratè magnus dicitur Ananias, opus est adjuvans fortitudo, id est filius juvenis Azarias, qui potenti virtute in deserto Ægypti religasse dæmonium perhibetur, et eandem virtutem non a se habuisse, sed magna Domini gratia consistitur. Quod quasi prudenter Tobias intelligens respondit: « Ex magno genere es tu (*ibid.*). » Vere ex magno genere, ex magna nobilitate, adjuvans illa fortitudo præcelsa, quam vel hebes ignorantia, vel tumens arrogantia non præcedit, sed magna Domini gratia dat virtutis et benevolentiam tam exuberans incrementum, ut non solum sibi, sed et cæteris impertiat salutis adjuvamentum. Sic et obedientia quæ in quarto sui gradu fortitudine roboratur, et eandem roborata non in se sed in Domino gloriatur, habet quidem ipsa certæ spei fortius munimentum, et cæteris subministrat obediendi efficacius hortamentum. Neque enim ad obediendum præceptis gravibus potest congrue cæteros invitare, qui delicatus obediens non vult præcepta gravia tolerare, cujus solum in sermone ventilatur commendabilis obedientiam pulchritudo, sed in executione operis non invenitur solida fortitudo. Sunt quippe nonnulli qui satis noverunt obedientiam commendabilem disputare: si quos habent subditos, eis quæque gravia potentialiter imperare, nec tam quid illi valeant, quam quid ipsis libeat retractare, cum tamen ipsi vel decretis majorum, vel præceptis Scripturarum non obediunt inclinare, sed ea vel contemnant penitus, vel pro suo contentur arbitrio levigare. Sed quia commendabilis auctoritas est dicendi, ipsa præmonstratio faciendi, qui de obedientia disputant, vel potentialiter imperant, non satis audiuntur, si non et ipsi obedientiam legibus obsequuntur; si cum jubent alios præcepta sanctitatis humiliter adimplere, non et ipsi elaborant sancti et humiles veraciter apparere. Quidquid enim jubendum est, intimatur efficacius præagendo, quam solo verborum strepitu præloquendo, præsertim si quod facile est ad jubendum, difficile esse cognoscitur ad implendum. Quod quidem Aod judicium

filiorum Israel non latebat, qui suos ire jubens in praelium, eosdem precedebat. « Aod, inquit, insonuit buccina in monte Ephraim : descenderuntque filii Israel cum eo, ipso in fronte gradiente. Qui dixit ad eos : Sequimini me. Descenderunt post eum, et percusserunt Moabitas circiter decem millia (*Judic. III*). » Bene judex fortissimus ad praelium filios Israel cohortatur, cum et ipse promptior in fronte agminis graditur : sciens quia non satis commendabiliter grave negotium imperatur, si imperans enerviter molli otio declaratur. Quod etiam Abimelech in obsidione turris Sichem visus est demonstrare, qui quod verbo imperavit, exemplo voluit prae monstrare. « Arrepta, inquit, securi praecidit arboris ramos : impositumque ferens humero dixit ad socios : Quod me videtis facere, cito facite (*Judic. IX*). » Et adjungit : « Igitur certatim ramos de arboribus praecedentes sequebantur ducem. Qui circumdantes praesidium succenderunt, atque ita factum est, ut fumo et igne mille hominum necarentur (*ibid.*). » Videtis exercitum praecipis velociter obedire, cum ducem suum videt non tam verbis quam operibus antire, quia non mediocriter fortem reddit obedientiam subsequens ipsa forma proposita fortiter praecedentis. Quod et Judam Machabeum existimo nullatenus ignorasse, qui omnes suos venire jubens in praelium, ad hostes prior legitur transfretasse. « Ut autem, inquit, appropinquavit Judas ad torrentem aquae, statuit scribas populi secus torrentem, et mandavit eis dicens : Neminem hominum reliqueritis : **502** sed veniant omnes in praelium. Et transfretavit ad illos prior, et omnis populus post eum : et contriti sunt ante faciem eorum omnes (*I Mach. V*). » Et in sequenti libro : « Ipse, inquit, primus Machabeus sumptis armis caeteros adhortatus est simul secum periculum subire (*II Mach. I*). » Patet quia fiducialem imperat, qui etiam legi obtemperat, qui torpere ignavia existimat inhonestum, eum qui caeteris injungit quidquam difficile vel molestum. Qui vero ad agendum graavia muliebriter elanguescit, profecto injungere caeteris eadem erubescit ; et, si forte pudore relegato ad jubendum procaciter intumescit, nimirum ejus verboritas, quoniam nulla vitae munit auctoritas, non recipitur, sed viliscit. Quis enim obaudiret si judex praeciperet ut praelium exercitus graderetur, ut molestias aestus vel frigoris aequanimiter pateretur, ut in edias, vigilias, castrorum gravamina spe victoriae levia reputaret, ut pro pace, pro patria, usque ad mortem fortiter decertaret ; si non etiam ipse judex esset ad eadem pariter expeditus, si torperet ignavia, lenociniis carnalibus irretitus, vaporibus adgaudens balnearum, crinea muliebriter redimitus, sub umbra in cubiculo plumarum mollitiae delinitus, inter cibos accuratos, et secundos calices lumborum exaudiens appetitus ? Expedit ergo ut princeps qui injungit bellum militibus, sit quasi unus ex eisdem aequae militibus, et cum princeps habeat ir, loco et merito dignitatis militem se exhibeat pari exercitio probitatis. Unde apud quem-

dam invenitur quidam princeps militum commendari : qui cum vellet socios ad praelium efficaciter exhortari, studebat inter eos non tam verbis perstrepere, quam manu valida praefari. « Multum, inquit, ipse pugnare, saepe hostem ferire, strenui militis et boni imperatoris officia simul exsequabatur. » Est igitur omnibus obedientiae necessaria fortitudo, per quam tam jubenti, quam obsequenti meritorum acquiritur claritudo, dum eis qui imperat se ipsum studet formam probabilem exhibere, et subjectus obtemperat exemplo proposito fortiter adhaerere.

CAPITULUM XIII.

Denique David, a quo quarta mundi aetas exordium dicitur accepisse, ad hunc obedientiae quartum gradum creditur pervenisse, qui populi princeps factus, non putat congruum umbra et otio delectari, sed utilitati illius obediens gaudet indefessa fortitudine praefari. Cui rei videtur et ejus interpretatio nominis concordare, quae ostensa invenitur fortitudinem resonare. Interpretatur enim David *mans fortis*. Et ipse nimirum manu fortis congrue nominatur, qui ex praeccepto Domini ejus praelia praefari, qui adeptus robustam obedientiae juventutem, exhibet praefariando Deo placidam servitutem. Ad quam eum nequam Saul salubriter commonebat, fidelique militi rex imperans dignum obsequium injungebat. « Tu tantummodo, inquit, esto fortis : et praefari praelia Domini (*I Reg. XVIII*). » Quod etiam commendans illa mulier Abigail, prudenter loquebatur, cum eundem David ad misericordiam flectere nitabatur. « Faciens, inquit, faciet Dominus tibi domino meo domum fidelem, quia praelia Domini, domine mi, tu praefaris (*I Reg. XXV*). » Ille quidem praelia Domini praefari, qui in castris obedientiae conversatur, qui in eis, Ecclesiae hostibus, totis viribus adversatur, et pro pace fidelium sustinere quasvis molestias non gravatur, qui propter Deum assiduis afflictionibus tribulatur, et in suis libenter infirmitatibus gloriatur : qui in omnibus quae strenue et fideliter operatur, eum cui parere et placere disposuit Dominum veneratur. Haec autem praelia David insatiabiliter appetivit, ad haec gnaviter peragenda, invicta fortitudine ; in his labore grato juventutem suam attrivit ; in his usque ad senium Deo fideliter obedit. Et quoniam haec sibi inesse praefandi fortitudinem attendebat, ex qua victoriae triumphantis inconfusibilem spem habebat ; ipsam vero fortitudinem non a se sed a Deo sibi esse veraciter cognoscebat, ut et illam fortius et perfectius obtineret, recte eundem Deum tanti largitorem muneris diligebat, ipsumque et fortitudinem et spem suam esse gratanter aiebat : « Diligam te, inquit, Domine, fortitudo mea (*Psal. XVII*) ; » et alibi : « Domine, inquit, spes mea a juventute mea (*Psal. LXX*). » Dominum dicit fortitudinem suam, Dominum dicit et spem suam, quia illius est donum hujus commendabilis fortitudo, illius est et donum Dei efficax certitudo. « Domine, inquit,

spes mea a juventute mea. » Ac si dicat : Ex quo mihi contulisti fortitudinem juventutis, ex eo contulisti et spem salutis, quia te operante fortis audacia præliandi consequenter largitur fiducia triumphandi. Alioquin si non prægreditur divini muneri fortitudo, non consequitur spes efficax certitudo : et desperans viribus enervatis ad obtinendam gloriam non laborat, et torpentem otio tristis confusio decolorat. Econtra idem David in alio psalmo dicit : « Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat juventutem meam (Psal. xlii). » Tunc quippe Deus nostram lætificat juventutem, cum nostræ fortitudini certæ spei suggerit et virtutem, sicut eadem fortitudo mœnore contrahitur et ægrescit, cum ad fortia peragendum nulla spe gloriæ juvenescit. Læta vero juvenus diligens fortiter obedire, ad altare Dei se spondet introire, quia tunc demum in holocaustum Deo poterit se offerre, **503** cum primum molli otio quisque fortia dilexerit anteferre. Hæc est juvenus illa, cui hostis mundus plurimum adversatur, cujus fortitudinem succumbens viribus admiratur : cui tentator inefficax assidue insidias machinatur eamque posse flecti quavis fallacia suspicatur. Verum illa usu patiendi plurimum roboratur, roborata vero spe laudis, et gloriæ non inaniter gratulatur ; quia, etsi hostes ei quævis obstacula possunt nequiter adhibere, tamen donante gratia non possunt prævalere. De quibus alibi dicit : « Sæpe expugnaverunt me a juventute mea ; etenim non potuerunt mihi (Psal. cxviii). » Ac si dicat : Ob hoc impugnationes suas non cessant inculcare, quia juventutem meam non prævalent conculcare, quæ si aliquando se illorum ditioni perditam subdidisset, profecto ab impugnando victrix illorum malitia quiescisset. Sæpe igitur impugnaverunt me a juventute mea ; et : « Ego sum in laboribus a juventute mea (Psal. lxxxvii). » Quia ex quo juvenilem fortitudinem sum sortitus, ex eo sum majoribus impugnationibus hostium appetitus, quia fidelis Deus non dat eisdem hostibus potestatem, vel licentiam impugnandi, nisi cum mihi adesse viderit fortitudinem repugnandi. Ergo a juventute mea graves impetus hostium sum perpressus, sed repugnans, expugnans labore diutino, et continuo non defessus, ex quo potui præliari, multa sum congregantium turba pressus, sed potens in eo qui me confortavit, superincumbente tribulationum diluvio non oppressus. Hanc autem potentiam, qua David adversus hostes suos inventus est prævalere, Saul ejus persecutor in spiritu potuit prævidere : et cum sciret quod eandem non posset reprimens cohibere, miser non erubuit et laudare invidens, et laudans invidere. « Benedictus, inquit, tu fili mi David ; et quidem faciens facies, et potens poteris (I Reg. xxvi). » Et supra : « Iratus, inquit, Saul adversus Jonatham dixit : Omnibus diebus quibus filius Isai vixerit super terram, non stabilieris tu, neque regnum tuum : itaque jam nunc mitte, et adduc eum ad me, quia filius mortis est (I Reg. xx). » Solet

quisque invidus nihil molestias sustinere, quam quod videt alterum eventu prospero præeminere ; et quavis illum commendare virtutum merito compellatur, tamen invidentiæ tormento intolerabili cruciatur. Quia enim Joseph a patre cunctis filiis plus amatur, illorum adversus eum odium suscitatur ; et postquam ille simplex visum eisdem fratribus somnium enarravit, hujusmodi sermo majorem invidiæ et odii fomitem ministravit. Denique juxta quemdam ethnicum :

*Invidia Siculi non invenere tyranni
Tormentum majus,*

quia, et si corpus ab illis occiditur, tamen fortis animus flecti nescit ; invidia vero majori damno, primum interior animus computrescit, et consequenter corpus compatiens contabescit. Unde et in captivis comicus ille Plantus, miserorum proprium dicit esse, ut semper invidiant eis quos viderint bonos esse :

*Est, inquit, miserorum, ut malevolentes sint, et
invidiant bonis.*

Torquetur ergo Saul invidia, cum David potentiam intuetur ; nec intra silentium ejus perversitas continetur, quin verbo et opere ad demonstrandum quod misere invidet effrenetur, quia princeps ille nequam, qui vinculis obedientiæ non tenetur, qui sensu obstinato Creatorem offendere non veretur, nil molestius reputat, quam si cæteros videat sanctitatis legibus fortiter obedire, et victrici obedientia ad honorem et gloriam pervenire. Tunc enim regnum illius irreparabiliter infirmatur, cum justis obedientia fortitudinis confirmatur, tunc illius diripiuntur vasa, vel spolia, et captivatur perditam fortitudo, cum huic indulgetur fortis obedientiæ plenitudo : tunc rex ille cum exercitu misero victus confusione debita deturpatur, cum iste manu fortis regni solio sublimatur. In hæc enim obedientia fortem esse, hoc est procul dubio regem esse, quia qui mandatis cælestibus fortiter famulatur, potestatibus adversariis imperialiter dominatur : et quo amplius studet servum se humilem virtutibus exhibere, eo fortius invenitur vitiis jure regio præsidere. Denique illa mundi quarta ætas, cujus in exordio David dicitur rex fuisse, post eundem David usque ad finem sui reges legitur habuisse, et mundus florens propectu juvenilis ætatis, invenitur etiam floruisse sceptro regni potestatis. Et pulchre regum imperio mundi juvenus inventa est præeminere, et mundanæ juventuti regum series præsidere, ut detur intelligi quia fortitudinem regiam juventutis obtinet plenitudo, et eidem juventuti quasi familiariter præsidet regia fortitudo. Ob hoc autem fortitudo recte etiam regia nominatur, quia quasi proprie ipsa regibus assignatur. Dum sine ea nec regnum suum prævalent retentare, nec fines hostium victricibus aquis penetrare. Unde cum de Rege regum adversis principibus diceretur : « Tollite portas principes vestras, et introibit Rex gloriæ (Psal. xxv) ; » eidem principes responderunt : « Quis est iste Rex gloriæ ? » (Ibid.)

Ac si dicant: Si rex vester portas nostras appetit introire, dicite quis ille sit qui adversus eas audeat vel mutire, cum tot retro diebus nullis hac venerit tam fidenter, easdem portas nullus irruperit violenter? Et cum sciretur quia ille non solum regali nomine præfulgebat, sed, quod est regis proprium, fortitudine præpollebat, quærentibus: « Quis est iste Rex gloriæ, » responsum est: « Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio (*ibid.*). » Hoc est dicere: Si de rege gloriæ inter vos **504** quæstio ventilatur, hic nimirum re magis quam nomine rex esse comprobatur, quia fortis et potens adversus omnes contrarios principatus, triumphale solium obtinebit, honore et gloria coronatus (*Psal. viii*). « Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio. » Ad hanc vocem omnes illi maligni principes diffugerunt, et portæ infernales ruptis vectibus patuerunt; et fortis armatus atrium suum ultra non prævaluit custodire (*Luc. xi*), cum rex gloriæ fortior et potentior illuc dignatus est advenire. Qui merito rex dictus est, non solum cum infernum potenter triumphavit; sed et cum ante judicem, irrisiones, colaphos, sputa, opprobria toleravit, quia regium est non solum fines hostium felici victoria possidere, sed et eorum molestias invicta patientia sustinere. Quod confirmans idem Christus, judici qui eum quasi potentior puniebat, interrogatus satis breviter, et veraciter respondebat: « Rex sum ego.—Tu dicis, inquit, quia rex sum ego (*Joan. xviii*). » Ac si dicat: Putas quidem potestatem in me regiam te habere, sed hæc tua potestas non potest diutius permanere, quia hujus quam tantopere diligis altitudo, non mansoria, sed transitoria est pulchritudo. Regnum vero meum, etsi hic impugnat passionum momentanea mæstitudo, indeclinabiliter tamen sustentat invicta obedientiæ fortitudo; provehit autem illud spei inconfasibilis certitudo: consummat autem celestis gloriæ indeficiens claritudo. Vere igitur rex sum ego, quia sive patiar, sive moriar, a fortitudine obedientiæ non recedo, sed pede indeclinabili, per angustam ejus semitam sic incedo, ut cum in ea videar graves hostium impetus sustinere, tamen inveniar virtute regia prævalere. Huic autem regi, etsi non potest quisquam alius obediens cœquari, tamen necesse est ut pro suo eum modulo studeat imitari; imitabitur autem, si ad obediendum fuerit non solum fortiter expeditus, sed in eadem expeditione prudenter etiam eruditus. Decet enim obedientem non solum fortem esse, ut pro lege divina constanter patiat; sed etiam eruditum, ut sciat quid, qualiter exsequatur, ne quod fidenter ejus vel aggreditur, vel prosequitur fortitudo, decoloret intellectus imparis hebetudo; sed cum in agendo constantia inflexibilis teneatur, agendi quoque prudentia, vel consilium non insufficiente habeatur. Obedientia quippe satis adhuc est et inculta, quæ innixa tantum fortitudini, permanet inconsulta: et ipso fortitudinis impetu nonnunquam detrimentum incurrit, si ei eruditio prudenti consilio non succurrit.

A Ideo Dominus quibus dicit: « Estote fortes in bello, et pugnate cum antiquo serpente; » eisdem alibi dicit: « Estote prudentes sicut serpentes (*Matth. x*), » ut det intelligi ei qui vult perfectius obedire, sicut fortitudinem, sic et prudentiam convenire, quia sicut ad aggrediendum quod difficile est, fortitudine præmunitur, sic necessario ad sciendum qualiter illud aggredi debeat, eruditur. Quod etiam propheta divino doctus: Spiritu designavit, qui quos fortes noverat, ad eruditionem et intelligentiam invitavit. « Et nunc, ait, reges intelligite; erudimini, qui judicatis terram (*Psal. ii*). » Et liber Sapientiæ: « Ad vos, inquit, reges, sunt hi sermones mei, ut discatis sapientiam, et non excedatis (*Sap. vi*). » Reges dicit apud quos fortitudo, quæ propria regum est, præpollebat, quos forte adversus hostes ejusdem fiducia fortitudinis extollebat; sed ut eos vel præsumptio propria, vel hostilis versutia non seducat, vult ut ipsam fortitudinem intelligens eruditio freno consilii circumducat.

CAPITULUM XIV.

B Hic est obedientiæ quintus gradus, ad quem necessario pervenitur; hæc est virilis ætas, qua congrue obediens insignitur, ut quem reddit juvenem fortis constantia præliandi, eum quoque virum efficiat prudens consilium ordinandi. Neque enim facile sufficientem victoriam obtinebit, qui in agendo fortia necessarium ordinem non tenebit, existimans cuncta se posse peragere violenter, nec multum curans si quid egerit imprudenter. Nam, etsi regnum cœlorum vim patitur, et violenti diripiunt illud: tamen idem regnum violentia nullatenus assequitur, nisi eam prudens consilium moderetur, cum non nisi prudentes virgines potuerint ad nuptias introire, et ad prudentiam serpentinam apostolos Dominus voluerit erudire. Sicut ergo annorum juventutem vivendi ordine virilis ætas prosequitur, in qua fortis viribus processu temporis, prudentiæ maturioris efficitur: sic obedientiæ fortitudini proficiendi ordine discreta prudentia superadjungitur, cujus quasi virili consilio ejus gressus prudenter dirigitur. Unde Salomon in Proverbiis: « Vir, inquit, prudens dirigit gressus suos (*Prov. xv*). » Neque enim ad tenendum iter obedientiæ fortitudo sufficit gradiendi, nisi præsto sit et prudens consilium dirigendi, cum extra viam plerumque fortiter decurratur, et cursu devio non nisi dispendium incurratur. Quod autem consilium fortitudine quasi dignius, et sublimius habeatur, apud Isalam prophetam evidentius demonstratur, qui cum super florem Jesse septem spiritus requiescere memoravit, primo consilium, postmodum fortitudinem nominavit. A superiori quippe inchoans, et deorsum versus, per ordinem veniens, ad postremum sic ait: « Et requiescet super eum spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis (*Isa. xi*). » Ubi datur **505** intelligi, quia cum in catalogo spirituum non parum valeat fortitudo, tamen quiddam sublimius habeat prudentis consilii plenitudo, quia illa, etsi

non hostis viribus, tamen cedit laqueis seductoriis A compedita, nisi hujus cauto moderamine fuerit custodita. Propter quod sapiens quidam ait: «Melior est sapientia quam vires; et vir prudens magis quam fortis (Sap. vi).» Denique in bellis quantum valeat prudens consilium, declaratur, si divina Scriptura diligentius attendatur. Cum Mathathias moriturus filios suos sollicitius informaret, et quis in quo præesset cæteris diligentius ordinaret: «Ecce, inquit, Simon frater vester, scio quod vir consilii est; ipsum audite semper, et Judas Machabæus, fortis viribus a juventute sua, sit vobis princeps militiæ, et ipse agat bellum populi (I Mach. ii).» Sic nimirum pater vult ut Judas fortis viribus militiæ præferatur, ut tamen Simon vir consilii prius in omnibus audiatur, ne si eo inaudito quisquam fortis ad bellum præsumat proficisci, compellatur ruinam magis quam victoriam adipisci. Unde in sequentibus invenitur quia nonnulli corruerunt, pro eo quod in sua confisi fortitudine, ad bellum sine consilio processerunt. «In die, inquit, illa ceciderunt sacerdotes in bello, dum volunt sicut Judas fortiter facere, dum sine consilio exeunt in prælium (I Mach. v).» Et infra: «Simon, inquit, et qui cum ipso erunt, pugnaverunt contra Bacchidem; et contritus est ab eis, et afflixerunt eum valde, quoniam consilium ejus, et congressus ejus erat inanis (I Mach. ix).» Videtis quod ad Judam, et eos qui cum eo sunt, victoria non accessit, quia eos præliantes consilium non præcessit; Simon vero, vir consilii, afflixit adversarios et contrivit, quorum fortitudinem prudens consilium non munivit. Ideo Jesus filius Syrac, justum erudiens: «Fili, ait, sine consilio nihil facias, et post factum non poenitebis (Eccli. xxxii).» Hostilis quippe et versuta malitia quæ semper justum satagit subjugare, cum illius fortitudinem a rectitudine consilii viderit deviare, fidenter eum aggreditur, et si non viribus expugnare, tamen blanditarum retibus colligare, sciens quia fortitudo plerumque cedit dulci eloquio mulierculæ deceptricis: «Favus quippe distillans labia meretricis (Prov. v).» De qua Salomon in Proverbiis: «Fovea, inquit, profunda est meretrix, insidiatur in via quasi latro, et quos incautos viderit, interficiet (Prov. xxiii).» Pulchre ista meretrix insidiatur quasi latro, non prudentes, sed incautos interficere prædicatur, quia hostilis versutia non tam justorum fortitudinem, quam prudentiam exsecratur. Imo quo eos viderit fortiores, eo amplius gloriatur, si illorum incauta fortitudo ejus forte blanditiis seducatur. Quibus autem fallaciis eadem versutia justis fortitudinem comprehendit, cum eam non esse virili munitam consilio deprehendit, superius idem Salomon satis eleganter ostendit, in qua ostensione revocare ab iisdem nexibus nos intendit: «Considero, inquit, recordem juvenem qui transit in platea juxta angulum (Prov. vii).» Per recordem juvenem puto inconsultam justis fortitudinem signari, quia sicut in juvene fortitudo, sic in

corde prudentia consilii videtur designari, quam nimirum qui non curat in his quæ agit salubriter obtinere, ipsum etiam cor merito convincitur non habere. Unde infra dicitur: «Virga in dorso ejus, qui indiget corde (Prov. x).» Ac si dicat: Qui cordis prudentia non refugit indigere, flagellum imprudentium recte compellitur sustinere. Et propheta Osee cordis nomine prudentiam signavit, qui columbæ seductæ imprudentem populum comparavit: «Factus est, inquit, Ephraim quasi columba seducta, non habens cor (Ose. vii).» Quasi columba erat Ephraim, qui fratres suos amore simplici diligebat, sed seducta non habens cor, qui hostiles tendiculas prudenti consilio non canebat, cum fere inutilis habeatur simplicitas columbina, nisi eam erudiat prudentia serpentina. Hujusmodi «recordem juvenem considero, ait Salomon, qui transit in platea juxta angulum; et prope viam domus illius graditur in obscuro, advesperascente die, in noctis tenebris, et caligine (Prov. vii).» Per obsecrum et vesperam, noctem et caliginem, videtur illius juvenis multiplicem ignorantiam designare, pro qua hostili factioni invenitur amplius propinquare, qui si sole radiante iter rectum et angustum prudenter tenuisset, profecto illi accessus faciles non dedisset. «Ecce, inquit, mulier occurrit illi ornatu meretricio, præparata ad capiendas animas (ibid.).» Per hanc mulierem, hostilis deceptio non incongrue figuratur, quæ ad capiendas animas ornata meretricio præparatur, ut quod hasta, vel gladio, vel cæteris bellorum non prævalet armamentis, procaci vultu fallacia, et verborum perficiat blandimentis. Unde sequitur: «Apprehensumque deosculatur juvenem; et procaci vultu blanditur, dicens: Veni, inebriemur uberibus, donec illucescat dies; et fruamur cupitis amplexibus (ibid.).» Ac si dicat: Doctrina carnali et lutea volo te debriari, grata molliæ ueorum amplexuum delectari; donec dies nobis congaudentibus illucescat, id est donec effecta concupito nostrum desiderium bilarescat. Quare autem quod postulat posse fieri non desperet, et recordi juveni falsa pro veris efficaciter asseveret, causam competentem videtur mulier non tacere, in quo divina Scriptura, etsi non illum juvenem, tamen nos doctiores voluit exhibere. Cum enim dixisset: «Veni, fruamur cupitis amplexibus,» subjunxit: «Non est enim vir in domo sua; abiit 506 via longissima (ibid.).» Profecto si via longissima non abiisset, si in domo sua, prout decuerat, vir fuisset, non facile juvenem prædicta mulier decapisset, sed huic ille et prudenti fortitudine et forti prudentia restitisset. «Non est, inquit, vir in domo sua.» Virum æstimo prudens consilium debere intelligi, quod nisi fortitudini principetur, nisi in corde obedientis familiariter demoretur, in illud subdole virtus illabitur inimica, et seductibilem juvenem subvertit mulier impudica. De qua subjungit Scriptura: «Irretivit eum multis sermonibus; et blanditiis labiorum protraxit illum (ibid.).» Non

areu, non gladio, non cum jaculis appetivit, sed blandis labiorum sermonibus irretivit; et quem novit pressum et oppressum imprudentis nubilo cæcitate, traxit et attraxit loro seductoriæ voluptatis. De quo subjungitur: « Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam, ignorans quod ad vincula stultus trahatur (*Prov.*, vii). » Cum enim fortitudo imprudentiæ tenebris obscuratur, nec virili consilio ad cavendum hostis insidias informatur, facile quidem blandimentis mendacibus delinita seduci, et seducta, quasi bos ad victimam, potest duci. Quocirca obedientem qui juvenili fortitudine gloriatur, consequenter Scriptura verbis dulcibus exhortatur ne hujus deceptionis meretriciæ mollibus vinculis abstrahatur, sed ab ejus accursu et incursu, pede provido retrahatur. « Nunc ergo, inquit, fili, audi me, ne abstrahatur in viis illius mens tua, neque decipiaris semitis ejus; multos enim vulneratos dejecit, et fortissimi quique interfecti sunt ab ea (*ibid.*). » Non dixit: Prudentissimi quique, sed: « Fortissimi quique interfecti sunt ab ea, » ut eum qui se fortem esse considerat diligentius admoneret, ne in sua tantum fortitudine spem haberet, sed in acquirendo prudens consilium studeret diligentiam adhibere, sine quo fortitudo perfectum victoriæ titulum non potest obtinere. Unde Salomon cum dixisset: « Mulierem fortem quis inveniet? » (*Prov.* xxxi.) paulo infra subjunxit: « Operata est consilio manuum suarum (*ibid.*) » ut ostenderet eam fortitudinem debere laudabiliter prædicari, quæ invenitur consilio manuum operari, non tam in illa, quam in isto vitam laudabilem collocari, sicut alius videtur quidam sapiens protestari: « Omnia, inquit, fac eum consilio, et vives. » Debet igitur obediens in cubiculo cordis sui quasdam quasi nuptias celebrare, et nexu irremisso consilium fortitudini copulare, ut hæc illi lege debita principetur, et impetus juveniles virilis discretio moderetur.

CAPITULUM XV.

Quod autem sicut juveni virium fortitudo, sic et viro conveniat maturioris consilii plenitudo, Salomon in eisdem Proverbiis visus est designare, cum utrique quod suum est signanter voluit assignare: « Exultatio, inquit, juvenum, fortitudo eorum (*Prov.* xi). » Et supra: « Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri (*Prov.* xviii). » Et iterum: « De fructu oris viri replebitur venter ejus (*ibid.*). » Et illud: « Aqua profunda, verba ex ore viri (*ibid.*). » Viro consilium prudenter attribuit, quod nimirum juvenis obtinere nondum promeruit, quia, etsi ei ad acquirendum amor et studium videntur suffragari, tamen angustia temporis invenitur adhuc aliquantum refragari. Neque enim parvo tempore opus est ei qui virilem vult prudentiam adipisci, et ad ejus cumulum profectu congruo proficisci; sed cum in illius camino fervore debito sit accinctus, necesse est usu diutino sit etiam expolitus. Recte ergo hujus perfectio virili primum assignatur ætati, in qua breve spatium studiosæ non præjudicat voluntati,

sed, si gratia præeunte torporis non officit hebetudo, adducit ad perfectum congrua temporis longitudo. Quod attendens Eliu aiebat: « Ideo, viri cordati, audite me (*Job* xxxiv). » Et infra: « Viri intelligentes loquantur mihi, et vir sapiens audiat me (*ibid.*). » Illos Eliu ad audiendum se idoneos æstimabat, quos repentina juventutis scientia non inflabat; sed quos proventu ætatis, in virum perfectum noverat pervenisse, et lima exercitii competentem cordis prudentiam acquisisse. Unde et ipsum Job arguens admiratur, quem ætate virum aspiciens, expertem prudentiæ arbitratur, cum virili ætati sciat prudentiam convenire, cui ipse Job curam et studium debuerat impertire. « Quis est, inquit, vir sicut Job, qui bibit subsannationem quasi aquam; qui graditur cum operantibus iniquitatem? » (*Job* xxxiv.) Et subjungit: « Ideo, viri cordati, audite me; » ac si dicat: Quia scio ad viros quasi specialiter prudentiam pertinere, illos ad me audiendum debeo commonere; cujus rei gratiam Job non meruit obtinere, quia se in illa forte, cum posset, noluit exercere. Quam tamen calumniam Job superius a se sollicitè relegavit; seque esse prudentem veraciter et humiliter affirmavit. « Et mihi, ait, est cor sicut et vobis, nec inferior vestri sum (*Job* xii). » Injuste ergo imprudentem eum Eliu judicavit, cum ad se audiendum cordatos viros contumaciter invitavit, qui tamen non ex toto a veritatis regula declinavit, dum quasi propriam virorum prudentiam esse existimavit. Non enim possunt ad ejus summam facile promoveri, qui in ea contempserint diutius exerceri, qui cum adhuc debeant intra parvulorum numerum contineri, audent procaciter perfectorum prudentiam polliceri. De qualibus perfectis Paulus dicit: « Perfectorum est solidus cibus, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus (*Hebr.* v). » Illos Paulus ad cibum solidum recte idoneos existimavit, quos diutini temporis studium informavit, quorum sensus exercuit laboriosa discendi consuetudo, non subvertit affectata exterioris nominis pulchritudo. Qualem se esse quidam satyricus assererat, qui poetas repentinos præsumptionis mordaciter arguebat:

*Nec fonte, inquit, labra prolui caballina,
Nec in bicipiti somniasse Parnasso.
Memini me ut sic repente posta prodirem.*

Pers., præl., 1, 2, 3.

Non videtur satyrico satis esse commendabilis scientia repentina, quæ saltu præpropere in medium contempta prosilit officina, quæ lima carens, studii tumet ventositate præsumptiva, nec eam ad perfectum ducit expolitio completa. Recte ergo et David eum qui non abiit in consilio impiorum, in capite libri (*Psal.* i) aurum voluit appellare, et eundem virum beatum prædicare; quia virilis fuit prudentiæ imprudentium consilio non seduci, et beati portio muneris in divinæ legis promptuarium introduci, ut assidua ejus meditatione doctior redderetur, et in virum

perfectum proficiens, prudentis obedientiæ laudibus A
 learetur. Denique Roboam filius Salomonis, quia
 prudentium virorum monita non audivit, sed eorum,
 qui secum nutriti fuerant, consilio juvenum obe-
 divit, regnum patria quod eatenus indivisa concor-
 dia fuerat cunctum, divisione irreparabili reddidit
 impertitum, cujus decem tribus ad Jeroboam filium
 Nabath transierunt, duæ vero reliquæ non suo, sed
 David merito sub ipso remanserunt. Unde Scriptura
 eundem Roboam minutum prudentia, non tam stul-
 tum, quam stultitiam, emphatice nominavit: per-
 verso cujus consilio populus ab unitate pristina
 declinavit. « Et reliquit post se de semine suo gentis
 stultitiam, et minutum prudentia Roboam, qui aver-
 tit gentem consilio (Eccli. XLVII). » Quia Roboam
 virili prudentia non fuit eruditus, sed juvenili con-
 silio contumaciter infrunitus, avertit gentem suam,
 ut non ei successionis ordine deserviret, sed ad tri-
 bum aliam pars imperii maxima deveniret. In quo
 patet quam necessario fortitudini prudentia conjun-
 gatur, quam necessario fortis obedientia prudenti
 consilio muniatur, ut cum in exsequendo quod
 justum est nullo sit difficultatis obstaculo præpe-
 dita, sit etiam exercitio intelligentiæ prudentis
 erudita. Neque enim sufficienter fortitudo sua Ro-
 boam conservavit, quam tamen idem esse non me-
 diocrem existimavit, ita ut pro ea patri suo contu-
 maciter se præferret, cum ad preces populi, senio-
 rum consilio imprudentiam juvenum anteferet.
 « Minimus, inquit, digitus meus grossior est lumbis
 patris mei (III Reg. XI); » ac si dicat: Opus meum
 vel minimum reddit grossius et plenius solida forti-
 tudo, patrem vero meum arguit mollis et tenera
 grossitudo; quia et ego ad agendum fortia fortiter
 sum paratus, et pater meus lumborum molliæ mu-
 liebriter enervatus. Sciebat Roboam quia decet
 principem congrua fortitudine roborari, sed ignarus
 forsitan quia decet eandem fortitudinem prudenti
 consilio gubernari, et ob hoc, sic de sua fortitudine
 gloriatur, ut minutus prudentia regni quoque pa-
 terui gloria minuatur. Non ergo sufficit ad agendum
 fortia quemvis impulsu fortitudinis agitari, nisi
 etiam noverit adeptam fortitudinem consulta pru-
 dentia moderari, ut cui fortitudo audacem agendi
 ministrat appetitum, cum zona prudentis consilii
 reddat efficaciter expeditum. Sic enim cursor agilis
 proposito bravio facile non patitur, si in currendo
 laxis vestimentorum sinibus præpeditur; sic agendi
 fortitudo laude sperata nullatenus gloriatur, nisi in
 agendo prudentiæ balteo præcingatur, imo nonnun-
 quam quo se fortius putat ire, eo ad casum gravio-
 rem compellitur præcipitatus devenire. Propter
 quod et Dominus dicit ad Job: « Accinge sicut vir
 lumbos tuos (Job XL); » ac si dicat: Fortitudo tua
 non satis commendatur, si non virili consilio pru-
 denter accingatur, quia tenebrosis imprudentiæ si-
 nibus obvoluta, cum affectat currere, ruit in præci-
 pitium provoluta. Inde est quod etiam ipsum Domi-
 num Propheta commendavit: « Qui ad currendam

viam ut gigas fortiter exultavit (Psal. XVII). —
 Indutus est, inquit, Dominus fortitudinem, et præ-
 cinxit se (Psal. XCII). » Non solum quippe Dominus
 fortitudinem indutus est, sed ne quasi superaban-
 dans efflueret, præcinctus est; sciens quia tunc
 fortitudo rectius et perfectius operatur, cum eam
 cingens et astringens prudens consilium moderatur.
 Unde angelus qui in forma hominis hominibus divi-
 no jussu apparuit, seque illis adiutorem non solum
 fortem, sed et prudentem exhibuit, sicut ad demon-
 strandum quia fortis erat, juvenis voluit apparere,
 sic ad demonstrandum quia prudens erat, se præ-
 cinctum voluit exhibere: « Egressus, inquit, Tobias
 invenit juvenem stantem præcinctum, et quasi para-
 tum ad ambulandum (Tob. V). » Præcinctus quidem
 erat, qui fortitudinem, qua demonium religavit,
 prudenti consilio mirabiliter ordinavit, ut cum pru-
 dentiam confortaret agilis fortitudo, fortitudinem
 temperaret prudentis consilii plenitudo. Non est
 ergo sufficienter ad agendum fortia præparatus, nisi
 qui et munitus fortitudine et prudentia fuerit infor-
 matus, qui in quarto gradu obedientiæ fortitudinem
 est 508 indutus, et quinto proficiendi ordiæ pru-
 dentiam assecutus.

CAPITULUM XVI.

Denique mundi quinta ætas a Jechonia sumit exor-
 dium, qui præparatus Domini interpretatur, eo quod
 illo tempore populus Israel ad hoc a Domino præpa-
 ratur, ut non solum fortiter, sed et prudenter capti-
 vitudinis molestias patiatur. Sub illo quippe filii Israel
 pressi jugo divinæ jussionis, relicta terra nativitatis
 suæ, fiunt incolæ Babylonis, ut illic exulantes discant
 patiendi experimento, quod antea prophetarum fue-
 rant commoniti documento. Illa enim scientia per-
 feclior existimatur, quæ per experientiam confirma-
 tur, dum quod a foris auribus perstrepsit doctrina
 lectiæ, intus tenet et retinet experientia passiois,
 De qua ad Philippenses apostolus Paulus dicit:
 « Scio penuriam pati (Philipp. IV). » Illam, ut existi-
 mo, scientiam Paulus dicit, quæ acquiritur non
 legendo, sed eam de qua loquitur penuriam patien-
 do: et patientia proficiens probationem operatur,
 probatio spes, per quam animus confortatur; spes
 autem donante gratia non confundit, quia charitas
 Dei in cordibus sic sperantium se diffundit (Rom. V).
 Ad hoc igitur Deus in illa ætate filios Israel voluit pro-
 movere, ut quævis incommoda non solum possent, sed
 experimento discerent sustinere: ut hac eruditione
 convenienter informati, invenirentur et forti pru-
 dentia et prudenti fortitudine ad obedientiam præ-
 parati. Hoc nimirum et Jechonias interpretatione
 sui nominis designavit, a quo illa ætas, ut jam
 dictum est, inchoavit: et Joannes Baptista in eremo
 voce terribili prædicavit, qui eandem ætatem quasi
 limes et terminus consummavit. « Parate, inquit,
 viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri (Matth.
 III). » Tunc nimirum via Domini præparatur, tunc
 per rectas ejus semitas ambulatur, cum opus veri-

tatis ad prudentiæ regulam informatur, ut in forti et opere et consilio indeclinabiliter maneat. Quod quia non ex nobis, sed ex Deo est, ne quis audeat gloriari, Propheta humiliter Deum super hoc voluit deprecari: « Dirige, inquit, me in veritate tua, et doce me (Psal. xxxiv). » Vidit quemquam non sufficienter in veritate dirigi sanctitatis, si non etiam informatus esset doctrina veritatis, quia, etsi ut alibi testatur intelligi a mandatis, tamen sine intellectu non perfecte graditur in mandatis. « Ideo da mihi, inquit, intellectum et scrutabor legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo (Psal. cxviii). » In toto corde lex Dei nullatenus custoditur, si non scrutante intellectu eadem custodia prævenitur; sed cum fortis obediens scrutatione sollicita prudenter eruditur, tunc divinæ legi perfectus, quo prudentius obeditur. Intelligens ergo David ad hunc gradum obediendi se profectum, et Deum benedicens qui tribuit ei intellectum: « Paratum cor meum, inquit, Deus; paratum cor meum, cantabo et psallam (Psal. cvii); » et iterum: « Paratus sum et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua (Psal. cxviii); » quæ mandata parato satis corde non possunt custodiri, nisi custos, ut dictum est, studuerit prudenter erudiri. In quo gradu obediendi cum quis fuerit sublimatus, cum et juvenili munus fortitudinis, et virili prudentia fuerit informatus, necesse est adhuc ulterius se extendat, et quasi habitis non contentus, ad aliquid sublimius manum tendat.

CAPITULUM XVII.

Restat enim sextus ille profectus virtutis, quæ vel senectus obediendi, vel obediendi dicitur senectutis; quæ quantum in hac vita conceditur, a tumultu ætatis præcedentium aliena, in throno majestatis sedet præpotens et serena. Fortitudo quippe juvenilis adversantem sibi reperit infirmitatis nostræ nimiam gravitatem, virilis vero prudentia ignorantie cæcitatem; ad quarum evincendas molestias necesse fuit laborem et sudorem non mediocrem adhiberi, ut earum ad usum possent obstacula prohiberi. Ista vero senectus obediendi jam non impugnat, jam molestia sibi adversantibus non repugnat, quia eam vel quasi stantem adhuc in acie hostis adversarius non impugnat, vel cedentem et præbentem terga fugæ compos victoriæ non expugnat. Sedet enim, ut dictum est, in sede magistrati, et lætatur humiliter honore triumphali, nullusque adversarius ei procaciter contradicit, et, si forte obmurmurat, majestate manus silentium hic indicit. Indictum enim hostes et vitia reverentur, dictum vero virtutes cetera venerantur, dum ei et ab illis pro reverentia, ut dignum est, defertur, et istis pro diligentia venerabiliter antefertur. Senectus quippe venerabilis, non diuturna neque annorum numero computata, quam plerumque molestat ægritudo, tussis inquietat, premit moles corporis incurvata, deturpat pallor marcidus rugisque facies exarata; sed quam a tumultu repugnantie profectus maturior alienat, et in excelso concordie acquisita munditiæ pax se-

renat. Etenim quædam hujus vel munda pax, vel parata munditiæ senectutis, quam nec virilis prudentia, nec obtinere fortitudo potuit juventutis, cum scilicet sopita gravi molestia præliandi, non lacescit, sed quiescit in sublimi solio judicandi. « Spiritus quippe

509 judicat omnia, et ipse a nemine judicatur (1 Cor. ii). » Denique apud ethnicos veteres cum virilis ætas ad certum sui terminum deveniret, et vir lege nature contiguam senectutis vestibulum introiret, licentia generali a præliandi debito laxabatur, et tanquam emeritus quiete et otio sexagenarius fovebatur. Cui etiam de publico sufficiens alimonia deinceps præbebatur, tantoque et honori et timori apud ceteros habebatur, ut ætatis privilegio minorum esset censor, exhortator ad virtutes, vitiorum liber repræ-

hensor. Ad hoc enim ista ætas præcipue congrua videbatur in qua sanguine frigescente homo jam a vitiorum strepitu feriatur, utpote qui in schola fortitudinis et prudentie lima exercitii ad usum expolitus, præcedentis luxuriæ, vanæ laudis et gloriæ servili puritate conterit appetitus. In hoc quoque annorum numero videbatur eis quiddam mysterium contineri, per quod ipsi volebant omnes diligentius admoneri; quanta perfectio in sexagenario debeat inveniri, quanta ei reverentia perfectionis merito debeat impertiri. Sex enim ducti decies, vel decem ducti sexies, sexaginta faciunt, quorum denarius ideo perfectus ab arithmetis affirmatur, quia usque ad eum tamen progressu continuo numeratur, eo autem finito ad unum necessario remeatur, ut computatione iterata numerus augeatur. Ideo forte et decem præcepta legis populo Israel per manum Moysi Deus scripsit, quibus ei vivendi regulam sic indixit, ut qui eam obediens adimpleret, perfectus haberetur; nec ab eo quidquam ultra per id temporis quæreretur. Senarius autem ob hoc esse perfectus ab illis asseritur, quia ex partibus suis numerus iste primus conficitur; quod apud illos nequam parvipendit, nisi qui virtutem numerorum consideratione debita non attendit. In sex quippe unitates, in tres binarios, in duos senarios, æquali portione secatur, cujus triæ sectionis si unitas, binarius, ternarius assumatur; eum cujus partes

sunt, sic inveniuntur perficere, ut eundem perfectum non possunt excedere. Etenim unum, duo, tria (quæ sunt partes senarii) si pariter connumeramus, nihil minus, nihil amplius, quam eundem senarium invenimus. Quod propter idem numerus qui perfectione commendabilis prædicatur, cum vel denarium multiplicat, vel per denarium multiplicatur, liquido patet quantæ perfectionis qui exinde conficitur numerus habeatur, quanta ætati sexagenariæ, vel prudentiæ, vel reverentiæ perfectio debeatur. Hujus autem senarii perfectio etiam a principio commendatur, cum Deus, qui in mensura et numero et pondere omnia prudenter operatur, sexto die quæ materialiter voluit operari perfecit, quo die et hominem ad imaginem suam fecit, quem terrenis omnibus merito rationis præfecit. In quo forte figuratè in-

tinavit, quia homo quem sexto die, ut dictum est, figuravit, in cujus figuratione Deus opera consummavit, Creatori suo corde mundo et peccato deberet perfectius obedire, eique obedienti terrena cætera perfecte nihilominus subservire. A quo statu obedientiæ, quia homo ille operante serpentis astutia declinavit, et assumptæ rationis præstantiam ad muliebrem consilium uxoris inclinavit; venundatus sub peccato posteritatis suæ seriem similiter obligavit, a quo nexu non angelus, non propheta, sed sola, quem voluit, Dei gratia liberavit. Quia vero in perfectione senaria fuerat lapsus homo, sexta mundi ætate factus est Deus homo, ut se humanis, non peccatis; sed passionibus conformaret, et hominem deformatum ad perfectionis suæ similitudinem reformaret. In se quippe homino, quem vere passibilem demonstravit, hominibus cæteris perfectam obedientiæ semitam præmonstravit, qua Deo Creatori non solum usque ad mortis angustias obeditur, sed in eadem quoque obedientia mentis mundæ tranquillitas custoditur. Hæc nimirum tranquilla munditia prædictæ congruit senectuti, in qua perfectus obediens non est subditus servituti; sed de corde puro et bona conscientia sic obedit, ut ei digne inevitabilis proponatur quem ætate perfectum antecedit.

CAPITULUM XVIII.

In cujus typo apostolus Paulus viduam eligendam proponit, non illam adolescentiorem, quæ luxuriata in Christo nubere jam disponit; quam, Timotheum instruens, diligenter præmonet devitari, ne vel vita vel fama sacerdotis illius mereatur consortio deturpari; sed viduam veterem, non minus sexaginta annorum, quæ laborare destitit lascivis passionibus juniorum, nec versatur in conflictu duro et dubio vitiorum, cujus sanguis torpuit, elanguit vigor antiquus, muliebria defecerunt, lascivens marcuit umbilicus. « Vidua, inquit, eligatur non minus sexaginta annorum; si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus ministravit, si omne opus bonum subsecuta est (1 Tim. v). » Illa quippe anima sanctorum consortio debet annumerari, illam omnes in Ecclesia debent honore debito venerari, quæ bonis operibus diutinum dilexit studium adhibere, affectu et effectu sanctorum necessitatibus condolare, quibusque junioribus imitabilem se præbere, Deo mundam et tranquillam jam gaudet obedientiam exhibere, amore celestium a se cuncta **510** carnalia cohibere. « Quæ, inquit, vere vidua est et desolata, speret in Deo et instet obsecrationibus et orationibus nocte ac die (ibid.). » Anima quæ carnale desiderium jam non curat, nec se prætereunti sæculo configurat; quæ eniquam temporali solatio non incumbit, et non solum illicitis, sed etiam rebus licitis non succumbit: hæc, inquam, anima, vere vidua est et desolata, vidua quidem cui vere viventis mundus mortuus reputatur, desolata vero, dum nulla vel re vel spe transitorii gaudii confortatur. « Hæc autem vidua sperat in Deo, et instat obsecrationibus et ora-

tionibus nocte et die. » Quia enim totam a mundo lubrico spem avertit, ad sperandum in Deo totam libere se convertit; sic ea quæ retro sunt, diligens oblivisci, ut ab ipso nisi ipsum, nil desideret adipisci. Quod ejus desiderium cum adhuc ab effectu beato differatur, ne huic dilationi quidquam ex adverso noxium inferatur, obsecrationibus et orationibus sollicitudine mentis instat, ut ab eis nocte vel die devota vidua non desistat. « Instat, inquit, obsecrationibus et orationibus nocte et die. » Si cujuslibet ingruat difficultatis adversitas, fracta, talia non diffidit, si gratia proficiendi arrideat, elata inani gaudio temere non præfidit; sed sic utrobique fervens et humile suum desiderium moderator, ut nec a spe sollicitudo, ne spes a sollicitudine sejungatur. Hæc est illa oratio quam sine intermissione monet Apostolus celebrari, cui vere vidua debet in adversis et prosperis immorari; sic ardens exaudiri, ut dilationem non refugiat sustinere, et sustinendo amplius promoretur id quod postulat gratius obtinere. In qua nimirum oratione idem sine intermissione Apostolus versabatur, sicut ad Romanos loquens in fronte ipsius Epistolæ protestatur: « Sine intermissione, inquit, memoriam vestri facio in orationibus meis (Rom. i). » Hoc idem ad Philippenses, hoc et ad Colossenses, hoc etiam ad Thessalonicenses, hoc ad Timotheum, hoc etiam dicit ad Philemonem, quod eorum scilicet assiduam in suis facit orationibus mentionem; orans forte ut et ipsi pacem scilicet obedientiæ præveniente gratia consequantur, et sereno consensu mentis et corporis mandatis celestibus obsequantur. Unde tam ista quam cæteris fere omnibus, quibus epistolas suas mittit, in cujusque epistolæ principio salutem hanc præmittit, ut primo eis gratia, deinde pax a Deo conferatur, quo munere et obedientia inchoata proficit et sine debito consummatur. « Gratia, inquit, vobis et pax a Deo (1 Cor. i et alib.). » Hujusmodi ad Ecclesias, hujusmodi salutem ad discipulos Paulus scripsit, excepto ad Hebræos, si tamen epistolam illam scripsit: non enim ipse, ut a quibusdam dicitur, sed sub ejus nomine alius eam scripsit; vel ipse potius eam scribens, eo, quod ipse novit, consilio, salutem ascripsit. Pulchre autem in salute non solum gratiam, sed et pacem Paulus ponit, et utraque simul jungens, signanter gratiam anteponit; in gratiam gratuitam remissionem intelligens delictorum, in pace vero, perfectionem debitam meritorum. Ex sola enim gratia pectori primum delicta remittuntur, his remissis bona efficacius opera consequuntur; quorum illa et studio ad senilem tandem obedientiam merito pervenitur, cum sopita lite carnis et spiritus, Deo serenius obeditur. Illa remissionis munificentia nullis operum meritis prævenitur, et ideo recte gratia dicta est, quia gratis divina bonitas hanc largitur; hæc proventæ mentis tranquillitas, est divini esse muneris non negatur, tamen laboranti et sudanti quasi debita merces datur. De qua mercede idem alibi Paulus dicit: « Pietas ad omnia utilis est;

promissionem habens vitæ quæ nunc est et futuræ (I Tim. iv). » In hac vita quæ nunc est, merces redditur pietati, cum tranquilla mentis perfectio inchoatæ conceditur sanctitati; cum ad illud centuplum ipsa dicitur sanctitas pervenire, quod antequam vitam æternam possideat aliquando meretur invenire. « Centuplum, inquit, accipiet, et vitam æternam possidebit (Matth. xix). » Qui terrena pleno contempserit, hic centuplum dicitur obtinere, et eo muneratus, vitam æternam postmodum possidere: et sic fructuosæ perfectio perfectioni præcludit, et longe fructuosius altera consummat alteram, non excludit. Hæc enim perfectio centupla, cum vita præsens terminatur, non cedit, sed præcedit; non deficit, sed proficit; non sui sustinet detrimentum, sed accipit sufficiens incrementum, quia, etsi quodam vivendi merito meretur perfectio nominari, tamen eget perfectionis futuræ beneficio consummari. Unde non incongrue imperfectio perfecta, vel potius perfectio dicitur imperfecta, perfectio quidem, quia juxta modum vitæ hujus pacatam obedientiam vel obedientiam munditiam meruit obtinere, imperfecta vero, quia vitam æternam nondum ei conceditur possidere. Est igitur vitæ perfectio, sed præsentis, imperfecta vero respectu subsequenti, quia quod perfectum hic habetur, adhuc tamen ex parte est, et futurum perfectum cum venerit, evacuabitur quod ex parte est (I Cor. xiii). Evacuabitur autem non imperfecta perfectio, sed ipsa perfectionis imperfectio, quia hæc imperfectio tunc erit penitus annullata, cum fine consummantem invenerit perfectio consummata. Cujus consummationis finem si quis illic perfectius vult gustare, in hujus vitæ stadia debet diligentem studio prægustare, ut ad senilem munditiam vel mundam obedientiam nitatur prævenire, id est corde mundo et corpore **511** non immundo mandatis cælestibus obedire. Quæ senilis munditia, quæ munda obedientia renuntians propriæ ditioni, et amore irremisso majorum subdita jussioni, nimirum divinæ est proxima visioni, si creditur, imo quia creditur evangelicæ sponcioni: « Beati, inquit, mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v). » Ubi notandum quia non ait: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum vident, sed: quoniam ipsi Deum videbunt, dans intelligi se locutum de præsentis cordis munditia, non futura, de visione autem Dei non præsentis, sed potius postfutura; ut scilicet hic munditia primitus habeatur, et ad Dei visionem postmodum veniatur. Si enim diceret: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum vident, de illis vel angelis vel sanctitatis hominibus dicere videretur, quibus jam Dei visio præsentia indiget; non de nobis vel cæteris quibuslibet postfuturis, ipsum Deum non videntibus, sed visuris. Ergo beati mundo corde, qui scilicet in hac vita cordis munditiam assequi meruerunt; beati, inquam, non quia Deum vident præsentia vel viderunt, sed quoniam ipsi Deum videbunt. Videbunt quidem cum id quod ex parte est evacuatum fuerit, cum spes eorum in rem

A transierit; cum cedente primatu fidei totum hominem sola charitas occupabit, et eam quam fides operata est munditiam, manens et permanens eadem charitas consummabit. Fides enim munditiam operatur, sicut Petrus in apostolorum Actibus protestatur: « Fide, inquit, mundans corda eorum (Act. xiii). » Et Paulus ad Titum: « Omnia munda mundis: coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum (Tit. i). » Mundos dicit eos quorum intimam fides non ficta conscientiam permundavit, sicut e converso coinquinatos, quos infidelitas inquinavit. Perfectio igitur fidei munditiæ operatur virtutem, munditia vero gratiam obedientiæ senectutem, cum profectus obediens sic æstuat desiderio puritatis, ut frigescat et marceat ad agenda vel amanda carnalis opera voluptatis. Senectus enim bona non solum ad explendum illicita desideria non fervescit, sed etiam ad agenda quæ licita sunt torpescit; et si ex contubernio carnis hujus voluptatum ejus deceptio aridens hilarescit, illa tamen in sua puritate sub laudabili silentio conquiescit.

CAPITULUM XIX.

In cujus rei typo David rex, ut æstimo, legitur senuisse, et in toro senescentis Abisag Sunamitis juvenula dormisse, quam nimirum idem rex et a suo prorsus cubiculo non removit, et tamen eam soluto lumborum cingulo non cognovit. « Et rex, inquit, David senuerat, habebatque ætatis plurimos dies: cumque operiretur vestibus, non calefiebat, dixeruntque ei servi sui: Queramus domino nostro regi adolescentulam virginem, et stet coram rege, et foveat eum, dormiatque in sinu suo: et calefaciat dominum nostrum regem. Quæsierunt igitur adolescentulam speciosam in omnibus finibus Israel, et invenerunt Abisag Sunamitem, et adduxerunt eam ad regem. Erat autem puella pulchra nimis, dormiebatque cum rege: rex vero non cognovit eam (III Reg. i). » David, ut satis notum est, manu fortis interpretatur. Qui profecto non incongrue in senescere perhibetur, cum fortis obediens ad quietam puritatis fastigium promovetur, cum jam intra fines ejus carnis et spiritus contentio non habetur, cum viget in nentro quod efficaciter obedientiæ reluctetur. « Habebat, inquit, ætatis plurimos dies. » Plurimi dies hujus senis collectio est virtutum, quibus gaudet consummatus obediens se imbutum, qui accepta benedictione superni Largitoris, de profectu gradibus in profectum, visioni jam proximat Creatoris. Unde scriptum est: « Benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem; videbitur Deus deorum in Sion (Psal. lxxxiii). » De virtute quidem herat in virtutem, qui jam adeptus erat obedientiæ senectutem, cujus ætas profectum jam pristinis erat facibus emundata, « ætas enim senectutis vita immaculata. » In qua senectute quæ dies habere plurimos invenitur, id est quæ multis et perfectis virtutibus insignitur, nonnulli Patrum viam præsentem, ut legimus, finiunt: et de fastigio senectutis ad videndum Deum in Sion transierunt. De Job quippe

scriptum est : « Mortuus est senex et plenus dierum (Job xlii). » De Abraham vero : « Mortuus est, inquit, in senectute bona, provecetæque ætatis et plenus dierum (Gen. xlii). » Felices Job et Abraham, quos fecit seniores dierum plenitudo, cujus merito plenitudinis exceperit illos dierum longitudo; illa, inquam, longitudo, quam nulla potest meta vel terminus angustare, in qua suis fidelibus summus Deus ostendit salutare! « Longitudine, inquit, dierum replebo eum, et ostendam illi salutare meum (Psal. xc). » Ad cujus visionem Propheta, dum hic viveret, suspirat, qui cum timore et tremore Deum sollicitus exorabat, ne eum sperata dierum plenitudine privari pateretur, sed ad eam potentis misericordia perducere dignaretur : « Ne revoces, inquit, me in dimidio dierum meorum (Psal. ci). » In dimidio dierum suorum dicitur revocari, qui profectu donorum spiritualium non conceditur consummari; qui eorum aliquibus acquisitis, dum tendit sollicitus ad futura, de medio proficiendi quasi morte rapitur imminuta. Propheta igitur flagranti desiderio **512** ad dierum plenitudinem vult produci, ut per eam mereatur ad dierum longitudinem perfectius introduci; sciens quia si hic felici virtutum senio muneretur, illic Dei visione sine dierum termino perfrueretur. Propter quod alibi dicit : « Usque in senectam, et senium, Deus, ne derelinquas me (Psal. lxx). » Quod senium idem propheta sicut erat prece sollicita prælocutus, Scriptura perhibente, tandem est assecutus; et qualiter sese habuerit in eodem senio constitutus, idem Scripturæ sermo est descriptione commendabili prosecutus : « Cumque operiretur, inquit, vestibus, non calefiebat. » Bonus senex, qui sic nativas affectiones corporis est oblitus, ut reflecti nequeat ad earum procaces vel inconditos appetitus; ut quamvis corruptione mortalitatis constet ejus animam aggravari, non tamen compellatur illius imperio serviliter subingari. Vestes quibus operiri rex iste senex asseritur, corruptio mortalitatis non inconvenienter accipitur; quas primus homo sibi suisque posteris miserabiliter acquisivit, cum in paradiso delleiarum mandatum Dei contumaciter præterivit. Qui cum nudus creatus esset puritate coævas sanctitatis, peccando vestitus est involucre pellicæ pravitalis, et hoc morbo tam graviter ejus humanitas vitatur, ut deinceps necessario mortalis et corruptibilis habeatur. His vestibus importunis etsi noster, ut dictum est, senior operitur, etsi ejus humanitas nocibus hujus vitæ, vel infirmitatibus obsepitur, earum tamen exactione ad appetendum carnalia non igitur, nec earum minas horret, nec blanditiis delinitur. Instant illæ et incumbunt, ut hujus afficiant suo inficiant senectutem, sicut solent premere, et forte opprimere cujuslibet teneram juventutem, ut vel gulæ, vel iræ, vel avaritiæ facibus inflammetur, et a rigore debito senilis obedientiæ maturitas relaxetur. Cæterum hæc senectus, etsi multis et variis quasi flatibus est impulsæ, manet tamen quasi arbor firmis radicibus inconcussa; et in camino vitæ hujus, etsi

ignis impulsu folium ingravescit, illa tamen ad emolliendum nullatenus incandescit. Recte itaque dictum est : « Cumque operiretur vestibus, non calefiebat. »

CAPITULUM XX.

« Dixerunt ergo, inquit, servi sui : Queramus domino nostro regi adolescentulam virginem, et stet coram rege, et foveat eum, dormiatque in sinu suo, et calefaciat Dominum nostrum regem. » Cum huic seni et effeto prædictarum copia vestium imponatur, nec tamen frigus marcidum (quod est quasi senectutis proprium) deponatur; inito consilio servi ejus querunt adolescentulam virginem, ut ejus consortio foveatur, quæ et cum illo dormiat, et ei mollitie feminea blandiatur. Verecundo dormitionis nomine carnalem hic æstimo copulam designari, ad quam servuli procaces putant posse regis senium incitari, ut quem cætera vel vitia vel necessaria carnis hujus non possunt emollire, delicatior voluptas libidinis sibi valeat efficacius irretire. De qua ad Joseph, apprehensa lascinia vestimenti ejus, domina sua dicit : « Dormi mecum (Gen. xxxix), » Servi qui adolescentulam querunt, cogitationes nostræ sunt, quæ ideo servi non incongrue nominantur, quoniam rationi jure debito famulantur, adversus quam, etsi præsumunt aliquando garrere, tamen ei justo debent ordine deservire. Adolescentula vero quam isti querunt, libidinis est voluptas, quæ nonnullos sanctorum consuevit fallaciis impugnare, et, si tandem victa ratione censenserint, fortius expugnare. Hæc ipsum David aliquando prostravit, sed forte cum adhuc versaretur in solario tumidæ juventutis, necdum se reclinaret in cubiculo quietæ senectutis. Hæc Salomonis sapientiam infatuavit, hæc Samsonis fortitudinem infirmavit; hæc plerisque alios nota reprehensibili deturpavit, quos tamen antea multa vivendi probitas honestavit. Hanc libidinis voluptatem cogitationes vagæ nonnunquam justo viro impudenter adducunt, et in ejus memoriam cubiculum introducunt, ut oblatam, enervato vigore, spiritus amplectatur, vel saltem ad modicum ejus ad eam intuitus inflectatur. Nec mirum si hæc invenitur cum fuerit requisita, quæ frequenter occurrit etiam non quæsitæ; quæ antequam vocetur, proceat et impudens introcurrit, et juxta illud ethiel

.... licet aspellas furca, tamen usque recurrit.

Hoc enim vitium humanæ tam proprium est naturæ, hoc nostræ tam naturaliter insitum genituræ, ut non sine eo posteritatis successio propagetur, non sine eo generationis propagatio consummetur. Ex quo primus homo præsumpsit facere, quod et fuerat interdictum, carni ejus vulnus hujusmodi tam pœnaliter est inflictum ut, velit nolit, libidinis concupiscentiam patiat, et ad gignendum non nisi eadem operante concupiscentia moveatur. Quo morbo idem homo omnes posteros suos sic infecit, imo nisi gratia eis divina subveniat, interfecit, ut quicumque per carnis concupiscentiam generantur, eodem infecti contagio damnari originaliter mereantur. Et quia nostra omnium sic inficitur genitura, idem vitium omnes sic geniti

Jam palmarum et natura : et ipsa concupiscentia qua sic natura nostra originaliter vitatur, quia jam non potest evitari, natura nominatur. Natura igitur filii sumus iræ, digni propter naturalem concupiscentiam **513** deperire, nisi ut prædixi vellet nobis divina gratia subvenire, et nos ab involucro naturali gratis et misericorditer expedire. Propter quod Deus Pater voluit Filium suum humanari, et in hac humanatione carnis concupiscentiam nihil penitus operari, sed electam virginem sine virili copula gravidari, et ex ea Christum operante sancto Spiritu procreari. Qui quoniam conceptus est modo vel opere non carnali, et, ut dicam apertius, non lumborum prurigne, non concupiscentia maritali, caro ejus infecta non est nostro omnium contagio naturali, sed puram tantum simplicemque materiam sibi traxit ex utero virginali; quod ut posset fieri, vel ut factum facilius crederetur, voluit ut virgini vir carnaliter nullatenus misceretur, ut credito quod mater sine coitu mirabiliter concepisset, consequenter etiam crederetur quod in concipiendo nullam carnis concupiscentiam pertulisset : hæc igitur Christi caro quæ nescivit æstuantem libidinis officinam, sufficientem nobis conferre potuit medicinam, ut per ejus munditiam nostræ concupiscentiæ Deus misericorditer indulgeret, etsi eam nondum penitus, dum hic vivimus, aboleret. Manet quippe naturaliter in nostra carne concupiscentia voluptuosa, quam nobis intulit parentum generatio vitiosa, quæ et intus æstuat et foris turpiter effrenatur, si non rigido et discreto rationis moderamine refrenatur. Quia vero idem carnis appetitus tantum in gigantibus operatur, ut sine eo nullius nostrum generatio compleatur : non incongrue nos ipse quasi gignere perhibetur, instinctu cujus ad gignendum generans promovetur. Unde illa quam servi David quærent et advocant ei, Abisag nominatur, quæ *pater meus superfluous* interpretatur.

CAPITULUM XXI.

« Quæsierunt, inquit, adolescentulam speciosam in omnibus viribus Israel, et invenerunt Abisag Sunamitem, et adduxerunt eam ad regem. » Abisag, ut dictum est, interpretatur *pater meus superfluous*. Ille carnis appetitus pro eo pater dicitur, quia humanam obtinet sic naturam, ut quasi jure propria nostram omnium præveniat genituram : et eam quasi principaliter dicitur operari, sine cujus damnabili, sed tamen delectabili præsentia non potest consummari. Verum idem *pater* ideo recte *superfluous* perhibetur, quia sine eo humana sufficienter posteritas crearetur, nisi primus ille homo reus inobedientiæ teneretur, et tam sibi quam posteris hanc pœnalem inferre maculam mereretur. Hoc ex superfluo nobis addidit hostis ille antiquus, sanctæ illius puritatis in qua homo factus fuerat non mediocriter inimicus; qui videns et invidens puram illius simplicemque naturam, nullo eam penitus contagio deturpante, hanc inflixit maculam illius puritati inobedientiæ consilio mediante. Unde idem

A hostis, Leviathan meruit appellari (*Job* iii; *Isa.* xxvii), quod interpretatur *additamentum eorum*, quia naturæ hominum quos Deus creaverat puros ab omni contagio vitiorum, ille nequam et invidus hoc de sua non natura sed malitia voluit adhiberi, quod ab eis vel eorum posteris non posset removeri. Curavit igitur ad illam puritatem libidinis maculam introduci, sine qua satis posset nostra, juxta illud ethnicum, cœna duci; nunc vero hæc modo superflua, vel superflua habeatur, tamen nos tam gignentes quam genitos inseparabiliter comitatur. Jam igitur in homine nequam ille gaudet se jus quoddam proprium obtinere, cujus carni videt peccati concupiscentiam inhærere : a qua nullus hominum potest se naturaliter expedire, nisi Christus, in quo solo princeps mundi nihil suum potuit invenire (*Joan.* xiv). Præter illum, omnes alii prædicta concupiscentia deprimuntur, et leonis rabidi tumultuosam in carne sua malitiam patiuntur; dum vel æstu libidinis effrenato in præcipitium devolvuntur, vel ad eum coercendum, multis curis et laboribus atteruntur. Cui rei consonat quod prædictum nomen Abisag interpretatur etiam *pateris mei rugitus*. Diabolus naturali omnium quodam modo pater fuit, non quia carne sua, sed quia concupiscentia carnali nos genuit; nobisque imaginem suæ pravitatis impressit, per quam, ne ad divinam similitudinem possemus resurgere, nos depressit. Ad cujus imaginem removendam divina bonitas nobis defuit, dum vel circumcisionem sub lege, vel sub gratia baptismum iustituit, ut quos filios diaboli fecerat generatio concupiscentialis, filios faceret Dei regeneratio spiritalis. Ipsa tamen concupiscentia nobis adeo manet inolitæ, ut nec post baptismum sit prorsus abolita, sed quodam quasi rugitu naturæ adhuc obstreperit puritati, non tamen ut noceat, sed magis exerceat dantes operam sanctitati. Recte itaque Abisag interpretatur sive *pater meus superfluous*, sive *pateris mei rugitus*, quia hic qui nobis adhuc obstreperit ex superfluo, pridem incidit appetitus; qui necessarius non esset, si homo non præterisset mandatum, et vel ad culpam incideret, vel ad cautelam sollicitat homines post peccatum. Pulchre autem eadem Abisag dicitur Sunamitis. « Invenerunt, inquit, Abisag Sunamitem. » Sunamitis interpretatur *coccinea*. Coccinea speciem sanguinis tenet; et peccatum significat. Unde Propheta : « Libera me de sanguinibus, Deus, Deus meus (*Psal.* l). » Et Dominus per Isaiam : **514** « Manus vestras sanguine plene sunt (*Isa.* i). » Et paulo infra : « Si fuerint peccata tua ut coccinum, quasi nix dealbabitur (*ibid.*). » Abisag igitur Sunamitis, quia *rugitus superfluous*, peccatum est. Quod enim humanæ superfluum est necessitati, quod naturæ nequiter obstreperit sanctitati, quid nisi peccatum merito judicatur, quo et primi hominis transgressio vindicatur, et ejus in nobis hæreditaria pravitas indicatur?

CAPITULUM XXII.

« Erat, inquit, puella pulchra nimis. » Miror

quare huic Sunamiti ascribitur nimia pulchritudo, cum carnali concupiscentiæ tanta sciatur incasse turpitudine. Sed quia constat mulierum amatores nihil amplius quam earum pulchritudinem admirari, turpitudinem abhorrere, specie plurimum delectari, per hujus pulchritudinem nil convenientius existimo quam delectationem concupiscentiæ designari, major qua humano corpori nulla creditur assignari. Inter omnia enim quibus humana caro nequiter delectatur, lumborum delectatio lege misera principatur, in cujus expletione caro tam enerviter affligi perhibetur, ut ipse quoque spiritus quasi compatiens carnaliter enervetur. Ob hoc etiam puella sive adolescentula nominatur, ut ætatis virore gratior delectatio videatur; quia quisquis ad hoc officium relaxatur, etsi non ætate tamen opere juvenis comprobatur. Unde Apostolus ad Timotheum: « Juvenilia desideria fuge (II Tim. ii). » Et cum Abrahæ vel Saræ senescenti promittitur filius, ait Sara: « Postquam consenui, et dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo? » (Gen. xviii.) Recte ergo Abisag puella pulchra nimis fuisse perhibetur, ne si turpis et vetula diceretur, profecto minus delectabilis videretur, et ad ejus copulam nullus merito raperetur. In quo amplius nostri senis perfecta continentia commendatur, qui cum hujusmodi adolescentula uno in cubiculo sic versatur, ut ad ejus complexus nullatenus accendatur, sed eam tantummodo secum dormire patiatur. « Dormiebat, inquit, cum rege, rex vero non cognovit eam. » Hæc nimirum prædictorum fuit intentio servulorum, ut adducta juvenula dormiret cum rege et calefaceret eum; id est, sic oblata memoriæ carnalis concupiscentiæ recipi mereretur, ut in ejus consensum juvenescens senior raperetur. Sic enim aiunt: « Queramus domino nostro regi adolescentulam, dormiatque in sinu suo; et calefaciat dominum nostrum regem. » Nunc vero dicitur: « dormiebatque cum rege, » nec additur quod calefecerit eum, imo subjungitur: « rex vero non cognovit eam. » Hæc igitur dormitio, oppressio est, cum premitur et opprimitur carnalis delectatio somno gravi, ut non promineat sed torpens lateat in conclavi. De cujusmodi oppressione dicitur ad Jonam: « Quid tu in sopore deprimeris? (Jon. i) » Servilis cogitationum turba seni objicit opera juventutis; sed ille manens et permanens in puritate maturæ senectutis, sic sustinet phantasiæ memoriæ occurrentis, tanquam præsentiam sub quieto silentio dormientis. Etsi enim illam apud se tanquam in cubiculo suo sentit, tamen non amplectitur, non approbat, non consentit, quia marcens et frigidus concretæ gelicidio puritatis, non fervescit, nec liquescit lascivæ incendio pravitatis. « Rex vero, inquit, non cognovit eam. » Illam quippe natura senior non cognoscit, cujus delectari amplexibus non exposcit; omnem mundi voluptatem sibi existimans interdici, ne Deo non possit adhærere, si adhæreat meretrici. Qui enim mundi hujus effici vult amicus, Deo, sicut scriptum est, constituitur

A inimicus, et cum sensu perditio convincitur abhorrere, si illi elegerit effeminalis moribus adhærere. Unde Adoniam filium Agith morti Salomon adjudicavit, quia ille reus stultitiæ Sunamitem Abisag adinavit.

CAPITULUM XXIII.

« Ait Bethsabæe ad Salomonem: Detur Abisag Sunamitis Adoniæ fratri tuo uxor (III Reg. ii). » Non solum ille non vult æstantem animum a proposito revocare, sed et nomine uxoris suam vult incontinentiam palliare, dum non vult ut quis se in aliquo præsumat cohibere, sed quidquid libet, sibi etiam vult licere. Sic plerique, etsi sciunt quidquam lege publica omnibus interdici, illud tamen sibi nolunt ab aliquo contradici: existimantes se felices merito posse dici, si libere affectum miserum effectu compleant infelici. Quo contra longe melius prudens ille Tullius sentiebat, qui quemdam hujusmodi virum intuens aiebat: « O miserum, cui peccare licebat! » Peccandi licentiam Tullius miseriam magnam putat, cum illicitum quis affectum sensu perditio perficere non refutat: eum enim disponentem nec timor legis sufficit revocare, nec post facinus perpetratum præsumit ejusdem severitas vindicare. Nec solum tamen digna est vindicari affectatæ consummatio pravitatis, sed etiam inexpletæ pravitatis voluntatis, quoniam apud Deum, cui secreta cordium nuda sunt et aperta, non refert utrum mala corde, vel opere, sint perfecta. Cum enim quid mortiferum corruptus animus concupiscit, et ad perficiendum sola possibilitas defetiscit, sufficit ad culpam ipse consensus captivæ rationis, damnarique promeretur **515** veri judicio Salomonis. Quocirca Salomon cum audiret quod Abisag Sunamitem Adonias sibi vellet jure uxorio copulare, id est libero et affectu et effectu voluptati carnalium incubare, effectum quidem illius appetitui donegavit, et solum appetitum morte merita condemnavit. « Quare, inquit, postulas Abisag Sunamitem Adoniæ? postula ei et regnum (ibid.). » Ac si dicat: Si quod male concupivit, conceditur etiam libere perpetrare, hoc nihil est aliud quam regnare, quia non tam rex est qui tenet manu sceptrum regniæ dignitatis, quam qui exercet actu imperium propriæ voluntatis. Hoc autem regnum quod non subjicitur divinæ jussioni, in quo voluntas propria digniori præponitur rationi, non est a Deo, nec ejus principes Deus novit, sed tam regnum quam regnantes projecit pariter et denovit. De qualibus per Osee dicit: « Ipsi regnaverunt, et non ex me: principes fuerunt, et non cognovi (Ose. viii). » His ergo tam regnis quam regibus, quibus Deus notitiæ suæ gratiam non infundit, iram suam justo judicio superfundit; et quos ad eminentiam lucis suæ non promovet infruitos, in tenebris propriæ malitiæ latere non sinit impunitos. « Effunde, ait, propheta, iram tuam in gentes quæ te non noverunt, et in regna quæ nomen tuum non invocaverunt. (Psal. lxxviii). » Sic iratus Salomon cum audiret Adoniæ injustum appetitum, nec illum

permisit adimpleri, nec deseruit impunitum, sed pullulantem nequitiam morte celeri præcepit rescari, ne ad portum perducta voluntas mereretur nequiter gloriari. « Juravit, inquit, rex Salomon dicens: Quia contra animam suam locutus est Adonias verbum hoc (*III Reg. II*). » Et infra: « Vivit Dominus, quia occidetur Adonias. Misitque rex per manum Banaïze filii Joiadae, qui interfecit eum et mortuus est (*ibid.*). » Sic puniri debuit qui nequiter intumebat, qui propriis non contentus, aliena contumaciter appetebat, qui voluptati carnalium enerviter immergi cupiebat, et in ea licenter permanere longam in regni solio disponebat.

CAPITULUM XXIV.

De quo recte Scriptura præmisit: « Adonias autem filius Agith elevabatur dicens: Ego regnabo (*III Reg. I*). » Adonias interpretatur *dominator dominus*, Agith *festus* sive *solemnis*. Ad regnandum ergo ille dicitur contumaciter elevari, qui dominus diligit appellari; quem sibi quasi filium festa solemnitas parturivit, dum ad ambiendum sublimia maternis cum blanditiis enutrivit. Qui enim intra metas appetendi licita humiliter delitescit, tanquam ingenuus præsentis gaudii partum nescit: et ad vulvam carnalis concupiscentiæ non adduci, et in auras operationis miseræ nullatenus vult educi. Quem vero solemnus, id est communis malorum impudentia in lucem projicit perversæ libertatis, ut jam non erubescat de affectu vel effectu noxiæ parvitas; Adonias, id est *dominator dominus*, congrue nominatur: quia quidquid est libitum, putans sibi licitum, vel re vel spe misera dominatur. « Adonias, inquit, elevabatur dicens: Ego regnabo. » Magna præsumptio. Regnum sibi stulta superbia pollicetur, et quod nequiter concupiscit, inaniter sperare non vereatur, ut si forte quod appetit efficaciter assequi non meretur, interim saltem spe labili tanquam vento volatili delectetur. De quo bene per Osce dicitur: « Ephraim pascit ventum et sequitur æstum (*Os. XII*). » Ventum quidem pascere dicitur vel nutrire, qui spe volatica miseram gaudet animam delinire; qui quod stulte concupiscit, sese adepturum sperat, et eandem spem fovere et inaniter amplecti perseverat. Illic etiam sequitur æstum miseræ voluntatis, qui urit et decutit flores teneros interne castitatis; qua corrupta plenius hostis efficitur veritatis. Unde cum dixisset: « Ephraim pascit ventum et sequitur æstum; » subjunxit: « Tota die mendacium et vastitatem multiplicat (*ibid.*). » Mendacium quidem multiplicat, falsa pro veris assidue diligendo; vastitatem vero, tandem pro meritis exterminium patiendo: quia juxta modum vel mensuram æstus et mendacii præcedentis, mensuratur quantitas exterminii subsequentis. Sic Ephraim iste fructificat, tales sibi fructus perverse multiplicat; qui vitæ et salutis fructus uberes consequi potuisset, si juxta nomen suum fructuosius vivere voluisset. Econtra noster senior nec pascit ventum, nec sequitur æstum, sed expellens et propellens spei

deceptoris falsitatem, prosequitur, imo complectitur pacatam obedientiæ puritatem. Cujus sexto gradui ætas senectutis, ut prædictum est, videtur convenire, in qua datur homini quamdam sui munditiam invenire; ad quam retroactis ætatibus non conceditur pervenire, dum caro adhuc insoleus puritatis gaudet semitam præpedire.

CAPITULUM XXV.

Sexta etiam mundi ætas huic convenit puritati, in qua ætate Christus non solum nostræ remedium attulit pravitati; sed et tantam suis fidelibus perfectionem contulit sanctitatis, ut senescere viderentur obedientiæ merito, non ætatis. Ad quod eos et verbo et exemplo voluit erudire, movens illos et præmonens usque ad mortis periculum obedire; et in hac obedientia serenam munditiam custodire, Deique visionem vitæ munditiæ **518** prævenire. Ideo et ipse intacta voluit nasci de Virgine, neque sibi immundum ex ipsa contraxit origine; ut cum munditiam, conceptus et natus, naturaliter obtineret, processu vitæ hujus in eadem credibiliter permaneret. Mundus autem ad munditiam suos voluit exhortari, non quod in hac munditia possent ei nascendo corquari; sed adjuti gratia viderentur eum pro viribus invitari, et lima et labore tandem ei pro suo modulo conformari. Qui Simonem Petrum eligens, ab uxoris cum complexibus sequestravit, Joannem Zebedæi a nuptiarum proposito revocavit; cæterosque apostolos ab hujusmodi nexibus reddidit expeditos, quibus vel licitis vel forte illicitis mundus eos tenuerat impeditos. Ex quo patenter inquit quia per iter continentis ad arcem munditiæ facilius pervenitur, in qua, ut satis dictum est, Deo gratius et perfectius obeditur; cum scilicet obediens a carnalibus desideriis expeditur et sapientiæ salutariæ gratis compedibus devincitur. Cujus arcem munditiæ Joannes, ut existimo, fuerat consecutus, cum Electæ vel Gaio scribens de suo est senio prælocutus, ut quod scripturus erat, commendatius redderetur, cum quis, vel quantus scriberet, in fronte præcognitum haberetur. « Senior, inquit, Electæ et natis ejus. » Et illud: « Senior Gaio clarissimo (*III Joan. I*). » Quid sibi vult quod scribens tam signanter se dicit seniosem, nisi quia latenter inquit se adeptum misericordiam ampliorem, cujus ubertas contulit ei conscientiam mundiorem, conscientia mundior obedientiam gratiorem? De qua ubertate dicitur per Prophetam: « Et senectus mea in misericordia uberi (*Psal. XCI*). » Et infra: « Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi (*ibid.*). » Hæc senecta uberior; hæc ubertas optimæ senectutis, proveculo est non ætatis decrepitæ, sed virtutis, cujus mentionem Joannes his quæ dicturus est signanter anteponit, per quod eis quibus scriptitat, imitabilem se proponit. Vult enim ut et ipsi in misericordia uberi consenescant, ut profectu gratiæ, non tam criuibus, quam moribus incanescant, ut in tumultuoso vitiorum negotio non sordescant, sed sub mundo et pacato siletio, in sublimi senilis obe-

diēntiā conquiescant. In excelso cujus et cæteri A
 rjes coapostoli quiescebant, qui non tam annorum
 numero quam virtutum cumulo senescebant; quos
 ultima mundi ætas habere meruit pastores et doctores,
 ut filiis gratiæ præmonstrarent perfectionis semitam
 seniores. Quorum senectutem Isaias odore prophético
 sentiebat; qui longe retro positus, de postventuris
 præloquens aiebat: « Dominus ad iudicium veniet,
 cum senibus populi sui et principibus ejus (Isa. III). »
 Senes et principes populi, apostolos dicit, qui non
 solum cum cæteris ad iudicium sunt venturi, sed præ
 cæteris in iudicio sunt sessuri; non iam rationem
 de suis iniquitatibus redditori, sed aliorum iniquitates
 potestate iudiciali damnaturi. Quos senes vel principes
 dicit, propter obedientiam senilem et maturam, merito
 cujus adepti sunt tantam inter cæteros præfecturam, ut
 vice iudicum mereantur super duodecim tribus residere;
 cum iudex Christus adveniens cum eis videbitur
 gloriæ solum obtinere. Unde et Anna: « Ut sedeat,
 inquit, cum principibus, et solum gloriæ teneat (I
 Reg. II). » Huiusmodi senibus mundi senectus, id
 est sexta ætas, meruit insigniri, ad quorum similitudinem
 cœvos eorum concedet erudiri, ut qui in eadem ætate
 quamvis post invicem continentur, eadem cantie senilis
 obedientiæ venustentur. In hoc enim ætate ministrantem
 sibi Christus fieri vult perfectum, qui sub lege vel ante
 legem non reputat imperfectum; ut ætatum processu
 obedientia maiorem accipiat et profectum, et eodem
 numero consummetur, quo inobediētia corruit in defectum.
 In sexto quippe gradu obedientiæ summitas invenitur,
 in sexto nihilominus ad profundum inobediētiæ devenitur;
 et in senio, tam obedientia quam inobediētia consummatur,
 sed illud ascendens et proficiens, istud vero corruens
 et deficiens iudicatur. Quamvis superbos homines
 propheta dicat ascendere, malos et seductores
 Páulus proficere; sed in pejus quidem profectus est
 malorum, et in ruinam vergit ascensio superborum.
 Paulus inquit: « Mali homines et seductores proficient
 in pejus (II Tim. III); » et David: « Superbia, inquit,
 eorum qui te oderunt, ascendit semper (Psal. LXXIII). »
 Et alibi: « Deiecisti, ait, eos dum allevarentur (Psal.
 LXXII). » Ad hunc autem inobediētiæ profectum vitiosum,
 ad hoc inveteratæ senectutis fastigium ruinosum
 pervenitur animo in pejus de malo gradatim corruente,
 quia juxta quemdam ethnicum: « Nemo turpissimus fit
 repente. »

CAPITULUM XXVI.

Primus igitur corruendi gradus, quasi primæva
 est ætas infantie, cum in corde recens concipitur
 obediētiæ contemptus iustitiæ, et procedens ad effectum
 affectus corruptæ voluntatis immergitur tanquam
 uberibus carnalis et lacteæ voluptatis. De qualibus
 per Prophetam dictum est: « Beatus qui tenebit
 et allidet parvulos suos ad petram (Psal. CXXVI). »
 Si vero non ad petram, id est Christum,

hujusmodi parvuli allidantur, si gemina viperarum
 acuta falce non velocius recidantur, processu
 temporis proficiunt in pejus et grandescunt, et propulso
 corpore primitivo, agilitate malitiæ puerescunt.
 Quod enim agit languidus tarditas infantilis, 517
 peragit expeditius agilitas puerilis; parata non solum
 sibi sique similibus adgaudere, sed et garritu
 procaci, quos viderit dissimiles, irridere. Quales illos
 arbitror pueros existisse, qui prophetam Eliseum
 leguntur irrisisse; qui iuba vitiorum habentes
 frontem impudentiæ capillatam, illum persecuti
 sunt qui habebat frontem conscientiæ decalvatam.
 Illudebant, inquit, et pueri dicentes: Ascende,
 calve, ascende, calve (IV Reg. II). Non attendunt,
 miseri, quia typum illius gerebat Eliseus, qui cum
 non solum homo esset, sed etiam homo Deus, quasi
 calvus cæsariem non habuit per superflua vitiorum,
 nullique pœnæ jure obnoxius, irrisiones tamen
 sustinuit peccatorum, cum in loco Calvariæ crucem
 ascendere dignaretur, ut nobis contumaciis formam
 obediētiæ largiretur. Verum plerique non solum non
 curant obediētiæ calvitium imitari, sed quasi a tergo
 pingentes ciconiam, magis eligunt cachinnari;
 eosque puerili garritu moleste persequuntur,
 qui contemptores sui majoribus humiliter obsequuntur.
 Quibus nisi nostro Eliseus festine maledicat,
 et immittens eis ursos, garrandi malevolentiam
 interdicit, de pueritia transeuntes in adolescentiam,
 jam pubescunt, et amplioris malitiæ stimulis
 interioribus incandescunt. Neque enim sufficit
 eos quos viderint obediētiæ deditos pueriliter
 irridere, sed, ut sibi reddant consimiles, eisdem
 apponunt et nocere, et nitentes corrumpere illorum
 obediētiā integræ castitatis, venenoso consilio
 eis injiciunt seminarium pravitatis. Qui ut voti
 compotes non mediocriter hilarescunt, si eorum
 consilio seducti quilibet acquiescunt; si ad sui
 similitudinem possunt quasi filios generare,
 quos videant secum ab obediētiæ regula declinare.
 Super quibus adolescentibus Dominus non lætatur,
 sicut Isaias veraciter vaticinio protestatur: « Propter
 hoc, inquit, super adolescentulis ejus non lætabitur
 Dominus (Isa. LX). » Et Moyses: « Cogitatio,
 inquit, hominis prona est in malum ab adolescentia
 sua (Gen. VIII). » Ex eo enim majoris homo
 esse malitiæ declaratur, ex eo majus incurere
 præcipitium iudicatur, ex quo et cæteris
 infundere venenum perversi consilii machinatur,
 et factus impudens, consortes et sequaces
 alios efficere gratulatur. Et quia in lumbis
 pruriētibz suam vult diabolus solidare virtutem,
 huiusmodi adolescentulum ad robustam provehit
 juventutem, ut in eo gradu contumax ejus
 inobediētia roboretur, et a proposito, nec prece,
 nec pretio, nec minis cuiuspiam revocetur.
 De qualibus juvenibus David dicit: « Juvenes
 eorum comedit ignis (Psal. LXXVI). » Huiusmodi
 quippe juvenes ignis comedens devoravit,
 quos tanto ardore grata perversitas inflammavit,
 ut non recusent quasvis molestias fortiter

sustinere, dum tamen concupitam possint malitiam adimplere. Cujus scuto fortitudinis obdurati, miseroque profectu, fumo caliginis obscurati, transeuntes in virum perfectum, perversam prudentiam assequuntur, qua etiam jam nec vident in quod præcipitum devolvuntur. Dicentes enim malum, bonum, et bonum, malum; ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum, quidquid agunt, velut dignum laude efferunt vel excusant, suosque reprehensores indignando respuunt vel accusant. De qualibus Paulus: « Obscuratum est, inquit, insipiens cor eorum (Rom. 1). » Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et Isaias: « Vae qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes (Isa. v). » Perversa est talis prudentia, quæ in suo errore nequiter obdurescit, et Inani tumens vento, doctrinæ saniori nullatenus acquiescit, quo amplius elevatur, eo profundius ruitura, de præsentī vae non curans, æternum vae postmodum inventura. Ne quid autem ejus perditioni deesse videatur, vir iste male proficiens superducto senio consummatur: et quem virum vel juvenem fecit juncta prudentiæ fortitudo, cum senem efficit propositæ malitiæ grata consuetudo. Quo enim amplius sua ei perversitas indulcescit, eo gratius perverse vivere consuescit, usuque misero accedit ei senectus præmatura, finem sui, non nisi morte forsitan, habitura. Quales illi senes erant, quorum malitia Susannam immeritam accusavit, quæ amore castitatis eorum concubitus recusavit, quorum testimonii falsitatem puer revelavit, revelatam judicialis sententia morte merita condemnavit: « Inveterate, inquit, dierum malorum, nunc venerunt peccata tua (Dan. xiii). » Isti veteres, imo inveterati pleni quidem erant dierum, sed malorum, pleni procul dubio multiplici numero vitiorum, quorum luci subdola maledictionem justus pœnitens imprecatur, ne ad ejus illecebras reductus et seductus exstingui mereatur, ne ad ejus illecebras reductus et seductus exstingui mereatur: « Lucerna enim impiorum exstinguetur (Prov. xiii); » « Pereat, inquit Job, dies in qua natus sum, maledicant ei, qui maledicunt diei (Job iii). » Et Jeremias: « Maledicta, inquit, dies in qua natus sum, dies in qua concepit me mater mea, sit maledicta (Jer. xx); » in his malis et maledictis diebus senes illi iudices erant inveterati, qui extorres veri luminis inferentes perperam castitati, filiam Juda falso testimonio criminis damnaverunt, sed converso iudicio, in foveam quam foderant inciderunt (Psal. vii). Similes quorum et illi seniores populi postmodum exstiterunt, qui ut Jesum dolo tenerent et occiderent, consilium inierunt (Matth. xxvi); quem, etsi Deum esse revelato fidei oculo non viderunt, tamen hominem innocentem cum **518** Pilato iudice cognoverunt. Hæc est illa profundæ malitiæ senectus decrepita, quam exarat et incurvat perversitas diu inolita, cui quasi proprie ad cumulum sunt superaddita anhelitus intercisis, frequens excreatio, tussis, pituita; quæ male induritam sic prenuunt et opprimunt senectutem, ut nesciat

A renovari juxta illam spiritualis aquilæ juventutem. Hæc igitur senota quæ a bono penitus intorpeceat, quam multis molestiis aggravatam prudens et nobilis animus digno fastigio perhorrescit; ad eam revertamur quæ profectu virtutum incanescit, ad cuius appetitum jure quisque sapiens incandescit. Est enim (quod mirum est) continens, sed secunda, maturitate gravior, sed jucunda, ut nec gravitas jucunditatem, nec jucunditas gravitatem; nec integritatem fecunditas, nec fecunditatem tollat integritas.

CAPITULUM XXVII.

Pulchre autem Abraham legitur senuisse, et senescens de anu libera filium genuisse; in cuius senio, typus et commendatio est virtutis, in filio autem fructus ostenditur senectutis. « Erant, inquit, ambo senes protractæque ætatis (Gen. xviii). » In his autem senibus quanta fuerit perfectio sanctitatis, quanta continentia, quanta gratia puritatis, satis superque illa Saræ demonstrat responsio, cum ad sperandum filium invitat eos divina promissio. « Veniam, inquit, ad te tempore isto; et habebit filium Sara uxor tua. » Et Sara: Postquam, ait, consenui, et Dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo? (ibid.). » Quibus verbis innuit quia voluptati operam jam non dabat, jam non desideriis carnalibus æstuabat; jam ambo relegaverant carnale debitum vicariæ servitutis, et quasi vidui sic manebant sincera beneficio senectutis. Promissione ergo facta non accedunt ad copulam, ut desideriis carnalibus inservirent, sed ut filio nascituro gignendi ministerium impertirent; non ut præoptatum suo præponerent Creatori, sed ut promissum acciperent, acceptum redderent promissori. Quidquid ergo senes agunt qui contra spem, in spem credere potuerunt, qui non sibi carnaliter subservire, sed Deo potius obedire salubri consilio voverunt, non arguit eorum quasi deliram et reprobam senectutem, sed figurat, et commendat senilis obedientiæ servitutem; dum parati sunt et gignere quem promitti sibi divinitus audiebant, et immolare genitum, quem tantopere diligebant. Unde idem filius non secundum carnem, sed pro repromissionem esse genitus ab Apostolo (Gal. iii) prohibetur, quia non carnis est, sed potius miraculi, ut de anu et sterili filius gigneretur; qui etiam Isaac, id est *risus* vel *gaudium* nominatur, quia uterque parens de promissa et reddita tali sobole gratulatur. Sed miror quod eundem filium, quem tam diligenter promiserat Deus Abraham senescenti; quem adeptus senior, et gaudebat, et plurimum adgaudebat eidem grandescenti; per quem, et suam sobolem juxta promissum divinum sperabat a Deo cumulari, ut arenæ, vel stellis comparata non posset præ multitudine numerari; miror, inquam, quod eum Deus sibi petiit immolari, et pater obediens, nec ad modicum præsumpsit refragari. Ad hanc quippe obedientiam, qua Deo pater Abraham obedivit, cum eum quem diligebat unicum ille sibi in sacrificium requisivit; nostram tandem locutio retorquere debet habenam laxiorem, quia inde profecti excursus fecimus longiorem.

Longe etenim superius Adæ et Abrahæ obodientiam in manibus tenebamus, et illum arguendo, huic laudem meritam ascribendo, de illius defectu, de istius profectu utcumque tractabamus; cum locus admonuit, ut sex gradus, vel profectus obodientiæ per ordinem referremus, eisque sex ætates mundi, vel hominis conferremus. Cui rei pertractandæ nostra locutio se immersit, et in ea laborans diutius, ut verum fatear, vix emersit; quia, etsi cuiquam non fuisse videtur subtilis altitudo, tamen conatus impares ipsa plerumque laborandi fatigat longitudo. Nunc ergo ad Abraham, ut prædictum est, redeatur, de quo in medium quæstio versabatur; quod rem difficilem ad jubentis imperium explere paratus exstiterit, cum rem parvam, et facilem primus ille Adam pernicioso contemptu neglexerit. Adam, qui, etsi grandis corpore, tamen recens tempore, adhuc tanquam infantulus habebatur, et ideo nihil grave, vel asperum, sed leve, quod et tenerum facere jubebatur; illorum typus erat qui in primo gradu obodientiæ constituti, aguntur, vel premuntur timore obnoxio servituti. Qui si minus cuspiam fuerint appetiti, vel forte blanditiis mollibus delinuti, infantum more, genu tremulo facile titubant, et declinant, et contemnentæ utilium, ad amorem præsentium se inclinant.

CAPITULUM XXVIII.

Abraham vero qui senex, et propectæ ætatis fuisse perhibetur, illorum non incongrue figuram tenuisse videtur, qui ad sextum gradum obodientiæ sublimati, nil suæ, sed omnia diviniæ tribuunt voluntati. Qui non solum penitus a se quæ prohibita sunt, relegant, sed etiam concessa, et licita Deo sponte sic allegant, ut ad perfectum optatæ cumulum sanctitatis offerre non recusent suæ sacrificium voluntatis. Quidquid enim **519** peccatum est, cunctis generaliter prohibetur, et si quis illud perpetrare dilexerit, reatus arguetur; nec vult justitia, ut stipendium laudis tribuatur operibus iniquorum, et servi contumaces in hæreditate participant illorum. Ideo forte Sara dixit: « Ejice ancillam, et filium ejus; non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac (*Gen. xxi*). » Ancilla figurate voluntas est peccati, filius vero ejus, affectus consentiens voluntati; quos nimirum justitia quæ a peccati est libera servitute, habere non sustinet jus hæreditarium cum virtute. Est autem opus justitiæ, et prohibitis non abuti, et concessis, vel licitis bene uti; quorum ob hoc dignatur Deus se facere promissorem, promissorum vero largum exhibet redditorem, ut fideles sui facilius ab illicitis arceantur, et ab illis coerciti, istorum salubrius amore teneantur. « Veniam, inquit, ad te, et habebit filium Sara uxor tua (*Gen. xvii*). » Ad Abraham Deus perhibet se venire, et quod juste desiderat, misericorditer impertire, quia fidelem suum tunc Deus dicitur manifestius visitare, cum illius justitiam dignatur fecundare, ut non solum cum ea sit ei thalamus nuptialis, sed ex eodem thalamo procedat etiam soboles filialis. In thalamo fidelis cujuslibet justitia quodammodo jam versatur, quæ tendens ad licita, illiciti-

lis adversatur; cum idem fidelis in secreto cordis sui justitiam amplexatur, et ei cohærendo de fructu proferendo sollicitus meditatur. Verum eadem justitia quasi adhuc sterilis judicatur, cum justo affectui effectus operis non donatur; cum justus et justitia in abscondito grati cubiculi conjunguntur, sed difficultate qualibet obviant ad libitum opera non sequuntur. « Velle, inquit, adjacet mihi, perficere autem bonum, non invenio (*Rom. vii*). » Cum vero affectus justus visitante gratia vertitur in effectum, cum volentis imperfectio, operandi adducitur ad perfectum; tunc quasi Sara, quæ prius erat sterilis, fit secunda, et Isaac generatur proles desiderabilis, et jucunda. Quo genito voti campos merito pater gaudet, et ei grandescenti applaudit plurimum, et adgaudet, quia fidelis quisque cum se videt prioribus illicitis non intentum, sed et sibi collata esse licita, et eisdem collatis dono gratiæ se contentum; digne et irreprehensibiliter gratulatur, quia hujusmodi operibus salutis debitum non negatur. Qui enim torum meretricium neaciens, in nuptiali thalamo demoratur, qui rapinam exsecrans, justo patrimonio, vel labore proprio sustentatur, qui nulli perperam inferens injuriam, patientibus suffragatur, qui nullius odio contabescens, cunctos sustinet, diligit, veneratur; is nimirum (si tamen in proposito perseverat) in æternum posse vivere non desperat. Per hoc opus licitum, spem salutis fiducialiter amplextur, et super hac spei certitudine gratulatur, quemadmodum per filium sperata posteritas dilatatur, et super hoc filio pater non immerito jucundatur. Opera quidem in Scripturis filiorum nomine designantur, quia sicut ne posteritas deficiat, filii generantur; sic fidelis quilibet, quæ concessa et licita sunt, grate operatur, per quæ, et mortem evadere, et vitam assequi veraciter arbitratur. « Respice, inquit, in servos tuos, et dirige filios eorum (*Psal. lxxxix*). » Et quasi exponendo subjungit: « Et opera manuum nostrarum dirige (*ibid.*). » Quia vero in his operibus, et præsentis vitæ suavitas non penitus removetur, et tamen vitæ quæ futura est non inaniter spes tenetur; nonnulli qui ea dono gratiæ sortiuntur, affectu quodam tenero tanquam filium amplectuntur. Gaudent quippe uxores licitas, et ex eis filios se habere, domos, agros, prædia possidere: frumento, vino et oleo sua cellaria redundare, his et cæteris anni successibus abundare; et considerantes per hæc se non solum non ad illicita provocari; sed etiam ab adulterio, furto, rapina cæterisque illicitis revocari; ei gratias agunt cujus eos larga benevolentia consolatur, cum eis et futura promittat, et bona præsentia largiatur. Hujusmodi Pharisæus ille sibi quasi filium habere videbatur, in cujus amplexu non mediocriter lætabatur, qui de perceptis beneficiis Deo gratias referebat, et se tanquam fecundum, orbatis et sterilibus præferebat. « Deus, inquit, gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri homines, injusti, raptores, adulteri, velut etiam hic pullicanus (*Luc. xviii*). » Neque in hoc arguitur,

quod de perceptione munerum veraciter exsultavit, sed quia publicano minus providus insultavit, quia rei veritas ad justitiam non sufficere judicatur, sed ejusdem facies superjectæ furosuperbiæ deturpatur. Est ergo necessaria et humilis veritas, et verax humilitas, ut nec veritatem præsumptio contumax inhonoret, nec humilitatem adjuncta falsitas decoloret. « Jejuno, inquit, his in Sabbato; decimas de omnium quæ possideo (Luc. xviii). » Videtis hominem quæ terrena sunt, licite possidere, quæ tam sibi quam cæteris divinam legem noverat indulgere, quæ dum sibi, suisque percipit, ei debet gratiarum laudibus respondere, dono cujus eadem meruit obtinere. Cum autem quis dono gratiæ sese ad illicita non inclinat, et in bonis temporalibus molli accubitu se reclinat; cum quidquid illicitum novit, horret, et possessio licitorum a justitiæ regula non abhorret; non est mirum si suo statui sanctam applicat voluntatem, si gaudet ad hanc quasi voluntariam sanctitatem, cum et voluntas obsequitur sanctitati, et sanctitas blanditur voluntati. Iste est quasi filius cui pater Abraham adgaudere, in quo dilecto sibi dicitur **320** complacere; considerans quod in eo spem accipit sobolis nullis post temporibus desitura, promissionem habens vitæ quæ nunc est, et futura. « In Isaac, inquit, vocabitur tibi semen (Gen. xxi); » ac si dicat: Non solum gaudeas quod tibi datur filius in præsentem, sed quod per eum tua multiplicabitur soboles in sequenti; quia cum propter Deum operibus non nisi licitis impenditur cura, profecto sequitur præmiorum retributio permansura.

CAPITULUM XXIX.

Sed hunc aliquando sibi Deus filium vult offerri, qui cunctis debet temporalibus anteferri, qui fideles suos ideo beneficiis præsentibus consolatur, ut non tam munera, vel data sua, quam ipse munerum dator diligatur. Postulat ergo sibi dilectum filium immolari, cum admonet etiam concessa et licita relegari; cum fideles suos docet non solum quæ sunt prohibita non tenere, sed etiam causa sui ab his quæ jure possident, æquanimiter abstinere. Ille autem postulanti offerre filium non recusat, qui monitus ad contemnendum propria sese oppansione incongrua non excusat; non respondet quod tale quid non facere possunt omnes, objectans illud de trivio: « Non omnia possumus omnes. » Ille dilectum filium Deo dicitur immolare, qui accepta ejus beneficia non refugit eidem resignare, qui ad ejus nutum bona temporalia eligit non habere, vel eorum inopiam sine murmure sustinere. Job ille sanctissimus hujusmodi videtur sacrificium obtulisse, cum omnia quæ licite possidebat, Deum largitorem sibi asserit abstulisse; cum pauper, et orbatus nullam infert calumiam ablatori, sed patientia præmunitus, agit gratias largitori. « Dominus, inquit, dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum (Job i). » Longe post apostoli Deo spontanei sacrificium obtulerunt, qui ad contemptum temporalium invitati, quæ possidebant,

omnia reliquerunt, audientes quia sibi dignum perfectionis cumulum non apponit, qui postulatus altario filium non imponit, qui uxorem, filios, domos, agros, prædia obedientiæ non postponit, qui Deum largitorem acceptis ejus beneficiis non præponit. « Qui non renuntiaverit, inquit, omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv). » Verum quidam juvenis cum minoris capax obedientiæ, de majori quasi sollicitus haberetur, quæsivit a Domino quid faciens, vitam æternam habere mereatur: et cum a juventute sua se implese mandata legalia fateretur, audivit concilium quo quasi dilectum offerre filium moneretur. « Si vis, inquit, perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus; et veni, sequere me (Matth. xix). » Quo audito, juvenis, tristis, ut scriptum est, recessit: « erat enim, inquit, multas possessiones habens (ibid.). » Noluit iste filium immolare, quem carnaliter diligebat, noluit perfectionis intuitu contemnere quæ diligens possidebat: forte idoneus non tangere pomum prohibitum, sed adhuc invalidus ascendere perfectionis culmen propositum. Fortior quidem primo Adam qui ad vetitum enerviter se inflexit, sed illo Abraham longe infirmior qui se ad fortia, sic erexit, ut se ostenderet audito mandato præsentium validum, contemptorem, paratus Deo filium immolare, non tam datum diligens, quam datorem. Unde et in uno montium jubetur sacrificium hoc offerre, ut sciat quia Deum rebus debet omnibus anteferre; et sicut vallibus et campis, montis supereminet altitudo, sic præ omnibus quæ vel injuste, vel juste diliguntur, Dei debet diligi sanctitudo. « Offer, inquit, eum super unum montium quem monstravero tibi (Gen. xii). » Montes quippe, virtutes sunt; unus autem montium qui nominatim nequaquam exprimitur, recte per antonomasiam dilectionis virtus accipitur; qua homo a terrenorum nullis et variis nexibus expeditur, et uni Deo indissolubili nexu obedientiæ cœnitur. Quem etiam montem Deus sese asserit Abraham monstraturum, ut sciamus dilectionem Dei præter eum nobis neminem collaturum; sed ipse quia diligendus sit speciali gratia facit intelligi, intellectum vero facit et diligi. In qua dilectione jubet dilectum Filium immolari, quia non sufficit, vel forte non proficit quæ possidemus vel diligimus aspernari; si in valle vel planitie intentionis prævæ non contemnimus demorari; si ad diligendum Deum non contendimus sublimari, si nostris operibus non invenitur charitas principari. Unde Apostolus: « Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest (I Cor. xiii). » Si quis ergo, vel terrenæ sacculum facultatis, vel forte hostiam offert propriæ voluntatis, necesse est offerat in monte charitatis, cui verus oriens superfundit æternæ radium claritatis. Ideo forte Abraham appellavit nomen loci illius *Dominus videt*, unde usque hodie dicitur: « In monte Dominus videbit (Gen. xxi), » quia Dominus dilectionis sublimem flagra-

tiam propitius intuetur, et ab ea nullius interpolationis nubis vel caliginis cohibetur. Super vallem vero quæ vitiorum sordibus tenebrosa, æstum ne-sciens charitatis, cunctis est virtutibus odiosa, nequaquam illucescit divini respectus facies luminosa, cujus clara sinceritas abhorret vitiosa; et ideo si qua ibi fit oblatio, non erit fructuosa, quantumvis numero, vel magnitudine copiosa. Est enim, ut scriptum est, Deus non vallium, sed montium (*III Reg. xx*). **521** Quod prudenter intelligens Josias, rex justissimus, sacrificia quæ in valle filii Ennon fiebant, studuit remove, sciens Deo profundarum sacrificia vallium non placere. « Contaminavit, inquit, Thopheth quod est in valle filii Ennon, ut nemo consecraret filium suum, aut filiam Moloch (*IV Reg. xxiii*). » Thopheth locus est in valle filii Ennon, ad quem filii Israel confluebant, ibique sensu perditio filios aut filias offerebant. Non timentes miseri non solum homicidia, sed et servientes superstitione misera fieri (*sic*). Thopheth interpretatur *oris pro:ectio*, sive *oris periculum*. Et pulchre locus in quo malignis spiritibus immolatur, oris protectio nominatur, quia nequam illi spiritus, cum offerri sibi sacrificia gratulantur, cultores suos se protegere protestantur; sed eorum promissionibus perversi homines seducuntur, et seducti ad gehennæ periculum devolvuntur. Unde Thopheth interpretatur etiam *oris periculum*, quia et illi protectionem fallaciter pollicentur, et isti periculum veraciter promerentur; et ore pestifero illi peccantium se spondent protectores et in pœnis eorundem exhibent postmodum derisores. Interpretatur etiam Thopheth *gehenna*, quia illorum protectio quasi quoddam initium est gehennæ, et in pœnis damnatio, nil nisi profunditas est gehennæ. « Thopheth, inquit, quod est in valle filii Ennon. » Ennon interpretatur *ecce hæc*, sive *sunt*, ac si dicatur: *Ecce hæc sunt*. Cum enim perversi spiritus perversos homines ad peccatum seduxerint, et in mortis æternæ periculum secum induxerint, dicunt eis: « Ecce hæc sunt; » ac si dicant: *Ecce hæc sunt*, vel loca, vel præmia quæ in castris nostræ militiæ meruistis, cum sub protectione nostra manere sensu perditio voluistis; cum oris nostri periculum vitare castigatis moribus noluistis; cum vestros nobis filios vel filias consecratis, cum ea quæ vobis erant licita, nostro cultui dedicastis; cum spreto rege vestro, cui offerre sacrificia debuistis, regi nostro Moloch oblati muneribus deservistis. Denique Moloch interpretatur *rex*. Ipse est, ut arbitror, filius Ennon; filius scilicet perditionis, filius æternæ illius damnationis; quæ diabolo, et ejus angelis præparatur, qua ipse consummata sua suorumque malitia muneratur. In cujus valle Thopheth non incongrue fuisse perhibetur, quia quidquid ille hominibus, vel insultans ingerit, vel decipiens pollicetur: non illustrat oriens solis visitatio luminosa, sed aggravat et obscurat vallis depressio tenebrosa. Recte ergo Josias contaminavit Thopheth. Tunc nimirum Josias Thopheth contaminat,

A cum quilibet justus rector subtili doctrina nobis insinuat quia non sit dæmonibus serviendum, nullis eorum voluntatibus obsequendum: nihil, quod eorum sit, nostris operibus admiscendum, nihil eis horum quæ diligimus offerendum. Tunc Josias Thopheth contaminat, cum doctor aliorum, suam quoque obedientiam prudenter examinat; cum in ea nil carnale, nihil patitur tenebrosus, intentionis intimæ non principium, non finem vitiosum, sed abhorrens profunda vallium, ad montana festinat pervenire, ibique servens spiritu, Deo, propter Deum diligit obedire. Denique Maria accepto spiritu in montana abisse perhibetur, ut montanos cives concivis et ipsa miraretur, ut de montana tam sua quam illorum obedientia lætaretur, et nos etiam ad montana montanorum exemplo civium hortaretur. Recte ergo Abraham non in valle filium immolavit, sed in monte quem ei Dominus præmonstravit, quia nullum utile sacrificium invenitur, quod sale diligentis sapientiæ vel sapientis diligentis non conditur: « Omne, inquit, sacrificium tuum sale condies (*Levit. ii*). »

CAPITULUM XXX.

Sed quid est, quod Abraham paratus immolare filium, revocatur, et reddito sibi filio, præsentatus aries immolatur, nisi quod cum Domino rerum nostrarum oblatio perfectionis intuito præsentatur, in præsentati retributio centupla nobis datur? Marcus evangelista: « Nemo est, ait, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut matrem, aut patrem, aut filios, aut agros propter me, qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc (*Marc. x*). » Cum igitur mandatis vel consiliis evangelicis quis obtemperat, offerens Deo quidquid temporaliter ante possederat, distractis rebus suis nullum se damnum existimat incurrisse, considerans se voluntariæ paupertatis perfectiorem thesaurum invenisse. Et quia rerum quanvis licitarum possessio temporalis, perfecto viro jam esse vitæ videtur animalis; recio velut inventus aries dicitur immolari, cum ipsarum rerum carnalis affectus obedientiæ ponitur in altari, ut quæ prius fuerunt lucra, jam pro Christo reputet detrimenta (*Philipp. iii*), et quod prius habitum, præsertim quia licitum, ad bene vivendum utile videbatur, nunc oblatum vel potius immolatum longo utilius habeatur. Isaac enim redditur vivus patri, quia tanta perfectio, tantum conceditur gaudium voluntati, ut oblati reddita præferens, intelligat sic perfectius adimpleri, quod ei divina miseratio voluit polliceri. « In Isaac, inquit, vocabitur tibi semen (*Gen. xxvii*); » ac si dicat: « Centuplum accipies, et vitam æternam possidebis (*Matth. xix*). » Si possessio vel dilectio rerum temporalium velut aries immoletur, immolanti velut redditus Isaac centena retributio conferetur, in qua semen, id est perfecti **522** operatio non jam sustineat detrimentum, sed sobolis postfuturæ, id est retributionis permansuræ optatum accipiat incrementum. Job nimirum justo veteri, quia rerum suarum ablationem patienter

sustinuit, fenore duplicato munificentia divina restituit, ut sciretur quanti sit meriti patientia quæ obediens, quæ damnis provocata, corde firmo, labiis non excedit. Noster autem obediens qui sermonibus evangelicis informatur, qui jam non umbræ rerum sed veritati potius conformatur : larga manu suam Deo donat pecuniam ad usuram, et ab eo largiorem multo recipit ad mensuram. Recipit enim in præsentem, non sicut Job, dupla, vel forte quod amplius est decupla, sed ejus receptio evangelio prædicante fit centupla. Qui numerus nescit vitæ veteris imperfectum, sed perfectus transit perfectius ad perfectum, quia sicut decem ductis decies perfectio fit centena, sic ductis centum decies consummatio fit millena. Quem numerum, ut existimo, Deus Abrahamæ mysteria-liter pollicetur, quod sua videlicet obedientia consummetur, cum semen ejus in Isaac asserit et vocari, et vocatum stellis celestibus comparari. Ille autem mysterium prudenter intelligens obedientiæ laxat lora, et oblitus quæ retro sunt, pronus extenditur ad priora, dum et Isaac postulatum offerre non detrectat, et quem acceptum diligit, eundem sibi redditum plus acceptat. Perfectio enim quæ offerentibus propria redonatur, multo amplius, multo rectius acceptatur, quia quod ad simplex est centuplum differentis merito quantitatis, hoc est ad propria perfectio recepta voluntariæ paupertatis.

CAPITULUM XXXI.

Quamvis in oblatione et redditione Isaac existimem quid subtilius designari quod nostris obedientibus potest perfectius assignari, quod Abraham cum filium acciperet et oblatum reciperet in spiritu forte vidit, et amplectens umbram, rei veritatem sequentibus non invidit. Abrahamæ quidem Sara matrimonio dicitur copulari, cum nostro spiritui divina proponit gratia suffragari, ut ejus ope et ministerio fecundetur, et bonorum operum fecunda sobole jucundetur. Sara autem *princeps* interpretatur, quia bonis operibus spiritualis gratia principatur, sine qua nihil boni quisquam operatur, cum bene operantem ipsa misericorditer et præveniat et sequatur : « Sine me, inquit, nihil potestis facere (Joan. xii) ; » sed, quamvis hæc gratia et sit spiritualis veraciter et dicatur, in eo tamen quem adjuvat non spiritualia primitus operatur ; non eum reddit profectu præpostero spiritalem ; sed primum sustinet, fovet, complectitur animale. « Non prius, ait Apostolus, quod spiritale, sed quod animale, deinde quod spiritale (I Cor. xv). » Et dum gratia spiritualis videtur se a spiritalibus coarctare, recte quasi conclusa dicitur vulva Saræ, et ex ea non proprie nasci filius prohibetur, sed ejus parturitio usque ad tempus magis conveniens inhibetur. Ejus enim proprie filius existimatur, qui omnia judicans spiritualis a nemine judicatur, qui ad unguem perfectis virtutum meritis informatur, et matri spiritali expressa similitudine conformatur (I Cor. ii). Quem filium dum se videt adhuc gratia non habere, non vult tamen spiritum, quem complectitur, sterilem permanere, sed ad congrua opera

A eum iuterim satagit invitare, et ancillam suam ei dispensatione utili copulare : « Ingredere, inquit, ad ancillam meam, si forte saltem ex illa suscipiam filios (Gen. xvi). » Ancilla hæc ad quam Abraham monente Sara ingreditur, vita activa, seu actio laboriosa non inconvenienter accipitur, quæ ideo ancilla Saræ congrue fuisse perhibetur, quia et ipsa fecunda vel utilis, nisi dante gratia, non habetur. Quæ primum procul dubio fructum facit, cum pro posse suo rudis obediens aspiranti gratiæ satisfacit, cum ad agendum quæ justa sunt temporalia, se extendit, et per hæc nisi Deo præcipue placere non intendit. Abraham de ancilla filium dicitur generare, cum de vita activa invenitur fructus boni operis pullulare, cum suos quisque mores prudenter informat et componit, cum suos in iudicio exteriores ordinat et disponit, cum sic bonis temporalibus amat uti, ut diligenter studeat eorum affluentia non abuti, cum sic uxorem licitam diligit se habere, ut tamen non recuset orationi ad tempus inhærere, cum forte uxore postposita et abjecto sacculo pecuniariæ facultatis, transfert se justorum in conventum, majoris intuitu sanctitatis, ibique ad nutum obedientiæ bonis operibus insudat gnaviter et insistit, fratrumque utilitatibus deservire humiliter non desistit. Iste est qui de ancilla filius generator, ista sunt in quibus vita activa plurimum fatigatur, erga quæ Martha sollicita frequenter perturbatur, donec tandem Mariæ otium mens nostra proficientibus meritis assequatur. In quo nimirum otio primus homo fuerat constitutus, mandatoque divino ad sui custodiam prudenter institutus, ut scilicet intra metas quietis et justitiæ se teneret, qui ad hoc factus erat, ut pacatos fines quasi jure proprio possideret. Sed quia seductæ uxoris acquievit consilio, pulsus procul est ab ejusdem quietæ possessionis confinio ; et zabuli deceptoris voluntati nequiter obsecutus, amissis propriis miserabiliter est ad impropria devolutus, 523 dum puritate ingenitæ nuditatis exutus, alienæ est pannis miseræ graviter obvolutus. Hæc ergo afflictio temporalis a qua sibi quisque sentit plurimum contradici, non civis proprie, sed potius advena debet dici ; quæ aliunde veniens invasione molesta nostros fines quietos impetivit, dum invidia diaboli « mors in orbem terrarum, sicut scriptum est, introivit (Sap. ii) ; » cæterum hæc advena jam fructuosa nobis efficitur, jam ex ea nobis medicamentum salubre conficitur ; si tamen ab obsequio Saræ nequaquam avertitur, si ad faciendum fructum consilio maturiori convertitur. Sicut enim actio nocet laboriosa cum per devexa discurrit voluptatum, sic juvat, cum miseranti gratiæ humiliter exhibet famulatum, cum non imperat more civis intra fines patrios exultantis, sed hospes et advena convertitur ad obsequium imperantis. Unde et ancilla cui Abraham, monente libera, dicitur copulari, Agar non incongrue legitur nominari ; in quo nomine hujus rei significatio est expressa. Agar enim interpretatur, *advena*, vel *conversa*. Et pulchre advena

vel conversa, quia homo laboriosam nesciret penitus actionem, sed ut propriam possideret quietis continuæ mansionem; si in eo quod factus erat, manere voluisset, si injunctam sibi obedientiæ regulam tenuisset. Quæ tamen actio nostræ jam saluti non penitus est adversa, sed in medicinale remedium est conversa; dum limam vel exercitium obedientiæ præbet cuius imperfecto, illo salubriter disponente « Qui fingit laborem in præcepto (*Psal. xciii*). » De qua et filius procedit anterior quidem natus, sed inferior prioratu: super quo matrem non dilato ejus desiderio Deus audit, qui tamen adhuc Saram desiderantem etiam parere non exaudivit. Quod propter etiam idem filius ancillæ Ismael appellatur, Ismael autem *auditio Dei* interpretatur, quia cum rudis obediens manus strenuas injunctum exerit ad laborem, Deus non vocum sed operum audit, propitius hunc clamorem: « Vocabis, inquit, nomen ejus Ismael, eo quod audierit Dominus afflictionem tuam (*Gen. xvi*). » Sic etiam illa uxor Jacob Lia quæ *laboriosa* interpretatur, quæ fuisse lippa Scripturarum testimonio declaratur, primum quidem peperisse filios perhibetur, cum Rachel quæ interpretatur *ovis*, seu *videns principium* adhuc conclusione sterili premeretur. Longe post uxorem Elcanæ Phenennam, Anna quæ interpretatur *gratia*, adhuc sterilis haberetur (124), et de ejus sterilitate ipse Elcana non mediocriter tristaretur: « Annæ, inquit, dedit partem unam tristis, quia Annam diligebat (*I Reg. i*). » In quibus tam Jacob quam Elcanæ uxoribus vivendi quædam signatur diversitas, cui diversitati nequaquam damnable inest perversitas; sed diversis generibus diversa quædam utilitas, quam utilitatem et utilitatis diversitatem Scripturæ mysterialem commendat auctoritas. Per Liam quippe, labor et actio, per Phenennam vero, ejusdem laboriosæ actionis signatur conversio, quia vita activa eis convertitur in salutem, qui velut Agar Ægyptiam, laboriosam amplectuntur obedientiæ servitutem. Per Rachel, quæ *ovis* aut *videns principium* dicitur, innocens puritas et quædam accipitur visio principalis, per Annam vero gratia spiritalis, quia post vitæ limam vel exercitium actualis, per quod homo proficiens esse desinit animalis, ad contemplandum Deum abundantiore gratia pervenitur, in cujus abscondito faciei perfectus obediens sepelitur, qui sejunctus a temporalibus, quorum ad horam sollicitudine devincitur, contemplandæ veritati liberam tandem diligentiam impertitur. Prius ergo de Lia vel Phenenna, sive Agar Ægyptia filius generatur, quia de vita laboriosa primum posteritas operum propagatur, quæ quidem opera actualis fatigatio non proferret, si gratia spiritalis aliquid ei de jure proprio non conferret.

CAPITULUM XXXII.

Quod enim noster obediens ad ancillam liberæ se inclinat, quod prolis intuitu, ab illius vigorosa copula non declinat, donum est gratiæ, quæ et quidquid vult, imperat privilegio libertatis, et explendi efficaciam subministrat largæ munificentia bonitatis.

(124) *Phrasis manca.*

A Arguenda igitur est ancilla, si adversus dominam insolescit, si vita activa contra spiritualem gratiam intumescit; si cum largo illius munere secundatur, ipsa spiritu contumaci ejus suave dominium aspernatur. « Ego, inquit Sara, dedit ancillam meam in sinu tuo; quæ videns quod conceperit, despectui me habet (*Gen. xvi*). » Tunc quippe ancilla concipiens Saram videtur despiciere, cum se vita activa de fructu boni operis aliquantulum præsumit extollere; cum menti suggerit, ut spiritualibus negotiis non roagnopere curet insistere, sed magis exterioribus curam impendere; eique proposita quasi rei utilitate blanditur, quæ scilicet apud se promptior et paratior invenitur. Ancilla hæc typum illorum mihi videtur obtinere, qui cum se viderint in exterioribus prævalere, suoque ministerio fratres aliquantulum indigere, putant se illis virtutum merito præeminere; quos attendunt spiritali otio tenacius inhærere. Quia enim ministerii sui utilitas quasi coram posita non differtur, illorum autem qui vacant, otio spiritali cito ad medium non profertur, vitam suam pluris existimant præsentialem fructuosam, altoque supercilio illorum despiciunt 524 sterilem, otiosam. Cujusmodi præsumptio cum obedientis animo se immergit, eumque seducere suspensio ac tacito passu pergit; ille si hanc seductionis nebulam statim a foribus non abstergit, si assensum tribuens vel ad modicum in aliam partem vergit; occurrit spiritalis gratia, et condemnat sententiam falsitatis, arguit spiritum declinantem et ad regulam revocat æquitatis: « Inique, ait, agis contra me: ego dedi ancillam meam in sinu tuo, quæ videns quod conceperit, despectui me habet: judicet Deus inter me et te; » ac si dicat: Non est æquum ut tu quem volui negotiis exterioribus erudire, qui eras invalidus solis spiritalibus studium impertiri; activam tuam patientis de fructu suo temere superbire, fastuque præsumptivo contemplationi spiritalium contraire; ejusque velis ausui vel ex sententia, vel ex patientia consentire, quem a justis regula constat plurimum dissentire. « Judicet, inquit, Deus inter me et te. » Inter me, cujus dono ad ancillam fertilem accessisti, et te qui ejusdem ancillæ tumorem vel ad modicum procedere concessisti; judicet Deus et discernat causam nostram, commendans prout dignum est meæ benevolentiam largitatis, arguens et emendans tuæ consensus voluntatis. Cum justis spiritum divina correctio sic percellit, in quo mali propositi venenosa intentio non præcellit; qui maligni hostis non amplectitur avidus hortamenta, sed ejus forte, velit, nolit, sustinet tentamenta; cum hujus, inquam, spiritus sentit se divino monitu coerceri, et inspirante gratia gaudet plenius edoceri; prudenter satis videtur respondere, prudentique responso, si quid culpæ contraxerat remove: « Ecce ancilla tua in manu tua est, utere ea ut libet (*ibid.*). » Scio, ait, quia activæ contemplativa jure debito principatur, laborioso negotio spirituale otium enim dominatur, Mariæ audienti Martha satagens fatigatur; laboran-

tis actio fructuosa spiritali gratiæ famulatur, cujus largo munere optati fructus onere honorabiliter secundatur. Dignum ergo est ut non hujus beneficii sit ingrata, sed tibi semper humilibus obsequiis inclinata; eamque subditam in manu tuæ habeas potestatis et ea justo ordine utaris ad libitum voluntatis. Quod si levitate muliebri præsumpserit aliter quid sentire, et contra rectum ordinem, procacitate garrula vel mutire, assensum illi mea virilis discretio non præbebit, sed tuo spiritali consortio spiritaliter adhaerebit. Cum enim ad eam non accesserim æstu luxuriandi, sed potius gratia generandi, nolo sic me sua carnali alliciat voluptate, ut recedam a sincera spiritalium sanctitate. « Affligente igitur, inquit, eam, id est Agar Sarai; fugam iniiit (*Ibid.*). » Affligitur quidem Agar, cum quisque obediens sentit sibi spiritaliter intimari, quod in suo forensi opere non debeat gloriari; cum profectus exterior penitus evanescat, si labro vanitatis interior dilectio refrigerat. Fugam autem inire Agar non incongrue perhibetur, cum a laudis appetitu idem obediens impulsu gratiæ remouetur, cum sciens eum decipi qui mercedem transitoriam sibi sperat de suorum meritis operum salubriter jam desperat. Fit quippe obedientium forensis actio quodammodo fugitiva, cum melius instructa compellitur a spe recedere præsumptiva; cum intelligit quidquam boni operis a se sibi non esse, et relicta gratia spiritali, nil, nisi defectum et miseriam superesse: « Cumque invenisset, inquit, eam Angelus Domini in solitudine, dixit ad eam: Agar ancilla Sarai, unde venis et quo vadis? Quæ respondit: A facie Sarai dominæ meæ ego fugio. Dixitque ei Angelus: Revertere ad dominam tuam, et humiliare sub manu ipsius (*ibid.*). » Et rursus: « Multiplicans, inquit, multiplicabo semen tuum; et non numerabitur præ multitudine (*ibid.*). » Agar fugitivam Angelus Domini dicitur invenire, inventamque aſatu consolatorio convenire; cum activam uostram divinus sermo permittit ultra vires tentari, sed occurrens dignatur doctrina multiplici consolari; exhortans et admonens, ut ab eo quod stulte præsumperat avertatur, et ad obediendum spiritali gratiæ humiliter revertatur. « Revertere, inquit, ad dominam tuam; et humiliare sub manu ipsius. » Hoc nimirum multis in locis invenitur sermo divinus commonere, hoc divina Scriptura tam in novis quam veteribus paginis edocere, ut scilicet nullus de suis operibus præsumat gloriari, sed assignet gratiæ quidquid boni prævalet operari. Qua doctrina si quis velut Angelo visitante fuerit institutus, et eidem inclinato supercilio humiliter obsecutus, audiet consequenter quod eidem divina visitatio pollicetur, quod humiliter obsequenti pollicens benevolentia vel miseratio largietur: « Multiplicans, inquit, multiplicabo semen tuum, et non numerabitur præ multitudine (*ibid.*). » ac si dicat: Si is qui in exterioribus viriliter exercetur, imperio spiritalium humiliter obsequi non gravetur; si quod forte in labore proficit actuali, non sibi arroganter, sed assignet gratiæ

A spiritali; si cum occupatur et satagit circa Marthæ ministerium et laborem, partem Mariæ sedentis esse tamen intelligat meliorem: is profecto semen suum, id est operationem sentiet tam multipliciter propagari, cujus propagatio non poterit præ multitudine numerari.

525 CAPITULUM XXXIII.

Post hæc dixit Deus ad Abraham: « Uxorem tuam vocabis Saram, et benedicam ei; et ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum. Cecidit Abraham in faciem suam, et risit dicens in corde suo: Putasne centenario nascetur filius, et Sara nonagenaria pariet? Utinam Ismael vivat coram te! » (*Gen. xvii.*) Postquam Abraham de ancilla Ismael generatur, postquam de vite laboriosa profectus boni operis propagatur; postquam imperio spiritalium noster obediens est humiliter obsecutus, et in forensi negotio dignum laudis meritum assecutus; Deus qui juxta Apostolum (*Rom. ii*) dives est in bonitate, obedientem suum nova quadam visitat largitate, ut qui se strenue in negotio exercuit actuali, majorem accipiat profectum in otio spiritali: « Ex illa, inquit, dabo tibi filium, cui benedicturus sum (*Gen. xvii.*). » habenti filium de ancilla, promittitur filius et de libera, quia qui in modico exhibuit se fidelem, dum ad nutum Saræ genuit Ismaelem, dignus videtur ad aliquid amplius promoveri, in quo benedictionem majorem valeat promereri. Quod quid ei divina dignatio tunc promittit, cum eum in contemplationis suæ quasi quoddam vestibulum intro mittit; et ei speculanti jam incipit vel tenuiter sublucere, quam jucundum, quam bonum, sit Deo, quietis et otii complexibus adhaerere. Qui cum sentit hujus lucis tenui radio se perfundi, et ejus charitatem in corde suo per Spiritum jam diffundi, de promissi novitate gaudii non ridere, id est imminenti beneficio diligit adgaudere: « Risit, inquit, Abraham, dicens in corde suo: Putasne centenario nascetur filius? » Cum obediens spiritus incipit invisibilia per speculum intueri, intelligens sibi Deum magis solito polliceri, ridet et tanquam sit incredibile quod promissum fideliter præstolatur, apud se in silentio promissionis magnitudinem admiratur: « Putasne, inquit, centenario nascetur filius? » Non hoc dicit desperando, sed potius admirando; admiratur enim qui de acceptis beneficiis dignas laudes non sufficit exhibere, quomodo majora merebitur obtinere. Ille autem obediens recte centenarius appellatur, qui vite activæ labore et studio consummatur; qui tantum illius fastigium conceditur adipisci, ut exinde sentiat perfectum fructum boni operis proficisci. Cujus perfectionem dum considerat se habere, videtque in spiritu majorem sibi alteram imminere; tantam Dei munificentiam admirans hilarescit, et de se nec præsumens ad tantum beneficium obstupescit. Ne autem videatur quod imminenti beneficio sic intendat, ut animo negligenti dona præterita vilipendat; ostendit quia sibi mediocre vel contemptibile non videtur, si quod

jam adeptus est, ei dono gratiæ conservetur. « Utinam, inquit, Ismael vivat coram te! » Utinam quod in activa sub fasce obedientiæ laboravi, quod ex eo labore et sudore quaecunque mihi meritum comparavi, vivat coram te, id est dignum sit tuo conspectui complacere, et in eo merear gressu stabili permanere. Neque enim parvum me beneficium arbitror obtinere, si quod acquirere potui, possum etiam retinere; si in eo quo me tua benevolentia voluit collocare, dignetur etiam, ne tentatus deficiam, confirmare vel servare. « Utinam, inquit, vivat coram te! » Et signanter ait, coram te. Pterumque enim homo in suo vel aliorum conspectu hominum quasi gnaviter operatur, et tamen idem in conspectu Dei mortuus judicatur; quia ipse, cujus oculus nulla pituita, nullo pulvere tenebratur, solus perfecte videt cujus opus vivere mereatur; quo fructu quo sine bonis operibus studium impendatur. « Utinam, inquit, vivat coram te! » quod labore et studio acquisivi, quod jussioni tuæ, vel curandis exterioribus, obedivi; quod te impetrante, activam sum, spe sobolis, amplexatus, quod in ea modicum quid tuo munere sum lucratus. Quod si post hujus tuæ beneficia largitatis spondes te apponere majora novæ munera sanctitatis, ut quem pressit et affixit quotidiana exteriorum sollicitudo, quæ te suscipiat, susceptum deliniat interna spiritualium pulchritudo, quis ad tantam gratiam non hilariter obstupescens incomprehensibiliter hilarescat! Quia vere fervens desiderio dilationem vix potest sustinere, nec ei quidquam sufficit, quandiu quod desiderat se intelligit non habere, quod ait: « Putasne centenario nascetur filius, » dico procul dubio non desperans, sed magis curiosum et impatiens esse meum desiderium asseverans. Ne autem hujus desiderium nimix dilatio- nis gravedine defatiscat, imo ut quo differtur amplius, eo amplius concupiscat, eleganter Deus et iterat sponsonem, et differt dationem, ut iterata sponsonio exspectantem ultra vires non sinat fatigari, et dilatum dilatio faciat avidius exspectari. « Ait Deus, inquit, ad Abraham: Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen ejus Isaac: et constituam pactum meum illi in fœdus sempiternum (ibid.). » Non solum Deus suam illi sponsonem voluit iterare, sed iteratam adjectione grata commendabilem demonstrare; dum insinuat quale nomen eidem filio sit futurum, quem obedienti suo asserit se daturum. « Vocabis, inquit, nomen ejus Isaac (ibid.). » Isaac, *visus* vel *gaudium* interpretatur. Bona promissio, quæ risus vel gaudium meretur nominari, quæ tristitiæ **526** languescen- tis nescit caligine tenebrari; per quam noster obediens delectabili suavitate cœlestia jam prægustat, et eum in futuro difficultas aliqua non angustat. Hæc enim pietas promissionem habet vitæ quæ nunc est, et futuræ (I Tim. iv); qua obedientem et in præsentia vita speculandi inchoata suscipit alti- tudo, et eundem in futura fruendi consummata

A perficit latitudo. Unde et adjungit: « Et constituam pactum meum illi in fœdus sempiternum (ibid.). » Et quidem, quod hic spiritualiter inchoatur et per- ficitur in æternum, pactum suum Deus in fœdus constituit sempiternum, dum sicut temporalia facit tempore terminari, sic post finem temporis, illud felicius consummari. Et ne cassum videatur quod obediens in exterioribus tantam studuit diligentiam adhibere, cum illa non dicantur in æternum, sicut spiritualia, permanere; ostendit Deus ea non de- bere inutilia judicari, quamvis ea nullo modo spi- ritualibus comparari. « Super Ismael quoque, ait, exaudi te: ecce benedicam ei, et augeto, et mul- tiplicabo eum valde. » Tunc nimirum super Ismael Abraham exauditur, tunc in vite actualis operibus B profectus amplior invenitur; cum ipse obediens ea Deo vivere, id est Deo desiderat complacere, et tamen plura ducit, spiritualibus inhærere. Quorum differentia, ut adhuc quasi certius cognoscatur, quod paulo ante dictum est, iterum replicatur, cu- jus replicatio quo amplius obligat promissorem, eo videtur reddere illum, cui promittitur, certio- rem. « Pactum vero meum, inquit, statuam ad Isaac (ibid.). » Ut autem hilarem obedientis redderet appetitum, exhibendi promissi tempus nominat de- finitum, quia plerumque gratior, vel promissio certa, vel promissionis habetur certitudo, cum eam non aggravat infinita temporis longitudo. Ideo ait: « Quem pariet tibi Sara in tempore isto anno altero (Gen. xviii). » Tempore quidem isto spondet Isaac na- sciturum?], cum divini gustus dulcedine nos- ter obediens sperat se et prævidet adepturum; non solum in illa cum facie ad faciem Deus cunctis fide- libus revelatur, sed et in hac vita, cum nondum ad liquidum noster oculus declaratur. « Tempore, in- quit, isto anno altero (ibid.). » Per annum, perfe- ctionem existimo designari, quia sicut annus multi- plicato dierum numero dicitur consummari; sic ope- rum temporalium collectione, vitæ perfectio actualis, et operum profectu spiritualium coalescit per- fectio spiritalis. Unus ergo, vel primus annus, illa perfectio est, quam sibi quisque obediens videtur acquirere, cum temporalibus curis et operibus stu- det insistere, cum injuncta sibi exteriora prudenter exsequitur, et in exsequendo ea perfectionis profe- ctum assequitur. Alter vero annus, illa est perfectio, ad quam post vitæ laboriosæ exercitium pervenitur, cum a curis exteriorum obedientis animus expedi- tur, totoque desiderio studiis spiritualibus se im- mergit, et ad speculandum Deum devotionis manu faciem suam tergit. In hac perfectione, quasi anno altero Deus nasciturum esse Isaac pollicetur, ut in spe nascituri noster obediens collæctetur, sciens non solum quantus, verum et quando ei tandem filius orietur, cum scilicet tempore isto altera ei perfectio tribuetur. Quem Deus et spe grata satis pro tem- pore delinitum, et ipsa re dilata ferventorem ejus considerans appetitum, tandem implet quod promi- serat, ut quem suspensum reddiderunt verba diu-

tius promissiva, gratius et perfectius ipsa reficiantur et completiva.

CAPITULUM XXXIV.

« Visitavit, inquit, Dominus Saram suscepitque et peperit (Gen. xxi). » Visitat Dominus Saram, cum obedienti suo auget beneficium gratiæ spiritualis; ab eo longe faciens tumultum negotii temporalis, cum ejus desiderio concedit largius quietem otiosam, et ejusdem gratiam otii, vel quietis efficit fructuosam. Fit autem fructuosa, cum quietus obediens contemplandi tendens ardentem ad perfectum, in ipso profectu tanta sentit dulcedine se affectum, ut eadem dulcedo, quasi merces jam digna videatur, propter quam non immerito contemplationi studium impendatur. Oblitus quidem quæ retro sunt, ad inquirendam et tenendam æstuat veritatem, affectuque tenero inventam ejus amplectitur puritatem, quo amplexu ineffabiliter delectatur, delectatione cum Paulo: « In cœlestibus, conservatur (Philip. iii). » Cum enim perfectum obedientem spiritualis occupat lectio, post lectionem pura et defecata delinuit oratio, legendi beneficio vel orandi suspendit meditatio, et eum in his omnibus compungit vel potius inungit grata devotio, constat eum quodammodo choris angelicis interesse, non corpore, sed spiritu divino vultui præsto esse, raptusque in excessum nil sibi æstimat jam deesse, dum oblati inhians cum Petro dicit: « Bonum est nos hic esse (Matth. xvii, 4). » Istud bonum, iste fructus, iste quasi filius, cui non possit merito complacere, quis eum recte sapiens non desideret obtinere, quis in ejus obtento digne sufficiat congaudere, quis tali gaudio non gaudeat arridere? « Vocavit, inquit, Abraham nomen filii sui quem peperit ei Sara, Isaac (Gen. xvi); » Isaac autem *risus* vel *gaudium* dicitur. Et pulchre, *Risus* vel *gaudium*, quia perfectus obediens in hujus adhuc vitæ miseria constitutus, et hunc dono gratiæ fructum dulcedinis assecutus, vix humanæ mentis angustia suum gaudium comprehendit, **527** majus quo, nullum, vel etiam simile deprehendit. Etsi enim antea in profectu exteriorum operum lætabatur, cum in illo tantum expers adhuc spiritualium versabatur, illud tamen gaudium longe fuisse aliud judicatur, quod in temporalibus et transitoriis quodammodo etiam transitorium habebatur. In his quippe exterioribus prudenter laborare, et in eorum labore et studio proficientibus meritis exultare; sicut habet hic initium, sic etiam hic finitur, quia in cœlesti mansionem quidquam tale nullatenus invenitur. Ibi nemo curis et laboribus exercetur, nemo in transitoriis gaudere perhibetur; sed omnibus illic habitantibus quies læta, silentium jubilans, gaudia sunt quæta. Dulcedo quorum ab his, etiam in hac vita largo munere prægustatur, a quibus abundante gratia contemplandi suavitas degustatur; cum scilicet mens eorum a terrenarum cogitationum turbore (sic) vacuatur, et ad terendam semitam puritatis amore sereno dilatatur. Sic igitur hoc gaudium hic incipit, ut hic non etiam terminetur, sed inchoatum in hac

A vita, in cœlesti gloria perfectius consummetur, in quo tanquam in Isaac vocari perhibetur semen serenus operandi, et in eo semine benedici posteritas indeficiens contemplandi. Ideo Sara, videns quod Ismael grandiusculus cum parvulo Isaac jocaretur, prudenterque intelligens quid tali non tam iudicio quam ludibrio signaretur: « Ejice, inquit, ancillam et filium ejus, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac (Gen. xxi): » Ismael grandiusculus cum parvulo Isaac dicitur, et ludens ei conatur illudere, cum temporalis actionis jocunditas, quæ prius et facilius convalescit, adversus spiritalem, adhuc quasi rudem et teneram aliquantulum insulescit; cum blandiens obedientibus quasi promptior et paratior vult videri, ipsosque obediens a difficultate spiritualium removeri. Plerumque enim quod facilius obtinetur, familiarius occurrit, quo magis usitatum est, licet expellatur, recurrit; qui occursum vel recursus recte ludus, sive illusio judicatur, cum ejus nonnunquam lenocinio contemplantis acies retundatur, in cujus corde gratuita Dei miseratio colludium videt volvi, volens eum ad consensus noxii errorem non devolvi; dignatur quasi duris eum monitis erudire, et pene dubitanti, eruditione celeri, subvenire. « Ejice, inquit, ancillam et filium ejus; non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. » Nolo, inquit, existimes quod activa contemplatiæ aliquatenus sit æqualis, quod illius jucunditate dignitatem obtineat gaudii spiritualis, quod illius labor tumultuosus, quamvis pro suo modulo fructuosus, ad cœlestem transeat mansionem; ibique sub priori negotio cura vel exercitio divinam obtineat visionem. Hanc existimationem a secreto tuæ conscientiæ pelle foras, cujus præsentia nobilitatem Isaac non mediocriter decoloras, si activæ, vel ejus temporali gaudio conferas sempiternum, si, quod transit cum tempore, manere existimes in æternum. « Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. » Perfectio exteriorum operum cum spirituali jus hæreditarium non obtinebit, sed illa cessante, ista in æternum quod suum est, possidebit; et quod in præsentiarum meruit dulcedine suavi per sentire, ibi tanto suavius, quanto manifestius, gaudebit invenire. Unde in Evangelio Dominus: « Videbo, inquit, vos et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis (Joan. xvi). » Videt suos Deus, cum eis revelat oculum contemplandi, cum eis contemplantibus infundit gratiam prægustandi; cum de suæ dulcedinis gustu illis plurimum dat gaudere, promittens huic gaudio nullum terminum imminere. Quia vero in hujus vitæ statu nulla sunt oblectamenta, quibus non imminuant tentamenta (est enim tentatio vita humana, super terram) post tanta beneficia quæ obedienti nostro divinitus conferuntur, ei quoque tentationes ab ipso Deo nihilominus inferuntur. « Tentavit, inquit, Deus Abraham dicens: Tolle filium tuum quem diligis Isaac; et offer eum in holocaustum super unum montium quem monstravero tibi (Gen. xxi). »

Mira res! Tanto ante tempore Deus promiserat Abraham quod ei filius nasceretur, prædicens etiam quod idem filius nomine censeretur, in quo filio semen eidem Abraham vocaretur, et in eo semine benedictio gentibus conferretur. Nunc autem sibi Deus eundem filium postulat immolari, tanquam immolatus possit feracius dilatari. Justus vero Abraham cujus fides commendabilis prædicatur; Deum promittere nil superfluum, arbitratur; sed plenissime sciens quia quæcunque promisit, potens est et facere, non recusat ei filium immolare, cui, sicut vitam dederat, sic et a mortuis poterat excitare.

CAPITULUM XXXV.

Tunc quippe Deus sibi filium Abraham vult offerri, cum omnibus datis suis se ipsum postulat anteferri ut quod justus gaudet per speculum in ænigmate (I Cor. xiii) contemplari, non sibi, sed Deo sciat id debere gaudium assignari. Tunc Abraham filium, quem diligit jubetur immolare, cum is cui datur contemplando cœlestium dulcedinem degustare, non propter se cui datur, vel propter id quod datur, sed propter eum a quo datur, intelligit diligendum; amoremque dulcedinis degustatæ ad eum qui contulit referendum. Cum enim quis collata sibi Dei beneficia gratanter amplectatur, **528** et propter ipsa, Deum largitorem consequenter diligere gratulatur, habet quidem fructum non mediocre gaudium spiritale, sed eidem adhuc inhæret gaudio quiddam aliquantum animale. Plerique Deum non solum non diligunt, sed etiam odio persequuntur, ejusque miseris donis temporalibus abutuntur, sic amantes visibilibus carnaliter inhære, ut quemadmodum canem ab uncto corio nulla eos valeant flagella absterrere. De qualibus David: « Superbia, inquit, eorum qui te oderunt, ascendit semper (Psal. lxxiii). » Et per Amos: « Misi, ait, in vos mortem, et percussi in gladio juvenes vestros; et non redistis ad me, dicit Dominus (Amos iv). » Et per Jeremiam: « Frustra, inquit, percussi filios vestros; disciplinam non receperunt (Jer. ii). » Plerique autem videntes sibi temporalia quæ diligunt abundare, Deum largitorem incipiunt collaudare; parati quidem si pleni fuerint gratias exhibere, et econtra murmurantes, si forte cœperint indigere. Unde et David: « Confitebitur, ait, tibi cum benefeceris ei (Psal. xlviii). » Et cum in eremo populus Israel moraretur, murmurasse pro aquæ penuria perhibetur. Quidam vero considerantes, quam terribiliter suis Deus contemptoribus comminatur, et e regione, quæ, et quanta se conferre suis dilectoribus protestatur, a timore inchoantes ad amorem tenerum sapiendi, vel ad sapientiam proficiunt diligendi. Qui, quo amplius in prudenti dilectionis dulcedine munerantur, eo spe certiori, majora in futuro munera præstolantur; et quo cœlestium munerum spem percipiunt ampliorem; eo amplius ipsum diligunt largitorem. Attendentes quippe quantam in itinere suis fidelibus dat virtutem, meritoque virtutis quantam in patria dat salutem; tanta illius bonitate laudabiliter excitati, diligendo

respondent ejusdem bonitati, diligunt diligentem, eligunt eligentem, ardentque ad eum tota devotione converti, quem sibi propitium, multis jam beneficiis sunt experti. In persona quorum Propheta dicit: « Clamabo ad Deum altissimum, Deum qui benefecit mihi (Psal. lvi); » et alibi: « Convertere, inquit, anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. (Psal. cxiv.) » Cum autem isti de acceptis beneficiis spiritualibus hilarescunt, et propter ipsa, ad diligendum Deum laudabiliter incandescunt; tanquam filium Isaac videntur ulnis tenerioribus amplexari, sperantes per eum posteritatis suæ seriem dilatari. Sed ut spes eorum solidior et perfectior habeatur, et in rem multo efficacius convertatur, vult Deus, ut a perfectis idem sibi gaudium offeratur, id est, ut suis ipse muneribus præferatur, ut non tam de illis, quam de ipso qui contulit gaudeatur. Offert igitur gaudium suum Deo, qui de suis jam muneribus non gaudet (II Cor. vi), sed de eo, qui diligit eum de corde puro, et conscientia bona, non quia suis dilectoribus vel temporalia, vel spiritualia confert dona; sed quia summe bonus est in natura, cujus luminosam non attingit munditiam mens obscura. Ad quam ejus dilectionem Scriptura sacra fideles nititur erudire, sed erudienti non nisi perfectus quisque sufficit obedire, quia hanc obedientiam nescit turbida actio inchoantium viatorum, sed pura contemplatio quasi triumphantium perfectorum. « Confitemini, ait, Domino quoniam bonus (Psal. cxvii). » Non est, inquit, satis ad perfectionis cumulum consequendum, si Deum existimatis propter collata nobis beneficia diligendum; si eum sequimini quia de panibus comedistis, **529** confitemini quia ejus beneficia percepistis. Volo vos perfectionem obedientiæ paulo subtilius intueri, ut obediatis Domino quoniam bonus est, confiteri; non quoniam bonus est vobis (quia talis confessio quasi mercenaria est), sed quoniam bonus; bonus, inquam, in natura sua, bonus in se ipso, cui bono bonum est adhærere, ut in eo non nisi de eo diligit quis gaudere. Ideo Abraham dictum est: « Offer eum in holocaustum super unum montium quem monstravero tibi. » De holocausto ad vescendum nihil relinquitur, sed divino igne totum consumitur; per quod nimirum intelligitur oblatio consummata, cum scilicet mens justi tanto charitatis igne est concremata, ut sibi nil retinens proprii gaudii, vel amoris, tanquam oblita sui, tota in amorem transeat Creatoris. Huic autem accepti beneficii amorem vel gaudium offerenti, et in abscondito faciei divinæ totum se laudabiliter immergenti: « Non extendas, inquit, Dominus manum tuam super puerum, nec facias illi quidquam (Gen. xxi); nunc cognovi quod timeas Deum; et non peperceris filio tuo unigenito propter me. » Scito, ait, et te mihi offerendo tuum gaudium, obedisse, et tamen nil de eodem gaudio deperisse; sed illud me tibi multo gratius, multo solidius reddidisse, quod jam et intelligis, et diligis a me quidquid est accepisse. Jam enim et me diligis propter me, et non

habes gaudium nisi de me; quia, etsi dona mea gratanter amplexaris, non tamen de his, sed de me præcipue gratularis; nec propter illa diligis me, sed illa diligis propter me. Sic igitur dilectus Isaac offertur, et offerenti procul dubio non aufertur; sed tam Deo quam Patri gratus et incolumis conservatur, pro quo juxta inventus aries immolatur. Quandiu enim vir obediens spiritalibus Dei beneficiis adgaudebat, et Deum propter illa, dignam vicem referens, diligebat; et, si hujusmodi gaudium vel dilectio, commendabilis habebatur, inerat tamen ei quod animale merito dicebatur. Animalis quippe homo illum novit diligere, quem sibi utilem vel sentit (*I Cor. II*), vel sperat **529** existere; si autem nullum ei commodum elucescit, ad diligendum nullatenus incandescit. Quod nimirum bestiale, quod terrenum, quamvis satis proximum habeatur, sic tamen ignorantia, vel infirmitatis nostræ vepribus implicatur, ut a quovis non facile possit ejus reprehensibilitas deprehendi, vel forte deprehensa, extirpatione congrua reprehendi. Sed maturus obediens cum ad montem venerit perfectæ charitatis, perfundique meruerit divinæ radio claritatis, acuto intuitu deprehendit quidquid in se fuerat animale, eoque immolato nil nisi retinet spiritale. « Levavit, inquit, Abraham oculos, viditque post tergum, arietem inter vepres hærentem cornibus; quem assumens obtulit holocaustum pro filio (*Gen. XXII*). » Et pulchre animal quod Abraham pro Isaac immolavit, arietem fuisse Scriptura memoravit, qui (ut vostis) dux est, et prævius non hædorum, sed gregis innocui videlicet ovium vel agnorum. In quo ariete illa non incongrue animalis inventio designatur, qua homo Deum propter sua beneficia diligere comprobatur; cum ab illo, et quædam sibi videt jam tribui, et majora in futuro sperat retribui. Qualium ille unus nihili videtur existisse; qui se dicebat retributionis intuitu divinis jussibus obedisse. « Inclinavi, inquit, cor meum ad faciendas justificationes in æternum, propter retributionem (*Psal. CXVII*). » Hujus retributionis intuitus arietis more greges præcedit plurimorum, quos velut ad pascua ducit, et præducit ad custodiam mandatorum; quæ forte illi non magnopere custodirent, si sibi retribui non ambirent. Cujusmodi ductatum nostra et studia, et opera simplicitate ovina prosequuntur, dum spe præmii mandatis cælestibus humiliter obsequuntur; sibi que in hoc non parvam conferri gratiam arbitrantur, quod vel amore mercedis ad obediendum efficaciter animantur. Et revera non parum gratiæ fidelibus suis Deus impendit, cum eis obedientiæ fructum commendabilem præstendit, ejusque, et spe, et desiderio illos in itinere sic accendit, ut indignus eis non immerito videatur, qui hunc apprehendere non contendit. Qui si forte exuberante gratia ad contemplationis fastigium sublimantur, ibique divinæ gloriam majestatis quamvis

(124*) Cicero.

A in ænigmate speculantur; tanto gustatæ dulcedinis affectu debriantur, ut toti in illam excessu commendabili transferantur. Ubi oculis interioribus elevatis ad ipsum, qui suis dilectoribus nihil confert melius quam se ipsum; tam puris et defacatis amplexibus amant ipsum, ut et dona sua non nisi diligant propter ipsum. Cum autem in hoc excelso excessu commendabili sublimantur, vultuque levato et mandato quidquam, nisi Dei faciem non mirantur, qui paulo ante retributionis intuitum affectu mercenariis sequebantur, jam eundem post tergum profectu gratulatorio deprehendunt, volentemque vel posterioribus adhærere, statim viriliter apprehendant, et ne quidquam de eo resideat divinis altaribus non solum immolant, sed incendunt. « Levavit, inquit, Abraham oculos suos, viditque post tergum arietem inter vepres hærentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio. » Oblato igitur ariete qui divino igne penitus concrematur, Abraham reddito sibi dilecto filio gratulatur, quia maturus obediens tunc sentit gratius et perfectius se gaudere, cum a dilectione sui gaudet oculum amovere, solique Deo diligit inseparabiliter adhærere. Diligit, inquam, propter ipsum cuncta quasi postponere, nec nisi propter ipsum quidquam diligere, in diligendo illum, non suum diligentis fructum attendere, sed dignitatem et meritum dilecti perpendere; quod scilicet in se ipso talis et tantus habeatur, qui etsi non retribuat, ea tamen quæ sua est, bonitate diligi mereatur. Cum autem is Deum diligit non pro fructu, non tamen eum diligit sine fructu, sed mirum in modum cum dilectionis suæ fructum proprium non præterdit, cum in diligendo, cathedram mercenariam non ascendit, fructum consequenter multo majorem apprehendit, quia illi qui diligit eum gratis, majora Deus infundit suæ munera largitatis. Quæ munera non tam ipsum auctorem commendare, quam per eum ipsa videntur commendari, dum non illum propter ista, sed propter illum, ista perfectus quisque diligit amplexari, cujus desiderio cum solus auctor munerum satisfacit, ejus quoque munera sunt, auctor quæ pretiosa facit (*sic*).

CAPITULUM XXXVI.

D Cum enim perfecte diligitur is qui donat, propter eum quoque diligitur quidquid donat, ejusque bonitas suo solius merito gratiosa, quæ suis confert dilectoribus, efficit pretiosa. Unde quidam sapiens (124*): « Non enim, ait, tam utilitas parva per amicum, quam amor ipse delectat, tumque illud fit quod ab amico profectum est jucundum. » Sapientes quippe sæculi, cum dilectionem qua Deus diligitur, ignorarent, et de illa qua se homines invicem diligunt, disputarent, illam dixerunt non satis esse commendabilem, quæ utilitatis extrariz intuitu coalescit, et si lucrum vel spes lucri deficiat, evanescit. Unde prædictus sapiens: « Plerique, ait, amicos tanquam pecudes, eos potissimum diligunt ex qui-

bus sperant se maximum fructum esse recepturos. » **A** Itaque pulcherrima illa et maxime naturali carent amicitia per se expetenda. Et **530** alibi: « Si utilitas, inquit, conglutinaret amicitias, eadem commutata dissolveret. » Virtutem autem veræ dilectionis iidem sapientes subtilius perscrutati, et lynceum ut putabant infigentes oculum veritati, illam commendabilem censuerunt, quæ mutua virtutis consideratione laudabiliter inchoatur, quæ non impulsu paupertatis, sed amore probitatis nodo indissolubili solidatur. Unde idem sapiens: « Intelligamus, inquit, sensum digni diligendi et benevolentiae charitatem facta significatione probitatis, nihil enim amabilius virtute, nihil quod magis alliciat ad diligendum. » Et iterum: « Ego, inquit, admiratione quadam virtutis ejus, ille vicissim opinione fortasse nonnulla, quam de meis moribus habebat me dilexit: et quanquam utilitates multæ et magnæ consecutæ sunt, non sunt tamen ab earum spe causæ diligendi profectæ. » Videtis quia Tullius Cicero, sive Lelius quæm inducit loquentem, non concedit ut perfectam dilectionem conglutinaret aucupatio utilitatis, sed facta sanctificatio probitatis; et in diligendo non mercedis ambitio præferenda, sed amore virtutis virtus est amplectenda. Cum autem in amico præcipue virtus diligitur, consequenter et commodum quod ab illo procedit, jucundum efficitur, sitque ordo conveniens eum amicus de amico sic lætatur, ut virtus utilitati non virtuti utilitas præferatur. Verum quia in dilectione Dei quemquam repentina conversio perfectum non efficit, humana quippe conditio ad capiendum sublimia tam cito non sufficit, dives in bonitate Deus qui imbecilles et parvulos nos attendit, infirmitati nostræ misericorditer condescendit; et novellæ plantationi suæ congruum dat fomentum, processu vero temporis proficiendi robustius incrementum. Velens igitur quosdam ad vitæ melioris excellentiam promovere, quos novit ab æterno ad suam gratiam pertinere, vidensque illos nondum esse idoneos fastigio spiritali, primum demulcet eos beneficio temporali, ut cum ea percipiant quibus eorum carnalis animus delinitur, ad illum se convertant qui eorum voluntatibus sic blanditur. Conversis autem ad se auget Deus suæ munera largitatis, per quæ sibi magis ac magis inhiet infantia teneræ parvitas, quæ parvitas **B** non educitur facile de sinu consuetudinis seducentis, si ei non præludat inclinata maturitas educentis. Eapropter illis adhuc parvulis et prudenti consilio dat minora, et sibi jam inhiantibus præmonstrat ampliora; talique præludio trahit eos et abstrahit a conversatione et desiderio sæculari, et propter sua tam collata quam sperata facit aliquantulum se amari. Processu vero dierum facit eos mundum mundique fallacias aspernari, abjectisque sæcularibus, adeptis spiritalibus gratulari; et eorum affectos dulcedine promissis cœlestibus amplius inflammari, et propter ista Deum ulnis avidioribus amplexari. Sic nimirum Deus salutem desiderans electorum, et pie condescendens impossibilitatibus infirmorum,

eos sibi non dedignatur allicere beneficio terrenorum, et ad se diligendum confortare spe cœlestium præmiorum. Quos autem misericorditer ad profectum promovet ampliolem, quorum obedientiam optat fieri sanctiorem, eos jubet ut quidquid sibi gaudent vel sperant Deo non graventur offerre, id est propriis utilitatibus Deum liberaliter anteferre. Jubet, inquam, ut nihil diligant ante ipsum, nihil nisi propter ipsum: sic in eum intendant, ut quasi obliviscantur et se ipsos, et non nisi propter ipsum diligant vel se ipsos. Tunc autem multo sanctius, multo fructuosius inveniuntur se ipsos diligere, cum se propter illum diligunt quasi negligere: non ad proprium commodum, palpitantem oculum deprimentes, sed illius suavitali indefessam aciem imprimentes, sic parati collatis vel speratis muneribus adgaudere, ut non nisi auctori munerum gaudeant adhærere. Hæc est dilectio obediens, vel obedientia diligens angelorum, hæc etiam fidelium in illorum jam consortio receptorum, hæc est nihilominus et quorundam in hujus vitæ stadio sed paucorum, qui in terris positi perfectionis fastigium assequuntur, et more vel amore angelorum mandatis cœlestibus obsequuntur. Ad quam perfectionem etsi non potest facile perveniri, et si eam naturæ imperfectio non potest experiri, non tamen debemus juxta nostrum modulum et alios metiri, quia Deus potens est, quibus, quando, quantam vult gratiam imperiri. Ejus igitur gratia processu dierum et virtutum nonnulli maturescunt, et tantorum maturitate profectuum consenscunt, ut quidquid bestiale et proprium in eis fuerat enervetur, et tanquam aries divinis altaribus immoletur, quidquid autem spirituale et divinum Deo reddi nequaquam differatur, ut non tam de muneribus quam de auctore munerum gaudeatur. Quæ nimirum obedientia non est nostra, neque nostri similia infirmorum, quibus multo pulvere caligat acies oculorum; sed eorum est quorum pretioso inueta collyrio pupilla declaratur, et obscura mandatorum intellectu lynceo contemplatur. Est enim multa obscuritas vel obscura subtilitas in mandatis, per quæ suis fidelibus excellentia loquitur divinæ majestatis, in quibus continentur ipsius arcana voluntatis, quæ pervideri nequeunt nisi oculis interioribus tersa caligine revelatis. Quod Propheta considerans: « Revela, inquit, oculos meos, et considerabo **531** mirabilia de lege tua (*Psal. cxxviii*); » vere nisi oculi operante gratia revelentur, divinæ legis mirabilia non videntur, quia lex umbram habet tam subtili sibi nubilo cohærentem, ut fallat oculum suffusione vel modica lippientem. Est quippe mandatorum Dei multa diversitas, quorum tamen nulla unquam inveniri potest perversitas, quia licet quædam in plerisque quasi contrarietas habeatur, absit tamen, ut qui mandat vel errore vel inconstantia teneatur. Cum vero in illis tanta sit multiplicitas ut vix possit comprehendi, et contrarietas aliquorum nullo pacto debeat reprehendi, restat scire quid cunctis et hominibus et temporibus irrevocabi-

liter indicatur, quid diversa et generari hominem (sic), et statui temporum separabiliter injungatur, quid autem aliquando quibusdam hominibus tam specialiter vel singulariter imponatur, ut non nisi vel semel vel raro tale quid in posterum audiatur.

CAPITULUM XXXVII.

Unde mihi tria videntur esse genera mandatorum, ad quæ Deus invitat et promovet obedientiam electorum, quorum nullum aliquando ad perfectionem meritorum existimo pervenisse nisi cui datum est in aliquo illorum generum profecisse.

Primum genus convenienter potest invariabile nominari, quod nulla prorsus causa nullo invenitur tempore variari, sed quia per se necessarium cunctis erat, tam ante legem quam sub lege, et post legem fixum et immobile perseverat. Hujus autem generis est charitas, humilitas, patientia, mansuetudo, temperantia, fortitudo, et cæteræ hujusmodi virtutes, quæ generaliter omnibus indicuntur, sine quibus justî nec novi nec veteres salutem consequuntur; quas ita per se bonas, et in eo bono stabiles constat esse, ut nullo unquam modo vel aliud vel aliter possint esse. Semper enim hæc virtutes bonæ et erunt et fuerunt, suumque possessorem et bonum facient et fecerunt, quas ab eo quod bonæ sunt, nec ipse Deus aliquando credendus est immutare, nullum docens sive jubens ut ab eis eligat deviare.

Secundum mandatorum genus pro eo variabile potest dici, quod invenitur diverso vel generi hominum vel statui temporum sic indici; ut vel illud non omnis homo tenere jubeatur, vel illud idem non omni tempore teneatur. Sub hoc genere illa quantum arbitror includuntur, quæ de sacrificiis vel legalibus cæremoniis filiis Israel injunguntur, quibus nationes cæteræ ex præcepto nullatenus astringuntur, quarum tamen aliqui placuisse Domino cognoscuntur. In ipso etiam populo Israel quædam levitis specialiter sunt indicta; quæ tamen sunt cæteris tribubus interdicta, quia illi altari et tabernaculo ministrare jubentur, a cujus ministerii dignitate cæteri prohibentur. Plurima autem quæ tunc temporis filiis Israel per manum Moysi sunt mandata, nullis retro vel populis vel hominibus leguntur imperata, quæ etiam Christo veniente non solum naturalia non putantur, sed et plurimum sunt noxia, si more antiquo literaliter teneantur. Ipse etiam Christus adveniens quædam nova diligenter instituit in quibus fidelium suorum salutem constituit, ut videlicet nullus salvari se speraret, qui hanc institutionem tenere fideliter non curaret. Ad tergendum enim vitæ maculas præcedentis, et obtinendum certius æterna præmia subsequentis, baptismi lavacrum et altaris panem et calicem consecravit, consecrata celebrare suis in posterum fidelibus imperavit, quæ sub lege vel ante legem nostris nulli realiter assignata, sed figuris et ænigmatibus tantummodo mysterialiter præsignata.

Tertium mandatorum genus inter ista duo videtur

quasi medium collocari, quod nec prorsus tanquam primum potest invariabile nominari, nec tanquam secundum invenitur cuilibet generi hominum vel statui temporum specialiter assignari; sed sic ab initio est cunctis generaliter impositum, ut ei qui imposuit tantummodo mutare sit licitum. Quod quia et ipse raro admodum legitur immutasse, et eo quod ipse novit consilio contrarium quid mandasse, idem genus recte vix mutatum aut vix mutabile potest dici, cujus stabilitas a solo Deo videt sibi aliquantulum contradici. In hoc genere continetur quod dictum est: « Non occides, non mœchaberis, non furtum facies (Exod. xx), » et si quid est hujusmodi. Quæ nimirum et ante legem et sub lege et post legem tenentur, et tenentes divinæ Scripturæ testimonio commendantur, contemptores vero excessus intolerabili arguuntur, et nisi forte digna poenitentia subveniat, damnatione debita puniuntur. Unde sicut noster Cain propter homicidium condemnatur, Joseph quia voluisse mœcham cum domina quamvis mendaciter accusatur, in ultione criminis affectati longo tempore carceri mancipatur. Idem quoque Joseph cum postea frumentum Ægyptiis esurientibus largiretur, et fratribus suis venditionis suæ non immemor durius loqueretur: eosdem arguit quod ei mala pro nobis illicite reddidissent, et scyphum suum in quo augurari solitus fuerat furto ei tollere præsumpsissent. Cum autem hæc et ante legem inveniantur illicita, et sub lege per Moysen scripto prohibita, patet quia Deus ea passim et libere noluit actitari, sed obedientes suos ab illorum actu illicito revocari. Verum quia hujusmodi observantiam non ipsa rei sanctitudo vel dignitas, sed ipsius præipientis commendat auctoritas, idem auctor qui hæc ne fierent voluit prohibere, voluit cum potuit ut hæc eadem fierent et jubere. Quo jubente obediens non solum excusatur, sed etiam si non obediat plurimum accusatur, quia sicut reus est qui præsumit quod agere prohibetur, sic est dignus argui qui contemnit agere quod jubetur. Jussit ergo Deus cum voluit filios Israel ut exituri de Ægypto argentum, aurum, vestem plurimam a vicinis suis et hospitis mutuarent, et nocte insuspecta furto Ægyptios spoliarent ut illorum opes tali transitu ad istos devenirent, et isti de Ægypto ad erenum manu vacua non transirent: « Cum egrediemini, ait, non exhibitis vacui, sed postulabit mulier a vicina sua et ab hospita sua vasa argentea, et aurea ac vestes, et spoliabitis Ægyptios (Exod. iii). » Et longe infra: « Fecerunt, inquit, filii Israel sicut præceperat Dominus Moysi, et petierunt ab Ægyptiis vasa argentea, et aurea vestemque plurimam, et spoliaverunt Ægyptios (Exod. xii). » Quod factum quomodo posset dignum venia judicari, si non illud præcepti velamine sese gauderet obumbrari, si non rapinam furtive spoliantis, justam redderet auctoritas imperantis? Quamvis quod Ægyptius a populo Dei furtive spoliatur, quibusdam non iussio sed permissio videatur, ut scilicet idem

populus non hoc facere jubeatur, sed ad faciendum A voluntati propriæ relinquatur. Videtur enim eis quod non conveniat divinæ puritati, ut aliquando jubeat contrarium sanctitati, ne auctor furti Deus fuisse prædicetur, a quo furtum alias tanta diligentia prohibetur. Quo contra quidam existimant Deum et hoc filiis Israel præcepisse, et tamen sanctitati contrarium nil egisse, quia sicut sanctum est non fieri quod jubet ut non fiat, sic sanctum est et fieri si forte jusserit ut hoc fiat. Sicut enim opus quodlibet ejus prohibitio facit illicitum, sic ejusdem jussio idem opus efficit licitum, tantum subtili oculo discernatur, quid cunctis generaliter quid quibusdam specialiter injungatur. Neque enim vel omnibus omnia præcipit agere, vel quidquid semel imperat vult etiam eos repetere, sed quibusdam quædam sic imperat, ut ea ab eis tantummodo velit agi, quædam sic ut eadem velit non nisi semel agi. Quod autem filiis Israel Deus non solum permisit, sed et præcepit ut Ægyptios spoliarent, Scriptura videtur evidenter ostendere, quam si quis paulo diligentius velit attendere, existimò non præsumet verbis repugnantibus diu contendere, ne arguatur sensum suum contra rei veritatem pertinaci contentione defendere: « Fecerunt, inquit, filii Israel sicut præceperat Dominus Moysi, et petierunt ab Ægyptiis vasa argentea, et aurea, vestemque plurimam, et spoliaverunt Ægyptios. » Videtis quia in spoliando Ægyptios filii Israel sic leguntur fecisse, sicut eis Dominus per manum Moysi legitur præcepisse, et nimirum quidquid eis præcipit illius excellentia potestatis, possunt et debent agere salva regula sanctitatis. Et quid mirum si damnum quod merebantur Ægyptii sustinere, et commodum quod forte digni erant filii Israel obtinere, expleri voluit distributor ille justissimus præmiorum, utrisque reddens diversa stipendia meritorum? Quid autem refert utrum aperte vel occulte, bello an furto, id agi voluerit divina æquitas, apud quam nulla unquam inveniri potest iniquitas. Quis discutiat, vel discussam arguat illius voluntatem, cui semper inesse certum est irreprehensibilem æquitatem? Cæterum ne exemplo hujus facti suæ quisquam in posterum avaritiæ blandiretur, et non tam divinæ obedientiæ quam suæ concupiscentiæ satisfaciens furaretur; nihil tale Deus nec eisdem filiis Israel postmodum voluit imperare, sed a furto eos multis et verbis et verberibus revocare. Dicto enim per Moysen: « Non facies furtum (Exod. xx), » et postea per Josue: « Cavete ne de his quæ præcepta sunt quidpiam contingatis (Josue vi), » cum Achaz filius Charini Domini mandatum præterisset et de spoliis Jericho argentum et aurum et coccineum pallium abscondisset, iratus Deus, non solum auctorem sceleris morte debita condemnavit, sed et multos de populo in ultionem ejusdem criminis coram hostibus suis stravit: « Anathema, inquit, in medio tui, Israel; non poteris stare coram hostibus tuis donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus est scelere

(Josue vii). » Et Josue ad Achaz: « Quia turbasti nos, inquit, exturbet te Dominus in die hac. Lapidavitque eum omnis Israel (ibid.); » ex quo patet quia, etsi Deus Ægyptios a filiis Israel voluit spoliari, non tamen hoc exemplo furtum voluit actitari, sed sic illud tunc temporis eo quod ipse novit consilio jussit agi, ut postea non juberet, imo etiam prohiberet simile quidquam agi; sic et prophetam Osee (cap. 1) jussit primo ut fornicariam, secundo ut adulteram sibi acciperet in uxorem, in quo facto propheta turpe satis flagitium incurrisset, si non divinæ voluntati potius quam suæ voluptati veraciter obedisset. Sciebat quidem per Moysen dictum esse: « Non mœchaberis, » et mœcham sibi jungere non veretur; sicut et postea per Paulum legisperitum dicitur: « Qui adhæret meretrici unum corpus efficitur (1 Cor. vi), » quod ergo fornicariæ sive adulteræ propheta copulatur, et tamen adulterii macula non fœdatur, divinæ jussioni non immerito deputatur, quæ non nisi **533** quod rectum est, jubere comprobatur; quia et jubendo, in rectum virtute ineffabili commutatur, quod tam ante, quam postea non rectum judicatur. Sed hoc non facile caligans cordis oculus intuetur, cujus lippitudini divina claritas non ineditur, quod tamen Prophetæ planum satis et lucidum videbatur, ad quem, et in quo Dominus loquebatur. Sic enim ait: « Verbum Domini quod factum est ad Osee, et principium loquendi Domini in Osee (Osee 1); » ille ergo mandatum subobscurum purgato oculo pervidebat, qui non solum ad se, verum et in se loquentem Dominum audiebat; intelligens bonum esse quidquid eo loquente jubebatur, unde et Propheta videns merito dicebatur.

CAPITULUM XXXVIII.

Est itaque nihilominus bonum quod idem Dominus jubet occidi, qui profecto summopere jubet etiam non occidi, ut sicut reus est noxæ qui contra mandatum inhumanus occidit, ita et argui mereatur qui jussus occidere, non occidit. Dictum quippe est per Moysen: « Non occides (Exod. xx), » quod ante et post Moysen ex decreto divinæ justitiæ est sanctum, et a viris obedientibus diligentissime custoditum. Et in his qui contemnere præsumserunt, districtius est punitum, sicut nostis quia Cain Dominus graviter reprehendit, cum ejus homicidium, imo fratricidium deprehendit, et tam illud quam alios occidentes ultio consequens apprehendit. Cum autem non sit occidendum, sicut et scribi et teneri illius summi auctoris voluit bonitas, quasdam tamen exceptiones ejusdem bonitatis facit auctoritas, ut liceat hominem occidi salva regula sanctitatis, si tamen occisor prudenter intelligat a mandatis. Concessit enim auctoritas illa divina, ut qui sub signis justitiæ prælia Domini præliantur, eos interficiant qui sibi nequiter adversantur, ad conservandos fidelium terminos populorum, nequaquam vereamur sanguinem fundere barbarorum. Unde et in Scripturis sanctis plures inveniuntur plurimum commendari,

quos ad occisionem hostium constat commendabiliter inflammari; et e regione nonnulli reprehensionis maculam incurrerunt, qui ad fundendum sanguinem per nervi negligentia torpuerunt. Commendatur Aod iudex filiorum Israel, quod adversus Eglon regem Moab gladium ancipitem audacter exemit (*Jud. 11*), et audaci fretus prudentia regem pinguisimum interemit, quo perempto Moabitas oppressores versa vice filii Israel oppresserunt, oppressisque illis, per annos octoginta sub pace et otio quieverunt. Arguitur Saul quod cum populum Amalech eventu belli prospero devicisset, et a viro usque ad mulierem et parvulum et lactentem ex præcepto Domini cunctos interficere debuisset, tamen Agag regem eorum degeneri pressus ignavia non occidit, et quod sibi ex eo malum incumberet, diligenti prudentia non prævidit. Volens autem Samuel quasi corrigere quod ille neglexerat, aggressus est facere quod ille non fecerat. « Adducite, inquit, ad me Agag regem Amalech, » et infra : « Cecidit Saul Agag coram Domino in Galgalis (*I Reg. xv*). » Est etiam concessio divinæ auctoritatis, ut si qui Deo auctore personam gerunt publicæ potestatis, si corrupti viderint scita legum et jura civitatis, ratione prævia mortem inferant sceleratis, ne parcendo malis, eorum malitiæ præbeant incrementum et serpente paucorum malitia res incurrat publica detrimentum. Quod sacerdos Phinees dignum fieri judicavit, cum unus de filiis Israel ad scortum Madianitem coram omni populo declinavit, accensusque Phinees zelo Dei, arrepto pugione lupanar ingredi festinavit : et tam virum quam mulierem in ipsis genitalibus transforavit (*Num. xxv*). Quæ vindicta nulli dubium quin divinæ justitiæ complaceret, cum ipse Deus ei gratum testimonium prohiberet. « Phinees, inquit, filius Elezari avertit iram meam a filiis Israel, quia zelo meo commotus est (*ibid.*). » Præter has exceptiones quas juste belligerantibus, vel in republica potestatem gerentibus fecit ea quam audistis concessio generalis, est etiam occidendi quædam jussio specialis, quæ quare facta sit, etsi a scrutantibus non potest comprehendi, non tamen debet ab ignorantibus reprehendi. Jussit enim Deus Abraham ut suum ei filium immolaret (*Gen. xxii*), ut quem in spem propagandæ proles acceperat, immolandum suis altaribus præsentaret; nec dignus fuit argui sive qui tale quid legitur præcepisse, sive qui præcipienti, affectu magis quam effectu fortiter obedisse. Quæ nimirum jussio ad omnes patres generaliter non est facta, sed occulto quodam consilio ad tantam singularitatem penitus est redacta, ut non nisi huic soli tale Deus mandatum protulerit, nisi ille solus filium suum rogatus obtulerit : etsi enim Jephthe filiam suam legitur obtulisse (*Jud. xi*), non tamen hoc mandatum a Deo legitur accepisse; nec invenitur Scriptura evidens testimonium protulisse, unde constet illum Deo per talem hostiam placuisse. Potuit quidem Deo et immolando filiam displicere, et tamen justis aliis operibus complacere, potuit su-

perstes hujus perpetrati facinoris poenitere, et peccati maculam dignis poenitiæ fructibus abolere. Quod autem idem Jephthe Deo placuerit, non est fas quempiam dubitare, cum eum in sanctorum Catalogo inveniat apostolus nominare (*Hebr. xi*). Cæterum de mandato ad Abraham loquitur evidenter Scriptura, nec indiget **534** prudens lector ad probandum aliqua conjectura, quia ubi planum et evidens elucet documentum, eo contemptibile, quo etiam inutile probatur vel profertur argumentum. Jussit etiam idem Deus ut fortissimus ille Samson se ipsum occideret, et in morte sua Philistæos convivas opprimeret (*Jud. xvi*), sicque ruina domus, et Nazaræi obedientiam consummavit, et irrisoria populi cachionantem malitiam terminavit. Quod si hujus mandati Scriptura nullam invenitur facere mentionem (neque enim Samson hujusmodi accepisse legitur jussionem), tamen ex verbis Apostoli colligitur argumentum quod huic sententiæ confert sufficiens munimentum. Cum enim Apostolus illum ponat in Catalogo sanctorum, sanctus autem non sit nisi per custodiam mandatorum, constat quia seipsum occidens obediit mandato, non olim scripto in tabulis, sed recens intrinsecus inspirato. Alioquin sanctus secundum Apostolum nullatenus haberetur, si occidens se ipsum reus inobedientiæ teneretur, cum post mortem nullum sibi acquirat meritum poenitendo, qui mandatum poenitendi tenere noluit moriendo. Restat igitur credere quia Deus qui per illum mira, imo miracula dignatus fuerat perpetrare, novum illi hoc mandatum latenter voluit inspirare, ut qui hostes suos ante subegerat manu forti, fortiori obedientia nunc se ipsum cum hostibus daret morti; et qui crines miserat in gremio deceptricis mulierculæ dormiendo, mentis magis quam corporis vires sibi resumeret moriendo. Hoc autem occidendi mandatum quo vel Abraham filium suum vel se ipsum jubetur Samson occidere, eis tam privatim, tam specialiter invenitur sermo divinus ascribere, ut nec eis licuerit novo huic et insolito refragari, nec ad hujus simile inveniat quisquam alius invitari. Necesse est igitur ut qui vult perfectius mandatis cælestibus obedire, diligenter satagat pedes suos ab ignorantie maculis expedire, ut eorundem mandatorum subtilitatem, subtilium diversitatem valeat invenire, et profectu congruo ad senilis obedientie latitudinem pervenire. Ad hanc enim, ut existimo, non facile pervenitur, si non prius ejus subtilitas aperitur, si cum mandatorum diversitatem subtilius quisque cernit, qui vel omnibus vel quibusdam conveniat, pariter etiam non discernit. Verum quia nostri temporis hominibus sciimus jam talia non mandari, qualia Abraham, Samsoni, Osee diximus imperari : illis sepositis, de eo sollicitius est curandum, quod nobis Scripturarum testimonio præcipitur observandum. Id autem est quod scilicet omnibus generaliter imperatur, a quo nullus omnino fidelium relaxatur, id est charitas, patientia, fortitudo, et cæterarum hujusmodi virtutum interiora

pulchritudo, sine qua nec popularis antiqua, vel recentior multitudo, nec majorum salutem consequitur celsitudo.

CAPITULUM XXXIX

Habet etiam unaquæque professio legem quasi propriam quam præcipitur observare, sub ditione cujus debet specialiter militare; cui legi sua quædam præscripta est certitudo, infra quam, vel contra non facile consistit rectitudo. Dividitur enim omne fidelium genus in populum et clericum; in populo autem subdiviso, alius agricolarum ordo est, alius militaris, in clero, alia est humilitas monachica, alia dignitas clericalis. Unusquisque autem cujus professionis sit, certius debet scire, et quid eidem professioni testetur veritas convenire, ut vel et agnitos ejus terminos non præsumat levitate tumida præterire, sed cervice inclinata ejus præscriptis legibus studeat obedire. Præterea diligentius attendendum, quis, cui, ordinatione debita præponatur, quis præposito supponatur, ut cum suum quisque noverit præceptorem, sese illi exhibeat devotum in omnibus auditorem. Sic quippe Christus Ecclesiam de quatuor mundi partibus congregavit, sic illam congregatam salutis nostræ sollicitus ordinavit, ut in fronte præsidendi digniores apostolos collocaret, eisque ad obediendum cæteram multitudinem inclinaret. Sed ne solis Apostolis hanc prælationem dedisse videretur, et eis decentibus ordo utilis confundi mereretur; alios etiam septuaginta duos discipulos designavit, quos in omnem locum, quo venturus fuerat, destinavit, ut vice apostolica, uno et vice sua verbum vitæ ubique gentium prædicarent, et doctrina salutari electos ad fidem catholicam informarent. Quorum doctrina ut apud auditores commendabilis haberetur, et in eis, vel per eos ipse qui mittebat, loqui veraciter crederetur, ait eis: « Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit (Luc. x). » Constat ergo, quia quos ad regendum populum pastores et doctores Deus voluit ordinare, et eis honorem præsidendi, imo laborem instituendi subditos delegare, non sunt ab eisdem subditis cervice indomita contemnendi, sed cum timore, et reverentia, ut præcones judicis audiendi; quia quidquid misso vel confertur decoris, vel dedecoris irrogatur, ad mittentem redundare nequaquam dubitatur. Cum autem missis tam apostolis quam eorum successoribus reverentia debeatur, et contemptor eorum non mediocriter argui mereatur; illi tamen arctioribus obedientiæ vinculis alligantur, qui in conflatorio disciplinæ ad vivendum regulariter congregantur; qui mundo renuntiantes, eligunt proprium nil habere, et vitam apostolicam imitantes communiter omnia possidere. Qui cum suo arbitrato patrem sibi e multis unum elegerint, et illius imperio voluntariam cervicem subdiderint, debent quidem et illum contra Deum penitus non audire, et eidem in omnibus quæ secundum Deum præcipit, obedire. Secundum Deum au-

tem ejus esse præcepta perhibentur, si non Dei iustionibus adversentur; si denique in illis tenore stabili regula conservetur, quam vel Augustini canonicam, vel Benedicti monachicam, tam ipse quam ejus subditus profitetur. Cum enim ad tenendum hanc sive illam regulam a prælato subditus præmonetur, et secundum eam iste illi obedientiam pollicetur; non debet hoc votum prælatus postmodum jubendo præterire, nec jubenti compellitur subditus obedire, nisi id exigat tantæ ratio necessitatis, ut omitti non valeat sine dispendio charitatis. Regularis quippe traditio quam tradentis cura pervigil ordinavit, et ad conservandum inter fratres charitatis ordinem promulgavit; nullus posterorum ad immutandum subjacet propriæ voluntati, sed ei, cujus gratia promulgata est, servit tantummodo charitati. Si igitur quod ad nutriendum charitatis ordinem ille sollicitus voluit promulgare, ordinatæ charitati successor ejus aliquando viderit obviare; potest illud hujus non dissolutio, sed prudens discretio temperare, et non suæ lubrico voluntatis, sed devotæ impulsu charitatis fideliter dispensare. Si vero dispensatorem necessitatis justæ ratio non constringit, susceptam semel regulam sine reatu procul dubio non infringit; sed tam ipse quam subditus prævaricationis argui promeretur, si vel jubendo, vel agendo traditionem illius omittit non veretur. Sicut enim uterque vovit regulam se tenere, sic uterque votum suum debet tenendo regulam adimplere, et sic dare operam propositæ sanctitati, ut eorum voluntas regulæ, non regula subjaceat voluntati. Alioquin frustra quisquam secundum regulam vivere se sponderet, si præcepta regulæ diligentius non teneret; si prælatus immutans regulam non urgente rationabili necessitate, omnia vellet agi pro sua voluntate. Frustra, inquam, religionem profitentibus ad medium regula proferretur, si eidem regulæ prælati voluntas præferretur; quia ipsa jam voluntas in regulam verteretur, dum secundum eam, et non secundum regulam viveretur. Qui ergo sub prælato regularem vitam proponeret profiteri, deberet quidem non secundum regulam, sed secundum illius voluntatem, obedientiam polliceri, ut ei deinceps imperaret, non regula, non ratio, sed voluntas juxta illud satirici:

Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.

Verum noster ille Augustinus qui scripsit Regulam clericorum, dans prælatis, et subditis differentiam congruam præceptorum, nulli eorum concessit libertatem propriæ voluntatis, sed jugum regulæ sicut subditis, ita (ut videtur) imposuit etiam et prælatis. Cum enim in eadem regula, tam prælatos, quam subditos multifariam instruxisset, et nunc utrisque communia, nunc propria singulis monita contulisset, ad extremum uno præcepto cunctos pariter obligavit, quo eos indifferenter ad præscriptam regulam alligavit. « Ut autem, inquit, vos in hoc libello tanquam in speculo possitis inspicere, ne per oblivionem aliquid negligatis, semel vobis in septimana legatur; et ubi vos inveneritis ea quæ scripta sunt facientes,

agite gratias Domino omnium bonorum largitori. Ubi autem sibi quicumque vestrum videt aliquid deesse, doleat de præterito, caveat de futuro. Cum nec per oblivionem quidquam eorum quæ scripsit, vult negligi, et ideo ipsum libellum semel in septimana omnibus jubet legi, et ubicunque eorum videlicet tam prælatus, quam subditus aliquid sibi deesse viderit, eum de præterito vult dolere, de futuro diligentius præcavere; patet, quia non regulam voluntati, sed regulæ subiecit voluntatem, et adversus regulam nulli eorum voluntariam contulit libertatem. Debent igitur Regulam custodire omnes qui eam susceperunt, et secundum illam reddere Deo vota sua, quæ propriis labiis distinxerunt, ut eorum nullus illam præsumat præterire, cum secundum illam et imperare prælatus, et se voverit subditus obedire. Cujus voti rigorem quisquam eorum, ut prædictum est, non remittit, nec præcepta regulæ venialiter, vel mutat, vel omittit; nisi forte is cui loco dispensatoris datum est præsidere, necessitatem rationabilem viderit imminere, ut non pro voluntate inveniat regulæ damnator, sed pro necessitate præceptorum ejus fidelissimus dispensator; tenens ea quandiu charitati et saluti viderit subservire, omittens vel remittens, cum ea illis veraciter noverit contraire.

CAPITULUM XL.

Ea quippe quæ a Deo proprie novimus promulgari, dispensatoris prudentia non possunt relaxari; cum « Non occides, non mœchaberis (Exod. xx), » et quidquid est hujusmodi, ad nos divina traditio sic transmittat, ut humanam dispensationem penitus non admittat. Quæ vero ab homine pro sua voluntate salubriter novimus ordinari, ut possit inter fratres et nutrirî charitas, et nutrita fortius conservari; 536 quæ et ante votum voluntaria suscipi non coguntur, et post votum in necessaria convertuntur: ea et homo illius vicarius posse vel omittere, vel remittere perhibetur, sed non nisi cum necessitate rationabili perurgetur, quia, etsi ejus voluntas, tamen lege necessitas non tenetur. Est itaque fidelis dispensator, qui cum sibi commissos loco et dignitate præcedit, tamen a Regula per contemptum et injuriam non recedit; nec ita sibi vult suos obedire, ut negligent veritatem communis Regulæ custodire. Ille quoque subditus fidelis esse obediens perhibetur, qui in sua obedientia Dei beneplacitum intuetur, et sic studet fieri eorum quæ sibi homo præcipit exsecutor, ut in illis non reddatur præceptorum cœlestium persecutor. Nonnulli quippe nescientes, vel potius contemnentem veritatem divinæ voluntatis, quæ præcipue testimonio Scripturarum, et subditis necessaria est et prælatis; sic prælatorum gaudent voluntatibus deservire, ut inveniantur prorsus non tam Deo quam hominibus obedire (Act. v). Quia enim forte vident magistros eos auribus prurientes, asperisque sermonibus, licet veracibus, succensentes, blandis vero, licet fallacibus adgaudentes; ipsi quoque gravi rubigine deformantur, dum magistris talibus morum sollicitudine conformantur. Postponentes itaque seria

quæ apud illos sciunt locum gratuitum non habere, proponunt adulatoria, quibus illos intelligunt paulo tenacius adhærere; eoque mercimonio, et prælati assuescunt nisi grata et suavia non jubere, et subditi non torpescunt obedientia simili respondere. Dumque tali concordia magister et discipulus sibi invicem conformantur, grato testimonio, non mediocriter ab invicem commendantur, dum et talem magistrum discipulus discretum asserit præceptorem, et præceptor discipulum obedientissimum auditorem. Econtra verus obediens ob hoc exhibet obedientiam præceptori, quia præceptum ejus placere extimat Creatori, nec offenso Deo eligit homini complacere, nec dum placat hominem, Deo negligentius displicere. Scit enim quia si verbis adulatoriis præceptori placere niteretur (quibus procul dubio Deus graviter offendi perhibetur) in hoc jam servus non Dei, sed hominis haberetur, quod manifeste apostolica sententia prohibetur ad Corinthios: « Pretio, inquit, empti estis; nolite fieri servi hominum (1 Cor. vii). » Eos intelligi vult Apostolus hominum servos esse, qui cum magistros viderint ad blanda et inania justo amplius pronos esse; justæ severitatis virilem constantiam non opponunt, sed illorum laxis mentibus molli accubitu se supponunt. Dumque aures eorum prurientes student sermonibus placitis delinire, et eorum non spiritualibus, sed carnalibus affectibus obedire; constat eos non Deo, sed homini, peccato, non iustitiæ deservire, et ad mortem servitute degeneri devenire. Unde et ad Romanos: « Nescitis, ait, quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus cui obeditis; sive peccati ad mortem, sive obediuntis ad justitiam? » (Rom. vi.) De qua morte quia Christus mortis suæ pretio nos redemit, et de nostræ compedibus servitutis libertate sui Spiritus nos exemit; ei obedientia, ei debet servitus exhiberi, id est ejus placitum, non carnem hominis appetitum debet obediens intueri. « Pretio, inquit, empti estis; nolite fieri servi hominum (1 Cor. vii). » Cujus ergo? Idem ad Colossenses « Domino, ait, Christo servite (Colos. iii). » Et ne hoc dicto videretur ab hominum prorsus obedientia nos arcere, tanquam sic Christo, ut non etiam hominibus vellet nos obedientiam exhibere; paulo ante præmisit: « Filii, obedite parentibus per omnia (Ephes. vi). » Ergo debent per omnia filii parentibus obedire, quod nihil est aliud quam per obedientiam deservire; et ne Apostolus possit forte sibi contrarius existimari, subdit unde hujusmodi existimatio debeat amputari. Cum enim dixisset: « Filii, obedite parentibus per omnia, » subjunxit: « In Domino (ibid.), » ut obedientia filiorum in Domino, non contra Dominum habeatur; et non hominibus, id est vanis et humanis eorum affectibus, sed Christo Domino serviatur. Quod etiam Ephesiis loquens ait: « Filii, obedite parentibus vestris in Domino; hoc enim justum est (ibid.). » Itaque, ut dictum est, non contra Dominum, sed in Domino; hoc enim justum est. Nulli autem dubium quin omne

peccatum Domino voraciter adversetur, et qui ei laxat lora, contra Dominum operetur; Dominoque displiceat non solum secans persecutionis apertæ ferramentum, sed forte nihilominus molle fallacis obsequi blandimentum. Plerumque enim quem strepens persecutio non attrivit, repens adulatio ener- viter emollivit; et qui tonante sævitia, nec ad modicum declinavit, sibilante fallacia prurientem auriculam inclinavit. Cujusmodi pestem linguæ blandæ, noxiæ, decepturæ, tanquam favum venenosum distillantem de labiis meretricis; Propheta recte sentiens execratur, et a se amoveri voce sollicita deprecatur. « Oleum, inquit, peccatoris non impinguet caput meum (*Psal. cxl.*). » Peccatoris oleum sermo est blandientis, fabricatus et prolatus juxta placitum prurientis, quo dum caput illius, id est mens interior impinguitur, totum corpus operum perfusione noxia prægravatur. Orat ergo Propheta, ne cordi suo serpentina mollities tractu lubrico se infundat, virtutumque operibus virus noxium superfundat, et non soli sibi pruritus noceat audiendi, sed et suis familiaribus **537** prompta perniciæ obsequendi. Intelligit enim lucem istam jus sibi non modicum inter subditos obtinere, dum sermone gratioso student majoribus complacere; et inter majores posse raros a Judo- dum inveniri, qui non sibi favorabili obsequio gaudeant obediri. Unde quanta plerumque perniciæ prosequatur, Scriptura canonica manifestius protestatur, quæ nimirum Joas regem Juda dicit ad idololatriam devenisse, sed prius principes suos adulatoriis eum obsequiis delinisse. « Ingressi sunt, inquit, principes Juda, et adoraverunt regem, qui delinuit obsequiis eorum acquievit eis (*II Par. xxiv.*). » Quo fructu autem, et illi regem voluerint delinire, et rex delinientibus consentire, subjecit Scriptura: « Et dereliquerunt, inquit, templum Domini Dei patrum suorum, servieruntque lucis, et sculptilibus (*ibid.*). » Videtis lingua mollis adulantium auriumque prurigo, ejus mali fons quidam fuerit et origo, et propter susceptum fallacis obsequii lenimentum, tam rex quam populus incurrerint idolatriæ detriumentum. Qui adeo de malo in pejus profecerunt, ut ad Deum quem dereliquerant non redirent, prophetasque sibi missos a Domino non audirent; imo Zachariam prophetam populus juxta regis imperium præsumpsit lapidare, quia illos ab idololatria voce libera visus est revocare. « Mittebat, inquit, eis prophetas, ut reverterentur ad Dominum, quos protestantes illi audire noluerunt. Qui congregati adversus miserunt lapides juxta regis imperium et interfecerunt eum (*ibid.*). » Quia ergo juxta quemdam comicum, veritas odium parit, obsequium amicos; pauci veritatis gratia volunt majorum odia sustinere, multi festinant eis blandiendi obsequio complacere, eligentes eorum utique fieri familiares et amici, quam veritatem ingrati proferendo non sufferentibus inimici. Et quoniam vix ater Petrus invenitur, qui Paulum arguentem suffraganter patienter (*Gal. ii.*), vix est Paulo quisquam

A similis qui Petrum arguat confidenter: sed sic nobis subditos dare votivius operam sanctitati, ut ingrati- tam veritatem nostræ non præferant voluntati. Enim vero neque hæc majoribus obedientia, est requir- enda, nec eis requirentibus exhibenda; sed illa potius cujus integritas non sustinet assuto panni- culo deturpati, cujus nescit veritas blandis sermo- nibus adulari. Cum enim ad hoc quisque religiosus jubeatur majoribus obedire, ut obedientiæ merito divinam possit gratiam invenire; certum est tam prælati quam subjectis nullatenus expedire, ut ad quidquam aliud, vel jubendo, vel obsequendo studeant pervenire. Si autem major in jubendo, et regulæ dili- gat veritatem, et non suam, sed Dei diligentius eligat voluntatem, non erit tanquam homo nostri B similis respiciendus, sed tanquam Deus cujus vicem obtinet audiendus. Etsi enim eis qui nihil aliud vovit quam propositam regulam se tenere, hujus lege voti ad ulteriora non possumus cogendo pro- movere; tamen is qui perfectus obediens vult ha- beri, angustis voti finibus non debet cohereri, sed diffusa in eo plenius charitate, ad majora provehi libera voluntate. Auctor quippe Regulæ, etsi noluit ut contra eam quidquam auderemus, non tamen prohibuit quin super eam plurima faceremus; sic volens regulares observantias non tenere, ut tamen nollet a superabundantia prohibere. Et cum ad illas jam nos quidam voti compellat necessitas, ad hanc charitatis liberæ ducit suavitas, nec majoris est C meriti quod flagrantia charitatis gratuito nos facit obedire, quam quod suscepta Regula quæ vovimus, non sinit præterire. Quam obedientiam, ut videtur, Apostolus designavit, cum loquens de Onesimo Phi- lemonem discipulum commendavit. « Confidens, ait, in obedientia tua scripsi tibi, sciens quoniam et super id quod dico facies (*Philem. xxi.*). » Super id igitur quod suum nobis auctor regulæ commenda- vit, super ea quæ nobis nominatim vivendi præcepta promulgavit; bonus obediens non refugit operari, nolens voti finibus avarus redditor angustari; sed erumpens in quamdam planitiem interminæ largi- tatis, quidquid præcipitur promptus aggreditur af- fectu charitatis; quidquid enim homo præcipit vice Dei, quod tamen contrarium non sit ei, quod constet, nec mandatis majorum authenticis obviare, nec a recte vivendi Regula deviare; debet subditus, non adversus id quamvis subitum et forte insoli- litum disceptare, sed aure fidei tanquam divinum oraculum acceptare.

CAPITULUM XLI.

Sic filii Jonadab præceptum patris grave et in- solitum audierunt, et auditum constantia inflexibili tenuerunt; quo præcepit eis ut vinum deinceps non gustarent, nec in domibus, sed in tabernaculis ha- bitarent. Quod, etsi noverant sibi a Deo nullatenus hoc indictum, tamen patris tenuerunt immobiliter interdictum, scientes quia debent filii parentibus obedire, nisi forte cum parentes Deo constat jubendo contraire. Et quoniam qui recte de virtute proficiunt

in virtutem, intra degenerem et angustam retineri non sustinent servitutem; pulchre isti qui obedientes fuisse memorantur, filii Jonadab appellantur: Jonadab interpretatur *spontaneus*. Filii ergo spontanei sunt, qui præscriptis nolunt voti finibus coarctari, sed in campo liberiore affectu spontaneo dilatari; dum non solum **538** quæ Deus jubet satagunt adimplere; sed nihilominus, et quæ homo quem constat jubendi ministerium obtinere. Cui enim vicem suam, vel ministerium voluit impertiri, in eo se, et sperni asseruit, et audiri, ut nec propter ministerium homo si contra Deum jusserit audiatur, nec quia homo est, si secundum Deum jusserit, contemnatur. Decet quippe auditorem, nec amore, nec odio prægravari, si tamen vult perfecte iudicium et justitiam operari, ut nec propter amorem noxium præceptoris operari quid præsumat contra rectitudinem Creatoris; nec propter odium vel contemptum ejus quem hominem videt esse, mandatum ejus prætercat, quem in jubendo recta Dei vicarium constat esse. Quod in Evangelio manifestissime demonstratum, cum non dicta, sed facta Pharisæorum Dominus execratur. « Quæ dicunt, inquit, facite, quæ autem faciunt facere nolite; dicunt enim, et non faciunt (*Matth. xxv*). » Volo, inquit, et quod male faciunt vos penitus execrari, et quod bene dicunt laxi obedientiæ sibi amplexari; quia, et opera eorum sequaces suos pertrahunt ad ruinam, et sermo eorum regularem prædicat disciplinam. Cum igitur eos forte, vel potius eorum opera odio habeatis, non tamen ideo si quid recte præcipiunt contemnatis; sed quod in eorum moribus dissonat eis tanquam proprium relinquatis, et quod in verbis consonat mihi, quia meum est ascribatis. Sed sciendum quia hæc est obedientia perfectorum non præipientis mores, sed pondus attendere præceptorum; est autem in populo Dei major numerus infirmorum; a quo non facile majorum monitis obeditur, si monentium vita, vel injusta, vel odibilis invenitur. Ideo Dominus qui pusillos suos non vult scandalo perturbantibus pœnam gravissimam irrogari, volens non solum prælatis, sed et subditis providere, eosdem prælatos diligenter inventus est præmonere, ut se minoribus studerent dignos, et imitabiles exhibere. « Luceat, inquit, lux vestra coram hominibus, ut videant bona opera vestra et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est (*Matth. v*). » Qui dixit apud Lucam: « Qui vos audit me audit (*Luc. x*), » dixit et apud Matthæum: « Luceat lux vestra coram hominibus (*Matth. v*); » ut per illud subditos ad obediendum majoribus informaret, et per illud prælatos ad exhibendum se imitabiles invitaret; sciens quia facile majori subditus non obedit, si jussa jubentis vita imitabilis non præcedit. Nec quisquam potest facile quempiam imitari, si qui proponitur imitandus non studeat summopere se amari, ut non solum divino conspectui justus appareat, sed et fratribus suis amabilem se et gratum exhibeat. Sicut enim ad id quod diligitur prono

A intuitu oculis se convertit, sic ab eo quod non diligitur se avertit, et ei quem nec etiam vult videre, non facile potest quisquam sese pedisequum exhibere. Ideo Apostolus volens dilectionem inter patres et filios conservari, sine qua non potest patrem filius imitari, cum dixisset: « Filii, obedite parentibus per omnia in Domino (*Ephes. vi*), » statim subjicit: « Patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros (*ibid.*). Quia videbat non expedire filiis, ut laxo vivendi vinculo solverentur, et freti noxia libertate per morum devia vagarentur; paterua sollicitudine necessarios eis terminos præstinavit, eosque ne cura salutatis obedientiæ compedivit. « Filii, ait, obedite parentibus per omnia in Domino, hoc enim placitum est (*ibid.*). » Sed ne in hac ordinatione patres præsumptivo spiritu superbirent, et occasione acceptæ pietatis in filios libere desævirent, eos quoque monitis competentibus erudit, et revocans a latitudine propriæ voluntatis, arcis compedibus irretivit. « Patres, inquit, nolite ad iracundiam provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiat (*ibid.*). » Nolite, inquit, eis iræ venenum infundere, quos grato dilectionis oleo debetis perfundere; nolite ad aliquod eos vitium provocare, quos ab omni debetis vitio revocare. Nolite filiis passu tenero ad Dei festinantibus visionem, occursu pestifero importunam inferre læsionem; ne qui debent affectu filiali vestris jussibus obedire, impulsu vero compellantur ab eadem obedientia resilire. Bonus enim pater, non elatus collatæ sibi fastigio præfecturæ, sed volvens et revolvens onus impositæ sibi curæ, non spirat minas in cervices tremulas subjectorum, sed vix respirat dum frequenter suspirat gravi sollicitudine filiorum. Bonus pater filiis non parat laqueum, non ruinam, sed eis salutem, non tam verbis quam moribus dat doctrinam; eoque pondere, vel mensura necessariam temperat disciplinam, ut serpentis astutiæ jungat mansuetudinem columbinam. Illa prudenter corrigit proserpentem tortitudinem vitiorum, ista sibi clementer allicit pronam teneritudinem animorum; corrigit, inquam, ne effluant, vel forte pereffluant nullo repagulo cohibente, allicit vero ne deficiant, et a via resiliant sævitia intolerabiliter perstrepente. Per illam filiis pater ingerit reverentiam et timorem, per istam vero suggerit patientiam et amorem; ne vel amor sine timore efficiat negligentes, vel timor sine amore quod est gravius odientes. Unde Paulus cum Philippenses instruens diceret: « Quæcunque sancta, » statim subjunxit: Quæcunque amabilia hæc cogitate (*Philip. iv*); » sic acquirendam vel tenendam innuens sanctitatem, ut necessario copulandam astrueret charitatem, Et ne hoc videtur ceteros præmonere, **539** quod ipse vel non posset vel nollat forsitan adimplere, consequenter adjecit: « Quæ et didicistis et vidistis et audistis in me (*ibid.*). » Super quo etiam Thessalonicensibus loquens, prælatos breviter instruit, dicens: « Corripite inquietos, consolamini pusillanimes (*Thess. v*). » Quibus verbis aperte dat

intelligi, quod non summe operetur in subditis A correctio sanctitatem, nisi in eis etiam ædificet consolationem charitatem, cum sub fasce correptionis pusillanimitas animus defatiscat, nisi grato consolationis beneficio reviviscat. Non vult ergo Apostolus ut pater a filiis solummodo timeatur, ne timor ad odium devolvatur, sed sic illum vult timeri, ut etiam amplius diligatur, quia dilectionem facili obedientia comitatur. « Sine offensione, inquit, estote Ecclesiæ Dei, sicut et ego per omnia omnibus placeo; non querens quod mihi utile sit, sed quod multis, ut salvi fiant (I Cor. x). » Videt quia salutem subditorum non satis efficaciter operatur, qui non curat et satagit ut affectu tenero diligatur, nec possunt ejus digne monita complacere, si momentem contigerit auditoribus displicere. Cujus indutus sensu noster ille Augustinus, tanquam in trutina ponens pariter timorem et amorem, minoris esse pondera vult timorem, ut cum timore et amore prælato subjectus obtemperet, justo et salubri ordine amor ejusdem prælati præponderet. Loquens enim de prælato: « Quamvis, ait, utrumque sit necessarium, tamen plus a vobis amari appetat quam timeri. » Cum ergo prælatus a subditis et timeri debeat et amari, evidenter præcipitur ut diligenter appetat plus amari, et profecto satis liber a culpa non habetur, si quantum in se est non eum plus diligit qui veretur. Nisi enim diligitur, subjectum populum mirando vestigio non præbit, et ad eum intuendum gratanter idem populus non exhibet, cum odiosa justitia non satis dignam præbeat se videri, et eam ad imitandum nullus fere gaudeat intueri.

CAPITULUM XLII.

Hoc est, ut videtur, unde Joannem Zachariæ Christus in Evangelio commendavit, et turbas populares esse commendabiles intimavit, quod scit ille gratum se non solum Deo, sed etiam hominibus exhibebat, et ad vivendum eum egrediens undique populus confluebat. « Coepit, inquit, Joannes ad turbas dicere de Joanne: Quid existis in desertum videre (Luc. vii)? » Turbarum nomine illi non incongrue designantur, qui cum aliquandiu in peccatis quiete noxia teneantur, divino tandem timore, etsi graviter, tamen salubriter excitantur, et ad exeundum divinæ concussionis manu fortissima proturbantur. De quilibet propheta: « Commovisti, ait, terram, et conturbasti eam; sana contritiones ejus quia commota est (Psal. lxx). » Bona turbatio, bona contritio, bona commotio, cum ad poenitendum male quietus populus commovetur, et commoto larga Dei bonitas benigne miseratur, ut rejecto pacis pristinae blandimento, jam Christum diligit sustentem Christus vitalis alimonie beneficio refovere: « Misereor, inquit, super turbam, quia triduo jam sustinent me, et non habent quod manducant (Marc. viii). » Hujusmodi turba cum divino respectu fuerit excitata, et a grata mollitie corporalium passionum impulsu timoris insoliti proturbata, amore novitatis jam egreditur ad videndum, intelligens munus gratiæ

studii anterioribus præferendum. Denique et Abrahamæ dictum est: « Exi de terra tua et de cognatione tua, et de domo patris tui (Gen. xii), » ut sciamus quia non est nobis in his quæ nostra sunt carnalia demorandum, sed exitu religioso ad spiritualia demigrandum. De quo Isaias: « Recedite, inquit, recedite, exite inde: pollutum nolite tangere; exite de medio ejus (Isa. lvi). » Bonus exitus quo exitur de medio immunda pravitate, quo exitur de sepulcro mortiferæ vetustatis; quo ad vocem clamantis Domini Lazarus exire non moratur (Joan. xii), et opera ministrorum a peccatorum institis relaxatur. Bonus, inquam, exitus, quo de medio turpitudinis exitur, non quo ad medium turpitudinis pervenitur, bonus quo quis infirmior exit ad imitandum fortiores, non quo sensu erroneo ad videndum egreditur nequiores. Denique Dina filia Jacob cum melius teneretur in conclavi paternæ mansionis (Gen. xxxiv), egressa est ut videret mulieres illius regionis, quam egressam Sichem filius Emor videns, virginem appetivit, et erepto virginitatis flosculo tristem blanditiis delinivit. Cain ille nequissimus cum apud se prius de homicidio cogitaret (Gen. iv), egressus est in agrum ut illud opere perpetraret; eoque perpetrato ejici se a facie terræ et a facie divina abscondi protestatur, et peccati merito super terram profugus evagatur. Quia ergo et bonus et bono contrarius esse exitus comprobatur, recte Christus loquens turbis, de earum exitu sciscitatur: non ut responsionibus earum addisceret quod ante nesciebat, sed ut nobis ostenderet quod sciens inquirebat. Qui cum dixisset: « Quid existis in desertum videre; » ipse sibi inquirenti respondit: « Arundinem vento agitatam (Luc. vii). » Quod si remisse proferatur, nihil quod subaudias, est addendum; si vero interrogative, vel vere, vel ita est, vel aliquid hujusmodi, est apponendum. « Quid existis, ait, in deserto videre? arundinem vento agitatam? » Vere ita est. « Vere, inquit, ad videndum arundinem exististis, quam non in foro, vel platea, sed in quieto solitudinis 540 invenistis, quia et foralem plateam peccantium occupat multitudo, et arundini amica est aquosa et invia solitudo. Solitudo autem, vel desertum perfectio vitæ est melioris, in qua juvenum lascivia, virginum chori, lites civium non versantur, sed eam tam verbis quam moribus execrantur; nec eam inhabitat plurimorum vaga et perstrepens multitudo, non carum vel carnalium nidores, non viciorum inscitæ ægritudo. Quam demulcet non durus aquilo, sed auræ sibilus lenioris, gratoque susurro perfundit aquæ rivulus purioris, aquæ, inquam, sine sui læsione morum maculas abluentis, et in vitam æternam grato impetu salientis. Cujusmodi perfectio pro eo recte deserti nomine figuratur, quod a multis, vel infirmitate vel negligentia deseratur, imo a tam paucis efficaciter appetatur, ut ab eis illis angusta semita vel tenuiter vix teratur. Ad quod desertum David asserit se fugisse, et in eo securus ab hostium incurru legitur exstitisse. « Ecce, ait,

elongavi fugiens et mansi in solitudine (*Psal. lrv.*) » Persequente quippe Saule David, in monte solitudinis Ziph profugus habitavit locique munimine persequentis malevolentiam declinavit; et cui non dedit vincere resistendi præsumpta fortitudo, ne vinceretur præstitit fugientibus amica solitudo. « Morabatur, inquit, David in deserto in locis firmissimis, mansitque in deserto solitudinis Ziph, in monte opaco (*I Reg. xxiii.*) » Saul interpretatur *petitus* vel *petitio*. Per quem mundus in maligno positus videtur non incongrue designari, in cuius appetitu videtis bestialem populi multitudinem effrenari, qui justis Samuelis humili magisterio nolentes infrenari, regali potestate per plana diligunt evagari. Ziph interpretatur *fos*. Bonus ergo perfuga David qui et mundum sanctos persequentem fugere festinavit, et in monte solitudinis Ziph fugiens latitavit, ut fugitivum muniret proficiendi eminentis altitudo, et munitionem deliniret ejus altitudinis florida pulchritudo. « In monte, inquit, solitudinis Ziph, in monte opaco. » Mons iste solitarius floridus et opacus, sanctarum est eminentia Scripturarum, ad quam justus satagit se transferre, cum nimas mundanorum incursum cervicem famula non vult ferre. Quæ Scriptura, mons dicitur, propter eminentis excellentiæ dignitatem, solitarius, propter appetentium raritatem: floridus, propter morum aut virtutum quam continet floridam venustatem; opacus, propter obscuram spiritalis intelligentiæ densitatem. De quo Habacuc: « Deus, inquit, ab austro veniet, et sanctus de monte Pharam (*Habac. iii.*) » quod alia translatio habet: « De monte umbroso et condense. » Et Aggæus: « Ascendite, inquit, in montem, portate lignum, aedificate domum (*Agg. i.*) » In montem nimirum quisque sapiens tunc ascendit, cum a mundi facie persequentis Scripturæ altitudinem apprehendit; cum sub umbra ejus in florido gramine refrigerandi gratia se extendit, ejusque protectione a solis vel æstus injuria se defendit. Lignum portat, domum ædificat, cum de Scripturis exempla sanctorum præcedentium sibi sumit, et in usus suos prudenti artificio sic insumit, ut et de moribus auferat nuditatis inconvenientiam animalem, et in se domum Deo ædificet spiritalem. « Profectus autem David de monte solitudinis Ziph, mansit, inquit, in deserto Maon. Et profectus de deserto Maon, mansit in deserto Engaddi (*I Reg. xxiv.*) » Mutatio hæc locorum non desperationem timidam subsistendi, sed profectum indicat fugiendi; quia justus, etsi gaudet ad munita solitudinis se fugisse, tamen, quandiu quidquam deest, nondum satis existimat profecisse. « Mansit ergo David in deserto Maon. » Maon interpretatur *habitaculum*. Gaudet bonus perfuga non solum ad deserti altitudinem festinare, ejusque suavitate floridam ferventi desiderio prægustare; sed spiritu irremisso ibidem elegit habitare, extensus ad priora, ad ea quæ retro sunt (*Phil. iii.*), nullatenus recurrere. « Hic habitabo, ait, quoniam elegi eam (*Psal. cxxxv.*) » In deserto vel solitudine

habitabit, qui in Scripturarum scientia diligit meditari, in præceptis earum meditatione debita conversari, a contradictione linguarum, a conturbatione hominum sequestrari, et in pace et otio, proficiendi gratia, delectari. In deserto habitare populus Israeliticus non gaudebat, qui ad tenebrosa Ægypti lenocinia tumultuante animo recurrebat, qui fastidio inventæ solitudinis gravabatur, et in ea corpore, in Ægypto spiritu versabatur. « Profectus David de deserto Maon, mansit in deserto Engaddi. » Engaddi interpretatur *fontis hædi*, per quem recte baptismus accipitur, quo humilis peccator abluitur, qui, etsi de virtute proficiens in virtutem ad perfectionis cumulum promovetur, tamen juxta Christi consilium, servum inutilem se fatetur. « Cum omnia, inquit, bona feceritis, dicite: Servi inutiles sumus (*Luc. xvii.*) » Est enim baptismus ablutionis, baptismus poenitentiae, baptismus lacrymarum, baptismus qui non solum abluat immundum peccatorem, sed ablutum exhibet fervidum amatorem; dum quo amplius hyssopo humili aspersus dealbatur, eo ad diligendum amplius et fructuosius inflammatur. Quo baptismo cum pauci admodum baptizentur, tanquam in deserto manere perhibentur; quia munditia vitæ perfectioris, quasi quædam est solitudo, quam non incolit imperfectorum turbida multitudo.

541 CAPITULUM XLIII.

In qua solitudine Joannes, de quo supra diximus, habitabat, qui arcem munditiæ virtutum meritis occupabat; qui baptismo figurati venientes ad se plurimos baptizabat, eosque ad fructus dignos poenitentiae, tam verbo quam moribus invitabat. Ad quem videndum non immerito confluebant, qui fama ejus exciti formam vivendi ab eo sumere cupiebant, festinantes de locis propriis sic exire, ut et videre illum, et viso diligerent obedire. « Quid existis, ait, in deserto videre? » (*Luc. vii.*) Et recte querit quid exierint videre, interest enim plurimum quid videatur. Est visio noxia, est et utilis. Noxia quidem, cum incautus foris oculus evagatur et ad culpam videntis animus irritatur, cum ille discurrit per inutilia libertate noxia resolutus, et iste exæstuat desideriis carnalibus obvolutus. De quali visione Dominus in Evangelio: « Qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam (*Matth. v.*) » Quam visionem a se remotam Job insinuat dicens: « Pepigi fœdus cum oculis meis, ne cogitarem de virgine (*Job xxxi.*) » Contra quam orat et Propheta: « Averte oculos meos, ne videant vanitatem (*Psal. cxviii.*) » utilis autem visio est, cum sic exteriora simplex oculus intuetur, ut ad laudem Creatoris interior animus excitetur, cum per id quod ad videndum ille sollicitus aperitur, iste ad devotionem quodam velut impulsu folium reignitur. Quam Propheta, ut videtur, insinuat dicens: « Revela oculos meos et considerabo mirabilia de lege tua (*ibid.*) » Tunc quippe Deus revelare cujuslibet oculos perhibetur, cum ejus mirabilia ille diligentius intuetur, cum sanctos ejus terrenis postpositis cœle-

stia cogitantes non sufficit admirari, eos denique mirabiles et videre, et visos diligit imitari. Videbo, inquit, cœlos tuos, opera digitorum tuorum (*Psal. vii*). » Cœlorum nomine sanctos vult intelligi, extensos ad priora operante gratia spiritali, quos videre dicitur qui eorum profectibus hilarescit, et provocatus exemplo ad imitandum laudabiliter incandescit. Sic quippe visio qua justos videmus, non parum gratiæ, non profectum mediocre nobis confert, cum scilicet eorum et justitiam volumus imitari, et meritis amplioribus adjuvari. Quem profectam Christus, ut æstimo, pervidebat, cum ad videndum ubi habitaret duos in Evangelio discipulos commonebat. Dicentibus quippe illis : « Rabbi, ubi habitas? respondit : Venite et videte (*Joan. i*). » Eos autem ad videndum nullatenus commoneret, si fructum hujus modi visio non haberet; si quod foris utile prudens oculus inveniret, ad profectum interioris animi non transiret. Et Philippus Nathanaeli Christum annuntians : « Quem scripsit, ait, Moyses in lege et prophetis, invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth. » Quo respondente : « A Nazareth potest aliquid boni esse? idem Philippus subintulit : Veni et vide (*ibid.*). » Videbat et Philippus huius visioni fructum plurimum non deesse, cum oculus prudenter curiosus justum sibi diligit præsto esse, cum respuens eam quæ noxia est sæculi vanitatem, visam exterius amat interius justis cujuslibet sanctitatem. Recte igitur quærit Dominus quid exierint videre, et ostendens se scire quod quærebat, ipse sibi percunctanti non distulit respondere : « Arundinem, inquit, vento agitatum? » (*Luc. vii*.) Quæro, ait, quid exieritis videre, et quid videritis volo vos non latere, quia ille ad quem videndum vestra curiositas laudabiliter excitavit, tanquam arundo est quæ vento agitatur. Si autem quod dictum est, arundinem vento agitatum, interrogative legatur, subaudiendum est : Vere, vel, etiam, vel aliquid hujusmodi, quod interrogationi affirmando respondeat, ut cum manifesta interrogatio præferatur, subauditæ affirmationis occulta responsio consequatur. « Quid existis in deserto videre? arundinem vento agitatum? » Vere, vere, inquit, ita est, vere ad videndum arundinem existis in deserto, quia constat illum vicem arundinis obtinere, qui suos auditores prædicandi officio satagit edocere. Arundo calamus est. Arundine autem vel calamo Hebræi erant soliti scriptitare, et membranas tenues notis permanentibus exarare, ut quod latebat in profunda scientia doctiorum, ministerio calami transiret ad notitiam cæterorum. Calamus igitur vel arundo, prædicator eloquens non immerito nominatur, cujus prædicatione vivendi nobis regula demonstratur, per quem Deus leges suas in auribus nostris scribit, cujus lingua et sermone viam nobis justitiæ sic describit, ut jam nulli omnino liceat dubitare, qui loquenti aurem voluerit humiliter inclinare. Unde Propheta : « Lingua mea, inquit, calamus scribæ velociter scribentis (*Psal. xlv*); » scriba noster Deus est. scriba noster, Spiritus sanctus est,

A cujus calamus lingua est prophetalis, per quam nobis describit rectitudinem spiritalis, dum eam movet et dirigit ad loquendum, tanquam scriba calamum vel arundinem ad scribendum. Qui nimirum scriba velociter scribere perhibetur, cujus velocitas nullo repagulo colibetur, quia cum sibi voluerit calamum vel arundinem conptare, nihil ejus voluntati prævalet obviare. Unde alibi : « Velociter, ait, currit sermo ejus (*Psal. cxlvii*). » Ejus sermo velociter currit, efficaciter operatur, cum ipse calamus vel arundo impulsu vehementis Spiritus agitatur; cum ei spiritalis scientiæ gratia se infundit. **542** et ejusdem acumen scientiæ ægra conscientia non retundit; cum eum perflat auster ille fortior duri propulsor aquilonis, de quo, vel cui loquitur veri sapientia Salomonis : « Surge, inquit, aquilo, veni, auster; perfla hortum meum (*Cant. iv*). » Hujus austri forti spiramine hortus Salomonis perflatur, et vento prospero arundo vel calamus agitatur, cum factus est repente de cœlo sonus tanquam flatus vehemens, et replevit totam domum ubi erant sedentes (*Act. ii*), ut deinceps auderent coram principibus et potestatibus cum fiducia verbum loqui, imo ferventes Spiritu quæ audierant et viderant non poterant jam non loqui. Sic et Joannes arundo non incongrue nominatur, qui flatu vehementi divini Spiritus agitatur, ut imponens calcem silentio, venientes ad se populos ad poenitentiam diligat exhortari, imo non vereatur reprehensione libera Herodis adulterium execrari. Quem nimirum Joannem si ventus hujusmodi non urgeret, inter gemina viperarum positus vel taceret, vel ejus sermo commendabilem efficaciam non haberet, quia quicumque Dei Spiritu non aguntur, filii quidem sæculi contra idem sæculum vel nullatenus vel inaniter obloquuntur. « Quicumque autem Spiritu Dei aguntur, ait Apostolus, hi filii sunt Dei (*Rom. viii*); » filii vero Dei nesciunt se huic sæculo conformare, sed deformes cæteros in pulchritudinem debitam affectu sollicito reformare; et nec minis adversantium nec blanditiis adulantium incurvantur, quia bonæ arundines actu venti commendabilis roborantur. Arundo autem quæ non agitur flatu spiritus vehementis, cum innisus ei quis fuerit, frangitur, et manum transforat incumbens, quia si quis non agente divino Spiritu præsumpserit doctor esse, invenitur non tam suis prodesse auditoribus quam obesse. Recte ergo Joannes arundo vento dicitur agitata, cujus lingua adeo est impulsu divini Spiritus instigata, ut quamvis in eremo procul a tumultu civium eligeret habitare, non tamen posset ibi sub umbra nocentis silentii latitare, sed ut leo rugiens fremensque minaciter, lingua scribæ scribentis velociter, vox clamantis, præco judicis intonaret, et longe lateque torpentes populos ad salubre remedium excitare. « Agite, inquit, poenitentiam : appropinquabit enim regnum cœlorum (*Matth. iii*). » De quo bene additur : « Quid existis in deserto videre? hominem mollibus vestitum (*Luc. vii*); » vel si interrogative

dicatur, hominem mollibus vestitum? Subaudiendum est, ut suora, vere ita est, vel aliquid hujusmodi.

CAPITULUM XLIV.

Joannes quippe qui arundo dictus est agitata statu spiritus vehementis, vestitus quoque asseritur mollibus indumentis, ut sicut per, arundinem vento actam predicandi commendabilis fortitudo, sic per mollia vestimenta vivendi signetur incomparabilis pulchritudo. Solent parentes quos tenere diligunt filios, et maxime filias mollibus induere vestimentis, ut delicata earum teneritudo asperitate vestium non lædatur, et pulchritudo ingenita ornamentis cultioribus augeatur. Sic et Deus Pater quos præ cæteris diligit, vestibus induit delicatis, id est munit et venustat meritis et virtutibus accuratis, ut in earum velut molli sindone delicatior anima volutetur, et aspersa grossitudine vitiorum ejus delicatia non gravetur. Quæ si forte degenerans a nobilitate collatae sanctitatis propriæ voluntati obnoxia lapsum incurrit vitæ pravitalis, avertit plerumque ab ea Deus affectum quo eam tenere diligebat, aufertque ornatus delicatos quibus eam mollem et teneram vestiebat. Quod per Isaiam peccatrici animæ comminatur, quæ pridem in deliciis tanquam virgo tenera versabatur, nunc autem se inclinans ad infirma et egena propriæ voluntatis, meretur spoliari et re et nomine pristinae dignitatis. « Descende, inquit, virgo, sede in pulvere, sede in terra, non vocaberis ultra mollis et tenera; tolle molam et mole farinam (Isa. xlvii). » In excelso quippe fidelis anima residebat, cum quæ retro sunt oblita mandatis perfectioribus inhaerens, cum inter choros coelestium vivendi similitudine versabatur, et in carne præter carnem solius Creatoris desiderio tenebatur. Mollis quoque et tenera non immerito vocabatur, cum in abscondito vultus Dei a conturbatione hominum servabatur, cum soli juncta Christo versabatur intra thalamum nuptialem, ut nec faciem ventus urens, nec corruptor impeteret pudicitiam virginalem. Cum autem sicut Diana egressa est ad videndum mulieres extraneæ regionis, postponens claritatem internam visionis, Sichen illius, qui corruptor est virginum, immundis est amplexibus appetita, et pudore deflorato mortiferis ejus blanditiis delinita. Dicitur ergo ei: « Descende, sede in pulvere, sede in terra. » Quæ hæcenus in excelso virginalis sanctimonie merito resedisti, descende, quandoquidem deceptoris suasionibus adhæsisisti, et sede in abjecto et depresso terrenæ pravitalis, sustinens promeritum dedecus immundæ vitæ. « Non est enim, inquit, solium filia Chaldæorum (ibid.): » est quidem solium præcelsæ dignitatis filia civium supernorum, cujusmodi solio caret filia Chaldæorum, quæ privata nativa teneritudine, qua virgo nobilis vel nobilitas virginis commendatur, more ancillarum, aspero et servili operi deputatur: « Non vocaberis, inquit, mollis et tenera; tolle molam, mole farinam. » Quia contempsisti, quæ meci erat muneris, teneritu-

dinem virginalem, assume tibi gravium peccatorum molam vel circuitum sæcularem, qua premente vel potius opprimente, cogitationum multiplicitas incomprehensibilis orietur, cujus nube volatica non tam pasci, quam cæcari peccatrix anima promeretur. Ad hanc molam vel farinam compellitur misera devenire, quæ virtutum mollibus indumentis sese noluit delinire, quia et nobile otium cultus mollis et regius insignire, et servili operi videtur ignominiosa nuditas convenire. Quam nimirum nuditatem per Isaiam minatur eis Dominus se inferre, ut nudati ad opera servilia possint libertate misera se transferre, qui sensu perduto renuentes ejus molle et tenerum jugum ferre, divinae jussioni voluntatem elegerunt propriam anteferre. « Decalvabit, inquit, Dominus verticem filiarum Sion, et erinem earum nudabit, et auferet ornatum calceamentorum et lunulas, et torques, et monilia, et armillas, et mitras, et discriminalia, et periscelidas, et murenulas, et olfactoria, et inaures, et annulos, et gemmas in fronte pendentes, et mutatoria, et pallia, et linteamina, et acus, et specula, et sindones, et vittas, et theristra (Isa. iii). » Hæc sunt ornamenta quibus anima, si a Deo recesserit, denudatur; si vero in illius amore perstiterit, laudabiliter adornatur, quibus et Joannes (de quo nobis sermo est) refulgebat, sicut ei Dominus testimonium perhibebat; hominem, inquit, mollibus vestitum. De quibus mollibus et per Ezechielem dicit: « Vestivi te discoloribus et calceavi te hyacinthing, et cinxi te bysso, et indui te subtilibus, et ornavi te ornamento, et dedi armillas in manibus tuis et torquem circa collum tuum, et dedi in aurem super os tuum, et circulos auribus tuis, et coronam decoris in capite tuo, et ornata es auro et argento, et vestita es bysso, et polynito, et multicoloribus (Ezech. xvi). » His, ut dixi, mollibus indumentis erat Joannes vestitus, id est textura, virtutum varia, more nobilium insignitus, nesciens, imo respiciens aspersis et serviliis studiis implicari, eligens et commendans spiritali otio delectari. Unde Christus subjungens: « Ecce, ait, qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt (Luc. vii). » Reges dicit eos qui religioso quodam fastu subiecti vitii dedignantur, qui carnales affectus edomant, et edomitis principantur, qui ad faciendum in terra sua judicium prudenter eruditi, ad expugnandum quævis resistentia redduntur fortiter expediti. De qualibus propheta: « Et nunc reges, intelligite, erudimini qui judicatis terram (Psal. ii). » Et in alio psalmo: « Reges, inquit, terræ et omnes populi, principes et omnes judices terræ (Psal. xlviii). » Domus autem istorum regum, virtutes sunt quæ cum forti et prudenti artificio compinguntur, et connexu congruo in unam quasi fabricam rediguntur, architecto suo conferunt et validum repulsorium exteræ tempestatis, et in secreto præsidentis conscientie pacatam sedem regie potestatis. De qualibus per Isaiam: « Ædificabunt, inquit,

domos et habitabant (*Isa. lxxv*). Et per Ezechiel : *« Edificabant domos, et habitabant confidenter (Ezech. xxviii). »* Domum quippe ædificat, et in ejus habitaculo conversatur, qui virtutes congregat, et earum constanter umbraculo delectatur; qui studiose sibi virtutum merito coacervat, multoque studiosius se in illis continet et conservat. Domum autem ædificat, sed in ea non dicitur habitare, qui quod bene cœperit, non studet consummare; qui prudenter admonitus ad agendum quæ justa sunt, aliquandiu cor apponit, sed salubri proposito finem debitum non imponit. Quod quia perfectis aut electis congruere non videtur; recte per Isaiam Dominus pollicetur : *« Non ædificabunt, et alius habitabit; non plantabunt, et alius comedet (Isa. xxv). »* Edificant, sed alius habitat, plantant, sed alius comedit; qui ad construendam bonorum operum fabricam fortiter elaborant, sed laborem suum intromisso vastatore per negligentiam decolorant: qui virtutum plantaria, qui feracem in ordine vitem ponunt, sed adversus bestias et latrunculos dignam satis custodiam non apponunt. Super hoc, Scriptura (*Gen. xxv*) Jacob minorem natu videtur commendare, quia vir simplex domi elegerit habitare, cum Esau major fratrum conversatione simili non contentus, exteriora præferens, venandi studio sit intentus. Denique obstetrices in Ægypto, quia timuerunt, inquit (*Exod. i*), Deus ædificavit illis domos, vel (juxta Septuaginta interpretes) fecerunt sibi domos; similate viro sapienti qui adversus ventos et flumina quærens inviolabile firmamentum, domum suam ædificat supra petrae solidæ fundamentum. In hujusmodi domibus Deus, ut David (*Psal. xlvii*) perhibet, cognoscatur, quia ejus cognitio in profectu virtutum obtinetur; cum juxta Isaiam (*cap. xl*) quæ aspera fuerant, in plana convertuntur, id est dura et ferrea igne amoris valido molliuntur. *« Ecce, ait, qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt (Luc. vii). »* Qui enim amore divino tenere fuerint emolliti, et in abscondito secretorum digna scientia delicatius eruditi; in his esse domibus, id est virtutum meritis perhibentur, quæ nisi ab his qui prudenter seipsos rexerint, non habentur. Quo pretioso virtutum indumine quia Joannes, Christi testimonio, resulgebat, dignum

se videri populis **544** confluentibus exhibebat; scribens eis et describens erudito sermone regulam sanctitatis, doctrinamque salutarem commendans moribus accuratis. Sic enim auditorum animos ad obediendum efficacius inclinabat, cum ejus doctrinam morum suavitas commendabat; cum non satis pro imperio verbis dominantibus intonabat, sed inunctam obedientiam injungentis dilectio levigabat. Liqueet ergo diligenter intuentibus quam necessarium habeatur, ut qui cæteris imperat ab eis diligere mereatur, ut non solum ejus justitia formam præbeat sanctitatis, sed et morum gratiam in suis auditoribus affectum excitet charitatis. Denique finis præcepti ideo forte charitas perhibetur, quia sine illa præceptum perfecte non impletur; cum præceptum sit ut et sese præceptor exhibeat subditi gratiorem, et subditi affectu reciproco, vel vice debita diligant præceptorem. Quod si gratia operante contigerit, nil jucundius nil fructuosius invenitur, nil tam sibi congruum jubentis et obsequentis grata societas experitur, quia cum patet ad jubendum filium non nisi diligenti sollicitudine se inclinatum, et sinu paterno affectu filius tenero se reclinat, obedientia in neutro unde conqueratur inveniens hilarescit, et ad quævis grandia hilaritate salutariter convalescit. Si autem ira, disceptatio, potentia, fastus, contumaciter imperat, et tristitia, murmur, rixa, rancor obtemperat, profecto serena obedientiæ facies non mediocriter offuscatur, et a reatu noxiæ nec imperans nec obtemperans excusatur. Quia ergo finis præcepti est charitas de corde puro et conscientia desecata, et sine charitate non est obedientia consummata; in hujus sinu prælatus et subditus pariter requiescant, et complexu mutuo ad diligendum invicem incandescant. Qui cum se viderint perfectæ dilectionis vinculo indissolubiter colligari, et apud se tam in jubendo quam in obsequendo modum et ordinem debitum conservari, non indigebunt ultra nostris sermonibus informari, gaudentes jam se Deo, plusquam dici valet, conformari. Potest igitur hoc in loco nostra congrue responsio terminari, quam expleto negotio superfluum est amplius dilatari; cum ad hoc intentione præcipua niteretur, ut profectu congruo ad perfectum obedientia duceretur.

VI.

DE SILENTIO CLERICORUM.

PROCEMIUM.

Quæritur, fratres, quod, quibus, quando, quare silentium sit tenendum, et e regione commendabiliter seponendum, cum plerumque in Scripturis inveniat silentium approbari, plerumque vero in eisdem nihilominus reprobari. Huic autem quæstioni (ut videre videor) non potest facile respondere suosque auditores dignam satis, ad intelligentiam

promovere qui non prius elegerit sese intra claustra silentii cohibere, et in eis conversatione congrua familiarem illius notitiam obtinere. Ille enim præcipue doctor congruus invenitur, qui non tam sciamlo quam sentiendo, verum esse quod prædicat, experitur, qui non velut torrens actus hiemalibus pluviis, sola ex scientia verbosatur, sed magis ex sententiâ, velut ex fonte vivo veritatem proferre compro-

batur. Qualem se esse doctorem ille sapiens attendebat, et ut ad imitationem sui provocaret ceteros, aiebat: « Mihi autem dedit Deus dicere ex sententia (Sap. vii). » Videtis quia iste non sola ex scientia, quæ nonnunquam auditu colligitur extrario loquebatur, sed magis ex sententia quam gustus interior operatur, velut cum vinum non bonum esse scitur fama solummodo ventilante, sed esse bonum sentitur gustu perfectius judicante.

Quia igitur propositæ quæstionis arcanum meæ satis experientia non degustat, profecto ejus solutio non mediocriter me angustat, quam attendo tantis perplexitatibus implicari, ut a me inexperto non possit ad liquidum explicari. Sed quæ ad explicandum est difficilior, eo explicanti venia debetur facilior, quia eum discretæ judicium sententia non accusat, qui pro posse suo perferre onus impositum non recusat. Denique angeli non solum adgaudent et ministrant hominibus perfectæ facultatis, sed et pacem annuntiant bonæ hominibus voluntatis (Luc. ii), ut et qui meruerint perfecti esse operis, eorum adminiculo perseverent, et qui bonæ voluntatis fuerint, non desperent. Eapropter sub spe aggredior de silentio respondere, fidens in eo quem scio bonæ voluntatis hominibus præsidere, **545** qui ea bonitate, quæ sua est, vel aggredienti gratiam ministrabit, vel insufficienti veniam non negabit.

CAPUT PRIMUM.

Silentium quidem a religiosis viris non molliocriter commendatur, in claustris religiosis diligentius conservatur, nullumque claustrum dignum satis laude nostris jam temporibus perhibetur, in quo diligenti custodia regulare silentium non tenetur. Est enim, ut Isaias dicit (cap. xxxii), justitiæ cultus silentium, quia qui justitiæ exhibere curat obsequium, non potest apud eam sufficientem gratiam invenire, si quidquid in os venerit, præsumit effluere. Et revera cum plurimi ad vivendum juste et regulariter congregantur, et in eodem conclavi propter metum Judæorum clausis foribus demorantur, non facile cohibent linguas mobiles ne rixentur, si non a vaga licentia loquendi, indicta lege silentii cohibentur. « Cum enim sit inter vos zelus et contentio, ait Apostolus, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? » (I Cor. iii.) Necessario igitur ad vivendum regulariter congregati, loro silentii colligantur, ut cum religionis gratia homines non hominibus fabulantur, in secreto cordis sui Deo familiaris colloquantur, ejusque spiritali colloquio, non homines, sed dii effici mereantur. Verumtamen ad promerendam hujus muneris gratiam non satis oris silentium invalescit, nec quoties tacet lingua, totiesque interior animus conquiescit, imo plerumque quo tenacius illa exterius obmutescit, eo iracundius ille interius exardescit. Si autem eandem iracundiam, qua laborat, rupto silentii obice verbis perstreptibus evaporat, nimirum velut hylcus erumpente sanie, detumescit, sensimque velut fornax aperto spiraculo refrigescit. Quodpropter, ut video,

A non semper oris silentium commendatur, nec in paginis Scripturarum solum istud silentium nominatur, imo potest et in illis aliud silentium reperiri, et forte in se ipso quisque diligentius experiri.

CAPUT II.

B Est quippe in Scripturis genera silentii mihi invenire, quorum singulatim si quis velit evidentius definire, poterit quidem illud per oppositum et melius providere, et audientibus pleniorum ejus intelligentiam exhibere. Est enim silentium a locutione. Est silentium a bonis. Est silentium a malis. Silentium a locutione, est cessare vel quiescere a loquendo. Locutio autem alia sit verbis, alia sit signis. Quæ autem sit verbis tam proprie generaliter locutio nominatur, ut eam dici locutionem dubitare nec simplex quispiam videatur, et plerique æstimant ob hoc esse humano generi traditum ut loquatur, ne velut inter pecora sic inter homines silentium teneatur. Et revera Deus in creatione mundi priusquam diversi generis animantia fecit muta, quæ novimus vel in terris, vel in aquis, vel in aere distributa, et eadem non propter se, sed propter futurum hominem instituta, ad extremum hominem ad imaginem suam fecit, quem cæteris, tam bestiis quam piscibus et volatilibus sic præfecit, ut ratione præditus ad serviendum Creatori intelligeret et diligeret se creatum, et eidem sic creato exhibent cætera irrationabilia famulatum. Est autem ratio, virtus quædam et discretio naturalis, qua bonum a non bono, et justum ab injusto discernere potest natura spiritalis, qua Deus qui est spiritus veraciter creditur insigniri, et ipse eam cæteris vel humanis, vel angelicis spiritibus voluit naturaliter impertiri. Dedit enim creator spiritus creati, angelorum vel hominum spiritibus rationem, per quam boni et mali haberet naturaliter notionem, ut cum hujus beneficio inter justum et injustum facerent discretionem, ex adjuncti libertate arbitrii inclinarent sese ad propositam optionem. Verum quidam angelici spiritus eadem ratione et arbitrio male usi, de superna luce beatitudinis in profundæ miseræ tenebras sunt detrusi, ibique apud eos inolita ratio quidem mansit, sed erga suum Creatorem obsequium eorum rationale non permansit. Alii vero sicut ex conditione rationales spiritus exsisterunt, sic in obsequio Creatoris rationabiliter perseverant, et suorum concivium non secuti, pleniorum sunt gratia perseverandi meritum assecuti. Hi divinam voluntatem mundo et spiritali oculo contemplantur, et suas invicem conscientias, inolito quidem acumine speculantur, nec egent ut aliquid verbis perstreptibus doceantur, neque, ut locutione media, quidquam, vel a Deo, vel ab invicem jubeantur. Quia enim tegumentis non sunt corporis obvoluti, sed ab omni mole, vel crassitudine penitus absoluti, spiritali vident subtilitate quod eis divina gratia præostendit, et amoto prorsus velamine, alter alterius nudam conscientiam deprehendit. Post quorum creationem, de limo terræ Deus hominem figuravit,

eique figurato rationem vitæ, spiritum inspiravit, ut ex grato beneficio primæ suæ creationis, factoris factus ad imaginem, capax existeret rationis. Homo ergo sicut et angelus, rationalis existit ex natura, sed humanam carnem habens, quod non angelica creatura cujus carnis involuero rationalis anima tegebatur, et non ipsa, sed terrenum ejus **546** opertorium videbatur. Unde visum est congruum benignissimo Creatori, et omnium, quæ creavit fidelissimo provisorio, ut homini qui ex anima, constabat et corpore loqui daret, eique naturalem quodammodo loquendi habitudinem assignaret, ut cum ex ratione quid conciperet utile, vel honestum, loquendo homo homini faceret manifestum. Decebat quippe sic inter homines gratum commercium celebrari, sic eos pariter locutione media sociari, ut cum apud se eorum conscientie superducto carnis indumine legerentur, ad mutuam foras notitiam assumpto vocis vehiculo facile perferrentur. Denique propter hominem qui naturali donatur ratione, et ad proferendum rationis consilium necessario, dictum est, utitur et sermone; ipse quoque Deus et angelus plerumque verbis sonantibus sunt locuti, et, quæ homini necessaria fuerant, modis congruentibus exsecuti. Quos cum spirituales, imo spiritus, locutione vocali certum sit non egere, tamen propter homines voluerunt nonnunquam visibiles et audibiles apparere; et assumpta materiali voce, et forma tales sese ad horam exhibere, ut eos posset homo, et audire corporaliter, et videre. Hinc est quod in paradiso cum Deus primum hominem collocavit, quæ nimirum innumeris, et fructiferis arboribus abundavit, quibus earum vesci deberet, eidem homini Deus materialibus verbis dixit, lignum autem scientie boni et mali loquendo nihilominus interdixit. « Ex omni, ait, ligno quod est in paradiso, comede, de ligno autem scientie boni et mali non comedas, in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris (Gen. 2). » Quia enim Deus hominem fecerat capacem rationis, et ad proferendum, ut dictum est, arcanum, officium dederat et sermonis, ut ei condescenderet, voluit ipse quoque materialibus verbis uti, ut evidentius edoceret acceptis illum beneficiis non abuti. Sic nimirum antiquis Patribus audibilem sese Deus, vel angelus pridem exhibuit, et in qua voluit forma visibilis plerumque apparuit, assumens ad tempus, in qua videri et audiri posset, materialem quamlibet creaturam, qui erat invisibilis et inaudibilis per naturam. Quod etiam Adam videtur innuere, cum post peccatum compertam nuditatem conatur abscondere, cum vocem Dei deambulantis in paradiso perhibet se audisse, et aspectum illius propter novæ nuditatis ignominiam timuisse. Dicenti enim Deo: « Adam, ubi es? respondit: Domine, audivi vocem tuam, et timui eo quod nudus essem (Gen. 3). » Audivit ejus vocem, et ab eo videri se timuit, a quo autem visus erat, sed videri sese non puduit; quia ante peccatum nullam repugnantie sentiret in corpore læsionem, cor-

poralem non timebat Dei vel angeli præsentis visionem. Postquam vero suasionem mulieris salubri decidit a præcepto, divina ultione rebellionem pertulit a subjecto; et male communitus intemperantiam sequi ducem, implevit quod post dictum est, « qui male agit, veraciter odit lucem (Joan. 3). » Fugit ergo, et in umbra sub ficulneis frondibus delitescit, nec tamen ideo divina benignitas obmutescit, sed latentem inveniens alloquitur, et arguit, et revocat ad salutem, et ad medelam muneris, indicit vanitatis non spontaneam servitutem. Eodem modo et ad Cain locutus fuisse perhibetur, qui eversus invidia fratrem immeritum occidere non veretur, et requisitus ubi sit, se scire contumaciter distulit, ne scelus perpetratum confessione debita humiliter expiatur. Postmodum vero Jacob revertenti de Mesopotamia in forma viri angelus non solum se videri, sed et passus est corporaliter se teneri, et cum illo usque mane mirabili mysterio luctabatur, et inter luctandum, quæ satis vobis nota sunt, loquebatur. « Dimitte, ait, me; jam enim ascendit aurora (Gen. xxxii). » Et iterum: « Quod tibi nomen est? Non vocaberis ultra Jacob, sed Israel erit nomen tuum (ibid.). » In Novo quoque Testamento facile est tale quid invenire, cum Zachariam altari assistentem legitur Angelus convenire, eique veterano Joannem prænuntial nasciturum, et infirmatum fide usque ad id temporis sub silentio permansurum (Luc. 1). Paulo post ad Mariam angelus Gabriel destinatur (ibid.), et in viri specie, Virgini solitarie præsentatur, salutatur, et cum ea jam esse Dominum protestatur, expavescentem refovet, et asserit de Spiritu concepturam, suumque, et omnium Salvatorem novo genere parituram. Alias tam in Novo quam in Veteri Testamento invenitur angelus apparere verbisque materialibus colloquium hominibus exhibere, ut sic illis suam, vel Dei notam faceret voluntatem, qui propter notitiam occultorum, sortiti sunt loquendi facultatem. Felices quidem, si sic hujus gratia muneris essent usi, ut a notificandis illicitis abstinerent, collato beneficio non abusi, si locutionis adminiculo alterutrum noxia non docerent, nec ad iram, Dominum suis muneribus commoverent. Esset enim tunc omnis locutio commendanda, multoque silentii repagulo coaretanda, quia nec mortiferum proferret quisquam verbum, pro quo damnari mereretur, nec saltem otiosum, pro quo rationem reddere cogeretur.

CAPUT III.

Verum in secunda mundi ætate, cum una eademque lingua omnes ubique gentium loquerentur, et accepto beneficio quidam perversus cæteris uterentur, divina **547** censura voluit eos a proposito revocari, et confundens linguam eorum, fecit eos ab invicem separari. Volebant enim turrim miræ magnitudinis ædificare, cujus posset altitudo cælorum altitudini propinquare, ut hoc facto, nomen eorum fama celebri vulgaretur, et ad longe postfuturos, monumentum præsumptæ malitiæ trans-

ferretur. « Venite, inquit, faciamus nobis civitatem et turrim, cujus culmen pertingat ad coelum, et celebremus nomen nostrum antequam dividamur in universas terras (*Gen. 11*). » Perversa locutio. Perversa, inquam, et digna cui silentium imponatur, ut ope silentii affectata perversitas seponatur, ne sibi vel innocua vel forte proficua videatur, si, quod verbo protulit, explere operibus permittatur. Malitia enim cui favet quæsitæ societas et assistit, prolata in medium, ab incepto facile non desistit; si nequam ejus proposito manus valida non resistit, et quod illa molitur instruere, hæc destruere non persistit. Quod intuens Dominus: « Coeperunt, inquit, hoc facere, nec desistent a cogitationibus suis, donec eas opere compleant. Venite igitur, descendamus et confundamus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui (*ibid.*). » Ræcte sic peccantes Deus voluit sic punire, ut quod videbat in malum sibi invicem unanimo spiritu consentire, et ad perficiendum quod male conceperant, verbis efficacibus alterutrum irretire, in lingua percutiens cogeret eos voces mutuas non audire, ut auditu repercusso nescirent et desisterent invicem obedire. Sed melius et culpa et pœna culpæ congrua poterit pervideri, si (quæ paulo supra dicta sunt) seriatim placeat recenseri in quibus invenitur ortus malitiæ, et tantus ejusdem profectus contineri, ut a justo vindice vel nequeat, vel non debeat diutius sustineri. Nam et Apostolus: « Mali, inquit, homines proficiunt in pejus (*II Tim. 3*). » Et Dominus per prophetam: « Laboravi sustinens (*Jer. 6*). » Loquens igitur Scriptura de filiis filiorum Noe, qui et illis post diluvium oriuntur, et in multas gentes et populos, per terras et insulas dividuntur, mystico demonstrat sermone quo ordine malitia eorum excreverit, et ad quam superbiam malitiosa impietas nefario progressu devenit. « Cum proficiscerentur, inquit, de oriente, invenerunt campum in terra Sennaar, et habitaverunt in eo (*Gen. 11*). » Nimirum propter ortum solis oriens nominatur, quod ex ea scilicet parte, sol ad nos rediens oriatur, qui ortu suo nocturnas tenebras velut increpat et retundit, et tersa mundi caligine diurno fulgens lumine se infundit. Eapropter per orientem non incongrue divina illustratio designatur, per quam depulsa nostra cæcitate, nobis Sol justitiæ præsentatur, ut deinceps non noctis, non tenebrarum filii caligemus, sed induti « arma lucis, sicut in die, honeste ambulemus (*Rom. 13*). » De quo Zacharias: « Visitavit, inquit, nos oriens ex alto (*Luc. 1*). » Sedentibus enim in tenebris et umbra mortis, lux orta est eis (*Isa. 9*). Et ad veræ lucis ortum quisque divino doctus spiritu se gaudet convertere, ut oculis et manibus oblatam possit eandem excipere, imo ut ejus facie illius facies requiratur, et quæsitæ, a quærente nullatenus avertatur. « Exquisivit te, inquit, facies mea; faciem tuam, Domine, requiram (*Psal. 27*). » Quo fine? quo fructu? subjunxit: « Ne avertas, inquit, faciem

tuam a me (*ibid.*). » A facie etenim requirente suam Deus faciem non avertit, sed ad illam præstolantem grato munere se convertit, et ostensus quodammodo præstolanti, de virtute illam provelit in virtutem, virtutumque merito perducit postmodum ad salutem. Unde Propheta: Domine, inquit, Deus virtutum converte nos, et ostende faciem tuam, et salvum erimus (*Psal. 138*). » Ac si dicat: Convertite nos, et convertero ad nos, ut cum tua facies nostræ per fidem illuxerit faciei, assequi mereamur promissæ gloriæ speciei. In hujus typo rei, cum adesse nobis divinam gratiam deprecamur, cum vel stamus in oratione, vel forte flexis genibus incurvamur, versi corporaliter ad orientalem plagam quasi videre occasum recusamus, ut habitum mentis nostræ situ corporis ostendamus. Debemus enim velut detrimenta, occiduas peccatorum tenebras adversari, et ortum solis justitiæ, converso ad eum desiderio præstolari, ut ille adveniens, id est exoriens, nos conveniat non aversos, sed illustrantis gratiæ convertat faciem ad conversos. Juxta quod scriptum est: « Convertimini ad me, et ego convertar ad vos (*Zach. 1*). » Et Jeremias: « Circumspice, ait, Jerusalem ad orientem, et vide jucunditatem quæ veniet tibi (*Baruc 4*). » De hoc oriente prædictus ille populus dicitur proficisci, cum lucem veram quæ conversos ad se illuminat, voluntate propria inventus est oblivisci, nec timuit superbo spiritu apostasiæ crimen incidere, id est averti a Deo et in suas adinventiones præcipiti clapsu decidere. « Initium enim superbiæ, apostatare a Deo (*Ecccl. 10*). » Forte de hoc oriente et Balaam ariolus venisse memoratur, cum a Balac rege Moabitarum ad maledicendum filiis Israel invitatur, cujus faciei divina satis facies non illuxit, dum illius respectu manus iste ab omni munere non excussit. « De Aram, inquit, adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus orientis. (*Num. 22*). » Neque enim vocanti Balac assensum Balaam præbuisset, si aversus a sole justitiæ non fuisset, nec in populum, cui Dominus benedixit, affectu malevolo defecisisset, si non montes orientis, id est justitiam reliquisset. « Justitia, inquit, tua sicut montes Dei (*Psal. 88*). » De qualibus orientem relinquentibus Dominus 548 per Jeremiam: « Venerunt, inquit, ad me tergum et non faciem (*Jer. 3*). » Et infra: « Dorsum, ait, et non faciem ostendam eis in die perditionis eorum (*Jer. 18*). »

CAPUT IV.

« Cum autem proficiscerentur illi filii Noe de Oriente invenerunt, inquit, campum in terra Sennaar (*Gen. 11*). » Relicto quidem Oriente vel montibus Orientis, campus recte in terra Sennaar invenitur, quia lata et spatiosa via est per quam ad mortis præcipitium devenitur, et perversus animus non curans facie veri luminis illustrari, per planitiem voluptatum habentis gaudet laxioribus evagari. Campus quippe in Scripturis aliquoties commendatur, et per eum humilitas vel morum æqualitas designatur, quia tumoris asperitate relicta, planities

humilitatis appetitur et fraterna dilectio composita A
 morum æqualitate acquiritur. « Ego, inquit, flos
 campi (Cant. II). » Et Propheta: « Ambulavit, inquit,
 verbum et exivit in campos, » id est humilibus et
 mansuetis apparuit. De quibus alius Propheta:
 « Invenimus, inquit, eam in campis silvæ (Psal.
 cxxxii). » Campi silvæ nationes esse gentium perhi-
 bentur, quæ in adventu Christi asperitate peccato-
 rum faculti se silvescere humiliter contententur, et
 humilis merito confessionis fideliter et salubriter
 complanantur, ut tanquam amarus oleaster in olivæ
 dulcedinem inseri mereantur. Et ad Ezechielem
 Dominus: « Egrederere, ait, in campum et ibi loquar
 tecum. Et egressus sum, inquit, in campum et ecce
 gloria Domini stabat quasi gloria quam vidi juxta
 flumen Chobar (Ezech. III). » Campus iste non incon-
 grue signat latitudinem charitatis, ad quam si quis
 egreditur de latibulo vel angustia terrenæ et propriæ
 voluntatis, sentit sibi Deum loqui, Deum sibi plenius
 apparere, imo in se illum, et in illo nihilominus se
 manere. « Deus quippe, ut legitur, charitas est, et
 qui manet in charitate in Deo manet, et Deus in eo
 (I Joan. IV). » Ideo Apostolus Corinthiis tanquam
 filiis: « Vobis dico, dilatamini, et vos (II Cor. VI), »
 ac si dicat: Exite de angusto gurgustio affectuum
 terrenorum, et transite ad amorem, et desiderium
 æternorum, ut cum hujus vos mandati exceperit
 florida latitudo, liberius et plenius divinæ majestatis
 gloriosa vobis appareat magnitudo. Aliquando vero
 per campum libera vitiorum signatur latitudo, cum
 animæ peccatrici, vel aspera vel angusta videtur
 virtutum altitudo, et non valens, vel non volens ad
 illius eniti arduam gravitatem, in se ipsa recidens,
 diffusam peccandi amplectitur libertatem. Hinc est
 forte quod Josias justus rex cum in campo Mageddo
 præliatur, spe frustratus victoriæ, a sagittariis
 vulneratur, et inde triumphantibus adversariis mor-
 tuus reportatur, unde non solum vitam, sed et vic-
 toriam referre inaniter arbitratur. « Perrexit, in-
 quit, ut dimicaret in campo Mageddo, ibique vulne-
 ratus a sagittariis, mortuus est (II Par. xxxv). » Et
 in libro Regum: « Portaverunt, inquit, eum servi
 sui mortuum de Mageddo (IV Reg. xxiii); » inter-
 pretatur Mageddo *tentatio*. Tentatio autem est, quid-
 quid nobis videmus temporaliter aridum, in cujus
 appetitu cum volumus quasi victoriam obtinere, D
 asperam et angustam religionis intimæ proponimus
 disciplinam, et optatus exteriorum successus spiri-
 tualem nobis vertitur in ruinam. In campo igitur
 quasi Josias rex justus occiditur, cum in diffuso
 exteriorum appetitu, nostræ, si qua est, justitia
 mentis opprimitur, et de Mageddo, id est de tenta-
 tione, morte subita reportatur, cum ab his quæ
 appetit, spe cassata, mens interior repulsatur. De-
 nique poeta quidam:

*Bella, inquit, per Emathios plus quam civilia campos,
 Jusque datum sceleri canimus.....*

(LUCAN. Pharsal. I, 4.)

patenter insinuans et Emathios, id est sanguineos

campos nihil prosperum designari, in quibus inve-
 niuntur scelus et bella plus quam civilia jure injurio
 principari. Rex quoque Nabuchodonosor auream eri-
 git statuam in campo Duram provinciæ Babylonis
 (Dan. III), sonituque multiplici ad adorandum eam
 invitat homines ejusdem regionis, volens profecto,
 ut cum ejus imperium advocata convenerit multitu-
 do, grato eam sinu excipiat tam loci quam idolola-
 triæ latitudo. Attamen tres pueri Sidrac, Misach et
 Abdenago regis imperium execrantes, non tam ejus
 statuam, quam Deum verum cultu debito venerantes,
 malunt tribulationis caninum sustinere divini amo-
 ris nexibus compediti, quam percurrere propositam
 idololatriæ latitudinem expediti. Hujusmodi et cam-
 pus iste est quem supradicti homines invenerunt,
 qui aversi ab oriente occasum errore devio quæsie-
 runt, et in tantam malitiosæ mentis latitudinem sunt
 diffusi, ut cœlum vellent impetere inaudita præsum-
 ptionis caligine circumclusi.

CAPUT V.

« Invenerunt, inquit, campum in terra Sennaar
 (Gen. II). » Recte in terra Sennaar tam perversa in-
 veniri dicitur latitudo, quia ubi et deperit virtutum
 spiritualium fortitudo, et habetur contemptui bonæ
 opinionis ingenua claritudo; ibi regnum obtinet
 infrenis et indomita sceleris amplitudo. Sennaar
 interpretatur *excussio dentium*, vel *setor eorum*.
 Dentes, quasi molæ sunt, quibus panis molitur et
 teritur, ut ad ventrem possit convenientias pertrans-
 ire, vitalemque illic succum venis concurrentibus
 impertire, ut hujus alimonia illarum ministerio per
 membra cætera diffundatur, qua diffusa corpus totum
 salubrius et robustius vegetatur. Panis autem, di-
 vina 549 Scriptura est quæ interiorem hominem
 debet erudire, ut in virum perfectum congruis possit
 gradibus pervenire, quia, et subtracto Scripturarum
 pane, jejunos et abstinens infirmatur, et eodem
 avidius sumpto invalescens cor hominis confirmatur.
 Dentes vero quibus idem Scripturarum panis atte-
 ritur et in ventrem memoriæ vitalis cibus trajicitur,
 intelligentia et diligentia non fallaciter æstimantur,
 quæ sibi invicem occurrentes profectum nobis salu-
 tiferum operantur. Cum enim animo nostro intelli-
 gentia quasi desuper nobis datur, si eidem nostra
 quasi deorsum diligentia substernatur, sit nimirum
 molitio vel contestio gratiosa, nostroque spiritui ad
 vivendum spiritualiter fructuosa. Intelligentiam
 quippe quæ potest et ingenium nominari, non nostro
 nobis arbitrio, sed divino munere constat dari: et
 ob hoc dens molaris superior non incongrue repu-
 tatur, qui utpote dignior, nostro esui, id est nostro
 profectui principatur. Diligentia vero (vel si placet,
 ut magis studium nuncupetur) nostro quasi arbitrio
 naturalibus intelligendi viribus adhibetur, et hæc
 potest merito molaris inferior nominari, qui supe-
 riori occurrens, invenitur pariter operari, unde Pro-
 pheta: « Da mihi, ait, intellectum et scrutabor
 legem tuam (Psal. cxviii). » Cum enim intellectum
 a Deo postulat sibi dari, et consequenter spondet

legem ejus diligentī studio se scrutari, insinuat et Dei esse proprium, ut intellectum homini largiatur, et suum esse hominis, ut studio prosequatur intellectum, verumtamen et intellectus, et studium, nisi divino munere, non habentur, et alterutrus beneficio proficiunt et augentur, quia et cum inquisita quis intelligit, ad inquirendum studiosius incitatur, et inquirendi studio ipsa intelligentia declaratur. Hujusmodi vero dentes, qui et nobis non nisi divino munere, conferuntur, et ad perfectum nostro sine opere non feruntur, sicut pia humilitas sanos efficit et confirmat, sic nimirum superbia eosdem excutit et infirmat. Tunc enim proficere, et in profectu persistere studiosum ingenium, vel ingeniosum studium invenitur, cum mens proficere cupientis humilitate debita praevenitur; cum scilicet eo intuitu panem appetit frangere Scripturarum, ut ea fractione operetur salutem animarum. « Operamini, ait, non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam (Joan. vi). » Imo propheta cum dixisset quod praemissum est: « Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam, » subjunxit: « Et custodiam illam in toto corde meo (Psal. cxviii); » plane ostendens quia non ob aliud, intellectum desiderat obtinere, non ob aliud scrutandae legi promittit se studium adhibere, nisi ut ejusdem legis cognitae possit custos efficacior inveniri, quae, nisi cognoscatur, non potest custodiri. Cum vero adversus Deum mens interior intumescit, et operante superbia divinae legis custodiam perhorrescit, ipsa ejus intelligentia, si qua forte naturaliter inerat, tenebrescit, et diligentia perscrutandi opprimente contemptu, et fastidio evanescit. Et dum eadem superbia resipiscere non curat in melius, sed obstinata malitia proficere studet in pejus, eos quos praediximus dentes non solum concutere, sed et concussos gaudet excutere, ut nec studio exercere diligat intellectum, nec intelligat se vergere miser animus in defectum. Excussis autem dentibus, id est intelligentia et diligentia profligatis, quibus et diligentius intelligi et intelligentius diligere debuit cibus solidus veritatis, idem miser pascitur inani pabulo falsitatis, et in ea constituit sedem sibi peremptoriae firmitatis. Sicut enim veritatis alimonia nutritur et perficitur commendabilis fortitudo, sic vanitatis seductoria coalescit quaedam contraria firmitudo, ut perversus animus a proposito non possit revocari, sed in caeco profectu malitiae sese gaudet confirmari. Haec est terra Sennaar, pertinax videlicet obstinatio pravitalis in qua gradum stabilem se figere mens plena vanitatis, quae neglecto et projecto intellectu et studio spiritualium mandatorum, caeco fertur impetu per optatam latitudinem vitiorum. De qua Apostolus: « Evanerunt, ait, in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum (Rom. 1). » Sed quoniam, ut dictum est, Sennaar interpretatur fetor eorum, sciendum quod haec quoque interpretatio non abhorret a moribus iniquorum qui, etsi habent intelligentiam et adhibeat diligentiam in Scripturis, tamen caelestia non aman-

tes immergunt animum transitoris. Sunt quippe nonnulli quorum naturalis intelligentia non caecatur, sed de die in diem adjuncto labore, et studio declaratur multamque scientiam diligentī sibi sollicitudine coacceryant, sed praecipua justitiae, quae scientia comprehendunt, moribus non observant; non enim ut vivant sanctius, appetunt multa scire; sed transitoris voluptatibus suam volunt scientiam deservire, videlicet ut per eam possint efficacius ad lucra temporalia pervenire, aut cum caeteris vel forte praeter caeteris tumentis supercilio superbire. Et dum haec intentio miseram intrinsecus mentem rodit, et ad notitiam caeterorum manifesta per opera foras prodit, ipsa intelligentia, ipsa ejus diligentia, quae ad sciendum proficere videbantur, tam sibi quam caeteris ad vivendum nocere comprobantur. Illas quidem non obcaecatio velut excutiens longe facit, sed praesentes pravae intentionis vermiculus putrefacit et forte salubrius eas quispiam non haberet, quam tumentes humore noxio, et putredine corruptas obtineret. Plerique dentium infirmitate vexati, cum eos festina medicatio non restituit sanitati, utilius judicant eos penitus extirpare, quam illorum et sufferre dolorem, et letorem colloquentibus propinare. Sic nimirum cum intellectu et studio, Scripturarum scientiam quilibet comprehendit, si secundum easdem Scripturas vivere non contendit, tam sibi quam proximis obesse plurimum comprobatur, dum et scienter peccat, et ejus pravitate proximus inquinatur. Qui enim bonum Christi odorem in omni loco debuerat se praebere, vice versa invenitur fetorem noxium exhibere, cujus dentes cum avarae vanitatis vermiculo corroduntur, os grandescit, verba tument, auditores propinata putredine corrumpuntur. Unde Scriptura: « Dixit, inquit, Balsam filius Beor, qui novit doctrinam Altissimi, et visiones Omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos (Num. xxiii). » Iste videns Omnipotentis visiones inquisitione sollicita quae justa fuerant, intellexit, sed ad faciendum ea miserae voluntatis aciem non direxit, imo apertis oculis in avaritiae ruens incendium, regi Balac in mortem Israel execrabile dedit consilium. Ad hujusmodi Sennaar dicuntur reprobi devenire, et in ea campum, id est quaesitam peccandi latitudinem invenire, inventamque non festinant unius diei spatio more hospitem pertransire, sed in se diuturnam habitationem, civitatem decernunt stabilire: « Invenierunt, ait, campum in terra Sennaar, et habitaverunt in eo (Gen. 11). »

CAPUT VI.

Habitatio haec morosam significat mansionem, cum videlicet animus in proposito divinam vel facit vel disponit facere stationem, cum diligens id quod male aut bene appetit, vel ei datum est obtinere, ab eo pedem, vel affectum non vult prece, non pretio, non minis aliquibus retorquere. Unde Scriptura de malis habitatoribus loquens: « Jebuseum, inquit, non deleverunt filii Benjamin-

peccatum Domino veraciter adversetur, et qui ei laxat lora, contra Dominum operetur; Dominoque displiceat non solum secans persecutionis apertæ ferramentum, sed forte nihilominus molle fallacis obsequi blandimentum. Plerumque enim quem strepens persecutio non attrivit, repens adulatio enerviter emollivit; et qui tonante sævitia, nec ad modicum declinavit, sibilante fallacia prurientem auriculam inclinavit. Cujusmodi pestem linguæ blandæ, noxiæ, decepturæ, tanquam solum venenosum distillantem de labiis meretricis; Propheta recte sentiens exsecratur, et a se amoveri voce sollicita deprecatur. « Oleum, inquit, peccatoris non impinguet caput meum (*Psal. cxi*). » Peccatoris oleum sermo est blandientis, fabricatus et prolatus juxta placitum prurientis, quo dum caput illius, id est mens interior impinguatur, totum corpus operum perfusione noxia prægravatur. Orat ergo Propheta, ne cordi sue serpentina mollities tractu lubrico se infundat, virtutumque operibus virus noxium superfundat, et non solum sibi pruritus noceat audiendi, sed et suis familiaribus **537** prompta perniciis obsequendi. Intelligit enim luem istam jus sibi non modicum inter subditos obtinere, dum sermone gratioso student majoribus complacere; et inter majores posse raros admodum inveniri, qui non sibi favorabili obsequio gaudeant obediri. Unde quanta plerumque perniciis prosequatur, Scriptura canonica manifestius protestatur, quæ nimirum Joas regem Juda dicit ad idololatriam devenisse, sed prius principes suos adulatoris eum obsequiis delinisse. « Ingressi sunt, inquit, principes Juda, et adoraverunt regem, qui delinuit obsequiis eorum acquievit eis (*II Par. xxiv*). » Quo fructu autem, et illi regem voluerint delinire, et rex delinientibus consentire, subjecit Scriptura: « Et dereliquerunt, inquit, templum Domini Dei patrum suorum, servieruntque lucis, et sculptilibus (*ibid.*). » Videtis lingua mollis adulationum auriumque prurigo, cujus mali fons quidam fuerit et origo, et propter susceptum fallacis obsequii lenimentum, tam rex quam populus incurrerint idolatriæ detrimentum. Qui adeo de malo in pejus profecerunt, ut ad Deum quem dereliquerant non redirent, prophetasque sibi missos a Domino non audirent; imo Zachariam prophetam populus juxta regis imperium præsumpsit lapidare, quia illos ab idololatria voce libera nisus est revocare. « Mittebat, inquit, eis prophetas, ut reverterentur ad Dominum, quos protestantes illi audire noluerunt. Qui congregati adversus miserunt lapides juxta regis imperium et interfecerunt eum (*ibid.*). » Quia ergo juxta quemdam comicum, veritas odium parit, obsequium amicos; pauci veritatis gratia volunt majorum odia sustinere, multi festinant eis blandiendi obsequio complacere, eligentes eorum utique fieri familiares et amici, quam veritatem ingrati proferendo non sufferentibus inimici. Et quoniam vix auter Petrus invenitur, qui Paulum arguentem sufferens patienter (*Gal. ii*), vix est Paulo quisquam

A similis qui Petrum arguat confidenter sed sic nobis subditos dare volumus operam sanctitati, ut ingrati veritatem nostræ non præferant voluntati. Enim vero neque hæc majoribus obedientia, est requirenda, nec eis requirentibus exhibenda; sed illa potius cujus integritas non sustinet assuto panniculo deturpati, cujus nescit veritas blandis sermonibus adulari. Cum enim ad hoc quisque religiosus jubeatur majoribus obedire, ut obedientiæ merito divinam possit gratiam invenire; certum est tam prælati quam subjectis nullatenus expedire, ut ad quidquam aliud, vel jubendo, vel obsequendo studeant pervenire. Si autem major in jubendo, et regulæ diligat veritatem, et non suam, sed Dei diligentius eligat voluntatem, non erit tanquam homo nostri similis respuendus, sed tanquam Deus cujus vicem obtinet audiendus. Etsi enim eis qui nihil aliud vovit quam propositam regulam se tenere, hujus lege voti ad ulteriora non possumus cogendo promoveri; tamen is qui perfectus obediens vult haberi, angustiis voti finibus non debet cohereri, sed diffusa in eo plenius charitate, ad majora proveli libera voluntate. Auctor quippe Regulæ, etsi noluit ut contra eam quidquam auderemus, non tamen prohibuit quin super eam plura faceremus; sic volens regulares observantias non tenere, ut tamen nollet a superabundantia prohibere. Et cum ad illas jam nos quidam voti compellat necessitas, ad hanc charitatis liberæ ducit suavitas, nec majoris est meriti quod flagrantia charitatis gratuito nos facit obedire, quam quod suscepta Regula quæ vovimus, non sinit præterire. Quam obedientiam, ut videtur, Apostolus designavit, cum loquens de Onesimo Philemonem discipulum commendavit. « Confidens, ait, in obedientia tua scripsi tibi, sciens quoniam et super id quod dico facies (*Philem. xxi*). » Super id igitur quod suum nobis auctor regulæ commendavit, super ea quæ nobis nominatim vivendi præcepta promulgavit; bonus obediens non refugit operari, nolens voti finibus avarus redditor angustari; sed erumpens in quandam planitiem interminæ largitatis, quidquid præcipitur promptus aggreditur affectu charitatis; quidquid enim homo præcipit vice Dei, quod tamen contrarium non sit ei, quod constat, nec mandatis majorum authenticis obviare, nec a recte vivendi Regula deviare; debet subditus, non adversus id quamvis subitum et forte insolitum disceptare, sed auro fidei tanquam divinum oraculum acceptare.

CAPITULUM XLI.

Sic filii Jonadab præceptum patris grave et insolitum audierunt, et auditum constantia inflexibili tenuerunt; quo præcepit eis ut vinum deinceps non gustarent, nec in domibus, sed in tabernaculis habitarent. Quod, etsi noverant sibi a Deo nullatenus hoc indictum, tamen patris tenuerunt immobiliter interdictum, scientes quia debent filii parentibus obedire, nisi forte cum parentes Deo constat jubendo contraire. Et quoniam qui recte de virtute proficiunt

in virtutem, intra degenerem et angustam retineri non sustinent servitutem; pulchre isti qui obediens fuisse memorantur, filii Jonadab appellantur: Jonadab interpretatur *spontaneus*. Filii ergo spontanei sunt, qui præscriptis nolunt voti finibus coartari, sed in campo liberiore affectu spontaneo dilatari; dum non solum **538** quæ Deus jubet satagunt adimplere; sed nihilominus, et quæ homo quem constat jubendi ministerium obtinere. Cui enim vicem suam, vel ministerium voluit impertiri, in co se, et sperni asseruit, et audiri, ut nec propter ministerium homo si contra Deum jusserit audiatur, nec quia homo est, si secundum Deum jusserit, contemnatur. Decet quippe auditorem, nec amore, nec odio prægravari, si tamen vult perfecte iudicium et iustitiam operari, ut nec propter amorem noxium præceptoris operari quid præsumat contra rectitudinem Creatoris; nec propter odium vel contemptum ejus quem hominem videt esse, mandatum ejus prætereat, quem in jubendo recta Dei vicarium constat esse. Quod in Evangelio manifestissime demonstratum, cum non dicta, sed facta Pharisæorum Dominus execratur. « Quæ dicunt, inquit, facite, quæ autem faciunt facere nolite; dicunt enim, et non faciunt (*Matth. xxv*). » Volo, inquit, et quod male faciunt vos penitus execrari, et quod bene dicunt laxi obedientiæ sinibus amplectari; quia, et opera eorum sequaces suos pertrahunt ad ruinam, et sermo eorum regularem prædicat disciplinam. Cum igitur eos forte, vel potius eorum opera odio habeatis, non tamen ideo si quid recte præcipiunt contemnatis; sed quod in eorum moribus dissonat eis tanquam proprium relinquatis, et quod in verbis consonat mihi, quia meum est ascribatis. Sed sciendum quia hæc est obedientia perfectorum non præipientis mores, sed pondus attendere præceptorum; est autem in populo Dei major numerus infirmorum; a quo non facile majorum monitis obediatur, si momentium vita, vel injusta, vel odibilis invenitur. Ideo Dominus qui pusillos suos non vult scandalo perturbantibus pœnam gravissimam irrogari, volens non solum prælatis, sed et subditis providere, eosdem prælatos diligenter inventus est præmonere, ut se minoribus studerent dignos, et imitabiles exhibere. « Luceat, inquit, lux vestra coram hominibus, ut videant bona opera vestra et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est (*Matth. v*). » Qui dixit apud Lucam: « Qui vos audit me audit (*Luc. x*), » dixit et apud Matthæum: « Luceat lux vestra coram hominibus (*Matth. v*); » ut per illud subditos ad obediendum majoribus informaret, et per illud prælatos ad exhibendum se imitabiles invitaret; sciens quia facile majori subditus non obedit, si jussa jubentis vita imitabilis non præcedit. Nec quisquam potest facile quempiam imitari, si qui proponitur imitandus non studeat summopere se amari, ut non solum divino conspectui justus appareat, sed et fratribus suis amabilem se et gratum exhibeat. Sicut enim ad id quod diligitur pron-

intuitu oculis se convertit, sic ab eo quod non diligitur se avertit, et ei quem nec etiam vult videre, non facile potest quisquam sese pedisequum exhibere. Ideo Apostolus volens dilectionem inter patres et filios conservari, sine qua non potest patrem filius imitari, cum dixisset: « Filii, obedite parentibus per omnia in Domino (*Ephes. vi*), » statim subiecit: « Patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros (*ibid.*). Quia videbat non expedire filiis, ut laxo vivendi vinculo solverentur, et freti noxia libertate per inorum devia vagarentur; paternæ sollicitudine necessarios eis terminos præstinavit, eosque neclura salutatis obedientiæ compedivit. « Filii, ait, obedite parentibus per omnia in Domino, hoc enim placitum est (*ibid.*). » Sed ne in hac ordinatione patres præsumptivo spiritu superbirent, et occasione acceptæ pietatis in filios libere desævirent, eos quoque monitis competentibus erudit, et revocans a latitudine propriæ voluntatis, arcis compedibus irretivit. « Patres, inquit, nolite ad iracundiam provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiat (*ibid.*). » Nolite, inquit, eis iræ venenum infundere, quos grato dilectionis oleo debetis perfundere; nolite ad aliquod eos vitium provocare, quos ab omni debetis vitio revocare. Nolite filiis passu tenero ad Dei festinantibus visionem, occursu pestifero importunam inferre læsionem; ne qui debent affectu filiali vestris jussibus obedire, impulsu vero compellantur ab eadem obedientia resilire. Bonus enim pater, non elatus collatæ sibi fastigio præfecturæ, sed volvens et revolvens onus impositæ sibi curæ, non spirat minas in cervices tremulas subjectorum, sed vix respirat dum frequenter suspirat gravi sollicitudine filiorum. Bonus pater filis non parat laqueum, non ruinam, sed eis salutarem, non tam verbis quam moribus dat doctrinam; eoque pondere, vel mensura necessariam temperat disciplinam, ut serpentis astutiæ jungat mansuetudinem columbinam. Illa prudenter corrigit proserpentem tortitudinem vitiorum, ista sibi clementer allicit pronam teneritudinem animorum; corrigit, inquam, ne effluant, vel forte peresfluant nullo repagulo cohibente, allicit vero ne deficient, et a via resiliant sævitia intolerabiliter perstrepe. Per illam filiis pater ingerit reverentiam et timorem, per istam vero suggerit patientiam et amorem; ne vel amor sine timore efficiat negligentes, vel timor sine amore quod est gravius odientes. Unde Paulus cum Philippenses instruens diceret: « Quæcunque sancta, » statim subjunxit: Quæcunque amabilia hæc cogitate (*Philip. iv*); » sic acquirendam vel tenendam innuens sanctitatem, ut necessario copulandam astrueret charitatem, Et ne hoc videtur cæteros præmonere, **539** quod ipse vel non posset vel nollit forsitan adimplere, consequenter adjecit: « Quæ et didicistis et vidistis et audistis in me (*ibid.*). » Super quo etiam Thessalonicensibus loquens, prælatos breviter instruit, dicens: « Corripite inquietos, consolamini pusillanimes (*Thess. v*). » Quibus verbis aperte dat

æstu malitiæ Pharaonis cor nequam præpeditur, qui plagis multis et gravibus flagellatus, non tamen ad condignam pœnitentiam emollitur, sed divina castigatione longe in deterius commutatur, ut ejus castigatores quasi lavare laterem videatur. Denique et ipse Pharaon in Ægypto faciendis lateribus intendebat, et ad faciendum eos, filios Israel perurgebat (*Gen. 11*), nil propensius appetens quam luteis et carnalibus inquinari, et in eis tam se quam ceteros reprehensibiliter indurari. Cujusmodi lateres, illi de quibus sermo est: « Habuerunt, inquit, pro saxis, et bitumen pro cæmento. » Saxa quæ naturaliter fortia sunt, recte signant opera sanctitatis, quæ si prudens artifex conglutinaverit cæmento charitatis, surgent et proficient in structuram ædificii spiritualis, quam ventorum violentia non evertit, non fluminum illuvies, non tentatio temporalis. Quibus saxis et cæmento cum deberent suum ædificium fabricare, si ad cœli fastigium, si ad Dei sublime solum vellent veraciter propinquare, pro his errore devio bitumen et lateres habuerunt, ut cuncta essent lutea quæ in suo ædificio superinvicem posuerunt. Bitumine autem et lateribus juxta libitum præparatis non deficit, sed proficit inchoatæ nequitia pravitas, et in altum extollitur lingua procax, irreverens et infructuosa, et nihil perversius quam loquacitas impunita. Cum enim superius ad faciendum lateres alter proximum invitaret, et lingua licet modica totam silvam, juxta Jacobum, inflammaret, tam grave incendium divina patientia non exstinxit, et vagam eorum loquacitatem jugo silentii non restrinxit. Soluta igitur et infrenis locutio præsumptiva, nec certum sciens terminum, nec sua continens incentiva, terram quasi fastidians, per campos aeris evagatur, et eisdem non contenta ipsum cœlum jam attingere meditatur. Sequitur enim. « Et dixerunt: Venite, faciamus nobis civitatem et turrim cujus culmen pertingat ad cœlum. » Loquax præsumptio nolens silentii jugum ferre, amans certum modum finesque debitos non sufferre, ipsi divinæ sedi violentiam vult inferre, nec ulli rei, quam sibi resistere posse videt, vult deferre. Sed regnum cœlorum non cedit contumaciter rapienti, nec illud **553** diripiunt hujusmodi diripienti; imo: « Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum (*Psal. cxiii*). » Et per Abdiam: « Si exaltatus fueris ut aquila, et si inter sidera posueris nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus (*Cap. iv*). » Volens igitur Deus magniloquam linguam disperdere, ne suum illa propositum ad effectum nequam lætetur perducere, suum etiam quodammodo silentium ipse cupit, et illorum prava colloquia ferramento novi generis interrupit.

CAPUT IX.

« Descendit enim, inquit, Dominus, ut videret civitatem, et turrim quam ædificabant filii Adam, et dixit: Ecce unus est populus; et unum labium omnibus, cœperuntque hoc facere, nec desistent a cogitationibus suis donec eas opere compleant, ve-

nite igitur descendamus, et confundamus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui (*Gen. xi*). »

Plerumque in Scripturis descensio Dei grata et optabilis invenitur, cum scilicet inferioribus conferre sua beneficia comperitur; velut cum miserans quod in Ægypto populus Israel Pharaonis imperio gravaretur, ad liberandum eum descendisse idem Dominus se fatetur. « Descendi, ait, ut liberem eum de manibus Egyptiorum (*Exod. iii*). » Et nostis quod alibi, sicut pluvia in vellus descendere perhibetur, et consequenter « justitia, inquit, et pacis abundantia oriatur (*Psal. lxxi*). » Aliquando autem cum Deus descendere memorantur, secuturam percussione ipsa ejus descensio præminatur, velut cum Sodomam et Gomorrhæam disponit percutere, et quasi præminando proponit descendere. « Clamor, inquit, Sodomorum et Gomorrhæorum multiplicatus est, descendam et videbo (*Gen. xviii*). » Ipsa quoque visio Dei aliquando gratiam confert, aliquando infert iram. Confert gratiam cum dicitur: « Vidi afflictionem populi mei, et descendi ut liberem eum (*Gen. iii*). » Et in Evangelio: « Cum esses, ait, sub arbore ficæ vidi te (*Joan. i*). » Infert vero iram cum dicitur: « Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum (*Psal. xxxiii*). »

Et per Amos: « Ponam, inquit, oculos meos super eos in malum, et non in bonum (*Amos. ix*). » Ita et hic cum dicitur: « Descendit Dominus ut videret civitatem, et turrim quam ædificabant filii Adam, » ira ejus et percussio designatur: quia illorum forti superbiam fortiori vindicta resistere præminatur, quia quantavis adversus eum surrexerit altitudo, percussit, et evertit manus ejus invictissima fortitudo. « Unus est, inquit, populus, et unum labium omnibus (*Gen. xi*). » Perversa ista unitas quæ illum populum nexu mutuo compeditit, et ad loquendum grandia eorum labia connivit, ut claustrum silentii abhorrescentes a disciplinæ regula solverentur, et pari sensu, et consensu per diffusa loquendi spatia vagarentur. Sed in hanc unitatem, quasi grandem lapidem Deus misit, et eam eleganti dissidio in partes plurimas sic divisit, ut contra propositum ab incepto desisterent, quamvis forte in ejusdem voluntatis consensu persistenter. Et eo quidem gravius, et molestius sunt puniti, ab explendo voluntatem violentius præpediti, et nihil quisque intolerabilius sustinet quam affectum, et is eum vehementer æstuat, et perducere non prævalet ad effectum. « Venite, inquit, descendamus, et confundamus ibi linguam eorum. Dixerant illi: Venite faciamus nobis civitatem, et turrim cujus culmen pertingat ad cœlum. Dicit Dominus: Venite, descendamus, et confundamus ibi linguam eorum. » Putabant illi quod ampliori fortitudine vigeret suorum multitudo, et in sua multitudine esset plurima fortitudo, sed et Deus fortium multitudine, vel multorum fortitudine non carebat, quibus vel tardare,

vel cassare nequam illorum propositum praevalerat. « Descendamus, inquit, et confundamus, » angelis forte loquitur, qui ejus gaudent indesinenter jussibus obedire, quibus sibi astantibus hujusmodi consuevit ministerium impertire, ut vel disperdant, et dissipent actus, et consilia perversorum, vel ædificent et plantent affectus, et studia conversorum. « Nonne omnes fratres, inquit Apostolus, administratorii spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis? » (*Hebr. i.*) Sive electi angelorum ministerio foveantur, sive reprobi digne pro meritis puniantur; nimirum proficit ad salutem hæreditariam electorum, qui plerumque manus suas lavant in sanguine peccatorum, Angelis ergo dicit Deus: « Venite et ascendamus, quia nullis descendere credibiliter æstimatur, et per illos vindictam et iram in peccatores et reprobos operatur, et quod per illos facit, recte illos facere Scriptura protestatur, et quod eo jubente faciunt, jubenti recte nihilominus assignatur. « Descendamus, inquit, et confundamus tibi linguam eorum ut non audiat unusquisque vocem proximi sui. » Quia justa et salubria non loquuntur, sed justis, et salutis contumaciter obloquuntur, lingua eorum male sibi consona confundatur, ne juxta propositum sermo veneficus noxie diffundatur. Sic autem illam ultio divina vult confundi, « ut non audiat, inquit, unusquisque vocem proximi sui, « ut qui videlicet sibi spontaneum silentium non imponit, nec religionis intuitu oris suo digitum superponit; tamen velit nolit, compellatur vel loqui parcius, vel silere, cum non invenerit qui ei valeat respondere. **554** Revera qui silere non sustinens diligit verbosari, constat eum mediocriter non molestari, si ejus verbositati auditor subtrahatur, vel si ab auditore nulla ei responsio præbeatur.

CAPUT X.

Quidam vero cum loquendi prurigne curiosius effervescit, si auditorem inveniat, pueriliter hilarescit, et ei plerumque importunitate garrula tandem adhærescit, donec tanquam vertatur plenitudo in vomitum, juxta ethnicum quemdam:

Non missura cutem nisi pleni cruoris hirudo.

Quidam vero si loquens inveniat auditorem, adhuc tamen conqueritur, si non etiam habeat sponsorem, eique, ut æstimat, injuriæ intolerabiles inferuntur, si verba verbis vice mutua non redduntur. Unde cum præcepto Sennacherib regis Assyriorum Rapsaces Jerusalem mitteretur, et ad serviendum Assyriis clamore minaci et garrulo filios Israel hortaretur, Eliacin, et Sobna, et Joæ principes civitatis, suggesserunt illi ut lingua eis altera loqueretur, ne populus intelligens ad respondendum loquaciter moveretur. « Loquere, aiunt, ad servos tuos Syra lingua, intelligimus enim, ne loquaris ad nos Judaice in auribus populi qui est super murum (*IV Reg. xviii.*) » Volebat ut loquentem Rapsacem populus intelligere non valeret, ne verbositati ejus lingua simili responderet, scientes quia status vel

A tenuis respondendi, auget incendium garrandi. At ille qui volebat a loquendi profluvio cohiberi, sed largiorem materiam sibi a respondentibus exhiberi, modesto suggerentium consilio nequaquam obsecutus, lingua Judaica Judæorum in auribus est locutus. « Stetit, inquit, Rapsaces et clamavit voce magna Judaice, et dixit: Audite verba regis magni, regis Assyriorum (*ibid.*), » et cætera. Cujus cum linguosam procaciam non posset prudens admonitio temperare, eleganti consilio Ezechias rex silentium populo voluit imperare, ut cum ille videret sibi nullatenus responderi, amplius torqueretur, et vel sic cogeretur a proposito removeri. « Siluerunt, inquit, et non responderunt ei verbum, mandaverat enim eis rex dicens: Ne respondeatis ei (*Isa. xxvii.*) » Prudens consilium, ut si verbosantium importunitas cuilibet inferatur, non verbo verbum, sed silentium referatur, objectuque silentii os iniqua loquentium obstruatur, et quasi propositum turris lateritiæ destruat. Quia vero illis civitatem, et turrim ædificantibus inerat et cura præloquendi, et affectus vehemens pari verbo et opere respondendi, omnes pari supplicio erant ferendi, et ab uno eodemque proposito eadem sententia cohibendi. Confusa est igitur lingua eorum, ut unusquisque vocem proximi, non audiret, nec suas invicem voluntates sermo interauntius aperiret, sed ad vocem præloquentis obstupescens auditor obmutiret, et quem intelligere non valebat, ei nec etiam libens auditum impertiret. Et cum nollent audire alterutrum, vocesque mutuas intelligere non valerent, difficultate subita compulsi sunt ut silerent, et quod a natura intuitu justitiæ tenere noluerunt, justo Dei judicio pœnaliter inciderunt. Sed intolerabile judicantes una loca-liter contineri, et ab explenda malitia ingrato silentio cohiberi, elegerunt pariter longe ab invicem separari, et cum eis tantummodo, quos loquentes intelligere poterant, conversari. In septuaginta quippe, et duarum gentium multitudinem fuerant jam diffusi, et eodem linguarum munere perversitatis suæ merito sunt confusi, ut scilicet non omnes simul linguarum omnium haberentur, sed gentes singulæ linguis tantum singulis loquerentur. Cum in die Pentecostes congregatis discipulis Paracletus se infudit, linguam illorum hujus muneris affluentia non confudit, sed ita linguæ omnes sunt illis omnibus dispersitæ, ut non singulæ singulis, sed omnes essent omnibus impertitæ. Non igitur illis fuisse creditur confusio pœnalis, sed, ad consolandum eos infusio spiritalis, dono cujus alter alterius voces novas et varias intellexit, intellectus et gratiam ad donantis injuriam non inflexit. Illi vero qui ædificare civitatem lateritiæ moliantur, cum unius essent labii, divina sententia feriuntur, ut in quot gentes fuerant multipliciter jam diffusi, tot linguarum numero pœnaliter sint confusi. Septuaginta quippe et duæ gentes jam in unius coetu multitudinis habebantur, quæ uno eatenus, et loco, et labio tenebantur, sed in campo Sennaar, et linguis toti-

dem confunduntur, et inde ab invicem in partes loquendum dividuntur. Sic enim illis hæc confusio divino est ordine distributa, ut singulis gentibus singularis lingua sit attributa, et cum nolent perversitate nimia reticere, alteri tamen altera non possit respondere. Ab eo igitur unusquisque, cum quo tenere cogebatur silentium, sejunctus, et ei solummodo cui loqui poterat, est adjunctus, et ita se pergentes, et linguas perurgente divina sententia localiter diviserunt, divisi ad ædificando civitatem propositam cessaverunt.

CAPUT XI.

« Ita, inquit, divisit illos Dominus ex illo loco in universas terras, et cessaverunt ædificare civitatem, et idcirco vocatum est nomen ejus, Babel, quia ibi confusum est labium universæ terræ (Gen. 11). » Recte civitas quam ædificare cœperant verbosantes, neglecto loro justitiæ **555** ad explendum opus malitiæ alterutrum exhortantes, Babel sive Babylonia nominatur, id est confusio; quia qui linguam volubilem modesto refrænare non vult silentio, profecto sibi confusionis ædificium machinatur, ubi nulla quies est, ordo perit, religio dissipatur. Unde et princeps ædificantium hujusmodi civitatem, Nemrod, fortis venator contra Dominum fuisse perhibetur (Gen. 10), cujus nomen officio, officium confusioni obsistere non videtur, imo secundum nomen suum confusum est opus suum. Nemrod quippe interpretatur *transgressor* vel *tyrannus*. Et transgressor vel tyrannus non incongrue nominatur qui cæteris non affectu præsidet charitatis, sed more tyrannico dominatur, qui transgrediens metas justitiæ, et alios efficit transgressores, suoque vel imperio, vel exemplo reddit subditos nequiores. Qui venator fortis contra Dominum signanter appellatur, quia sibi sua solius perditio non satis sufficiens æstimatur, nisi et cæteros violenta indagine persequatur, nisi sua contra Dominum male prævaleat fortitudo, ut ei obsequatur captiva similium multitudo. Per quem Nemrod videtur nonnullorum excellentia figurari, qui cum se viderit occulto Dei judicio cæteris principari, eos majestate manus placidæ non seruant, non a confusione verborum perstreptentium alienant, sed inquietis moribus auferunt illud beneficium quiescendi, et gravi suo magisterio illis materiam dant loquendi. Cum enim perversus quisque locum obtinet præsidendi compellens subditos quasi ad debitum obsequendi, iidem subditi, vel imitantes suum præsidem, dissolvuntur, vel abhorrentes ejus analtiam de illius frequenter magisterio conquerruntur, et sic inter illos perit silentium custos religionis, ædificaturque non pax Jerusalem, sed tumultus et confusio Babylonia. Princeps quippe qui disciplinam, et compositos mores odit quo laxante religionis lorum subjectus populus silentium non custodit, non pacis ædificat, non quietis, non justitiæ civitatem, sed turbat et confundit collectæ multitudinis unitatem. Eo enim religionis indeflexam rectitudinem non tenente, nec a strepitu illicitorum actuum

A quiescente, tumultuantur subditi quietis silentium relegantes, perversæ illius voluntati indignis favoribus acclamantes, vel juxta Nahum prophetam, gementes ut columbæ, in suis cordibus murmurantes. Relegato autem quieto silentio, turbam turbatam tenet confusio, quæ loquendi tempus ordinem, modum nescit, et tamen ad loquendum immoderatus effervescit. Cujusmodi confusionem necesse est divisio prosequatur, ut scilicet confusorum alter ab altero dividatur, ne perverso consortio ducatur ad perfectum, quæ divisio ab invicem declinare cogitur in defectum. Sic venator ille Nemrod, et qui cum illo erant, linguis multiplicibus confunduntur, confusi ab invicem localiter dividuntur, desistuntque a murorum Babyloniæ vel turrium incremento, in quibus utebantur et lateribus pro saxis, et bitumine pro cæmento. Ex quo patet quantum princeps afferat confusionis, quanto molimine instauret muros, vel ædificia Babylonia, qui negligentia prævalente per angustum religionis tramitem non incedit, qui subditos, gradu, vel ordine meritorum excellentia non præcedit; qui se illis potius ducem præferens inconsultum, rupto pacis silentio eos excitat in tumultum. Tenens enim avidius habenam voluntatis propriæ laxiorem, subjectionis vinculo compeditos provocat ad clamorem, et qui eos ad quiete vivendum debuerat prævenire, inquietus potius laborat sibi similes invenire. De quo per Moysen: « Clamor, inquit, Sodomorum et Gomorrhæorum multiplicatus est (Gen. xviii); et per Isaiam: « Expectavi, ut faceret justitiam, et ecce clamor (Isa. v). »

CAPUT XII.

Clamor quippe locutio est immoderatio et nociva, negligentia deprimentis et turbati spiritus ostensiva, qui turbatus cum negligit super custodiam sui stare, ad loquendum noxia gaudet linguam volubilem relaxare. Quia laxata liberius rectitudo justitiæ non tenetur, quia David protestante, vir linguosus nequaquam dirigitur, qui vel ori suo non digitum superponit, vel sermones suos in judicio non disponit. Ideo ipse David: « Custodiam, ait, vias meas, ut non delinquam in lingua mea (Psal. xxviii). » Sicut enim in spe et in silentio secundum Isaiam fortitudo nostra erit, sic in multiloquio secundum Salomonem (Prov. x) peccatum non deerit, et recessus cordis absconditos munda religio non serenat, si linguam labilem objectum silentii pessulum non refrænât. « Si quis putat se religiosum esse, ait Jacobus (cap. 1), non refrænans linguam suam, hujus vana est religio. » Linguam quidem membrum modicum constat esse, sed tamen cæteris omnibus sic obesse, ut quasi totam silvam occupet et incendat, si eam reprimere virilis discretio non contendat. Quod propter et eadem nonnunquam in Scripturis gladius appellatur, quia male libera mortis exterminium operatur, dum vel a corpore sejungit animam, ut homo temporaliter occidatur, vel Deum ab anima, ut quo interius, eo deterius moriatur. « Dentes, inquit, eorum arma et sagittæ, et lingua eorum gla-

dus acutus (*Psal.* lvi). » Horum lingua et temporaliter occidi Christum fecit, et eosdem ipsos spiritualiter interfecit, quam si vellet sub **556** justo silentio cohibere, pulso mortis merito, possent vitam feliciter obtinere. Recte ergo in potestate linguae esse legitur mors et vita, quia quodam privilegio potestatis obtinet concupita, et cum vel ad mortem, vel ad vitam electione libera se extendit, praefectam et dilectam efficaciter comprehendit. « Mors et vita, inquit Salomon, in manu linguae (*Prov.* xviii). » Mors nimirum, cum ad loquendum procaciter intumescit; vita vero, cum sub grato silentio delitescit. Mors, cum foras solutis legibus evagatur; vita autem, cum discreto moderamine refrenatur. Mors in lingua, cum loquendo quis vel injuste proximum scandalizat, vel supremi iudicis iram sibi vindicem thesaurizat, laxato sibi loro stultitiae nequiter blandientis, si non forte coarctatur manu silentium imponentis. De quo Salomon: « Qui imponit, ait, stulto silentium, iras mitigat (*Prov.* xxvi). » Ira quippe Dei vel proximi facile provocatur, cum lingua imprudentis sub silentio non arctatur, quia, etsi forte bonum quid dicere comprobatur, tamen quia tempus non novit proferendi, hoc ipsum reprobatur. Unde Jesus filius Sirac: « Ex ore, inquit, fatui reprobatur parabola, non enim dicet eam in tempore suo (*Prov.* xxv). » Recte ergo stultus intra claustra silentii cohibetur, ne foras evagantem hostilis malitia libere deprædetur, quia civitas murorum non clausa munimento, irruente hostium multitudine facile subjacet detrimento. Quod insinuans Salomon: « Sicut urbs patens, inquit, et absque murorum ambitu, ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum (*ibid.*). » Si autem in loquendo valeat spiritum cohibere et tenendo silentio velit diligentiam adhibere, hoc fretus munimento et nonnulla poterit incommoda remove, et per plura quae non mediocriter proderunt, obtinere. Sicut enim non invenitur, qui, si fluxerit, multiloquio non delinquat, dum obtinendae stultitiae multiloquium, quam silentium appropinquat: ita qui tacere dilexerit, aut sapiens effici promeretur, cum auditus magis quam garritus acquirendae sapientiae vicinetur, aut, etsi non fuerit, esse tamen sapiens aestimatur, dum cæteris non ejus stultitia verbis erumpentibus intimatur. Super quo Salomon: « Stultus, ait, si tacuerit, sapiens reputabitur, et si compresserit labia sua, intelligens (*Prov.* xvii). » Et cui-dam qui volebat sapiens aestimari, cum tamen non sufferret intra silentium coarctari, alter fertur responsum elegans intulisse, sicut nobis invenitur prudens Boetius retulisse. « Intellexeram, inquit, te esse philosophum, si tacuisses. » Potest ergo philosophus, sive sapiens quis videri, si elegerit inter silentii terminos contineri, et virtus, quam verum est in cordis abscondito non haberi, oppanso tacendi velamento putatur obtineri. Denique verba sua nescit vir minus sapiens moderari, et vel suam, vel aliorum invenitur ruinam operari, cum passim lo-

quitur, vel nil penitus profutura, vel procul dubio nocitura. Ad tacendum quae non prosunt perfectio nos invitat evangelicae lectionis, terretque contemptorem metu reddendae rationis, quia verbum otiosum, etsi humana negligentia parvipendit, divina tamen severitas districte illud in iudicio reprehendit. « Omne verbum, inquit, otiosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicii (*Matth.* xii). » Et Isaias: « Si desieris, inquit, digitum extendere, et loqui quod non prodest (*Isa.* lviii). » Philo quoque sapiens: « Custodite, inquit, vos a murmuratione quae nihil prodest, quoniam sermo obscurus in vacuum non ibit (*Sap.* i). » Obscurus sermo est qui loquentium animos manifesto nocendi strepitu non pertundit, sed incautis minusque prudentibus lapsu tacito se infundit, et sicut non affirmat se magnopere profuturum, sic mentiendo suggerit se nihil penitus nociturum. Obscurus sermo est quem veritatis radius non perfundit, vel in cuius veritate sese charitas non diffundit, cuius ortum scilicet rectae utilitatis intentio non praecurrit, cuius vel prudentiae simplicitas, vel simplicitatis prudentia non occurrit. Huiusmodi autem sermo Scriptura perhibente, non ibit in vacuum, quia suum auctorem non praestat innocuum, sed eum, etsi non malitiae saltem otii efficit arguendum quorum illa damnabilis, istud quamvis leviter, tamen inevitabiliter, ponendum. Ideo forte a locutione otiosa propheta Eliseus prophetarum filios revocabat, eosque diligentius ad silentium invitabat cum ipse magnopere sollicitus haberet ne absente eo in caelum Elias raperetur. Egressi quippe filii prophetarum, qui erant in Bethel et alii postmodum qui erant in Jericho, dixerunt ei: « Nunquid nosti quia Dominus hodie tollet dominum tuum a te? Qui respondit: Et ego novi, silete (*IV Reg.* ii). » Non est, inquit, opus ut quid inutiliter proferatis, ut quod mihi notum est, tanquam incognitum requiratis, ne, dum compellor aurem vobis vana loquentibus inclinare, ab eo quo tendebam inveniar vel ad modicum declinare. Silete igitur ne loquaci levitate vaniloquium incuratis, ne incauto vaniloquio vobis offensam contrahatis, quia sermonem inutilem praesto condemnat otium, et cultus est iustitiae, ab eodem tenere silentium.

CAPUT XIII.

Quod si tantopere sermo reprehenditur otiosus, quem et parit levitas et effectus non sequitur fructuosos: quomodo redargui et damnari debet, tam in radice, **557** quam in superficie vitiosus, timore, invidia, furore, imprudentia venenosus. De quo per Psalmistam: « Os tuum, inquit, abundavit malitia et lingua tua concinnabat dolos, sedens adversus fratrem tuum loquebaris, et adversus filium matris tuae ponebas scandalum (*Psal.* xlix). » Et per Jeroniam: « Extenderunt, ait, linguam suam quasi arcum mendacii (*Jer.* ix); » et paulo infra: « Sanguis vulnerans lingua eorum (*ibid.*). Et adjungit: « Nunquid super his non visitabo? dicit Dominus.

aut in gentem hujusmodi non ulciscetur anima mea? **A** (*Jer. ix.*) » Lingua mendax vulnerans, irreverens, infrunita, judicante districto iudice non erit impunita, sed divina eam animadversio visitabit, et ulciscens in iudicio severius iudicabit. Quod affirmans Isaias : « Omnem, inquit, linguam resistentem tibi in iudicio iudicabis (*Isa. lrv.*) » Linguam sibi resistentem iudicat Dominus, ut ulterius non resistat, ut a suo velit nolit praviloquio jam desistat, ut quæ silere noluit pro acquirenda proposita sanctitate, vel in vita sileat, loquendi tandem sublata facultate. Quod per eundem Isaiam supra insinuans dicit : « Ultionem capiam, et non resistet mihi homo (*Isa. xlvii.*) » Et addit : « Sede, tace, et intra in tenebras filia Chaldaeorum, non vocaberis ultra domina regnorum (*ibid.*) » Cum tempus, inquit, districtæ venerit ultionis in quo mihi non resistet humanæ disputatio rationis, tu, quæ vaga et garrula voluntatis propriæ latitudine fruebaris, et in regnandi solio tibi quasi domina videbaris, oppilato guttore et suffocatis faucibus obmutescas, et interpolata die tua, in tenebrarum abscondito delitescas. « Sede, inquit, tace. » Quia vago et instabili nihil molestius quam sedere, loquaci et garrulo nihil intolerabilius quam silere, sile tace, ut sicut prius agere mihi contraria lactabar, ita nunc quæ tibi molesta, vice reciproca patiaris. Sicut enim qui diligentes me, meis iussibus obsequuntur in portum voluntatis suæ meo diligentis munere deducuntur, ita qui continuum in me tenentes odium effrenatis mihi vocibus obloquuntur, meum versa vice odium sustinere compelluntur. **C** Hoc est quod per Jeremiam idem insinuat Dominus dicens : « Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in silva, dedit contra me vocem, ideo odi eam (*Jer. xii.*) » Hæreditatem quæ præsumit contra Dominum vocem dare, et juxta prophetam Ezechiel perseverat sermone confirmare, idem odit Dominus, et severe iudicans exhæredat, imponens tandem terminum, ne juxta libitum, diutius jam procedat, ut quæ malitia prævalente obloquendi non deposuit voluntatem, divina iustitia puniente, perdat miseram facultatem. Sicut enim perversitas infidelium, incauta loquacitas reprobat, et salutem neutra jure potest hæreditario possidere, si tamen contigerit in proposito permanere. Altero justo quidem, sed occulto **D** iudicio fidem nescit, et luce fidei non perfusa, tota penitus tenebrescit; alteram, quasi matutinum solis jubar fides conspicua jam decorat, sed lingua incontinens quasi nubes irruens decolorat. Quodpropter cum dixisset per prophetam Jeremiam : « Dedit contra me vocem, ideo odi eam; » subjunxit : « Nunquid avis discolor hæreditas mea mihi? Nunquid avis tincta per totum (*ibid.*) » Avis discoloribus maculis variatur, cum anima recto quidem titulo fidei radiatur, sed immoderatæ locutionis vitio maculatur, cum a forma religionis ecclesiasticæ non recedit, sed intra metas injuncti silentii non incedit. Et quoniam duobus recte dominis non servitur, *arrem*, quæ sic discolor invenitur ipse creator ejus

recusat possidere, qui nihil cum alieno domino communiter vult habere. Quia enim avis ista discoloribus se vestivit, dum religioni assumptæ linguam dissonam connivit, dum regulæ exterioris sese nexibus infrenavit, sed linguam mobilem irregulariter effrenavit, ipse Deus qui solus omnia vult tenere, totum prorsus respuit, quia partem alteram non conceditur obtinere. « Nunquid avis discolor hæreditas mea mihi? » Nequaquam. « Non erit, inquit, avis discolor hæreditas mea, sicut nec avis tincta per totum. » Sicut enim in sortem meam non cedit quisquis religionem impudentius exsecratur, et abjecto candore nativo adulterinæ tinctura fuliginis offuscatur, sic nec qui sese religiosum convenientius profitetur, si contra me dare vocem laxa loquendi janua non veretur. Ab hujusmodi ergo locutione quæ Deo esse contraria comprobatur, necesse est, summa cura, summo studio sileatur, ut hoc silentio mortis meritum propulsetur, et hæc repulsio vitalem justitiam operetur. Hoc autem silentium, et semper, et ubique et omnibus est tenendum, nunquam, nusquam, nulli, penitus seponendum, quia sicut nulli datur divina lege licentia delinquendi, sic omnibus mandatum imponitur, quæ iustæ sunt, diligentius exsequendi.

CAPUT XIV.

Quodpropter prædictæ locutioni descriptum silentium imponitur, et e regione interdictum silentium seponatur; quod quia perhibente Scriptura, divinæ iustitiæ contradicit, divina eum bonitas præcurans, de omnibus interdicit. Hæc igitur viro sapienti diligenter præcipit non silere, non linguam eruditam sera silentii cohibere, sed cum juxta mandatum expenderit tempus congruum in tacendo, jam non incongrue laxat januam in loquendo. Denique Socrates philosophus, qui iurejurando sub silentio discipulos **558** astringebat, non eisdem loquendi licentiam, in perpetuum auferebat, sed imponebat eis tempus silentii definitum, ut videlicet quinquennii spatio unumquemque redderet eruditum, sciens auditorem tacitum longe efficacius erudiri, garrulentum vero intempestivo verborum strepitu præpediri. Quod alius quidam sapiens pulchre insinuans, ait : « Sed tacitus pasci si posset corvus, haberet plus dapis, et rixæ multo minus. » Ex quo patet quia nolunt sapientes ethnici, ut erudiendus quilibet silentio comprimatur, cum tacitus habere plus dapis et sapientiæ mereatur : et cum sub silentio pastus doctusque fuerit congruenter, loqui permittitur, imo forte præcipitur evidentem. Quod a nostris litteris iidem ethnici quantum arbitror acceperunt, quarum et si non spiritualem, tamen utcumque moralem intelligentiam perceperunt, et in eis commendantes quod suo congruere proposito cognoverunt, cætera infideles fidelibus, animales spiritualibus reliquerunt. Quorum spiritualium quidam ait : « Doce me, et ego tacebo (*Job vi.*) » Et alius : « Antequam loquaris, disce (*Eccli. xviii.*) » Quod autem volenti discere sit tacendum, et cum

doctus tacendo fuerit, sit loquendum. Ecclesiastes insinuans: « Tempus, ait, tacendi et tempus loquendi (*Eccli. iii*). » Ut vir prudens, et tempus silentii noverit anteire, et tempus loquendi secundo loco, vel ordini convenire. Viro igitur sapienti lex divina præcipit ut loquatur, composita cujus locutio favo mellis non incongrue comparatur, dum ejus suadela audientis anima dulcoratur, sanaturque infirmitas acquisita, sanitas confirmatur. Unde Salomon: « Favus, inquit, mellis verbi composita dulcescit animæ, et sanitas ossium (*Prov. xvi*). » Et supra: « Lingua, inquit, sapientium sanitas est (*Prov. xii*). » Cum autem lingua sapientium sanitas sit, quis dubitet eam non debere silentio cohiberi, sed imperitis et infirmantibus adhiberi, ut vice canum lingentes ulcerum scæditatem, dolorem mitigent, pellant morbum, revocent sanitatem? De qua David: « Lingua canum tuorum ex inimicis (*Psal. lxxvii*). » In cujus typo rei putrescentem Lazarum canes in Evangelio lingere perhibentur, quia sapientes quique minus sapientibus adhibentur, ut oris medicamine, et multifaria verbi cura tanquam ferro, oleo, potionem, malagmate, ligaturam, et nocentia resecent, et adhibeant diligentius profutura. Hujusmodi quidem verba sapientes non debent recitare, sed minus eruditos indefesso eloquio commovere, nisi forte cum obstinatos eosdem ita videriat auditores, ut audito verbo vitæ reddantur nequiores. Qualibus Paulus dixit: « Quia repellitis verbum Dei, ecce convertimur ad gentes (*Act. xiii*). » Super quo Ecclesiasticus admonet dicens: « Ubi non est auditus, non effundas sermonem (*Eccli. xxxii*). » Et Salomon in Proverbiis: « In auribus, inquit, insipientium ne loquaris, quia despicient doctrinam eloquii tui (*Prov. xxiii*). » Propter hujusmodi viros qui nullis doctorum monitis obsequuntur, sed quo magis commoniti, eo exacerbati amplius persequuntur, iidem doctores tacendo plerumque scientiam suam velant, et margaritas porcis sanctum canibus non revelant, non invidentes eis quibus debent doctrinæ pabulum exhibere, sed tempus expectantes quod id possint convenientius adimplere. Quod propter Ecclesiasticus ait: « Homo sapiens tacebit usque ad tempus, et recte usque ad tempus (*Eccli. xx*). Cum enim sapiens tempus viderit imminere quo sibi, vel honestum sit, vel utile non taceere, non abscondet lucernam scientiæ sub tegumento modii deprimentis illud mandatum audiens Scripturæ salubriter commonentis. « Non abscondas, inquit, sapientiam tuam in decore ejus, in lingua enim agnoscitur sapientia, et sensus, et scientia, et doctrina in verbo sensati (*Eccli. iv*). » Cum itaque sensus, et scientia, et doctrina sit in verbo sensati, non est imponendum tantæ silentium honestati, quia thesauro abscondito invisâ scientia comparatur, cujus sensa non proferri cassum esse quidam philosophus protestatur. « Cum hæta, inquit, doceat promere gaudia, cassum est nolle loqui sensa decentia. » Sicut autem qui depressi timore sensa decentia non loquuntur,

non solum sæcularibus, sed et divinis litteris arguuntur, et dicuntur per prophetam: « Canes muti, non valentes latrare (*Isa. lvi*), » amantes tam in suam, quam aliorum perniciem dormire; sic nimirum dignis laudibus efferuntur, qui quod recte sentiunt, congruis locis, et temporibus eloquuntur. Ili sunt enim quorum et scientia contemptibilis non habetur, et lingua eorum ornare scientiam perhibetur, dum et sciunt quid, cui, quando, quomodo, congrue proferatur, et eidem scientiæ lingua propior famulatur. De quibus Salomon: « Lingua, inquit, sapientium ornat scientiam (*Prov. xv*). » Tunc quippe scientia sapientium ornatu debito sit fecunda, cum ad proferendum lingua congrue sit fecunda, cum videlicet quod illa intellectu, et studio meruit obtinere, hæc utilitatis gratia fidenter aggredditur non silere. In cujus fuga silentii, et sensus loquentis interior elucescit, et audientis animus grato accubitu requiescit, et sic amborum pariter non mediocri utilitatis coalescit, dum ille ad proferendum, ille ad audiendum congrue et delectabiliter invalescit. Quod pulchre insinuans Salomon ait: « Mala aurea in lectis argenteis qui loquitur verbum in tempore suo (*Prov. xxv*). » Per malum, fructus; per aurum, signatur sapientiæ claritas pretiosa; per argentum, eloquium, per lectum vero ejusdem eloqui suavitas gratiosa; quæ si convenient, nihil utilius, nihil apud homines **559** gratius invenitur, sicut melius longe novit qui non loquendo sed habendo potius experitur. Mala ergo aurea in lectis argenteis, recte dicitur collocare, qui sapientiam fructuosam suavi novit eloquio dispensare, qui ad propalandum sensa decentia loquens tempore congruo se inclinat, in cujus dulciloquio auditor mollius se reclinat. « Mala, inquit, aurea in lectis argenteis qui loquitur verbum in tempore suo. » Et recte in tempore suo, non enim nisi suo in tempore loqui sapiens invenitur, ex quo et esse manifeste sapiens comperitur, quia sicut perhibente Scriptura: « Homo sapiens usque ad tempus tacebit (*Eccli. xx*), » sic idem, imminente loquendi tempore, non silebit.

CAPUT XV.

Quales super muros Jerusalem, scribente Isaiâ, Dominus custodes constituit; eisque ut perpetuo loquerentur signanter instituit, quia sermone vigiliam et hostium insidiantium spes cassatur, et sollicitudo civium resistendi labore continuo non lassatur. « Super muros tuos, ait, Jerusalem constitui custodes, tota die et tota nocte perpetuo non tacebunt (*Isa. lxi*). » Muri Jerusalem est fidelium in Ecclesia multitudo quam compactam cæmento charitatis invicta solidat fortitudo, quorum singuli, perhibente Petro, vivi lapides nominantur, qui ex se muros efficiunt cum dilectionis mutuxæ fœdere glutinantur. « Et ipsi, ait, tanquam lapides vivi superædificamini in domos spirituales (*I Petr. ii*). » Super autem hujusmodi muros, Petrum, Paulum, et cæteros hujus forinæ custodes Deus ponit, et eis custodiendorum sollicitudinem sic imponit **non solvan-**

molli somnolentia non torpere, sed agilitate strenuos perpetuo non tacere. « Tota die, inquit, et tota nocte perpetuo non tacebunt. » Sive dies commodi vel favoris temporalis affuisset, sive damni vel minarum caligo nocturna sese offuderit, et sapiens et custos fidelis nescit sub silentio dormire, sed memor præceptoris præceptum diligit indefesso studio prædicare. Unde cum dixisset per prophetam spiritus : « Tota die et tota nocte perpetuo non tacebunt, » ad eosdem custodes faciens apostrophem subjunxit : « Qui reminiscimini Domini, ne taceatis et ne detis silentium ei (Isa. LXII); » vos qui memores estis ejus qui vos constituit super muros, scitote vos non illi torpente silentio placituros, et ideo recte quæ non sunt illi placita non daturus, sed ad murorum custodiam infatigabiliter locuturos. Hujus et mandati, et mandantis, Petrus, et ejus coapostoli memores exstiterunt, qui pro perhibentibus Pharisæis in loquendo fortiter perstiterunt, et offusa nocte minarum, contumeliarum, carcerum, verberum, quæ cuncta pertulerunt, non tamen quæ audierant et viderant, tacere potuerunt : « Non possumus, aiunt, quæ audivimus, et vidimus, non loqui (Act. IV). » Mira res ! Tanto quidem loquendi ardore fuerant inflammati, tanto fastidio ingratum silentium execrati, ut non solum fiducialiter loquerentur quæ nossent, sed musto spiritus debriati, non loqui jam non possent.

CAPUT XVI.

Et recte, ut non possent non loqui sanctus in eos spiritus supervenit, apud quos et antea a regalibus sedibus omnipotens sermo venit, ut et ipse inveteratum dure silentium debellaret, et ora tacentia clavis Davidica reseraret. Mundus quippe veterani reus silentii tenebatur, noctisque teterrimæ quasi palpabili caligine premebatur, cum sermo Dei Patris, instar roris nostro velleri, lapsu placido se infundit, et ad humanos oculos virginalis uterus huic perfundit. Quod insinuans sapiens ille Philo aiebat : « Cum enim quietum silentium contineret omnia, et nox in suo cursu iter medium haberet, omnipotens sermo tuus, Domine, de cælo exsiliens a regalibus sedibus durus debellator in mediam exterminii terram pro-sillit (Sap. XVIII). » Quod silentium, quietum nominat *epytheton*, id est *proprietas rei*, suum est enim silentii, ut quietum sit, alioquin silentium non est, si quietum non est. Quamvis in hoc quod dicit (quietum) illud videtur silentium designari quod constat nocte media celebrari; cum jam videlicet quieverunt plenius vespertini, et necdum suscitantur strepitus matutini. Cum enim nox adveniens silentium afferre videatur, monens quodammodo ut a labore diurno, et strepitu quiescat, prima tamen ejus parte solent adhuc nonnulli operari, et ultima nihilominus ad operandum itidem suscitari. Media autem parte omnes generalius conquiescunt, et vel occupantur somno, vel saltem in cubiculo delitescunt; et hac hora intempesta silentium sit quietum, quod in diei absentis vel redeuntis confinio frequen-

tius inquietum. Quietum vero silentium agi præcipue nocte media comperitur, unde et alia translatio; non, quietum, sed, medium habere silentium invenitur, in quo nihil velle videtur aliud designari, quam quod nocte media constat silentium quietius actitari. « Dum medium, inquit, silentium tenerent omnia. » Quod autem per hoc dicit (medium) mediæ noctis manifeste designet silentium consequenter innuitur, cum inferitur :

560 CAPUT XVII.

« Et nox in suo cursu iter medium haberet (Sap. XVIII). » Hoc intempeste noctis silentio cum somno profundius indulgetur, illa in libro Regum meretrix surgere perhibetur, quæ mortuo filio per suam negligentiam opprimentis, tulit vivum filium de alterius latere dormientis. Quod altera mane percipiens cum lac vellet filio suo dare, conquesta est et arguit quod hæc furtum præsumpsit perpetrare; et cum nullum inter eas finem posset habere contentio, veraci præsentantur Salomonis ambæ judicio. Quarum illa : « Consurgens, ait, intempeste noctis silentio tulit filium meum de latere meo ancillæ tuæ dormientis, et collocavit in sinu suo; suum autem filium, qui erat mortuus, posuit in sinu meo (III Reg. III). » Conqueritur ista quod intempeste noctis silentio ad perpetrandum furti facinus ejus hospita surrexisset, cum dormire potius, vel forte vigilans feriarum saltem ab opere debuisset, quia ob hoc intempestem constat noctem mediam nominari, quod tunc præcipue non est tempus aliquid operari. Nec attendit hæc mulier quod hanc horam debuit plus timere, magis esse sollicita majori sibi vigilantia præcavere, quia qui dolo, vel insidiis inferre cuiquam diligit quid molestum, ut minus caveatur, tempus eligit intempestum. Denique somno gravi cum Ægyptii nocte media deprimuntur, ab Angelo vastatore eorum primogenita perimuntur, adventum cujus prædocti filii Israel vigili sollicitudine præstolantur, præstolantes modo, vel incommodo simili non gravantur. Quod recolens David nocte media nolebat obdormire, sed venturum Dominum expectatione sollicita prævenire, ut si forte iterum ad turbandum ille quietum, vel medium silentium adveniret, adveniens cum non solum vigilem, sed et intentum laudibus inveniret. « Media, inquit, nocte surgebam ad confitendum tibi (Psal. CXVII). »

Sciebat enim quia regnum cælorum, quod decem virginibus comparatur, quod nisi a vigilantibus, et oleum laudis habentibus non intratur, tunc præcipue vel offerri, vel auferri veraci sententia prædicatur, cum minus ab incautis, vel dormientibus expectatur. Clamore quippe facto nocte media sponsus venit excludens eas quas paratas et habentes oleum non invenit, eas vero secum ad nuptias introduxit, quas vel dormitio, vel olei dilata emptio non seduxit. Sic nimirum frequenter venire Dominus consuevit cum majore silentio observator improvidus conquievit, cum paucos sui sollicitos, laudes et vigilæ tenuerunt, cæteri vero omnes quasi nocte intem-

pesta, id est media siluerunt. Hoc medium, vel quietum silentium omnia continebat, et quasi nox intempesta iter medium peragebat, cum verbum Dei Patris propter nostram omnium salutem voluit humanari, et humana sui presentia nocivum silentium fortiter debellari. Quinta quippe mundi ætas per id temporis agebatur, quæ a Jechonia sumpsisse initium prædicatur, quæ tanto silentio est oppressa, ut in ea rarus admodum haberetur qui verbum Dei palam cum fiducia loqueretur. Cum enim ab Abraham usque ad Jechoniam duarum sit ætatum series evoluta, in quibus patriarcharum et prophetarum multitudo copiosius est locuta; ista ætas nullos invenitur prophetas habuisse, exceptis paucis admodum, quos in ejus initio legimus exstitisse. In ejus enim initio Aggæus, Zacharias, Malachias, quem Ezram Hæbrei autumant, exsiterunt; qui velut in noctis crepusculo, propinquanti jam silentio aliquantulum restiterunt, quibus præsentibus, tanquam stellis micantibus, prædicata veritas sublucebat, et animos auditorum error ignorantie non penitus vel abducebat. Cæterum his sublatis nox in profundum vergens amplius tenebrescit, et somno gravius obrepente a prædicandi strepitu conquiescit, et tota illa ætas tractu longissimo sic decurrit, nec prædicatio tenebris, nec silentio lux occurrit. Cum ergo totus mundus a prædicandi studio conticeret, et nox ignorantie iter medium, id est profundissimum obtineret, « omnipotens sermo Dei a regalibus sedibus exsilivit, et in mediam exterminii terram debellator durissimus prosilivit. » Regales autem sedes, sunt multarum diversitas mansionum, quas Deus præparavit diversarum meritis actionum, ut in eis videlicet regno vel dominio pro suo quisque merito perfruatur, quorum ipse regum Rex, et dominantium Dominus habeatur. Per terram exterminii, terrena hominum vitiositas designatur, ad quam Dei Filius, verbum Patris, sermo omnipotens venire memorantur, ut ab ea prædictum silentium felici exterminio proturbaret, durusque debellator luce sua tenebras ignorantie propulsaret. Quod autem de cælo idem sermo dicitur exsilire, et in mediam terram exterminii prosilire, saltus nomine adventus ejus subitus commendatur, qui ad illos venire diligit a quibus non speratur, quos profundæ tenebræ, gravis sopor, quietum silentium detinebat, ut venturum non videret qui eos salvare misericorditer disponebat. Illum quidem venientem Zacharias, Simeon, Anna, Elizabeth prævenerunt, qui spiritu docti prophetico venturum in proximo providerunt, et de illo forte aliqua, velut galli nocte media, cecinerunt, sed detentos gravi somno excitare, sono tenui nequiverunt. **561** Ille solus igitur eos potuit excitare, ille male quietum eorum silentium efficaciter proturbare, qui non solum potens, sed etiam omnipotens legitur sermo esse, qui per se ipsum veniens, mandatum Patris loquitur indefesse.

CAPUT XVIII.

Denique quando nasci, et humanis oculis homo

A voluit apparere, realis invenitur iter medium nox habere, et paucis pastoribus super gregem suum in eadem vigilantibus regione angeli superveniunt nova et mirifica visione. Qui nimirum, et in lucem nocturnas tenebras et quietum silentium convertunt in clamorem, dum magno cum tripudio natum illis annuntiant Salvatorem, cujus ortu, et in cælis gloriantur angeli præcelsæ claritatis, et in terra pax confertur hominibus bonæ voluntatis (*Luc. 11*). Quo audito, pastores incomprehensibiliter gratulantur, et recedentibus angelis, rupto et ipsi noctis silentio invicem adhortantur, ut transeant usque Bethlehem verbum quod factum est invisuri, novumque obsequium novo puero delaturi. Nec sufficit quod angeli vel pastores quietum silentium diruperunt, et in divinas laudes sub eadem noctis hora lætis vocibus eruperunt, sed et cælum protulit sidus novum, quod loquentis vice, vel officio fungeretur, dum non lingua, sed mystico novi generis lumine loqueretur. Visa cujus facies gratum mysterium invenientis, excitavit astrologos in partibus orientis, et fulgore prævio tres magi festinarunt Jerosolymam devenire, in civitate regia sperantes natum puerum invenire: « Ubi est, aiunt, qui natus est rex Judæorum? Vidimus enim stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum. Tunc Herodes, inquit, turbatus est, et omnis Jerosolyma cum illo (*Matth. 11*). » Videtis novi Regis ortu Chaldæos, et Judæos pariter quamvis dissimiliter conturbari, et utrosque ad quærendum vehementius incitari, sed illos ut invento, oblati muneribus, suppliciter obsequantur; istos autem ut eundem, flagrantem invidia, persequantur, quem inventum Chaldæi cum juxta propositum adorassent, et in somnis admoniti mandato Herodis obsequi recusassent, per aliam viam ad sua cum gaudio revertuntur, et inventi Regis magnalia nationum populis eloquuntur. Herodes autem cum videret a magis sibi non renuntiantibus se illusum, et ab eo quod speraverat, prudenti consilio se exclusum; furoris incontens, silentio premi nescit, sed ad persequendum regem, manifestius et contumacius inardescit. Mandat ergo omnes pueros in Bethlehem natos infra biennium trucidari, ille inter cæteros, non posset liberari, malens illis in finibus puerum nullum esse, quam illum quem quærebat, cum cæteris etiam superesse. Quod propter hoc idem puer et permisit et voluit actitari, ut ejus fama nominis posset diffusius dilatari, et de verbo carnem facto ad omnium salutem electorum pulso procul silentio verbum fieret ubique gentium vel locorum. Nec solum quando natus est, quietum Christus silentium proturbavit, et ad loquendum tam probos quam reprobos homines excitavit, sed et quando passus, et mortuus, die tertia voluit suscitari, suamque resurrectionem longe lateque omnibus prædicari. Quæ nimirum resurrectio facta est cum partes mundi superas solis absentia tenebraret, et noctis presentia terræ superficiem occuparet; cum altus sopor divinas hominum sollicitudines re-

mooveret, cum profundo noctis itinere silentium omnia contineret, cum acciucti lumbos galli sollicitudine vigili concinebant, qui varias noctis horas cantu nuntio discernabant. Hac intempesta hora Christus a mortuis voluit suscitari, qua mortales soluti curis non solent excitari. Mane vero summo mulierum sedulitas declaratur quas mittentes et dolentes angelus consolatur, dicens eum surrexisse, quem claudi tumulto non satis fideliter aestimabant, resurgentem vivere, quem cum mortuis errore femineo quaeritabant. Quare, quaeso, nocte omnia aguntur cum homines somno silentio tenebris deprimuntur, nisi ut delapsi in torporem, alacres hujusmodi beneficio redderentur, nocivo detenti silentio magnalia divina loquerentur, obscuratam habentes intellectum, adipisci lumen scientiæ mærerentur?

CAPUT XIX.

Ad cunululum autem gratiæ, postquam illo Christus unde venerat, remeavit, et assumptum corpus nostrum ad Patris dexteram collocavit, sanctum inde spiritum apostolis, sicut promiserat, mittere non tardavit, quo transmissio, eorum corda, ut etiam mortem contemnerent, inflammavit, ut non loqui jam non possent ora patula dilatavit. Et hoc quidem alto diei lumine factum congrue prædicatur, cum hora ejus tertia jam ad meridiem propinquatur, in quo meridie de summo cœli axe sol clarius illucescit, et profectu consummato vehementius inardescit. Per quod innuitur quia tanto illius munere largitatis, tanta in illis diffusa est vehementia charitatis, ut propter verbum injuncta et suscepta prædicationis, proficiendo accederent ad tolerandas molestias passionis. Quodammodo enim appropinquare ad meridiem sol videtur, ubi esse et lucidior, et ferventior perhibetur, cum justus urgente spiritu, non solum a justitia non recedit, sed ei prædicandæ instat fortius et procedit, et **562** quo magis fortis adversarius obviat et resistit, eo clarius et fidentius iste prædicat, et insistit. Et dum propter prædicandæ amorem et instantiam veritatis, suffert minas, et odia humanæ pravitatis, proficiendi gratia longe factus ab ortu matutino sit tanquam sol in meridie, vel aurum fervidum in camino, eo pretiosior fervore lucido, vel luce fervida meritorum, quo magis incandescit ad sufferendum æstuantem malitiam reprobatorum. Ei ergo Christus mortuus est, ei mortuus resurrexit, cujus auferre tenebras, cujus ignorantiam abstergere non despexit, cujus torporem languidum, cujus vetus silentium relegavit, cujus et ad vivendum conscientiam, et ad loquendum scientiam informavit. Et autem illapsu repentino, quasi hora tertia superfusus, ei spiritus consolator in linguis igneis est infusus, cujus tam securam conscientiam, tam audacem, cujus linguam reddidit tam loquacem, ut quæ loquenda sunt, non possit reticere, paratus horum gratia, flagrantem passioni, caminum sustinere. Tales erant quibus cum Pharisæi silentium imponere conarentur, prohibentes ne *ultra in nomine Jesu* populis loquerentur, illi tamen

A prohibiti urgente spiritu non tacebant, sed læto et volenti animo illatas contumelias sufferebant. « Ibant, inquit, gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (Act. v). Contumeliam quippe furor persecutorum inferebat, vel sufferentis animum spiritualis unctio leniebat, quæ nimirum quo vehementius ille sævit, eo validius lenimentum afferre consuevit. Nec enim tantum persecutor valet ad id quod grave est inferendum, quantum spiritus consolator ad idem sufferendum: imo iste multo est efficacior ad silentium removendum, quam ille ad illud imponendum. Quapropter apostoli, accepto in igne Spiritu, sic loquuntur, cum eos adversarii iniis, flagris, et carceribus persequuntur, ut eorum prædicatio quamvis multipliciter refutetur, impatiens tamen silentii abjecto velamine denudetur, et quamvis pluribus eundem Spiritum non habentibus sit molesta, fiat tamen opportune, importune omnibus manifesta

CAPUT XX.

Hinc forte quod eisdem præceptum est, ut calcæis non utantur, sed ad prædicandum missi, nudis pedibus gradiantur, habentes tantum soleas quibus interpositis a terra sejunguntur et spinis et tribulis et serpentium morsibus non leduntur. Pars itaque pedis inferior operitur, decœoperta vero superior invenitur, ut prædicatio nec terrenis facibus turpiter adhærescat, nec sub umbra silentii pari turpitudine delitescat. Cum enim prædicatio terrenum præcipue commodum aucupatur, cum spinis avaritiæ et aculeis inanis gloriæ tribulatur, cum præceps vel indocta non evitat morsum falsiloquii virulentum, cum hoc, et his similia, nullum sibi reputat detrimentum, nimirum pes loquentis videtur soleam non habere, sed terreno pavimento totus carnaliter adherere. Cum vero idem prædicator vel propter linguas detrahentium contabescit, vel ad minas persecutorum expavescit, et ira vel timore, cum loqui debeat conticescit, pes ejus quasi quodam pressus oportorio non potescit et supra verbi speciem vile morticinum invalescit. Imo cum Moyses ad educendum de Ægypto filios Israel mittendus vocaretur et quomodo prædicationi deberet insistere mystice doceretur. « Solve, inquit Dominus, calceamentum de pedibus tuis (Exod. iii), » ut scilicet tunc cunctis prædicatio declaretur, non rancoris vel timoris superducto velamine tenebretur. Sic et apostoli nudis ad prædicandum jubentur pedibus ambulare, ut eorum prædicationem nullius terror, nullius detractio valeat obscurare, sed tanquam lucerna super eminentiam candelabri collocetur, et lux lucens coram hominibus non suam sed Dei gloriam operetur. Quod etiam sermone prophetico videtur designari, cum vox prædicantium jubetur exaltari, ne timore noxio turpiter reprimatur, sed repulso tectorio fortiter exprimatur. « Clama, inquit Dominus tuam per Isaiam, ne cesses, quasi tuba exalta vocem qui evangelizas Jerusalem, exalta, noli timere. Dic civitatibus Judæ: Ecce Deus vester (Isa. LVIII, XL). »

Eum qui prædicat non solum vult Dominus clamare, sed a clamando etiam non cessare, et non tenuiter, non mediocriter, sed in modum tubæ vocem præcipit exaltare, forte ut auditores efficaciter possit ad prælium excitare. Tuba enim in prælio jampridem habebatur, qua præcinente, idem prælium agebatur, quoniam audito ejus sono exercitus animosior reddebatur, non audito autem languidius agere videbatur. Per quam tubam prædicator non incongrue figuratur qui fidelium animos ad expugnandum hostes invisibiles exhortatur, cujus exhortatio inutilis et inefficax non habetur, si studeat exaltari, si digna fortitudine commendetur. « Exalta, inquit, in fortitudine vocem tuam, exalta noli timere. » Hujus vocem exaltat debita fortitudo, cujus tanta firmat conscientiam sanctitudo, ut nec iniis adversantium timeat referri, nec favoribus adulantium gaudeat deliniri. Qui cum ad utrumque digna fuerit fortitudine præmunitus, ad loquendum libere, erit viriliter expeditus, et **563** quidquid obvium fuerit, adversabitur, et excludet, ejusque os patulum quævis importunitas non occludet. Imo cum dixisset, « Exalta, noli timere, » subjunxit: « Dic civitatibus Judæ, ecce Deus vester. » Ille enim quæ justæ sunt recte civitatibus dicit, cui nullus timor efficaciter contradicit, qui timore posito quarumlibet adversantium gravitatum, affectu pietatis pacem et salutem diligit civitatum. Civitates Judæ, fideles animæ perhibentur quæ suum Creatorem verbo et opere confitentur, quibus prædicator dare præcipitur verbi triticum cum mensura, ut quod sibi commissum est, reddat Domino cum usura, cui si dixerit: « Domine, mna tua decem mnas acquisivit (Luc. xix), » audiet ab eo: « Eris potestatem habens super decem civitates (ibid.). » Et si dixerit: « Domine, mna tua fecit quinque mnas, audiet ab illo: Et tu esto supra quinque civitates (ibid.). » Supra tot quippe civitates quasi jus accipit debita potestatis, quot civitatibus impertivit verbum salutiferæ veritatis, quot civitates prædicationis vallo et propugnaculis præmunivit, id est quot animas Deo per verbum sibi traditum acquisivit. Quibus enim erudiendis studuit præsto esse, eisdem animabus non immerito dicitur et præesse, dum ei tanquam doctori et ductori a retributore bonorum omnium imputatur quidquid boni docta et obediens illarum humilitas operatur. Iste doctor sive ductor non tantum loqui præcipitur sed clamare, et vocem sicut tuba clamando exaltare, ut intellectus vel ratio quæ divinitus infunditur animo spiritali, fertilis habeatur, cum ei copulatur sermo fœdere maritali. Quasi enim virgo tenetur clauso thalamo verecunda, et ignorato viro permanet infecunda, cum ratio inspectiva secreto silentii jucundatur, nec assumpti sermonis maritali copula fecundatur. Nec sufficit cuivis sapienti habere rationem, nisi eidem rationi

(125) Martianus Capella, De nuptiis Philologiæ et Mercurii. Vide lib. 1, pag. 132, lib. 2, p. 179 seq.

A junxerit et sermonem, ut in ipso concillet quoddam quasi matrimonium nuptiale, ex quo velut soboles procedat beneficium spiritale.

CAPUT XXI.

In cujus typo rei quidam philosophus fingit quasdam nuptias celebrari (125), et ad conciliandum eas ipsam turbam deorum cœlestium congregari, qui etsi forte in aliquibus disparem habent sensum, tamen universi parem in his nuptiis dant consensum. Ab omnibus quippe illis satis congruum æstimatur, ut Mercurius quem figuram sermonis tenere idem philosophus arbitratur, uxorem sibi ducat matrimonio tempore pubertatis, cum scilicet ad ducendum maturæ vel congruæ sit ætatis. Unde Jupiter cum eas debere fieri nuptias testaretur, congregatis cœlicolis de ipso Mercurio dixisse perhibetur

*Illum, ait, connubio rite jugarier
Student emeritis secla laboribus,
Et robur thalamos flagitat additum.*

Quia ille, inquit, robur ætatis conveniens est adeptus, et jam pro tempore labores plurimos est expertus, hujusmodi convenientia videtur nuptiales thalamos flagitare, ut ultra non differat dignam sibi uxorem copulare. De qua idem Jupiter subjunxit:

*At virgo placuit ducta quidem nimis.
Et comparstudio.*

Cum iste Mercurius, qui figuram sermonis dicitur obtinere, tempore jam maturo uxorem sibi debeat adhibere, recte prudens juvenis illam præ cæteris habet gratiosam, quam et doctrinæ commendabilis et parvi propositi attendit studiosam. Cujus dum maritali fœdere devincitur, ex ea sibi dignos acquirere filios invenitur, talique matrimonio sit non mediocriter fructuosus sine quo, velut ducens vitam cælibem, redditur otiosus. Propter quod in loquendi clausula Jupiter:

*Jungantur, inquit, paribus nam decet auspiciis
Nostris accumulenti astra nepotibus.*

Quæ sit autem virgo illa cui Mercurius debet jungi, et ab ejus complexu et nuptiali fœdere non disjungi, idem Jupiter invenitur superius demonstrare, « noveris, inquit Mercurium philologiæ nuptias postulare. » Et supra: « Illum, ait, jampridem philologiæ sentio amore torreri. » Per philologiam spiritalis ratio figuratur, quam in cujusvis animo summus ille artifex operatur, per quam justum et injustum apud se illa cernit, et eorum quid tenendum, quid spernendum prudenter examinat et discernit. Hujus quasi nuptias sermo sibi postulat et asciscit, hujus amore torridus, eam sibi jungere concupiscit, quia nulla vel honestas vel utilitas est sermonis, quem non fovet et promovet sinus et prudentia rationis. Sine hujus interiori et fetu et complexu sermo exterior (vel garruens dicitur et vilescit, vel timore et diffidentia coercitus refrigescit, et in aures venire sapientium erubescit, dum sponsali ornamento, et doctrina rationabili non fulgescit. Si autem præsens

edit. Ulrici Friderici Kopp, Francofurti ad Mœnum, 1836, 4°.

inoveret, cum profundo noctis itinere silentium omnia contineret, cum accincti lumbos galli sollicitudine vigili concinebant, qui varias noctis horas cantu nuntio discernabant. Hac intempesta hora Christus a mortuis voluit suscitari, qua mortales soluti curis non solent excitari. Mone vero summo mulierum sedulitas declaratur quas mittentes et dolentes angelus consolatur, dicens eum surrexisse, quem claudi tumulo non satis fideliter aestimabant, resurgentem vivere, quem cum mortuis errore femineo quæritabant. Quare, quæso, nocte omnia aguntur cum homines somno silentio tenebris deprimuntur, nisi ut delapsi in torporem, alacres huiusmodi beneficio redderentur, nocivo detenti silentio magnalia divina loquerentur, obscuratem habentes intellectum, adipisci lumen scientiæ mærerentur?

CAPUT XIX.

Ad eumulum autem gratiæ, postquam illo Christus unde venerat, remeavit, et assumptum corpus nostrum ad Patris dexteram collocavit, sanctum inde spiritum apostolis, sicut promiserat, mittere non tardavit, quo transmissio, eorum corda, ut etiam mortem contemnerent, inflammavit, ut non loqui jam non possent ora patula dilatavit. Et hoc quidem alto diei lumine factum congrue prædicator, cum hora ejus tertia jam ad meridiem propinquatur, in quo meridie de summo cœli axe sol clarius illucescit, et profectu consummato vehementius inardescit. Per quod innuitur quia tanto illius munere largitatis, tanta in illis diffusa est vehementia charitatis, ut propter verbum inunctæ et susceptæ prædicationis, proficiendo accederent ad tolerandas molestias passionis. Quodammodo enim appropinquare ad meridiem sol videtur, ubi esse et lucidior, et ferventior perhibetur, cum justus urgente spiritu, non solum a justitia non recedit, sed ei prædicandæ instat fortius et procedit, et **562** quo magis fortis adversarius obviat et resistit, eo clarius et fidentius iste prædicat, et insistit. Et dum propter prædicandæ amorem et instantiam veritatis, suffert minas, et odia humanæ pravitatis, proficiendi gratia longe factus ab ortu matutino sit tanquam sol in meridie, vel aurum fervidum in camino, eo pretiosior fervore lucido, vel luce fervida meritorum, quo magis incandescit ad sufferendum æstrantem malitiam reproborum. Ei ergo Christus mortuus est, ei mortuus resurrexit, cujus auferre tenebras, cujus ignorantiam abstergere non despexit, cujus torporem languidum, cujus vetus silentium relegavit, cujus et ad vivendum conscientiam, et ad loquendum scientiam informavit. Et autem illapsu repentino, quasi hora tertia superfusus, ei spiritus consolator in linguis igneis est infusus, cujus tam securam conscientiam, tam audacem, cujus linguam reddit tam loquacem, ut quæ loquenda sunt, non possit reticere, paratus horum gratia, flagrantem passioni, caminum sustinere. Tales erant quibus cum Pharisæi silentium imponere conarentur, prohibentes ne *ultra in nomine Jesu* populis loquerentur, illi tamen

A prohibili urgente spiritu non tacebant, sed læto et volenti animo illatas contumelias sufferebant. « Ibant, inquit, gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (Act. v). Contumeliam quippe furor persecutorum inferebat, vel sufferentis animum spiritualis unctio leniebat, quæ nimirum quo vehementius ille sævit, eo validius lenimentum afferre consuevit. Nec enim tantum persecutor valet ad id quod grave est inferendum, quantum spiritus consolator ad idem sufferendum: imo iste multo est efficacior ad silentium removendum, quam ille ad illud imponendum. Quapropter apostoli, accepto in igne Spiritu, sic loquuntur, cum eos adversarii nimis, flagris, et carceribus persequuntur, ut eorum prædicatio quantumvis multipliciter refutetur, impatiens tamen silentii abjecto velamine denudetur, et quamvis pluribus eundem Spiritum non habentibus sit molestus, tamen opportune, importune omnibus manifesta

CAPUT XX.

Hinc forte quod eisdem præceptum est, ut calcæis non utantur, sed ad prædicandum missi, nudis pedibus gradiantur, habentes tantum soleas quibus interpositis a terra sejunguntur et spinis et tribulis et serpentium morsibus non leduntur. Pars itaque pedis inferior operitur, decooperta vero superior invenitur, ut prædicatio nec terrenis sæcibus turpiter adhærescat, nec sub umbra silentii pari turpitudine delitescat. Cum enim prædicatio terrenum præcipue commodum aucupatur, cum spinis avaritiæ et aculeis inanis gloriæ tribulatur, cum præceptum vel indocta non evitat morsum falsiloquii virulentum, cum hoc, et his similia, nullum sibi reputat detrimentum, nimirum pes loquentis videtur soleam non habere, sed terreno pavimento totus carnaliter adherere. Cum vero idem prædicator vel propter linguas detrahentium contabescit, vel ad minas persecutorum expavescit, et ira vel timore, cum loqui debeat conticescit, pes ejus quasi quodam pressus oportorio non patescit et supra verbi speciem vile morticinum invalescit. Imo cum Moyses ad educendum de Ægypto filios Israel mittendus vocaretur et quomodo prædicationi deberet insistere mystice doceretur. « Solve, inquit Dominus, calceamentum de pedibus tuis (Exod. iii), » ut scilicet in cunctis prædicatio declaretur, non rancoris vel timoris superducto velamine tenebretur. Sic et apostoli nudis ad prædicandum jubentur pedibus ambulare, ut eorum prædicationem nullius terror, nullius detractio valeat obscurare, sed tanquam lucerna super eminentiam candelabri collocetur, et lux lucens coram hominibus non suam sed Dei gloriam operetur. Quod etiam sermone prophetico videtur designari, cum vox prædicantium jubetur exaltari, non timore noxio turpiter reprimatur, sed repulso tectorio fortiter exprimitur. « Clama, inquit Dominus tuam per Isaiam, ne cesses, quasi tuba exalta vocem qui evangelizas Jerusalem, exalta, noli timere. Dic civitatibus Judæ: Ecce Deus vester (Isa. LVIII, XL). »

Eum qui prædicat non solum vult Dominus clamare, sed a clamando etiam non cessare, et non tenuiter, non mediocriter, sed in modum tubæ vocem præcipit exaltare, forte ut auditores efficaciter possit ad prælium excitare. Tuba enim in prælio jampridem habebatur, qua præcinente, idem prælium agebatur, quoniam audito ejus sono exercitus animosior reddebatur, non audito autem languidius agere videbatur. Per quam tubam prædicator non incongrue figuratur qui fidelium animos ad expugnandum hostes invisibiles exhortatur, cujus exhortatio inutilis et inefficax non habetur, si studeat exaltari, si digna fortitudine commendetur. « Exalta, inquit, in fortitudine vocem tuam, exalta noli timere. » Hujus vocem exaltat debita fortitudo, cujus tanta firmat conscientiam sanctitudo, ut nec minis adversantium timeat referri, nec favoribus adulantium gaudeat deliniri. Qui cum ad utrumque digna fuerit fortitudine præmunitus, ad loquendum libere, erit viriliter expeditus, et **563** quidquid obvium fuerit, adversabitur, et excludet, ejusque os patulum quævis importunitas non ocludet. Imo cum dixisset, « Exalta, noli timere, » subiunxit : « Die civitatibus Judæ, ecce Deus vester. » Ille enim quæ justæ sunt recte civitatibus dicit, cui nullus timor efficaciter contradicit, qui timore posito quarumlibet adversantium gravitatum, affectu pietatis pacem et salutem diligit civitatum. Civitates Judæ, fideles animæ perhibentur quæ suam Creatorem verbo et opere confitentur, quibus prædicator dare præcipitur verbi triticum com mensura, ut quod sibi commissum est, reddat Domino cum usura, cui si dixerit : « Domine, mna tua decem mnas acquisivit (Luc. xix), » audiet ab eo : « Eris potestatem habens super decem civitates (ibid.). » Et si dixerit : « Domine, mna tua fecit quinque mnas, audiet ab illo : Et tu esto supra quinque civitates (ibid.). » Supra tot quippe civitates quasi jus accipit debita potestatis, quot civitatibus impertivit verbum salutiferæ veritatis, quot civitates prædicationis valle et propugnaculis præmunivit, id est quot animas Deo per verbum sibi traditum acquisivit. Quibus enim erudiendis studuit præsto esse, eisdem animabus non immerito dicitur et præesse, dum ei tanquam doctori et ductori a retributore honorum omnium imputatur quidquid boni docta et obediens illarum humilitas operatur. Iste doctor sive ductor non tantum loqui præcipitur sed clamare, et vocem sicut tuba clamando exaltare, ut intellectus vel ratio quæ divinitus infunditur animo spiritali, fertilis habeatur, cum ei copulatur sermo fœdere maritali. Quasi enim virgo tenetur clauso thalamo verecunda, et ignorato viro permanet infecunda, cum ratio inspectiva secreto silentii jucundatur, nec assumpti sermonis maritali copula fecundatur. Nec sufficit cuivis sapienti habere rationem, nisi eidem rationi

(125) Martianns Capella, De nuptiis Philologiæ et Mercurii. Vide lib 1, pag. 132, lib. II, p. 179 seq.

A junxerit et sermonem, ut in ipso conciliet quoddam quasi matrimonium nuptiale, ex quo velut soboles procedat beneficium spiritale.

CAPUT XXI.

In cujus typo rei quidam philosophus fingit quasdam nuptias celebrari (125), et ad conciliandum eas ipsam turbam deorum coelestium congregari, qui etsi forte in aliquibus disparem habent sensum, tamen universi parem in his nuptiis dant consensum. Ab omnibus quippe illis satis congruum æstimatur, ut Mercurius quem figuram sermonis tenere idem philosophus arbitratur, uxorem sibi ducat matrimonio tempore pubertatis, cum scilicet ad ducendum maturæ vel congruæ sit ætatis. Unde Jupiter cum eis debere fieri nuptias testaretur, congregatis cœlicolis de ipso Mercurio dixisse perhibetur

*Illum, ait, connubio rite jugarier
Sudent emeritis secla laboribus,
Et robur thalamos flagitat additam.*

Quia ille, inquit, robur ætatis conveniens est adeptus, et jam pro tempore labores plurimos est expertus, hujusmodi convenientia videtur nuptiales thalamos flagitare, ut ultra non differat dignam sibi uxorem copulare. » De qua idem Jupiter subiunxit :

*At virgo placuit docta quidem nimis,
Et compar studio.*

Cum iste Mercurius, qui figuram sermonis dicitur obtinere, tempore jam maturo uxorem sibi debeat adhibere, recte prudens juvenis illam præ cæteris habet gratiosam, quam et doctrinæ commendabilis et pariter propositi attendit studiosam. Cujus dum maritali fœdere devincitur, ex ea sibi dignos acquirere filios invenitur, talique matrimonio sit non mediocriter fructuosus sine quo, velut ducens vitam cælibem, redditur otiosus. Propter quod in loquendi clausula Jupiter :

*Jungantur, inquit, paribus nam decet auspiciis
Nostris accumulent astra nepotibus.*

Quæ sit autem virgo illa cui Mercurius debet jungi, et ab ejus complexu et nuptiali fœdere non disjungi, idem Jupiter invenitur superius demonstrare, « noveris, inquit Mercurium philologiæ nuptias postulare. » Et supra : « Illum, ait, jampridem philologiæ sentio amore torreri. » Per philologiam spiritalis ratio figuratur, quam in cujusvis anima summus ille artifex operatur, per quam justum et injustum apud se illa cernit, et eorum quid tenendum, quid spernendum prudenter examinat et discernit. Hujus quasi nuptias sermo sibi postulat et asciscit, hujus amore torridus, eam sibi jungere concupiscit, quia nulla vel honestas vel utilitas est sermonis, quem non sovet et promovet sinus et prudentia rationis. Sine hujus interiori et fetu et complexu sermo exterior (vel garriens dicitur et vilescit, vel timore et diffidentia coercitus refrigerat, et in aures venire sapientium erubescit, dum spongali ornamento, et doctrina rationabili non fulgescit. Si autem præsens

edit. Ulrici Friderici Kopp, Francofurti ad Mœnum, 1856, 4°.

moveret, cum profundo noctis itinere silentium omnia contineret, cum accincti lumbos galli sollicitudine vigili concinebant, qui varias noctis horas cantu nuntio discernabant. Hac intempesta hora Christus a mortuis voluit suscitari, qua mortales soluti curis non solent excitari. Mane vero summo mulierum sedulitas declaratur quas mittentes et dolentes angelus consolatur, dicens eum surrexisse, quem claudi tumulto non satis fideliter aestimabant, resurgentem vivere, quem cum mortuis errore femineo quæritabant. Quare, quæso, nocte omnia aguntur cum homines somno silentio tenebris deprimuntur, nisi ut delapsi in torpore, alacres huiusmodi beneficio redderentur, nocivo dolenti silentio magna divina loquerentur, obscuratum habentes intellectum, adipisci lumen scientiæ mœrerentur?

CAPUT XIX.

Ad cumulum autem gratiæ, postquam illo Christus unde venerat, remeavit, et assumptum corpus nostrum ad Patris dexteram collocavit, sanctum inde spiritum apostolis, sicut promiserat, mittere non tardavit, quo transmissio, eorum corda, ut etiam mortem contemnerent, inflammavit, ut non loqui jam non possent ora patula dilatavit. Et hoc quidem alto diei lumine factum congrue prædicatur, cum hora ejus tertia jam ad meridiem propinquatur, in quo meridie de summo cœli axe sol clarius illucescit, et profectu consummato vehementius inardescit. Per quod innuitur quia tanto illius munere largitatis, tanta in illis diffusa est vehementia charitatis, ut propter verbum injunctæ et susceptæ prædicationis, proficiendo accederent ad tolerandas molestias passionis. Quodammodo enim appropinquare ad meridiem sol videtur, ubi esse et lucidior, et ferventior perhibetur, cum Justus urgente spiritu, non solum a justitia non recedit, sed et prædicandæ instat fortius et procedit, et **562** quo magis fortis adversarius obviat et resistit, eo clarius et fidentius iste prædicat, et insistit. Et dum propter prædicandæ amorem et instantiam veritatis, suffert minas, et odia humanæ pravitatis, proficiendi gratia longe factus ab ortu matutino sit tanquam sol in meridie, vel aurum fervidum in camino, eo pretiosior fervore lucido, vel luce fervida meritorum, quo magis incandescit ad sufferendum æstuantem malitiam reprobatorum. Ei ergo Christus mortuus est, ei mortuus resurrexit, cujus auferre tenebras, cujus ignorantiam abstergere non despexit, cujus torporem languidum, cujus vetus silentium relegavit, cujus et ad vivendum conscientiam, et ad loquendum scientiam informavit. Et antem illapsu repentino, quasi hora tertia superfusus, ei spiritus consolator in linguis igneis est infusus, cujus tam securam conscientiam, tam audacem, cujus linguam reddit tam loquacem, ut quæ loquenda sunt, non possit reticere, paratus horum gratia, flagrantem passioni, caminum sustinere. Tales erant quibus cum Pharisei silentium imponere conarentur, prohibentes ne *ultra* in nomine Jesu populis loquerentur, illi tamen

A. prohibiti urgente spiritu non tacebant, sed læto et volenti animo illatas contumelias sufferebant. « *Urant*, inquit, gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (Act. v). Contumeliam quippe furor persequentium inferebat, vel sufferentis animum spiritualis unctio leniebat, quæ nimirum quo vehementius ille sævit, eo validius lenimentum afferre consuevit. Nec enim tantum persecutor valet ad id quod grave est inferendum, quantum spiritus consolator ad idem sufferendum: imo iste multo est efficacior ad silentium removendum, quam ille ad illud imponendum. Quapropter apostoli, accepto in igne Spiritu, sic loquuntur, cum eos adversarii minis, flagris, et carceribus persequuntur, ut eorum prædicatio quamvis multipliciter refutetur, impatiens tamen silentii abjecto velamine denudetur, et quamvis pluribus eundem Spiritum non habentibus sit molesta, fiat tamen opportune, importune omnibus manifesta

CAPUT XX.

Hinc forte quod eisdem præceptum est, ut calcæis non utantur, sed ad prædicandum missi, nudis pedibus gradantur, habentes tantum soleas quibus interpositis a terra sejunguntur et spinis et tribulis et serpentium morsibus non læduntur. Pars itaque pedis inferior operitur, decooperta vero superior invenitur, ut prædicatio nec terrenis sæcibus turpiter adhærescat, nec sub umbra silentii pari turpitudine delitescat. Cum enim prædicatio terrenum præcipue commodum aucupatur, cum spinis avaritiæ et aculeis inanis gloriæ tribulatur, cum præcepta vel indocta non evitat morsum falsiloquii virulentum, cum hoc, et his similia, nullum sibi reputat detrimentum, nimirum pes loquentis videtur soleam non habere, sed terreno pavimento totus carnaliter adherere. Cum vero idem prædicator vel propter linguas detrahentium contabescit, vel ad minas persequentium expavescit, et ira vel timore, cum loqui debeat conticescit, pes ejus quasi quodam pressus operitorio non patescit et supra verbi speciem vile morticinum invalescit. Imo cum Moyses ad educendum de Ægypto filios Israel mittendus vocaretur et quomodo prædicationi deberet insistere mystice doceretur. « *Solve*, inquit Dominus, calcæamentum de pedibus tuis (Exod. iii), » ut scilicet tunc cunctis prædicatio declaretur, non rancoris vel timoris superducto velamine tenebretur. Sic et apostoli nudis ad prædicandum jubentur pedibus ambulare, ut eorum prædicationem nullius terror, nullius detractio valeat obscurare, sed tanquam lucerna super eminentiam candelabri collocetur, et lux lucens coram hominibus non suam sed Dei gloriam operetur. Quod etiam sermone prophetico videtur designari, cum vox prædicantium jubetur exaltari, ne timore noxio turpiter reprimatur, sed repulso tertorio fortiter exprimatur. « *Clama*, inquit Dominus tuam per Isaiam, ne cesses, quasi tuba exalta vocem qui evangelizas Jerusalem, exalta, noli timere. Dic civitatibus Judæ: Ecce Deus vester (Isa. lvi, xl). »

Eum qui prædicat non solum vult Dominus clamare, sed a clamando etiam non cessare, et non tenuiter, non mediocriter, sed in modum tubæ vocem præcipit exaltare, forte ut auditores efficaciter possit ad prælium excitare. Tuba enim in prælio jampridem habebatur, qua præcimente, idem prælium agebatur, quoniam audito ejus sono exercitus animosior reddebatur, non audito autem languidius agere videbatur. Per quam tubam prædicator non incongrue figuratur qui fidelium animos ad expugnandum hostes invisibiles exhortatur, cujus exhortatio inutilis et inefficax non habetur, si studeat exaltari, si digna fortitudine commendetur. « Exalta, inquit, in fortitudine vocem tuam, exalta noli timere. » Hujus vocem exaltat debita fortitudo, cujus tanta firmat conscientiam sanctitudo, ut nec minis adversantium timeat referri, nec favoribus adulantium gaudeat deliniri. Qui cum ad utrumque digna fuerit fortitudine præmunitus, ad loquendum libere, erit viriliter expeditus, et **563** quidquid obvium fuerit, adversabitur, et excludet, ejusque os patulum quævis importunitas non occludet. Imo cum dixisset, « Exalta, noli timere, » subjunxit : « Dic civitatibus Judæ, ecce Deus vester. » Ille enim quæ justæ sunt recte civitatibus dicit, cui nullus timor efficaciter contradicit, qui timore posito quarumlibet adversantium gravitatum, affectu pietatis pacem et salutem diligit civitatum. Civitates Judæ, fideles animæ perhibentur quæ suum Creatorem verbo et opere confitentur, quibus prædicator dare præcipitur verbi triticum cum mensura, ut quod sibi commissum est, reddat Domino cum usura, cui si dixerit : « Domine, mna tua decem mnas acquisivit (Luc. xix), » audiet ab eo : « Eris potestatem habens super decem civitates (ibid.). » Et si dixerit : « Domine, mna tua fecit quinque mnas, audiet ab illo : Et tu esto supra quinque civitates (ibid.). » Supra tot quippe civitates quasi jus accipit debita potestatis, quot civitatibus impertivit verbum salutiferæ veritatis, quot civitates prædicationis vallo et propugnaculis præmunivit, id est quot animas Deo per verbum sibi traditum acquisivit. Quibus enim erudiendis studuit præsto esse, eisdem animabus non immerito dicitur et præesse, dum ei tanquam doctori et ductori a retributore bonorum omnium impunitur quidquid boni docta et obediens illarum humilitas operatur. Iste doctor sive ductor non tantum loqui præcipitur sed clamare, et vocem sicut tuba clamando exaltare, ut intellectus vel ratio quæ divinitus infunditur animo spiritali, fertilis habeatur, cum ei copulatur sermo fœdere maritali. Quasi enim virgo tenetur clauso thalamo verecunda, et ignorato viro permanet infecunda, cum ratio inspectiva secreto silentii jucundatur, nec assumpti sermonis maritali copula fecundatur. Nec sufficit cuivis sapienti habere rationem, nisi eidem rationi

(125) Martianus Capella, De nuptiis Philologie et Mercurii. Vide lib 1, pag. 132, lib. II, p. 179 seq.

A junxerit et sermonem, ut in ipso conciliet quoddam quasi matrimonium nuptiale, ex quo velut soboles procedat beneficium spiritale.

CAPUT XXI.

In cujus typo rei quidam philosophus flagit quasdam nuptias celebrari (125), et ad conciliandum eas ipsam turbam deorum cœlestium congregari, qui etsi forte in aliquibus disparem habent sensum, tamen universi parem in his nuptiis dant consensum. Ab omnibus quippe illis satis congruum æstimatur, ut Mercurius quem figuram sermonis tenere idem philosophus arbitrator, uxorem sibi ducat matrimonio tempore pubertatis, cum scilicet ad docendum maturæ vel congruæ sit ætatis. Unde Jupiter cum eas debere fieri nuptias testaretur, congregatis cœlicolis de ipso Mercurio dixisse perhibetur

*Illum, ait, connubio rite jugarier
Suadent emeritis secla laboribus,
Et robur thalamos flagitat additum.*

Quia ille, inquit, robur ætatis conveniens est adeptus, et jam pro tempore labores plurimos est expertus, hujusmodi convenientia videtur nuptiales thalamos flagitare, ut ultra non differat dignam sibi uxorem copulare. » De qua idem Jupiter subjunxit :

*At virgo placuit docta quidem nimis.
Et compar studio.*

Cum iste Mercurius, qui figuram sermonis dicitur obtinere, tempore jam maturo uxorem sibi debeat adhibere, recte prudens juvenis illam præ cæteris habet gratiosam, quam et doctrinæ commendabilis et paris propositi attendit studiosam. Cujus dum maritali fœdere devincitur, ex ea sibi dignos acquirere filios invenitur, talique matrimonio si non mediocriter fructuosus sine quo, velut ducens vitam cælibem, redditur otiosus. Propter quod in loquendi clausula Jupiter :

*Jungantur, inquit, paribus nam decet auspiciis
Nostris accumulent astra nepotibus.*

Quæ sit autem virgo illa cui Mercurius debet jungi, et ab ejus complexu et nuptiali fœdere non disjungi, idem Jupiter invenitur superius demonstrare, « noveris, inquit Mercurium philologie nuptias postulare. » Et supra : « Illum, ait, jampridem philologie sentio amore torreris. » Per philologiam spiritalis ratio figuratur, quam in cujusvis anima summus ille artifex operatur, per quam justum et injustum apud se illa cernit, et eorum quid tenendum, quid spernendum prudenter examinat et discernit. Hujus quasi nuptias sermo sibi postulat et asciscit, hujus amore torridus, eam sibi jungere concupiscit, quia nulla vel honestas vel utilitas est sermonis, quem non fovet et promovet sinus et prudentia rationis. Sine hujus interiori et fetu et complexu sermo exterior (vel garriens dicitur et vilesceat, vel timore et diffidentia coercitus refrigescit, et in aures venire sapientium erubescit, dum spongali ornamento, et doctrina rationabili non fulgescit. Si autem præsens

edit. Ulrichi Friderici Kopp, Francofurti ad Mœnum, 1856, 4°.

ratio idtus velut in cubiculo commoretur, si nativam A
 illi puritatem conservare et excolere delectetur, illi etiam instruit et informat prudenter locutorum, et format congruenter sermonem foras tanquam e thalamo processurum, unde Juno : « Atqui, ait, ejusdem virginis convenit subire vinculum, quæ illam etiam quiescere cupientem conjugere non perferat. » Hujus quippe rationis copula, sermonem quasi sponsum Mercurium non enervat, sed illius potius honorem et merita coacervat, dum latens in conclavi cordis, non permittit ut ille tanquam torpeat suo lodice, sed in ramos loquaces diffundatur **564** habens vivacem fiduciam in radice. Sic ramos forenses diffundenti, sic diffusius eloquenti apud Lystram Paulo turbæ honorem deferebant, in hoc errantes miseri, quia illum non hominem, sed Deum B
 esse Mercurium asserebant. « Dii, aiunt, similes hominibus descenderunt ad nos. Et vocabant Barnabam Joventem, Paulum vero, Mercurium, quia ipse erat dux verbi (Act. xiv). » Nonne vobis in Paulo videntur hujusmodi nuptiæ celebrari, et philologiæ Mercurius quodam matrimonio copulari, dum intus in secreto rationis amor eum efficit eruditum, et inde velut Sponsus de thalamo verbum producitur expolitum? Sic enim apud eum sermo et ratio grato fœdera convenerunt, sic gratam sibi sedem in illo pariter invenerunt, ut et ratio utilis et secunda ministerio haberetur sermonis, et sermo foveretur in gremio vel sinu rationis. Nam sicut sermo, si rationi non incubat, non satis commendatur, sic ratio, si ad copulam sermonis non transeat, quasi sterilis C
 judicatur, et sejuncti ab alterutro, secundi satis et utiles non habentur, juncti vero simul duo, fructuose mutuo confoventur. Decet ergo et dignum est ut philologia Mercurio desponsetur, decet ut ratio intrinseca, sermone forinseco maritetur, quia non est torpore silentii deprimendum, quod interna ratio dictaverit exprimendum : imo illud præcipue et solummodo debet dici, cui ratio judicaverit debere silentium non iudici. Quodpropter quæ ad prædictas convenient nuptias, novem musæ, cum hujus laudes virginis canerent post invicem, non confusæ, sic earum singula suum voluit symbolum terminari, ut respondentes concinerent, concinentes assererent illam dignam Mercurio fœderari. Cantu enim uniuscujusque solicanæ jam finito, omnes dicunt pariter cor. centu repetito.

Scande cæli templa virgo

Digna tanto fœdere.

Penultima quarum Euterpe :

Jure, ait, senatum

Scande tonantis,

Quam decet unam

Mercuriali

Fœdere jungi.

Quam digna vero tanti honore fœderis habeatur, quam decenter una hoc Mercurio jungatur, postrema Thalia in suo dicit cantico consequenter. laudes utrique congruas innectens diligenter.

Est, inquit, doctus ille divum,

Sed doctior puella,

Nunc nunc beantur artes

Quas sic sacratis ambo.

Doctus quidem sermo est fundatus solida ratione, doctior est ratio cujus doctrinæ decus elucet in sermone, artes vero digno laudis culmine tunc beantur, cum istorum communi præsentia consecrantur. Nulla enim ars, nulla congrue pertractatur scientiæ disciplina, quæ nequaquam in illorum communi limatur officina, ad quam pertractandam vel sermoni rationis acumen non succurrit, vel rationi præviæ sermo congruus non occurrit. Eapropter Thalia postquam laudes illorum multipliciter enarravit (suum enim canticum aliquanto largius dilatavit) ipsam hujus dilatationem in modum orationis complevit, et dicto completorio sub silentio requievit.

Vos, inquit, disciplinas omnes

Ac nos sacratis musas.

Vos, ait, sine quibus nulla scientiæ disciplina commendabiliter exercetur, quorum alter sine altero volentibus proficere sufficiens non habetur; vos, inquam, nostram musarum scientiam consecrate, id est sacris nuptiis sacra vestra præsentia venustate. Scio enim et sermonem vobis plurimum non prodesset, imo forte non mediocriter et obesse, si tanquam onager nobis voluerit solitarius præsto esse, et rationis integritatem fructus non satis congruos parturire, si in complexum verbi recusavit devenire.

CAPUT XXII.

Denique in lege veteri quodammodo Moyses dat mandatum, ut istorum neuter talem eligat cælibatum, dum ei qui non inventus fuerit dare fructum, idem Moyses districtius inculit maledictum. « Maledictus, ait, qui non reliquerit semen super terram. » Unde et filia Jephthæ Galaaditis ætate jam adulta manens in domo patris virgo nubilis sed inupta, plangit quod diutius justo pudorem tenuerit virginalem, et maturo tempore ad copulam non transierit maritalem. « Dinite me, ait, ut plangam virginitatem meam cum sodalibus meis (Judic. xi). » Ratio quæ tanquam virgo videtur sterilis permanere, dum nimio gaudens silentio foris refugit apparere, dum a complexu verbi sese diligit cohibere, et a quiete sua omnem prorsus tumultum prohibere, tandem plangit tristis, pœnitens, gemebunda, considerando quod ejus silentium ejus sit virginitas infecunda. Hoc propheta Isaias considerat diligentius, et attendit, et se inutiliter siluisse, graviter reprehendit, imo esse nocivam ejus silentium intimat et ostendit, cujus pœnaliter imminere veraci intelligentia deprehendit : « Væ mihi, ait, quia tacui! » (Isa. vi.) Sed quare tacuit, statim humiliter confitetur, qua confessione loqui deinceps fiducialius promeretur, ut prudens auditor se debere intelligat non silere, et si forte siluerit, saltem causam silentii non tacere. Dicto enim : « Væ mihi quia tacui, tanquam quaereretur quare tacuerit! » subjungit : « Quia vir pollutus labiis

ego sum (*ibid.*). » Ideo, inquit, tacei, quia mihi labia A sunt polluta, et pollutionis involucre ne loqui valeant obvoluta, quia cujus ad dictandum conscientia non est imunda, consequenter ad loquendum labia sunt imunda. Si autem purgentur diligenti sollicitudine recessus 565 intestini, si juxta Evangelium, mundum fuerit quod intus est calicis et catini, interior munditia reddit quasi exterius os ablutum, et ablutionis beneficio, ut loqui valeat, absolutum. « Munda, inquit, prius quod intus est calicis et catini, ut fiat et id quod deforis est mundum (*Luc. xi*). » Quia ergo propheta causam silentii, labiorum immunditiam novit esse, nec negavit, sed humiliter se confessus est reum esse, meruit ab angelo misericorditer visitari, et mundari calculo quem ille forcipe tulerat de altari. « Volavit, inquit, ad me unus de seraphim, et in manu ejus calculus quem forcipe tulerat de altari, et tetigit os meum, et dixit: Ecce tetigi hæc labia tua, et auferetur iniquitas tua, et peccatum tuum mundabitur (*Isa. vi*). » Per calculum qui tollitur ab angelo ignitus de altari, nihil melius quam charitatem æstimo designari, qua tactus quilibet nescit frigescere, sed ignitur, quia procul dubio nihil illa flagrantius invenitur. Ignito cujus tactu auferitur iniquitas, peccatum mundatur, quia ignis urit et exurit paleas iniquorum operum, et « charitas, ut legistis, operit multitudinem peccatorum (*I Petr. iv*). » Sicut autem cum præsens est peccatum vel iniquitas, absens vero ignita charitas, et conscientia interior elanguescit, et lingua exterior obmutescit, sic nimirum cum districta increpatione iniquitas absentatur, C et vultu gratioso charitas præsentatur, conscientia grato sanitatis munere diffusius hilarescit, et lingua consequenter ad loquendum velut incontineus incandescit. Unde cum post tacta calculo labia Dominus diceret: « Quem mittam, et quis ibit nobis? » statim Isaias respondit: « Ecce ego, mitte me (*Isa. vi*). » Non exspectat propheta, ut compellatur ire, sed ad nutum inquirentis offert se ultroneum deservire, quia cui divinus calculus ignitæ flagrantiam dat virtutis, impatiens moræ libens sume reddit obsequium servitutis. Procul ergo faciens illud Væ! quod meruerat tacita justo amplius veritate, cum sua nondum labia purgarentur ignita charitate, jam purgatus velut exultat in fortitudine vocem suam, D mittentique spontaneus obsequitur ad docendum diligenti sollicitudine plebem suam. Sic volebat obsequi, sic diligentius obedire, sic ad loquendum cæteris Paulus condignam sollicitudinem impertire, quem paterno affectu tanquam filium instruebat, et omnixie testificans a peste silentii prohibebat. « Testificor, ait, coram Deo et Christo Jesu qui judicaturus est vivos et mortuos, et adventum ipsius, et regnum ejus, prædica verbum, insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina (*II Tim. iv*). » Et ad Titum: « Loquere, ait, quæ decet sanam doctrinam (*Tit. ii*). » Et infra: « Loquere, inquit, et exhortare, et argue cum omni imperio (*ibid.*). »

CAPUT XXIII.

Sed quoniam silentium, de quo eatenus vel tenendo vel non tenendo disseruimus, esse silentium a locutione quæ fit verbis, diximus autem, et locutionem esse quæ fit signis; ad istam locutionem noster tandem calamus convertatur, ut quid prosit, ab ea silere vel non silere similiter advertatur. Sicut enim locutio quæ fit verbis, vel noxia vel necessaria reperitur, noxia quidem, cum divinæ voluntati loquendo contrahitur, necessaria vero, cum per illam ejusdem jussibus obeditur: sic nimirum locutio quæ fit signis, invenitur in Scripturis aliquoties accusari, et in eisdem nisi (fallor) multoties commendari. Est ergo a signis quoque et silendum et non silendum: silendum quippe ab his quæ maligna perversitas machinatur, non silendum vero ab his quæ discreta charitas operatur. Sunt autem signa multa multaque diversitatis, quibus utuntur homines ad ostendendum mutuo secretum voluntatis, inter quæ primum et præcipuum locum verba videntur obtinere, et notitiam occultorum certius et manifestius exhibere. Verba enim signa sunt, et hi procul dubio qui loquuntur, significare Scripturarum testimoniis asseruntur, ut certum sit verba non nisi signa esse, quibus significamus ea quæ utcumque volumus nota esse. Unde cum Dominus dixisset Petro: « Cum esses junior, cingebas te et ambulabas ubi volebas, cum autem senueris, alius te cinget, et ducet quo tu non vis (*Joan. xxi*), » evangelista subjunxit: « Hoc autem dixit significans qua morte clarificaturus esset Deum (*ibid.*). » Talibus quippe verbis significavit illum non solum moriturum, sed et contra voluntatem humanæ infirmitatis mortis discrimina perpassurum, qua morte Deum clarificare veraciter probaretur, dum illius voluntatem infirmitati suæ præferre videretur. Idem Joannes in Apocalypsi: « Quam dedit, inquit, illi Deus palam facere servis suis, et significavit mittens per angelum servo suo Joanni (*Apoc. i*). » Et Paulus ad Corinthios: « Significatum est mihi ab his qui sunt Cloes, quia contentiones sunt inter vos (*I Cor. i*). » Hujusmodi significatio verbis facta esse veraciter æstimatur, cum scilicet veritas ipsa rei, non tacendo sed loquendo potius intimatur, ut, sicut dictum est, verba noverimus signa esse, quibus inter cætera constat primum et præcipuum locum esse. Cætera vero signa, etsi verbis pari efficacia non æquantur, valere tamen plurimum judicantur, et tanta ejus affinitate conjungi perhibentur, ut qui signa faciunt, loqui quodammodo prædicentur. Unde Salomon in Proverbiis: « Homo, inquit, apostata, vir inutilis graditur ore perverso, terit pede, annuit oculis, digito loquitur (*Prov. vi*). » Videtis 566 quia homo apostata, etsi ad loquendum linguam solvere non videtur, signa tamen digito faciens, loqui non incongrue perhibetur, quia et trituratio pedis, et nutus oculorum, non audibilis, sed visibilis est locutio perversorum. Cum enim perversi quilibet occulta sua volunt a suis tantum similibus deprehendi, nolentes ea vel cassari a cæteris, vel saltem

reprehendi, locutione vocali, et usu cognita generali, eorum omnibus non loquuntur, sed signis tacentibus, et propositis congruentibus abutuntur. Sic venere torpitudinis amatores, cum nolent vel nequeunt astuantem componere cogitatum, et ad mutuum transferre notitiam suarum appetunt secreta voluntatum, quia plerumque non datur facultas libera colloquendi, signa furtiva faciunt, si tamen ad alii loqui vel tempus faciendi. Quorum unus :

Verba, inquit, supercilia sicut voce loquentia dicam, Verba lingua, digitis verba notata mero.

Terunt etiam manum sive pedem attritione procul dubio non leuata, sed corruptis astuantium oculis non medioeriter pluctura, dum sic gudet alter alterius de tritura, ut qui optantur, avidius sperentur certum ad futura. Innuunt etiam oculis et nutibus invicem alloquuntur, et quod lingua non licet, signis familiaribus exsequuntur, etiam suppressa voce, vicem vocis agere dillegunt humendo, nihil aut parum minus agentem nutibus quam loquendo. Quod asserens praedictus atholens :

Nutibus, ait, in vestris pars bona vocis erat.

Sic proditores, sic latrones, sic nequissimi qui signum tibi congrua fabricantur, sic pede, vel manu, quovis gestu corporis locutiones subdolas operantur, ut apud stultes, vel suos complices non sint muti, quamvis ab ignorantibus videantur sub silentio constituti.

CAPUT XXIV.

Nonquid non Judas Iscariot est quodammodo ro-
bita vincta fari, cum animum et domitiam, et magistrum
presumpsit osculari, cum signum pacis execrabili
abusione pervertit, et illud non genere in nequitiae
signum vertit : « Dedit, inquit, eis signum dicens :
Quicumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum
(Matth. xxvi). » Osculum iste nequam proditionis
suo detestabile signum fecit, dum suos secutores
p ovida sollicitudine doctos facit, ut omisis ceteris,
et caute manus injeriant ad tenendum, quem ipse
discipulus elegerit osculandum. Actis retro diebus
osculum erat signum dilectionis, cum videlicet re-
ligiosos qui molestias ire, discordiae, factionis, ad
gratiam benevolentiae solebant revocari, vel in ca-
dem gratia mansuetius et tenacius confirmari. Quia
enim in osculo duorum labia pariter conjunguntur,
et attracti mutui, eorum spiritus ad invicem sen-
tuntur, recte per osculum placuit dilectionis gra-
tiam designari, per quam duorum animos unitas
grata fudere coguntur. Hoc est quod cum altaris
sacramenta, vel sacra mysteria celebrantur, in co-
muni conspectu animos alacritatem excitantur,
significans hoc cum eis per dilectionem spiritum
sanctum eorum corpus sacris mysteriis diligenter interesse.
« Quia enim adhaeret Dominus, unus spiritus est et
una gloria, et quod Spiritus sanctus, ille cum omnibus
diligenter, quod scriptura testimonio sancit et
fiduciam congregant, cum vel hanc patriarcha Isaac
cum Jacob osculatus, vel Spiritus in Cantibus Spiritus
sancti gratiam, quia quod ad antiquo interpretum

esse osculum signum pacis, signum benevolentiae
non simulatoriae, sed veracis, ipse etiam Christus
quodammodo videtur admirari, quia videt illud con-
verso et perverso ordine depravari : « Juda, inquit,
osculo Filium hominis tradis (Luc. xxii). » Mira res !
Osculo solent discordes ad concordiam revocari,
concordes in solida perseverantiae gratia confirmari,
duo vel plures unanimo spiritu cuniri, hinc inde
venientes in unum quasi manipulum devinciri. Nunc
autem fas et nefas simulatione detestabili tu con-
fundis, dum latenti malitiae signum benevolentiae
superfundis, tu corrumpis jura rerum, tu violas le-
gum scita, dum conceptam nequitiam velat species
inaudita. Tu fallendi et nocendi genus mirificum,
imo maleficum invenisti, ad quod inveniendum, et
efficaciter adimplendum, tu prior, tu solus, tu po-
sterior devenisti, dum me odis, dum me prodis,
causam non habens criminandi, manum tamen non
extendis, sed praeparas, et praetendis amicalem gra-
tiam osculandi. Denique Joab filius Sarviae (II Reg.
xx), etsi mentum Amasae principis exercitus Juda
quasi osculans, ut legitur, apprehendit, sibi tamen
utcumque consulens, illi osculum non impendit, sed
gladium qui sabrefactus levi motu egredi poterat in
vagina, usque ad illa dependentem exemit, et per-
cussum in latere illum quamvis immeritum inter-
emit. Tu vero et magistrum me salutas, et odis salu-
tatum, ut amicum oscularis, et tradis osculatum,
ut hoc dilectionis signum, ut hoc pacis vinculum
corrupisse tu solus videaris, et tanti reus sceleris
tu primus, tu novissimus habearis. Nam ipsi
quoque latrones qui viatorum vel pecunias vel ani-
mas persequuntur, ad decipiendum illos osculo non
utuntur, sed alia quaevis signa sibi componere so-
liantur, quibus cum satisfaciunt proposito, non ta-
men tanti criminis arguuntur. Habent quippe sili-
jum oris, habent sonum buccinae, vel tubae, vel alio
hujusmodi quo suos complices et commones presen-
tes, et revocant absentes, dispersos congregant,
congregatos invitant, et cum eorum lingua volentibus
non solvitur ad loquendum, hujusmodi tamen signa
valent non medioeriter ad nocendum. His enim et
suis adiutores eo modo quo dictum est, alloquuntur,
et suos adversarios graviter persequuntur, et jurant
vel sibilominus buccinae vel sibilu inventumque in-
tere, quam si veris manifestis sonum velum perqui-
sitionem adimplere.

CAPUT XXV.

Denique cum advenisset dies Israel exaltare Ieros
populos nationum persequeret, et graves Israelum
exercitus liberum impugnationis parum disparteret,
non tam verbe quam signo signum ad indicium, tu
de multa signorum copia solumm dicitur. In om-
nibus signis : « Elevate, inquit, signum in manu
vestra, et sicut ad ad eum ne finibus terre
Ier. vi. » Quia manus divina vincuntis nullo
modo congruo potest hanc, que primum sunt in-
venit, dicit sibi. Peris signum significat, et per co-
pis nobis utcumque vultus manifestat, cum ad

capiendum eam vix alter nostro parvitas convalescat. Igitur more nostro signum dicitur elevare, et ad convocandum de remotis finibus hostilem exercitum sibilare, ut hoc signo convocatus de filiis Israel suam expleat optionem, et ipse Deus dignam pro meritis capiat ultionem. Sibilus autem iste quo suos Deus convocat adjuutores, ut eos filiorum Israel faciat oppressores, ipsa est inspiratio, vel conspiratio, qua illi nequissimi congregantur, congregati expugnare filios Israel machinantur; qui nihil tale possunt facere vel perficere, nisi missi, vel ab illo qui disponit juste omnia, sint permisi. Et quoniam divina ira iustoque iudicio id agi nequaquam dubitatur, ipse Deus hoc agere non incongrue memoratur, eisque dicitur inspirare qui de sic inspiratis prudenti ordine explet suæ consilium voluntatis. Quidquid autem Deus, vel per se vel per ministros quoslibet disponit acitari, constat ultra ejus placitum non morari, quia etiam minister nequam sic festinat propriæ satisfacere pravitati, ut pariter obediat divinæ (quamvis nescius) voluntati. De quo Isaias subjungens: « Ecce, inquit, festinus velociter veniet, non deficiens neque laborans in eo (*ibid.*). » Percepto signo, id est inspiratione, vel sibilo divinæ dispositionis, quæ filios Israel disponit ferire gladio ultionis, minister nequam festinat velociter advenire, suo magis quam Dei placito intendens obedire. Sic enim de malo bonum Dei bonitas operatur, ut cum ab illo non nisi bonum diligatur, divino tamen ordini servire malitia compellatur, et quod reprobis efficitur detrimentum, electis vero necessarium purgamentum, Deo bene omnia disponenti utrobique habetur instrumentum. Unde et in sequentibus idem propheta dicit eum muscæ, et apii sibilare, quia etiam muscæ, et apii non possunt ad nocendum cuiquam advolare, nisi missionis, vel permissionis divinæ sibilo fuerint aspiratæ et ad explendum quod voluerint, prout tamen licentiam acceperint, liberius, effrenatæ. « Sibilabit, inquit, Dominus muscæ quæ est in extremo fluminum Ægypti, et apii quæ est in terra Assur (*Isa. vii*). » Per muscam et apem, una et eadem pestis mihi videtur designari, sed propter diversos effectus diversis nominibus appellari, quam offensi Dei censura districtior nobis pœnaliter irrogavit, cum primus parens noster pomum vetitum manducavit. Hæc autem pestis, illicita illecebra est, quæ in modum muscarum importunius advolat et accurrit, et licet districtius repellatur, tamen usque recurrit. Quæ nimirum pestis sive illecebra tanta nonnullos perurget gravitate, ut non parum de illorum minuatur sanctitate, et boni nominis gratiam et odorem, injecta macula turpitudinis convertat in fetorem. Quod insinuans Ecclesiastes: « Muscæ, inquit, morientes perdunt suavitatem unguenti (*Eccl. x*). » Unguentum, nomen bonum est: bona fama, bonus odor. De qua Salomon in Canticis: « Unguentum, inquit, effusum nomen tuum (*Cant. i*). » Et in Proverbiis: « Melius est nomen bonum quam divitiæ multæ (*Prov. xii*). » Et Paulus ad

A Philippenses: « Quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ hæc cogitate (*Philip. iv*). » Et ad Corinthios: « Christi bonus odor sumus (*I Cor. ii*). » Hujus autem suavitatem unguenti perdunt muscæ morientes, cum carnis illecebræ dignos continentis terminos excedentes totam virtutum massam totius conspersionis corrumpunt novitatem, et religiosæ castitatis attaminant puritatem. « Modicum, inquit, fermentum totam massam corrumpit (*I Cor. v*). » Denique ubi muscæ tenacius inderint inventam munditiam sordidare, inventum inveniunt candorem maculare, et non parum gratiæ perdit pristina pulchritudo, cui tanta, tam indecens adhæserit turpitudine. Si autem unguento muscæ tabidæ importunius immergantur, si immerse ibidem moriantur, multo gravius, multo intolerabilius inferunt detrimentum, corrumpentes et in nauseam convertentes suave condimentum. Sic nimirum carnis illecebræ, cum virtutum catalogo immoderatus se immergunt, cum colluvione mortifera illas inquinant et aspergunt, totius compositionis unguentariam perdunt, et disperdunt suavitatem, et offendentem in uno, ream omnium efficiunt sanctitatem. Quid enim amplius decolorat candorem sanctitatis, quam immunda colluvio **568** hujusce pravitatis, quæ et nostrum corruptivum inundatione perfundit vitiosa, et consentientem spiritum obtundit caligine tenebrosa? Quodpropter in extremo fluminum Ægypti esse musca prædicta perhibetur, ut ex ipso incolatu ejus immunditia demonstretur, quia sicut virtus munda recessibus defæcalis, et severioribus delectatur, sic immunda vitiorum colluvies, lutositas et humentibus gratatur. De qua Petrus: « Sus, inquit, lota in volutabro luti (*II Petr. ii*). » Et Dominus ad Job de immundo spiritu: « Sub umbra, inquit, dormit in secreto calami, in locis humentibus (*Job xl*). » Recte ergo in extremo fluminum Ægypti dicitur musca esse: « Muscæ, ait, quæ est in extremo Ægypti fluminum » quia, etsi flumina in Scripturis voluptates plerumque significant spirales, flumina tamen Ægypti videntur innuere nonnisi noxias et carnales.

CAPUT XXVI.

D Sunt quippe flumina paradisi, sunt flumina sapientiæ, sunt flumina Babylonis, sunt flumina Ægypti. Quæ utrum sint utilia vel nociva, ipsa eorum patenter innuunt adjectiva. Quis enim abnuat quatuor paradisi flumina debere commendari, quibus ipse paradisi legitur irrigari, quæ inde prodeuntia in diversas profluunt regiones, et secundo impetu impinguant et lætificant aridas nationes? Est nimirum ecclesia, paradisi debitæ voluptatis, de qua fluit et profluit doctrina quadriūda evangelicæ puritatis, quæ non solum eos irrigat quos intra fines suos primis temporibus potuit invenire, sed, ad foris positos dignata est abundantia benevolentia devenire, ut enim omnes colligat, ad omnes ultronea derivatur, et eorum ignorantiam infusionis suæ beneficio

flumina Babylonis, quæ vir prudens, recordatus A æternæ illius mansionis, etsi non prævalet a se penitus propulsare, ea tamen studet supereminens conculcare. « Super flumina, inquit, Babylonis, ibi sedimus et flevimus dum recordaremur Sion (*Psal. cxxxvi*). » Nam qui non immergitur fluminibus immundæ voluptatis, sed super ea sedet imperio regie potestatis, gaudet quidem quod visco carnalis illecebræ non ligatur, sed dolet quod in ea quam diligit Sion vel Jerusalem nondum plenius conversatur. At illi qui gaudent in hujusmodi fluminum cœno mergi, et tantarum sordium a se maculas non abstergi, firmitate perditæ vagi et instabiles conculcantur, et ad puniendum eos, ultores angeli destinantur. « Ite, inquit Dominus per Isaiam, angeli veloces, ad gentem convulsam, et conculcatam, cujus diripuerunt flumina terram (*Isa. xviii*). » Quia terram eorum, id est robur debitæ firmitatis diripuerunt flumina fluxus videlicet carnalis voluptatis, ite angeli; ite, inquam, et explete velociter acceptæ ministerium visionis, ne rideant si evadant justæ sententiam ultionis.

CAPUT XXX.

Sic etiam per Ezechielem Pharaoni regi Ægyptio comminatur, qui cubare in medio fluminum gratulatur, cum flumina Ægypti sint procul a justis cubiculo prohibenda, vel saltem moderationis districtæ repagulo cohibenda. « Ecce ego, inquit, ad te, Pharaon rex Ægypti, qui cubas in medio fluminum tuorum et dicis: Meus est fluvius, ponam frenum in maxillis tuis (*Ezech. xxix*). » Pharaon formam tenet illius maligni spiritus, qui cum prior in accepta non staret veritate, factum quoque hominem infecit simili pravitate, suadens illi ut mandatum prætergredi nequaquam vereretur, affirmans quia non sicut Deus dixerat, moreretur. Cujus consilio rudis homo præscriptos sibi terminos præterivit, ejusque negligentiam, vel contemptum divina statim ultio sic punivit, ut membris concupiscentiæ legem infligeret, quæ adversus spiritum discrimine duro confingeret. Quia vero spiritus ille nequam, auctor esse peccati prædicatur, hæc autem concupiscentia, et peccatum, et peccati lex esse non negatur, ad cumulum **571** perditionis suæ hujusmodi se fecisse fluvium gloriatur, cujus et affectum ingerit, et effectu plenius gratulatur. « Meus est, inquit, fluvius et ego feci eum. » Ego feci, ut homo conditus vergeret in peccatum, ego in lumbis ejus motus excito carnalium voluptatum, ego in his voluptatibus meam exerceo potestatem, interioris hominis conturbo cogitatus, conculco sanctitatem. Unde infra Dominus ad eum: Ventilabas, inquit, cornu in fluminibus tuis, et conturbabas aquas pedibus tuis, et conculcabas flumina eorum (*Ezech. xxxii*). » In fluminibus suis cornu dicitur ventilare, cum in carnis voluptatibus suum videtur imperium exaltare, cum eorum, quos decipit, aquas, id est affectus spirituales pravis cogitationibus quasi pedibus conturbare, et illorum flumina, id est torrentem internæ voluptatis præ-

valet conculcare. Sed quia divina justitia nihil deserit impunitum, ultionis sententia quandoque hostem percutit infrunitum, et vel pro præteritis recipit quod meretur, vel a præsentibus, et futuris freno tanquam imposito cohibetur. « Ponam, inquit, frenum in maxillis tuis (*Ezech. xxix, xxxviii*). » Et infra: « Eo quod dixeris: Meus est fluvius, et ego feci eum, ideoce ecce ego ad te, et ad flumina tua (*Ezech. xxix*). » Quia non solum de propria malitia digne poenitens non tristarit, sed insuper de illa tanquam de justitia gloriaris: « Ecce ego ad te, ad flumina tua, » ut et te videlicet pravo semper deseram in affectu, et affectatam malitiam velis nolis aliquando prohibeam ab effectu. « Ponam, inquit, frenum in maxillis tuis. » Et infra: « Prohibui, ait, flumina ejus et cohibui aquas multas (*Ezech. xxxi*). » Tunc quidem aquæ multæ difficultatis obice coercentur, in quarum diluvio perversi quique approximare ad Deum non merentur, tunc flumina multo perfluentia impetu perhibentur, et in se repercussa undis detumescentibus quasi sub silentio cohibentur, cum domus quæ fundata est supra petre solidæ fundamentum, non deponit sed opponit molestiis irruentibus inviolabile firmamentum. « Venerunt, inquit, flumina et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et non cecidit, fundata enim erat supra petram (*Matth. vii*). » Et apud Lucam: « Illisum est, ait, flumen domui illi, et non potuit eam movere (*Luc. vi*). » Et Salomon in Canticis: « Aquæ multæ, inquit, non poterunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam (*Cant. viii*). » Ædificii sic fundati non evertunt venti aut flumina firmitatem, nec possunt, ut audistis, aquæ sive flumina extinguere vel obruere charitatem, quia is qui petra est, imposito sibi ædificio dat munimen congruæ sanctitatis, et idem qui charitas, conservat supereminentem machinam charitatis. Flumen quippe seu flumina quæ fundatæ domui minaciter illiduntur, aquas multas quæ inundatione facta diluvium inferre moliantur, ipse majestate manus comprimit et refrenat, et objectis difficultatibus ab effectu concupito potenter alienat. Unde Isaias: « Levabit, inquit, manum suam super flumen in fortitudine spiritus sui, et percutiet eum in septem rivis (*Isa. ii*). » Super flumen Dominus levare manum suam et in septem rivis eum videtur percutere, cum menti fluctuanti misericorditer disponens succurrere, fluctibus illius virtute spiritus intonat ut quiescant, et eos ab alveo cursus pristini dividit multipliciter, ut areseant. Quandiu enim fluctus passionum discurrit libere solitos per meatus, non mitescit sed ingravescit, et omnia secum præcipitat effrenatus, habens proprium, ut quo ei via laxior indulgetur, eo ad explendum quod appetit, insatiabilius derivetur. Si autem ei optata effluendi libertas occludatur, et per multas angustias parva ejus semita dividatur, nimirum prius tumens ejus affluentia tenuatur, et ardore castitatis prævalido reuma incompositum exsiccatur. Quod longe infra Isaias insinuans: « Arescet,

inquit, aqua de mari, et fluvius desolabitur, atque siccabitur, et deficient flumina, et attenuabuntur rivi aggerum (Isa. xix). » Cujusmodi aquæ vel flumina cum inundante profluvio exuberant et augetur, cum nullo coerente repagulo per optatum alveum liberius intumescunt, ei muscæ, cujus videtur Isaias facere mentionem, congruum diversorium, gratam exhibent mansionem : « Muscæ, ait, quæ est in extremo fluminum Ægypti (Isa. vii). » Ægyptus tenebræ interpretatur. Flumina ergo Ægypti sunt affectus fluidi carnalium voluptatum, qui cum forte in quolibet obtinere prævaluerint principatum, evertunt et præcipitant blanditiis mollibus enervatum, extorrem justitiæ, tenebris gravioribus obscuratum. In quorum flumina non primo, non medio, sed extremo esse musca prædicta memoratur, quia inter ea quibus caro vitiose et nequiter delectatur, nil quidem gratius, sed nihil gravius, nil jucundius, sed nil immundius, nil familiarius, sed nihil pœna dignius eidem carni videtur arridere, quam lumborum voluptas, quam (etsi repugnet voluntas) ei tamen constat naturaliter adhærere. Pulchre igitur musca, quæ est in extremo fluminum Ægypti, lumborum designat voluptatem, quæ tactu pestifero, virtutum inficit puritatem, quæ extremum locum tenebræ et carnalis obtinens pravitatis, et frequenter impugnat, et plerumque expugnat arcem mundæ, et nivæ castitatis. « Sibilabit, inquit, Dominus muscæ quæ est in extremo fluminum Ægypti, et api quæ est in terra Assur (ibid.). »

572 CAPUT XXXI.

Per apem quoque non immerito illicita carnis appetentia figuratur, quia non solum mel et favum, sed etiam aculeum apis gestare comprobatur, et quæ fauces delinit mellis edulio dulcique potione, amara nihilominus invenitur gravis aculei punctione. Verum transit celeriter gustu mellis delectatio gratiosa, gravat autem diutius aculei punctio venenosa, nec tantum illa gratiæ, tantum suavitatis, quantum ista molestiæ quantum videtur habere gravitatis. Sic etiam carnis appetentia molect renes sive lumbos suavi quodam lenocinio pruriendi, sed pungit conscientiam naturali quadam amaritudine pœnitendi, et quanto in expletione illis arridet blandimento, tanto, imo ampliori torquet læsam conscientiam detrimento. Quod prudens ille attendit Boetius diligenter, et scripto diligenti expressit evidenter, volens ut qui legerit, non diligit primam faciem actionis, cujus extrema gerunt caudam et aculeum scorpionis.

*Habet, inquit, hoc voluptas,
Stimulis agit fruentes,
Aptumque par volantum,
Ubi grata mella fudit,
Fugit, et nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.
(BOET. lib. III, De cons. phil. metr. vii).*

PATROL. CCIII.

Vides quia voluptas in modum apis volantis, mella fundit, et fugit, quia quod in ea libet (unde et libido nominatur) et occurrit, volatu subito, ut quasi avicula videatur, et pertransit velociter, cum effectu misero consummatur. Eo autem consummato cujus libens caro lenocinium experitur, presenti cujus experientia carnalis etiam animus delinitur, gravi morsu, et læsura miserum cor feritur et super re consummata gravi judicio convenitur. Non est ergo magnopere gustus hujus dulcedinis appetendus, qui termino tantæ acrimonie est claudendus, nec bene fauces avidas ebrietatis miseræ mel indulcat, super dulcorem cujus virus sœæ amaritudinis fel inculcat.

CAPUT XXXII.

Recte (cum in lege offerri plurima jubeantur, quæ oblata in altari sive in holocaustum, sive in sacrificium accendantur, ut oblati, et accensis Deum sibi placare mereantur, qui docente Moyse placari eum talibus arbitrantur); recte, inquam, nihil mellis hujusmodi oblationibus admisceri, nihil prorsus in altario præcipitur adoleri, sed ab igne divino mel diligentius prohiberi, et juxta prohibitum, invenitur penitus removeri. Ait quippe Dominus ad Moysen : « Nec quidquam fermenti, aut mellis adolebitur in sacrificio Domino super altare, non ponetur in odorem suavitatis (Lev. II). » In melle, carnalis voluptatis illecebrosam dulcedinem astutius figurari, quam Dominus suo non vult altario præsentari, cujus lenocinio nostras carnes prohibet deliniri, quas potius rigore condientis justitiæ vult saliri. Unde in eodem Levitico subjungitur : « Quidquid obtuleris sacrificii, sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui, de sacrificio tuo : in omni oblatione offeres sal (ibid.). » Carnes quippe molles naturaliter, et infirmas, sal impositum reddit firmas, et ab eis proculdubio faciens vermes proximos et fetorem, conservat imo etiam meliorat statum solidum et saporem. Sic et nostrum corruptivum, facto procul enervi blandimento, rigor digne adhibitus conservat, sapienti justitiæ condimento, et lenocinante mollitiæ, vitiorumque vermibus effugatis, viget in eo dignum robur, et integritas castitatis. Sale itaque sapido omne sacrificium condiatur, mellis vero lenocinium in altario non ponatur, quia et optanda est præsentia sapientiæ, tuarum, Domine, sedium assistricis (Sap. IX), procul amovendus « favus distillans labia meretricis (Prov. V). » Favus, ut nostis, apis est opificium, continens mel in cera, et favi meretricii, distillatio non sincera. Et non solum mel distillatum invenitur ab altario prohiberi, sed et cera divinis luminariis adhiberi.

CAPUT XXXIII.

Cum in tabernaculo fœderis luminaria disponuntur, si bene memini, apponi cera vel cerei non leguntur, et eorum inter illa prorsus mentio non habetur, sed oleum de olivis lucidum et purissimum adhibetur. « Præcipe, ait, filiis Israel, ut afferant

tibi oleum de olivis purissimum ac lucidum ad concinandas lucernas iugiter, extra velum testimonii in tabernaculo fœderis, ponetque eas Aaron a vespere usque in mane coram Domino, cultu rituque perpetuo, super candelabrum mundissimum ponentur, semper in conspectu Domini (*Lev. xxiv.*) » Quid sibi vult quod nequaquam in tabernaculum Aaron cereos intronmittit, et eos divina sanctio inter sua luminaria non admittit, sed oleum de olivis purissimum coram Domino Aaron ponit, et ejus tantum lucernas mundissimo candelabro superponit? In cera, fragilis quidam fluxus sive fluxa fragilitas designatur, quæ illis, qui perfecte lucent in Ecclesia, nullatenus assignatur, quos a fragili mollitie sinceris divina gratia vult haberi, et a fluxu carnalium affectuum puritatis gelicidio coerceri. Quod propter Apostolus eos quos instruit prohibens fermentari, in azymis sinceritatis diligenter admonet epulari, dans intelligi, quia nihil aliud sunt azyma sincera, quam munda

573 conversatio sine cera. « Epulemur, ait, non in fermento veteri, sed in azymis sinceritatis (*I Cor. v.*) » Non vult Apostolus nos in modum cereæ esse fragiles sive faciles ad flectendum, non solutos vel solubiles ad fluendum, recolens sorte, quod et poeta imberbam juvenem cereum in vita reprehendit, et Propheta peccatores tanquam ceram perire fluidam deprehendit.

Imberbis juvenis, ait poeta, tandem custode remoto, Cereus in vitium flecti.

Et David : « Sicut fluit cera, inquit, a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei (*Psal. Lxvii.*) » Et iterum : « Sicut cerea quæ fluit auferentur (*Psal. Lxvii.*) » Ileo Apostolus : « Observare, inquit, nos oportet ea quæ audivimus, ne forte perefluamus (*Hebr. ii.*) » Horum ignem, qui et juxta poetam, cerei ad vitia deflectuntur, et juxta Prophetam, sicut cerea quæ fluit, auferuntur; horum, inquam, ignem suo Deus tabernaculo non admittit, sed eos in illo ambulare vel jubet minaciter, vel permittit, ut quoniam illo igne quem in terram mittere et ardere voluit, accendi noluerunt, illo igne ardeant, ardentibus pereant, quem sibi nequiter succenderunt. De quo per Isaiam : « Ambulate, inquit, in lumine ignis nostri, et in flammis quas succendistis (*Isa. l.*) » Reprobato autem illo igne quem sibi miseri succenderunt, æstu cujus cerei, et fragiles in vitia defluerunt, illum ignem Deus voluit sibi dari, illum in suo et tabernaculo, et candelabro collocari, cui præbat oleum de olivis tam indeficiens nutrimentum, ut debitæ claritatis non sustineat detrimentum. Oleum tumores compescit, dolores mitigat, relevat infirmos, afflictos consolatur, et ideo per illud recte misericordia figuratur, quæ corde tenero proximi condolet ad ruinam, et compatiens affectu confert solatii medicinam. Hæc oleo Christus unctus nos infirmos dignatus est visitare, et refotos salubri solatio ad spem salutis misericorditer revocare, et infusa gratia suæ super nos ubertatis, tersit diuti-

num nostræ languorem siccitatis. Nonne siccus erat Saulus cum Christum Dei Filium ignoraret, cum terrores minarum et cædis, Christi discipulis intonaret, cum Damascum proficiscens voce lapsa desuper, est a proposito revocatus, et in terram corruens turbatis sensibus obcæcatus? Qui cum squamis oculorum cadentibus deponeret infusam cæcitatem, et recepto visu interno attenderet malitiæ pristinae siccitatem, eum qui sibi loquebatur, Christum esse quem Deus unxerat, intellexit, et ad unctum siccus accedere non neglexit.

Denique poeta quidam, qui nimirum Christum esse perunctum nescivit, suis tamen auditoribus prudens consilium impertivit, ut non solum per doctrinam fidelium planior veritas innotescat, sed et per os infidelium ea nobis utrinque sublucescat, ait enim :

Si prodesse tuis pauloque benignius

Ipsam te tractare voles, accedes siccus ad unctum.

Quia vero Paulus ethnicorum nec dicta, nec consilia vilipendit, quæ tamen utilitati contraria non perpendit, juxta prædictum consilium festinavit ad Christum accedere, ut suam siccitatem illius unctio posset abstergere. Qui ab illo tam misericorditer est susceptus, et tanti solatii exuberantem gratiam est adeptus, ut et ipse posset cæteris solatium impertire, et acceptæ unctionis beneficio siccis accedentibus subvenire. Unde ad Corinthios : « Benedictus, inquit, Deus Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus et ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt (*II Cor. i.*) » Et quoniam oleum non solum impertit infirmis solatium et medetur, sed etiam cæteris supereminere liquoribus perhibetur, recte per illud, sicut misericordia, sic etiam charitas figuratur, quæ sui excellentia virtutibus cæteris principatur. De qua Paulus : « Major, inquit, horum est charitas (*I Cor. xiii.*) » Hujus ignem in suo Deus tabernaculo vult ardere, ardentem non abscondi sub modio, sed super candelabrum resplendere, ut et donus interior tenebrarum molestiis non gravetur, et qui limen ingressus fuerit, viso lumine gratuletur. Recte ergo et eligitur oleum, et cera reprobatur, ut in domo Dei misericordia sive charitas indeficiens accendatur, ignis vero imprudentis concupiscentiæ nullo pacto in ea dominetur, sed frigescat, cinerescat, ut nec etiam in ea nominetur. Nihil hoc in loco invenio de apum operibus approbari, sed ceram a candelabro, mel autem ab altario reprobari, ex quo patet in ape mollem carnis appetentiam non incongrue figurari, quæ fructus reprobos diligit operari.

Quam apem, cui juxta Prophetam, Dominus sibilat, idem Isaias esse dicit in terra Assur, ut scilicet non sit mirum, si per eam tale quid accipi memoratur, quod in tali, tam congruo diversorio commemoratur. « Et api, ait, quæ est in terra Assur (*Isa. vii.*) » Assur interpretatur *deprimens* sive *elatus*. Deprimens autem sive elatus, antiquus ille

hostis est, qui durissimus tributi exactor semitas vianantium præpedit et infestat, et fratrum accusator gravi calumnia eos deprimit et molestat, non curans quibus vel blanditiis, vel molestiis quemvis efficiat peccatorem, dummodo illius pressi et oppressi videat se victorem. Victor autem in superbiam nequiter elevatur, et tumens, inaniter gloriatur, miser non perditionis propriæ remedium accepturus, sed perditorum consortio fruiturus. Recte ergo et deprimens dicitur, et elatus, qui quo magis deprimit, eo elatior invenitur, et quo elatiorem, eo graviolem oppressorem eum quisquam perditus experitur. **574** Terra hujus Assur, possessio ejus est quam sibi ab antiquo propriam meruit obtinere, et jure quodam stabili in perpetuum possidere. Quam terram sive possessionem, nihil rectius quam peccatum æstimo posse dici, cui ipsum diabolus, vel quod ipsi diabolo certum est sic addici, ut ei auctori et inventori illud principaliter assignetur, et ipse in eo tanquam in jure proprio potestate misera dominetur, cadens de cælo, sicut legistis Dominum in Evangelio recolentem: « Videbam, inquit, Satanam sicut fulgur de cælo cadentem in terram (Luc. x). » Fertur procul dubio cecidisse, sicut etiam invenitur Isaias propheta cecidisse. « Quomodo, inquit, cecidisti, Lucifer, qui mane oriebaris? Corruisti in terram (Isa. xiv). » Quid est autem de cælo in terram, nisi de cælestium virtutum sublimi abscondito, in infimam peccati cadere firmitatem, unde nullus ei pateat ad amissam reditus claritatem? Suo enim se peccato diabolus tam indissolubiler obligavit, et ruinam suam, tam fortibus vectibus confirmavit, ut ei non solum revertendi ablata sit facultas, sed spe prorsus perdita, nulla sit et voluntas. Quem prolapsam homo peccando misere persecutus, in tantam est ipse firmitatem, et tam inextricabilem devolutus, ut inde ullo modo ad pristinam vivendi gloriam non rediret, sed in peccato suo firmitate ministra deperiret, nisi Deus factus remedium congruum inveniret, et assumptæ carnis malagmate nostra vulnera deliniret. Qui profecto, in quem homo peccando corruerat infernum, penetravit, et armatum male fortem ipse fortior alligavit, et clavo crucis suæ, in qua suam misericorditer tinxerat vestimentum, illius mansionis effregit fortiter munimentum. Unde revertentem cum triumpho angelici spiritus admirantur, et quis quantusque ipse sit, mirantes et stupentes sciscitantur, quem attendunt et infernum tam fiducialiter irrupisse, et inde inaudito miraculo cum victoriæ titulis erupisse. Mirantur, inquam, quod tantam inferni firmitatem Christus everterit, et suorum cinctus collegio ad cælorum alta redierit, ostendens se implere ministerium æternæ jussionis, et offerens illi vestem tinctam sanguine passionis. « Quis est iste, inquit, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? » (Isa. LXIII.) Edom ipse est Esau. Interpretatur autem Edom *terrenus*, et mundum significat qui ad se venientibus miro fallendi genere

A vitæ hujus proponit blandimenta, et ea diligentibus infert mortis æternæ detrimenta. Bosra vero civitas est in Moab et interpretatur *munita vel firma*, infernumque significat, qui tot et tantis erat custodibus, muris, vectibus, seris communitus, ut nulli introeunti esset ad superos reditus expeditus. Quos enim in mundo hostis ille nocendi artifex seducebat et ad peccandum, vel blandiens, vel forte opprimens inducebat, eos ad munita et firma inferni penetrabilia deducebat, unde illos ad salutem nullius gratia, nullius potentia postmodum educebat. Cum igitur et mundum et infernum Christus moriens triumpharet, et resurgens a mortuis victor ad cælestia remearet, angeli, ut dictum est, tantam miraculi novitatem videntes, obstupescunt, imo suum B suppleri numerum novo adventu fidelium hilarescunt. « Quis est iste, inquit, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra. » Quis est iste qui confringens inveteratum inferni munimentum, et cunctis retro sæculis ejus inviolabile firmamentum, victor inde revertitur nullum belli præferens instrumentum, sed assumptæ carnis tinctum sanguine vestimentum? Cæterum, etsi Deus bonitatis suæ gratia miseratus est hominem et redemit, et de claustris infernalibus, quæ munita et firma videbantur, exemit, ipse tamen diabolo quem nullius deceptio, sed sua solius perversitas interemit, terram suam, id est jus peccati solidum non ademit. Hanc illius possessionem justa Dei bonitas non invasit, nec illi compatiens salutarem poenitentiam C persuasit, sed quia malitiæ primus inventor est et deliquit, inventum suum ei Deus proprium dereliquit. Omne igitur peccatum diabolus sibi vult ut proprium vindicare; et Deus iudex justus, ut reprobum non cessat vindicare, ille illo, ut passim gratissimo delectatur; iste illud, ut sibi contrarium exsecratur. Ideo dicit ei: « Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ (Gen. iii). » Et per Isaiam: « Serpenti, pulvis panis ejus (Isa. LXV). » Sicut enim Deus pascitur cælestibus, id est justitia, munditia, veritate, sic terrenis diabolus, peccato videlicet, immunditia, falsitate: et sicut ille, sic iste cibos sibi similes expetit et affectat, et eorum alterum D cibus alterius non delectat. Propter quod Paulus: « Deponentes, inquit, mendacium, loquimini veritatem (Ephes. iv). » Et ad Colossenses: « Mortificate, ait, membra vestra quæ sunt super terram (Colos. iii). » Non igitur ea quæ sunt super cælum.

CAPUT XXXIV.

Neque enim mortificari præcipiuntur justitia, prudentia, temperantia, fortitudo, quibus subvectum hominem cæli suscipit altitudo, dum illum faciunt a terreno peccati contagio procul esse, affectuque et merito summis et cælestibus interesse. Nec illa etiam mortificare prudens Apostolus nos coegit, quibus plasinator noster Deus corporaliter nos compexit, quæ non nostro opere, sed suo per se tempore moritura in vitam sunt

surrectionis **575** beneficio transitura. Illa igitur subdolos nos decepit, quorum compactione membra prædictus Apostolus mortificare nos præcepit, quorum lenociniis serpens ille perversus operator miseris nos infecit, et infectione misera sui similes nos effecit, quorum, nobis ne forte ignorantiam prætereamus, vult ut hujus mandati consequentiam attendamus, qui ea quæ mortificari præcepit diligenter, nominatim exprimit consequenter. Dicto enim : « Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, » subjecit : « Fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam et avaritiam, quæ est simulacrorum servitus (*Coloss. III*). » Et paulo post : « Deponite, inquit, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam (*ibid.*). » Hæc membra sunt quæ a cælo vel cælestibus longe facta, super terram, vel in terram sui merito sunt redacta; quæ ipsi diabolo in possessionem propriam derelicta, ejus quoque ministris ad suam ipsorum perniciem sunt inflata. Hæc sunt membra quibus corpus compingitur iniquorum (*Rom. VI*); hæc terra quam caput comedit perditorum, quam vult doctor egregius vel nos penitus non habere, vel saltem hoc in nobis, non regnum, non dominium obtinere. « Non regnet, inquit, peccatum in vestro mortali corpore (*ibid.*). » Vult Apostolus in nobis peccatum vel non esse, vel dominandi privilegio non præesse : sed et si forte impudens nostræ obmurmurat jussioni, tamen vel invitum nostræ subjei ditioni. Quod per Isaiam Dominus misericorditer et promittit, et per suam gratiam suis dare fidelibus non omittit, dicens se præcelsis eorum virtutibus præsidere et peccatum suum ipsis conculcantibus subjacere : « Cælum, inquit, sedes mea, et terra, scabellum pedum meorum (*Isa. LXVI*). » Cæli nonnisi virtutes æstimo figurari, quæ ab imis et luteis dignitate propria merentur sequestrari; et quo ab his subtilitate defæcata sublimius se absentant, eo familiariter divino conspectui se præsentant. In quibus Deus ob hoc sedem perhibet se habere, quia constat illas ei non mediocriter complacere, et quarum puritate suis oblata conspectibus hilarescit, in eisdem sedens regnans, judicans requiescit. Terra vero, peccatum est, quod quia summa et cælestia videntur execrari, in inferioribus meruit collocari, et remotum a virtutum fastigio sibi in uno quasi globo et glutino sic cohæret, ut tanquam massa plumbea in suo semper perseveret. Hoc autem peccatum non solum a sua manu, vel dextera vel brachio longe fecit, sed abundante gratia suis cum pedibus sic subjecit, ut possint et illius molestiis fortiter repugnare, et victores illud, tanquam platearum lutum vel pulverem conculcare. Manus Dei vel dextera vel brachium, Christus est, qui adversus peccatum suum nullam penitus luctam gessit, quia iniquitas et peccatum ad eum penitus non accessit, sed suis illud pedibus permisit aliquantulum admisceri, ut in ejus prælio possit, ut scriptum est, Israel exerceri. Pedes vero *ejus*, electi *ejus* sunt qui verbo et exemplo ad bene-

volos eum deferunt auditores, ut et illi efficiantur suscepto verbo fidei pugnatores. De quibus Isaias : « Quam pulchri super montes, pedes annuntiantis et prædicantis pacem (*Isa. LI*). » Isti pedes Domini cum adversus peccati occurrentes molestias gerunt bellum, ipso Domino præsidente illud sibi redigunt in scabellum, et quorum ille virtutibus tanquam cælo dignatur præsidere, terram, id est peccatum facit eis, ut scabellum pedibus, subjacere. In hac terra, illa de qua sermo nobis est, apis dicitur conversari, quis illicitam carnis appetentiam certum est intra vitiorum numerum deputari, quibus omnibus adversarius ille nequam, utpote terræ, conceditur principari, qui cælo et cælestibus justorum virtutibus non desinit adversari. Denique Paulus cum vitiorum catalogum contexuit seriatim, ipsam carnis appetentiam inter illa posuit nominatim, et a membris quæ super terram sunt, eam censuit non excludi, nec liberum a peccato qui senserit ejus lenocinio se illudi. « Mortificate, inquit, membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem (*Colos. III*), » etc. Quicumque ergo tangitur hujusmodi vel ad modicum passione, qui vel ejus mulcetur lenocinio, vel aculei mordetur læsione, profecto sese intra sibi positos limites penitus non arctavit, sed de jure diaboli, de terra ejus aliquid usurpavit. Quod cum in illo idem nequam spiritus recognoscit, cum tumultu et arte subdola reclauat proprium et reposeit, vultque malignus artifex, ut quod usurpatum est, avidius teneatur, ut quo justius, eo infestius reposei mereatur. Nec tamen ob hoc reperit ut velit relabere, et ablata homini solus eadem possidere, sed quasi exploratoribus præmissis fraudulenter ipse prædo tyrannicus adesse festinat consequenter; et si persenserit præmissos, recipit diligenter, in suo tanquam jure dominium exercet violenter. Quæ violentia, sicut nonnisi diabolo nequiter inmittente, sic fit non nisi Deo justius permitte, et hæc permissio qua velut percepto signo diabolus effrenatur, apud Isaiam sibilus appellatur. « Sibilabit, inquit, Dominus muscæ et api, quæ est in terra Assur, et venient et requiescent in torrentibus vallium (*Isa. VII*). » Sibilat Dominus muscæ et api, cum adversus eas fortitudinis aciem non producit, cum justo suo judicio, a nostri custodia se subducit, cum sine gratia, nostri deserit arbitrii libertatem, cum nostram non conservat munimento **576** continentia castitatem. Hæc autem non agere, quid est aliud quam signum irascentis et nos procul a se in manus hostium relinquentis? Quid est, Inquam, aliud quam quidam sibilus provocantis, et ad prædam præoptatam raptorem malevolos invitantis? Videtur enim illos quodammodo provocare, cum ultro se ingerentes non curat culpæ exigentibus revocare, cum velut ovem miseram lupo rapido præostendit, et ad illum deterrendum, manu baculum non extendit. Sic etiam de conclavi firmissimo cibi nonnunquam exponuntur, et eisdem expositis nulli custodes imponuntur, et cum nulla repagula catulis

avidioribus opponuntur; quid nisi cibi neglecti eis quodammodo apponuntur? Ad illos quippe neglectos currunt etiam non vocati, tanquam voce vel sibilo fuerint invitati et sua eos quasi jure aviditas illoc pellit, unde præsens custodia non repellit.

CAPUT XXXV.

Ideo de musca et api dicitur: « Et venient et requiescent in torrentibus vallium (Isa. vii). » Cum sibilat illis Deus, id est cum nostræ castitatis et continentie lorum laxat, et eo quod ipse novit consilio, a districta nostri custodia se relaxat, cum lumbos nostros, juxta quod mandat Apostolus, non præcingit, cum renes et cor nostrum forti cinctorio non astringit, musca et apis, id est carnales illecebræ, velut de insidiis erumpentes, multoque examine nostrum habitaculum irrupentes, accepta garrandi licentia largius effervescent, et tanquam voti compotes in torrentibus vallium requiescunt. Torrentes vallium sunt impetuosi fluctus cogitationum. Torrentes naturalis fontis exuberantia non impacti, sed guttis pluviabilibus tumefacti, juga montium et camporum plana fluxu præcipiti deferentes, multoque impetu ad profunda vallium confluentes, collectis et advectis sordibus easdem vales inficiunt, talique affluentia immundos in eis lacus efficiunt. Sic voluptatum carnalium affectiones non de puritatis fonte vivido generatæ, sed minutis et multis suggestionum lumbibus confortatæ, in excelsis et planis justorum meditationibus locum et requiem non habentes, nec a fluxu præcipiti collectam immonditiam cohibentes, desinunt ad cogitatus depressos, et pusillanimos infirmorum, et velut grato in receptaculo in eis ædificant sentinam vitiorum. Cujusmodi cogitatus quamvis multo examine congregatos, quamvis multa duritia usuque diutius congelatos divina tamen præsentia districte judicans scindi facit, et sicut a facie ignis ceram vel glaciem liquefacit. Quod Michæas propheta insinuat: « Montes, inquit, consumerunt subtus eum, et vales scinduntur sicut cera quæ fluit a facie ignis, sicut aquæ quæ decurrunt in præceps (Mich. i). » Veniente quippe districto iudice, subtus eum, montes, id est perversorum congeries operum consumerunt, et quæ superbe in actus processerant ad nihilum reducuntur. Vallis quoque, id est secreta et profunda cogitatum latibula discinduntur, et quæ impunita latere speraverant, graviter puniuntur. Sicut nulla tumens operum confidentia ejus graviter præsentiam sustinebit, sic et eum profunda cujusquam cogitatio non latebit, sed in lucem proferet quod in tenebris latere putabatur, sicut et Cumæa vates illa propheticè Sybilla protestatur:

Dejiciet, ait, colles, vales extollet ab imo.

Dejiciet colles, cum manifesta opera ultione superducta potenter conculcabit: extollet vales, cum occultos cogitatus sibi videnti omnia præsentabit, cum eisdem scrutator rerum et cordium graviter in-

minebit, set gravi cum potentia suum in eos iudicium exercebit. Quod per prophetam Joel terribiliter comminatur, cum se ad iudicandum venire protestatur, dicens quia in vallem Josaphat eos qui iudicandi sunt adducet, et illic eis pro merito pœnam celerem superducet. « Cum convertero, ait, captivitatem Juda et Jerusalem, congregabo omnes gentes, et deducam eas in vallem Josaphat, et disceptabo cum eis, ibi super populo meo, et hæreditate mea Israel quos disperserunt (Joel iii). » Cum eos qui in mundo mundi lenocinia non affectant, quos captivos in hac vita seductibiles carceris blanditiæ non delectant, qui peccata sua humiliter, et Deum vivunt veraciter confitentur, qui pacem veram et æternam interioribus oculis intuentur; cum eos, inquam, Deus converterit ad obtinendam certo spei fœdere libertatem, tunc congregabit reliquos ad sufferendum gravem æquitatem. « Congregabo, inquit, omnes gentes et deducam eas in vallem Josaphat. » Josaphat interpretatur iudicium Domini. In vallem autem Josaphat Deus gentes congregat et adducit, cum ad profunda cogitationum suarum iudicandos quosque revocat et reducit, ut illic eos districte arguat et accuset, ubi eos aliqua verborum oppansio non excuset. De qualitate enim meritorum non exteriora qualibet, sed internos interrogat cogitatus, ad quos cum fuerit perversus quisque districto iudicio revocatus, scire compelletur, et quæ neglexerit indicta, et quæ dilexerit interdicta. Unde scriptum est: « In cogitationibus impii interrogatio erit (Sap. i). » Interim vero in torrentibus, quorum affluentia huiusmodi vallium profunda sordescunt, musca et apis grataster requiescunt, quia carnis illecebræ cum inflammant lumborum officinam, gratum habent rapacem fluxum cogitatum et sentinam. **577** Quæ nimirum nec venirent nec prævalerent, nisi eis divina justitia sibilaret, nisi permissione sua opatum eis Deus aditum relaxaret, qui cum justus iudex nos non bene meritos quasi disponit oblivisci, illas pestiferas juxta suum libitum adversum nos permittit proficisci.

CAPUT XXXVI.

Hoc percepto sibilo adversus David regem fortiter eruperunt, inventumque in solario, captum mente, vagum oculis reddiderunt, quarum ille mollibus lenociniis enervatus obediit, amplexuque illicito uxorem Uriæ ruptis continentie legibus appetivit. Hanc etiam acceperant, sibilantes Dei permissionem, cum paterno sublimem solio, eruditum impetunt Salomonem, ejus sapientiam fatnam, et fortitudinem elumbem effecerunt, et decorem castitatis intemperantiæ sordibus infecerunt. Habens enim ille, ut legitur, reginas sexaginta, et concubinas octoginta, vel secundum quosdam, septuaginta uxores, trecentas concubinas, præter eas etiam ad juvenculas et scorta passiva vagus et incontinens se extendit, quorum nequaquam divina Scriptura numerum comprehendit. In hoc Dei sibilo ejus ira patenter demon-

stratur, cum immissa vel permissa gravis in nos tentatio debacchatur, a qua permissione vel sibilo, si illius iustitia superducto silentio non desistit, tot et tantis tentationum molestiis nostra infirmitas non resistit. Unde nobis necesse est ut hunc a se Deus sibilum remove, et quietum sibi dignetur silentium admovere, ut scilicet non super nos ejus ira tumultuosius effervescat, sed indignos miserans, grato sub silentio conquiescat. Ea enim sibilante vallis nostra diluvio torrentium inquinatur, et mens nostra flexo genu fortitudinis incurvatur, cujus cum incurvata fuerit rectitudo, transit per eam sequens hostium multitudo. Illi sunt qui juxta Isaiam dicunt animæ: « Incurvare ut transeamus (Isa. LI). » Cum vero transierint, jam non vel dicunt, vel loquuntur, sed juxta Sophoniam sibilare potius asseruntur, ut dicendo, malignorum consilium miseris infunditur, sibilando triumphantium garrulus, et tripudium effundatur. « Omnis, ait Sophonias, qui transit per eam sibilabit, et movebit manum suam (Soph. II). » Sibilus iste et mota manus quid nisi quædam esse videtur locutio, qua cunctis manifeste declaratur illorum seductio, qui cum per animam incurvatam viderint se transisse, exsultant et insultant, nec tacent juxta propositum se vicisse. Magna quippe est exsultatio populi triumphantis, multa cachinnatio, multus sibilus insultantis, magnus concursus magnusque strepitus colloquantis, magnus denique fastus victorum more spolia dividendis. Unde Isaias: « Sicut exsultant, inquit, victores capta præda quando dividunt spolia (Isa. IX). » Iste hostium sibilus, ista eorum exsultatio vel insultatio, non nitescit, iste insultantium strepitus nullo sub silentio delitescit, si non et Deus a prædicto velit sibilo reticere, suoque illorum silentium extorquere. De quo ejus silentio prædictus Sophonias: « Dominus, inquit, Deus in medio tui fortis silebit in dilectione tua (Soph. III). » Cum enim tenerius Deus diligere nos disponit, prædictum sibilum premit fortiter et seponit, et grandinem iræ suæ in misericordiæ mutat rorem, ventosque minaciter sibilantes auræ tenuis in plangorem. Aurora flante hostes prius effrenati fortiter reprimuntur, et eorum tripudia gravi silentio comprimuntur, fretum nostrum in campos æquoreos complanatur, fluctus silent, [navis illorum silentio gratulatur. « Statuit, inquit David, procellam ejus in auram, et siluerunt fluctus ejus, et lætati sunt quia siluerunt (Psal. CVI). » Cum procella pellitur, tenuis aura spirat, ventorum quassa flatibus adventu silentii mens respicit, et quo ei profusius grata serenitas illucescit, eo serenius præsentia grati muneris hilarescit. In hoc enim sibi Deum intelligit præsto esse, suis eum precibus, suis desideriis non deesse, et quem in procella ventis et turbinibus irascentem, in flatu auræ tenuis sentit benigne miserentem.

CAPUT XXXVII.

Ista est, forte aura quam sentire legitur Elias fu-

gitivus, cum in fugam celerem timore eum cogeret oppressivus, cum fugæ præsidio, reginæ sævientis minas evaderet, et in spelunca latens Deum sibi quodammodo præsentem attenderet. « Et post ignem, ait Scriptura, sibilus auræ tenuis (III Reg. XIX); » signum est gratiæ spiritualis quo propheta corde pavilo fugiens convenitur, et ei spes gratiæ consolantis, vel præsentis solatium impertitur. Sicut enim flatu vel sibilo Deus aliquoties se iratum, sic flatu vel sibilo signat plerumque se placatum, et hæc signa ejus iram vel gratiam eloquuntur, quod planius innotescit cum effectus varii consequuntur. « Flavit, inquit Moyses, spiritus tuus, et operuit eos mare, submersi sunt in aquis vehementibus (Exod. XV). » Quid status iste nisi irascentis et jubentis Dei loquitur voluntatem, punire disponentis Ægyptiorum persequentium pravitatem, et mare statim, velut intelligens signum iræ, festinat incredulos aquis vehementibus operire? Sic et illic manifeste sibilus iram signat, ubi peccatoris divitis æternum interitum Job designat, cum illius perditionem videns iudex ævissimus imminere invenitur vel irascens **578** ridere, vel tanquam ridens veraciter succensere. « Stringet, inquit, super eum manus suas, et sibilabit super illum, intuens locum ejus (Job XXVII). » Videns quippe Deus in sua et avaritia, et malitia divitem obstinatum, et ad perditionem suam obstinata nequitia destinatum, stringit super eum manus suas quasi ridens, et plausu manuum significans se lætari, quod tale studium tali videat pretio munerari. Sibilat etiam super illum, indignans et pro nihilo ducens contumaciam præsumptis, in malum suum tempus continuum et operam insumentis, intuens locum ejus, quod videlicet non sit a proposito rediturus, sed in locum suum, id est sibi congruum tanquam Judas Iscariot abiturus. E regione, cum post resurrectionem suis Christus discipulis se ostendit, et nova eis charismata suæ largitatis impendit, insufflavit et dixit eis: « Accipite Spiritum sanctum (Joan. XX). » Quid autem gratiæ præsignaret quod discipulis insufflavit; verbis sequentibus intimavit: « Accipite, inquit, Spiritum sanctum, » ut certum sit quia sicut verbum invenitur flatu significans prævenire, sic verbum consequens, occultum signi mysterium aperire. Parvo tempore post, cum iterum uno conclavi pariter clauderentur, et vel metu Judæorum, vel expectatione promissi muneris tenerentur: « Factus est, inquit, repente de cælo sonus tanquam flatus vehemens, et repleti sunt omnes Spiritu sancto (Act. II). » Tali flatu, tali signo, tali Deus sibilo prælocutus locutionem suam effectu est operis prosecutus, et quod mystico flatu vel sibilo designavit, dans illis vehementem affluentiam spiritus consummavit. Inde est forte quod nati carnaliter, cum spiritali lavacro renascuntur, et ministerio sacerdotis aqua baptismatis abluuntur, eundem ministrum videntur in fontem mysticum insufflare, ut signet illi fonti vivificantem spiritum adventare. Ab hoc flatu vel sibilo Deum volumus non

silere, ac nostris cum precibus, nostris clamoribus respondere, ut et nobis infundat gratiam requirendi, et ipse propitius non differat beneficium respondendi. « Ad te, inquit, Domine, clamabo, Deus meus, ne sileas a me, ne quando taceas a me (*Psal. xxvii*). » Et alibi: « Ne sileas quoniam advena ego sum apud te, et peregrinus sicut omnes patres mei (*Psal. xxxviii*). » Non silet Deus a nobis, cum flatu mystico baptismi fontem purificat, cum expectatione sollicitos vehementi spiritus flatu laetificat, cum sibilo auræ tenuis dignatur timidos refovere, cum denique nobiscum usque ad consummationem sæculi permanere. De quo sibilo per Zachariam: « Sibilabo, inquit, eis, et congregabo illos, quia redemi eos (*Zach. x*). »

CAPUT XXXVIII.

Nec solum flatus, vel sibilus vicem verbi videtur obtinere, et his modis quos diximus, et forte pluribus silentium remove, sed et tuba, et buccina, et pleraque hujus vel alterius generis instrumenta ad pellendum æque silentium, et explendum verbi officium sunt inventa. Unde et in bellis in quibus egent voce maxima convocari, et ad fortiter insistendum, vel fortius resistendum omnes pariter incitari, quia visum est oris verbum satis conveniens, vel sufficiens non haberi, tubam et buccinam Scriptura perhibente legimus adhiberi. Quia enim nullius vox tam clamosa poterat inveniri, quæ tam longe lateque posset ab omnibus exaudiri, congruum duxit humana prudentia invenire quælibet instrumenta, quæ plenius sufficerent ad proferendum hujusmodi convenientius hortamenta. Quod nimirum invenitur et Dominus non tacere, cum per manum Moysi curat filios Israel edocere non solum quid pacis tempore sint acturi, sed etiam qualiter ad belli discrimina processuri. « Si exieritis, inquit, ad bellum contra hostes qui dimicant adversum vos, clangetis ululantibus tubis, et erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, ut eruamini de manibus inimicorum vestrorum (*Num. x*). » Non vult Deus eos nisi tubis clangentibus ad bellum procedere, non furtim et cum silentio adversantes hostes impetere, sed clangore valido ipsos copiosius et alacrius promoveri, et ipsorum adversarios soluta resistendi fortitudine perterreri. Tubarum enim excitati sonitu bellatores confluent copiosi, et ad bellum fortius incedendum redduntur animosi, et qui se fortes et alacres senserint, minas et cædes spirant, pusillanimes vero, exemplo fortiorum erubescunt forsitan et respirant. Ipsa quoque bellatorum animalia vel jumenta quæ in equestri acie non parva conferunt adjumenta, tubarum sonitu ferocius inardescunt propulsaque timoris ignavia spe proximi certaminis hilarescunt, vix intra fines debitos posset equus superbiens contineri, indignans sub silentio sensoris imperio cohiberi, spumat ore, naribus stertit, ungula terram todit, et dum a cursu vel conflictu moræ impatiens vix differtur, nesciens stare loco, brevi spatio frequentius circumfertur. Ille etiam

A elephas, cujus esse perhibetur tam incredibilis fortitudo, ut in ipso magna turris, et in turre deferatur militum multitudo, sicut viso sanguine, ut Scriptura perhibet, acrius animatur, sic forte audito clangore buccinarum, animosius efferatur. Recte ergo apud illos quos bello voluit strenuos exhiberi **579** tubas, vel buccinas Deus præcipit adhiberi, ut ex inde præsens ille carnalis populus commodum temporale, post futuri consequantur intellectu mystico spiritale. Sic enim illorum bella Deus voluit ordinare, ut magis intenderet spiritales pigiles informare, qui non adversus carnem et sanguinem, id est materiales homines colluctantur, sed spiritibus aereis spiritali fortitudine reluctantur. Quod in ipsis verbis Domini quibus illum videtur B populum commovere, si retractet diligentius posset quis liquido pervidere, quæ sic texunt historiam illi populo litteralem, ut in ea magis expostulent sensum accipi spiritalem. Cum enim dixisset Dominus: « Si exieritis ad bellum contra hostes qui dimicant adversum vos, clangetis ululantibus tubis, » adjunxit: « Et erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro (*ibid.*). » Ut videtur, ad hoc jubet eos non sine tubis clangentibus præliari, ut ad clangorem tubarum illorum valeat recordari, tanquam ipse bellantium non facile recordetur, nisi clangentibus tubis ad eorum memoriam excitetur. Et forte ita se veritas rei habet, ut cum Dei populus vult ad prælium proficisci, ambiens triumphatis hostibus victoriam adipisci, inveniatur Deus quasi præliantium oblivisci, nisi tubarum clangore compellatur eorum reminisci. Nam cum sit populus idem, C spiritalis prælii discrimen aggressurus, et incerto eventu adversum spiritales nequitas congressurus, si rectores et doctores ejus suis eum non instruant monitis et doctrina, Deo non recordante gaudebit eorum adversarius de ruina. Sermo quippe et instructio qua debet rector populi sollicitus insonare, et clamore indefesso tanquam tuba vel buccina personare, pellens torporem ignorantiae, reddit populum eruditum, et eruditionis beneficio ad agenda prælia fortiter expeditum. Hujus autem populi qui doctrina congrua salubriter informatur et informatione salubri ad resistendum hostibus utiliter animatur, Deus juste misericors et justus misericorditer recordatur, ut ei prælianti victoriam de adversariis largiatur. « Erit, inquit, recordatio vestri coram Domino Deo vestro, ut eruamini de manibus inimicorum (*ibid.*). » Et ne forte qui debeant esse populi tubicines ignoretur, quibus scilicet clangendi ministerium specialiter assignetur, idem Dominus qui haberi tubas et buccinas imperavit, in eodem capitulo evidentius demonstravit. « Filii, ait, Aaron sacerdotis clangent tubis (*ibid.*). »

CAPUT XXXIX.

Patet quia quibus animarum custodia delegatur, eis quoque ut tubis clangant et buccinis, specialiter imperatur, et qui specialiter aliorum sunt rectores, necesse est ut sint pariter et doctores. Unde infra

flumina Babylonis, quæ vir prudens, recordatus æternæ illius mansionis, etsi non prævalet a se penitus propulsare, ea tamen studet supereminens conculcare. « Super flumina, inquit, Babylonis, ibi sedimus et flevimus dum recordaremur Sion (*Psal.* cxxxvi). » Nam qui non immergitur fluminibus immunda voluptatis, sed super ea sedet imperio regis potestatis, gaudet quidem quod visco carnalis illecebræ non ligatur, sed dolet quod in ea quam diligit Sion vel Jerusalem nondum plenius conversatur. At illi qui gaudent in hujusmodi fluminum cœno mergi, et tantarum sordium a se maculas non abstergi, firmitate perditæ vagi et instabiles conculcantur, et ad puniendum eos, ultores angeli destinantur. « Ite, inquit Dominus per Isaiam, angeli veloces, ad gentem convulsam, et conculcatam, cujus diripuerunt flumina terram (*Isa.* xviii). » Quia terram eorum, id est robur debitæ firmitatis diripuerunt flumina fluxus videlicet carnalis voluptatis, ite angeli; ite, inquam, et explete velociter acceptæ ministerium visionis, ne rideant si evadant justæ sententiam ultionis.

CAPUT XXX.

Sic etiam per Ezechielem Pharaoni regi Ægyptio comminatur, qui cubare in medio fluminum gratulatur, cum flumina Ægypti sicut procul a justi cubiculo prohibenda, vel saltem moderationis districtæ repagulo cohibenda. « Ecce ego, inquit, ad te, Pharaon rex Ægypti, qui cubas in medio fluminum tuorum et dicis: Meus est fluvius, ponam frenum in maxillis tuis (*Ezech.* xxxix). » Pharaon formam tenet illius maligni spiritus, qui cum prior in accepta non staret veritate, factum quoque hominem infecit simill pravitatem, suadens illi ut mandatum prætergredi nequaquam vereretur, affirmans quia non sicut Deus dixerat, moreretur. Cujus consilio rudis homo præscriptus sibi terminos præterivit, ejusque negligentiam, vel contemptum divina statim ultio sic punivit, ut membris concupiscentiæ legem infligeret, quæ adversus spiritum discrimine duro confingeret. Quia vero spiritus ille nequam, auctor esse peccati prædicatur, hæc autem concupiscentia, et peccatum, et peccati lex esse non negatur, ad cumulum **571** perditionis suæ hujusmodi se fecisse fluvium gloriatur, cujus et affectum ingerit, et effectu plenius gratulatur. « Meus est, inquit, fluvius et ego feci eum. » Ego feci, ut homo conditus vergeret in peccatum, ego in lumbis ejus motus excito carnalium voluptatum, ego in his voluptatibus meam exerceo potestatem, interioris hominis conturbo cogitatus, conculco sanctitatem. Unde infra Dominus ad eum: Ventilabas, inquit, cornu in fluminibus tuis, et conturbabas aquas pedibus tuis, et conculcabas flumina eorum (*Ezech.* xxxii). » In fluminibus suis cornu dicitur ventilare, cum in carnis voluptatibus suum videtur imperium exaltare, cum eorum, quos decipit, aquas, id est affectus spirituales pravis cogitationibus quasi pedibus conturbare, et illorum flumina, id est torrentem internæ voluptatis præ-

valet conculcare. Sed quia divina justitia nihil deserit impunitum, ultionis sententia quandoque horatorem percutit infrunitum, et vel pro præteritis recipit quod meretur, vel a presentibus, et futuris freno tanquam imposito cohibetur. « Ponam, inquit, frenum in maxillis tuis (*Ezech.* xxxix, xxxviii). » Et infra: « Eo quod dixeris: Meus est fluvius, et ego feci eum, ideoce ecce ego ad te, et ad flumina tua (*Ezech.* xxxix). » Quia non solum de propria malitia digne poenitens non tristaris, sed insuper de illa tanquam de justitia gloriaris: « Ecce ego ad te, ad flumina tua, » ut et te videlicet pravo semper deseram in affectu, et affectatam malitiam velis nolis aliquando prohibeam ab effectu. « Ponam, inquit, frenum in maxillis tuis. » Et infra: « Prohibui, ait, flumina ejus et cohibui aquas multas (*Ezech.* xxxi). » Tunc quidem aquæ multæ difficultatis obice coercentur, in quarum diluvio perversi quique approxinare ad Deum non merentur, tunc flumina nullo perfluentia impetu perhibentur, et in se repercussa undis detumescunt quasi sub silentio cohibentur, cum domus quæ fundata est supra petreæ solidæ fundamentum, non deponit sed opponit molestiis irruentibus inviolabile firmamentum. « Venerunt, inquit, flumina et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et non cecidit, fundata enim erat supra petram (*Matth.* vii). » Et apud Lucam: « Illisum est, ait, flumen domui illi, et non potuit eam movere (*Luc.* vi). » Et Salomon in Cantibus: « Aquæ multæ, inquit, non poterunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam (*Cant.* viii). » Ædificii sic fundati non evertunt venti aut flumina firmitatem, nec possunt, ut audistis, aquæ sive flumina extinguere vel obruere charitatem, quia is qui petra est, imposito sibi ædificio dat munimen congruæ sanctitatis, et idem qui charitas, conservat supereminentem machinam charitatis. Flumen quippe seu flumina quæ fundatæ domui minaciter illiduntur, aquas multas quæ inundatione facta diluvium inferre moliantur, ipse majestate manus comprimit et refrenat, et objectis difficultatibus ab effectu concupio potenter alienat. Unde Isaias: « Levabit, inquit, manum suam super flumen in fortitudine spiritus sui, et percutiet eum in septem rivis (*Isa.* ii). » Super flumen Dominus levare manum suam et in septem rivis eum videtur percutere, cum menti fluctuanti misericorditer disponens succurrere, fluctibus illius virtute spiritus intonat ut quiescant, et eos ab alveo cursus pristini dividit multipliciter, ut areseant. Quandiu enim fluctus passionum discurrunt libere solitos per meatus, non mitescunt sed ingravescent, et omnia secum præcipitat effrenatus, habens proprium, ut quo ei via laxior indulgetur, eo ad explendum quod appetit, insatiabilius derivetur. Si autem ei optata effluendi libertas occludatur, et per multas angustias parva ejus semita dividatur, nimirum prius tumens ejus affluentia tenuatur, et ardore castitatis prævalido reuma incompositum exsiccatur. Quod longe infra Isaias insinuans: « Arescet,

inquit, aqua de mari, et fluvius desolabitur, atque siccabitur, et deficient flumina, et attenuabuntur rivi aggerum (Isa. xix). » Cujusmodi aquæ vel flumina cum inundante profluvio exuberant et augetur, cum nullo coercente repugulo per optatum alveum liberius intumescunt, ei muscæ, cujus videtur Isaias facere mentionem, congruum diversorium, gratam exhibent mansionem : « Muscæ, ait, quæ est in extremo fluminum Ægypti (Isa. vii). » Ægyptus tenebræ interpretatur. Flumina ergo Ægypti sunt affectus fluidi carnalium voluptatum, qui cum forte in quolibet obtinere prævaluerint principatum, evertunt et præcipitant blanditiis mollibus enervatum, extorrem justitiæ, tenebris gravioribus obscuratum. In quorum fluminum non primo, non medio, sed extremo esse muscæ prædicta memoratur, quia inter ea quibus caro vitiose et nequiter delectatur, nil quidem gratius, sed nihil gravius, nil jucundius, sed nil immundius, nil familiarius, sed nihil pœna dignius eidem carni videtur aridere, quam lumborum voluptas, quam (etsi repugnet voluntas) ei tamen constat naturaliter adhærere. Pulchre igitur muscæ, quæ est in extremo fluminum Ægypti, lumborum designat voluptatem, quæ tactu pestifero, virtutum inscit puritatem, quæ extremum locum tenebræ et carnalis obtineus pravitatis, et frequenter impugnat, et plerumque expugnat arcem mundæ, et nivæ castitatis. « Sibilabit, inquit, Dominus muscæ quæ est in extremo fluminum Ægypti, et api quæ est in terra Assur (ibid.). »

572 CAPUT XXXI.

Per apem quoque non immerito illicita carnis appetentia figuratur, quia non solum mel et favum, sed etiam aculeum apis gestare comprobatur, et quæ fauces delinit mellis edulio dulcique potione, amara nihilominus invenitur gravis aculei punctione. Verum transit celeriter gustu mellis delectatio gratiosa, gravat autem diutius aculei punctio venenosa, nec tantum illa gratiæ, tantum suavitatis, quantum ista molestiæ quantum videtur habere gravitatis. Sic etiam carnis appetentia mulcet renes sive lumbos suavi quodam lenocinio pruriendi, sed pungit conscientiam naturali quadam amaritudine pœnitendi, et quanto in expletione illis aridet blandimento, tanto, imo ampliori torquet læsam conscientiam detrimento. Quod prudens ille attendit Boetius diligenter, et scripto diligenti expressit evidenter, volens ut qui legerit, non diligit primam faciem actionis, cujus extrema gerunt caudam et aculeum scorpionis.

*Habet, inquit, hoc voluptas,
Stimulis agit fruentes,
Apiumque par volantem,
Ubi grata mella fudit,
Fugit, et nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.*

(BOET. lib. III, De cons. phil. metr. vii).

PATROL. CCIII.

A Vides quia voluptas in modum apis volantis, mella fudit, et fugit, quia quod in ea libet (unde et libido nominatur) et occurrit, volatu subito, ut quasi avicula videatur, et pertransit velociter, cum effectu misero consummatur. Eo autem consummato cujus libens caro lenocinium experitur, presenti cujus experientia carnalis etiam animus delinitur, gravi morsu, et læsura miserum cor feritur et super re consummata gravi judicio convenitur. Non est ergo magnopere gustus hujus dulcedinis appetendus, qui termino tantæ acrimonie est claudendus, nec bene fauces avidas ebrietatis miseræ mel indulcat, super dulcorem cujus virus suæ amaritudinis fel inculcat.

CAPUT XXXII.

B Recte (cum in lege offerri plurima jubeantur, quæ oblata in altari sive in holocaustum, sive in sacrificium accendantur, ut oblatis, et accensis Deum sibi placare mercantur, qui docente Moyse placari eum talibus arbitrantur); recte, inquam, nihil mellis hujusmodi oblationibus admisceri, nihil prorsus in altario præcipitur adoleri, sed ab igne divino mel diligentius prohiberi, et juxta prohibitorium, invenitur penitus removeri. Ait quippe Dominus ad Moysen : « Nec quidquam fermenti, aut mellis adolebitur in sacrificio Domino super altare, non ponetur in odorem suavitatis (Lev. ii). » In melle, carnalis voluptatis illecebrosam dulcedinem astutino figurari, quam Dominus suo non vult altario præsentari, cujus lenocinio nostras carnes prohibet deliniri, quas potius rigore condientis justitiæ vult saliri. Unde in eodem Levitico subjungitur : « Quidquid obtuleris sacrificii, sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui, de sacrificio tuo : in omni oblatione offeres sal (ibid.). » Carnes quippe molles naturaliter, et infirmas, sal inpositum reddit firmas, et ab eis proculdubio faciens vermes proximos et fetorem, conservat imo etiam meliorat statum solidum et saporem. Sic et nostrum corruptivum, facto procul enervi blandimento, rigor digne adhibitus conservat, sapienti justitiæ condimento, et lenocinante mollitie, vitiorumque vermibus effugatis, viget in eo dignum robur, et integritas castitatis. Sale itaque sapido omne sacrificium condilatur, mellis vero lenocinium in altario non ponatur, quia et optanda est præsentia sapientiæ, tuarum, Domine, sedium assisticis (Sap. ix), procul amovendus « favus distillans labia meretricis (Prov. v). » Favus, ut nostis, apis est opificium, continens mel in cera, et favi meretricii, distillatio non sincera. Et non solum mel distillatum invenitur ab altario prohiberi, sed et cera divinis luminaribus adhiberi.

CAPUT XXXIII.

Cum in tabernaculo fœderis luminaria disponuntur, si bene memini, apponi cera vel cerei non leguntur, et eorum inter illa prorsus mentio non habetur, sed oleum de olivis lucidum et purissimum adhibetur. « Præcipe, ait, filiis Israel, ut afferant

quia in ea mandatorum decalogus literaliter commendatur, sic per septenarium nostri, hujus temporis figuratur plenitudo, in qua per septiformem spiritum datur novæ gratiæ perfecta sanctitudo. In septenario quippe ternarius cum quaternario continetur, quorum alter alteri, ut septem faciant, adhibetur, cum per quatuor mundi plagas infunditur gratia tenendæ fidei, spei et charitatis, cum quatuor Evangelia evidenter fidem prædicant trinitatis; cum in homine quaternarius corporis ternario animæ subjugatur, et ipsa anima Deo adhærens, unus cum eo spiritus effici gratulatur. Ideo et sacerdotes septem, et tubæ septem, et dies septem, et septimi diei circuitus septem fuisse perhibentur, cujus virtute mysterii turres, et mœnia Jericho subvertuntur, in qua subversione, et sacerdotum chorus meritis invalescit, et subjectus Dei populus, adeptis victoriæ titulis hilarescit. Denique ille buccinæ assumuntur, quarum usus **582** est jubilæo. « Sacerdotes, inquit, tollant septem buccinas quorum usus est in jubilæo. » Jubilæum, Hebræi annum quinquagesimum nominabant in quo districtæ possessiones ad pristinos possessores ex præcepto Domini remeabant, in quo fiebat gratuita remissio debitorum, et reddita libertate absolutio servulorum. Et quia tot et tanta in illo anno beneficia redundabant, illum, ut dictum est, jubilæum, id est remissorium appellabant, et in eo tubis, vel buccinis mysterialibus personabant, optatæque remissioni clangore festivo consonabant. Nec solum in jubilæo sed in aliis quoque festivitibus tubis mysticis utebantur, et dierum solemnitati clangore consono congruere videbantur, ut et præsentis festi gaudium his qui carnales erant, signis exterioribus demonstrarent, et spiritualiter intelligentibus futura spiritalia figurarent. Unde in Numeris : « Si quando, inquit, habebitis epulum, et dies festus, et Kalendas, canetis tubis super holocaustis et pacificis victimis, ut sint vobis in recordationem Dei vestri (Num. x). » Et David : « Buccinate, ait, in neomenia tuba in insigni die solemnitatis vestræ (Psal. LXXX). » Quod in Numeris, Kalendas, hoc in psalmo neomeniam dicit. Neomenia dicitur *nova luna*. Nova autem luna Hebræi Kalendas, id est mensis habebant initium, in quo tubis clangentibus ex præcepto Domini rumpebant silentium; et cum sive illum sive alium diem festum juxta morem impositum celebrabant, ut eidem festo congruerent, vel potius ut mysterium texerent, buccinabant. Cujusmodi morem quem Synagogæ divina præsecæ legis instituto delegavit, Ecclesia tempore gratiæ a se non penitus relegavit, sed tubas ductiles quibus illa illo in tempore personavit, ista in signa area formæ alterius commutavit. Quæ cum habet epulum, id est cum in altario corporis et sanguinis Christi conficit sacramentum, et illud per ministrorum manus dat spiritale fidelibus alimentum, cum diem festum agit, cum neomeniam, novum mensis celebrat incrementum, id est cum solemniter memorat depositum esse vitæ veteris detrimentum, et gratiæ

A perfectioris inchoatam plenitudinem vel augmentum, consuevit solemnibus jubilis signis æreis personare, quæ apud nos invenitur usus frequentior campanas nominare. Horum autem signorum tam celebre ministerium in Ecclesiis frequentatur, ut vix aliqua Ecclesia, vel monasterium habeatur, in quo sine hujusmodi signis fidelium populus convocetur, sine illorum præconio divinum officium celebretur. Sonantibus quidem illis torpentia noctis silentia dissipantur, dormientes alacritate vigili suscitantur, Ecclesiam ministri adeunt, ad celebrandum synaxim, vel laudes matutinas, forenses vero ad agendum opus manuum per diversas vigilant officinas. Illa sonant, et necessario quodam jubilo præloquuntur, isti cantu, vel opere inunctum sibi officium exsequuntur, eosque nocte vel die, confusa horarum ignorantia non molestat, dum illarum distinctionem signorum clamosa prælocutio manifestat. Horum autem clamor, horum est locutio tam sonora, ut circumquaque penetret aeris spatia longiora, et cum uno in loco constringente vinculo teneantur, clavo percussa ferreo longius audiantur. Non ergo inter præsentibus solum, sed inter absentes etiam et hæc signa operantur, quia non visui, sed magis auditui, remoto silentio famulantur, quia sicut sit silentium cum auris dicitur nil audire, sic illud removeri, vel potius certum est deperire, cum ad proximos vel remotos invenitur sonora quævis locutio pertransire. Denique legalis pontifex cum grandi gratia Sancta sanctorum ingreditur, in tunica hyacinthina tintinnabula ferre præcipitur; ut cum ab his qui foris stant oppanso velamine nequaquam videatur, mystico tamen sonitu, vel sonoro mysterio significantius audiatur.

CAPUT XLIII.

Est tamen alia quædam signa nihilominus invenire, quæ inveniuntur magis visui quam auditui deservire, quæ tam proprie signa esse verborum perhibentur, ut plerumque non signa sed verba figurato loquendi genere nominentur. Sunt enim litteræ, quodammodo ligaturæ, quibus subjecta quævis planities exaratur, et prudenter conjunctis legendi series ordinatur. Unde juxta grammaticos littera, quasi legitima nominatur, eo quod per eam iter legentibus præbeatur, vel quia in ceratis tabulis antiqui scriptitabant, a literis litteras nominabant. Prudens vero antiquitas, quæ sicut tempore sic etiam cura et providentia nos prævenit, hoc idcirco litterarum beneficium adinvenit, ut cum verba transitoria quisquam figere non valeret, ea scripto memori quodammodo retineret, dum eorum notas et signa membranis vel tabulis literaliter exararet, et eisdem inspectis ad memoriam transacta revocaret. Inter quæ verba et signa verborum, id est litteras, tanta quidem affinitas invenitur, tanta affinitate significatum et significans devincitur, ut plerumque verba quæ ore proferimus, nominemus litteras translative, et e converso litteras, quæ scribuntur dicamus verba nihilominus abusive. Sic enim in

codice scripto verba esse plurima perhibentur, in quo tamen non verba transitoria, sed mansoriae litterae veraciter continentur, et qui verba Latina loquendo **583** protulerit, Latinas dicitur litteras protulisse, cum certum sit non litteras, quae adhærent codici, sed verba transeuntia proferri potuisse. Denique cum Dominus Moysen filius Israel præfecisset, eumque in monte Sinai quæ ab illis volebat fieri multis sermonibus docuisset, eorumdem sermonum seriem idem Moyses scripsisse perhibetur, ut non solum inter eos qui præsentibus aderant legere-tur, sed apud etiam postfuturos nulla oblivionis litura deleteretur. Unde in Exodo: « Scripsit, » inquit, « Moyses universos sermones Domini (Exod. xxxiv). » Et longe infra: « Cum per dies quadraginta Moyses jejunasset, ut secundo legem accipere mereretur, et ei Dominus in vertice montis familiariter loqueretur: Scribe tibi, ait, verba hæc quibus et tecum et cum Israel pepigi foedus: et scripsit Moyses in tabulis verba foederis decem (Exod. xxxiv). » Ex quo patet sermones seu verba quæ nimirum loquendo proferuntur, abusive pro litteris accipi quæ scribuntur, et litteras, quæ verborum signa sunt, a Domino commendari, dum eas in tabulis præcipit exarari. Multo autem ante Moysen, sicut Judas refert apostolus, Henoch septimus ab Adam prophetavit qui prophetiam suam diligenter litteras commendavit, volens ut ad posteros litterarum illa vehiculo transferretur, quæ scripta in præsentibus vel nusquam vel in canone non habetur. Etsi enim tanti viri non contemnenda fuit auctoritas, ejus tamen scriptum jam prisca fecit suspectum antiquitas, dubitantibus rectæ fidei viris, utrum ab illo omnia essent scripta, quibus erat ejus nominis titulatio superscripta. Multi quippe multa scripto et litteris commiserunt, quibus non sua, sed aliorum nomina præmiserunt, ut vel scripta sua meliorum titulis confirmarent, vel majorum titulos scriptis reprehensibilibus infirmarent. Multi etiam, cum scripta majorum digna laudibus invenerunt, tabescentes invidia de suo aliquid immiserunt, injectaque fece turbaverunt inventam puritatem, et superseminantes zizania, obscurarunt tritici veritatem. Quia vero Scriptura Henoch ab hujusmodi libera suspicionibus ad posteros non pervenit, profecto apud eos auctoritatem canonicam non invenit, quia, etsi ille non nisi scriptor existit veritatis, tamen posteritas suspectas habuit tam multæ litteras vetustatis. Sive igitur hac de causa, sive qualibet alia, scriptura illius in canone non ponatur, eum tamen scripsisse nequaquam dubitatur, quia, ut dictum est, Judas apostolus hoc in sua Epistola protestatur qui in divinarum Catalogo scripturarum auctoritate canonica confirmatur. Utrum autem idem Henoch litteras primus invenerit, an ab aliquo priore inventas acceperit, ex Scriptura canonica non arbitror esse certum, quod tamen ab aliis utcumque litteris est comper-tum. Verum quisquis illas invenerit, nullus in Scriptura canonica isto anterior scripsisse comperitur,

A nullus prior inventum suum mandasse litteris tam veraciter invenitur, sed licet apud nos vel usquam vel in canone inveniri nequeat ejus scriptum, tamen scribendi munus ei primo certius est ascriptum. Et recte eum, qui generationis ordine ab Adam septimus nepos erat, auctoritas canonica scripsisse primum asseverat, quia id muneris nulli est convenientius attributum, quam ei quem constat septem dona Spiritus sancti assecutum. Quod enim Henoch ad gradum generationis septimum legitur pervenisse, innumere septiformem spiritus gratiam invenisse, ut scilicet a timore inchoans, ad sapientiam meruerit promoveri, et sapienter doctus, doctor minus sapientiam exhiberi. Denique spiritus ille Dei ob hoc forte digitus nominatur, quod per eum in tabulis cordium sapientia describatur, ipse internus scri-prior, ipse nihilominus et scriptura, quam de cordibus electorum nulla delet superscriptio vel litura. Qui spiritus, cum prædictum Henoch gradatim promovens ad sapientiam sublimavit, suo cum officio novo quodam genere dedicavit, ut quod ille cordi hujus familiariter aspiraret, iste foris ad notitiam cæterorum legibiliter exararet. Scribit itaque ille interius calamo spiritali, scribit iste exterius ministerio litterali; ille velut templo sibi dedicato cordi præsidet sapienti, iste velut dedicatus obsequitur Domino præsidenti. Cui rei convenit quod Henoch interpretatur *dedicatio*, quia cum quis ad tantam sapientiam promovetur, ut scribæ interiori et ipse scribendo conformetur, solemnibus quædam et festiva dedicatio celebratur, dum scilicet obsequente calamo ipse scriba, vel regente scriba ipse calamus operatur. « Lingua mea, » ait propheta, « calamus scribæ velociter scribentis (Psal. xlii). » Neque ut æstimo digne silentio præteritur, quod translatus idem Henoch nusquam inter homines invenitur, quia nullus hominum, qui scilicet non nisi humana et transitoria gaudet scire, eum assequi, eum prævalere invenire, qui scribæ interioris arcanum sanctuarium introire et ad ejus meruit sapientiæ cubiculum pervenire. Illa enim spiritalis sapientiæ sublimitas, quæ perfecto cuilibet est concessa, humana solummodo sapienti prorsus est inaccessa, quia dum ille spiritalibus studiis tanquam divinæ faciei abscondito serenatur, iste humanis et transitoriis actibus conturbatur. « Abscondes, » inquit, eos, in abscondito faciei tuæ a conturbatione hominum (Psal. xxx). » Recte igitur Henoch qui ab Adam progressu mystico septimus numeratur, qui inventa septima a conturbatione **584** hominum feriatur, recte, inquam, illi hujus gratia muneris et ministerium delegatur ut librum litteris texuisse ipse primus omnium canonico testimonio declaratur, etsi easdem litteras invenisse forsitan æstimetur. Congruum quippe visum est earum inventoribus, ut hoc signo non solum præsentibus absentibus loqui possent, sed longe post sequentes præcedentium verba nossent, ut qui loquendi ino-vivendi munere jam carerent, manente scripto suo post futuris legentibus vel audientibus non tacerent.

CAPUT XLIV.

Refert autem quidam Judicæ scriptor antiquitatis, quod filij Seth, videlicet Enos et fratres ejus, patrem suum bonis moribus imitati ignavum otium relegantes, dederunt operam honestati, et quia multo tam studio quam ingenio vigerunt, arcana quædam scientiæ quæ latebant cæteros, invenerunt. Quæ cum nolent oblivione vel negligentia deperire, sed ad futurorum notitiam ostensione indelebili pervenire, duas sibi columnas, unam lateritiâ, alteram vero lapideam aptaverunt, et in eis quod prudenter invenerant, conscripserunt. Audierant enim prædicente sibi avo suo Adam quod processus temporis malitiam hominum sic auget, ut eam non æquo animo divina potentia sustineret, et ingravescente malo, grave humanis rebus exterminium immineret, humanumque genus una vice incendium, altera vero diluvium aboleret. Prudenti ergo usi consilio unam, ut dictum est, lateritiâ, alteram lapideam voluerunt sibi columnam præparare, et eis novam scientiam scripto durabili commendare, attendentes quia si diluvio inundante, solvi lateritiâ cogeretur, lapideâ indissolubilis haberetur, et si solvi lapideam ignis angustia perurgeret, lateritiâ patiens ignium, inviolabilis permaneret. Et ita profecto inventum suum arbitrati sunt posse posteris exhiberi, cum eorum Scripturam primo contingeret exterminio non deleri, incerti quidem utrum incendium an diluvium primitus inferretur, certi autem quod imminente altero diutius alterum differretur. Constat autem istos litteras habuisse qui suam in columnis perhibentur scientiam conscripsisse, et forte ipsi easdem primi litteras invenerunt, qui homines illius temporis nova scientia, nova sciendi diligentia præven-
erunt.

Prima igitur ætas illa cui nisi unum labium, nisi una lingua non adfuit, et presentibus consulens et sequentibus providens, litterales sibi notas instituit, ut verbi transeuntis et veloci transitu pereuntis, quoddam exarabile et durabile haberet monumentum et derivatione perutili transiret ad posteros hoc inventum. Illud vero labium sive lingua qua illo in tempore populus utebatur, nullo speciali nomine censebatur, quia dissimilis alia nusquam gentium adhuc poterat inveniri, ad ejus distinctionem sua ista vocabulo deberet insigniri. Sic et litteras quas illa sibi ætas primitus exaravit, nullo ut arbitror per id temporis vocabulo nominavit, sed litteræ simpliciter dictæ sunt vel scriptura, multo post tempore distinctum vocabulum habitura. In secunda enim ætate, cum de oriente profecti filij Noe, campum in terra Sennaar invenirent, et in eo ad ædificandum famosam illam turrim diligentius operam impertirent, obviantem divinam justitiam linguarum multitudinem sunt confusi, et cassato proposito sejuncti ab invicem longe lateque per gentes et familias sunt diffusi. Et quia in familia Heber pristina lingua mansit, in qua et antea divini cultus religio aliquantulum fuerat et permansit, sicut ab illo Heber familia ejus

A dicta est gens Hebræa. In hac autem Hebræa gente et lingua, quæ divisæ ab aliis extiterunt inventæ pridem litteræ perstiterunt, et qui sibi distinctum hoc vocabulum successione quasi hæreditaria tenuerunt, sicut Hebræam linguam, sic et Hebræas litteras habuerunt. In secunda igitur ætate fuisse quidem litteras apud Hebræos scimus; non tamen qui eorum scripserint, vel quæ scripta reliquerint, comperimus, et vel tota illa ætas a faciendo libros sinit et quievit, vel occulto nobis consilio factus antiquitas abolevit.

B Tertia vero ætas quæ ab Abraham inchoavit scriptores nobis peritos et authenticos ministravit in qua Moyses a filia Pharaonis inventus est et nutritus, et processu temporis omni sapientia Ægyptiorum ad unguem eruditus. Per ejus manum Deus filios Israel liberavit, et in eremo collocatos mandatis legalibus informavit, præcipiens ut ejusdem verba legis litteris mandarentur, ut adminiculo litterarum indelebili memoria tenerentur. Quod scribendi ministerium eidem Moysi delegatur, ut qui ductor est populi, doctor etiam habeatur, quia et qui ducem se exhibet, debet subditis doctrinæ pabulum impertire, et doctori nihil magis arbitror expedire quam ipsos quos erudit, virtutum meritis anteire. Ducit ergo et docet Moyses populum animale, et ex præcepto Domini mandat litteris doctrinam spiritalem, ut non solum qui præsto aderant presenti communitario docerentur, sed etiam qui longe post lecturi fuerant, præscriptam regulam sequerentur. Voluit autem C Deus et præcepta informandis necessaria moribus litteris exarari, et mundi conditionem ad notitiam presentium revocari, 585 ipsique Moysi quæ præterita fuerant prophetico spiritu revelari, et ab eo tam presentibus quam sequentibus rerum seriem litteraliter enarrari. Post Moysen, Josue filius Nun eundem populum Domino præcipiente duxit, et in terram promissionis, quod Moysi negatum fuerat, introduxit, ibique decem tribubus in funiculo distributionis hæreditatem divisit, et eadem gesta sua premi silentio non permisit. Assumpto enim et ipse calamo litterales apices exaravit, et magistrum minister imitatus, rerum historiam ordinavit, commendans scripta, quæ et grata presentibus et utilia posteris judicavit, in quo non solum res gestas explicavit, ut memoria tenerentur, sed profunda signavit mysteria, ut subtili gratius intelligentia caperentur.

Post id temporis, judicium series et eorum opera describuntur, qui in eadem ætate tertia fuisse cognoscuntur, quorum forte notitiam de medio pridem oblivio sustulisset, si mandata scripto memori non fuisset. In ætatis hujus prolixo tempore quo nostra hæc facta esse Scriptura comprobatur, quæ prima apud nos auctoritate canonica roboratur, populi gentium sibi litteras invenerunt, et earum scientia nonnulli apud eos primitus clauerunt.

Ante quidem quam in Ægypto Moyses nasceretur, cum Isaac in terram Chanaan geminorum Jacob et

Esau jam pater haberetur, Argivis, id est Græcis A primus rex Inachus præfuisse, et post ipsum Phoro-neus filius ejus legitur imperium tenuisse. Filia vero ejus Io quæ alio nomine Isis est appellata, illustris quidem genere, sed ingenio plurimum illustrata, egressa fluce Græciæ in Ægyptum devenit, ibique late et juste imperans, primum litteras adinvenit. Visum est enim illi quod non solum elegans, sed et necessarium haberetur, ut alter alteri nonnunquam in silentio loqueretur, et remote ab invicem cum verba mutua non audirent, secreta voluntatum mediantibus litteris aperirent. Quod quia Ægyptiis non mediocriter fuit gratum, præsertim cum id numeris nullus adhuc, vel rari scirent gentibus esse datum, eandem Io, vel Isidem et mortuam, prout decuit, doluerunt, et post mortem velut deam errore devio coluerunt. Tanti siquidem beneficii esse non immemores voluerunt, et ideo templum illi devotione misera construxerunt, in quo et ad representandam illius memoriam, voluerunt simulacrum adhibere, cui suas decreverunt preces et hostias exhibere. Hoc autem simulacrum sic prudenti sunt consilio fabricat, ut ori suo digitum superponere videatur, per hoc innuens quoniam ipsa Io, et loquendi superfluum devitasset, et magistra discipulos ad silentium invitasset; ob hoc enim credita est litteras invenisse, et eos quibus præerat arcem litterariam docuisse, ut cum vellet quis vel occulta præsentia manifestius indicare, vel ad memoriam quævis præterita revocare, non semper cogere verborum strepitum adhibere, sed tacente lingua posset litteris elegantius id explere. Denique novarat prudens regina quod indecentius nil habetur, quam si rupto silendi repagulo mulier verbosetur, et ea judicio prudentium argui promeretur, quæ maxime prudentibus viris audiri frequentius non meretur. Unde Apostolus ad Corinthios: « Mulieres, inquit, in ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, turpe est enim mulierem loqui in ecclesia (I Cor. 1). » Et ad Timotheum: « Mulier, ait, in silentio discat (I Tim. 11). » Salomon (Prov. vii) etiam cum in Proverbiis ducit in medium mulierem impudicam, et incanto juveni dolis et blanditiis inimicam, de hoc inter cætera illam arguere comperitur, quod silentio non astricta, sed garrula, et quietis impatiens invenitur. « Ecce, ait, occurrit illi mulier ornata meretricio, garrula et vaga, quietis impatiens. » Quia ergo regina cum inter plurimos versaretur, incongruum tamen dixit si inter eos loqui frequentius audiretur, pulchre silentio studuit diligentiam adhibere, et occurrentia quævis negotia non tam verbis quam litteris adimplere, ut patenter ostenderet non se loquaci procacia turpiter infruam, sed modeste et gnæviter, honeste et gnæviter eruditam. Cujus prudentia ut ad memoriam revocetur, et ad silendi modestiam quisque intuens invitetur, simulacrum illius, quod verbo quidem hujusmodi mandatum non imponit, ut id tamen significet, ori digitum superponit.

CAPUT XLIV.

Vel forte illud simulacrum ori suo digitum non superponere, sed apponere perhibetur, ut per id, non silentium, sed locutio figuretur, ut scilicet quemadmodum digiti superpositio invenitur locutionem reprimere, sic eam appositio figuraliter sciatur exprimere. Quia enim Io cum aut videri loquax aut garrula modeste recusaret, aut voluntatem suam remotis quibuslibet nuntiare verecundius affectaret, novum quoddam loquendi genus dicitur invenisse, quod constat Ægyptiis non mediocriter placuisse; hoc in ejus simulacro idem Ægyptii signaverunt, ejus ori digitum non superponere, sed apponere voluerunt. Per os quippe convenienter locutio figuratur, quia oris instrumento locutionem proprie fieri non negatur, et ipsa litterarum exaratio quædam esse locutio perhibetur, quamvis non ori, sed manui 586 exarandi officium assignetur. Cum ergo statua Isidis suum digitum ad os ponit, quibusque intuentibus forte, ut prædictum est, silentium non imponit, sed hoc indicio ad memoriam vult redire, quod regina prudens Io quoddam loquendi genus studuit invenire. Quod inventum rudes Ægyptios erudit, et a propriis ignorantie maculis expelivit, dum hujus beneficio plurimum excitati quorundam altitudinem secretorum subtilius et diligentius sunt scrutati. Adepti enim litterarum honestam et necessariam notionem accinguntur præcipue ad investigandam siderum rationem, et quod inde subtili diligentia, et diligenti experientia priores perceperunt, ut ad cæteros eadem sententia largius deveniret, litteris mandaverunt. Sic amore sciendi, et studio legendi profectum capientes, processu temporis sunt Ægyptii sapientes, et præ cæteris nationibus quodammodo in cælestia se extendunt, dum stellarum et cursus, et stativas, et domicilia deprehendunt. Cujusmodi scientiam tanto studio inventi sunt nonnulli appetisse, ut viderentur, juxta Prophetam (Psal. lxxii), velut in cælum os suum potuisse, et propter astrorum notitiam quam utcumque assequi perhibentur, periti hujus artis, passim astrologi dicerentur. Præcipuus quorum magnus Atlas ille astrologus fuisse memoratur, de quo poetarum mendosa garrulitas fabulatur, quod tanta et tam fortis ejus fuerit magnitudo, ut in ejus humeris cæli recubuerit altitudo. In quo nihil aliud debere intelligi prudentes arbitrantur, qui plerisque fabulis sensus inesse mysticos attestantur, quam quod in illo viro tantam certum est scientiam existitisse, ut sublimem astrorum notitiam crederetur præ cæteris attingisse.

Cujus ille mirus artifex Promethens frater erat, quem de luto formasse homines error gentiliū asseverat, non satis intelligens falso cuiquam hominum tale quid assignari, cum hoc potuerit solus Deus, non Prometheus operari. Verum quia illo adhuc tempore infinita erat stultorum multitudo, quos velut platea lutum, larga ignorantie tenebat hebetudo, prudens ille Prometheus nonnullos coll-

gens de medio imperitæ et stolidæ nationis, prudentem illis doctrinam velut formam humanæ impressit rationis. Dumque illos rudes et inconditos erudit, et in suo auditorio prudenti eos artificio ad unguem expolivit, digna sciendi norma velut humana forma reddidit luculentos, quos invenerat grossa et deformi lippitudine lutulentos. Cum autem isti fratres, Atlas et Prometheus multa scientia præpollerent, et ad docendum cæteros non parvam diligentiam adhiberent, natus in Ægypto Moyses, in carecto fluminis est projectus, et inde a filia Pharaonis misericorditer est susceptus, nutritus ab ea, omnem Ægyptiorum sapientiam processu temporis est adeptus.

CAPUT XLV.

Longe vero post Isidem, Phœnices, ne litterarum immunes haberentur, et inferiores Hebræis vel Ægyptiis viderentur, novos et ipsi fecerunt apices et figuras, locutioni suæ et memoriæ profuturas, ut scilicet verba seu voces præcipitio transitorias naturali, fixas et stabiles loramento redderent litterali. De quibus poeta quidam :

Phœnices, ait, primi, famæ si creditur, ausi

Manuram rudibus vocem signare figuris.

Quod inventum Cadmus Agenorides in Græciam deportavit, ibique decem et septem Phœnicum litteras declaravit, cujus gratum Græci magisterium habuerunt, et ab eo sciendi et legendi scientiam et consuetudinem acceperunt. Quia vero hujusmodi litteras primi Phœnices invenerant, qui docente Cadmo Græco didicerant, placuit eisdem Græcis librorum suorum initia colore phœniceo decorare, et hoc signo acceptum beneficium ad notitiam revocare. Cujus rei consuetudo apud Græcos primitus inolevit, et usque in hodiernum vetustas eam temporis vel oblivio non delevit, imo ad nos usque perveniens tam generaliter celebratur, ut vix scribatur liber, cujus non principio color phœnicus apponatur. Post eas vero litteras quas inventas a Phœnicibus Cadmus, Græcis, et prædictum est, notas fecit, Palamedes belli Trojani tempore alias tres adjecit, et post eum Simonides alias quoque tres dicitur invenisse, quibus junctis prioribus, viginti trium litterarum numerum complevisse. Harum beneficio litterarum cœpit habere litteratos Græcia sapientes, qui scientiæ acquirendæ curam diligentius impendentes, deorum laudes quibus errore delusi vario servierunt, ad dilatandam eorum memoriam studiose litteris commiserunt. Et quia studium eorum fuit verbosa de diis carmina fabricari, theologo meruerunt generaliter nominari, gratum habentes tale sibi vocabulum assignari, in quo posset eorum quasi divinum officium designari. Quorum priores et antiquiores Orphens, Linus, Musæus fuisse referuntur, qui suis contemporaneis fama et scientia præferuntur, quorum labore litterario, diis falsis laudes et carmina deferuntur, et hominibus erroneis documenta placita conferuntur. Eo autem tempore quo poetæ in Græcia claruerunt

A et famæ testimonio litteralis artem scientiam tenuerunt, in terra promissionis jam populus Israel verisabatur, ibique a iudicibus, et, 587 ut quidam æstimant a Debbora iudice regebatur.

Post eos poetæ quod diximus theologos nominari, quia elegerunt de diis suis præcipue fabulari, fama quoque scientiæ illa Sibylla Græciam illustravit, quæ de Christo plurima, veridico afflata spiritu, prophetavit. Decem autem Sibyllæ litteris fuisse gentium asseruntur, quarum tres assertione posteriorum non parvis laudibus effertur, quæ merito litteralis scientiæ, viris illius temporis non solum conferri, sed multorum testimonio inveniuntur veraciter pluribus anteferri. Una illarum trium, Erythræa, altera Cumæa, tertia vero Samia fuit, quarum Erythræa, sive ut quidam magis æstimant, Cumæa illam prophetiam dicitur tenuisse in qua videtur Christi adventus, passio, resurrectio, extremumque iudicium claruisse. Et hæc quidem Sibyllæ per id temporis fuerunt, per id temporis litterari scientia claruerunt, quo ea quæ a David sumpsit exordium, ætas mundi jam quartaolvebatur, et populus Israel sub regum imperio tenebatur. Eo tempore Sibylla Erythræa fama sua Græciam illustravit quo rex Achaz sive, ut quidam aiunt, Ezechias ejus successor Judæis imperavit. Samia vero Sibylla postmodum fuisse perhibetur, cum jam a Manasse filio Ezechie Judæa regeretur. Post Erythræam quoque Sibyllam perhibetur. Thales Milesius surrexisse, qui unus, et primus septem Græciæ sapientium dicitur existisse, et pollens in physica per id temporis claruisse, quo et Judæa lætabatur prædicto Ezechia justius imperante, et Roma recens condita Romulo dominante. Post Thaletem Milesium sex alii fuisse memorantur, quibus illo priore addito septem sapientes Græciæ nominantur, et isti sex illo claruisse tempore perhibentur, cum jam filii Israel Babylonia captivi tenerentur. Horum autem nomina sunt hæc : Pittacus Mityleneus, Solon Atheniensis, Chilo Lacedæmonius, Periander Corinthius, Cleobulus Lydius, Bias Prieneus. Iam quia vita et scientia cæteris sunt prælati, generali quodam vocabulo sophi sunt appellati, nondum usu obtinente, ut qui docti litteris haberentur, ad distinctionem multitudinis imperitæ philosophi dicerentur. Dicti sunt etiam sophi, quod Latine dicitur *sapientes*, Anaximenes, Xenophanes, Thaleti Milesio succedentes, quin perscrutando rerum causas et naturas, eundem magistrum imitantur, in suo tamen sensu abundantes singuli diversa plurimum opinantur. Qui et ipsi litterali scientia eo tempore claruerunt, quo filios Israel captivos Babyloniæ tenuerunt, quo et Pythagoram claruisse in ea parte Italiæ memoratur, quæ nunc vicina Græciæ, tunc Magna Græcia dicebatur. Qui cum humilitatis gratia sophum, id est sapientem nollet se profiteri, attendens quamplurimos dici sophos potius quam haberi, primus se philosophum, id est *amplorem sapientiæ* nominavit, quo nomine

non ipsam rem, sed amorem sibi rei modestius arrogavit. Quod dictum cum ad cæterorum notitiam deferretur, cunctisque modestum et huabile, et huic professioni congruum videretur, apud eos gratus et elegans mos est inolitus, qui ex tunc et deinceps vetustate temporis non est abolitus, ut qui flagrans amore litterarum, earum scientia præpolleret, non jam sophi, sed philosophi sibi vocabulum obtineret.

Novus iste philosophus, novam Y litteram adiunxit; in cuius forma illud innuit figurate, quod indiscreto iudicio prima vivitur in ætate qua finita quoddam quasi bivium invenitur, dum vel ad dexteram prudentiæ, vel ad sinistram stultitiæ devenitur. Quarum sinistra, prius lata, et spatiosa grato lenocinio voluptatis ad finales tendit angustias, concupiæ merito pravitate, dextera vero prius arcta et angusta, gravi quadam facie vel initio sanctitatis levigatur in profectum, et transit ad perfectum diffusæ charitatis. De quibus Salomon: « Vias, » ait, « quæ a dextris sunt, novit Dominus, perversæ autem sunt quæ a sinistris sunt (Prov. iv). » Ob hoc hujus litteræ sinister ramusculus a latitudinæ inchoans, angusto exitu terminatur; dexter vero prius angustior ad ultimum dilatatur, quia et angustis pœnarum clauditur lenocinantis injustitiæ gratitudo, et arctum iter justitiæ grata præmiorum excipit latitudo.

In hac ætate quinta, quam a captivitate Babylo-nica Matthæus asserit inchoari, et per annos plurimos protelatam in adventu Dominico terminari, antea inter Græcos philosophorum copia redundavit, tantus illos scribendi amor, et studium occupavit, ut præ cæteris nationibus ea regio litteris retulgeret, et ejusdem regionis cæteris civitatibus Athenarum fama celebris præemineret. Athenis enim scientiæ quasi gymnasium habebatur, in quo nuda philosophorum agilitas indefesso exercitio luctabatur, ibi fornax, vel caminus, incudo, malleus, officina, quorum ope vel opere cudebatur philosophica disciplina. Illic quippe Socrates, illic Plato indigenæ miro pollentes ingenio sunt nutriti, illic miro ferventes studio apprime litteris eruditi: illic Platonis academia disputantium strepitu reboavit, unde teraci germine Platoniorum docta posteritas pullulavit. Ad hanc ergo civitatem, hinc inde curiosius confluebant qui plenius informari litteris cupiebant, arbitantes quod ad unguem litteris scientia non veniret, quam Atheniensis limina non diligentius expoliret.

588 CAPUT XLVI.

Post Græcos, quorum scientia, ut dictum est, in civitate floruit Athenarum, ad Latinos usus transit litterarum, et Carmentis nympha gratum illis beneficium impertivit, dum illos adhuc rudes novis litteris erudit. Ipsa quidem nympha quæ Nlchostrata proprio nomine vocabatur, Carmentis vero quoque carminibus ventura loquebatur, prima decem, et septem, ut aiunt, Latinis litteras tradidit, quibus

A illi verba sua et locutiones varias texerunt, eoque numero non contenti processu temporis alias addiderunt. Nam h et k, et q, et x, quas prudens mulier non creditur invenisse, docta posteritas dicitur addidisse, ut quia nonnunquam insufficientis mulieris videbatur inventum, invento sequenti conveniens fieret supplementum; y vero et z litteræ sunt Græcorum, quas mutavit sibi voluntas potius quam necessitas Latinorum, videlicet ut cum in locutione Latina Græcis aliquando nominibus uterentur, eadem Græca nomina prædictis Græcis litteris scriberentur. Hebræi ergo viginti et duas litteras, Græci vero viginti et quatuor habuerunt. Latini vero inter utrosque velut quoddam medium tenuerunt habentes quidem viginti et tria, quibus scripturas suas B texerent elementa, quorum quædam a prædicta muliere, quædam a cæteris sunt inventa. Cujusmodi elementa vel litteræ cum processu temporis ad plurimorum notitiam devenerunt, et eis longe lateque studiosi quique doceri voluerunt, Romæ tandem præcipue hæc doctrina, et muliorum frequentia convenarum doctrinæ hujus incanduit officina. Sicut enim Athenis Græcarum litterarum fons quidam et exuberans existit plenitudo, unde fluxit et effulsit doctorum non parva multitudo, sic et Romæ Latinarum effervuit scientia litterarum, concurrente et studente multa illic copia poetarum. Illic quippe multa eis scribendi materia præbebatur, illic eorum studio merces placita reddebatur, illic eorum fama laude celebri vulgabatur, dum quod pugnantium C agebat strenuitas, istorum facundia copiosus loquebatur. Erat autem summum Romanis propositum manu forti nationes exterarum expugnare, expugnatione potentialiter imperare, non tam majores auri divitiarum ambiendo, quam summam imperii dignitatem, ut scilicet, mundi caput et dominam suam constituerent civitatem. Unde quidam eorum auri pondera vilipendens, laudemque victoriæ, et victoris dominum magnipendens liberalem animum, non substravit aurum, et divitiarum possidenti, sed responsum elegans protulit offerenti. « Romani, » ait, « non quærunt aurum, sed imperare habentibus aurum. » Hæc et hujusmodi, qui vel dicebant, graviter scripto commendari amatores gloriæ cupiebant, ut eorum memoria D et in presentiarum ad longe positos deferretur, et in posterum nulla oblivionis fuligine deleteretur. Hoc propter labori litterario certatim scriptores insistebant, et tam acta quam dicta nobilium efferre laudibus contendebant, recipientes et stipendia pecuniarum, quibus temporaliter indigebant, et inanis gloriæ titulum quem plerumque avidius et vehementius appetebant. Hujus mercedis intuitu non solum doctiores, sed et minus docti ad scribendum publice prorumpabant, et non tenentes modum, velut ranæ in paludibus garriebant, nihil turpius æstimantes quam habere quantulamcunque scientiam litterarum, et non etiam libros conscribere, et includi numero poetarum. Quos attendens quidam ad scribendum

passim velut ad mundinas currere vel indictum, irrisorium illis inculit maledictum, ut quos a præsumpta procacia non sufficit imperfecto cohibere, satyrica saltem irrisio confundi faciat et silere :

Occupet, inquit, extremum scabies, mihi turpe relinqui.

Tot et tales scribendi sibi officium usurpabant, et loqui nescientes, premi silentio recusabant, ut etiam his quibus fuerat scientiæ major perfectio, non mediocriter displiceret imperitorum tanta præsumptio. Verum tam periti quam imperiti extorres diviniæ veritatis, et, vel non cognoscentes Deum, vel utentque cognitum non sequentes affectu charitatis, scripta sua satis commendabilia non reddebant, dum in eis Deo vero placere nullatenus appetebant. Obæcæcatum quippe infidelitatis caligine habentes intellectum, et perfectio discernere non noverant imperfectum, sed eos solum dignos laudibus asseriebant quos in scriptis suis et excogitare subtilius, et loqui ornatus attendebant. Nulli quidem vel rari admodum vero lumine radiati, dignum testimonium deferrebant æternæ veritati, et cum multi labore litterario diligerent exerceri, paucis eorum datum est Deum perspicacius intueri.

Inter cætera quæ vates illa Sibylla multo studio scriptavit, et scribendo multis perplexitatibus implicavit, ut asserunt qui legerunt, est quædam invenire quæ videntur Christo Deo et homini convenire. Quæ præfecto huic opusculo inserere recusavi, quia eorum prolixitatem gravem fore auditoribus aestimavi, et si forte vel audire vel legere diligentius ea vultis, in promptu vobis erunt quorundam catholicorum voluminibus revolutis. Ille quoque poeta (Virgilius) nobilis qui eversionem aggressus est Trojanorum, 589 et seriatim recensere priscam originem Romanorum, sentiens sibi tenuem veritatis radium subducere, perceptum igniculum sub silentio noluit cohibere.

Nate, ait, mee vires, mea magna potentia solus.

Et alibi :

Jam nova, inquit, progenies caelo dimittitur alto.

Quæ nimirum de Christo mysterialiter dicta esse nonnulli arbitrantur, quamvis historialiter aliis aludere videantur, quia nulli dubium sic de Christo plurima prædicari, ut certum sit eadem aliis juxta litteram assignari. Cæterum quia hi poetae vel prophetæ non sunt fidem sinceram assecuti, sed nescientes quid dicerent (ut in passione Caiphæ) sunt locuti, divina censura loquaces eorum litteras non satis approbavit, quos a fide alienos vitæ merito reprobavit. Sive igitur de Deo quidquam obscurius seu forte Incidius eorum loquacitas prædicavit, eos summus ille iudex dignos premi silentio judicavit, qui, etsi pleraque vera et Deo congrua prædixerunt, tamen quia expertes fidei prophetarum digni officio non fuerunt. Dicunt nonnulla quæ veritati videntur convenire, et tamen eos jubet eadem veritas obmutire, velut cum daemones laudes Christi dicere permittuntur, et tamen a proposito in dicto silentio re-

primuntur. « Scio, » ait, « te qui sis Sanctus Dei. » Et ille : « Obmutesce, » inquit, « et exi ab illo (Luc. iv) » Et infra : « Exhibant, » inquit, « demonia a multis dicentia : Scimus qui sis Filius Dei, et increpans non sinebat ea loqui (ibid.). » Quod si jubentur obmutescere qui testimonium deferunt veritati, quia in deferendo, non fidei charitas, non fides jungitur charitati, quanto magis a loquendi profluvio recto iudicio repulsantur, qui falsa, qui erronea, qui Deo contraria verbosantur. Recte igitur philosophi gentium tam Græci quam Latini, qui multis scriptis et variis personabant, et errore seduci vario eidem labore litterario consonabant, tuba evangelica intonante vehementius sunt repressi, et velut ranæ, audito tonitruo latibulis palustribus sunt immersi. Non immerito Jacobus et Joannes filii Boanerges, id est filii esse tonitruum perhibentur, quibus intonantibus ranæ garrulæ perterrentur et ad istorum litteras philosophica loquacitas obstupescit, et oppressa clamore valido silet penitus vel raucescit. Assertores enim catholicæ veritatis tam subtilia, tam sublimia sunt locuti, doctrinamque salutarem tanta virtute Spiritus, tanta constantia prosecuti, ut audientes ethnici mirabiliter obstoperent, non habentes quid auditis rationabiliter responderent. Et quoniam profunda mysteria nullo intelligentiæ hauritorio comprehendunt, obstinati et miseri, doctores catholicos reprehendunt, æstimantes eos quos audiunt novam et mirificam more fluminis effutire, sensu devio velut arreptitios insanire.

Cum Paulus coram Festo præside et rege Agrippa accusatus graviter disceptaret, et verba sua invincibili Scripturarum testimonio roboraret, Festus mirans tam terribiliter illum, tam volubiliter intonare, nec habens in quo posset huic tonitruo efficaciter obviare. « Insanis, » ait, « Paule, multæ litteræ ad insaniam te adducunt. » Et ille : « Non insanio, » inquit, « optime Feste, sed veritatis et sobrietatis verba loquor (Act. xxvi). » Et paulo post Agrippa : « In modico, » inquit, « Paule, suades me Christianum fieri (ibid.). » Tanta Paulo litterarum erat scientia, et ante reges et præsides disserendi tanta constantia, ut eum ab incepto nullus timor illorum deterreret, et ei disserenti quisquam resistere loquendo non valeret. Ideo verba ejus quibus adversariis constanter resistebat, et ad insinuandam illis fidem catholicam fortiter insistebat, prudenti consilio voluit Deus ut litteris mandarentur, ut non solum ad notitiam eorum qui tunc erant, sed et qui post futuri erant, scripti beneficio transferrerentur. Sicut enim ethnicorum scripta Christus adveniens voluit tenebrare, et antiquum florem decutiens nocturno silentio deputare, sic apostolos virosque apostolicos, quos perfudit catholicæ fidei quasi lumine matutino, ad loquendum et scribendum excitavit quodam vehementis spiritus incentivo. Qui quo magis fide et operibus enitescunt, eo ad scribendum vehementius incandescunt, prout cuique suam Deus gratiam impertivit, et non solum ad vivendum, sed etiam

ad scribendam donis cum spiritualibus erudit. **A** Processu ergo temporis multi multa Evangelia conscribere, quorum divino consilio merperunt quatuor præeminere, quæ et exquisita veritas auctoritate canonica roboravit et sacro mysterio quaternarius numerus commendavit. Præterea tractatus, epistolas, sermones, homilias et cætera genera Scripturarum multi scribere sunt aggressi, ferventes studio litterarum, et quo amplius de die in diem fides ubique gentium dilatatur, et donante gratia fidelium numerus augmentatur, eo plures ad scribendum diversis locis et temporibus accinguntur, et divinæ laudis magnalia tam Græcis quam Latinis litteris multipliciter efferuntur. Cum autem multa fortitudine et forti multitudine catholicorum scripta veracia solemniter inualescunt, ethnicorum vanitates, et insanix mendaces segniter elanguescunt, et illa velut ad meridianum axem festinantia profectu prospero dilucescunt, istæ gradu occiduo profunda noctis caligine tenebescunt. Catholicorum litteras alaeris vigilantia commendabiliter insignire, ethnicorum vero torpens festinat ignavia consopire, dum ad illas scribendas vel legendas fidelis **590** quilibet dignam vult sollicitudinem impertire, ad istas somno gravi, contemptu probabili jubetur obdormire. In quibus si forte catholicus videtur aliquando velut graves oculos aperire, dum in eis aliquid honestati congruum, utile moribus æstimat invenire, et si legit, non tamen elegit affectu voluptuario illarum tenebris adhærere, sed quæ bona sunt colligit, et collecta diligit ad usus sibi congruos detorquere. **A** catholicis autem scripta gentium vel non legi, vel hoc intuitu debent legi, ut scilicet quod in eis falsum est et inutile, nequaquam diligatur, quod vero utile, velut granum a paleis eligatur. Quod quidem in omnium fere notitiam certum est devenisse, et ad hoc processu temporis cernimus rem venisse, ut jam inter ethnicos nulli vel pauci admodum scriptores habeantur, et illorum scripturæ veteres a religiosis nunc catholicis vix legantur. Tanta quippe catholicorum scribentium coaluit et prævaluit multitudo, tanta in eorum scriptis apparuit et complacuit sanctitudo, ut scriptoribus ethnicis videamus silentium merito jam imponi, et nostrorum nova scripta scriptis illorum veteribus anteponi. Neque **D** incongrue nostris temporibus ethnicorum litteræ siluerunt, et tuba ecclesiastica repercussi scriptores ethnici tacuerunt, quia non proficere sed deficere debuit præsumptum ædificii munimentum, cui religiosa veritas non præbuit nobile et immobile fundamentum, sed inflata vanitas et supposuit et superposuit fallax et instabile blandimentum. Illorum vero intelligentiæ merito, cælestis gratiæ sunt mysteria deoperta, et janua scribendi plerisque intelligentibus est aperta, qui scientiæ et sapientiæ studium impendentes, quæ retro sunt, anteriorum intuitu, diligunt oblivisci et suam suorumque salutem operantes, Deum principaliter adipisci. Et hi profecto non solum scribere quæ senserint permittuntur,

PATROL. CCIII.

A sed etiam premi silentio non sinuntur, ne, si possunt et negligunt talentum duplicatum reddere creditori, arguantur et tradantur ad æternum interitum exactori. Quamvis enim nullo defuerint vel defuturi sint tempore detractores, qui dente satyrico mordent et lacerant hujusmodi tractatores, non tamen sic illorum jubetur malevolentia pertimeri, ut istorum debeat a scribendo benevolentia coerceri.

B Si doctorum series a modernis sursum versus, usque ad apostolos revolvatur, quorum innumera multitudo, et simul post invicem fuisse memoratur, vix eorum quisquam, ut æstimo, poterit inveniri, tam felicem statum temporis habuisse, ut veraciter gauderet se nullum detractorem, nullum æmulum pertulisse. « Satis, inquit æmulus, patres nostri antea dictaverunt, digno satis studio Scripturas canonicas discussissent, quorum subtilitas sufficiens existit ad scribendum et sufficientia nobis contulit ad legendum. » Quid opus est scriptores novos iterum scripitare, et famæ ventilabro suam scientiam jactitare, tanquam secreta Scripturarum non pervenerint ad priores, sed intellectu lynceo tandem ea isti videant juniores? Sic et sic nonnulli detrahentium obloquuntur, et scriptores sui temporis venenosis oblocutionibus persequuntur, ut vel eos hujusmodi gravatos injuriis revocent a scribendo, vel eorum saltem scripta reddant contemptibilia, detrahendo. Nostis quemdam nostri ordinis, qui cum Cantica canticorum exponere jam cœpisset, et super eorum paucos versiculos, libros fere quatuor perfecisset, non modicum volumen expleterus eo tenore quo cœperat, usque ad terminum perduxisset, illipsum vero quod scripserat, paulo immaturius voluit forensibus legendum exhibere, sperans forte labori sibi grato cæteros etiam adgaudere. Quo comperto nonnulli graviter id tulerunt, et in eum succenses, tam opus quam opificem irriserunt tanquam juxta quemdam ethnicum, tertium e cælo Catonem viderint cecidisse, vel juxta nostras litteras, Saulera inter prophetas Domini præcipitem irruisse. Graves quorum molestias cum novus iste scriba æquo salis animo non sufferret, et silere quam patere illorum morsibus anteferet, opus inchoatum projecto calamo non perfecit, assumptoque sibi silentio suis detractoribus satisfecit. Enimvero divina bonitas cum nostris majoribus suam voluit gratiam impertire, eisque prompta manu sciendi et scribendi januam aperire, sicut multos illis contemporaneos intra illud secretarium non inclusit, sic plures post-futuros ab eodem sanctuario non exclusit, imo tam posterius quam antierius nonnullos ad hoc officium voluit promovere, etsi non omnes æqualem in scribendo mererentur gratiam obtinere. Benignus Deus, cum eum amplectitur qui scientia cæteros antecellit, inferiorem quemlibet (ea quæ sua est) misericordia non repellit, sed diversorum sicut verbo sic et scripto nihilominus vult laudari, cujus laudes a nullo eorum sufficienter prævalent explicari. Qui autem a scribendo vult studiosum quemlibet inhibere,

33

quasi quemdam terminum vult divinis laudibus adhibere, ut videlicet de eo non præsumat quispiam scriptitare, nisi cui datum fuerit summa et perfecta scientia rutilare, cum ab hoc (ut arbitror) nullus recte clericus arceatur, si tamen sana fide et doctrina idem officium exsequatur. Hoc nimirum esse mihi videtur officium clericale, hoc clerico præ cæteris assignatum est speciale, ut cum Deum diligit se junctus a negotiis quibus vita sæcularium implicatur, in **591** legendo et scribendo præcipuum ejus studium impendatur. Sed quia sicut de signis cæteris, sic etiam de litteris satis, ut arbitror, est tractatum, satis forte quis ab eis recte vel sileat vel non sileat intimatum, transeundum esse nobis ad illud silentium jam videtur, quod is qui nil retribuit tenere perhibetur.

CAPUT L.

Est enim silentium sicut a locutione, ita et a retributione, cum scilicet quis invenitur inferre quidpiam alteri vel conferre, et ille accipiens nil referre. Quæ nimirum redditio vel retributio, bifaria est, dum alia similis alia dissimilis est. Similis autem est quæ vel grata gratis vel ingrata reddit ingratis. Dissimilis vero, vel ingratis grata vel gratis reddit ingrata. Hæc retributio bifaria vel potius quadrifaria, poterit manifestius apparere, si quis velit de Scripturis testimonia recensere, in quibus inveniuntur nunc isto nunc illo modo nonnulli respondere, et ab hisdem responsionibus velut quodam quieto silentio continere. De illa retributoria responsione quæ similis nominatur, quæ grata gratis reddere gratulatur, per Moysen in Levitico Dominus voluit non tacere, cum ea proposita filios Israel ad obedientiam voluit promovere. « Si mandata, inquit, mea custodieritis, dabo vobis pluvias temporibus suis et terra gignet germen suum, et pomis arbores replebuntur, et comedetis panem vestrum in saturitate (*Lev. xxvi*). » Et in Deuteronomio: « Si custodieris, ait, mandata Domini Dei tui, abundare te faciet Dominus omnibus bonis fructu uteri tui et fructu jumentorum tuorum, fructu terræ tuæ (*Deut. xxviii*). » Quia scio vobis adhuc infirmis et carnalibus satis coelestia non placere, sed affectu animali terrenis et visibilibus inhærere, si, quæ vobis injuncta sunt, diflexeritis custodire, ego quæ vobis grata esse non dubito, larga manu diligam imperitare, vobis mihi utcumque obedientibus avarum silentium non tenebo, sed prompta largitate vestris voluntatibus respondebo, ut quem sine mercede vel præmio non amatis, servitutis exhibitæ retributorem benevolam sentiat. In quo divina æquitas quamdam nobis retribuendi formam proposuit, quam omni animanti velut quamdam naturæ legem imposuit, ut scilicet omne animal ad referendum grata gratis naturaliter excitetur, et quasi dignum sit argui, si legis hujus vinculo non tenetur. Inde est quod muta animantia non solum sui, sed etiam alterius generis animantibus mansuescunt, et placere et placere invicem assuescunt, et vix aliquid

A tantam invenitur habere feritatem, quod non saltem ad sui simile affectuosam applicet voluntatem. Quod attendens Sapiens: « Omne, inquit, animal diligit simile sibi et omnis caro ad similem sibi conjungitur (*Eccli. xiii*). » Quod si tantum in mutis valet animantibus hæc natura, ut ea consociet mutæ cujusdam benevolentæ ligatura, multo rectius loro simili vinciri debet humana creatura, quæ ad videndum Creatorem virtutum est meritum perventura. Neque enim decet ut cum feras mitiget affectuosa societas vel affectio socialis, hominem inhumanum reddat truculentia bestialis, et non solum non aspiret ad oblatum fastigium meriti spiritualis, sed etiam habeatur expers convenientiæ naturalis. Quam gentilis quidam commendans:

B *Conveniens, inquit, homini est hominem servare*
[voluntas.]

Nihil convenientius iste prudens ethnicus æstimavit, nihil magis decere hominem judicavit, quam ut eum quem sibi forma similem intuetur, naturali judicio servandum arbitretur. Cui Scriptura divina: « Visitans, inquit, speciem tuam, non peccabis (*Job v*). » Species hominis, alius homo est qui jure similitudinis promeretur ut ab homine impenso beneficio visitetur. Et ne forte, dum refugit ad reddendum hoc beneficium invitari, dicat homo se non posse Deum invisibilem imitari, mutis saltem animantibus jubetur similari, quæ nativo affectu diligunt pariter sociari, ut cum homo superioris Dei altitudine inimitabili se excuset, in hoc saltem similiari propositis inferioribus non recuset. Nam cum dixisset Ecclesiasticus: « Omne animal diligit simile sibi, » adjunxit: « Sic et omnis homo proximum sibi, » et subjiciens: « Omnis caro ad similem sibi conjungitur, » iterum adjecit: « Ita et omnis homo simili sibi sociatur (*Eccli. xiii*). » ut cum ad imitandum Deum ignavus quilibet non satis invalescat, muta saltem animantia non posse imitari confusus erubescat, imo exutus hominem et indutus recte lapidem judicetur, qui ad reddendum beneficium durior esse bellua non veretur. Et forte ob hoc Deus de lapidibus suscitare filios Abrahæ prædicatur (*Matth. iii*), quia ejus potentia operante ad hoc humana duritia mitigatur, ut non sit jam contenta mutis animantibus similari, sed in reddendo gratis grata justum Abraham studeat imitari (*Gen. xxi*). Qui cum accepto quem optarat filio lætaretur (*Rom. ix*), sperans quia sibi semen in Isaac (ut promissum fuerat) vocaretur (*Gen. xxii*), ingratus vel incredulus non fuit benigno et veridico promissori, paratus quem acceperat postulatam retribuere tributori. Sic necesse est quisvis sapiens justum Abraham imitetur, ut quod a Deo accipit, eidem retribuere non gravetur, ne tanquam sub modio accepti claritas luminis recondatur, vel quasi talentum commissum fossa humo nequiter abscondatur. Quod nimirum idem Abraham videtur abhorrere, eligens magis loqui quam linguam silentio **592** cohibere, sciens eum apud Deum gloriam

non habere qui auctori munerum grato non vult animo respondere. « Loquar, inquit, ad Dominum meum cum sim cinis et pulvis. « Quamvis, ait, involucro terreni pulveris obvolutus, quamvis nondum a peccatorum plene vinculis absolutus, tamen Domino gratis muneribus præloquente et ad retribuendum similia præmoventi, ego non tam verbo respondere quam operibus festinabo, dum ei dona sua lance patula resignabo, et cum eum, qui sua est bonitate mihi parvulo prælocutus, ego pro posse meo liberalitate retributoria faero prosecutus, optatus mihi filius, risus vel gaudium orietur, in quo mihi longævitas vel posteritas indeficiens tribuetur. In hoc Abraham quædam retribuendi forma præscribitur, quæ infirmis quibusque inaccessa specialius perfectis ascribitur, quibus cordi est, non solum declinare arguendæ ignominiam parcatatis, sed avidius aspirare ad pleniorum gloriam largitatis.

Sunt quippe nonnulla, quæ, si fiant, majorem gloriam conferunt, si non fiant, majorem culpam non afferunt, nec est tantopere neglector eorum arguendus quantopere is qui ea diligenter expleverit, attollendus.

Sunt vero alia quæ et auctorem suum magnopere non decorant, et contemptorem suum gravius decolorant, nec acquiritur tantus honos vel meritum de perfectis quantum dedecus quanta macula de neglectis. Illa nimirum quæ obscuriora et minora facile peraguntur, quæ saluti necessaria cunctis generaliter imponuntur, et expleta non attribuunt præclarum nomen et gloriam expletori, et contempta infligunt gravioris culpæ maculam contemptori. Qui enim tenet quod scriptum est: « Non occides; non mœchaberis; non furtum facies (*Exod. xx*), » et cætera hujusmodi, reus procul dubio non tenetur, sed gloriam non meretur, pœnam criminibus debitam non incurrit, sed laudis eximie titulum non acquirit. Quod pulchre invenitur quidam ethnicus ostendisse, dum cuidam nullius furti reo introducit eleganter alterum respondisse. Nam cum alter vellet suam quasi justitiam jactitare, et pro ea sibi magnum quiddam et præcipuum arrogare: « Non furtum, inquit, feci. » Et alter statim intulit: « Non pascas in cruce corvos. » Ac si diceret: Si a furto continere manus innoxias elegisti, crucis supplicium et ignominiam evasisti, carnes tuæ in escam volatilibus non dabuntur, quæ mala civili judicio reis criminum infliguntur. Cæterum sicut pœnam ignominiosam te perspicis evasisse, non sic putes etiam laudis præcipuæ gloriam acquisisse, quia si quis ab ignominia immunis invenitur, non tamen statim gloriosis laudibus insignitur. Qui autem furto vel homicidio vel quolibet similibus non timet implicari, graviter et ignominiose meretur cruciari, nec tantum præmium vel tantam gloriam adipiscitur abstinendo, quantam pœnam, quantam ignominiam id agendo. Quod apud quemdam satiricum intimatur, dum per vicos et plateas plausibiliter declama-

tur. « Sejanus, inquit, ducitur unco. » Sejanus iste quasi reus criminum et convictus tantæ pœnæ, tanto ludibrio, exigentibus omnium odiis, est adductus, ut ipse vel ejus forte statua per medium civitatis unco ignominiosius traheretur, et a multis passim irrisione gratulatoria clamaretur: « Sejanus ducitur unco. » Quis non videat quod iste tantis scelerum et odiorum maculis obvolutus, tantam pœnam, tantam sit infamiam assecutus, quanta laus quanta illi gloria non daretur, si ab hujusmodi liber incommodis haberetur. Est igitur invenire plurima quæ non multam pariunt gloriam si diligentius teneantur, sed multam pœnam, multam ignominiam, si negligentius postponantur, et quorum contemptus in profundam miseriam introducit, eorum expletio ad culmen gloriæ non perducit. His autem quisque perfectior contentus non vult esse, quæ tanquam levia et multorum communia novit esse, sed affectu liberali ad ardua magis tendit, in quibus gloriosum laudis titulum apprehendit. Cujusmodi laus nec ipsos etiam ethnicos præterivit, quorum strenuitas præeminere cæteris appetivit, dum in retribuendo beneficio quidquam grave, quidquam arduum non réfugit, non denique mortis subire discrimina subterfugit. Satis quippe in eorum litteris ventilatur et ubique legentium dignum memoria prædicatur, quod Pylades et Orestes tanta sunt amoris mutui nectura colligati, ut prodigi vitæ hujus, mori pro alterutro sint parati. In Scythia locus est qui ab antiquo Taurus mons dicebatur, ubi templum erat marmoreum in quo virgo Diana colebatur, eidemque virgini sacerdos non alia quam virgo ministrabat, quæ manu virginea sacris altaribus hostias immolabat, ubi ritum mirabilem vel potius miserabilem impia sanxit antiquitas, quem per multum temporis custodivit sera posteritas, ut videlicet si quis forte illuc advena deveniret, ductus ad victimam in honorem Dianæ virginis interiret. Cum ergo illuc Pylades et Orestes sinistris ventorum flatibus appulissent, et arrepti juxta morem immolari coram altario debuissent, Iphigenia virgo quæ invita sacerdotis officio fungebatur, compatiens morituris, perficere sacrificium morabatur. Tandem illa: « Unum, inquit, e vobis necesse est immolari, et juxta gravem ritum Dianam fuso sanguine venerari, alter vero ad propria redire permittetur, ut unius immolatio, alterius reditu **593** nuntietur. » Quo audito, Pylades dicit hostiam se futurum, Orestem vero tanquam vita digniorem ad sua rediturum, et Orestes e converso jubet Pyladem hinc abire, affirmando se potius ad explendum sacrificium interire. Pia contentio, nova dissensio inter juvenes versabatur, quia unicuique grave satis et injurium videbatur si altero moriente ipse supervivere cogeretur, imo si non ipso præmortuo superstes alius haberetur. Cujusmodi factum Gethæ et Sauromathæ et cæteri Scythiæ barbari mirabantur, et mirantes dignum memoria fatebantur, totaque gentilitas non premedum silentio iudi-

cavit sed in laudem eorumdem juvenum mandatum A litteris ad posteros derivavit.

Tale quid et de duobus Pythagoricis Damone et Pithia in litteris quoque gentiliū perhibetur, quorum alter cum reus iudicio duci ad mortem iuberetur, postulavit ut permitteretur paulisper suos revisere, eisdem provisurus, et die præscripto ad decretum supplicium reversurus. Cui princeps qui juxta legis censuram illum mandaverat intorire, æstimans quod non posset quemquam pro se sponsorem invenire: «Tua, inquit, tibi petitio et petita dilatio non negatur si tamen dederis qui pro te, si reversus non fueris, moriatur.» At ille socium obtulit qui ejus vice supplicio subjaceret, si promissam ille fidem negato reditu non teneret: et oblatus pro offerente sponsor fieri non negavit, sed illo recedente, diem intrepidus sub manu iudicis expectavit. Venit dies quo reus se præsentem promiserat exhibere, et cum moram faciens videretur promissum non implere, is qui vas fuerat, ad supplicium ducebatur, et mori pro absente æquo satis animo parabatur. Et dum iste in apparatu mortis mira constantia versaretur, ecce aliter rediit ne reus mendacii teneretur, et quia licet tardiuscule se præsentem die reddidit constituto, asserebat debere potius se occidi sponsore penitus absoluto. Mirabantur omnes quod tanta illos amicitia colligarat, tanta eos ad moriendum pro alterutro constantia confirmarat, ita ut princeps a mortis debito utrumque relaxaret, et devotus in eorum amicitiam recipi postularet.

Sed ne solis ethnicis tantus, amoris gratia, vitæ contemptus, et mortis appetitus inesse videatur, vel forte quod dictum est fabulosum esse et frivolum asseratur, tale quid invenitur etiam inter nostros apud Antiochiam contigisse, et pro puella Christiana vir quidam martyrium pertulisse. Cum enim illa decora vultu, spiritu fervens, religionis amans, carnis integritatem servare decrevisset, et evitans aspectus publicos habitare privatim elegisset, eo cœpit a procis pluribus concupisci, quo fama renuntiante desperabant suum posse desiderium adipisci. Quæ cum nullis eorum petitionibus consentiret, nullus ad eam optatum aditum inveniret, amor intemperans et gravem ducens repulsæ læsionem, tandem convertitur ad inferendam virgini passionem. Producitur itaque puella tanto flagrans amore puritatis, ut mortem perpeti non recuset pro tuendo munere castitatis, magis timens ne pudorem virgineum defloret amator impudicus, quam ne vitam corpoream tollat carnifex inimicus. Quam videntes constantem in professione, religione fortem, expositam ad pœnas, vitæ prodigam, avaram pudoris, de tuenda integritate sollicitam, ad viriles aspectus confundi, mortem proximam non vereri, cogitarunt quomodo eam a fide et religione converterent, quomodo ad convertendum eam, timorem tollendæ castitatis incuterent, ut cum labefactas-

sent religionis assumptæ firmamentum, consequen-

ter inferrent virgineo pudori detrimentum. Jubent ergo eam vel deos oblato sacrificio venerari, vel ad corrumpendam integritatem immundo prostitui lupanari, ut quidquid horum eligeret, propositum cassaretur, et fracto proposito persecutor sua de victoria lætaretur. Hæret virgo et in diversa fluctuans mens raptatur, et frequenter revolvens singula undique miris angustiis implicatur; grave ducens virgineum pudorem lenonum impudentia violari, sed multo gravius mentem idololatriæ sordibus inquinari. Super quo se ipsam conveniens: «Quid faciam? inquit. Quo ibo a spritu nequam, et a facie peccati quo fugiam? Si descendero in infernum idololatriæ, prope est in januis æterna perditio, si abjecero propositum castitatis, nihilominus sum digna supplicio, quia et æternum incurrit interitum fides rupta, et non parvum occurrit supplicium si promissa castitas est corrupta.» Sed quia (ut arbitrator) non corrumpi castitas veraciter iudicatur, cum oppressa carne violento prædoni mens integerrima reluctatur, cum, etsi caro invalida supervientis violentiæ vulnus sentit, mens tamen robustior lenocinio non consentit; lupanar ingrediatur, freta fidei munimento, et si lenonem perpessura, tamen consensum non datura corruptibili blandimento. Quamvis Deum castitatis amatorem lupanari æstimem non desse, imo ubique omnibus eum invocantibus præsto esse, qui et Susannam de impudicorum sacerdotum manibus liberavit (*Dan. xiii*), et in domo Holofernis, Judith viduæ castitatem illæsam conservavit (*Judith. xii*), potest meam idem Deus in prostibulo tueri castitatem, et inter manus persequentium fidei sanctitatem, ut et castitate fides, et fide castitas roboretur, et in parte neutra propositum meum adversarius deprædetur **594**. His et horum similibus confortata virgo clauditur lupanari, et ad tale speculum dissoluta multitudo festinat congregari; curiosus ad videndum non vult tardior inveniri, libidinosus quisque timet ab altero præveniri. Illa intus velut agna tenera suspirat vehementius et pavescit, sed pavore non frangitur, quia Deum tenens memoriter invalescit, isti foris tanquam lupi tumultuosa rabie debacchantur, lætique illam suis esse clausam retibus arbitrantur. Dumque fremunt, ecce quidam insignis habitu militari per medium cæterorum se se ingerit lupanari, solus sibi conscius ad quid agendum pergeret introire, æstimantibus forte cunctis quod cum puella disponderet lascivire. Ad cuius introitum virgo dubitans obstupescit, dum causa veniendi nondum penitus innotescit, dubitans utrum ille veniat pudorem virgineum erepturus, an potius militari eam gladio perempturus. Cui ille: «Ne quæso, ait, virgo, ad meum introitum stupescas, ne me velut hostem et virum sanguinum pertimescas, non venio nisi ut et tuæ vitæ provideam et pudori, si tamen consulto aurem præbeas provisorii. Ego tuis et tu meis volo vestibus induaris, ut mutato habitu, ego esse femina, tu vir contrario videaris, esibisque de tugurio

pannis virilibus obvoluta, et me remanente in maculis, evolabis liberius absoluta. Et quoniam qui vaga et impudica libidine resolvuntur, expleto hujusmodi officio velut ducti penituntine confunduntur, caput et faciem tuam cela hujus mei pilei velamento, ut per medias obstrepentium insidias fuga tua tuta sit hoc sigmento. Miratur virgo et recusat fraudem propositam machinari, ducens incongruum damno alterius aliquid se lucrari, absolute sua virum tam benevolam obligari, cujus tamen victa importunitatibus tandem cedit, et dato, et accepto habitu quasi vir egreditur et recedit. Qua egressa, unus eorum qui foris ad januam obstrepebant, qui vix moras explendæ libidinis sustinebant, unum quem luxuriæ vel forte malitiæ vehementior æstus urit, præveniens cæteros ad explendam libidinem introcurrit. Qui virum intuens, cum sciret feminam introlissee, commentum fraudis nesciens, putat miraculum contigisse, ut scilicet manente habitu in virum femina verteretur, quod nonnunquam fieri fabulosis gentium litteris perhibetur. « Quid sibi vult, ait, quod femina prostibulum introisti, et ecce viri speciem induisti? nulla est in vestibus transmutatio vel læsura, et alter prorsus factus est sexus, et facies, et natura. Nunquid non locus iste Deum credendus est habere tam potentem, tam diversa diversis advenientibus potentialiter inferentem, ut aut vir in feminam aut in virum femina transvertatur, et non esse quod fuerat, vel esse quod non fuerat, compellatur? » Est igitur consilii ut hinc velociter fugiamus, dum nos adhuc esse constat quod ante fueramus, ne si forte diutius hic moremur, Deo loci quod suum est operante, et nos in aliud transmitemur. Quamvis et ego mihi videar jam mutatus, et supra quam dici vel æstimari valeat, alteratus, dum qui prostibulum intraveram scortator impudicus, egrediar proposito fracto continens et pudicus.

Cognito autem quod miles dolum pro virgine fuerat machinatus, invalescente malitia morti est pro virgine destinatus, et irruente in eum concursu pravæ et pestiferæ nationis, eductus de prostibulo ad locum ducitur passionis. Quo audito, virgo velut currens ad nudinas festina revertitur, et turbæ se ingerens, quod a milite sit præventa, graviter conqueritur: « Ego, inquit, ego sum potius cui mors debetur, iste miles, iste innocens quid meretur? » At ille: « Ego sum, ait, quem in loco turpitudinis inveniunt, quem deberi morti, meritis exigentibus astruxerunt, et quod in virum communi sententia decretum est intorqueri, non debet in feminam degeneri consilio retorqueri. Denique te et fuga inita quodammodo jam excusat, et (ut prius) ira iudicium non accusat, et quæ semel es a mortis debito, et laqueorum nexibus absoluta, feminea importunitate ad repetendum eadem videris revoluta. » Cui virgo: « Non te, inquit, elegi patronum vitæ vel sanguinis, sed pudoris, ut castitas servaretur patrocinio fortioris, quia integritas non vita discrimini subiacebat, nec occisorem, sed corrup-

to rem mea captivitas pertimebat. Quæ cum tuo et consilio, et beneficio foras fugi, profecto non martyrium, sed opprobrium subterfugi, relinquens te non ut pro me fuso sanguine morereris, sed ut pudorem meum secunda tui præsentia tuereris. » Puel-laris enim pudor periclitabatur conteri, non virilis, et in illum sæviebat non gladius sed impudentia juvenilis, cujus damnum irreparabile quocumque illud modo quilibet experitur, cujus interruptio nullo studio resarcitur. Si ergo de morte agitur, præsto sum: et quæ fugi virginitatis gratia conservandæ, lubens subibo, plura volens perpeti tædio vitæ diutius prolongandæ. Si festina redii, non sum procul dubio recusanda, si tardior et negligens non sum, etiam excusanda, et cui patientia defuit ad perferendum pudoris detrimentum, ad tolerandam mortem adest sufficiens fortitudinis munimentum. Quam mortem si intuleris, tuo mihi videor beneficio non redempta, sed astutiori consilio circumventa, nec videris necessitatibus meis misericorditer providisse, sed præsentibus commodis latenter invidisse. Cave ergo ne dum martyrium **595** invides, damnum inferas et pudori, ne videlicet, dum superstes maneo, subiaceam corruptori, et quem speraveram castitatis esse benevolam defensorem, vice versa, spe eversa, certum inveniam destructorem. Si autem concedis ut præsens martyrium mihi detur, nullus corruptori effectus immunditiæ relinquetur, et duplicis beneficii mihi gratissimus auctor eris, et tu nihil injurium, nullum tale incommodum patieris. In hunc modum miles et virgo ad invicem contendebant, et moriendo prævenire alterutrum cupiebant, et dum uterque sibi timet ne superstes ipse moriente altero relinquatur, mors optata utrique pariter irrogatur. Jam igitur non est in quo alter jure de altero conqueratur, cum eorum neuter supervivere concedatur, cum adeo carnifex ambos pari discrimine persequatur, ut uterque martyrium tanquam munus gratissimum assequatur. Quis istos eligat torpenti silentio præterire, cum raro possit eorum similes invenire, qui concordēs in hoc solummodo fuerunt, quod certatim mori pro alterutro voluerunt? Ipsi quippe vitam suam non cum silentio transierunt qui magnanimo spiritu tam nobile, tam præstabile quid egerunt, ut eos imitari quique fortissimi vix valerent, et omnes passim tam præclari facinoris præconium non tacerent.

CAPUT LI.

De hujusmodi videtur quidam historiographus non tacere, imo eos ad hoc diligentius commonere, ut inferiorum actibus non contenti ad obtinendum probitatis fastigium enitentur, et non tanquam degeneres obscuro silentio deprimantur. « Omnes, inquit, homines qui sese student præstare cæteris animalibus, summa ope niti decet ne vitam silentio transeant. Vitam quippe transire silentio perhibentur, qui operari quidquam dignum laude præcipua non videntur, quorum actio tam proba, tam præ-

clara probitas non habetur, ut frequenter inter cæteros vocali præconio celebretur. Sed his verbis iste ethnicus eos forte videtur informare, quos et scripto et exemplo sibi diligit conformare, quos humanæ laudis intuitu vult dare operam probitati, transitoriam honestatem religiosæ præferens sanctitati. Cui cum sibi similes satagunt obedire et juxta ejus magisterium præclaris operibus studium impertire, habent quidem gloriam, sed non apud Deum, quia et in populo admirationis titulum obtinent temporalem, et a Deo quem vel nesciunt vel contemnunt, non recipiunt æternalem. Quales illos supradictos certum est extitisse, qui a fide reprobi, mortem pro alterutro memorati sunt elegisse, et quoniam amore non divino sed humano ad agendum maxima inventi sunt fuisse studiosi, non in celo sed in terra: non apud Deum, sed apud homines habentur gloriosi. Cæterum illi qui ad diligendum Deum propriis cum gratia nisibus attolluntur, et juxta secundum et simile mandatum, sincere proximum amplectuntur, non remanent in schola ethnicorum, quæ nescit fidei puritatem, sed Christi magisterium et Scripturæ sacræ audiunt veritatem. Ibi quippe dicitur, quia et Deo usque ad mortem debet quisque fidelium deservire, et nihilominus usque ad mortem proximi necessitatibus subvenire, ita tamen ut in dilectione Dei modum, pondus, terminum non attendat, in dilectione vero proximi juxta præscriptam regulam se extendat. Diliges, inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et in tota anima tua et in tota mente tua: et proximum tuum sicut te ipsum (*Deut. vi.*). Ille autem proximum ut se ipsum diligere comprobatur, qui, quod sibi vult impendi, et illi misericorditer impendere non gravatur, sive pecuniam si forte ille pauperie prægravatur, sive potius vitam suam si tamen necessitas id exigere videatur. « Qui habuerit substantiam mundi, ait Joannes, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clausit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? » (*I Joan. iii.*) Et supra: « Ille, inquit, posuit animam suam pro nobis et nos debemus pro fratribus animas ponere (*ibid.*). » Et Paulus ad Corinthios: « Libentissime, inquit, impendam et superimpendam ipse pro animabus vestris (*I Cor. xii.*). » Et ad Thessalonicenses: « Cupide, ait, volebamur tradere vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras (*I Thes. ii.*). » Hæc est forma qua suos Christus discipulos voluit informare, et eos sibi grata similitudine conformare, quam non solum apostoli, sed et multi post apostolos inveniuntur plenius assecuti, qui summa ope eniti studuerunt, ne prave et ignaviter essent muti. Illi enim languore degeneri turpiter obmutescunt qui ad impendendum gratum fratribus beneficium intorpescent, qui vel ignavia vel malitia contemnentem justum et nobile fastigium eminendi, nullo virtutum exercitio cæteris materiam dant loquendi. Qui autem diligentius dare student operam probitati, et non solum suam, sed et se ipsos

A divinæ vel fraternæ impendunt charitati, hi nimirum amoto degeneri silentio loquuntur gloriosa, imo ipsa eorum commendabilis actio sit verbosa. Nunquid non sicut passionis suæ beneficio loqui voluit Christus nobis, sic ipsa quoque ejusdem passio loquitur et pro nobis, ut non sit quod de ejus recte silentio conqueratur quisquis illius verbis aurem præbere non gravatur? Paulus apostolus: « Accessistis, ait, ad aspersionem sanguinis 596 melius loquentem quam Abel (*Hebr. xii.*). » Occisio quidem Abel (*Gen. iv.*), vel aspersione sanguinis ejus nos ad iram et contumeliam non irritat, sed quodam virtutis magisterio ad patientiam nos invitat, dum injustam ei mortem frater legitur intulisse, et iste illatam, nihil perperam referens, pertulisse.

B Cujus patientia quædam nobis locutio, quædam est communitio non spernenda, sed a cunctis sane sapientibus audienda, ut videlicet si molestia, si persecutio, si denique mors ipsa nobis a quolibet inferatur, non odium odio, non persecutioni persecutio referatur. Cum autem nobis hujus occisio sic loquatur, sic ab ira revocare, sic ad humilem provocare patientiam videatur, ipsa Christi passio et aspersione sanguinis multo loqui melius invenitur, quæ formam digniorem exemplumque perfectius impertitur. Abel enim, nequam fratri quidquam simile non rependit, Christus vero pro suis fratribus se impendit: ille paratus fuit sufferre mortem potius quam inferre, iste inventus est libens et voluntarius se offerre. Bene ergo ille, sed iste melius est locutus, dum ille patientiam, iste est benevolentiam exsecutus, ille quasi remissius loquens pluribus imitabilem se donavit, iste paucioribus imitandus, preces Deo cum clamore valido et lacrymis offerens exaudibiles allegavit. De quo Paulus: « Preces, inquit, supplicationesque cum clamore valido et lacrymis offerens exauditus est pro sua reverentia (*Hebr. v.*). » Preces Christus in Evangelio frequenter legitur obluisse, et inter offerendum nonnunquam lacrymas profudisse, quas pro eo Pater videtur plenius exaudire, quod in eis erat clamorem validum invenire. Clamor validus forma est primæ et præcipuæ charitatis, qua Christus convenit nostræ duritiam pravitatis, volens imprimere, ut eum maxime ducem et prævium attendamus, et exemplo sui nostras voluntarii pro fratribus animas impendamus. Quod propter Apostolus: « Videte, ait, ne recusetis loquentem (*Hebr. xii.*). » Qui suam duritiam contendunt pertinaciter excusare, Christum sic loquentem convincuntur nequiter recusare, quia cordi obstinato defensionis patrocinium adhibere, nihil est aliud quam Christi verbum, et exemplum largitatis longius remove. In quo autem coaluit affectus novellæ voluntatis, sed nondum convaluit robur perfectæ charitatis, hujus teneritudo non debet velut execrabilis abhorreri, sed ut proficiat in melius doctrinæ salubris irriguo confoveri. Neque enim omnes Christum in hoc sufficiunt imitari, ut amoris largitate illi

prorsus valeant conformari, ut juxta formam ejus, mortem velint pro fratribus sustinere, quamvis optent hujusmodi gratiam vel fortitudinem obtinere.

Quos attendens Apostolus nondum posse adduci ad perfectum, eorum tamen non abhorret nec damnablem judicat imperfectum, imo fovet et promovet quod tenerius est inceptum, et commendat dum affirmat quia Deo veraciter est acceptum. « Vidua, inquit, discat primum domum suam regere et mutuam vicem reddere parentibus, hoc enim acceptum est coram Deo (I Tim. v); » ac si dicat: Ille cui vehementer vitiorum opprimentium quasi mortuus est maritus, nec adhuc tamen præsto est profectuum spiritalium appetitus, discat mentis suæ domum, vice rectoris viriliter obtinere, et eis quos priores beneficos experitur, gratis beneficiis respondere. Et quia hujusmodi opus nondum penitus est perfectum, ne forte quis existimet Deo fieri non acceptum. « Hoc enim, inquit, acceptum est coram Deo, » cui constat sic ea quæ perfecta et graviora sunt, placere, ut tamen imperfecta et levia non credantur quasi reprobata displicere. Placet enim ei cum vice debita beneficium beneficio quis rependit, sed magis forte placet cum idem beneficium gratuito quis impendit, quia majoris est gratiæ quod sine meritis præcedentibus exhibetur, quam quod beneficio præcedenti lance pari et merita respondetur. Quod innuens Apostolus, viduam ad reddendum mutuam vicem parentibus instruit diligenter, et eam quæ gratis est munifica, eligendam astruit consequenter, dans intelligi quia et arguendus est qui acceptum beneficium non rependit, et digne commendandus qui ad conferendum gratuita se extendit. Nam cum dixisset: « Vidua discat primum domum suam regere et mutuam vicem reddere parentibus, » paulo infra subjecit: « Vidua eligatur in operibus bonis testimonium habens, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est (ibid.). » Quibus verbis admonet et illam viduam de beneficio vice debita referendo et istam consequenter de gratis conferendo, ostendens quod, cui sit, tempore, quod, cui dignitate meriti præferendum, cum procul dubio sit utrique pro loco et ordine deferendum. Prius enim ad hoc, quisque præbere debet aurem docilem edocenti, ut discat grato commérito beneficium referre conferenti, dein profectu congruo ad hoc studeat promoveri, ut amet etiam gratis beneficium exhiberi. Et quamvis apud Apostolum mulieri silentium indicatur (I Tim. ii), et apud Salomonem garrula et quietis impatiens arguatur (Prov. vii), ab hoc tamen loquendi genere nec prudens vidua relaxatur, imo et ad retribuendum grata et ad tribuendum gratuita mandatis utilibus invitatur. Denique viduam Sareptenam Scriptura divina (III Reg. xvii) commendabilem prædicavit, et eam 597 posteriorum dignam memoria indicavit, pro eo quod ab ea cum Propheta esuriens clamore valido alimoniam quid exegit, illa te-

naci avaritia premi, silentio non elegit, sed responsione munifica postulantis clamorem exaudivit, et quamvis esuriret, larga manu oleum et farinulam impertivit. Illam quoque fortem mulierem Salomonis commendant Proverbia (Prov. xxxi), cujus virilem animum non angustat enervis tenacia, quam timor paupertatis vel habendi cupidus non reddit degenerem, sed inopi manum aperiens, suas palmas extendit ad pauperem.

Ille quoque Samaritanus qui hominem fere a latronibus interemptum motus misericordia levavit in jumentum (Luc. x), et ducens in stabulum, curam illius stabulario legitur commisisse, et ut magis attentum redderet, duos illi denarios protulisse; ille, inquam, Samaritanus, assertione jurisperiti indicatur illi proximus exstitisse, quem sacerdos et levita nulla flexi misericordia dicuntur præterisisse. Contra ille dives qui anni successibus adgaudebat et ad recondendum eos, horrea sufficientia non habebat, quia tenax pecuniæ nihil inde proximus est largitus, condemnatur stultitiæ nocte animam repetitus. « Stulte, inquit, hæc nocte animam tuam repetunt a te, et quæ parasti, cujus erunt? » (Luc. xii.) Alter etiam ille dives qui ante januam suam videt Lazarum esurire, recusans esurienti gratum beneficium impertire in inferno stillam aquæ postulat sibi dari, sentiens linguam suam flammæ gravis incendio cruciari. Et recte lingua præcipue gravem sustinet passionem, quæ, cum Lazarus sustineret duplici vulnerum et inopiæ læsionem (Luc. xvi), nequaquam illi verbum bonum, verbum consolatorium est locuta, et cum solo posset verbo, nullum est opus misericordiæ prosecuta. Quæ ergo ad conferendum beneficium avari silentii fuit sinibus obvoluta, ad proferendum loquaces querimonias in inferno redditur absoluta, et cruciatus proprios divino urgente iudicio non potest relinere, quæ indigentem proximum verbo grato noluit refovere. Denique cum per Ezechielem ad Jerusalem Dominus loqueretur, et quod Sodomam iniquius agendo justificaverit, quereretur, inter cætera vitia quibus eandem Sodomam et filias ejus peccasse graviter replicavit, tenacem illarum avaritiam signanter ad memoriam revocavit. « Manuum, inquit, egeno et pauperi non porrigebant (Ezech. xvi). » Quid sibi vult quod Sodomam et filias ejus non dicit cupiam aliquid abstulisse, nullam egeno et pauperi violentiam intulisse, sed tantummodo nullum gratis beneficium contulisse, et ob hoc damnationis sententiam pertulisse? Nimirum ut ostendat gloriari eos inaniter non debere, qui, cum forte in aliquo vident proximos indigere, duro clausi lapide nullum eis conferunt adjumentum, putantes satis esse quia nullum inferunt detrimentum, cum divina lex jubeat non solum alterutrum non nocere, sed ad juvandum invicem curam diligentius adhibere. Sicut autem isti arguuntur nullum gratis beneficium conferentes, sic plerique alii acceptis beneficiis nihil gratiæ referentes, qui cum ad exigendum quæ obtinere cupiunt

sint clamosi, ad reddendum gratis grata, nullo fiunt largitatis munere fructuosi. Quales illos in Evangelio leprosos arbitror existisse, quos ad impetrandam salutem magnis Christo clamoribus legitimus instilisse. Qui optato polientes, graviore silentii languore sunt depressi, et ad reddendum medico grates debitas non regressi. « Nonne, inquit, decem mandati sunt, et novem ubi sunt? Non est inventus qui rediret, et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena (Luc. xvii.) » Arguuntur qui cum optatæ adgaudeant sanitati, tamen accepto beneficio sunt ingrati, et curatori suo non solum nihil muneris largiuntur, sed nec cum laude facili prosequuntur. Ille autem decimus veritatis iudicio commendatur, qui aliorum novem fugam vel silentium non sectatur, sed festine regrediens agit gratias curatori, sciens quia gratum debet grato retribui tributori. Debet, inquam, ab hoc quisque officio non silere, et vel dare quod gratum est, vel danti forma simili respondere; si tamen hoc commercium decorat et roborat honesta sanctitudo, non offuscat vel infirmat vitiorum enervis turpitudine. Non enim debent vel tribui, vel retribui grata gratis, si eadem constat esse contra regulam sanctitatis, si quis videlicet alteri placere desiderans hoc impendit, quod devium ab honesto et utili, divinæ rectitudinis reprehendit. Quod nimirum exigit avara mollietas nonnullorum, et exactum exhibet arguenda munificentia plurimorum, dum vel aures pruriant audire quod male concupitur, vel ad loquendum eadem lingua mollior efficitur. Apud Isaiam huiusmodi loquuntur exactores, qui moribus enervati ferre nolunt asperos monitores, sed eosdem postulant, ut posita gravedine sinceræ veritatis, inflectantur et loquantur molles blanditias falsitatis. « Nolite, inquit, aspicere nobis ea, quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores (Isa. xxx). » Videtis istis hominibus non recta sed erronea complacere, qui monitores suos mira præsumunt imprudentia commonere, ut seponentes seria quibus eorum vitia decreverant abolere, loquantur placentia quæ a vero certum est abhorreere. Cuiusmodi consilio illi, ut videtur, fuerant informati, qui volentes regis Joas satisfacere voluntati, adoraverunt eum, gratis blanditiis prosecuti, ejusque perver-

598 sis auribus perverse placentia sunt locuti. « Ingressi sunt, inquit, principes Juda et adoraverunt regem qui delinitus obsequiis eorum acquievit eis, et dereliquerunt templum Domini Dei patrum suorum, servieruntque lucis et sculptilibus (II Par. xxiv). » Sciebant principes quia regis amicuke pruriebant, et abhorrentes verum, vanitatis præconium avidius audiebant; et quod suo gratum esse Domino subditi cognoverunt, ut ejus gratiam obtinerent, prono satis animo detulerunt. Grato quorum obsequio pressa in illo veritas cinerescit, et ad vocem laudantium, malitia velut magnis acta flatibus exardescit, tantumque in eo error miserabilis invalet, ut derelicto Dei templo, lucis et sculptilibus deserviret;

A exemploque sui ad eandem cæteros idololatriam irretiret. De qua malitia Jeremias: « Ad vocem, inquit, loquelæ grandis exarsit ignis in ea (Jerem. xi). » Loquela grandis adulatio est, quæ animam miseram inflat granditer et extollit, et elata inflatione enervat penitus et emollit, extorremque roris et pluvie quibus viget, vigoris præsidio viridescit, nulli fretam umbraculo exsiccatur cilium et ignescit. Ad vocem igitur loquelæ grandis exarsit ignis in ea, quia cum adulatio rupto pudoris claustris profert laudis miserabile blandimentum, cum rejecta sindone veritatis superducit vanitatis deceptoris tegumentum, in anima misera quæ nullum divinæ gratiæ meruit adjumentum, ignis malitiæ optatum accipit incrementum. Nam qui nostro in nobis vitio velut in camino tenuiter coalescit, accedente grandis loquelæ flatu, vehementius exardescit, cum scilicet animæ nostræ perversa desideria audimus laudibus digna duci, et quod inique agimus, deceptorum iudicio benedici. De quibus deceptoribus Dominus per Isaiam: « Popule meus, ait, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt (Isa. iii). » Talis beatificatio deceptio est, cum eos, quibus molli obsequio volumus complacere, et ab eis simile beneficium extorquere, quidquid egerint, grandi voce beatos prædicamus, et assentatione grata in sua eos nequitia confortamus. Vanitatis quippe amator libentius nihil audit, quam quod errori suo assentator arridet et applaudit, cum quidquid est libitum, tanquam sit licitum vult explere, et cæteros sibi consimiles euge gratum, euge assentorium respondere. Sed hoc euge ipsi quoque ethnici non mediocriter reprehendunt, qui tamen aliquanto subtilius moralem scientiam apprehendunt, et tam in eos qui exigunt quam in eos qui exhibere diligunt, graviter invehuntur, dum eos revocare a tam enervi proposito moluntur. Unde quidam Satyricus ait:

..... Recuso

*Euge tuum et belle, nam belle heus excute totum,
Quid non intus habet?*

Pers. Satir. 1, lib. 1, 49.

Novit iste sapiens quod ille assentator ad laudandum quædam inutilia vigilans et præcinctus, nihil rectum, nihil solidum habet intus, sed cum sit dealbata ipsa superficies labiorum, interiora ejus plena sunt ossibus mortuorum. Cum enim foris quædam verborum hinc pulchritudo, in ipsa pulchritudine latet subdola turpitudine, dum illud suum euge non parit intellectus et amor veritatis, sed mollis assentatio et duplicitas vanitatis.

Quod si prudens ethnicus euge falsum, et belle subdolum respuit et recusat, et eos qui talibus delectantur, graviter arguit et accusat, quanto magis vir sanctus amator sinceræ veritatis cum propheta debet repellere voces assentatorias falsitatis? « Avertantur, inquit, statim erubescences qui dicunt mihi, euge, euge (Psal. lxi). » Videbat David non solum apud ethnicos huiusmodi vitium prævalere, sed etiam in populo Dei locum maximum obtinere, et tam prælatos quam subditos in hoc declive lubricum facilius posse duci, et eos ab eodem præcipitio vix

reduci. Nolens igitur suos in hanc assentandi formam devenire, et timens se ipsum eorum aliquando adulationibus assentire: Avertantur, inquit, statim erubescerent qui dicunt mihi, euge, euge, ut videlicet eorum vana laudatio nec ad modicum admittatur, nec a rigore suo mens paulatim deflua remittatur. Nihil enim gravius quam quolibet molles blanditias exhibere, et illius blanditiis alterum sibi similem adgandere, et sic invicem lamere, mutuum scabere, reddere grata gratis, ut de utriusque pariter conqueratur divinæ censura veritatis. « Prophetæ, inquit, prophetabant mendacium, et sacerdotes applaudebant manibus suis, et populus meus dilexit talia (Jerem. v). » Conqueritur per Jeremiam Dominus quod prophetæ mendaciis populum seducebant, et sacerdotes pari dementia manibus applaudebant, et miser ille populus easdem fraudulentias diligebat, et sic tam prælatos quam subditos imminentem interitum negligebat. Hæc igitur grata vel conferre vel referre quispiam non contendat, quæ intenta discretio vel discreta intentio non commendat, quia, etsi jubet Evangelium, ut quod volumus nobis fieri, idem quoque alteri faciamus, non tamen credendum est, ut sicut licita, sic etiam illicita conferre invicem debeamus. Lucas: « Prout vultis, inquit, ut faciant vobis homines et vos facite illis similiter (Luc. vi); » et Matthæus: « Omnia, inquit, quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite eis (Matth. vii). » Nunquid amatores turpitudinis hoc mandato suam nequitiam excusabunt, et ingratae sanctitati dare operam recusabunt, æstimantes quod sicut volunt ut alii 599 ad conferenda perversa quælibet sibi faciles habeantur, sic eisdem quidquid illi perverse voluerint, conferre jubeantur. Sed quod dictum est: « Omnia quæcumque vultis, » procul dubio intelligendum est, quæ faciendæ esse justitiæ lex non defendit, non quæ illicita, et sibi contraria reprehendit, quia nihil aliud aut velle aut facere magister præcipit veritatis, quam quod sanctum et utile, nescit turpitudinem perversæ voluptatis; denique per prophetam: « Si videbas, inquit, furem, currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas, » et subinfert: « Arguam te, et statuam contra faciem tuam (Psal. xlix). » Cujus vobis videtur hoc in loco summus iudex facere mentionem, qui cum fure currit, et suam ponit cum adulteris portionem, nisi ejus qui furtis et adulteriis nequiter delectatur, et super his adjutores, consocios habere gratulatur? Quod propter: Existimasti, ait, inique, quod ero tui similis, arguam te, et statuam contra faciem tuam (ibid.), ut scilicet, quod modo negligis, videas in tuis facibus te sordere, et scias quæ grata tibi sunt mihi similiter non placere, et quia tibi perversa diligenti similis non existo, etsi ad horam tæcens tuis voluptatibus non resisto.

CAPUT I. II.

His itaque sepositis quæ salvo justitiæ signaculo non aguntur, ad ea revertendum est quæ juste et

A rationabiliter exiguntur, quæ exigenti debet quis recte munificus exhibere, et gratus exhibenti ampliori munificentia respondere. Cui per sapientiam dicitur: « Redde debitum tuum, et responde pacifica in mansuetudine (Eccli. iv). » Quisquis ab altero accipit quidquam gratum, debet illud æstimare tanquam sit mutuum, ut de accepto munere tanquam superior non tumescat, sed ad respondendum similiter humilitate debita mansuescat. Ad quam responsionem sive redditionem Paulus quoque Apostolus nos hortatur, cujus ad hoc hortamentis quisque sapiens informatur, ut se nunquam a debito liberum arbitretur, cum eum debitorem reddat ipsa dilectio qua tenetur: « Reddite, inquit, omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem (Rom. xiii). » Et ne forte quis diceret nihil horum cuiquam se debere, et ideo nulli se debito subjacere, adjunxit Apostolus a quo nullum voluit relaxare, sed omnes eo vinculo indissolubiliter obligare. « Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis (ibid.). Est, ait, ut quidquam horum quæ dicta sunt, nemini debeatis, non tamen a debito recte liberos vos putatis, quia dilectio reddit vos mutuos debitores, cujus esse vos convenit veros et assiduos redditores. Denique tali debito et Deus vult teneri suisque dilectoribus quasi ex debito propitius exhiberi, quorum voces cum de suo secretario liberius audit, hoc astrictus vinculo respondet libentius et exaudit. Quod asserens Isaias: « Ad vocem, ait, clamoris tui statim ut audierit respondebit tibi (Isa. xxx). » Vox clamoris qua Deum convenire quispiam perhibetur, ipsa est actio, cui Deus placabilis exhibetur, quia illa vox Deo est non mediocriter gratiosa, quæ amoto degeneri silentio fit clamosa. Clamor autem hujus vocis dilectio est, cujus ope si vox ipsa vel actio non clarescit, in ipsius Dei auribus non satis reboat sed raucescit. Si autem vox clamore, hoc est, dilectione actio roboratur, allegata Deo clamantis postulatio non frustratur, sed grata præloquenti facto magis quam verbo respondet gratiora, et voluntarie offerenti divina reddit bonitas ampliora. Quod per Isaiam pollicens: « Qui custodierint, inquit, Sabbata mea et elegerint quæ volui, dabo eis in domo mea et in muris meis locum et nomen melius a filiabus (Isai. lvi). » Hæc est retributio a qua Deum certum est non silere, sed ad vocem clamoris præcedentis grato præmio respondere, in quo et nos idem Deus sibi vult conformari, et affectu benevolenti ejus munificentiam imitari.

Qui non solum ad reddendum gratis grata, sed etiam ad reddendum ingratis ingrata nos dignanter voluit erudire, et se ipsum gratam nobis formulam impertire, ut ad exemplum ejus, et a reddendo grata gratis, nequaquam torpeamus, et in reddendo vel non reddendo ingrata ingratis, discretum iudicium teneamus. Ille nimirum quidquid ei gratum impenditur, reddere non pigrescit, etsi ad obtinendam salutem non semper cujusque meritum inva-

lescit, juxta quod dives purpuratus, et ad poenas A inferni legitur devenisse, et tamen in vita sua bona pro meritis recepisse. « Fili, ait, recepisti bona in vita tua (Luc. xvi). » Nulli dubium quin iste dives intelligendus sit Deo gratum aliquid obtulisse, et Deus æquus iudex illi gratum aliquid reddidisse, ut certum sit quia, etsi quæ facimus Deus omnia non acceptat, tamen inde quidquid acceptaverit, reddere non detractat. Quod autem Deo ingratum ingeritur, aliquoties invenitur tacendo sustinere, aliquoties a reddendo similia non tacere, ut in tacendo, ejus misericordia vel patientia comprobetur, in reddendo similia, verax ejus esse justitia demonstratur. Quia vero misericordia præcedit iudicium, juxta quod David ordinans : « Misericordiam, inquit, et iudicium cantabo tibi, Domine (Psal. c), » prius dicendum video de eo quod misericors vel patiens conticescit, postmodum quod justus et verax ad loquendum gravius exardescit. Nolens quippe Deus gravem **600** differre sententiam ferendi, et ferendis hominum moribus indulgere spatium poenitendi, per Isaiam : « Sicut, ait, semper tacui, patiens fui (Isa. xlii), » ne videlicet si peccantes incumbente statim vindicta ferirentur, quasi recte de tam præcipiti iudicio causarentur. Plerumque etenim cum peccator blandis vitiorum nexibus irretitur, et tamen juxta meritum præsentis non feritur, compactus intra conscientiam tortore gravissimo convenitur, et ejus misericordiam devote poenitens fiducialius, cujus in differendo iudicium tantam patientiam experitur. C Cum vero eum, qui cor nequam manusque laxaverit ad peccata Deo districtius judicante percutit ultio festinata, idem peccator nonnunquam obmurmurat, et causatur quod super eo digna misericordia non agatur, cum, etsi non hodie, forte cras si non pridie tamen perindie poeniteret, si divina ei bonitas poenitendi crastinum indulgeret. Silet ergo plerumque, Deus, nec statim restituit quod meremur, ut processu temporis ad poenitentiam provocemur, et scit cui poenitenti suam gratiam misericorditer largiatur, cujus dono gratiæ ad salutem promerendam poenitens revertatur. Nam si statim ut peccamus, ira Dei et ultio nos feriret, et in massam nostrorum scelerum lance pari justitia deserviret, non superesset in brevi, cui ejusdem clementia subveniret, D cui vitam et salutem (quam non nisi justus consequitur, impertiret) cum vix inter homines justum quempiam inveniret, et omnis fere homo juste perditus interiret. Bonum ergo silentium quod Dei misericordia commendatur, cum peccanti cuilibet poenitendi spatium non negatur, cum Deus naturæ bonitate magis appetens diligi quam timeri, quærit occasiones quibus convenienter possit peccantibus misceri.

Non enim degeneri timore parcit cuilibet delinquenti, ne aliquando scilicet desint jacula ferenti, et cum arma defuerant quibus peccantium possit contumaciam expugnare, securius præsumant contumaces inermi et invalido repugnare. Quod nimirum de diis

gentium poetæ garruli fabulantur, quos ideo cessare a feriendo nonnunquam perversos mores hominum arbitrantur, ne si velut sagittis emissis eorum semel pharetra vacuatur, ad ferendum ultra nulla eis copia præbeatur.

Si quoties, ait quidam, peccant homines, sua fulmina mittat
Jupiter, exiguo tempore inermis erit.

Non vult Deus Jupiter, quoties peccant homines, fulminare, sed eorum plerumque vitia, vindictam differens, tolerare, ne si ad fulminandam singula rapiatur amore vindicandi, prius desint fulmina quam homines vitæ merito fulminandi. Cæterum Deus noster hoc intuitu non silet a vindicta, cum quis vel inscius vel infirmus, vel forte iniquus occupat interdicta, imo ad hoc silet, ut peccator aliquando salubriter confundatur, et confuso, largiori beneficio donum spiritus infundatur. Denique ubi abundavit peccatum, plerumque superabundat et gratia (Rom. v), et cui plus dimissum est, plus diligit, et cum qui cognoscit se fuisse amplius debitorem nonnunquam in reddendo videmus largiorem. Quod si forti abutens misericordia quisque negligit poenitere, et impoenitenti divina differt censura juxta meritum respondere, in hoc ipsius Dei major-patientia demonstratur qui pati non recusat eos etiam quibus misericorditer non placatur. De quibus per prophetam : « Laboravi, ait, sustineus (Isa. i). » Laborare se dicit cum ingratos mores hominum scrutator intimus investigat, et perpendit quia eos compungens poenitentia non castigat, sed quo amplius tacet, ut quasi non videre quæ puniri debeant videatur, eo amplius ad peccandum impunita eorum iniquitas induratur. Quod per eundem Isaiam arguens : « Non cogitasti, ait, in corde tuo quia ego tacens et quasi non videns, et mei oblita es (Isa. lvi). » Cum anima perversa cogitatione intima non perpendit, quod divina bonitas misericordie silentio sua illi scelera non rependit, et avertens faciem, ad horam quasi elegit non videre, ut per patientiam possit ad poenitentiam promovere, unde illa misera divinæ misericordie gratius et devotius deberet reminisci, inde invenitur durius et perversius oblivisci. « Et mei, ait, oblita es. » Deus autem cujus fortis patientia non lassatur, cujus patiens fortitudo diutino impulsu nostrorum scelerum non quassatur, gravi nostro proposito plerumque obstaculum non immittit, sed juxta nostrum libitum usque ad vitæ hujus exitum aliquando currere nos permittit. Et cum timore illius vel amore cervix nostra ferrea non mitescit, illius patientia vindictam comprimens conticescit considerans quo fructu nostra perversitas induretur, vel ipsa duritia quo sine, vel præmio consumetur. Quod per eundem prophetam innuens : « Quiescam, ait, et considerabo in loco meo (ibid.). » In loco suo Deus quiescere perhibetur, quia in deitatis suæ secretario ira vel contributio non habetur, unde ad nos quasi videtur exire, quandiu differt eo, quod ipse novit, consilio nos ferire. Differens autem, considerat quod

ipso quiescente nostra perversitas non quiescit, sed quo amplius impunita, eo vehementius indurescit, et proficiens in pejus, donec voto miserabili ducatur ad perfectum, in hac perfectione casu irreparabili mergitur in defectum.

601 CAPUT LIII.

Denique idem propheta cum de ipso Dei Filio loqueretur, attendens quæ et quanta nullo suo exigente merito pateretur, non solum ipsam ejus prædicere voluit passionem, sed adjuncti quoque silentii gratiam facere mentionem. « Oblatus est, ait, quia ipse voluit, et non aperuit os suum, quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum (Isa. lxxv). » Cum se Christus occidi sineret suæ grato munere voluntatis, quem tamen occidebant corrupti vitio voluntariæ pravitate, prudenti consilio fretus os suum voluit aperire, id est contumelias ferientium præsentis gladio referre. Unde et Petro qui se adhuc ad tam humile silentium non inclinavit, sed quasi procacior ad loquendum festinæ retributionis gladium evaginat: « Reconde, ait, gladium in vaginam: omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt (Matth. xxvi). » Noli ad ferendum gladio festinare, dum justo citius acceptas vis injurias vindicare, sed eum saniori doctus magisterio jam reconde, id est pressum et oppressum sub patienti silentio te absconde. Omnes enim qui acceperint intempestum gladium ferendi, nescientes sive contemnescentes salubre silentium sufferendi, gladio peribunt, id est pari iudicio ultionem incurrent divinam, nisi forte excitum gladium mutato proposito remiserint in vaginam. Et pulchre agno, qui patiens et benevolus, vel tondetur in passione sua Christus similis perhibetur, ut prudens quisque nullo fastu quasi excellentior indignetur, si ad imitandum agnum ejusdem Christi monitis invitetur. « Ecce ego, ait, mitto vos sicut agnos (Matth. x). » Agnum quippe si quis totonderit, mira in eo patientia demonstratur, dum ferienti, non morsu, non ictu quolibet adversatur, sed omnes motus graves tanto invenitur silentio cohibere, ut magis videatur percussus unam maxillam, alteram exhibere. Si quis vero eum totonderit, violenta ille vellus avaritia non retentat, sed ad reddendum illud adeo benevoluntatem se præsentat, ut quasi tunicam auferenti, et pallium remittere non recuset, et eum indicta vel proposita Evangelii perfectio non accuset. Bonus itaque agnus qui si tundatur, reddere vicem nescit, si vero tondeatur, nihilominus obmutescit; et in cunctis quæ sibi viderit violento persequentis impetu contraire, tam patiens quam benevolus ad referendum paria, os suum refugit aperire. Et hic gerit non incongrue typum Christi, qui flagella et vulnera pro nobis perpeti non negavit, nec tondenti deposito humanitatis velamine recusavit, qui nos forma et exemplo patientiæ humilis erudit, et incorruptæ carnis mundo vellere nos vestivit. Illius vero agni silentium, quod in passione sua Isaias Christum asserit tenuisse, idem Christus invenitur longe retro

A per prophetam alium prædixisse. Videturque Isaias non tam novum aliquid prophetasse, quam antea prophetatum confirmandi gratia replicasse. Cum enim per os David malevolentiam persequentium demonstraret, et verbosam eorum vanitatem, dolos et instantiam accusaret, sui e contra silentii consequenter curavit facere mentionem, ostendens quod illorum malitiæ in præsentis non reddiderit talionem. « Qui inquirebant mala mihi, ait, locuti sunt vanitates, et dolos tota die meditabantur. Ego autem tanquam surdus, non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum (Psal. xxxvii). » Et iterum: « Factus sum, inquit, sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones (ibid.). » Mirum silentium! Cum eundem Christum vana malevolentium locutio, imo et dolosa eorum meditatio non lateret, et ingratis eorum operibus respondere paria prævaleret, sic tamen siluit, tanquam surdus, illorum verba, vel consilia non audisset, tanquam ad redarguendum, os mutum, et invalidum habuisset. Sed quare hoc, nisi ut nos ad idem quoque silentium invitaret, ut nos a referendo ingrata, monitis efficacibus revocaret, sciens quia commonitorium tunc efficacius operatur, cum id quod faciendum est, sicut verbo, ita et opere demonstratur? Multis quippe retro diebus veterum serie Scripturarum, et multorum post invicem nos admonuerat testimonio prophetarum, ut cum nobis persecutor molestiæ quid inferret, par pari nostra humilitas quieta silentio non referret. Quod enim per se ipsum tandem præsentia exhibere, hoc per prophetas suos pridem litteraliter voluit prædocere, ut silentium humile et illorum litteris præsciretur, et quod præscitum esset, hujus exhibitione roboratum commendabilius haberetur.

CAPUT LIV.

Loquens itaque per Isaiam: « Tacete, ait, qui habitatis in insula (Isa. xxiii). » Pulchre ad tacendum eos aggreditur invitare, qui non ubilibet, sed in insula dicuntur habitare, non quod quibusque aliis aestimet silentium non prodesse, sed quia præ cæteris, istis necessarium novit esse. Cum enim congrua omni vasi scilicet sua integritas videatur, quæ primumque vix solida inter manus tenentium conservatur; cui tamen violentus ignis accesserit, vel altera quævis angaria patenter insisterit, ei præcipue est necessaria fortitudo, ne accidenti molestiæ fractionis suæ strepitu **602** luculenta respondeat ægritudo. Sic et homo cum in horto voluptatis sub umbra gratissima refrigerat, cum in portum voluntatis deductus, tanquam in cubiculo delitescit, est mirum si adgaudens optatæ paci et quieti conticescit, cujus nullo tumultu aut cauterio mens ægrescit. Si vero gravem colaphum superducta ferientis manus inflixerit, si caminus æstuans, si persecutio impugnant affligerit, si undarum illisio, si rabies ventorum insisterit, tunc præcipue necessariam habet homo fortitudinem ut subsistat, ut malis ingravescentibus a quieto cordis proposito non desistat, ut incumbente plenius cujusvis tribulationis gravissima

lesione, nulla tanquam vas infirmum et impatiens respondeat fractione. Recte ergo habitatoribus insulæ diligenter silentium imperatur, quia tunc præcipue illud esse necessarium judicatur, cum multis et variis homo incommodis fatigatur, ut scilicet illatas injurias nitatur æquanimiter sustinere, ne rupto patienti silentio similia præsumat respondere. Insula quidem terra brevior est, quæ aquis undique circumcincta a reliqua terrarum amplitudine illis interfluentibus est distincta, et nec ejus superficies undis adjacentibus cogitur operiri, nec illis penitus effugatis reliquæ terre prævalet conniri. Quia vero mare cæteris fluminibus largius dilatatur, et diffusa ejus latitudine multum spatium occupatur, in ipso præcipue hujusmodi insula frequentius invenitur, quæ paulo supereminens aquis æquoreis circuit. Insulæ autem nomine religiosa conversatio figuratur, quæ firmiori proposito velut quodam sui pondere solidatur, et superexcedens vitæ sæcularis periculosius et quasi labilius elementum, accedentibus ad eam præbet habitabile firmamentum. Quod nimirum alius se propheta gaudet plurimum invenisse, et relicto instabili actionum carnalium diluvio ad propositum firmiter pervenisse, in quo ventis et flatibus jam more solito non urgetur, sed de profectu ad profectum gressu recto et stabili promovetur. « Duxit, inquit, me de lacu miseriæ et de luto fæcis, et statuit supra petram pedes meos, et direxit gressus meos (Psalm. xxxix). » Lacus miseriæ est fluxus exuberans actuum perversorum, qui occupat et absorbet infinitam multitudinem miserorum, et depressos ejus gurgustio in æternam quandoque miseriam nos deducit, si prius de profunda illius voragine manus misericordiæ non reducit. Lutum autem fæcis, sive fæx luculenta, ipsa est immunditia occultæ voluntatis, in qua miser animus hæret gaudens volutabro iniquæ voluptatis, et cum forte aliquando nihil mali exterius operatur, in hoc tamen quasi residuo, delectatione misera volutatur. De hoc et lacu miseriæ, et luto fæcis divinæ respectus misericordiæ nos educit, et ablutos remissionis gratia tanquam in insulam introducit, affectusque nostros supra solidioris propositi petram ponit, et dirigit actus nostros dum saluti reddere nos disponit. Sed quia mare sive lacus longe ab insula non recedit, optatam pacem ejusdem plenius incolis non concedit, sed quos intra fluctus suos, non prævaluit retentare, nequaquam cessat eis minas et terrores varios intentare. Sæcularis quippe vitæ homines, iræ, invidiæ, avaritiæ flatibus excitati et audaci malitia intumentem cumulum elevati, quos et quales assultus melioris propositi hominibus ingerant quis edicat, maxime si eisdem manus forte potentior silentium non indicat?

Quia enim religiosi sanctitatis gradum obtinent firmiorem, sæculares vero locum et patientiam nequiores, isti ad impugnandum illos indefessa rabie se extendunt, quos vita et moribus sibi esse dissimiles deprehendunt. His ergo dissimilibus nihil uti-

lius quam tacere, et illatis injuriis non mordaci contumelia respondere, ne, qui malitiosis impugnatoribus, dissimiles sunt tacendo, tandem victi molestis fiant similes respondendo: « Noli, ait Salomon, respondere stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris similis (Prov. xxvi). » Quod etiam Christus non tam verbo quam opere videtur attestari, qui suis impugnatoribus respondendo noluit similari, dum juxta Petrum, cum malediceretur non maledixit, cum percuteretur non percussit (I Pet. ii), sed: « Posui, ait, ori meo custodiam cum consisteret peccator adversum me (Psalm. xxviii). » Hoc exemplo habitator insulæ os suum præcipitur custodire, illudque sollicitius forti sera silentii præmuni, ne tribulationum impatiens, ultionis verbum præsumat effutire, et ferientium injurias turbato spiritu referire. « Tacete, ait, qui habitatis in insula (Isa. xxiii). » Vos, ait, qui donante gratia jam in mari conversationem fluxam et labilem non habetis, sic consilio saniori solidius religionis propositum obtinetis, qui velut terræ fertilis jam carpitis fructus in gaudio (promissionem enim vitæ quæ nunc est et futuræ habet religio) cum interim mare circumstrepit, cum frequens undarum illuvies comminatur, cum assultibus variis in profundum redigere vos conatur, cum sæcularium potens iniquitas dure sævit, quæ magis ad defectum quam profectum insulanos accolas urgere consuevit, date operam ut vestra patientia non facescat, sed humilitatis gratia supponens ori digitum conticescat, ne si persecutoribus morum similitudine vultis reddere talionem, non jam in insula, sed in mari videamini facere mansionem.

Et forte religiosi quilibet graves sæcularium **603** impetus utcumque possunt ferre, et æquo satis animo injuriis eorum injurias non referre, cum et stare in solidiori eminentia se perpendicularunt, et illis inferioribus similes effici non contendunt. Verum cum desuper aer turbidus intumescit, cum nix, grando, tonitruum fulgur ignium ingravescit, cum, cœli cataractæ videntur minaciter aperiri, cum tota prorsus insula supernis tempestatibus operiri, quis hujus habitator non vehementius contremiscat, imo quis non sub tanto pondere, omni privatus refugio defatiscat? Cum enim circumquaque mare sæviens prosperum nihil promittat, et cœlum multo gravius pluat, tonet, fulguret, mortemque repromittat, cum a lateribus non sit effugium invenire, et tempestas aeris non cesset in insulam desævire, miror si quispiam tam invicti roboris habeatur, ut non more arboris cum fragore nimio radicitus evellatur?

Sic autem mare fremens turbatam sæcularium nequitiam videtur figurare, quæ religionis viros non cessat malis operibus vel saltem moribus impugnare: sic cœli vel aeris nomine doctorum gradus sublimior designatur, quorum magisterio inferior nostra humilitas, velut terra subjacens gubernatur. Cujus cœli facies cum vespertino tempore serenatur, cum rore matutino tenuiter humectatur, cum solis

radio terris clarior illucescit, cum imbre temporaneo gratis vicibus impinguescit, homo natus ad laborem non mediocriter jucundatur, quia terra quam incolit, tali beneficio fecundatur. Pari modo cum doctor ecclesiasticus recumbit velut in humili tecto serenæ voluntatis, cum assurgit et irrorat profundæ scientiæ veritatis, cum velut solis meridiani radiis, operum meritis aestuat et clarescit, cum doctrina et sermone irrigare subditos non pigrescit: nimirum tersa mentis fuligine homo subditus hilarescit, quia ejus religio tali forte magisterio fecundius enitescit. Si vero is qui esse debeat fructuosus predictorum numerum distributor, damnosus invenitur e contrario persecutor, si gravem in subditos potentiam diligit exercere, si pro ordine dignitatis jus tyrannicum obtinere, si tonat et fulminat, si morum intemperie debacchatur, si suam malitiam in subditorum verti miseriam gratulatur, nimirum pusillus grex non est sub cujus umbraulo protegatur, cum is quem speraverat protectorem, hostis gravior habeatur. Cum quis in mari positus venturam timet vel jam sustinet tempestatem, toto desiderio festinat obtinere terræ stabilis firmitatem, ut qui videtur sibi marino discrimine periturus, tandem potitus optato littore sit securus. Si vero terram obtinens supremis fulminibus appetatur, jam nec fugit, nec spe residua confortatur, quia falso vitam sibi quisquam mortalium repromittit, quæ tam in terra, quam in aquis ultio vivere non permittit. Et cum illi grave satis maris periculum videretur, in quo tamen spes manebat ut ad terram tendere niteretur, ipsum quidem terræ periculum multo gravius asseverat, in quo miser et forte plus quam miser, quasi de misericordia jam desperat experimento comperi: nulla persecutio magis sævit, nulla magis premere vel opprimere consuevit, nullo fasces miser animus sic gravatur, nullo gravamine spes languidius infirmatur, quam cum ille se ingerit ruptis misericordiæ legibus oppressorem, quem ordo naturalis vel forte spiritualis promiserat defensorem. De qualibus Isaias: « Vir, inquit, fratri suo non parcat, et unusquisque carnem brachii sui vorabit (Isa. ix). » Et Michæas: « Vir fratrem suum venatur ad mortem (Mich. vii). » Et Matthæus: « Tradet, inquit, frater fratrem in mortem, et pater filium (Matth. x). » Cum vero frater fratrem, pater filium diligit molestare, et quem sinu fovere debuerat, insidiis, odiis, persecutionibus infestare, ab eodem infestato silentium facile non tenetur, sed quo iniquius putat se opprimi, eo ad respondendum gravius perurgetur. « Si inimicus meus, inquit, maledixisset mihi, sustinuissem utique (Psal. liv). » Quia vero homo unanimis, dux meus et notus meus, non solum nullum beneficium mihi præstat, sed violato dilectionis jure, rancoris et invidiæ toxico me molestat, etsi manum timidam vel forte invalidam compellor continere, quomodo saltem oris vel cordis linguam potero collibere, quin clamem et reclamem et expostulem vindicari, et voluntas exigit, quod manui non conce-

ditur, operari? Sed quoniam tempus tacendi et tempus loquendi: « Tacete, ait Dominus, qui habitatis in insula (Isa. xxiii). » Quia tempus, ait, nondum imminet ulciscendi, sed quidquid acciderit, æquanimiter sufferendi, juxta illud Salomonis: « Non contristabit justum quidquid ei acciderit (Prov. xii), » tacete, præsertim cum vestra videatur habitatio vos monere, et respectu mei debeatis quidquid tolero, tolerabilius sustinere. Vestra quippe insula, quæ assidue marinis undique fluctibus angustatur, et frequenter gravioris aeris intemperie molestatur, monet vos ut sub certo patientiæ silenter lateatis, et quæ meo vobis accidunt judicio, sine ira et murmure transire permittatis. « Omnia, inquit David, excelsa tua et fluctus tui super me transierunt (Psal. xli). »

CAPUT LV.

Denique ipse Christus, qui a Judæis carnem acceperat, et ab eis diligi naturali quodam jure debuerat, cum nullo suo merito sustineret plurimos oppressores, scribas tamen et Phariseos invenit sibi plurimum graviores. Nam, etsi Pilatus et milites et alii plerique gentiliū nocuerunt qui cum passioni violentis manibus addixerunt, illi tamen graviores, illi multo nequiores probantur extitisse, quos corruptos malitia indefessis vocibus ad hoc certum est institisse. Judæi quippe et Judæorum principes Christum innocuum accusarunt et invidia tabescentes, iniquis rumoribus diffamarunt, et cujus nec vera vitia debuissent apud ethnicos divulgare, maledictus enim juxta legem (Lev. xviii) qui fratris vel filii presumpsit turpitudinem revelare, aggressi sunt licet mendaciis reum mortis et patibuli proclamare. Proclamantes autem Pilatum presidere coegerunt, et instante malitia Romanos milites impegerunt, ut quem dignum morte corruisse non noverant in reatum, cum tamen occiderent malitiosis gentis suæ vocibus accusatum. Unde Pilatus: « Gens tua, inquit, et principes tradiderunt te mihi (Joan. xviii). » Et ait, ad illos: « Quid enim mali fecit? » (Marc. xv). Cum ergo Pilatus nihil mali cognoverit hunc egisse quero sibi gentem suam et principes asserit tradidisse, patenter innuitur quia eundem Pilatum ad hoc sua præcipue malitia non armavit, sed Judæorum ira et virulentum odium instigavit. In his autem quæ vel gentilis obsequens vel Judæus intulit instigator, qualis Christus insulæ fuerit habitator, quomodo scilicet ad illatas injurias quasi non audiens et mutus steterit et mira patientia præmunitus ingratis ingrata nequaquam reddiderit satis novit, qui Evangelio diligentius aurem præstat, cujus hoc evidentius revoluta series manifestat. Et hoc nimirum quod idem Christus est in Evangelio realiter executus, per Isaiam prophetaliter fuerat prælocutus, ut et prophetia rei futuræ testimonium perhiberet et quod prædictum erat rei veritas exhiberet. « Ad me, inquit, taccant insulæ (Isa. xli); » ac si dicat: Ad exemplum mei juxta formam meam, ad imitandum me, ad confirmandum mihi, taccant qui non solunt

habitant in insula sed et dici expressius insulæ promerentur, dum multis et gravibus molestiis undique perurgentur, dum non solum inundatione sæcularium circumflua immerguntur, sed et graviora doctorum fulmina silenti fortitudine patiuntur, sicut enim quorum conversatio in cælis est cælum dicuntur juxta quod per eundem Isaiam : « Cælum, inquit, sedes mea (Isa. LXVI) ; » et David : « Cæli enarrant gloriam Dei (Psal. XVIII) ; » ita et qui habitant in insula recte possunt insulæ nominari, quo in medio scribarum et Phariseorum conversantes, Christum eligunt imitari, qui ab illis a quibus protegi debuerant graviter impugnantur, et in sufferendo eos Christi silentium et patientiam contemplantur. De quibus iterum dicit : « Me insulæ expectabunt (Isa. LI). » Illi, ait, qui cum a majoribus suis persecutionem sufferunt ad me spectant ad retribuendum sibi digna pro meritis me expectant, scientes quia expectantes expectatus a retributionis præmio non defraudat, quos quisque recte sapit hujus merito silentii digne laudat. Denique ethnici qui Christum sensu devio non attendunt, virilem tamen patientiam magnipendunt, et eos prædicant cæteris admirabiliter præminere, qui noverint casus contrarios æquanimiter sustinere. Unde ille orator egregius : « Magna, inquit, laus illa et admirabilis videri solet, tulisse casus sapienter adversos, non fractum esse fortuna, retinuisse in rebus asperis dignitatem. » In rebus quippe asperis firmam retinet dignitatem qui maturam non abjicit mente pusillanimi gravitatem, qui vento flante valido tanquam palea non raptatur, qui usque ad defectum incumbente adversitatis malleo non quassatur. Ille, inquam, in rebus asperis retinet dignitatem cujus non degenerat rerum asperitas internam honestatem, serenam cujus animum nulla persecutionis caligo decolorat, qui ad se ulciscendum furore et odio non laborat. Quem furorem vel odium a nobis nititur relegare et in rebus asperis recessus mentis absconditos serenare qui nobis iracundia vel forte ignorantia plerumque laborantibus interdictam sibi ab hujusmodi libro attribui vult vindictam. « Mibi, ait, vindicta, ego retribuam, dicit Dominus, vel sicut translatio nostra habet, mea est ultio et ego retribuam eis in tempore (Deut. XXXII). »

CAPUT LVI.

Qui enim plerumque non vindicat volens peccantibus misereri et indulto spatio eos ad poenitentiam promoveri, juxta illud Apostoli : « Ignoras quia patientia Dei ad poenitentiam te adducit (Rom. II) ; » profecto, cum adesse tempus considerat opportunum, exhibet se feriendis peccatoribus importunum. Unde per Prophetam : « Cum accepero, inquit, tempus, ego justitias judicabo (Psal. LXXIV). » Ego, ait, qui aliquandiu vestras injustitias patenter volui sustinere, et judicium ultionis quasi sub silentio cohibere, cum tempus vindicandi videro congruum imminere illud etiam judicabo quod vos egisse justius aestimatis, quia, etsi voluntas adjacet, tamen

A ignorantia caligatis. Neque aestimandum est ut semper Deus sileat a vindicta et impune quilibet presumat interdicta, cum potius certa sit veritatis sententia definitum, quod apud filium judicem nihil culpæ remaneat impunitum. Quod attendens Job : « Verebar, inquit, omnia opera mea, sciens quia non parceres delinquenti (Job IX). » Cum Deus his qui peccant misericorditer parcere non negetur, alioquin nullus nostrum accepta indulgentia salvaretur, cum tamen recte Job delinquenti non parcere protestatur, quia nulla prorsus culpa ab ultione sibi necessaria relaxatur. Etsi enim parcat peccatori, ut non poenis infernalibus deputetur, quas profecto peccatum, si non succurrat venia, promeretur : non tamen parcat quin idem peccatum ultione purgatoria feriat, ut eo purgato, peccator per poenitentiam, salutem consequatur. Qui ergo parcat ea quæ sua est misericordia poenitenti, non parcat procul dubio exigente justitia delinquenti, quia et poenitens nisi parcente misericordia non salvatur, et justum est ut delictum competenti amaritudine mordeatur. Quodpropter Job omnia opera sua recte perhibet se vereri, considerans quia nulli delicto divina vult censura misereri, quia scilicet ferit quidquid contra justitiam perpetratur, quamvis non malitia sed forte infirmitate, vel ignorantia contrahatur. Denique et Lazarus qui profecto magnorum meritis operum enitescit, et Evangelio prædicante, lætus in sinu Abrahamæ requiescit, pro peccatis quæ forte aliquando creditur incurrisse, perhibetur mala competenter recepisse. Nam cum diviti qui apud inferos torquebatur, dixisset Abraham : « Fili, recepisti bona in vita tua, » subjunxit : « Et Lazarus similiter mala (Luc. XVI), » dans intelligi quia sicut justus Judex fraudari divitem nequaquam sustinuit, sed pro bonis quæ gesserat, hujus illi vitæ bona restituit, ita et Lazaro delinquenti credendus est nequaquam pepercisse, sed pro malis mala librato examine reddidisse. Hoc enim est justitiæ Creatoris, ut sicut apud eam bonum opus digno præmio non fraudetur, sic et malum retributione congrua feriat, et apud se tenet certo judicio definitum, ut nec bonum sterile, nec malum retineat impunitum. Sed quia patiens Deus peccantibus plerumque reddere paria non festinat, nec in eos, statim ut peccaverint, ultionis gladium evaginat, nonnulli aestimantes eum quasi negligentius obdormire, non formidant manus suas multis et diutinis vitiorum maculis irretire. Quibus per Isaiam dicit : « Sicut, patiens sui tanquam pariens loquar (Isa. XLII) ; » ac si dicat : Ostendi vobis meam patientiam cum tacerem, cum vestris excessibus nullis adhuc percussioibus responderem, sed latentem justitiam in lucem vestro proferam cum dolore, cum vos scilicet induratos poena feriam graviore. Quod alia translatio habet : « Tacui, nunquid semper tacebo ? » Etsi ad horam, ait, vestras iniquitates cum silentio toleravi dum poenam differens, vestram poenitentiam expectavi : nunquid semper me potatis modo simili taciturnum, id est vestræ ingrati tudini

nihil amaritudinis redditorum? Ad quod alibi per eundem Isaiam respondetur : « Non tacebo, inquit, sed reddam (Isa. lxy). » Tacere, inquit, vobis videor cum peccatis, cum omnia vobis cedunt juxta corruptæ libitum voluntatis, sed tunc vobis intonante justitia non tacebo, cum, ut singula feriam, vestra mala districtius recensebo.

Denique gentiles, qui licet infidelis ignorantia tenebris obæcati curam tamen impendunt paulo diligentius honestati, non æstimant rectum esse ut pravorum semper garrulitas audiatur, et patientia degeneri nunquam responsione congrua feriat. Quorum unus :

Semper ego, inquit, auditor tantum? nunquamne reponam?

Audiebat iste satiricus rusticanam multitudinem poetarum qui cum perexiguam obtinerent scientiam litterarum, mira tamen impudentia doctorum sibi locum et vocabulum assumebant, et rauca et inutili verbositate libros et poemata contexebant. Quod cum huic multo tempore displiceret, nec tamen illis redargutione congrua responderet, tandem ei visum est quod non esset diutius cum silentio sufferendum, sed gravedini tam molestæ aliquid molestiæ reponendum. Cum certum, inquit, habeam vos poetas ignobiles, nihil, vel parum scire, parvam curam litteris, nullum profectio studium impertire, semperne audiam rauca impudentia vos garrere, rusticana poemata inconsideratius effutire, et huic tantæ prociacæ, qua me vexare præsumitis, nihil reponam, tantaque phrenesi necessarium purgationis helleborum non apponam? Sic etiam cum nequam homines processu temporis ad pœnitentiam non mollescunt, sed quo magis sufferuntur, eo ad peccandum gravius indurescunt, summus ille castigator ad feriendum plerumque præparatur, ne, si parcere plus decernat, obstinatius delinquatur. Sicut enim cum arborum novella plantaria libertati propriæ relinquuntur, indiffusam ramorum latitudinem, vel proceram altitudinem efferuntur, et si forte ad annosam vetustatem proficere conceduntur, solidato vel indurato robore humanis jam viribus non flectuntur; sic nimirum cum novella iniquitas ultione seposita permittitur prosperari, accepta libertate festinat dilatari, et, si forte vindicta quasi obliviscens diutius conticescit, illa proficiens in pejus, in invictam malitiam et incorrigibilem indurescit. Plerumque igitur Deus his qui a bono cessant opere comminatur, ut comminationis tonitru torpens anima terreatur, et cum sibi ob negligentiam pœnas noverit imminere, ad agendum iniquius formidet manus, vel animum intorquere.

606 CAPUT LVII.

Prima quippe offensio est qua Deus ad iracundiam dicitur provocari, cum misera et torpens anima id quod bonum est, negligit operari; secunda vero cum jam torpore et otio non contenta, ad agendum quod malum est, vehementius sit intenta. Quæ cum a torpore et otio, non precibus, non minis revocatur, quasi accepta licentia in quandam peccandi latitu-

A dinem evagatur, et quia primum morbi plantarium nullo mordente sarculo reseccatur, de vitio procedens in vitium libertate noxia roboratur. Si vero cum a bono opere velut somno pressa languidius intorpescit, irruente minarum fulgure vigilantius expavescit, jam non solum ad agendum nequius, voluntarium animum non intendit, sed ab eo quod jam torpuerat, digna sese pœnitentia reprehendit. Cum itaque apud Jeremiam quosdam sermo divinus accusaret, et dignos accusari propter negligentiam demonstraret : « Causam, inquit, pupilli non direxerunt, et judicium pauperum non judicaverunt, » subjunxit : « Nunquid super his non vindicabo, dicit Dominus, aut super gentem hujusmodi non ulciscetur anima mea? » (Jer. vi.) Ac si dicat : B Si homines otio dediti a bonis operibus torpuerunt, et, quod fraterna necessitas exigebat, cum possent exsequi, noluerunt, nunquid hujusmodi sufferam læsionem et non magis super hæc dignam accipiam ultionem? Nolo enim ut æstiment ignavo silentio me sopitum, ut quod negligenter contempserint, ego negligentius deseram impunitum, sed radicem feriam quæ terræ nequius est infusa, antequam silvescat arbor, et in ramorum copiam sit diffusa. Contemptus quippe justitiæ quædam injustitiæ radix est, qua prius quisque negligens ad agendum quod justum est; diligentiam non apponit, et male proficiens, ad agendum quod injustum est postmodum se exponit. Cum autem disponit divina cito benevolentia misereri, contemptum ejus quasi radicem ad ampliora non sinit promoveri, sed terrore censorio, velut quodam fossorio nequam reseccat rudimentum, ne abutens licentia nequius accipiat incrementum. Si vero ad feriendum hujusmodi contemptum, vel radicem dormitans ultio conticescit, vel forte ad ejus minas et flagella nequam animus obdurescit, radix semel inolita vigore pestifero germinans invalescit, et profectu misero ramorum multiplicitas coalescit. Nihil enim feracius, nihil invenitur tam cito juxta libitum prosperari quam mentis perversitas quæ diligens non ardua meritorum sed occidua vitiorum, suum in his invenit profectum, et casu præcipiti ducitur ad perfectum. Quæ cum in suis perditæ voluptatibus gratulatur, easque vel indignas ultione, vel forte oblivioni deditas arbitratur, justus Judex qui mala germinantia, eo quod ipse novit, consilio, silenter voluit sustinere, graviora tandem sententia eisdem adultis aggreditur respondere. Unde apud Ezechielem : « Iniquitas, inquit, domus Israel, et Juda, magna est nimis valde, et repleta est terra sanguinibus, et civitas repleta est aversione. Dixerunt enim : « Dereliquit Dominus terram, et Dominus non videt (Ezech. ix). » Quia peccata filiorum Israel Deus patiens in exordio voluit non ferire, sed affectum nequiores sustinuit pervenire, illi corde obæcato suspicati sunt Deum terrorum sollicitudinem non habere, et quæ ab ipsis perverse gerebantur, attentius non videre. Ex quo sibi majorem fiduciam, imo duritiam assumentes

et Dei patientia negligentius abutentes, et amplius, quo securius peccare præsumpserunt, et, quasi Deus talia non videret, graviora gravibus addiderunt. Quod etiam alibi quidam stultus prædicat evidenter, qui Deum æstimans non videre quod ab ipso geritur impudenter, quia ille vindictam differens peccantem sustinet patienter, ipse ad peccandum amplius sese præparat confidenter. « Quis me videt? inquit, tenebræ circumdant me et parietes cooperiunt me, et nemo circumspicit me. Quem vereor? Delictorum meorum non memorabitur Altissimus (Eccli. xxiii). » Iste obsessus tenebris, et mentis obstinatæ duro pariete circumseptus, lucem illam, quæ Deus est, et emollit quos penetrat, inexpertus, cujus vel gravem justitiam, vel suavem misericordiam tenebrosi digna reverentia non attendunt, quia, etsi lux læcet in tenebris, non tamen eam tenebræ comprehendunt; iste, inquam, quia non videt lucem istam, se quoque æstimat non videri, et corde obdurato districtum audet judicem non vereri, et quem novit Altissimum, sic putat in superioribus commorari, ut eorum quæ perverse aguntur inferius, non curet memorari. « Delictorum, inquit, meorum non memorabitur Altissimus. » Cæterum iste Altissimus sic ad horam sustinet peccatorem, ut tamen sese postea districtum exhibeat redditorem, nec est putandum, ut sit erga illum patiens negligenter, cum in Scripturis prædicetur non solum prius patiens, sed, et redditor consequenter. Ait enim quidam sapiens: « Altissimus est patiens redditor (Eccli. v). » Et David: « Misericors, inquit, et miserator, et justus (Psal. cx). » Et iterum: « Patiens, inquit, et multæ misericordiæ et verax (Psal. lxxxv). » Cum igitur iste, et patiens, et redditor, miserator et justus, multæ misericordiæ et verax Scripturæ testimoniis asseratur, non est credendum quod ejusquam vitia, vel ignorans, vel negligens patiatur, **607** vel sic gentiles puniat, ut non etiam divinis legibus eruditos, vel sic feriat Israel, ut gentiles deserat impunitos. Omnes quidem percutit, sed eis pœnas inculit graviores quorum culpas esse comperit ampliores, forte qui doctrinæ beneficio majorem ejus notitiam assecuti, timore tamen et amore seposito vitii sunt majoribus obvoluti. Denique servus qui scit voluntatem domini sui et non facit, digne vapulabit multis. Servum ergo cui plenioris sui notitiam dignatur dominus impertire, districtiore sententia cum offenderit vult punire, nec ei compassione degeneri miseretur, qui quem suum et auctorem novit, et dominum, humilitate debita non veretur. Unde cum apud Ezechielen dixissent filii Israel et Juda: « Dereliquit Dominus terram et Dominus non videt (Ezech. ix), » ibidem subjunxit Dominus: « Igitur et meus non pareet oculus, neque miserebor, vias eorum reddam super caput eorum (ibid.). » Quia, inquit, me Dominum voce propria confitentur, æstimantes, quæ ab ipsis aguntur, perperam me quasi procul positum non videre, eo quod illis differo ultionis jaculum intor-

A quere, igitur et ego tandem non parcam, neque hujusmodi peccantibus assiduo misericors apparebo, sed eorum gravi superbæ pœnis gravioribus respondebo. Nam juxta quod superbe, et contumaciter peccare præsumpserunt, non amantes nec timentes quem esse Dominum cognoverunt, dignum est ut in caput eorum manifeste merces congrua referatur, ut non tam ego quam sua eis respondere superbia videatur. Tunc enim sua cuique manifeste respondet iniquitas, cum hujus merito gravis eum urget adversitas, cum sicut prius exultavit in contemptu justitiæ vel jactura, sic postmodum contristatur pœnarum pari numero, vel mensura. Unde per Isaïam: « Secundum magnitudinem operis, visitatio eorum (Isa. xv). » Et iterum: « In mensura contra mensuram visitabit eam (Isa. xxvii). » Et propheta Osee: « Respondebit, inquit, arrogantia Israel in facie ejus (Osee v). » Quid autem sit arrogantiam Israel in ejus facie respondere, consequenter propheta voluit manifestius edocere: « Et Israel, inquit, ruet in iniquitate sua (ibid.). » Quia Israel iniquus non timuit operibus implicari, et mandata divina per tumorem, et arrogantiam aspernari, eadem illi congrue tunc arrogantia respondebit, cum graviter eum corruere superincumbens ultio perurgebit. Nam qui vero et servo Dei indicio sic cacatur, ut quod caro blandiens, vel mundus offert decipiens, avidius amplectatur, miser sensu perduto videtur sibi stare, quandiu tali proposito nulla invenitur adversitas obviare. Si autem ira Dei carnali occurrens blandimento more illud medici, ultionis quodam resecet ferramento, æger ille et invalidus jam quasi corruit dum punitur, dum explere solita novis adversitatibus præpeditur, dum culparum merito, ferientis manum gravissimam experitur. Nimirum juxta perversæ modum vel meritum actionis, formatur etiam modus et asperitas ultionis, ut cum is qui deliquit, sive dure sive durius feriat, non sit tamen quod de ferientis recte justitia conqueratur. Unde longe infra subjungit Osee de Israel: « Juxta vias ejus et juxta adinventiones ejus, reddet ei (Osee xii). » Quod ferendum Israel potest velut inmeritum excusare, quis tanquam indiscretam ferientis justitiam accusare, cum illius iniquitas et arrogantia nominetur, et iste non tam dare quam juxta vias, et adinventiones reddere prædicetur? Ille quidem iniquus et arrogans Deum suum offendere non veretur, Deus justus et verax offendenti non quasi negligens miseretur, sed quo illum amplius familiarem suum et domesticum novit esse, eo quicquid offensæ contraxerit vult expressius ultum esse. Quod per Amos prophetam insinuans: « Tantummodo, inquit, vos cognovi ex omnibus cognationibus terræ, idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras (Amos. iii). » Quia, inquit, familiaris cæteris vos cognosco, idcirco vobis peccantibus non ignosco, quin omnia quæ inique perpetratis, in facie vestra replicem et revolvam, ut cum dignam mercedem reddidero, vos absolvam. Bonus quippe Judex, et

non parcens parcit, et non miserans miseratur, cum et peccatum punit, et medelam peccantis operatur, cum suum ad hoc populum visitans percutit ut purgetur, cum illo velut æger redire ad salutem gravi cauterio perurgetur. Non parcens parcit, cum, juxta David : « Visitat in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum : misericordiam autem suam non aufert ab eis (Psal. LXXXVIII), » cum videlicet superducit molestiam illorum errantibus disciplinam, et eadem molestia in salutarem vertitur medicinam.

CAPUT LVIII.

Paulus etiam hoc doctus magisterio Corinthiis comminatur, eisque peccantibus se gravem adfore protestatur, quorum tamen ægritudini, quo affectu, quanta misericordia medeatur, satis superque in suis Epistolis demonstratur. « Tanquam non venturus sim, inquit, ad vos, sic inflati sunt quidam : veniam autem cito ad vos. Quid vultis? in virga veniam ad vos? » (I Cor. IV.) Et in alia Epistola : « Prædixi, ait, et prædico, quoniam si venero iterum, non paream (II Cor. XIII). » Qui sic strepit, et intonat, et terribiliter minatur se venturum, etsi venerit, non, ut ita dixerim, parciturum, nihil in hoc attendit aliud quam illis consulero **608** vel mederi, et sic in ægritudinem desævire, ut inveniat ipsi ægroantibus misereri. Ipse etenim quem ad sæviendum zelus et amor justitiæ sic instigat, adeo tamen eos diligit quos castigat, ut cum eorum vitia durlus arguat, et accuset, pro eorum tamen animabus se ipsum misericorditer impendere non recuset. « Libenter, inquit, impendam et superimpendam ipse pro animabus vestris (II Cor. XII). » Hinc est quod Joseph in fratres suos videtur gravius desævire, quibus tamen ad salutem subvenire ; et eos quasi dentibus ferreis vexat durius et triturat, eorumque precibus gemebundis aurem velut claudit ferocius et obturat. Quia enim sciebat illos graviter infirmari, tantamque infirmitatem, nisi gravi cauterio non purgari, assumpta severitate vultus non eos mollitie feminea miseratur, ne miserando enerviter odisse potius videatur. Scriptum quippe est : « Qui parcit virgæ, odit filium (Prov. XIII). » Illorum ergo vulneri non infundit adulantis olei lenimentum, sed infigit graviter timoris et angustiae ferramentum, et internum vulnus, quod vel temporis longævitas, vel magis impunitas faciebat noxio situ putrescere, secando et urendo prudens medicus rursus compellit crudescere. Nam peccatum quod pro eo quod diu manserat impunitum, oblivione quadam apud eos fuerat jam sopitum, ingruente poenarum gravidine ad memoriam revocatur, et in eorum conscientis gravi commonitorio renovatur. Unde ipsi : « Merito, inquit, hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum videntes angustiam animæ illius dum deprecaretur nos, et non audivimus, idcirco venit super nos ista tribulatio (Gen. XLII). » Quia fratris nostri, in quo nulla iniquitas est reperta, non tamen nostra malignitas est miserta, certum

esse debet qui hujus rei merito nunc punimur, et pro tanto scelere tantas inpræsentiarum molestias experimur. Tribulatio quippe quam princeps iste nobis infert et intentat, fraternum illud scelus nobis in facie representat, et juxta quod locuti sumus malitiosam in illo falsitatem, nunc respondere facit manifeste justii veritatem. De talibus Isaias : « Agnitio, inquit, vultus eorum respondebit eis (Isa. III). » Tunc quippe agnitio vultus invenitur peccantibus respondere, cum peccata præterita curant memoriter recensere, et mala gravia quæ sibi viderint imminere, patenter agnoscunt illorum se merito sustinere. Tunc agnitio vultus respondet, cum malorum novitate peccata vetera feriuntur, et ea ad memoriam velut in faciem reducantur, et tam causæ malorum quam poenæ peccatorum invicem conferuntur, et per prædictum Isaiam discreti iudices sic loquuntur : « Multiplicatæ sunt, inquit, iniquitates nostræ coram te, et peccata nostra responderunt nobis (Isa. LIX). » Ad hoc itaque fratribus suis Joseph calumnias infligebat, eosque prudenti consilio multiplicius affligebat, ut commisso scelere poena eis debita in facie redderetur, et hæc eis reddito effectu salutifero mederetur. « Per salutem, inquit, Pharaonis, exploratores estis (Gen. XLII). » Et paulo post : « Reversus, ait, locutus est ad eos, tollens Simeon, et ligans illis præsentibus (ibid.). » Et infra : « Exterriti dixerant mutuo : Propter pecuniam quam retulimus prius in saccis nostris, introducti sumus, ut devolvat in nos calumniam et violenter subjiciat servituti et nos et asinos (Gen. XLIII). » Et infra : « Surge, inquit, persequere viros, et apprehensis dicito : Quare reddidistis malum pro bono? Scyphus quem furati estis, ipse est in quo bibit dominus meus, et in quo augurari solet : pessimam rem fecistis (Gen. XLIV). » Et iterum : « Omnes, inquit, ante eum in terra pariter corruerunt. Quibus ille ait : Cur sic agere voluistis? An ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia? Cui Judas : Deus, inquit, invenit iniquitatem servorum. En omnes servi sumus domini mei, et nos et apud quem inventus est scyphus. Respondit Joseph : Absit a me, ut sic agam qui furatus est scyphum, ipse sit servus meus! Cui Judas : Ego, inquit, proprie servus tuus sim qui in meam hunc recepi fidem, et sponendi dicens : Nisi reduxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempore, non enim possum redire ad patrem meum absente puero, ne calamitatis quæ oppressura est patrem meum, testis assistam (ibid.). » Videtis quam dure fratres suos Joseph exagitat, quam gravem in illos ultionis poenam excogitat, quomodo satagit internam illorum putredinem nrere vel secare, et quod in eis inultum fuerat justa sententia vindicare. Quare hoc nisi ut secando et urendo, illos efficiat saniores, et cum sanati fuerint, eos habeat gratiores, gratioribus vero se ostendat benevolum et serenum, a qua nimirum ostensione removeri omnem præcipit alienum? « Præcepit, inquit, ut egrederentur cuncti foras,

et nullus interesset alienus agnitioni mutue (Gen. xlv). » Alienus est a fratribus rancor, invidia, odium venenosum, quæ excludunt et procul faciunt affectum gratiosum; quæ involuero malitiæ superjecto oculum mentis velant, et ne Joseph cognoscatur faciem ejus eclant. Quandiu enim odiosa invidorum malitia miseram mentem lædit, et ad purgandum eam digna pœnitentia non accedit, Christum procul dubio non cognoscit, licet proximum, et præsentem, sed obcæcato sensu putat mortuum vel absentem. « Duodecim, inquit, fratres uno patre geniti sumus, unus non est super (Gen. xlii). » Quem fratres non cognoscunt nec intelligunt præsto esse, eum etiam nec putant superesse, quia Christus quem odientium invidia duro clausum **609** lapide sepelivit, non nisi in cordibus diligentium revelata facie regnans vivit. Ob hoc igitur quodam velut tersorio purgat oculos invidorum, et infuso pœnitentiæ mordacis collyrio, tergit maculam vel pituitam oculorum, ut cum pupilla cordis medicamine purgatorio fuerit deoperta, deoperte ipsa ejusdem Christi facies sit aperta. Persequitur fratres Christus meritis exigentibus inimicos ut stimulis urgentibus eosdem convertat in amicos, et indignans eorum vitiis gravem incutit ultionem, ut vice reddita suam illis manifestius cognoscendam conferat visionem. « Ego sum, inquit, Joseph frater vester (Gen. xlv). » Ego sum, ait, qui contra vestra vitia graviter indignatus et tamen fraterno vos amore avidius amplexatus, ad hoc ferire volui quod in vobis noveram arguendum, ut me donarem vobis revelata facie cognoscendum. Hoc nimirum intuitu in electorum Christus vitia dure sævit et hoc sine desæviens, illos percutere consuevit, ut et medicinam ira et percussio salutem operetur, et in illis vel de illis cum ad unguem sanati fuerint, gloriatur. De quibus per Moysen: « Percutiam, ait, et ego sanabo (Deut. xxxii). » Et Eliphaz Themanites ad Job: « Ipse, inquit, vulnerat et medetur, percutit et manus ejus sanabunt (Job v). »

CAPUT LIX.

Ob hoc forte Habacuc propheta de Dei silentio querebatur dolens quod iniquis in præsentem juxta libitum parcatur, dolens quod non eis divina censura dure et utiliter respondebat, quod non eorum iniquitatem objectu cujuslibet amaritudinis abolebat. « Quare non respicis, ait, super iniqua agentes et taces devorante impio justiore se? » (Habac. i.) Quare, ait, cum injustus justum opprimit non occurris? quare non solum oppresso sed opprimenti potius non succurris, ut videlicet percussiohe utili ab injustitia citius avertatur, et ad sectandum eam quam impugnat justitiam convertatur? Quare non arma et scutum misericorditer potius quam crudeliter apprehendis, et eum qui patitur injuriam, non defendis, et inferenti non cito pœnam incutis graviolem ut respiciens super illum concitias utiliter ad tremorem? Tu es enim qui respicis terram et facis eam tremere (Psal. ciii). Quare ergo non

respicis super eum qui nequiter operatur et taces cum justior a nequam et impio devoratur et eundem impium dum non revocas, in præcipitium jam devolvit, et eum qui justus est a duplici angore et tristitia non absolvit? Dolet enim justus non pro sua solum angaria sufferentis sed pro malitia potius inferentis, optans forte quodammodo fieri anathema ut infirmo apponatur mordacius et salubrius epithema. Attendens itaque et ab impio mala sibi gravia superduci, et illum impunitum a proposito non reduci, dolori suo remedium aliud nesciens invenire Deum in quo fidit per Isaiam aggreditur convenire. « Nunquid super his, ait, continebis te, Domine, tacebis et affliges nos vehementer (Isa. lxxiv). » Cum multis et gravibus injuriis videas nos vexari, et ad vexandum nos liberius impios effrenari, nunquid te super his poteris intra silentium continere et non potius festinabis injuriam facientibus respondere? Nunquid tacebis et affliges nos tuo silentio vehementer, dum et illos affligere et nos affligi sufferes patienter, et non magis eos qui malitia laborant verbo duro feries ut sanentur, et inis institutis fracta cervicis duritia non ultra reluctantur? Sic nimirum gemunt justi non solum quia malorum injuriis affliguntur sed quia iidem mali nondum verbis corriguntur, scientes eos procul dubio a Domino flagellari quos ad justitiam et salutem idem vult Dominus revocari. E converso quorum Deus et profectum non curat et reprehensibilem vitam spernit, quos denique eo quod ipse novit, consilio, salvare non decernit: eos plerumque et permittit explere nequiter concupita, et eadem in præsentiarum nocivo quodam silentio relinquit impunita. Quia enim eos voluntas reproba ne pœniteant dure ligat et ad peccandum gravius solvit liberius et instigat, malitia induratos præsentem verbere non castigat, et cum eos a salute ira districtior longe pellat quos in filios non recipit iracunda mansuetudine non flagellat. « Flagellat, inquit Salomon, omnem filium quem recipit (Prov. iii; Hebr. xii). » Et David: « De reprobis in labore, inquit, hominum non sunt et cum hominibus non flagellabuntur (Psal. lxxvii). »

CAPUT LX.

Hæc autem mansuetudo qua parcere talibus invenitur in qua malitiosus quisque sibi adgaudet misere vel blanditur, cum et iram in præsentem et mortem postmodum operetur, carnali tamen oculo gravis et incommoda non videtur. filis quippe Deum esse gravem æstimant et iratum illorum vitæ et moribus intolerabiliter indignatum quos attendit et bona quæ diligit non habere, et quæ odit mala præsentia sustinere. Unde ille judex cum civitatem sanguinum in præsentem disponeret non ferire quam forte præviderat in futurum irreparabiliter interire: « Auferetur, inquit, zelus meus a te et quiescam nec irascat amplius (Ezech. xvi). » Quia, inquit, flagella quibus castigare te volui jam non curas, imo ad ea nequam et reprobum cor obduras, ab ipso flagellandi propa-

sito mea deinceps justitia **610** conquiescet, nec in A
 excessus tuos illatis presentibus molestiis exan-
 descet. Te obduratam nequiter et addictam turpitu-
 dini non zelabor, neque per vindictam utilem tuis
 sceleribus indignabor, sed laxato loro voluntati
 liberæ, derelicta, sine quovis obstaculo juxta libitum
 corruas in delicta. Ex quo liquet non parvum esse
 beneficium cum statim Deus peccantibus indignatur,
 cum presenti ultione misericorditer corrigit quod
 peccatur, cum delinquentem corripit in judicio po-
 tius quam furore, ut medicinali verberere castigatus
 Deo penitens serviat in timore. « Domine, inquit
 David, ne in furore tuo arguas me (Psal. iv). » Et
 Jeremias : « Corripe me, Domine, ait, verumtamen
 in judicio et non in furore (Jer. x). » Vult propheta
 sapiens presenti potius judicio castigari, quam ultio-
 nem debitam in diem ultimum reservari, cum im-
 placabilis Dei furor super unumquemque re-
 probum effundetur, et quidquid male actum est, ad
 mensuram et numerum punietur, et eadem poenæ
 molestias salus optabilis non sequetur. Unde per
 Isaiam : « Remetiar, inquit, opus eorum in sinu
 eorum (Isa. lxxv). » Vult ergo potius propheta illis
 sceleribus Deum presenti judicio salubriter respon-
 dere, quam manus a vindicta negligenti silentio
 cohibere, quia in ultimo examine graviozem illi se
 pulicem foris spondet, quibus inpresentiarum poena
 purgatoria non respondet. Qui enim peccantibus
 reprobis in presenti velut patiens vult silere, et a
 proposito nequam nullo eos obstaculo prohibere,
 postmodum invenitur frendens et inlonans graviter
 succensere, et quæ male gestata sunt, in faciem
 cuncta poenaliter recensere. Ejus quippe responsio
 vindicatoria non differtur, neque responsioni silen-
 tium diu patiens antefertur, nisi et qui in sor-
 dibus sunt, profecto misero appetant plus sordere,
 et cum plus sorduerint, mereantur non solum plu-
 rima, sed et gravissima sustinere. Recipiunt enim
 non solum, quod inique agere voluerunt, sed de eo
 etiam quod inique actis diu expectati erubescere
 notuerunt, et quo diutius divina eos pertulit æquitas,
 eo durius sua eos ex adverso traducit iniquitas. De
 quibus per Ezechielem : « Secundum viam, inquit,
 eorum, faciam eis, et secundum judicia eorum judi-
 cabo eos (Ezech. vii). » Et ad Tyrum et Sidonem :
 « Reddam, inquit, vicissitudinem vobis super caput
 vestrum (Joel. iii). » Et per Abdiam ad Edom :
 « Sicut fecisti, ait, fiet tibi, retributionem tuam
 convertet in caput tuum (Abd. 13). » Secundum viam
 istorum reddit eis iudex æquissimus et reponit, cum
 eorum malis operibus debitum finem ponit, cum
 habitam in illis patientiam jam seponit, cum silen-
 tium a retributione tenere diutius non proponit, cum
 eorum conscientie, quidquid male gesserint, ante-
 ponit, cum eorum denique meritis maledictionem
 debitam superponit. « Ite, inquit, maledicti, in
 ignem æternum (Matth. xxv). »

CAPUT LXI.

Hæc autem verba quibus sævit tam terribiliter in

prædictis, quibus vel maledictos igni, vel ignem
 attribuit maledictis, non transeunt velut verba, sed
 ut ignis mansorius exardescunt, quorum gravi in-
 cendio tabescentes, impii cinerescunt, et qui verba
 commonitoria obdurati noluerunt suis voluptatibus
 anteferre, verba ultoria et effectum ignis habentia
 non prævalent sufferre. De quibus per Jeremiam :
 « Nunquid non verba mea, inquit, sunt quasi ignis,
 et quasi malleus conterens petram? » (Jer. xxiii.)
 Et Isaias : « Lingua ejus, ait, quasi ignis devorans
 (Isa. xxx). » Verba Dei et lingua quæ maledictionem
 incutiunt perituris, nullo respectu gratiæ ad poeni-
 tentiam deinceps redituris, velut ignis esse non imme-
 rito prædicuntur, adustione quorum ad nihilum impij
 rediguntur. Sicut enim ignis qui aurum vel argentum
 reddit lucidius dum adurit, ligna, fenum, stipulam
 non clarificat, sed comburit, sic illud quod in die
 ultionis profert Dominus verbum iræ, electos non
 consumens, cogit reprobos ad nihilum devenire.

Nam qui meritis exigentibus perveniunt ad hoc
 esse ut sit illis multo melius nunquam esse, hi ni-
 mirum in Scripturis dicuntur aliquoties et non
 esse, quia male perdit non obtinent verum esse.
 De quibus Esther : « Ne tradas, inquit, regnum
 tuum his qui non sunt (Esther xvi). » Et Isaias :
 « Spiritus, inquit, tuus velut torrens inundans ad
 perdendas gentes in nihilum (Isa. xxx). » Et Eze-
 chiel ad principem Tyri : « Nihil factus es et non
 eris in perpetuum (Ezech. xxvii). » Qui ergo me-
 rentur irreparabiliter deperire, constat, ut præ-
 dictum est, eos ad nihilum devenire, quia sicut
 igni fenum et stipula non resistunt, sic ad verbum
 judicantis perditionis nihil non subsistunt. Quod
 expavescens Job ait : « Cur non tollis peccatum
 meum, et quare non auferis iniquitatem meam?
 Ecce nunc in pulvere dormio, et si mane me que-
 sieris, non subsistam (Job vii). » Si peccatum pecca-
 tori, et iniquo iniquitas non auferitur, cum ei ad
 extremum dormitio, id est corporea mors inferitur,
 quia et paterna justitia non assistit, ante faciem ju-
 dicantis deficiente merito non subsistit. « Si mane,
 ait, me quæsieris, non subsistam (ibid.). » Mane,
 id est cum relictis vitæ hujus tenebris jam diescet,
 cum suæ merito justitiæ perfectioribus illucescet,
 si me quæsieris, id est inquisieris, si discusseris, si
 scrutatus fueris, tu es enim scrutans corda et renes,
 Deus; tibi scrutanti interna meritorum non solum nea
 digne respondebo, si ante faciem ignis tui nec subsi-
 stere **611** prævalebo. « Remitte ergo mihi, ait
 David, ut refrigerer priusquam abeam et amplius
 non ero (Psal. xxxviii). » Si mihi, priusquam hinc
 abeam, non remittis, si consumptorio vulnere sa-
 lubre refrigerium non immittis, abibo quidem et
 amplius non ero, quoniam ad eam quæ vere est,
 lucem gloriæ non educat, sed ad eas, quæ nihil
 sunt, quæ veræ mortis, tenebras introducat. Qui au-
 tem in tenebris sunt quæ nihil sunt, et ipsi quodam-
 modo nihil sunt. Quapropter Jeremias : « Ne ad
 nihilum, ait, redigas me (Jer. x). » Plane intelligens

quia qui cum eo non sunt cum quo est bonum esse, A juxta quod Petrus ait: « Bonum est nos hic esse (Luc. ix), » dicuntur ipsi satis rationabiliter et non esse, quia videlicet non nisi miserum habent esse. Qui enim male est respectu ejus quod vere bonum est, nihil est. Sicut ergo Jerusalem illa est quæ Conditoris sui adipisci meruit visionem, in qua suus Conditor dignatur gratam facere mansionem, sic non esse credendum est illam miseram Babylonem cui judex districtior duram inenitit ultionem. Illa quidem non solum quæ bona sunt non appetit reverenter, sed ea sensu perduto contempsit negligenter; et quia in his divina eam justitia pertulit patienter, ad agendum quæ mala sunt soluto loco prorupit impudenter. Cujus impudentiam cum aliquanto judex tempore sustineret, et illa in peccando modum vel reverentiam non haberet, ultores ministros ad solvendum hujusmodi silentium evocavit, et ut juxta meritum punirent Babyloniam imperavit. « Nolite, inquit, tacere super iniquitates ejus, quoniam tempus ultionis est Domino, vicissitudinem ipse retribuere ei (Jer. li). » Quia in meo silentio duræ cervicis Babylonia non profecit, et cum ejus poenitentiam expectarem, illa suam malitiam non abjecit, quos mihi ultores præparavi, uolo vos diutius tacere, sed dilatione posthabita illi juxta quod meruit reddere. Unde supra, per eundem Jeremiam: « Annuntiate, ait, in Babylonem; consistite adversus eam per gyrum, et nullus evadat; reddite ei secundum opus suum, juxta omnia quæ fecit, facite illi, quoniam contra Dominum erecta est (Jer. li). » Quia Deus in cunctis Babyloniis viderat se excludi, omnes pariter generali exterminio vult includi, ut quia nullus compunctus fuerat amore poenitendi, superincumbente vindicta, nulli detur facultas evadendi. Sic nimirum juxta opus suum redditur Babyloni, cum omnes ejus cives divinæ subjacent ultioni, cum sicut ab ingratis Deo noluit abstinere, sic ingratis ultionem justo tandem judicio cogitur sustinere. Sed cum de hac retributione tractasse jam sufficiat, ne protractum inde sermonem diutius lector fastidiat, ad eam stylus transitum facere commonetur, quæ ingratis grata reddere perhibetur.

Duplex quidem illa retributio, de qua eatenus sermo fuit, dicta est similis, quia similia, id est gratis grata, vel ingratis ingrata retribuit. Duplex vero quæ restat, pro eo dissimilis nominatur, quia dissimilia, id est vel ingratis grata, vel gratis ingrata reddere prædicatur.

Ad reddendum autem ingratis grata summus ille Magister omnium nos informat, dum quod agit fortiter, misericorditer vult docere, et quod docuerit, vult operibus exhibere, qui cum a Judæis sputa et colaphos, irrisiones et opprobria, crucem denique sustineret, et eis paria manu forti reddere prævaleret, eorum potius errorem miserans, patrem suppliciter exoravit, et interventu precum illis veniam impetravit. « Pater, inquit, dimitte illis,

non enim sciunt quid faciunt (Luc. xxiii). » Quorum nonnulli qui ad late spectaculum affectu malevolo convenerunt, hujusmodi beneficium cum tanta gratia susceperunt, ut pro eo postmodum non recusarent mori, quem pro ipsis immeritis supplicasse noverant Creatori. Et ut tali exemplo doctrina pariter conveniret, et utrumque ad posteros digna memoria perveniret: « Benefacite, ait, his qui oderunt vos, ut sitis filii Patris vestri qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (Matth. v). » Si vultis, ait, veraciter vos Dei filios exhibere, in hoc debetis summum studium adhibere, ut his qui vos oderunt, bene ex opposito faciatis, et ingrato eorum odio gratum beneficium rependatis. Sic enim Pater vester qui in coelis est, solem suum super immeritos dat oriri, sic malis quibuslibet pluviam necessariam vult largiri, nec recusat tam malorum quam bonorum terram largo munere fecundare, ut possint illi bonis temporabilibus abundare. Cujus benevolentiam formam necesse est ut vos etiam teneatis, ut eidem Patri Deo in hoc similes vos reddatis, qui eos quos admittit intra numerum sive ordinem filiorum, contentos non vult esse justitia sive meritis ethnicorum. « Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne et publicani hoc faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne et ethnici hoc faciunt? » (Ibid.) Videtis cum publicanos perfectos non efficiat religio spiritalis, ad hoc tamen eos lex quædam afficit naturalis, ut sicut odium referunt eis quos suos noverint inimicos, sic habere inveniantur affectum benevolam ad amicos. Tandem quoque legem etiam amplecti ethnici non recusant, qui eos, a quibus saluari se noverint, resalutant, arbitantes esse congruum cuiuslibet secundum hominem vivere cupienti, ut humano affectu vicem reddat mutuam diligenti. 612 Denique audistis quia dictum est: « Diliges proximum tuum, et odies inimicum tuum (ibid.). » Quam ergo legem ethnicis interior dat natura, eandem Judæis exterior coelitus dat Scriptura, imo forte legem eis odii Scriptura veracior non immitit, sed parcendi gratia suffert venialiter et permittit. Cum his autem ethnicis, vel Judæis Christus non vult similitudinem nos habere, neque illorum legi viros evangelicos litteraliter adherere, ut scilicet eam solum diligendi mensuram, vel modum eligamus, quod non nisi eos qui nos diligunt diligamus. Ideo cum dixisset: « Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odies inimicum tuum (ibid.), » statim subjunxit: « Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos (ibid.); » ac si dicat: Audistis quia lex quam vobis durioribus per Moysen Deus misit, inimicis vestris vicem reddere vos permisit, ego autem qui ad perfectionem evangelicam vos invito, eos procul dubio intra perfectorum non admitto, qui suos solum dilectores tenerius amplectuntur, inimicos vero lance pari et odio perse-

quantur. Volo ergo ethnicorum vel Judaeorum lege nullatenus vos teneri, sed ad ulteriora largo vos studio promoveri, ut scilicet, non solum qui diligunt, habeant vos hujus debiti redditores, sed etiam qui oderunt suos vos inveniant dilectores.

Cui magisterio proponens apostolus Paulus obedire, non ferientem juxta legem Moysaica referre, cum et ipse vice Christi affectuose Corinthios edoceret, voluit ut eos eadem sua benevolentia non lateret. «Maledicimur, inquit, et benedicimus; persecutionem patimur, et sustinemus, blasphemamur, et obsecramus (1 Cor. iv).» Quod autem de se ipso Corinthiis asserit evidenter, hoc ipsum Romanis imperat confidenter, attendens quia praedicator bonum cum imperio recte dicit, cum ejus dicto non voluntas, non conversatio contradicit. «Benedicite, inquit, persequentibus vos, benedicite et nolite maledicere (Rom. xii).» Et ne quis putet sufficere si verbo solo benevoluum se ostendat, et necessarium inimico beneficium non impendat, idem Paulus consequenter evidenter id expressit, et nostrae locum ignorantiae non concessit. «Si esurierit, ait, inimicus tuus, eiba illum; si sitit, potum da illi (ibid.).» Haec est, inquit, retributio perfectionis merito gratiosa, quae ipsis inimicis efficitur fructuosa, cum videlicet eis rependimus non verborum, tanquam foliorum volaticam vanitatem, sed affectu sinceriore gratam operis veritatem. Opus autem gratum quod veraciter impenditur inimicis, non solum utile conferentibus est amicis, sed illis plerumque in spiritali beneficium commutatur, quorum prius mens odio perturbata dilectionis radio serenatur. Quod Apostolus innocens, subiungit: «Haec enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus (ibid.).» Si inimicum, ait, esurientem cibaveris, si potum dederis sitienti, carbones ignis congeres super caput ejus, id est gravi compunctione feries mentem ejus, et fracta illius duritia eum ad poenitentiam provocabis, victumque beneficio, gratanter ab odio revocabis. Numquam enim qui lacessitus malis a malitia non recessit, bonis e contrario melius victus cessit; et cujus duritiam illata persequentium odia non fregerunt, enim amicum fieri accepta beneficia coegerunt. Quod etiam apud eos invenitur aliquoties contigisse, quibus datum non fuerat religiosae fidei fastigium attigisse, qui et mandatum et fructum nescientes catholicae vel evangelicae veritatis, odientibus tamen beneficia reddiderunt sola gratia humanae lenitatis.

CAPUT LXII.

Cum Lucius Cinna gravibus odiis imperatorem Augustum impeteret, et quem manifeste non poterat occidere, dolo disponeret, contigit eundem Augustum rem tam nefariam non latere, unus quippe ex consciis delatorem se voluit exhibere. Volens ergo imperator de hoste pessimo vindicari, jussit eos quos sibi amicos noverat, convocari, ut

A eis et homicidae nequam propositum nuntiaret, et eorum consilio dignam in illum sententiam promulgaret. Interim vero anxius et timore sollicitus habebatur, insomnis et inquieta nox illi sollicito ducebatur, dum cogitaret quale sibi pararet adversus dolos et insidias tutamentum, et quale suis insidiatoribus inferret detrimentum. Haec volvens et revolvens, graviter angebatur, et crebra trahens suspiria, secum varia loquebatur: adhuc dubius quid super hoc tandem negotio posset rectius definire, utrum vivere daret hosti, an cum potius cogeret interire. «Ego, inquit, vivere memi patiar percussorem? ego me sollicito illum esse patiar tutiorem? ego toties terra marique victor bravium obtinens praediorum nunc morte degeneri et insidiis moriar iniquorum? ego illum cum tripodio voti compotem exsultare, mihi victo victorem patiar insultare, et non potius aggrediar suis illum maculis irretire, et effectum doli propositi vindicta celeri praevire?» Et hoc dicto, Augustus parumper conticuit, et ei quod dixerat non satis complacuit, visumque est ei quod tanta crudelitas majestatem regiam non deceret, ut quisquis suspectus haberetur, statim mortis discrimini subjaceret. «Quid faciam? inquit, si in caput meum tam multi appetunt deservire, si eorum stat sententia me perire, **613** tot eorum insidiis quis toties poterit contraire, et serpenti morbo sufficiens remedium invenire? Quod si opus eorum in sinu eorum dispono remitti, et quam mihi machinantur mortem, eisdem singulis impertiri, quis occidendi modus, quis finis poterit inveniri, quis ita inhumanus ut hoc non timeat experiri? Quae vita erit tanti, ut pro ea de medio tam multi auferantur, et ut illa sit superstes, tam innumeri moriantur, quae sibi soli sic esse appetat gratiosa, ut non curet fieri caeteris omnibus odiosa? Sed tamen quis sapiens non se ipsum potius quam caeteros tueatur, quis alienae sic amator, suae autem vitae ita prodigus habeatur, ut hostes tam nefarios impunitos vivere patiat, ipse ignavas et degener velut agnus ad victimam moriatur? Proposuerat quippe Cinna quod ei occidendo tunc temporis immiueret, cum ille se devotum sacris deorum altaribus exhiberet, cum religionis gratia diis suis hostias immolaret, et divinis intentus humana minus pericula formidaret.

Dum autem haec vel his similia imperator anxius loqueretur, et quid magis tandem eligeret adhuc dubius haberetur, accedens ad eum uxor ejus Livia: «Vis, inquit, femineum consilium rex audire et virili auctoritate paulisper seposita, meis monitis obedire? Qui noverunt medicinam curandis corporibus prudenter adhibere, ut dolorem, aut expellere praesentem, aut venturum valeant prohibere, cum viderint usitata remedia non prodesse, tentant contraria, quia sicut asperis aspera, mollibus mollia proficiunt et medentur, sic plerumque et asperis mollia, et mollibus aspera utiliter nihilominus adhibentur. Quia ergo asperitate nihil cotenus profecisti,

insidiatores quippe repullulant etsi antea multos post invicem occidisti, tenta si forte clementia tibi erit utilior, si parcendo magis quam occidendo eris securior. Ecce Lucium Cinna deprehensum jam et juxta meritum potes rependere, et cum pœnam debitam ultore gladio sustinebit, tibi nunc sollicito nihil ulterius jam nocebit. Verum si peperceris, si clementer ignoveris, si indigno vitam contuleris, et non oberit forsitan vitæ tuæ et proderit sine dubio famæ tuæ, et qui merito suæ perfidiæ tibi nunc est odio vel timori, tuæ dono clementiæ proficiet tuæ gloriæ vel honori. Placuit Augusto quod ei prudens mulier crudelitatem et homicidium dissuasit, quod sermone gratifico dignam ei clementiam persuasit, et amicis renuntians quos ad se præceperat convocari, solum sibi Lucium Cinna jubet in cubiculo præsentari. » Cui cum præsentato poni juxta se cathedram præcepisset, et ille ad ejus imperium adhuc consilii nescius resedisset, remotis omnibus: « Volo, inquit, Cinna paululum te tacere, et quidquid dixerò, cum silentio sustinere, ut videlicet dum loquor, tu quoque ad loquendum festinus vel impatiens non prorumpas, nec objecto strepitu verborum meorum seriem interrumpas. Neque hoc dico ut tibi auferam spem loquendi, imò cum locutus fuero, dabo tibi tempus integram respondendi, et sic utrique nostrum quod suum est libere conferetur, dum noster amborum sermo non confuse sed post invicem proferetur.

« Ego, inquit, Cinna, te felicem, divitem, honoratum, ego te reddidi bonis innumerabilibus cumulatam, ego te præ cæteris ad hunc dignitatis apicem exaltavi, et bonorum copia, multorum in te magnatorum invidiam excitavi. Et cum tanta de te meruerim, vicem debitam non reponis, sed pro bonis mala restituens, occidere me disponis, non digne considerans, quia hoc apud te mea benevolentia non meretur, meæque largitati merces hujuscemodi non debetur. » Ad hanc vocem jam non ferens Cinna silentium, exclamavit, et quod rex dixerat, vehementius abnegavit: « Absit, inquiens, iste furor ut in meum et regem et dominum manum mittam, ut, vel occulta voluntate facinus hoc admittam. » Cui Augustus: « Non sic, ait, inter nos Cinna convenerat ut non me patereris, ut adhuc me loquente tu interloquereris, sed magis ut dum loquerer, tu taceres, et post verba mea, si tibi videretur congruum, responderes. Tu, inquam, Cinna, cui fidem, obsequium, tutelam deberes impendere, vice versa et perversa me paras occidere, et ne putes me quod dico non tam scire veraciter quam inaniter suspicari, visne tibi sceleris hujus diem, locum, socios nominari? » Quæ cum illi omnia exprimeret nominatim, et quomodo idem scelus decerneretur peragi referret seriatim, et ille non tam ex eo quod inter ipsos convenerat, quam ex rea conscientia jam taceret, dum objectum facinus prorsus refellere non valeret, idem imperator adjecit: « Velim scire, Cinna, quo intuitu prædictum facinus affectasti, quid te adepturum honoris vel gloriæ si perficias cogitasti, cujus damni merito mea

tibi salus habetur odiosa, vel ejus spe præmii mors econtrario gratiosa. Nunquid ut meum solus imperium obtinere, ut subjectis omnibus tuum possis dominium vel tyrannidem exercere? Nullumne ad hoc, præter me, obstaculum æstinas inveniri, non reputas in hoc posse ab altero præpediri et tempus invenisti adeo tuis cupiditatibus opportunum, ut in explendis illis non nisi me habeas importunum? Sed esto, eo quidem modo vel forte alio quolibet, tuo affectui tandem cedo, et te regnare, te imperare, juxta **614** libitum jam concedo. Nunquid hoc ipsum Paulus et Fabius Maximus et Cossi et Servilii et cæteri plures magna quorum nomina præferuntur, qui magnates et nobiles suis imaginibus extolluntur, hoc ipsum, inquam, cum tanta patientia sustinebant, et quos nunc habes æmulos, tuis profectibus adgaudebunt? Male populo Romano, male fortuna reipublicæ nunc blanditur, et eam dignitas imperii gravem sibi et incommodam experitur, si tibi ad regnandum tam facilis aditus aperitur, si non nisi pro me solum tua hæc ambitio præpeditur. Cum autem prodit onis reus vita indignus habearis, et quam mihi mortem inferre volueras, tu potius sufferre merearis, tamen gratiose clementia justam penitus iram pono, et tibi, Cinna, proditori nunc iterum vitam dono, ut quem habui meo non exigente merito eatenus inimicum, abundantiam victus beneficio vertaris in amicum. Ex hoc nunc inter nos amicitia gratius inchoetur, et de die in diem profecto congruo roboretur, et vide cum pœnam dedecorem iniquitas et proditio mereantur, quod præmium vel honorem fides et dilectio consequantur. » Et hoc dicto, eidem Cinnae imperator ultro detulit consulatum, ut eum non tam verbis quam donis redderet cumulatam conquestus quod eundem ille petere non auderet, cum se accepturum dubitare penitus non deberet. Hoc modo Augustus dum iram suam clementi patientia temperavit, dum bonus imperator animo suo fortiter imperavit, dum malis bona reddere prudenti usus consilio non negavit, Cinnae malitiam in benevolentiam commutavit, et inventi sunt pariter forti amicitia loro sibi tam indissolubiliter coherere, ut non deinceps arguantur ab invicem vel ad modicum dissi-

CAPUT LXIII.

Si autem apud ethnicos ingratis grata reddere commendabile prædicatur, dum hac redditione nunquam odium in amicitiam commutatur, multo satius, multo sacratius inter fideles debet eadem redditiō celebrari, quos decet Deum suum vita et moribus imitari. Ad hoc enim ingratis quibuslibet suæ Deus impertit beneficium largitatis, ad hoc illis exasperantibus exhibet econtrario affectum pietatis, ut a nequam illi proposito quasi congestis super caput suum carbonibus avertantur, et ad diligendum diligenter accepto compuncti beneficio convertantur. Hinc est quod cum Judas Iscariot longe a semita rectitudinis deviare, et proditionis reus in mortem Christi nequiter anhelaret, non tamen eum Christum

(secreti conscius) manifestat, non eum opprobriis magister benevolus debonestat, non fidem violatam, non horrendum facinus impetu vindicat repentino, sed manum comedentis, admittit pariter in catino: amicam vocat cujus conscientiam pervidens execratur, execrandum proditorem mansuetus et patiens osculatur. Quare hoc? nisi ut infuso rore gratifico ignis malitiæ defeliscat, ut pie communitus nequam proditor resipiscat, ut ejus iniquitas non percussione ultoria, non ultione peremptoria graviter retundatur, sed ut mens nequiter infronita tan suavi oleo delinita salubriter confundatur? Quia enim dixerat in Evangelio: « Benefacite his qui oderunt vos (Matth. v), » vult ut doctrinæ congruat opus suum, et tentat delinire beneficiis hostem suum, commendabile innuens si erga malevolum benevolentia quis utatur, quamvis impensa gratia ille male pertinax abutatur. Judam quippe reum avaritiæ damnatumque scelereis deprehendit, ad quem tamen amplectendum largo sinu clementiæ se extendit, sed miser ille naufragus oblatam non navim, non tabulam apprehendit, imo præceps in profundum tandem male poenitens se suspendit. Quod si est commendabile ut contemnti beneficium offeratur, multo amplius congruit ut appetenti largius conferatur, et precedentibus ingratis ejus meritis non simile quidpiam inferatur, sed voluntate gratuita merces ei placita referatur. Hoc in Evangelio et fecisse et commendasse pater ille familias perhibetur, cui, cum decem millium talentorum debitor offerretur, postulans ut eorum solutionem differre misericorditer dignaretur, ille non jam juxta preces humiles distulisse, sed supra quam speraverat, omne debitum legitur remisisse. Decem millia talenta, innumera sunt peccata, quibus homo devius suum exasperat Creatorem, quorum se apud illum multipliciter obligat debitorem, adeo semper egenus et pauper, ut ad unguem male debitum non persolvat, imo reus venundetur, si ab omni debito eum creditor non absolvat. In eodem autem creditoris tanta bonitas invenitur, tantam in illo misericordiam homo tenuis experitur, ut si ad postulandum eum corde prono suppliciter incurvetur, ab ejusdem ingrati debiti nexu tenacissimo relaxetur. Quam tamen relaxationem Deus homini vel non exhibet, vel in exhibita non perdurat, si non etiam idem homo sese Deo benevole configurat, ut videlicet sicut Deus gratis a debito laxat servum, sic etiam idem servus relaxare non renuat et conservum. Ad hoc enim Deus ingratis hominum meritis non solum paria non rependit, sed bonitate, quæ sua est, largum et benevolum se ostendit, ut quod ab ipso illi se non erant obtinere, discant et diligant homines hominibus exhibere, et hac ei similitudine **615** conformati valeant simili similes adherere, cui constat non nisi merito similitudinis quemquam perfectius complacere. Cui formæ si homo non studiosius applicat se deformem, si præostenso speculo non reddit pro suo module se conformem, si quod accipit gratis a Domino, gratis et

A in proximum non refundit, si talentum divinæ benevolentiae, ut nequam, non multiplicat sed abscondit, Deus natura bonus quasi convertetur in crudelem, et in eum dure sæviet quem velut in commisso reperiet infidelem. Quod illa evangelica lectio figuratiter demonstravit, in qua prædictus ille dominus servum suum a decem millium talentorum debito relaxavit docens non tam verbo quam opere quid sit ingratis proximorum meritis referendum, quomodo eis supplicantibus misericorditer indulgendum. Qui servus cum liber a debito recessisset, et recedenti quidam ex conservis debitor occurrisset, acceptæ remissionis inmemor, cepit in illum graviter succensere, et ad solvendum debitum verbis cum durioribus perurgere. « Redde, ait, quod debes. Et ille: Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi (Matth. xviii). » Volo, inquit, libenter solvere debitum reposcenti, sed ad solvendum non suppetit facultas in præsentem, et ob hoc quæso ut repetitionem adhuc differas patienter, et cuncta quæ debeo, tibi restituam diligenter. At ille postulanti nullatenus acquiescens, sed ira et furore vehementius excandescens, tenens et suffocans conservum durius perurgebat, et mittens in carcerem gravi cum injuria debitum exigebat. Quod intuentes conservi, cum eis tanta crudelitas displiceret, retrulerunt domino conservum servus quam immisericorditer perurgeret, et eundem servum statim sibi præcepit dominus præsentari, præsentato cepit vehementius indignari. « Serve, ait, nequam, omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me, nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui sicut et ego tui misertus sum? » (Ibid.) Tu, inquit, apud me grandi et insolubili debito fueras obligatus, et cogente inopia, nullum habens effugium desperatus, cum ad solas preces tuas omne debitum hoc remisisti, et remissione gratuita liberum te dimisi. In quo tibi formam præscripseram miserendi, tuisque debitoribus grata cum mansuetudine respondendi. ut scilicet eos obnoxios debito non teneres, sed eorum inopiæ condescendens et misericors appareres. Quia vero doctrinam meam cervice dura contempsisti, et quod in me hauseras in conservum nulla benevolentia refundisti, quidquid tibi misericorditer dimissum fuerat exigente justitia repetetur, et universum debitum a primo usque ad quadrantem novissimum exigetur. « Et iratus, inquit Evangelium, dominus ejus, tradidit eum tortoribus quoadusque redderet universum debitum (ibid.). » Sicut fecit, factum est ei. Qui misericorditer erga supplicentem conservum non egerat, sed ab illo debitum dure et violenter exegerat, suo miser judicio suis macula implicatur, et in caput suam iniquitas propria, jubente Domino, replicatur. Dominus iste Deus omnipotens est, qui, cum multipliciter lapsi fuerimus in peccatis, nobis dignis supplicio veniam confert gratis, et remisso debito liberos nos dimittit, superaddit gratiam, gloriam repromittit.

Quod intuens et admirans David: « Quid retul-

huam, ait, Domino pro omnibus quæ retribuit A mihi? » (*Psal. cxv.*) Cum offensis meis pœna justo examine debetur, meorum oblita meritorum divina mihi bonitas miseretur, et malis meis sua misericors reddit bona, mihi male promerito suæ gratiæ confert dona. Ei ergo qui talibus tanta retribuit quid rependam? ad respondendum ei, quo labore, quo desiderio me extendam; cum ad hoc peragendum nullo modo sufficere me perpendam, etiamsi pro ipso morte obita me impendam? Quia tamen nihil majus, nihil melius habeo quam me ipsum, ad bibendum passionis ejus calicem voluntarius do me ipsum, et quoniam nisi dono ejus non valeo vel hoc ipsum, invocato ejus nomine perficiam hoc per ipsum. « Calicem, inquit, salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo (*ibid.*). » Cui Domino cum B non solum tale quid volumus respondere, sed nec ejus gratia postulanti conservo gratam benevolentiam exhibere, quidquid nobis dimiserat, iratus idem Dominus jubet solvi, et nos tortoribus traditos donec reddiderimus omnia, non absolvi. Quis autem possit debita decem millium reddere talentorum, imo quis satisfacere pro reatu innumerabilium delictorum? Quis sufferat si ei cuncta quæ peccaverit imputentur, si ad culpæ mensuram vel numerum pœnarum paria, remota misericordia computentur?

Nullum posse arbitror inveniri qui intra Domini sui gaudium pedem mittat, si prius idem Dominus illi debitum non remittat, cum non nisi bono servo C internum illud gaudium promittatur, nec bonus quisquam fiat nisi a reatu vinculo dimittatur. Ne bene Christus cum suos invitaret discipulos ad orandum, eos quoque docuit qualiter sit orandum, ut scilicet, nullus prorsus hominum salutem se speret obtinere, qui se orationis hujus æstimaverit non egere. « Sic, inquit, vos orabit: Pater noster qui es in cœlis: dimitte debita nostra (*Matth. vi.*). » Quia nullus nostrum, vel tam justus nasci, vel natus tam juste vivere prævalet in hac vita, ut non sit ejus mortalitas debitorum maculis irretita; nullus, inquam, natus de muliere 616 potest dicere: Mundus sum a peccatis, cum nec infantem unius diei mundum esse perhibeat Scriptura veritatis, recte postulat unusquisque sua sibi debita nunc dimitti, ne propter illa postmodum Dominus in carcerem jubeat enim mitti. Quæ nimirum postulatio ab eodem Domino tunc auditur, tunc juxta votum suum a reatu debiti postulans expeditur, cum et ipsa erga proximum morbo avaritiæ non tenetur, et suo debitori larga benevolentia miseretur. Quod propter Christus cum dixisset: « Dimitte nobis debita nostra, » subjunxit: « Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (*ibid.*), » plane docens qualem constiterit nostris nos remissionem debitoribus impertiri, tali mensura Deum nobis debitoribus remitti. Ab hac ergo retributione quia quisque se ingratis exhibet gratiorem, qua offensis proximarum rependit benevolentiam largiorem,

quos Christus discipulos voluit non scire, quos hujusmodi orationem tam diligenter voluit edocere. Sicut autem commendabiles judicat eos quos ad reddendum ingratis grata virilis animat fortitudo, ad quam nimirum non aspirat perversorum malevola multitudo, sic justo ejusdem judicio argui promerentur qui e regione, ingrata gratis reddere non merentur.

Quæ retributio, sicut est in ordine cæterarum dicta posterior, sic eisdem cæteris dicenda longe deterior, quia nihil iniquius, nihil esse detestabilius æstimo posse dici, quam quod perversi quoque inveniuntur diligentibus inimici. De qualibus Propheta: « Posuerunt, inquit, adversum me mala pro bonis, et odium pro dilectione mea (*Psal. cxviii.*). » B Bona quippe David populo suo, bona sibi subditis impendebat, et eorum profectus affectu sincero diligebat, sciens et docens quia « qui suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior (*I Tim. v.*). » Illi autem huic benevolo vicem debitam non reddebant, non ei pro imperio, non pro beneficio deferebant; non bonis bona vel majora, vel æqualia referebant, sed mira perversitate bene merito mala nequiter inferebant.

Nostis, cum fugeret urbe, domo, sede regni timore derelicta, quanta illi Semei Jemineus intulit maledicta, ostendens se de illius fuga plurimum gratulari, nec veritus in eum lapides, et convicia jaculari. « Egrediebatur, inquit, Semei filius Gera et maledicebat, mittebatque lapides contra David. Ita autem loquebatur: Egredere, egredere, vir sanguinum, et vir Belial, ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es (*II Reg. xvi.*). » In quem cum Abisai, Sarviæ filius, ira motus vellet irruere, et de cane maledico ultionem dignam expetere, David patiens, illius in vaginam gladium revocavit, et accensum furorem intuitu majoris injuriæ temperavit. « Quid mihi, ait, et vobis, filii Sarviæ? Ecce filius meus qui egressus est de utero meo, quærit animam meam, quanto magis nunc filius Jemini? » (*Ibid.*) Quid miramini, ait, si filius Gera contumeliis afficere me præsumit, cum meus adversus patrem filius arma sumit, cum ille in me furore et odio gratis sævit, quem etiam inter feras naturalis quædam affectio mitem reddere consuevit? Nam, quæ fera, quamvis humana et discretam non habens rationem, infert parentibus morsus, vel aculei lesionem; et non magis naturæ quodam affectu mansuescit, et seposita feritate, carnis suæ originem recognoscit? Ille autem quem David genuit, quem in virum perfectum paterna sollicitudine promovit, nativitatis immemor, oblitus genituræ, duritia quadam lapidea in se opprimit vim naturæ. Quid enim durius, quid naturæ potest magis contrarium inveniri, quam quod erga parentem nullo videtur affectu filius emolli; sed cæcatus malitia illius regni solum sic ambire, ut sanguinem in illius interitum fauces gaudeat aperire? Magna crudelitas! Patrem filius

odit, persequitur et infestat, miraque impudentia suum cunctis odium manifestat, dum Achitophel consulente in solario tendi jubet cortinas, et coram universo Israel non abhorret ad illius ingredi concubinas. Quod forte, vel ei simile recolens, et abhorrens Michæas propheta: « Filius, ait, contumeliam facit patri, et inimici hominis, domestici ejus (*Mich. vii*). » Nam cum per Moysen dixerit Deus: « Turpitudinem patris tui, et turpitudinem matris tuæ non discooperies; mater tua est, non revelabis turpitudinem ejus; turpitudinem uxoris patris tui non discooperies; turpitudinem enim patris tui est (*Levit. xviii*). » Cum hæc, inquam, ad deferendam parentibus reverentiam dixisse prædicetur, non parvam contumeliam inferre patri filius perhibetur, qui protervus et impudens torum illius præsumit attingere, et tactu illicito non solum scriptam sed etiam naturalem legem infringere. Quoddam quippe velut secretum parentalis reverentia vult habere, a quo tam natura quam Scriptura videtur filios coercere, ne quis videlicet vel ad contaminandum torum patris lubrico devolvatur, vel ad cognoscendam matrem fontemque suæ originis revolvatur.

CAPUT LXIV.

Cujus decretum legis noverunt etiam barbara nationes, quæ cum libere vagarentur et per innumeras ignominia passionibus, hoc tamen loro sese arctius alligarunt, et transgressores ejus, detestandos et abominabiles judicarunt. Unde illum facinorosum **617** historia gentium detestantur, earumque lectores execrandum ejus facinus attestantur, qui eidem matri de qua pridem carnaliter erat natus, postmodum ignoranter nefando est matrimonio copulatus. De qua cum miseris miser ipse post invicem sibi pueros genuisset, et diu ignoratum miserabile tandem facinus comperisset, sic doluit, sic exhorruit naturæ se ordinem confudisse, ut in ipso matris, vel uxoris gremio dicatur manu propria sibi oculos effodisse. Quæ omnia cum revolveret plenus iracundiæ vel furoris, et quamvis pœnitens, non tamen arripiens vitæ semitam melioris, sicut Judas Iscariot commisisi pœnitens ad laqueum divertit, sic iste ad Ctesiphonem furiarum præcipuam se convertit, obsecrans et obtestans ne in ipso tantam ejus malitiam terminaret, sed transfundens in filios **D** paternis eos præjudiciis obligaret.

*Annie (inquit) Ctesiphone, perversaque vota secunda,
Si bene quod merui, si me de matre cadentem
Fovisti gremio; si lamentabile (inquit) matris
Connubium gavisus inl, noctemque nefandam
Sæpe tuli, natosque tibi (sciz ipsa) paravi.
Huc ades (inquit) et totos in pœnam ordire nepotes.
I media in fratres, generis consortia ferro
Dissiliant..., nec tarda sequetur*

*Mens juvenum, modo digna veni, mea pignora nosces.
Mira imo dira furentis deprecatione Vult pater, ut
mala perpetrata nullo expiationis lavaero deleantur,
sed ejus filii velut quodam originali vinculo teneantur,
et corruptæ radice vitia in ramos et folia dif-*

A fundantur, et meriti paterni sceleris miserabiles filii confundantur

Videtur et Judæos malitia similis tenuisse, qui ad Christum occidendum non tam manu quam lingua leguntur instituisse, nec solum ab incepto nulli ducti pœnitentia destituisse, sed ordientes sibi telam suis eam filiis texuisse. « Sanguis ejus, inquit, super nos et super filios nostros (*Matth. xxvii*). » Sicut boni parentes affectu prono assignant filiis jus paternum, optantes summopere ut eis illud quasi maneat in æternum, sic mali et malitiosi quique suam malitiam nolunt citius terminari, sed eam in filios et filiorum filios possessione hæreditaria derivari. Ideo Oedipodes quem onus grave sceleris opprimit et contristat, malum malo cumulans, Ctesiphonem precatur, ut assistat, ut quod procul dubio suum est etiam non rogata, rogata faciat, imo perficiat accurate. Cujus preces nefarias infernalis illa furia non abiecit, sed juxta votum ejus ira et odio juvenes sic infecit, non solum Thebas, sed et totam bello Græciam conturbarent, et tandem mutuo gladio vitæ spiritum exhalarent. Quos ut pater adhuc vivens novit mutuis vulneribus cecidisse, et quod furens et turbatus male postulaverat accidisse, dolore exanimis, confectus senio, orbatus oculis membra tremula baculo vix sustentans, filia præcedente ad illorum se funera duci fecit, et super inventa corpora lagens, et deosculans se projecit.

« Heu, inquit, heu cujus potestas naminis, quæ fortuna mihi a principio tam graviter facta est importuna, ut tota vitæ meæ series execrabilis habeatur, et a malo inchoans deteriore termino concludatur? Ergo partu misero de materni uteri tenebris absolutus, et in eandem matrem carnali conjugio revolutus, omnium fere scelerum infaustam seriem prosecutus, sum profecto deorum cœlestium iram implacabilem assecutus. Et quia in eorum oculis supra mensuram et numerum fui reus, infausto conjugio non Juno pronuba, lætus adfuit Hymenæus, torum nostrum fugit et exhorruit lex divina, vobisque nascentibus Erynnis assistit, non Lucina. Cum autem mihi misero tandem innotuit ordo rerum, odiosa mihi facta est lux dierum, et ut pœnas de me sumerem, propriis incumbens manibus ultro-neus me cecavi, et reclusus in cavea, totius vitæ hujus gaudia relegavi. Ad cumulum vero mali, quia orbam patris caritatem despexistis, et infirmam senectutem affectu benevolo non rexistis, vobis, quos qualicumque toro genueram, turbatus amentia, maledixi, et imprecans vobis paterna scelera, hæreditati miseræ vos addixi. Quis deorum, imo quæ infernalis furia me execrabilem sic audivit, nimisque propitia preces nefarias exaudivit, ut juxta votum nequam mea tandem pignora sic jacerent, occisique ab invicem complexu mutuo se tenerent? Cujus pectus, vel saxum, hujus fortunæ malleo non mollescat, cujus ira vel odium sic spirante Borea non frigescat, cujus crudelem animum affectus pietatis non tandem concutiat, cum talem vitam **La-**

chesis, talem vobis Atropos mortem incutiat? Quem prius, quem posterius ulnis tremulis amplexabor, quem vestrum ego miserrimus affectuosius osculabor? quos, etsi teneo, non tamen conceditur et videre, quos cum non videam, datum est, quod est gravius! sic tenere? Quis mihi det, ait, pro vobis oculos iterum possim effodere, imo, ut cito moriar senile pectus ferro transfodere, cujus presentem vitam digne satis abhorrent superi, forte et manes meos abhorrebunt etiam inferi? Quo igitur ibo, quo fugiam, ubi non premat sarcina me malorum, faciem cordis mei non operiat confusio actuum iniquorum, ubi non me torqueat importuna mentio filiorum, infaustus orientium partus, gravis perditio mortuorum? Heu! quam infesta fuit cœlo, terræ, forte et inferis genitura, cui nulla præcedens, nulla denique similis postfutura, quæ horrore scelerum transgressa est reges omnium, sive jura, **618** habeas nequam initium sine perditio desitura. » Cum hæc, vel his similia senex querulus protulisset, et ad complendam malorum ultionem sibi mortem inferre voluisset, filia, quæ dux viæ fuerat, præcipitem illius manum cohibuit, et ne propositum compleretur, ejus ense sublato, prohibuit. Cujusmodi virum si schola gentilium execratur, imo si a se ipso morte quam vita dignior iudicatur, qui, quamvis nescius appetivit quod pater illi fecerat inconcessum, quod natura secretior vult esse filiis inaccessum, quomodo in populo Dei, eruditus lege fuerat, et Scriptura, execrabilis est habendus quem non lex reprimit, non natura? Quomodo Absalon dignus venia prædicatur qui deoperire patris turpitudinem non veretur; qui non solum non formidat, ut patrem filius non molestet, sed etiam hoc intendit, ut prudenti eum consilio dehonestet?

Quod si quis dixerit, quia is de quo hujus sum gratia prælocutus, multo dignius est iram gravem et iudicium assecutus, qui non solum toro patris contumeliam intulisse, sed eidem quoque Patri vitam dicitur abstulisse, neque in hoc videtur minus debere Absalon reprehendi, cum in ipso quoque possit parricidium deprehendi. Ille quidem OEdipodes dum patrem quæreret, patrem incognitum dicitur occidisse, facti vero postmodum conscius non mediocriter doluisse, et quia sive mortem sive contumeliam patris noverat sibi naturæ legibus interdictam, doloris impatiens præparavit tam manus quam oculos ad vindictam. Manus quidem ultoriæ cæcitatem oculis intulerunt, oculi vero illatam cæcitatæ violentiam pertulerunt, ut quia in patrem fallente oculo peccaverat, opere non affectu, justo satis ordine prius ultro pœnas sumeret de aspectu. Ad extremum cum hujusmodi vindicta sibi non sufficere videretur, et dolore prævalido gravis ejus conscientia premeretur, ad inferendam sibi mortem perduxisset cum dira Ctesiphone, si non præsens, ut dictum est, virgo ensem tulisset Antigone. Absalon vero, et præsumpsit prudens attingere torum patris, et eundem patrem occideret perversæ gladio

voluntatis, et quamvis optato non gauderet conscientia de effectu, parricidalis tamen malitia sine pœnitentia permansit in affectu. Quis igitur vobis videtur amplius deliquisse, quis parricidium impudentius appetisse? utrum ille qui lege scripta carens in patrem nescius dicitur incidisse, et hujus facti conscius pœnitens graviter doluisse, an ille potius qui doctus in Scripturis patrem malevolus invasisset, et de hujus pestis involuero nulla pœnitentia legitur evasisse? Magna diversitas! magna perversitas! Odit filius, et pertinaciter odit patrem tenere diligentem, fugat benevolam et persequitur fugientem, armat omnes, parat bellum, et ad illud collectum exercitum exhortatur, et de ruina patris spe vanissima jam latatur. Qui si prius in cervicem Amnon fratris sui gladium improvisum exemit, si præventum fraude, cum cæteris in convivio parceret fratribus, interemit, nonnulla ex causatione potuit forsitan obumbrari, quia scilicet stuprum sororis illicitum dignum fuerat vindicari. Unde cum omnes regis filios occidisse Absalon crederetur, et audita fama hujusmodi rex dolore inconsolabili tristaretur, Jonadab filius Semmaa stupri degeneris, et veteris memoriæ, aggressus est dolorem regium veritatis indicio delinire. « Ne æstimet, inquit, dominus meus rex, quod omnes filii regis occisi sunt, Amnon solus mortuus est, quoniam in odio Absalon positus erat, ex die qua oppressit Thamar sororem ejus (*II Reg. xiiii*). » Ne æstimet rex, quod in omnes ejus filios manum Absalon miserit, quod in fratres immeritos tam nefandum scelus admisit, sed pro constanti habeat, quia cæteris viventibus ille magis solus occubuit, qui cum sorore Absalon illicita oppresse concubuit. Iste nunc majoræ dementia adversus patrem bellum parat, suosque undique colligit adjuutores, eosque tam monitis quam muneribus ad propositum reddit facinus promptiores; intendens ut quem dolos, et insidias videt fugæ præsidio prudenter evadere, indagine conclusum bellica violenter possit opprimere. Pater vero affectu benevolo odientem filium amplexatur, timet illi, et mira ejus sollicitudine cruciatur, et ne forte ruinam illius videat, ad prælium non procedit, sed pro eo mandat, et diligentius intercedit. « Servate, ait, puerum Absalon (*II Reg. xviii*). » Eum, ait, qui a virili ratione et consilio destitutus, puerili et fatuo sensu nequiter est indutus, qui adversus patrem benevolentiam iram concitat multitudinis imperitiæ; eum, inquit, vos qui melius sapitis, custodite. Quamvis enim ille bono meo malum retribuatur, nolo tamen, ut quod suum est, vester ei ensis restituatur, quia quem ad odium puerilis et fatua impellit hebetudo, in quiete et pace spiritus prudens mea diligit fortitudo. Hoc est forte, quod in eorum interpretationibus nominum figuratim designatur, quorum David, manu fortis, pax vero patris, Absalon prædicatur, ut ei misericordiæ, qua bonus pater nequam filio miseretur, ipsa quodammodo nominum interpretatio famuletur. Abba quidem pater, salem

vero *pax*, unde Absalon dicitur *patriis pax*, quod una e medio sublata syllaba syncopatur, et jam non Absalon, sed per syncopam Absalon nominatur. Absalon itaque *patriis pax* interpretatur, non quod erga patrem, sed **619** quod pater erga filium pacem habnerit, dum subnixum manu forti puerilis hujus fatuitas ad odium non inflexit, sed miserans, et amplectens phreneticum, solam illius phrenesim non dilexit. « Servate, ait, puerum Absalon; » et infra: « Quis mihi det, inquit, ut ego moriar pro te, Absalon, fili mi, fili mi, Absalon? » (*Ibid.*)

Et quid mirum si erga filium David patiens et benevolus invenitur, cujus ipse quoque Saul, fortem benevolentiam experitur, cum scilicet, David illi nisi bona magna et plurima non conferret, et ille conferenti nisi mala multa et gravia non referret? de quo Jonathas: « Ne pecces, inquit, rex in servum tuum David, quia non peccavit tibi, et opera ejus bona sunt tibi valde (*I Reg. xix*). » Et Achimelec: « Quis, ait, in omnibus servis tuis sicut David fidelis, et gener regis, pergens ad imperium tuum, et gloriosus in domo tua? » (*I Reg. xxii*.) Cum autem in domo regis, David fidelis et bonus permaneat, et ei coram rege, tam Jonathas quam Achimelec testimonium dignum perhibeat, eum tamen hujus fidei merito non satis digne Saul amplectitur, sed e contra odit benevolam, et quasi hostem, amicum persequitur. « Querebat, inquit, eum Saul cunctis diebus, et non tradidit eum Deus in manus ejus (*I Reg. xxiii*); » et infra: « Assumens, inquit, Saul tria millia virorum electorum ex omni Israel, perrexit ad investigandum David. Ubi cum David in spelunca cum suis comilibus latitaret, et Saul in eandem ad purgandum ventrem nullo comite declinaret, potuit David suggerentibus sociis vicem reddere persequenti, sed præcisa solum ora eliamidis, maluit parcere non merenti. Propitius, ait, sit mihi Dominus ne faciam hanc rem domino meo christo Domini, ut mittam manum meam in eum (*I Reg. xxiv*). » In quo facto honesta quædam ejus superbia designatur, quæ nisi honeste hostem vincere dedignatur, eamque fugiendam esse victoriam liquido manifestat, quæ victorem nota degeneri dehonestat.

Est quippe et humilitas quam divina digne Scriptura reprehendit, cum scilicet ubi vel quomodo corruat anima, non attendit, cum tanto exuritur æstu seductoriæ voluptatis, ut nullum fere habeat respectum vel diligentiam honestatis. Unde hujusmodi animæ per Isaiam dicitur: « Suscepisti adulterum, dilatasti cubile tuum et humiliata es usque ad inferos (*Isa. lvi*). » Anima quam sibi verbum Domini copulaverat collatæ gratia sanctitatis, si forte avertatur a secundæ matrimonii castitatis, si dilatet cubile suum ut subintroductum adulterum liberius amplectatur, si effusa mentis latitudine corruptoris dæmonis immunditia polluat, profecto suæ negligentie merito collapsa deinter superos, voluntate propria humiliatur usque ad inferos. Quamdiu enim

A Deo coheserat, inter angelos versabatur, et sublimi solio incomparabilis gloriæ fruebatur, cum vero ad suscipiendum adulterum interioris conscientie cubiculum dilatavit, profecto ad nimis humilia dignitatis suæ fastigium inclinavit. Magna quidem erat illa integritatis pristinae celsitudo, e contra humilia et abjecta libidinosæ voraginis turpitudine; in illa cœlum merebatur ejus species luculenta, nunc projectam et humilem tenet terrenorum facies luculenta. De qua Dominus per Amos: « Virgo, inquit, Israel projecta est in terram (*Amos v*). » Et per Ezechielem ad Jerusalem: « Projecta es, inquit, super faciem terræ in abjectionem animæ tuæ (*Ezech. xvi*). » Cum homo, cui Deus sublime os dederat, ad cœlorum tamen alta non suspicit, sed deflexo ad ima intuitu super faciem terræ se projicit, anima ejus terrenorum contagio jam infecta in conspectu supremi iudicis vilis efficitur et abjecta. Abjecta vero dum non obtinet pristinam dignitatem, transeundi per eam dat immundis spiritibus facultatem, qui ad nihil aliud videntur solliciti vigilare, quam ut ad transeundum possint illam miseram incurvare. De quibus Isaias: « Qui dicunt, ait, animæ nostræ: Incurvare ut transeamus (*Isa. li*). » Cum enim anima ad amorem voluptatum carnalium incurvescit, ad transeundum per eam immundorum malitia spirituum invalescit; et cum idem transitus iteratione noxia frequentatur, illa jacens et humilis in suo sanguine conculcatur, cui per Ezechielem: « Vidi te, ait, conculcatam in sanguine tuo (*Ezech. xvi*). » Et Michæas: « Nunc erit in conculcationem ut lutum platearum (*Mich. vii*). » Et David: « Si reddidi, ait, retribuendis mihi mala, persequatur inimicus animam meam et comprehendat et conculcet in terra vitam meam (*Psal. vii*). » Quo autem amplius anima conculcatur, eo procul dubio plus ægrescit et ægritudine prævalente muliebriter emollescit: et non solum enervi sua mollitie jam sordescit, sed usu longiore in suis quoque sordibus computrescit. De qua Michæas: « Propter immunditiam, inquit, ejus, corrumpetur putredine pessima (*Mich. ii*). » Et Joel: « Computruerunt, inquit, jumenta in stercore suo (*Joel. i*). » Et quidam pœnitens: « Computruerunt, inquit, et corruptæ sunt cicatrices meæ (*Psal. lxxiii*). » Aliquando quippe divina miseratio languorem visitat sic jacentis, et manu medica tergit scabiem putrescentis, defectu laboranti infusa gratia dat virtutem, et incurvam illam de Evangelio miserans erigit ad salutem: « Suscitans, inquit, de terra inopem, et de stercore erigens pauperem (*Psal. cxii*). » Et in Evangelio: « Mulier, inquit, dimissa es ab infirmitate tua, et confestim erecta es, et glorificabat Deum (*Luc. xii*). » Quam cum erexerit, confert ei novæ munera sanctitatis, et donis dona cumulans, velut in sublimi ponit eam solio dignitatis, ut abhorrens infima **620** dedignetur ad ea turpiter incurvari, superioribus inhians, in illis diligit immorari, abjectis et vilibus ultra non sustineat onustari, eminentioribus et præclaris ardentem ambiat honestari.

CAPUT LXV.

Quæ cum non solum religionis intuitu vitiorum contempta lenocinia præterire, sed etiam honestatis gratia invenitur quævis dedecora fastidire, quid nisi videtur nobili quadam, et libera mentis excellentia superbire, dum videlicet respuit indignis animam delinire? Tenet quippe eam religionis primæ et præcipuæ tanta cura, ut quæ vitæ, vel famæ cognoverit certius nocitura abhorreat et fugiat, velut onus duræ et gravissimæ paupertatis, ditari solum cupiens superbis opibus honestissimæ sanctitatis. Quod ei pulchre per Isaiam promittitur: « Ponam te, inquit, in superbiam sæculorum in generationem et generationem (Isa. lx). » Animam quam Deus ordinat ad transferendum eam in consortium angelorum, recte ponere dicitur in superbiam sæculorum; dum scilicet eam, et in præsesti donat magnis et præcipuis opibus meritorum, et in futuro multo majoribus et potioribus præmiorum. Et ne forte infirmitatis suæ conscia justo amplius expavescat, et a sperando et amando promissam altitudinem elanguescat, vult eam Deus exemplo et doctrina præcedentium confortari, ut horum adjumento possit ad quævis ardua roborari. « Et suges, inquit, lac gentium, et mamilla regum lactaberis (ibid.). » Illi, ait, qui de tenebris gentium ad lucem Israeliticam sunt conversi; qui reflecta mundi latitudine arctioris vite semitam sunt aggressi; qui prius eruditi, et exercitati sunt in gymnasio disciplinæ, infundent tibi diligenti studio lac doctrinæ. « Et mamilla, inquit, regum lactaberis. » Quare huic promittitur mamilla regum potius quam servorum, nisi quia qui premuntur servitute degeneri vitiorum, nondum idonei, nondum sunt utiles ad docendum, sed eis est infirmitatis suæ merito silentium imponendum? Tacitis ergo servis, illi ad docendi officium admittuntur, qui recto itinere ad obtinendam justitiam diriguntur, qui ad regendum mores suos viriliter expediti, et ad docendum alios inveniuntur laudabiliter eruditi. Quos admonens Psalmus: « Reges, inquit, intelligite, erudimini qui judicatis terram (Psal. ii). » Et alius Sapiens: « Diligite, ait, justitiam qui judicatis terram (Sap. i). » Qui ergo eruditione congrua salagunt insigniri, et obtinendæ sapientiæ diligentiam impertiri, recte, ut dictum est, ad docendi officium admittuntur, et erudiendæ animæ doctores a Domino promittuntur. Felix anima quæ indigno servorum thero non lactatur, quæ iniquis doctorum moribus non vexatur, quam majorum vel perversa prædicatio in errorem devium non inducit, vel prava conversatio ad iram et scandalum non adducit. Felix anima cui tanta gratia promulgatur, ut non nisi regum cura, et sollicitudine nutriatur, quæ adulta et suffulta regis opibus talium superbiorum, eosdem plenius imitando ipsa quoque in superbiam ponitur sæculorum! In hanc superbiam nunquid vobis illa posita non videtur, quæ attendens quanto virtutum culmine sublimetur, intra silentii latebras avara ingratitude non tenetur, sed erumpit in gladium, ut per Salo-

A monem plausibiliter gloriatur? « Mecum sunt, ait, divitiæ, et gloria, opes superbiæ, et justitia (Prov. iii). » In hoc autem quod divitiæ, et gloria, vel opum superbia nominatur, inesse illi procul dubio quidquam reprehensibile non notatur, quia, etsi cum divitiis gloriam, cum opibus illa superbiam introvertit, comes tamen justitia vitium pariter non admittit. Recte ergo hujusmodi tam gloria quam superbia commendabilis judicatur, quas justitia (quæ nescit vitium) comitatur, quæ illarum fructus meliores efficit auro, vel lapide, vel argento; sicut plane innuitur sequenti ejusdem sapientiæ documento. « Melior est, inquit, fructus meus auro, et lapide pretioso, et geminina mea argento electo (Prov. viii). » Quo autem merito idem fructus, et geminina commendantur, nec eis recte quæque visibiliter commendabilia comparentur, sequenti versiculo evidentius demonstratur, ne quæ super hoc legenti dubitatio relinquatur. « In viis, inquit, justitiæ ambulo, in medio sentiarum iusticiæ (ibid.). » Sapientia videtur ambulare, cum quidquid agit; invenitur districtius judicare, cum angustas ejus sentias subtilis dirigit rectitudo, perditque ad opatum eandem rectitudinem fortitudo. Et ne forte sibi soli videatur in his omnibus laborare, et non curans aliorum prædictas opes avaro sibi studio congregare, consequenter nobis ostendere voluit quid intendat, dum tantis opibus, tanto præconio se commendat, « ut ditem, inquit, diligentes me, et thesauros eorum repleam (ibid.). » Ad hoc, inquit, superbas opes meas volui commendare, ad hoc meam justitiam, meam vobis iudicium prædicare, ut me vos auditores horum merito diligatis, diligentes eadem opum magnificentia ditescatis, et thesauri vestri mea munificentia repleantur, qui repleti fures non timeant, ærugine vel linea non lædantur. Vult ergo Sapientia ut qui sunt ad superbiam ejus altitudinem perventuri, et discreti iudicio et justitia sint maturi, quia et non nisi iudicio præcedente ad justitiam pervenitur, et non nisi justitia altitudinis ejus aditus **621** aperitur. Quod per alium sapientem insinuans dicit: « Sine iudicio nihil facias grave (Eccli. xxxiii). » Quod ait grave non importabile sive durum, sed justum quid intelligi voluit et maturum, in quo necesse est unumquemque viriliter exerceri, si inter eos, qui dignas Deo laudes deferunt, vult haberi. Unde et David: « In populo, ait, gravi laudabo te (Psal. xxxiv). » Gravis quippe est qui vento inconstantiae tanquam folium non raptatur, non morum levitate a justo proposito separatur, sed cum id quod justum est, juste quærat et in eo fixus et immobilis perseverat. Ad hanc autem gravitatem quæ intelligitur non odibilis sed matura, quia viliis potestatem, locum inconstantie non datura, nulla virium quantitate, nullo studio pervenitur, si, quidquid agendum est, non iudicio prævenitur. Quod innuens Paulus ad Timotheum: « Sive præiudicio, ait, nihil faciens (I Tim. v). » Quidquid enim vir discretus agendum sibi esse determinat,

subtili prius iudicio prudenter examinat, ut cum discreta examinantis iudicii præcesserit altitudo, sit inatura et secura sequentis operis latitudo. Ideo recte Sapientia et iustitiæ vias et iudicii semitas nominavit, in quo procul dubio quod suum est amborum discrete designavit, quia et in iudicio habenda est angusta quædam et rara subtilitas, et tunc in opere consequenti invenitur lata securitas. Cum ergo dixisset: « In viis iustitiæ ambulo, » signanter adiecit: « In medio semitarum iudicii (Prov. viii), » ut qui sperat ad securam operum latitudinem se venturum, sciat se per medias semitas examinantis iudicii transiturum. Propter quod Psalmus: « Diriget, inquit, mansuetos in iudicio, docebit mites vias suas (Psal. xxxiv), » datus plane intelligi quia Deus in latitudinem perfectam suorum operum non adducit, nisi quos prius in angustam iudicii rectitudinem introducit, et quos introducens docet, nimirum efficit mansuetos, nec nisi eos qui mansueti fuerint, ad hoc reddere vult discretos. Recte ergo Sapientia superbas opes et suam gloriam prædicavit, recte iudicii semitas et vias iustitiæ commendavit, ut diligentes se, invitaret et ditaret gratia meritorum, et bene meritos, ut prædictum est, in superbiam poneret sæculorum.

CAPUT LXVI.

Illis opibus dives esse David profugus videbatur, huiusmodi superbiæ præcipienti solio tenebatur, cum oblato sibi loco et tempore quo de hoste posset facile vindicari, honesto fastidio ad tangendum eum respuit incurvari.

Attendit enim, ut æstimo, se gerere typum animæ justioris, quæ iustitiæ merito sedem obtinet solii dignioris, cui, etsi multi suggerunt ut declinet ad vitæ contemptibilia turpioris, indignum tamen ducit cervicem flectere propositi fortioris. Denique David *manu fortis* interpretatur. Qui autem suggerunt ut in Saulem manum mittat, ut persecutorem suum quasi abire liberum non permittat, quoslibet iniquos vel malignos spiritus præfigurant, qui iusti animam comitantes, ei frequentius insusurrant ut a semita sanctitatis opportuno quasi tempore jam declinet, et soluto loro iustitiæ, ad immunda mundi opera se inclinet. Saul quidem *petitus* interpretatur, mundi figuram tenens quem sibi eligunt religionis debitæ contemptores, summo sibi studio voluptatum magis quam Dei appetunt amatores. Reprobato Saule: « Da nobis, inquit, regem ut iudicet nos (I Reg. vii). » Et in Evangelio abicientes Christum: « Non habemus, inquit, regem nisi Cæsarem (Joan. xix). » Et iterum: « Non hunc, sed Barrabam (ibid.). » Mundus ergo iste vehementer a plurimis expetitus (est enim iuxta Salomonem, stultorum numerus infinitus) mundus, inquam, iste sepulcri more plenus ossibus mortuorum, eadem morticina non obducit, sed producit patenti gutture ad notitiam cæterorum. « Sepulcrum, inquit, patens est guttur eorum (Psal. v. xii). » Qui autem operibus nequam velut mortuorum ossibus inquinatur, et eorum odore misero

accedentes iudicare gratulatur, profecto non proprio sed mundus per antiphrasim appellatur, id est vel ab immunditia qua sordet, vel magis a munditia qua privatur. Quem nomine sole mundum, re autem vera immundum qui tetigerit, non jam mundus sed attractu immunditiæ fit immundus. Super quo Moyses: « Qui tangit, inquit, quodlibet immundum cuius tactus est sordidus, immundus erit (Lev. xxii). » Et longe supra: « Qui tetigerit, inquit, immunditiam hominis sive omnis rei quæ polluere potest, interibit de populis suis (Lev. vii). » Ideo infra per eundem Moysen Dominus: « Docēbitis, ait, filios Israel ut caveant immunditiam et non moriantur in sordibus suis (Lev. xxv). » Cum ergo Saul declinans a via, vel devius a semita rectiore, sordes cogitatum in lucem operum profert misero cum odore, recte in illum David manum mittere dedignatur, ne et ipse declinans tactu degeneri polluat. Quamvis enim peccandi facultas in presentiarum libera tribuatur, et quasi opportunum tempus vel spatium offeratur, non tamen debet iustus suggerentium monitis assentire, non suggesta iniquitas ad effectum operis pervenire. « Dixerunt, inquit, servi David ad eum: Ecce dies de qua locutus est Dominus: Ego tradam tibi inimicum tuum ut facias ei sicut placuerit in oculis tuis. Dixitque David ad viros suos: Nisi Dominus percusserit eum, aut dies ejus venerit ut moriatur, aut descendens in prælio perierit, propitius 622 sit mihi Deus, ne mittam manum meam in christum Domini (I Reg. xxiv). » Etsi, ait, peccaturo difficultas mihi pessulum non objectat, et quidquid velim agere divina æquitas cum patientia me expectat, mihi tamen, quidquid vobis videtur licitum, non libebit, nec huius mundi sordibus manus mea mundior adhærebit. Christus Domini, mundus iste figurate non immerito nominatur, quia ipse a Deo vel ad malorum exitium, vel ad bonorum exercitium ordinatur, quia Deus faciens pacem et creans malum, formans lucem et creans tenebras, Isaie vaticinio prædicatur, dum bona et prospera, mala et aspera vel facere vel disponere non negatur.

CAPUT LXVII.

Paulo infra cum idem Saul castra in colle Achilæ metaretur, et in suo illic tentorio cum suis principibus somno profundissimo premeretur, David superveniens explere in illum suam potuit voluntatem, sed eodem spiritu fastuque simili oblatam respuit facultatem. Dicente enim Abisai: « Conclusit Deus hodie inimicum tuum in manus tuas, nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel, et secundo opus non erit; respondit David: Non interficias eum. Quis enim extendet manum suam in christum Domini et innocens erit? » (I Reg. xxvi.) Dormit Saul, cum iste mundus et amator mundi quilibet vitii prementibus elanguescit; et in languore sordido, securitate misera conquiescit, cum ad veram lucem iustitiæ oculos mentis claudit, et in morem surdæ aspidis vocem sapienter iucantantium non exaudit.

De quibus Isaias : « Dormientes, inquit, et amantes somnia (Isa. lvi); » et Osee : « Tota, inquit, nocte dormivit (Osee vii). » Cui si quis velit quasi vicem reddere persequenti, si quis manum in eum miserit, ut favorem vel assensum præbeat delinquenti, quid, nisi eum interficere et viam videtur intercludere veritatis, dum impellit præcipitem et impulsam præcipitat consecratu et consortio pravitatis. Unde Isaias : « Popule meus, ait, qui beatum te dicunt, ipse te decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant (Isa. iii). » Et Salomon : « Si te, inquit, lactaverint peccatores, ne acquiescas eis, pedes enim eorum currunt ad malum et festinant ut effundant sanguinem (Prov. x). » Non vult ergo David in modum peccatoris sanguinem dormientis effundere, non suum in alterum, vel in se alterius peccatum refundere; sed permittens illum, quem et Deus vult vivere etiam eo tempore quo delinquit, ejusdem sen vitam sen mortem divino judicio derelinquit. « Nisi Dominus, inquit, percusserit eum, aut dies ejus venerit ut moriatur, propitius sit mihi Dominus, ne extendam manum meam in christum Domini (I Reg. xxvi). » Quamvis ei blandiatur quædam velut facies loci ac temporis opportuna, eumque ad peccandum perurgeat suggestio comitum importuna, ipse tamen fortior a recto tramite non declinat, cervicemque rigidam suggerentium monitis non inclinat. Dicunt quidem illi juxta Isaiam : « Incurvare ut transeamus (Isa. li), » ut cum tua videlicet flexa fuerit rectitudo, nobis transeuntibus concutatur illa tua nobilis sanctitudo, et quæ supino vultu superbarum videtur virtutum excellentia sublimari, abjecta humilitate in nostris non abhorreat sordibus volitari. Cæterum David, imo justus quilibet cui ad manum est honesta fortitudo, cui sordet turpis humilitas, et abjecta vilescit turpitudine, illud Joelis magnum quidem et necessarium eligit respondere, et quod respondet, affectu et operibus diligit obtinere : « Erit, inquit, Jerusalem sancta, et alieni non transibunt per eam (Joel. iii). » Jerusalem visio pacis interpretatur, animæ figuram tenens, quæ quoad veræ pacis intuitu Deo diligit deservire, et sursum cor habens ad Dominum, ejus mandatis et voluntatibus obedire, tanta eam invenitur fortitudo sanctitudinis obsepere, ut per eam alieni, id est nequam spiritus nequeant pertransire.

CAPUT LXVIII.

Ad quam et Naum propheta : « Non adjiciet, inquit, ultra ut transeat per te Belial (Naum. i). » Eum autem qui alienis, aut Belial per se transitum non vult dare, et a tactu Saulis decernit manus mundas et innoxias conservare, idem Saul malum bono retribuens, persequi non omittit, etsi aliquoties non benevolentia, sed astutia potius intermittit. Aliquando enim persecutor subdolos videtur propositi pœnitere, et ab incepto manum curat potius quam animum cohibere, ut cum is quem odit seductus pacis specie jam se putaverit non invisum, iste illi superveniens de repente efficacius obruat improvi-

sum. « Levavit, inquit, Saul vocem suam, et dixit ad David : Justior tu es quam ego, tu enim tribuisti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala, tu indicasti hodie quomodo tradiderit me Dominus in manu tua, et non occideris me (I Reg. xxiv). » Et infra : « Peccavi, ait, revertere, fili mi David, nequaquam enim ultra male tibi faciam (I Reg. xxvi). » Spondet Saul nihil David mali deinceps se facturum, ut timore seposito, securus ille maneat in futurum, sed in ejus promissis nullam David fiduciam vult habere, non se credit amari, etsi vultu placido videtur arrire. Novit quippe et experimento novit malevolentiam persequentis, novit infidos mores, et inconstantiam promittentis, quia et in mundo solis radii superfusa nebula frequentius obducuntur, **623** et sicut lux tenebras, sic ordine vicario lucem tenebræ prosequuntur. Habens ergo David suspectum Saulem, etiam cum nequam propositum intermittit, et serena exteriori facie, bona et prospera jam promittit, nequando forte corruat, ejus dolos, et tendiculas introgressus, prudenti consilio fugæ præsidium est aggressus. « Aliquando, ait, incidam in uno die in manus Saul. Nonne melius est, ut fugiam, et salver? Fugiam ergo manus ejus (I Reg. xxvii). » Bene prudens vir docto spiritu consilium evangelicum prævidebat, qui persecutorem suum recte sibi consulens fugere disponebat, sciens ei grave periculum imminere, qui vel malum tetigerit, vel ejus tactum non timuerit suslinere. « Cum vos, inquit, persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam (Matth. x). » Denique Jeremias propheta : « Fugite, inquit, de medio Babylonis, et salvet unusquisque animam suam (Jer. li). » Prudenter attendens quia cujusvis anima vix salvatur, si fraudes, et impetus mundi fugere dedignatur, in quo dum multa rabies, ordo nullus, omnia sunt confusa, quæ spes animæ, si ejus retibus, vel indagine sit conclusa? Fugit itaque David eum qui promissis fidem non tribuit, qui bene merito e regione malum retribuit, sicut ipse cum velut cognito reatu compungitur, urgente veritate evidenter fateri compellitur. « Tu, inquit, tribuisti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala (I Reg. xxiv). » Tanto Saul veneno, tanti ardore sceleris est infectus, tanta malitia ejus premitur et opprimitur intellectus, ut cum intelligat David bonum sibi et virilem exstitisse, et quamvis injuriis lacesitum in sua eum innocentia perstitisse, non tamen eum diligit, non diligens complectatur, sed promisso beneficio pronus ad odium reflectatur. Quæ urgente malitia non solum David servo suo collati merito beneficii non mitescit, sed etiam in Jonathan filium suum vehementer exardescit, eo quod ille et David justitiam commendabilem prædicaret, et patris malitiam reprehensibilem demonstraret. « Iratus, inquit, Saul adversus Jonathan dixit ei : Fili mulieris ultro virum rapientis, nunquid ignoro quia diligis filium Isai? (I Reg. xx). » Et paulo post : « Arripuit Saul lanceam, ut percuteret eum (ibid.). »

CAPUT LXIX.

Huic in Ecclesia possunt quidam similes inveniri, qui cum praelationis fastigio se viderint insigniri, tanto in minores et subditos livore debacchantur, ut non patres et rectores, sed hostes potius videantur. Obfili enim quomodo illorum debeant necessitatibus providere, quantam illorum paci et quieti diligentiam adhibere, quo affectu se illis mansuetos et amabiles exhibere, quo studio vivendi formam omnibus, et in omnibus se præbere, e converso vita graves, moribus importuni, amantes proprium, non curantes penitus de communi, attendentes et subesse cæteros, et eisdem cæteris se præesse, quidquid libet praelationis privilegio sibi licitum volunt esse. Sæpe igitur voluntati grato lenocinio servientes, et quod legis, quod ordinis est, ad suum libitum deflectentes, quoniam a subjectis pro assumpto magisterio sufferuntur, fractis velut repagulis in excessus liberos efferrantur. Cujusmodi propositum si qui subditorum senserint non placere, illumque pravis majorum operibus assensum facilem non præbere, et sicut non propter hominem vitia, sic et hominem gratum propter vitia non habere, sed zelo rectitudinis quidquid ab illa discrepat abhorrere, hujusmodi subditum statim protervum judicant et vecordem, quia vident scilicet suis cum pravis moribus non concordem. Videtur quidem illis contumacis duritiæ graviter arguendus, imo gravi tanquam hostis odio persequendus, qui manu favorabili gratum majoribus accubitus non emollit, qui eorum qualiacunque opera blandis laudibus non attollit. Arguendus, inquam, est qui contra praelati sui opera præsumpserit vel mutire, et in eum quidquid agat, reprehensionis quidpiam effutire; cum, ut aiunt, subjectum non deceat nisi aut praelato prona in omnibus benevolentia consentire, aut impresso labiis digito, caute et humiliter obmutire. Non igitur impune de praelati sui vita conqueritur, qui Dei quam hominis voluntati libenter obsequitur, non in laudem apud homines, non in prosperum ei cedit, qui favore, vel silentio ad consentiendum perversis moribus non accedit. Quo enim perversi quique praelationis gradu fuerint altiores, eo hujusmodi subjecto imminent graviores, imperantes ut Roboam durum imperium in præsentem, et indurato corde pollicentes idem fore durius in sequenti. De qualibus pulchre Michæas propheta. « Si quis, ait, non dederit in ore eorum quidpiam, sanctificant super eum prælium (Mich. III). » Quia eorum conscientia interuæ veritatis reflectione solida non pinguescit, ad appetendum foris vana eorum avidum os patescit, semper inhians et anhelans, ut sibi a subditis juxta libitum deferratur, et non odiosa veri asperitas, sed assentandi grata suavitas plenius offeratur. In quorum ore si quis munus non dederit concupitum, alienum a religione talem judicant appetitum, si legi quam regi magis elegerit obedire, cum legem, et regem videat paria non sentire, « sanctificant super eum prælium, » id est auctoritate qua sciunt, et recolunt

A se cæteris præeminere, minantur et affirmant graves illi molestias imminere. Non enim ferventem zelo justitiæ ulnis tenuioribus amplectuntur, sed quem fovere debuerant minis et contumeliis persequuntur; et si quos viderint eodem in illum odio non teneri, non differunt in eos ira graviter commoveri. « Nunquid, ait, omnibus vobis dabit filius Isai agros, et vineas, et universos vos faciet tribunos et centuriones, quoniam conjurastis omnes adversum me, et non est qui mihi renuntiet, non est qui vicem meam doleat ex vobis? » (I Reg. xxii.) Nunquid, ait, illi savendum est, qui parem mihi gradum vel ordinem non sortitur, qui longe inferior digna vobis munera non largitur, et non potius idem in illum debetis mecum odium exercere, ut mereamini mea majoris dona, et gratiam obtinere? Unde cum Zyphæi apud se latitare David in colle Achilæ Sauli nuntiarent, et se tradituros illum in manus ejusdem Saulis affirmarent, Saul gratum habens perversum obsequium et favorem, sicut superioribus exhibuit se molestum, sic istis adulantibus leniorem. « Benedicti, ait, vos a Domino quia doluistis vicem meam (I Reg. xxiii). » E regione comperto Doeck Idumæo referente quod Achimelech sacerdos pro David Dominum consulisset, et ei panes propositionis et Goliath Philisthæi gladium præbuisset, accersito eodem Achimelech, et omni domo patris sui, ait emissariis qui circumstabant eum: « Convertimini et interficite sacerdotes Domini, nam manus eorum cum David est (I Reg. xxii). » Videtis malum principem in servos Domini deservire, in quibus nullum aliud potest moris meritum invenire, nisi quod non fuerant perversis ejus voluntatibus obsecuti, neque David immeritum gravi secum odio persecuti. Tanto livoris toxico, tanta nequitia torquebatur, ut si quis subditorum vanitati veritatem præferre videbatur, si quis volebat ei favore assentatorio deservire, mereretur apud eum velut hostis in odium devenire.

Non solum igitur David inuocuo nocere desiderat, sed et cæteris, quos eidem David nolle nocere considerat, et mira perversitate illi efficitur inimicus, cum tamen ipse David eidem Sauli sit amicus. Et quoniam princeps malus amico non retribuit quod meretur, sed insuper illum opprimere, et mala bonis reddere non veretur, constat eum illud grave iudicium non timere, quod per prophetam Deus talibus asserit imminere. « Væ, inquit Jeremias, qui amicum suum opprimit frustra, et mercedem ejus non reddit ei (Jer. xxii). » Cum inimicum suum quisque diligere, et illius odio gratiam reddere jubetur, ut Patri suo, qui in cælis est, similis effici mereatur quantum væ meretur incurrere qui non solum non diligit inimicum, sed prævalente malitiâ, invehitur odiis gravibus in amicum? In quem nimirum nihil debuit perperam cogitare, non eam vel latenter malevolentiam jaculis agitare, cum etsi ab opere exteriori forte fuerit quispiam feriatius, divina tamen censura solos interiores arguat cogitatus.

Quod per Zachariam innuens: « Unusquisque, ait, malum contra amicum suum ne cogitetis (Zach. v.) » Quod si in amicum mala cogitatio consentanea non videtur, qua distictione operis consummatio prohibetur; cum scilicet, id quod seminario malitiæ intra conscientiam est conceptum, deliberatione et studio quis adducere molitur ad perfectum? Super quo Salomon: « Ne moliaris, inquit, amico tuo malum (Prov. in). »

His et hujuscemodi Scripturæ monitis præfati principes adversantur, qui habentes speciem pietatis, intra caulas ovium conversantur, sed eos rugitu leonino, vel lupina rabie persequuntur, qui tenaces justi, non majorum pravis moribus obsequuntur. His, inquam, mordent et lacerant, quibus attendunt dignitatis ordinem se præferri, et eisdem forte saactitatis merito plus deferri, et quia vident majus illis testimonium virtutis gratia perhiberi, timent eos ad honoris parem gradum vel ordinem promoveri. « Saul, inquam, percussit mille, et David decem millia. Iratus est autem Saul nimis, et displicuit in oculis ejus iste sermo. Quid ei superest, inquit, nisi solum regnum? Et non rectis oculis aspiciebat David a die illa et deinceps (I Reg. xviii). » Ecce fomes et seminariam livoris et odii, quod scilicet, militi quam principi, servo quam domino plus defertur, quod testimonio mulierum tympanistiarum regi militans antefertur, et qui debuerat merito fortitudinis fieri gratosus, converso, et perverso rerum ordine efficitur odiosus.

CAPUT LXX.

Et non solum in David Isai filio legimus figuratim hoc impleri, sed in Christo facto ex semine David scimus idem plenius exhiberi: qui quoniam ad agendum fortia viriliter manus explicuit, scribis et Pharisæis, et cæteris Judæorum principibus non parum displicuit. « Collegerunt, inquit, pontifices et Pharisæi concilium, et dicebant? Quid faciemus? quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Ab illo ergo die cogitaverunt interficere eum (Joan. xi). » Pontifices et Pharisæi, quorum erat Deo specialius deservire, et in mandatis ejus tam forma quam doctrina cæteros erudire, cum deberent affectu benevolenti signis Christi et meritis adgaudere, sensu miseri perditio magis eligunt invidere. Quorum quia perversitas hujus nec signa venerari, nec monita vult audire, et ille magistrorum aures non ad libitum **625** molli obsequio delinire, proficiente invidia, maluit in homicidii foveam se præmitti, quam illum docentem mira, et facientem miracula sic dimitti. « Si dimittimus, inquit, eum sic, omnes credent in eum (Joan. xi). » Et infra: « Videtis, aiunt, quia nihil proficimus. Ecce mundus totus post eum abijt (Joan. xii). » Quorum magisterio nonnulli de populo nequiter eruditi, et ad imitandum magistros affectu prono sceleris expediti, quem attendunt pontificibus et docendo dissimilia non placere, obruere volunt lapidibus, et hominum quam Dei gratiam obtinere. « Sustulerunt, inquit, lapides

A Judæi, ut lapidarent eum. Et ille: Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? » (Joan. x.) Quia dixi vobis declinanda esse deceptorix lenocinia vanitatis, et saniori concilio tenendam angustiorei semitam veritatis, quia doctrinam utilem vita et moribus roboravi, et ad faciendam fidem vestros et curavi languidos, et mortuos suscitavi; rogo vos propter quod eorum opus recipio hujus vestræ beneficium largitatis, ut sic promeritum, assensu tam unanimo lapidibus obruatis? Hocine præmio hujus apud vos gratia videor esse dignus, qui præ cæteris populis nationum vobis esse volui tam benignus, mihi que bona operanti sic esse respondendum censetis, ut remunerandi gratia tandem ad lapides festinetis? At illi B scientes mala bonis retribui non debere, et tamen nolentes animum sive manus a proposito cohibere, ejusdem propositi non malitiam sed calumniam satagunt remove, et Christi rectitudinem in partem alteram detorquere. « De bono, inquit, opere non lapidamus te, sed de blasphemia, et quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum (ibid.). » Malevoli quique dum quemlibet immeritum invidia et odio persequuntur, ad hoc student, ad hoc studiosius enituntur, ut vel imponant illi excogitata maculam falsitatis, vel depravent et arguant audite rectitudinem veritatis. Sic Judæorum pessimi cum in Christo quidquam reprehensibile non viderent, ejusque famæ, et nomini infecti veneno malitiæ putredinis inviderent, de bono (ut aiunt) opere non lapidant eum, ne ingrata gratis reddere convincantur, sed de blasphemia, ut id pro justitia facere videantur. Blasphemum autem, et nullo modo consentaneum putant esse, quod ille cum sit homo, Deum se, et Dei Filium dicit esse, cum id quod homo est, sciri possit passim ab omnibus et videri, quod autem Deus, non nisi fide possit quispiam intueri. Cujusmodi retributionem, quia mali malam benemerito reddiderunt, eique ad ultimum, clavos, crucem, mortem nefariam intulerunt, suos quoque sequaces idem Christus prædixit accepturos, ibique similia invidorum malitia perpessus. « Si me, inquit, persecuti sunt, et vos persequentur (Joan. xv). » Super quo nimirum doctor et ductor prudens D eapropter illos voluit præmonere, ut mala præcognita possint robustius sustinere, et invidorum odiis, cum sibi ea senserint tumultuosius imminere, discant non odio similique malitia, sed silentio et patientia respondere. Ipse quippe est bonus David, qui manu fortis, plenus spiritu, corde humilis, potens in sermone, præsentium eruditor, sollicitus futurorum, videbat non Saulem, non Doech, non accusantium malitiam Zypheorum, non scribas, non pontifices, non Pharisæos, non denique lapidantium odia defore Judæorum, qui ad hanc retributionem cæterarum novissimam, animum, linguam, manum avidius applicarent, et mala bonis, ingrata bene meritis reddere festinarent. Quibus, etsi non videtur huic tumultuosæ retributioni superducto silentio terminus

imponendus, nobis tamen de ea tandem sermo A
prolixior est claudendus, ut ad disserendum aliud
silentium nostra intentio transferatur, ne diuturni
duorum obstaculo in medium venire tertium diffe-
ratur.

De prudenti silentio a bonis.

CAPUT LXXI.

Est silentium et a bonis. Bona appellantur, quæ
vel utilia vel læta sunt, a quibus nonnulli aliquando
prudenti consilio conticescunt, nonnulli autem cul-
pabiliter, quidam vero pœnaliter obmutescunt. Etsi
enim pro magno quedam sui merito sunt habenda,
non sint tamen omnibus omni tempore proferenda,
eis videlicet qui bona, qui salubria non solum nulla
reverentia complectuntur, sed effecti nequiores gra-
vioribus odiis persequuntur. De quibus in Evange-
lio: « Nolite, inquit, sanctum dare canibus, neque
margaritas porcis (Matth. vii). » Sanctum est ver-
bum Dei quo velut similia filii nutriuntur, qui ad
obtinendam Patris hæreditatem divinitus eliguntur,
qui Deo placita, vel non placita discrete considerant,
et noxia respicientes melioribus gratanter obtem-
perant. Canes vero, id est vita et moribus impudici,
ingrati doctoribus, diligentium inimici, auditum sa-
lutis verbum corde humili non acceptant, sed ad-
versus illud ore rabido garrunt et disceptant. Quos
sive laveritis, sive pupugeritis, juxta illud vulgare
proverbum, non mutantur, sed esse quod fuerant
sensu devio gratulantur, et sicut parati sunt vicem
reddere ferienti, sic indiscreto iudicio morsum præ-
parant blandienti. Non est igitur consilii sumere
panem filiorum **626** et mittere huiusmodi canibus,
qui furiosi ab advenis domesticos non secernunt, qui
inter sanctum et profanum attentione sollicita non
discernunt, qui a sua malitia nullo doctrinæ bene-
ficio convertuntur, vel forte conversione proposita
nequiores ad vomitum revertuntur. « Neque marga-
ritas, inquit, porcis. » Porcus immundum est animal
gaudens luto, eos significans qui affectu et opere
dissoluto mores inconditos supernorum intuitu non
castigant, sed corde inclinato sola quæ terræ sunt
avidius investigant. Quibus si quis obtulerit verbi
Dei commendabile margaritum, huius gratia vel
amore priorem non temperant appetitum, sed idem
verbum luto vilius aestimare, et terrenis illud præsu-
munt effectibus conculcare.

Quod propter legio dæmonum: « Si eficias, inquit,
nos hinc, mitte nos in gregem porcorum (Matth.
viii). » Cum enim spiritus nequam in electis quibus-
que non permittetur demorari, cum ab ejus impe-
tio vult eos divina gratia liberari, ille in illis eligit
habitare, qui toti lutulentis voluptatibus immergun-
tur, qui malitia pertinaci tandem carnalium diluvio
submerguntur. Cum prudens vir tales in sua nequitia
viderit obstinatos, et ad vocem sapienter incanta-
tium obturatis auribus obduratos, a bonis sibi silen-
tium prudenter imponit, et doctrinæ margaritas
coram contemptoribus non apponit. Unde et Amos
propheta: « Ideo, inquit, prudens in tempore illo

tacebit, quoniam tempus malum est. (Amos v). »
Tempus malum est cum irrisores doctorum non
credunt auditui, cum auditum vitæ verbum habent
contemptui, cum quod ad docendum sermo copio-
sius invalescit, eo amplius auditoris nequam animus
oblitescit. Eo ergo tempore, quo scilicet auditor
invenitur sic irreverens, contumax, infrunitus, tacet
quisque divino spiritu prudenter eruditus; tacet
inquam aut verbo Dei deferens ne vilescat, aut forte
parcens proximo, ne qui est in sordibus, plus sor-
descat. Audit enim quod ei spiritus interior silentium
hoc indicit, et ne malis bona loqui debeat, interdicit,
cujus dicto vel iudicio audientis palato lingua
volubilis adhærescit, et a bonis, quæ mali non jam
audire merentur, obmutescit. Unde et ad Ezechie-
lem: « Linguam tuam, inquit, adhærere faciam
palato tuo et eris mutus, nec quasi vir objurgans,
quia domus exasperans est (Ezech. iii). » Videtis
quia Dei spiritus auditorum duritiam et culpam
considerat, quæ indurato corde quem placare debet
exasperat, et merito exasperantis prophetam facit
idem spiritus obmutire, ne præsumat vitæ verbum
obduratis et in pejus proficientibus effutire. Eodem
spiritu Jeremias interdicitur, ut non oret, ut pro
nequam populo, votis et precibus non laboret, ne,
et devota prophetæ oratio in vacuum effundatur, et
orator, cum repulsam passus fuerit, confundatur.
« Noli, ait orare pro populo hoc, nec assumes pro
eis laudem, et orationem, non obsistas mihi, quia
non exaudiam te (Jer. vii). » Quia, inquit, perversa
populi hujus cervix obduruit, et veniam obtinere
malitia tanta non meruit, vide ut pro eis quidquam
superfluo non præsumas, ut laudem, et orationem
pro reparandis perditis non assumes. Laudem assu-
mit orator, cum divinam volens misericordiam im-
petrare, antiqua ejus beneficia ad medium diligit
revocare, recolens quomodo illos, sive illos priores,
cum peccassent, noluit interire, sed eorum erratibus
misericorditer veniam impertire. Cujusmodi laus,
cum Deo velut in faciem replicatur, cum ei ad me-
moriã tanta ejus benignitas revocatur, recens ira
blandimento humili temperatur, et antiqua miseri-
cordia ad conferendum rursus beneficium provocatur.
Cum vero Dei laudibus quisque devotior sic insistit,
et donec exaudiatur, a proposito non desistit, nimi-
rum irato Deo precum viribus obviat et obsistit, dum
ille in eo quod minatus fuerat, non persistit. Quod
Moysi loquens insinuat: « Et, ait, cerno quod popu-
lus iste duræ cervicis sit, dimitte me, ut irascatur
furore meus contra eos, et deleam eos (Exod. xxxii). »
Quare dimitti se postulat, ut furor ejus liberius
irascatur, nisi quia ejusdem Moysi oratione valida
tenebatur, ne in peccantem populum ira ejus et
sententia desæviret, et ea sæviante peccator juxta
meritum interiret? « Moyses enim, inquit, orabat,
Dominum Deum suum dicens: Cur Domine, irasci-
tur furor tuus contra populum tuum? » (Ibid.) Quo
autem sine devotus ille Deum oraverit, et orando
quam fortiter furorem ejus tenuerit insinuat Scri-

ptura cum subjungit : « Placatusque est Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat adversus populum suum (Exod. xxxii). » Ab hujusmodi oratione, qua devotus quisque Deo nunquam obsistere perhibetur, et quem non vult irati iustitia iudicis exaudire, monet ne præsumat preces supervacuas effutire. Quamvis enim et bonus orator, et bona ejus oratio videatur, dum vel sibi, vel alteri bonum aliquod deprecatur, ab eodem tamen bono bonus debet obediens reticere, cum Deo summe bono ipsum veraciter novit silentium complacere. De quo longe infra repetens, ait : « Noli orare pro populo isto in bonum (Jer. xiv). » Quod autem non sit pro eo in bonum oratio proferenda, cui salus non est manifestante spiritu conferenda, Petrus intelligens pro Anania in bonum, et Saphyra, non oravit eum sicut non peccatum, sic nec peccati pœnam per spiritum ignoravit. Cui simile est quod Joannes, ait : « Est peccatum ad mortem 627 non pro illo dico ut roget quis (I Joan. v). »

CAPUT LXXII.

Hoc edoctus spiritu Paulus, qui orare pro quibusdam peccantibus invenitur, paulo supra altero peccante, cessare a precibus comperitur, sciens et illorum culpis dono gratiæ facilius indulgeri, et istius malitiam indulgentiæ remedio non deleri. Timotheo loquens : « Omnes, ait, me dereliquerunt, non illis imputetur (II Tim. iv). » Et supra : « Alexander, inquit, ærarius multa mala mihi ostendit, reddet illi Dominus secundum opera ejus (ibid.). » Quid sibi vult quod iste orat ne dereliquentibus eum tale meritum imputetur, pro Alexandro non orat, sed ei reddi asserit quod meretur, nisi quia preces suas pro illis docente spiritu scit admitti, suis autem precibus pertinacem illius malitiam non remitti?

Idem alias cum ad doctrinam salutarem Judæos videret obdurari, et salutis prodigos tam medicinam quam medicum exsecrari, proposito suo calcem prudenter imposuit, et ad docendum alios innovato consilio transire proposuit. « Judei, ait, repleti sunt zelo, et contradicebant his quæ a Paulo dicebantur, blasphemantes. Et Paulus ad eos : Vobis, inquit, oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, et indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes (Act. xiii). » Quia vidit Paulus, audito vitæ verbo Judæos non credere, sed in contemptum, et blasphemiam obstinatione mentis excedere, non odio, sed consilio eisdem blasphemantibus valefecit, et odore bono morientibus loqui diutius non adjecit : « Christi, ait, bonus odor sumus Deo, in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt, alius quidem odor mortis in mortem aliis autem odor vitæ, in vitam (II Cor. ii). » Sicut plerique bono verbi odore pasti proficiunt, eoque pastu, et profectu ad spiritalem vitam perveniunt, sic nonnulli, quorum interiora felle amaritudinis corrumpuntur, eodem bono odore, velut quadam inconvenientia moriuntur. Denique homo ad perfectum et vitam pane solido promove-

tur, accipiter vero rapax, ejusdem panis edulio prohibetur, et cum tam illi quam isti pastus similis, imo idem penitus apponatur, in dissimilibus tamen longe dissimiliter operatur. Et recte homini cui divina munificentia contulit rationem, qua Deum intelligens, solam ejus ardentem appetit visionem; recte, inquam, hinc panis solidi congruit alimentum, et bono verbi odore accipit vitæ indissolubilis firmitermentum. Ei vero qui rapaci malitia ad interitum æstuat cæterorum, qui avaris unguibus carnes lacerat infirmorum, qui supino fastu fructuosæ fidei despiciat sanitatem, qui volatu superbo humilem doctrinæ præterit veritatem, ei inquam, vitalis alimenta in contrarium commutatur, dum ei, quam amare debuerat, blasphemio spiritu pertinaciter adversatur. Cujusmodi homines qui vel bono vivunt odore, vel qui eodem e contrario moriuntur, a dispensatore verbi ad liquidum non facile discernuntur, ut scilicet perfecte sciat doctor, cui recte verbum vitæ debeat committi, vel qui mente reprobis intra ejus prorsus adjutorium non admitti. Quod inuenit Paulus, subjungit : « Et ad hæc quis tam idoneus? (II Cor. ii.) Quis, inquit, dispensator tanta gratia poterit esse fretus, quis inveniri tam prudens poterit, tam discretus, ut intellectu sagaci præsentiat cui noxie, cui salubriter idem antidotum apponatur, quando bonis proferendis vel laxetur janua, vel silentium rectius imponatur? Hoc virtutis fastigium, hæc perfectio videtur inaccessa, nisi cui discretio forte spirituum est concessa; quia sicut alius per spiritum, sermonem sapientiæ, alius habere sermonem scientiæ, secundum eundem spiritum invenitur, sic idem spiritus alii prophetiam, alii discretionem spirituum impertitur.

Quam discretionem spirituum ipse Apostolus Titum habere cupiebat, et ad eam obtinendam illum diligentius admonebat, ne superfluis doctor illis verbum salutis loqueretur, quorum mente reproba salus speranda non videtur. « Hæreticum, inquit, hominem post unam et secundum correptionem, devita, sciens quia subversus est, qui ejusmodi est (Tit. iii). » Si quemquam, ait, hæretica pravitas jam subvertit, et ad primam vel secundam correptionem tuam induratum visitans gratia non convertit, hoc velut signo tua sit discretio certius erudita, et assumpto a bonis silentio penitus hanc devita. Cum enim proprio condemnatus iudicio sic delinquat, ut blasphemator divini spiritus locum sibi pœnitentiæ non relinquat, rectum est ut doctor prudens non contendat illius apponere vulnere medicinam, cujus tanta est duritia, ut correptus non recipiat disciplinam. Eandem spirituum discretionem ipse etiam Apostolus habere se advertit, cum Judæos deserens, ad prædicandum gentibus se convertit, cum relictis eis quos merito cognationis affectuosius diligebat, ad externos se contulit, quos vita digniores, docente Spiritu, prævidebat. Qui cum Judæis dixisset quod superius positum est : « Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam

repellit illud, et indignos vos iudicatis æternæ A vitæ, ecce convertimur ad gentes (*Act. xiii*); » cum hoc, inquam, dixisset, statim subiunxit: « Sic enim præcepit nobis Dominus: Posui te in lumen gentibus, ut sis in salutem usque ad extremum terræ (*ibid.*). » Videtis quia **628** Paulus invidentiæ malitiæ vel ignorantie vitio non caligat, cum Judæos deserit, et salutem gentium investigat, imo jubente et docente Spiritu id se facere profitetur, qui quantum dat intelligi, vellet ut ad suos potissimum mitteretur. Denique cum civitates gentium sollicito discursu idem prædicator aggreditur, inventas in eis Judæorum synagogas primum ingreditur, tentans si forte suam illis Deus dignetur gratiam impertire, ut velint ejus monitis salutaribus obedire. Verum ubique tam duræ cervicis eos invenit, tam B perversos, et obfirmato corde prædicatæ fidei sic adversos, ut plane intelligat ad docendum eos, Apostolum se non mitti, eisque verbum vitæ debere penitus non committi. « Veniens quippe Thessalonicam, intravit, inquit, synagogam Judæorum secundum consuetudinem, et per Sabbata tria disseminat cum eis de Scripturis. Zelantes autem Judæi, assumentesque de vulgo viros quosdam malos, concitaverunt civitatem, clamantes, et dicentes: Illi omnes contra decreta Cæsaris faciunt regem alium, dicentes nescio quem esse Jesum (*Act. xvii*). » Et infra: « Cum egressus ad Athenis venisset Corinthum, et disputaret, in synagoga testificans Judæis Jesum Christum esse. Contradicientibus, inquit, eis et blasphemantibus excutens vestimenta sua dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum, mundus ego, ex hoc vadam ad gentes (*Act. xviii*). » Et Romæ positus exponebat Judæis, testificans, regnum Dei suadensque eis de Jesu, et lege Moysi, et prophetis. Cumque invicem non essent consentientes: « Notum sit vobis, inquit, quoniam gentibus missum est hoc salutare Dei, et ipsi audient (*Act. xxviii*). » Diversis locis Paulus Judæos incredulos vult docere, eosque ad fidem catholicam affectu sollicito promovere, sed adversante Spiritu a proposito cogitur animum retorquere, quidquid in eis laborat intelligens efficaciam non habere. Qui sicut illos docente Spiritu intelligit reprobari, et reprobos pronuntiat indignos doctrina salutari, sic edoctus ad docendam gentium populos transire se promittit, ad quorum tamen nonnullos eum loqui, sive ire doctor Spiritus non permittit. « Transeuntes, inquit, Phrygiam et Galatiæ regionem, veliti sunt a Spiritu sancto loqui verbum in Asia. Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire Bithyniam, et non permisit eos Spiritus Jesu (*Act. xvi*). » Recte Paulus in Asia silentio se compressit, fractoque proposito Bithyniam non accessit, cum super hoc cum inveniat Spiritus Jesu dignanter erudire, insinuans quid, quando, quibus debeat expedire.

Sic et ipse Jesu, quem nulla ignorantie obscurat hebetudo, sed in eo inhabitat omnis sapientiæ plenitudo tacuisse a bonis aliquoties invenitur, cum a

persecutoribus suis Judæis sive gentilibus conveni- tur. « Principes, inquit, sacerdotum, et scribæ duxerunt illum in concilium suum dicentes: Si tu es Christus, dic nobis (*Luc. xxi*). » Sicut volumus, inquit, ut nomen Christi falso tibi assumere non præsumas, sic volumus, ut super eo ingratum silentium non assumas, sed nobis ignorantibus notam facias veritatem, ne pro ea teneat nostra existimatio falsitatem. » At ille: « Si dixerò, inquit, vobis, non credetis mihi (*ibid.*). » Non est, ait, dignum et vobis quod quæritis, manifestem, nec divina mysteria relatione superflua dehonestem, cum si vobis dixerò, non silis credituri, neque sanctam margaritam digna cum reverentia suscepturi. Hinc est apud Marcum, quod cum summus sacerdos interrogaret Jesum dicens: « Non respondes quidquam ad ea quæ tibi obijciuntur ab his, ille inquit, tacebat, et nihil respondit (*Marc. xiv*). » Et Matthæus: « Cum accusaretur, inquit, a principibus sacerdotum, et senioribus, nihil respondit (*Matth. xxvii*). » Non vult Jesus suis accusatoribus respondere quos aures audiendi novit procul dubio non habere, et quidquid eis diceret, prævidet in contemptum, et calumniam magis verti, eosque ad amandam veritatem induratos malitia non converti. Qui cum juxta Joannem interroganti de discipulis et doctrina ejus pontifici responderet, ejusque responsio nihil reprehensibile contineret: « Unus, tamen, assistens ministrorum dedit alapam ei, dicens: Sic respondes pontifici? Respondit ei Jesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, quid me cedis? » (*Joan. xviii*.) Si male, inquit, fuissem tibi vel pontifici prælocutus, et tu illud digne testimonio seu etiam verbera persecutus, mirum, vel forte reprehensibile nequaquam videretur, quia juste judicans reus injustitiæ non tenetur. Cum autem in sermone meo nullam inveneris falsitatem, non tibi, non alteri, non justam dixerim veritatem, cur non solam ad diligendum quæ profero non accedis, sed dicentem utilia sic me cedis? Quia ergo videt Jesus responsiones suas, licet bonas, Judæis audientibus non prodesse, sed magis ad reddendas contumelias promptos esse, dignum ducit, ut ab eisdem bonis aliquoties conticescat, ut suo documento bonum esse D hujusmodi silentium innotescat.

CAPUT LXXIII.

Qui sicut Judæis, sic etiam gentilibus silentium hoc impendit, cum ad obediendum sibi eos benevolos non attendit, cum cervicato illorum fastu considerans se illudi, eisdem illusoribus angustam vidit fidei semitam intercludi. « Interrogabat, inquit, illum **629** Herodes multis sermonibus, at ipse nihil illi respondebat. Sprevit autem illum Herodes, et illi induit vestem albam (*Luc. xxiii*). » Liqueat Jesum ob hoc Herodi responsum non dedisse, quia noverat illud necessarium non fuisse, perpendens illum esse suum loquentis benevolam auditorem, sed signorum cupidum, et eorum vel ipsius tumidum illusorem. « Sperabat, inquit, signum aliquod

videre ab eo fieri (*Luc. xxi.*). In cujus presentia A Jesus non solum miracula nulla fecit, sed eidem sciscitanti respondere penitus non adjecit, ne vel respondens potestatem timere videretur, vel eidem, adulari si miracula faciens blandiretur. Unde cum alibi dicerent ei quidam: Exi, et vade hinc, quia Herodes vult te occidere, ait illis: Ite et dicite vulpi illi: Ecce eicio dæmonia, etc. (*Luc. xiii.*). Dolosam, inquit, Herodis malitiam qua laborat meus absentis spiritus non ignorat, sed timore illius mea virtus a proposito non desistit, et prudentiæ fortiori dolosa et infirma vulpecula non obsistit. Tali viro qui adductum sibi Jesum curiosius vult audire, et tamen illius auditui nullatenus obedire, idem Jesus sciscitanti respondere non curat, ne bona quæ debentur humili studioso, inconsulte præbeantur tumentis B curioso. Sic etiam juxta Joannem cum diceret ad eum Pilatus: Unde es tu? Jesus, inquit, responsum non dedit. Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? (*Joan. xix.*) Quia Pilatus docibilem se discipulum non præbebat, et non merito humilitatis, sed terrore potestatis incognita perquirebat, Jesus illum super hoc docere dedignatur, cui tacenti iudex velut potentior indignatur. Mihi, ait, non loqueris? Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te (*ibid.*). Et juxta Marcum: Pilatus, inquit, interrogavit Jesum, dicens: Non respondes quidquam? Vide in quantis te accusant, Jesus autem amplius nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus (*Marc. xv.*). Mirabatur Pilatus, quod ei C Jesus non velocius responderet, quod ille iudicatus judicantis potentiam non timeret, quod etsi præsumeret malitiosam Judæorum arguere falsitatem, non saltem formidaret judiciariam præsidis potestatem. Sed Jesus cujus spiritus Paulo silentium a bonis imposuit, cum vel enim ire Bithyniam, vel in Asia loqui verbum prohibuit, novit ipse quando sibi quoque silentium sit tenendum, quando, cui, quo intuita sit loquendum. Cujusmodi differentias quisquis spernit, quisquis eas, vel imperitia vel negligentia non discernit, non solum mala proferens argui promeretur, sed et bona inconsulte loquens, excusabilis non habetur.

CAPUT LXXIV.

Unde cum Petrus bona loquitur, et quando ea proferre debeat non attendit, sed aestimatione præprospere, perfectionis fastigium apprehendit, Christus eum secretorum conscius reprehendit, et prudens ignorantem casum proximum præostendit. Omnes vos, ait Christus scandalum patiemini in me in ista nocte. Cui Petrus: Etsi omnes, inquit, scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Et adjecit: Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo (*Matth. xxvi.*). Quid melius magistro discipulus potuit respondere, quam illius obsequio sic devotum, et subditum se spondere, ut scandalizatis cæteris nullum ipse scandalum patiatur, et ab eo nulla mortis instantia divellatur?

Huic simile invenitur et Paulus in suis litteris

protulisse, et tamen super hoc nullus ei reprehensionis quidpiam tulisse, imo et qui protulit, commendabilis judicatur, et quod protulit dignum memoria prædicatur. Neque mors, ait, neque vita poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu (*Rom. viii.*). Sed mors Christi, et resurrectio tam grande secum beneficium attulerunt, hanc virtutis gratiam apostolis eorumque sequacibus contulerunt, et quem prius surrexisse mortuum pro se vident, pro eo vice reciproca mortem perpeti non formident. Nam mors Christi vetustam removit sarcinam delictorum, resurrectio autem promovit ad justitiam meritorum, ut absumpta gravaminum vetustate, et absumpta virtutis novitate, Christo compati, imo et commori jam velint et valeant, et conviventes, et conregnantes in cælestibus una consedeant. Quod Petrus memorans: Christus, inquit, passus est pro vobis, relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia ejus (*I Petr. i.*). Et ipse Christus in Evangelio hujus sæcæ passionis mysterium præfigurans. Exemplum, inquit, dedi vobis, ut quemadmodum ego leci vobis, ita et vos faciatis (*Joan. xiii.*). Per hujus itaque, et post hujus passionis non prædictam sed jam exhibitam veritatem, obtinuerunt apostoli tam promptam spiritus firmitatem, ut hoc exemplum forti proposito sequerentur, et pro Christo primitus mortuo digna consequentia morerentur. Non enim dignum erat ut prius discipuli pro magistro, quam magister mortem pro discipulis pateretur, ne mors discipuli magistro necessaria videretur, sed ille prius recto erat ordine moriturus, qui exemplum et gratiam erat cæteris præbiturus. Nullus itaque apostolorum hujusmodi gratiam est adeptus, nullus eorum inveniri potuit tam perfectus, ut pro Christo nondum mortuo forti spiritu posset mori, 630 et nondum redemptus impendere mortis obsequium redemptori. Unde cum a turba Christus persequentium quæreretur, ut inventus ad mortem secundum Judæ consilium traderetur, ait illis: Quem quæritis? Et illi: Jesum Nazarenum. At ille: Si me quæritis, sinite hos abire (*Joan. xviii.*). Nolo, inquit, ut me tento, et hos pariter teneatis, eosque imparatos mortem mecum perpeti compellatis, quos in fide adhuc elaudos, infirmos operibus esse novi, et ad contemptum mortis vivificante gratia non promovi. Quibus quia video, licet nescientibus, hæc deesse, quæ ad salutem veram necessaria constat esse, volo eos vobis me quærentibus hinc abire, ne morte immatura compellantur æternaliter deperire. Quod Evangelista innuens subjungit: Ut impleatur sermo quem dixit: Quia quos dedisti mihi non perdi ex eis quemquam (*ibid.*). Quibus verbis intimat quia si abire non permissi eo tempore apostoli morerentur, infirmiores fide sine dubio perderentur, et quem de salute illorum fuerat prælocutus, non videretur sermo dignam efficaciam assecutus. Dixerat enim paulo supra: Quos dedisti mihi custodiri, et nemo ex his perit nisi filius perditionis (*Joan. xvii.*).

Quos dedisti mihi, ait, ea bonitate quæ tua est ad salvandum, quamvis infirmiores meritis non deserui penitus ad damnandum, neque tuam voluntatem in eorum custodia præterivi, sed omnes mihi datos digna sollicitudine custodivi. Etsi ergo multa urget tribulatio vel occurrit, perditionem tamen nisi perditionis filius non incurrit, quem profecto mihi non dederas, sed datus forsitan videbatur, dum cum eis qui dati fuerunt, declarato nondum iudicio versabatur. Ut autem sermo quem super eis Christus dixerat, impleteretur; noluit ut in morte sua quisquam illorum pariter moreretur, non quod prædicto sermone cuiuslibet eorum ad salvandum violenta necessitas inferatur, qui profecto nisi gratia præcedente, et subsequentibus meritis non salvatur. Non enim ob hoc necessario salvandi sunt, quia sermonem huiusmodi Christus dixit, sed quia illi salvandi erant, iste præsciens hoc prædixit, eorumque salutem sic et prædicere memoratur, ut non salvantis gratia, non salvandorum liberum arbitrium auferatur. Proinde ut apostoli quos Pater Filio dederat, salvarentur, et sic quæ de salvandis illis prædicta fuerant, impleterentur, cum se ad moriendum audisset Christus queri, illos ad commoriendum noluit perurgeti. Quod enim illi de se lippientibus oculis interioribus æstimabant, quod sermone inconsiderato præcipites jactitabant, ille cordium perscrutator melius noverat non sic esse, et hoc ipsum eis fecit incumbens tribulatio notum esse. Dixit quidem Petrus scandalizatis cæteris se quoque ad scandalum non impelli, et si eum mori oporteat, ab eo tamen confitendo aliquatenus non divelli, quod et cæteri omnes uno ore pariter responderunt, et se fore constantes nihilominus sponderunt. Nam cum dixisset Petrus: « Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo, » subjungit Evangelista: Similiter et omnes discipuli dixerunt (*Matth. xxvi.*). Cui promissioni sicut fidem Petrus debitam non servavit, sed timore turbatus, lapso pede reprehensibiliter declinavit, sic et cæteri omnes pari mentis inconstantia deliquerunt, et mendacii rei magistrum fuga inita reliquerunt. Sic enim Matthæus habet: « Tunc discipuli ejus omnes relicto eo fugerunt (*ibid.*). » Qui defectu tam gravi, qui languore tam mortifero laborabant, et ad cognoscendum eum offusa cordis hebetudine caligabant, longe honestius, longe utilius modesto silentio premerentur quam excursu præcipiti pomposa et ventosa gaudia, et inania loquerentur. Nam cum eos quos efficit caligans æstimatio præsumptivos, reddit continuo timor degener fugitivos, cum verba eorum miræ fortitudinis et constantiæ promissiva, sic annullat, sic infatuat trepidatio negativa, paret quia loquendo non mediocriter quis offendit, si quid quando loqui debeat discretione sollicita non attendit.

CAPUT LXXV.

Quod in Petro præcipue videtur demonstrari, qui silenter pronuntians scandalo non turbari, audire meruit, quia esset non solummodo negatum scanda-

lum perpessus, sed contra quod promiserat, suum et magistrum et dominum negaturus. « Amen, inquit, dico tibi quia in hac nocte ante quam gallus cantet ter me negabis (*Matth. xxvi.*). » Nescit Petrus morbi magnitudinem qua laborat, sed eam prudens medicus non ignorat, et ille voti reus a præsumpta constantia longius aberravit, et hunc esse veridicum rei exitus approbavit. Nam Petrum ad negandum tertio superveniens timor flexit, quem negantem magister verax, sed et misericors non despexit, imo respectu grato fecit illum, et eorum quæ ipse Christus prædixerat, recordari, et super his quæ Petrus consequenter fecerat, contristari. « Recordatus est, inquit, Petrus verbi Domini, et egressus foras flevit amare (*ibid.*). » Agnoscens Petrus in loquendo et promittendo bona improvidum et præcipitem se fuisse, et postmodum in negando semel et iterum, imo et tertio corruisse, facti poenitens vocale non assumpsit, et in verbo deceptorio jam confidere non præsumit. Eum quippe locum, quem lubricum et sibi nocivum invenerat, **631** in quo tam amando quam timendo, velut dextro et sinistro pede corruerat, læsus graviter non potest in præsentem habere non suspectum, eumque et præcedens læsio et secuta suspicio adducit in despectum. Facti ergo poenitens hæret et dubitat quo feratur, qua medela salutarem veniam consequatur, ad consequendum eam quo silentio teneatur, cum sibi quidquam loqui jam nec utile nec conveniens videatur. Qui apud se in silentio lapsus considerans, et quid super eo in præsentiarum agere possit deliberans: « Quid faciam inquit, vel quid dicam? » Si magistrum rursus negavero, si culpæ culpam incurios salutis addidero, qui toties iterantem æquanimitèr sustinebit, et non potius erroneum vindicta celeri cohibebit? Si vero delictum meum ore proprio statim voluero confiteri, si a malo deinceps abstinentiam, et in bono constantiam polliceri, quis inclinabit aurem benevolam confitenti, quis poterit credere mendoso pollicenti? Nunquid autem procaz et impudens non videbor, nunquid verborum argui non merebor si ad loquendum recurram tam cito, tam facile, tam fidenter, cum illic ceciderim brevi temporis spatio tam frequenter? Hoc apud se Petrus volvens et revolvens, quid recte diceret, nesciebat, imo læsus verbo quidquam jam dicere non audebat, ne in loquendo, ut ante justo velacior haberetur, et sermonis improvidi rursus argui mereretur. Denique Salomon: « Vidisti, ait, hominem velocem ad loquendum, stultitia magis speranda est, quam illius correctio (*Prov. xxvi.*). »

Nonnunquam enim qui multa, vel grandia velociter repromittit, eadem nihilominus velociter intermittit, et qui ad proponendum summa paulo inconsideratior invenitur, invalidus aut negligens ruinam gravem citius experitur. Proinde Ecclesiastes: « Ne temere, ait, quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem (*Eccle. v.*). » Non

parva est temeritas cum ad loquendum velocior quis habetur, et effectu præcipiti suis imparia viribus pollicetur, cum quid, quando, loqui debeat inspirante gratia non docetur, et tam bona quam mala indiscreto proferre iudicio non veretur. Et quis magis temerarius, quam ille quem propria verba decipiunt, cum scilicet sermo et veritas ab invicem longe dissentiant, cum passim et libere quidquid in buccam venerit, lingua dicit, et ejus dicto rerum consequentia contradicit. Verba itaque, sive inconsiderato iudicio affirmantia falsitatem, sive timore degeneri negantia veritatem, ipsi nimirum proferenti nonnunquam etiam audienti plurimum sunt nociva, dum alteri eorum, vel forte utriusque perniciem inferunt deceptiva.

Recte ethnici, qui hujusmodi verborum efficaciam attenderunt, in suis opusculis verba pro deceptionibus posuerunt, quibus videbatur iste locutionis tropus satis conveniens, ut nonnunquam pro effectu ponatur efficiens. Quorum unus: « Verba, inquit, dat omnis amans. » Omnis quippe qui amore venero intra læsam conscientiam perurgetur, et ad sanandam eam sollicitus non habetur, neglecto salubri remedio, habet hoc velut proprium consequenter, ut verborum nexus et retia texat et jaciatur fraudulenter: Æstuans enim, et festinans impudicam explere voluntatem, nihil sibi familiarius quam verborum invenit falsitatem, cujus blandis nexibus illam improvidam devinciens delinere, vel delinens satagit devincere, cujus æstu misero miser cogitur deperire. Verba igitur, id est deceptiones dat omnis amans, quia quisquis videt sub injusto jure cupidinis se teneri, nec liber ab illius jugo vel imperio vult haberi, id quod dicit, fraudis curat involucro diligentius operire, ut auceps subdolan concupitam possit aviculam irretire. Denique et serpens in paradiso invenitur verbo mulierem seduxisse, eamque ad hoc promissis fallacibus induxisse, ut fructum velutum mandati rea tangere non timeret, eandemque transgressionem viro uxorio importunitate feminea suaderet. Unde et ipsa ad Dominum arguentem: « Serpens, inquit, seduxit me (Gen. iii). » Quia igitur in verbo multa deceptio, multa falsitas invenitur, quod nimirum Petrus non tam loquendo quam corruendo sensisse comperitur, verbo recens lapsus non statim eidem iterum se committit, non confitetur, non orat, non denique se fore stabilem repromittit.

CAPUT LXXVI.

Relegato autem verborum strepitu, quem in præsentiarum sibi congruum non advertit, prudenti consilio ad modestum silentium se convertit: in quo et peccati pœnitudo cordi amaritudinem infundebat, et interna cordis amaritudo exteriores oculos lacrymis suffundebat. Recolens quippe et dolens quod non domino, non magistro juxta quod promiserat ante detulerit, sed ad verbum ostiarie negationis verbum protulerit, alium quendam modum obtinendi remedii vult tentare, egressusque preto-

rio, et ingressus claustra silentii flet amare. Illic infra recessus conscientie, et culpam intuens et se ipsum, velut pro tribunali, sedet et iudicat semetipsum, et discutiens quid verbo, quid lingua improvida sit admissum, sicut in linguam, sic etiam, imo graviore iudicio, invehitur in commissum. Linguam fluxam et labilem silentio **632** cohibet et castigat, commissum vero amara pœnitundine persequens investigat, illam premit, et recludit seras, et rectes labiorum obducens, illud tergit et abstergit multas et graves undas fletuum superducens. Itaque ore, lingua, quibus graviter lapsus erat, de fructu lacrymarum et silentii non desperat, recolens forte quia in lacrymoso silentio vox quædam nonnunquam invenitur, quæ digne Deum excitat, etsi ab hominibus non auditur, unde Propheta: « Auribus, inquit, percipe lacrymas meas (Psal. xxxviii). » Cum lacrymarum non audibiles, sed visibiles soleant perhiberi quas nimirum non auris audire prævalet sed magis oculus intueri, vult tamen Propheta, ut lacrymas suas Deus propitius dignetur audire, qui et videre audibilia prævalet exaudire. Apud eum contritio, et devotio spiritus non raucescit, non lacrymosum silentium obmutescit, sed cum lingua loquacior palato culpis exigentibus adhærescit, plerumque tamen de audito fletu mens interior hilarescit. Quod innuens Propheta: « Exaudivit, inquit, Dominus vocem fletus mei (Psal. vi). » Habet itaque fletus vocem suam, imo et clamorem, sed in auribus Dei, quia sicut os loquentis ad pulsandas aures hominum aperitur, sic ad pulsandas aures Dei effusio lacrymarum efficax invenitur.

Unde quidem sapiens: « Nonne, inquit, lacrymæ viduæ ad maxillam descendunt, et exclamatis ejus super deducentem eas? A maxilla enim descendunt usque ad cælum, et Dominus exauditor non delectabitur in illis (Eccli. xxxv). » Videtis quia cum devoto corde vidua lacrymis irrigatur, earum clamorem non domus aliqua, non denique immensitas æris hujus claudit, sed cælo penetrato præsentatum sibi audit miserentis Dei honoritas, et exaudit. Qui enim plerumque clamoras voces loquentium non attendit, sed corde obdurato dicentes sibi: « Domine, Domine, reprehendit, afflictam animam cui mundus immundior jam non vivit, quam velut seminecem sacerdos, et levita negligentius præterivit, bonus custos miseratur, et levat in jumentum, et lenito dolore confert medicinæ salubris adjumentum. Illius quippe vocem gemituum vel loquelam, convertit ei prudens pygmentarius in medelam, et qui ad ingratos et voces, vel oblationes illorum ingratas non respicit, devotæ viduæ gemitum loquacem non despicit. De quo supradictus sapiens præmittit: « Non despiciet viduam, si effundat loquelam gemitus (ibid.). » His, et hujusmodi communitus Petrus cum verbo lapsus non audeat iterum verbosari, ne inveniat delictum merito impudentiæ cumulari, afflictio corde eligit in silentio lacrymari, si forte a Deo possit vel hoc muusculum acceptari. Eum

quippe ad lacrymandum interna solvit devotio, cuius linguam ad loquendum tenet confusio, et cui visitantis spiritus infusio donat flere, eundem facit timor districti iudicis retinere. Unde apud Jeremiam quidam pœnitentes : « Convenite, aiunt, et ingrediamur civitatem munitam, et sileamus ibi quia Dominus noster silere nos fecit, peccavimus enim Domino (*Jer. viii*). » Nonnulli cum post peccatum ad pœnitentiam convertuntur, et super retroactis intra conscientiam confunduntur, tanto timore apud se internum iudicem reverentur, ut ad proferendas preces locutione præcipiti non laxentur. Videtur eis quod ad divinas aures vocalis oratio efficaciter non accedit, quam modesti silentii verecundia non præcedit, nec digne satis vox clamorior acceptatur, si non timore prævio discretoque iudicio commendatur. « Sileamus, inquit, quia Dominus noster silere nos fecit (*ibid.*). » Tunc nimirum facit Dominus nos silere, cum benigno respectu nostrorum facit nos excessum pœnitere, nobisque pœnitentibus tantum incutit timorem iudicandi, ut incongrua videatur festina et loquax fiducia deprecandi. In verbo enim præcipiti errorem et lapsum nostra plerumque infirmitas experitur, in devoto autem silentio major securitas invenitur, et ideo quod noxium vel suspectum est, videtur ad horam debere seponi, id autem quod in præsentiarum est, securius anteponi. Recolentes igitur se peccasse, graviter erubescunt, et confusam timidamque habentes conscientiam conticescunt, ne si tempus loquendi congruum librato iudicio non attendant, quem peccatum iri volunt, locutione præcipiti plus offendant. Hoc autem facere, vel conferre silentium ob hoc Dominus perhibetur, quia læsa peccato conscientia ejus severitas pertinetur, cum scilicet hi, qui pro peccatis suis eo inspirante graviter ingemiscunt, tanquam ejus presentati iudicio, nullo facti merito contremiscunt. « Dominus, inquit, noster silere nos fecit, peccavimus enim Domino (*ibid.*). Quia Dominum nostrum servi nequam ostendimus in peccando, timor ejus tollit nobis presentem fiduciam in precando, et in verbis sonantibus non jam nostra videtur consistere sanctitudo, sed in devotione spei et silentii eia pœnitentium fortitudo. Etsi enim pœnitentibus larga Dei misericordia spem infundit, eos tamen timore vera et severa ejusdem justitia sic retundit, ut illum devoto magis et compuncto affectu audeant convenire, quam ad preces sive laudes verbosas, os indignum procaciter aperire. Quod etiam per Ezechielem animæ insinuat pœnitenti. « Ut recorderis, inquit, et confundaris, et non sit tibi ultra os aperire præ confusione tua, cum placatus fuero tibi (*Ezech. xvi*). » Cum ea, inquit, bonitate, quæ mea est, tibi

633 reddidero me placatum, cum te voluntas pristina jam non dabit more solito præcipitem in peccatum, volo, ut præteritorum tuorum nequam inmemor habearis, sed ea humiliter reducens ad memoriam salubriter confundaris, et pulso

A recens morbo testamentum meum per os tuum insufficientem non assumes, et quod est provectorum, loqui fiducialiter non præsumas. Provectorum quippe est, ut os audeant aperire, et confortati meritis Deum fiducialiter convenire, quorum videlicet intentio, et conversatio jam non sordet, quos rea presentium vitiorum conscientia non remordet. « Quorum uni Dominus aperit, inquit, os tuum, et implebo illud (*Psal. lxxx*). » Et ille : « Aperui, et attraxi spiritum (*Psal. cxviii*). » Et in Actibus apostolorum : « Aperiens, inquit, Philippus os suum evangelizavit illi Jesum (*Act. viii*). » Et Paulus : « Os meum, ait, patet ad vos, o Corinthii (*II Cor. vi*). » Cæterum peccatori dicit Deus : « Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum ? » (*Psal. xlix*). Et alibi : « Peccasti, quiesce (*Gen. iv*) ; » ac si dicat. Si peccati contagio interiori conscientiam polluisti, ejusque immunditiam nondum pœnitentia congrua, nondum satisfactione diutina diluisti, noli, ut protervus et impudens per os tuum in eum statim assumere testamentum, sed spe humili confortatus recurre prius ad silentii munimentum, ut in eo coarctatus disciplinæ nequitia salutaria (*Eccli. xv*), addiscas diligentius quando, quomodo, quid loquaris : nam, sicut non est speciosa laus in ore peccatoris, sic nimirum hauriuntur aquæ in gaudio de fontibus Salvatoris (*Isa. xii*), cum juxta Jeremiam eligit quisque Dominum in silentio præstolari (*Thren. iii*), donec instar Isaïæ, mittat ei, cum carbone Angelum de altari (*Isa. vi*). C Missus vero Angelus quem invenit non præsumptiva loquendi effluentia dissolutum, sed intra claustra silentii, timoris et reverentiæ sinibus obvolutum, os ejus, sive labia tangit ignito calculo et emundat, ut deinceps loquentem quæ bona sunt, et vitia dissimilis non confundat, et contumeliosa auditorum objectio non retundat. Nam eos qui præsumunt verbo justitiam prædicare, et ei quam prædicant nondum videntur correctis satis moribus concordare, vel sua ipsorum conscientia invenitur graviter remordere, vel auditorum indignatio assensum eis facilem non præbere. De qualibus Jeremias : « Ne credas, inquit, eis cum locuti fuerint tibi bona (*Jer. xii*). » Et Dominus in Evangelio : « Quomodo, ait, potestis bona loqui cum sitis mali ? » (*Matth. vii*). Qui autem ignito calculo, id est cæterio timoratae pœnitentia aduruntur, qui altaris igniculo, et interno ardore compungentis spiritus excoquantur, eorum peccatum, eorum iniquitas aboletur, quibus grato usu digne abolitis loquendi licentia (*Isa. vi*), imo et gratia eis largior indulgetur. « Ecce, ait Angelus ad Isaïam, tetigi labia tua, et auferetur iniquitas tua, et peccatum tuum mundabitur (*ibid.*). » Subjungitque propheta : « Et audivi vocem Domini dicentis : Vade et dices populo huic : Audite audientes, » etc. (*Ibid.*). Qui dicit se tacuisse cum adhuc vir pollutus labiis haberetur, antequam ignito condignæ pœnitentiæ calculo mundaretur, post emundationem congruam mandatum

accipit ut loquatur, et bona jam conscientia ad loquendum bona populo destinatur. Qui sicut nondum accepto loquendi mandato recte conticuit, vel forte loqui prohibitus effrenari protervus non debuit, sic audita voce jubentis, nuntiare quæ præcipitur non recusat, cujus munda jam labia peccatum vel iniquitas non accusat. Quod ergo se paulo ante tacuisse conquestus est, dicens: « Væ mihi quia tacui! (Isa. vi.) ut æstimo, non tam silentium quam præcedens meritum reprehendit, quia scilicet dignum satis studium corrigendis moribus non impendit, et propter ipsam labiorum immundam pravitatem, loquendi et docendi negari sibi senserat libertatem: Postquam vero carbone, quem Angelus de altari tulerat, intelligit se mundatum, et mundato docendi officium delegatum, seponens jam silentium fasce cujus antea gravabatur, loquitur cum fiducia, quod dignum et utile judicatur. Est igitur consilii a bonis aliquando silere, nec prudens invenitur, qui non novit linguam discreto silentio cohibere. Bonum est illud verbum, quod præcedit ipsum judicium, comitatur veritas, quod justa denique mittentis commendat auctoritas.

CAPUT LXXVII.

De culpabili silentio.

Qui vero mittitur, et præcipitur non silere, sed verbo necessario cæteros edocere, si contempto mandate, piger vel invidus sub silentio teneatur, nulli dubium quin culpabilis habeatur. « Serve, inquit, male et piger, sciebas quia meto ubi non semino, et congreco ubi non sparsi, oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, et ego veniens recepissem utique quod meum est cum usura (Matth. xxv.) » Per talentum sive pecuniam quam pigro servo dignatus est Dominus imperitare, ut exinde lucrati satageret non fossa humo illam negligentius operire, doctrinæ verbum non incongrue designatur, quod propinare debet qui mandatum accipit ut loquatur. Qui si forte interiore mentis ægitudine contabescat, et loquendi tempore, pressus inertia conticescat, ab eo qui commissum repetit argui, promeretur, sicut is qui **634** prudenter expleverit, e regione commendabilis perhibetur. « Quis putas est, inquit, fidelis servus, et prudens quem constituit dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore? Beatus ille servus (Matth. xxiv.) » Servus iste quem Dominus super suam familiam ordinavit, quia fideliter et prudenter cibum illis necessarium in tempore ministravit, non alio quam æternæ beatitudinis præmio numeratur, cum expleto ministerio introduci se in gaudium sui Domini gratulatur. « Euge, inquit, serve bone, intra in gaudium Domini tui (Matth. xxv.) » Sed quid est, quod dicitur: « Ut det illis cibum in tempore? » (Matth. xxiv.) Quare in commendando servo qui expleve studuit Domini jussionem, Scriptura tam signanter facit temporis mentionem, ut non quia cibum ille dederit prædicetur, sed quia cibum in tempore dederit commendetur?

A Nimirum quæ prudens servus familiæ distribuit donativa, non satis placent Domino si non fuerint temporiva; si videlicet antequam mandatum acceperit, ad largiendum prodige se exponat, si loqui præsumperit cum nondum ei Dominus officium hoc imponat. De hujusmodi tempore idem Dominus per Prophetam: Cum accepero, inquit, tempus, ego justitias judicabo (Psal. lxxiv.) » Ego, ait, qui cum homo fierem, subii ex decreto Patris judicium vel injustitias iniquorum, quia prius me sufferre quam inferre Pater poenas voluit peccatorum, cum expleta obedientia ipse me, vel ego me, ea quæ sua est, vel mea est, virtute suscitabo, accepto item mandato vel tempore justitias judicabo. Sicut enim mortalis factus suffero, quia mandatum habeo sufferendi, sic resurgens et factus immortalis, tempus accipio judicium inferendi, ut a mandato Patris mea tam passio quam actio non discordet, cum utraque temporis inconvenientia non remordet.

B Unde et per Isaiam: « Silui, ait, patiens fui, nunquid semper tacebo? Tanquam parturiens loquar (Isa. xlvi.) » Quia tempus, ait, tacendi novi mihi primitus institutum, loquendi vero postea nihilominus attributum, primo silui, et tuli quævis obstantia patienter, loquar autem postmodum, et mala inferentibus referam violenter. De quo et alibi per eundem prophetam: « Non tacebo, ait, sed reddam (Isa. lxxv.) »

C Et si perversis, inquit, et negligentibus videor nunc tacere, cum juxta mandatum, eorum molestias debeo sustinere, cum item juxta mandatum loquendi tempus congruum imminet, eorum malitiis mea, quod bonum est, dum justum est, censura respondebit. Hujusmodi tempus quod et Christus, ut audistis, non præterit negligenter, quia sicut cum qui usque ad tempus tacuerit Scriptura pronuntiat sapientem, sic eum qui tacuerit, cum loquendi tempus acceperit e contrario negligentem. « Serve, inquit, male et piger (Matth. xxv.) » Iste malus, iste piger dignus tenebris, compede vel tortura, a juxta exactore non arguitur de jactura, sed quia cum acciperet tempore congruo profutura, premeus ea silentio velut quodam fossorio non reddidit cum usura.

CAPUT LXXVIII.

D Hujus propheta pigritiæ argui pertinescit, cum affectus malorum tædio a bonis justo amplius conticescit, cum attendens subtilius quia pigra mollitie rigor in eo justitiæ defetiscit, a defectu inchoato visitante gratia respiscit. « Cum consisteret, inquit, peccator adversum me, obmutui, et silui a bonis (Psal. xxxviii.) » Cum peccator, ait, verbum justitiæ non audiret, obduratus malitia nostro non auditui consentiret, cum volenti et docenti quæ justa sunt, non inclinans aurem devotus assisteret, sed factus impudentior adversum me palam consisteret, pressus et oppressus tædio decrevi penitus obmutire, et a bonis proferendis fracto spei gubernaculo resilire. Æstimavi enim mihi fore melius si

tacerem, si adjuutores meos loquendo in deterius non moverem, si vel mihi consulens tacerem tutus sub silentii tegumento, cum perversis et aversis doctrina mea non esset adjumento. Cum autem hoc decreverim: intellexi, et perspexi quia sic se justitiæ regula non haberet, ut qui loqui jussus est, desperans vel timidus, vel fractus lædio conticeret, cum salutis verbum sicut volentibus opportune, sic nonnunquam ingerendum sit ipsis quoque nolentibus importune. Quod attendens et pervidens mœrore spiritus contabescit, et dolore renovato, cor meum interius concalescit, et tanquam in camino cum cinis pene mortuus vehementius reignescit, sic loquendi aviditas velut ignis flammigerans exardescit. Quod propter: « Locutus sum, ait, in lingua mea (Psal. xxxiii). » Mihi quidem, etsi falso videbatur silentium temporivum, cum attenderem auditori sermonem meum esse non tam utilem quam nocivum, sed clarius intuens jubentis voluntatem persusus velut jubare matutino, silendi propositum deprehendi, quodam casu vel occasu deprimi vespertino. Itaque saniori utens consilio non sum propositum exsecutus, sed quæ male bona taceram, sum locutus, et quo ad tacendum languidiore negligentia propter molestias adversum me consistentium eram pressus, eo ferventiore diligentia loqui propter jubentis imperium sum aggressus.

Sic et Jeremias cum videret aliquando verbum ex ore suo non juxta libitum prosperari, sed auditores suos proficientes in pejus obdurari, illorumque duritia et procaci malitia plurimum se gravari, decrevit, a bonis, ponens ori suo custodiam, feriari. « Factus est, inquit, mihi sermo Domini in opprobrium et in derisum tota die, et dixi: Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomine illius (Jer. xx). » Cum deberent, inquit, auditores attentos, et benevolos se præbere, nostroque auditui aurem humiliter credulam exhibere, obstinati malitia præsumunt potius deridere, oblatumque beneficium in contrarium detorque. Quod cum sit, et ita esse veraciter deprehendam, proposui et statui, ut silentium apprehendam, ut cum loquens intolerabili læsus injuria contabescam, aliquanto remissius sub umbra silentii delilescam. Denique apud quosdam non est sermo Domini pretiosus, si doctore benevolo fuerit copiosus, et qui sui merito debet omnibus effici gratus, abundantia largiore illis efficitur odiosus. Attendens igitur et verbum vilescere, et derisores non proficere sed perverti, juxta propositum profugus ad silentium me converti, sed qui me et docere, et sufferre auditorem voluit oppressivum, sub quiete noxia latere noluit fugitivum. « Et factus est, inquit, in corde meo quasi ignis exæstuans, claususque in ossibus meis, et defeci, ferre non sustinens (ibid.). » Volentem in angulo quietius et securius latitare, judex interior non distulit ad publicum revocare, dum in corde meo sensi velut ignem illius sermonem æstare, clausumque in ossibus vix moras

A et obstaculum tolerare. « Defeci, ferre non sustinens (ibid.), » quia sic mens interior de profectu efficitur curiosa, ut delicere videatur si lingua fuerit otiosa, et quod torpore languida proposuerat negligenter, jam fervore vivida ferre non sustinet patienter. Seponens igitur et timorem, et torporem quorum prelo detentus silere proposuit, a bonis quæ noverat ultra non siluit, ne et ipse silentii nocentis argui mereretur, et populus insipiens damnium silentio pateretur.

CAPUT LXXIX.

Alias quoque attendens justitia, vel potius justæ Dei misericordia esse congruum Ninivitis, ut eis peccantibus prædicaretur verbum bonum necessarium, vel invitis, præcepit Jonæ ut ad eos prædicandi gratia properaret, eisque sua et merita, et meritorum præmia nuntiaret. « Surge, inquit, et vade in Ninivem civitatem grandem, et prædica in ea, quia ascendit clamor malitiæ ejus coram me (Jon. i). » Volo, ait, te grandem illam civitatem Ninivem convenire, ejusque subversionem admonitione congrua prævenire, ut cum forte poenas dederit quas meretur, prædicto merito inferentis justitiam non causetur. Illam quippe magnam sive grandem efficit, non tam murorum vel turrium multiplex amplitudo, non tam domorum eminentia, vel habitantium multitudo, quam ipsa ejus malitia, quæ in deterius processu temporis invalescit, et in conspectu meo clamore intolerabili jam sordescit. Magnam vero sive grandem, sicut in laudem, sic in vituperium sæpe dici, non est a quo, vel quomodo recte valeat contradici, si tamen diligens auditor tam nostras consideret, quam litteras ethnicorum, in quibus magnitudo plerumque magnitudinem innuit vitiorum. Apud Zachariam: « Quid tu, ait, mons magne coram Zorobabel? » (Zach. iv.) Denique in Evangelio: « Si habueritis, inquit, fidem et dixeritis monti huic: Tolle te, et jacta in mare, fiet (Matth. xxi). » Quid sibi vult, quod isto et mons esse et eidem inesse dicitur magnitudo, nisi quia innuitur ejus tumor, et non solida plenitudo, dum scilicet multa vitiorum congerie granditer intumescit, et a turbine noxio, correctione, vel poenitentia non decrescit? Denique et magnus latro, et magna digni meretrix invenitur, et quanto quis maxime et præcipue contendit vitiis implicari, tanto potest grandior et primus, vel præcipuus nominari. Unde et Apostolus cum diceret quia « Jesus Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, » adjunxit: « Quorum primus ego sum (1 Tim. i). » In quo intelligi voluit se maximum et præcipuum peccatorem, qui, ut sibi videbatur, offenderat cæteris amplius salvatorem, dum minarum, et cædis spirans, illius ecclesiam graviter fuerat persecutus, quamvis non tam malitiæ, quam adhuc ignorantia tenebris obvolutus. Qui contra, cum ostenderet divina se gratia visitatum, et ab illa tumente sævitiæ usque ad humilitatem fidei et patientiæ minoratum, Paulum se et minimum voluit appellare, qui

omnibus aliis plus inventus est in Ecclesia laborare. **A** *Paulus, inquit, servus Christi Jesu (Rom. 1).* Et ad Ephesios: *« Mili, ait, omnium sanctorum minimo data est gratia (Ephes. iii). »* Apud Ezechielem quoque peccatrix anima, grandis reprehensibiliter nominatur quæ corruiisse in immunditiam fornicandi non parem sed majorem ceteris accusatur: *Sordida, inquit, nobilis, grandis interitu (Ezech. xxii).* Hæc granditas sive nobilitas satis conspicua non habetur, cui velut imperans sordidatio, prævia deputatur, imo sicut arguenda est, quam nisi reprehensibiles non sequuntur, sic et argui debent, quæ præviæ hujus imperiis obsequuntur. Hæc autem grandis, pro eo granditer vel magnifice sordidatur, quia cum Ægyptiis eadem tumidis magnitudine fornicatur, et cum fornicans fornicariis pari nequitia copulatur, nimirum magnitudo, non mole, sed congerie quadam reprehensibili cumulatur. De quibus supra in eodem propheta dicitur: *« Fornicata **636** es cum filiis Ægypti vicinis tuis magnarum carnum (Ezech. xvi). »* Quæ est ista tam signanter expressa carnum magnitudo, nisi magna et effluens, imo pereffluens voluptatum carnalium turpitudine, in quam Ægyptii relegata longe continentia dissolvuntur, et velut jumenta in profundam et latam luxuriandi voragine devolvuntur? De quibus longe infra: *« Quorum carnes, inquit, sunt ut carnes asinorum, et sicut carnes equorum fluxus eorum (Ezech. xxiii). »* Hæc est Ægyptiorum granditas, qui obliti quod homines esse debuerant habentes rationem, et mente attrita et humili Creatoris appetere visionem, tanto fervore et pruritu fornicario sunt subacti, ut in animantia muta, et prona et ex toto, corpori dedita sint redacti. Qui enim ad ea quæ sunt spiritus, nulla mentis alacritate satagit expurgari, sed quæ sola sunt corporis, enervi molliæ, et stupida quadam segnitie desiderat adipisci, non jam homo rationis privilegio judicatur, sed juxta quemdam philosophum, instar suis vel asini vivere comprobatur.

Neque enim expertus erat nostrarum Boetius litterarum, neque stadium dederat in sciendo solum fabulas poetarum, sed legens attentius tam novæ legis scripta quam et vetera prophetarum, largiente gratia veritatem intellexerat Scripturarum. Sciebat **D** quia homo subjectus corpori, datus luxuriæ, virtutum negligens, vitiorum gaudens illuvie in eisdem scripturis plerumque diversis belluarum nominibus nuncupatur, quia fuscata Creatoris imagine belluino more vivere gratulatur. Hujusmodi autem nostrarum litterarum diligens idem philosophus documenta, salubri consilio percepit tandem nostræ fidei sacramenta, proficiensque meritis, in ipsam Trinitatem oculum sustulit aquilinum, et quod illic perspexit, nobis scribere non neglexit, nostrum imitans Augustinum. Qui attendens quam perniciose in jumentum convertitur vel grandescit quisquis juxta Prophetam in suo stercore computrescit maluit sub alis fidei, sanctitatis opera hu-

militer acclitare, quam per philosophiam, et inanem fallaciam sese grandiusculum jactitare. Vitiosa quippe granditate supradicta civitas Ninive tumescebat, clamor ejus malitiæ coram Deo intolerabiliter sordescerebat, cum idem Dens Jonam, sicut prædictum est, commoneret, ut illam male grandem prædicatione congrua deterreret.

CAPUT LXXX.

B *« At ille surrexit ut fugeret, inquit, in Tharsis a facie Domini (Jon. 1). »* Timuit propheta columbinus ne prædicaret dura, ne, ad verbum ejus grave, esset civitas juxta meritum peritura, nondum sciens quo consilio, vel quo fine illam vellet divina bonitas deterreri, quæ volebat et sciebat illam ad fidem, et pœnitentiam edoceri. Vel forte propheta simplex eapropter noluit illuc ire, populisque nationum verbum bonum, verbum comminitorium impertire, ne si audito verbo festinarent de lapidibus in filios Abrahæ suscitari, Judæos, gentem suam videret perfidiæ merito reprobari. Noverat enim dicente Isaiæ: *« Quia cor hujus populi Dominus excæcavit (Isa. vi), et immisso æstu perfidiæ olivæ pinguedinem exsiccaret, et tunc deficeret hujus pristina sanctitudo, cum ad fidem introiret conversa gentium multitudo. Nolebat autem sic ad finem externos introire, ut videret et doleret ab eadem suos nequiter resilire, et ne se præsentate prædicta obscæratio apprehenderet Israelitas, ab ingressu fidei, vel auferre vel differre volebat Ninivitas. Ergo timori suo propheta minus prudens quærens effugium, nusquam fugere melius se putavit, quam ad silentium, ut in eo a conturbatione hominum absconditus latitaret, et quiete, et otio contemplandi gaudium exploraret. Tharsis quippe *exploratio gaudii* interpretatur. Senserat propheta quantum in silentio gaudium invenitur, cum mens quietis appetens a turbore forensium expeditur, cum divina bonitas meditatione devota convenitur, convenienti cella vinaria, et sublime illud sanctuario prophetiæ nonnunquam spiritus impertitur, cum oblita præsentium, totam se mens in cœlestibus ferri sentit, et velut corpore jam relicto, corporis voluntatibus non consentit, et inserta choris angelicis ab illorum puro desiderio non dissentit. Quo, quia homo corporeus, etsi aliquando meruit debriari, non tamen continue vel assidue conceditur, satiari, sed raptim et velut ad momentum sentit se ad illud beneficium promoveri, et ad sua, velit nolit, cito cogitur retorqueri. Propheta hujus donum gratiæ æstivans non amissum, ferventi desiderio repetit intermissum. Verum quoniam contemplandi suavitas contra Dei placitum non gustatur, et ad illam non pervenit quisquis inobediendiæ maculis angustatur, propheta dum jubenti bona refugit obedire, juxta satis non meretur exploratum gaudium invenire. Quandiu enim non Dei, sed propriis voluntatibus obeditur, contemplationis appetitiæ suave gaudium non sentitur, et ad perscrutandum spiritalia oculus excæcatur penitus vel caligat, si non ea pure et simpliciter obediens investigat.*

Denique alius Propheta : « A mandatis tuis, inquit, intellexi (*Psal. cxviii*). » Cum tua, inquit, mandata diligentius custodivi, cum non meis, sed potius tuis perfecte voluntatibus obedivi, sensi **637** quidem majorem intelligentiam mihi dari, et ad videndum interna, interiorum oculum tersa pulvere declarari. E regione quia Jonas inobediens invenitur, ne juxta propositum Tharsis veniat, præpeditur, et dum putat fugæ præsidio contemplandi gaudium invenire, justo judicio ad gravem tristitiam cogitur devenire. Orta enim tempestate in mari propter inobedientiam fugientis, fugitivum nautæ projecit in profundum pelagi sævientis, quem projectum coetus magnus ad imperium Domini deglutivit, et in suo utero illæsum hominem immanis bellua custodivit. Mira res! homo ratione præditus mandatis cælestibus non timet contraire, et marina bellua diligit obedire, et cum Propheta fallitur tutum esse æstimans remedium fugiendi, piscis ultro se offerens aures accipit audiendi.

Inobedientem itaque prophetam obediens piscis detinuit, eumque pœnitentem ad præceptum Domini rursus evomuit, quia sic jubentis justitia voluit hunc punire, ut tamen nollet eum ejusdem misericordia desperare. Punitum vero, et pœnitentiæ cauterio castigatum, ire Tharsis Dominus non permisit, sed eum rursus ad prædicandum Ninivitis remisit, sciens esse perutile, ut et propheta mandatum suæ præponeret voluntati, et sermo salutaris terrorem in-cuteret civitati.

CAPUT LXXXI.

Et factum est, inquit, verbum Domini ad Jonam secundo dicens : « Surge et vade ad Ninivem civitatem magnam, et prædica prædicationem, qua ego loquar ad te (*Jon. ii*). » Cum non tua sed mea verba proferre jubearis, non est quare hujusmodi prædicationem aggredi verearis, quia, et si vel Judæis parcens, vel invidens gentibus, eligas iterum conticere, meam tamen dispositionem cassam certum est non manere. Nam cum Ninive magnitudine scelerum intumescat, et velut pasta vento, inanitate morbida nesciens contahescat, volo ut prædicationis tonitruo sua ei ægritudo plenius innotescat, et non tui, sed mei puncta et compuncta verbi aculeo detumescat. Quod autem volo, quis es tu, ut valeas infirmare, eoque infirmato tuum propositum confirmare, cum factori suo lutum molle et invalidum non resistat, et si forte nititur a suo tamen opere fictor potens et benevolus non desistat? « Vade ergo, inquit, et prædica prædicationem quam ego loquor ad te (*ibid.*). » Ad hoc verbum propheta iterum non contendit, castigatus verbere jam non fugæ præsidium apprehendit, sed eligit bona potius duce obedientia prædicare, quam læsa obedientia nocenti silentio gaudium explorare : « Surrexit ergo, inquit, et abiit in Ninivem juxta verbum Domini, et clamavit et dixit : Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur (*ibid.*). » Hujusmodi tonitruo Ninivite vehementius tremefacti, ad tantam humilitatem timore deposito sunt

A redacti, ut ducti pœnitentia saccis sese vilibus operirent, et indicto jejunio, in sacco et cinere tam jumenta quam homines esorirent. Audierant quippe homines quia summus judex sicut peccatis ad iracundiam commovetur, sic afflictis pœnitentia, pius et misericors exhibetur et ideo sperant quia si doloris ariete grandis eorum iniquitas fortiter evertatur, et ipse forte ab eo quod minatus fuerat, misericorditer convertatur. « Quis scit, ait rex, si convertatur, et ignoscat Deus, et revertatur a furore iræ suæ, et non peribimus? » (*Jon. iii*.) Videtis regem paulo ante nequiter infrunitum, inspirante gratia jam salubriter eruditum, et non solum situ corporis a throno regio resiliere, sed et mente inclinata præsumptuosum quidpiam non sentire. Surrexit, inquit, rex de solio suo, et abiecit vestimentum suum, et indutus est sacco et sedit in cinere et clamavit et dixit : « Homines et jumenta non gustent quidquam, et operiantur saccis, et clament ad Dominum in fortitudine, et convertatur vir a via sua mala (*ibid.*). » Et adjunxit quod præmissum est : « Quis scit si convertatur, et ignoscat Deus? etc. (*ibid.*). » Et si novit rex Deum ab iracundia nonnullorum pœnitentia revocari, ignorat utrum et sua mereatur humilitas acceptari, quia licet se afflictum quisque pœnitens luctu sentiat et dolore, carne tamen obsitus nescit, utrum odio dignus sit vel amore. Attendens itaque hinc miserantem Dei clementiam, spem assumit, inde cæcæ hominum ignorantiam, procaci fiducia non præsumit, ne si forte compunctionis irriguo utile quidpiam adincrescat, in ipso exortu, flatu præsumptionis citius inanescat. Cujus cum et abjectam foris pœnitentiam, et intus spem discretam divina bonitas intellexit, regem et populum sentientes paria non despexit, sed qui pœnitendi et orandi gratiam illis Deus pariter impertivit, affectu benevolo eorumdem etiam gemitus et preces exaudivit. Bonus rex qui prophetæ minanti minas vice pari seu verbera non infixit, non divino sermoni fastu regio contradixit, sed abjectam purpuram saccum tenuem est indutus, immemor throni sui, humi humiliter provolutus, posito diademate caput cinere sordidavit, quidquid altum timebat, devote et humiliter inclinauit.

D Bonus rex qui audita prædicatione primus omnium se afflixit, jejunans et abstinens cibum jumentis et hominibus interdixit, et qui eos paulo ante fastu, et gaudio, luctu et pœnitentia nunc præcessit, et sequaces suos **638** ponere spem in homine non concessit. « Jumenta, inquit, et homines clament ad Deum in fortitudine (*ibid.*). » Non ad se rex, sed ad Deum clamorem publicum præcipit allegari, et eundem clamorem contritione intima roborari, ut cum ejus qui postulat magna sit altitudo, ad eam clamoris pervenire valeat indeficiens fortitudo. Scit enim quia magnitudine scelerum magnam Deus in iracundiam concitatur, et magna ejus ira nisi contritione valida non placatur, et quoniam digna præteritorum cognitio conscientiam jam remordet, vult

ut a cognitione satisfactio non discordet. Sicut ergo princeps, et precipuus ad culpam existit contrahendam, ita priorem se, et conspicuum ad eandem esse voluit abolendam, ne plus excellentia ejus ad justitiæ valuerit detrimentum, quam ad justitiæ honestius et utilius incrementum. Cujus tam exemplum quam mandatum plebs inferior exsecuta, exsecrans et abhorrens vitæ prioris opera dissoluta, et ab eorum nexibus contritione spiritus, jejunio, lacrymis absoluta placato iudice est etiam justitiæ meritum assecuta. « Vidit, inquit, Deus quia conversi sunt de via sua mala, et misertus et super malitia qua locutus fuerat, ut faceret eis, et non fecit (Jon. iii). » Cum regem et populum cernit Deus non ab invicem dissidere, sed præceptori suo auditores attentissimos assidere, interiore affectu præteritorum veraciter pœnitere, exteriori affectu, afflictos se, et abjectissimos exhibere, talium votis et precibus non potest immensa ejus misericordia non moveri, non eis pœnitentibus pietate inolita misereri. Quod propter eam quam exigente justitia fuerat prælocutus, jam misericordia prævalente non est malitiam exsecutus, sed ab intuenda illorum enormitate peccaminum oppanso remissionis velamine se avertit, et fulgurantia minarum tonitrua in clementiæ rorem vertit. Quorum enim voces, imo devotum desiderium exaudivit, eorum iniquitates, ut locutus fuerat, non punivit, non quod Deus verax credendus sit mendacium protulisse, etsi certum est eum non illis die quadragesimo subversionem prædictam intulisse. Nam quod dictum est « Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur (ibid.), » intelligi debet: eo die subverti promeretur, et cui ex merito nequitæ ultra eum diem subversio non differtur, interventu pœnitentiæ velut nox orto solis jubare jam auferitur. Quod ergo sermo veridicus civitati quasi definitum subversionis terminum assignavit, non interitum veraciter, sed meritum subtiliter designavit, quia scilicet tanto reatu scelerum teneretur, ut ejus merito ultra dilatio non daretur. Verum quod illi, vel cuilibet nonnunquam peccatori inferitur ex merito, cedente paulisper justitia donatur gratuito, et mens interior pœnitendi amaritudine convenitur, et sic remissione gratuita ultio pridem merita præveniunt.

CAPUT LXXXII.

Vel forte misericors Deus, cui est de peccatoribus magna cura, præsentialiter intuens quæ nobis sunt vel præterita vel futura, cum electum sed neglectum populum tandem miseratus respexit, proferri voluit per prophetam quod nec ipse proferens intellexit. Subversionem quippe quam is melius fieri Deus miserans ordinabat, in deterius fieri propheta lippiens astinabat, et audito verbo, non satis perspicaciter advertibat quia sicut in malum justus, sic in bonum misericors subvertebat. Unde ille sapiens: « Verte, inquit, impios, et non erunt (Prov. xii). » Nam cum Deus oblitus iræ ad misericordiam se convertit, nostram malitiam a fundo submovet, et subvertit,

et ædificium quod adversus justitiam nequiter fuerat elevatum, subversione utili reddit penitus annullatum. Hujusmodi subversionem apud Ninivitas Deus fieri disponebat, sed eadem adhuc Jonas annuntians non videbat, et incertus quis prædicationis injunctæ finis, vel utilitas haberetur, malebat ut sub quiete, et otio, silentii gaudio teneretur. Verum quia Deus qui bona vult necessaria non taceri, intendens vel eorum ad quos sit sermo, vel eorum qui sermonem faciunt misereri, prophetam in proposito suo persistere non permisit, sed digne coercitum ad docendum Ninivitas remisit. In quo non solum propheta culpam voluit aboleri, qui mandati negligens, nocivo silentio elegerat delineri, sed bono ejus verbo prædictam Ninivem deterreri, et concussam terrore valido ad bona citius promoveri. « Tu doles, inquit, super hedera in quam non laborasti, et ego non parcara Ninivæ civitati magnæ in qua sunt plus quam centum viginti millia hominum, et jumenta (Jon. iv). » Dignum quidem visum est ei, quæ est incomprehensibilis, bonitati, ut amplis sceleribus obvolutæ parcat amplius civitati, et cum ejus meritis non nisi subversionis debeat detrimenta, dono tamen gratiæ in ea salvet homines et jumenta.

Bona jumenta, quæ, cum salutis dona divinitus impenduntur, in hujus sorte gratiæ electis hominibus adjunguntur, dum spreta libertate ejus præcipitio fuerant peritura, assumunt Christi jugum nec recalcitrant in junctura. De quibus David: « Homines, inquit, et jumenta salvabis, Domine (Psal. xxxv). » Non solum enim eos qui ratione et scientia præ eminentes sola cœlestia jam sequuntur, sed eos quoque salvat qui eisdem præcedentibus obsequuntur, qui autem inclinantes ad percipiendum salutis **639** documenta præceptori, ut sessori exhibent se jumenta. Quorum: « Unus ut jumentum, inquit, factus sum apud te (Psal. lxxii). » Ille quippe se jumentum vir devotus et humilis exhibebat, ejus patienter, vel forte diligenter imperium sufferebat, ejus jugum, vel sarcinam libertati noxiæ præferrebat, quem sessorem, et tectorem grato datus obsequio deferrebat. Denique et Dominus vadens Jerusalem sedisse dicitur in jumento, non quod pedes invalidus, illius indigerit adjumento, sed ut jumentum quod infreni agrotaverat læsione, medicinalis eques sua sanum redderet sessione. Hujusmodi jumentorum et apud Ninivem miseretur, cum Jonas ire Tharsis, ut proposuerat prohibetur, cum Ninive die quadragesimo subversio non habetur. Ad hoc enim illam sermone prophetico voluit deterreri, ut pœnitens festinaret a præsumpta peccandi licentia cohiberi, et cum illa terrore salutifero in melius mutaretur, minarum quoque asperitas in dulcorem veniæ verteretur.

Sic terrere censura districti judicis regem voluit Ezechiam, cum ad eum ægritudine laborantem destinat Isaiam, ut sermone concussus propheta rex devotione redderetur, et devotionis merito mors prædicta gratius differretur. » Ægrotavit.

inquit, Ezechias usque ad mortem, et introivit ad A eum Isaias, et dixit ei : Hæc dicit Dominus : Dis- pone domui tuæ quia morieris tu, et non vives (Isa. xxxviii). » Bonus sermo, qui regem ægrotantem non delinens spe vivendi, sed magis concutiens ter- rore moriendi, insinuat quid possit, imo quam nihil sit regia celsitudo, cum severa et austera mortis supervenerit fortitudo. Quæ nimirum regis insignia, thronum, purpuram non veretur, porta, sera, vecte ferreo non tenetur, non denique murorum ambitu, non turrium altitudine prohibetur, sed juxta quendam ethnicum (HORAT. Carm. l. I, od. 4), regum tur- res humilesque tabernas æquo pede pulsare perhi- betur.

Ad ejus pulsum quisque sapiens intremiscit, præteritorum memor, futurorum providus ingemi- scit, et ut bonus paterfamilias suæ domui jam di- sponit, dum nociva resecanda superaddere non apponit. Pes autem, sive manus qua regum turres et tabernas humilium mors propulsat, efficacem ejus violentiam illorum valentia non repulsat, illa passio est, illa nostri corporis ægritudo, qua durius irruente marcescit vigor, sanitas, pulchritudo. Mors nimirum quæ cunctis mortalibus videtur invi- dere, eos quibus invidet recte intelligitur non vi- dere, dum obstinata duritia sæviens omnes spernit, et quem spernat minus, quem amplius, non discer- nit. De qua et quidam ethnicus :

Omnibus, inquit, obscuras injicit illa manus.

Videtis quia mors omnibus manus injicere non veretur, sed easdem manus obscuras habere per- hibetur, quia et eis quibus diutius parcendum fue- rat, nullo respectu gratiæ miseretur, et quos op- primere cito debuerat, negligenter differens, videre non videtur. Inde est quod plures vernantibus ado- lescentiæ flosculis redimitos, plures gratiæ juventu- tis fido robore præmunitos, plures divitiis, et ho- noribus sublimer insignitos, plures proficiente scientia gnæviter eruditos, vita quorum non solum nec sibi, nec cæteris onerosa, sed sicut in præ- senti, sic foret multo post tempore fructuosa, inde est, inquam, quod mors cui horum, vel similium nulla cura, cæca fronte irruens eos occupat imma- tura. Econtra quos molestat onus gravidum egesta- tis, quos reddit inglorios ærumnosæ confusio vili- tatis, quos hebetes, et stolidos imperitiæ torpor languidus inhonorat, quos perversos, et immites morum pravitas decolorat, quos incurvos, et tam sibi quam cæteris importunos reddit infirmitas que- rulæ senectutis, in quibus nulla virtus, nullum specimen virtutis, hos, inquam aliquando mors ne- scit invenire, sed vivunt, si vita est vivendi com- moda non sentire. Quod propter multorum judicium de morte conqueri plurimum invenitur, quod infelix et impia, rerum jura vel pondera non metitur, dum et eos qui recte mori debuerant, cæca non invenit, et eis, quorum vita gratior, eventu inopino molesta supervenit.

CAPUT LXXXIII.

Felix autem, juxta quemdam philosophum (Boe- tius, *De cons. phil.* lib. I, metr. I), mors hominum haberetur, si tersa lippitudine paulo discretior ha- beretur, videlicet, ut et annis sese dulcibus non inferret, et moestis vocata sæpius venire non differ- ret. Unde sicut felicium voluntatibus non applaudit, sic infelicium vota querula non exaudit, sed tam illis quam istis invenitur gravius importuna, dum indiscreto judicio negat omnibus importuna. Nam sicut cæca, sic et surda est. Quæ enim in taberna- culis felicium odiosa frequentius conversatur, fasti quondam, vel negligentia miserorum præsentiam aversatur, et eorum clamor vix hujus auribus inno- tescit, sed ad eum audiendum durius et severius obsurdescit. De qua et prædictus philosophus con- queritur :

*Eheu! (inquiens) quam surda miseris avertitur auro,
Et stentus oculos claudere sæva negat!*

(Ibid.)

Mira quidem aversio! Quæ, ut prædictum est, felicium risibus non alludit, sed eis inopina vita spiritum justo citius intercudit, non minoris mole- stiaæ calicem miseris jam propinat, cum aversione ingrata stentus eorum oculos claudere non festinat. Utrobique igitur importunior illa sævit, unum vere misereri, nulli digne deferre 640 consuevit, et in hoc mirabilior multoque severior comperitur, quod afflicti quisquis non pro voto eam citius experitur: et cum ille hujus mora vel absentia contahescit, ista illi misero non præsens, non exaudiens acquie- scit. Cujus cum sit officii cum vitæ moribus paria non sentire, sed ex opposito diversis modis et casi- bus terminum viventium impertire, si hujus in cursu contra suum arbitrium cogitur quivis mori, si vita gratior compellitur cedere fortiori, non est cur digne de mortis justitia moriens conqueratur, quandoquidem illa quod suum mortis est veraciter operatur. Cum vero nonnulli multis et variis mole- stiais quatiuntur, et inter multa gravia nihil vita gravius patiuntur, mirandum est quare ipsa borum desiderio non accedat, cum sic eis consentiens, ab eo quod est proprium non recedat. Sed forte qua: in cursu tristi vitam eripit lætorem, ob hoc adventu grato non cito tristorem, quoniam apud se pænale istud prodigium hoc decrevit, et, si diligentius per- pendatis, hoc decretum tenere consuevit, ut non compatiendi affectu quorumque voluntatibus se ad- dical, sed ut aversione cæca et surda eis libentius et frequentius contradicat. Et in hoc mors, quod suum est, agere se perpendit, dum scilicet explere voluntatem quorumlibet non intendit, eorumque vo- tis et precibus propitia non assistit, sed victrici sævilia gaudens obviat et resistit.

Sicut enim velle vivere, et non posse, mors est, sic velle mori, et non posse, nihilominus quædam mors est, qua non jam corpus ab anima separa- tur, sed utroque vel altero patiente voluntas cru- ciatur. De cujusmodi morte Paulus, ut æstimo, lo-

quebatur, cum ejus corpus labore vario, vel spiritus languore nimio torquebatur, et neuter ab altero laxatis vinculis invisibilibus solvebatur, sed in quodam lacu tristitiæ uterque sive alter misereolvebatur. « Quotidie, inquit, morior, fratres (I Cor. xv). » Et David: « Propter te, ait, mortificamur tota die (Psal. xliii). » Nunquid tota die, vel quotidie Propheta sive Apostolus a corporeis nexibus absoluti, et non potius gravium passionum erant maculis obvoluti, ut eorum mors dicatur non solutio invadens animæ, et corporis unitati, sed tribulatio inferens perperam voluntati? Quia enim videbant multa molestiarum instantia se gravari, ab ea summo opere optabant solutionis beneficio liberari, ferentes ægre, non tam quod mundus in maligno positus inferebat, quam quod solutio optatam remedium differabat. Unde idem Apostolus: « Cupio, inquit, dissolvi (Phil. i). » Et David: « Heu mihi, ait, quia incolatus meus prolongatus est (Psal. cxix). » Hujus morbi, quo Propheta et Apostolus ægrotabant, cum scilicet ingratum præsentis vitæ dispendium tolerabant, nullum convenientius remedium, quam mortem corporis æstimabant, cujus absentiam genus mortis non immerito reputabant. Etsi enim eos nondum mors adveniens absolvebat, sed tenaci connexionem corpus adhuc animam obolvebat, genus tamen esse mortis ipsa absolutionis dilatatio videbatur, cum plerumque nihil gravius quam vivere contra libitum habeatur. Unde et quidam ethnicus:

Vivo, ait, si vita est mortis habere genus.
(OVID.)

CAPUT LXXXIV.

Quia iste majorum odia, suorum absentiam, amissionem patriæ, ingratum exilium sufferebat, futurorum inexpertus, præsentium impatientis existebat, æstimans quia forte felicior, vel saltem miser parcus haberetur, si grata manu mortis ei vivendi janua clauderetur. Inest quidem ea quasi naturalis motabilitas patienti, ut gravius exhorrescat ea que dure patitur in præsentem, illudque æstimet aliquanto suavius inveniri, quod nondum patiendo contigit experiri. Quod si fama vel forte experientia illud gravius novit esse, ea tamen fugit libentius, quæ sentit noxia præsto esse, et ad illud transire appetens quod adeptum procul dubio scit obesse, in ipso saltem transitu nonnullum remedium putat esse. Cujusmodi remedium quia iste ethnicus nondum juxta libitum poterat obtinere, sed cum vita præsentem videbatur invitum retinere, non jam vitam, sed genus mortis perhibet se habere, quia mors est, cum optanti mors præsentem se non vult exhibere. Mors est, inquam, cum id quod mens ardentem appetit, non confertur, et quod odit manet tenaciter, vel inferitur, nihilque gravius, licet pium forte vel utile debeat judicari, quam id cui voluntas invenitur, ardentius adversari. Quod innuens Boetius:

« Protrahit, inquit, ingratas impia vita moras. »

A Turbatus moerore Boetius impiam vitam dicit, quia ejus voluntati illa durius contradicit, quæ licet odiosa, tamen diutius vult morari, cum econtra illam iste velit citius terminari. Præsentiam cujus quanto reddit ipsa importunior onerosam, tanto suam mors adveniens redderet gratiosam, eamque sibi felicem et prosperam idem Boetius æstimaret, si, ut supra dictum est, optata, et vocata venire non tardaret. Sed nonnullos quibus vita præsentem videtur non solum inutilis sed nociva, dum eorum voluntates gravedine contrahit oppressiva, quo magis misera, eo magis mors eos præterit fugitiva, eorumque et voces et affectus surditate respuit negativa. De qualibus Joannes in Apocalypsi: « Quærent, inquit, homines mortem, et non invenient, et desiderabunt mori, et fugiet mors ab eis (Apoc. ix). » Quintus Angelus tuba canens tantum eos tribulationem asserit experiri, in quorum frontibus signum Dei non poterit inveniri, ut præsentia vitæ sit eis vehementius onerosa, et absentia mortis nihilominus odiosa. Neque enim datum est locustis aut scorpionibus, ut eos citius cogant mori, sed ut viventes durius supplicio afficiant longiori, ne parvum et parvipendendum idem supplicium videatur, sed pro voto patientis citius finiatur. Quærent igitur mortem, sed fugientem nullatenus eam consequuntur, mori desiderant, sed inviti vivere compelluntur, et eo gravius multoque miserius videntur sibi mori, quo juxta libitum non conceditur eis mori.

C Cujusmodi mortem qua viventes gravius moriuntur, qui vitæ hujus intolerabiles molestias patiuntur, et cum de vitæ præsentia graviter, tum de mortis absentia inconsolabiliter conqueruntur, ipse quoque propheta prophetarum in suo est Evangelio prælocutus, in agone passionis pro salute nostra omnium constitutus. « Filia, inquit, Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, et super filios vestros. Quoniam ecce venient dies in quibus incipient dicere montibus: Cadite super nos; et collibus: Operite nos (Luc. xxiii). » Videtis quanta filibus Jerusalem sit miseria patiendi, et patientibus quam inexpleta cupiditas moriendi, quæ abhorrentes quod in præsentiarum coguntur experiri, desiderio mortis incognitæ optant montibus sive collibus operiri. Adeo quidem apud se furor persequentium inflammatur, et in illas tam astuta malitia debacchatur, ut malint eas diuturno supplicio deperire quam morte celeri optatum remedium invenire. Quod etiam persecutores Christi nequiter attendunt, quibusdam postulantibus, non quidem ei contum vel gladium ad cito moriendum infligi, sed ad diutius patiendum, cum potius et multo convenientius crucifigi. Quod innuens Christus filibus Jerusalem, subjungit: « Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet (ibid.). » Lignum viride est cujus radix vivit, truncus viget, ut possit tempore congruo germinare, ramos, frondes, flores, fructus proferens dilatare, quod et si brumæ frigoribus, velut mortuum

delitescit, vernali tamen temperie vigore quodam insito viridescit. Aridum vero est quod negata germinandi potentia languidius emarcescit, tam vere quam hieme vernantibus gemmulis non turgescit, non ridet floribus, non ubertate fructuum incurvescit, et quamvis lignum videatur specie non mendaci, caret tamen laterius potentia juxta libitum efficaci. Lignum ergo viride Christus non incongrue perhibetur, interna cujus potentia quovis obstaculo non tenetur, cui volenti vivere mortis violentia non infertur, volenti eam assumere, astuto cujusvis consilio non differtur. Ad hoc quippe, ut dictum est, voluerunt ei crucis patibulum præparare, ut viventem durius possent diutius cruciare, et poenarum illius immensa et extensa gravedine satiati, tam grato spectaculo suæ satisfacerent pravitati. At ille in cuius erat et mori et non mori positum potestate, qui neutrum pro voto persequentium, sed sua egit potius voluntate, se potentem, se lignum viride manifestius designavit, cum illis nondum volentibus ipse volens in patris manus spiritum resignavit. Nam sicut eum ad mortem celeriore malignorum violentia non iniegit, sic ad vitam longiorem illorum astutia non coegit, sed remota necessitate, qua tenetur nostræ omnium infirmitas pravitatis, et vivere et mori noscitur singulari privilegio voluntariæ potestatis. Si ergo illi, qui voluntate nequam honorum Justitiam persequuntur, sic in ligno viridi suam exercere malitiam moliantur, ut et poenis torqueri gravibus et a morte velint diutius prohiberi, quæ tamen constat eorum legibus aut voluntatibus non teneri, quomodo in nobis est illorum malignitas sævitura ad quantam, vos vivendi miseriam perducitur, quæ culpis exigentibus aridum lignum estis, et virtute ingenita resistere illorum malitiæ non potestis? Non enim suum est hominis, ut virtute propria, vel non mori, vel e regione juxta libitum possit mori, sed plerumque mori cogitur et invitus, et plerumque vivere ingratis maculis compeditus.

CAPUT LXXXV.

Jonas supradictus vivendi prorsus tædio tolli de medio deprecatur, et deprecanti sua petitio non donatur, sed frustrata prece compellitur vitam ducere longiorem, cum tamen ipsa vita mortem sibi fore judicet meliorem. « Domine, ait, quæso, tolle animam meam a me, quia melior est mihi mors quam vita (Jon. iv). » Et Elias: « Sufficit, ait, mihi, Domine, tolle animam meam, neque enim melior sum quam patres mei (III Reg. xix). » Videtis Jonam et Eliam vitæ hujus tædia refutare, experta inexpertis, futuris velle presentia commutare, quia cum læsa presentibus ab eis gravius mens dissentit, sensorum odio leve putat quidquid experientia nondum sentit. Sed mors illis optantibus vite januam nondum claudit, quia cæca et sarda nullius videt gemitus vel exaudit, sed quæ horum experts sensuum hebes et stolidi judicatur, tactu solo in eos quos invenit, efficaciter operatur. Errans enim manu, vel pede quæque obvia

A tangere perhibetur, et in tangendo, misericordie benevolentia non tenetur, **642** sed tam parvi quam magni turbat tactu vel levissimo sanitatem, et si durius presserit, moriendi ingerit gravitatem. Nam cum invento cuilibet gravius incubat et persistit, gravi ejus tactui illius astutia vel potentia non resistit, sed juxta philosophum (BOETIUS): « Humile caput et celsum pariter involvuntur, et de alto vitæ gradu ad finem ultimum provolvuntur. »

Quæ dum Christum hominem nescit esse cujusdam excellentissimæ potestatis, ut mori vel non mori suum esset in ejus arbitrio voluntatis, ipsum quoque solita confidentia durius appetivit, eumque non solum viventem, sed et vitam suis vexibus irreivit. Caterum eadem mors triumphalem in illo victoriam non accepit, quia Christus non coactus, sed spontaneus hanc suscepit, et cum eam, licet homo, virtute posset ingenita non sentire, ea tamen bonitate, quæ sua est, nostris voluit legibus consentire. Quam vero in seipso voluit tempore congruo non differri, Ezechie regi perterrita voluit non inferri, sed cum illum manu vel pede fortiter mors pulsavit, eam iste qui solus poterat ab illo fortius repulsavit. « Dispone, inquit, domui tuæ, quia morieris tu, et non vives (Isa. xxxviii). » Ezechiam quem imperii insignem fecerat celsitudo, cum premeret, velut quædam manus mortis præsens corporis ægrotudo, concussit et terruit divinæ comminationis horrida superveniens magnitudo, ut nulla ei esset vivendi reliqua certitudo. Noverat enim quia mors nulli hominum deferebat, et sicut non minimum maximo, sic nec maximum minimo præferebat, sed quicumque manum vel pedem pertinacius imprimebat, ejus non solum sanitatem, sed et vitam penitus opprimebat. Pressus ergo ægrotudine, mori in præsentia pertinescit, et timoris aculeo perurgente, dolor ejus plurimum ingravescit, non quia naturæ solvit debitum, quod patres suos noverat persolvisse, et ab eo nullam retro hominum sese penitus absolvisse, sed quia presenti morte sua considerat spem cassari, quam potius crediderat effectu prospero consummari. Relegebat patribus suis Abraham et David Deum antiquitus promississe, et hoc promisso confortatos in pacis refrigerio dimisisse quod ex ipsorum stirpe ille processu temporis nasceretur, in quo et per quem benedictio gentibus conferretur. In qua vero idem rex Abraham et David generationis linea sequebatur, quæ ab illis adusque ipsum recta serie tendebatur, ex eadem et Christum eotenus speraverat processurum, et hujus quoque sobolis auctorem crederet se futurum. Sed quoniam ipse adhuc sine liberis habebatur, eique et ægrotudo mortem et sermo propheticus minabatur, ingratiæ mortis instantia spes consolatoria frangebatur, et ea fracta dolore inconsolabili torquebatur. « In dimidio, ait, dierum meorum vadam ad portas inferi (ibid.). » Nondum, ait, vivendi spatium, quod speraveram, adimpletur, et decurrens dierum series velut in medio prohibetur, et jam portas inferi compellor

citius invenire, ad quas non nisi relicto fructu aestimaveram me venire. « Præcisa est velut a texente vita mea, dum adhuc ordiret, succidit me (*Isa. xxxviii*). » Adhuc, inquit, ætate immaturus, infecundus operum ordiebar, posteriora recolens ad anteriora sollicitus extendebar, ingressus nundinas mercator avidus, finem optimum præstolabar, in circo positus pervenire ad propositum arbitrabar, et ecce telam invidiam textor præproperus jam succidit, et immatura falce fructuosum terminum intercidit. Ergo vim patiens, ad quem ibo, fracta spei anchora, quo transibo, cujus auditorium, ut preces offeram introibo, quis cui fructus erit cum stipes aridus interibo? « Domine, vim patior, responde pro me (*ibid.*). » Recte vim patiens sua resistere potentia non disponit, sed in manu valida suam invalidus causam ponit, et plane sciens adversus mortem, non regnum non divitias prævalere, pro se invalido Deum fortem postulat respondere. Ille est qui gravem mortis manum seu pedem virtute propria sublevare, qui ægrotum desperantem manu potest medica relevare, ad cuius imperium fugit infirmitas, mors tremiscit, convalescit moriens, mortuus reviviscit. Qui cum hujus ægrotantis devotionem, lacrymam, precem vidit, summe bonus, livore carens, ejus profectui non invidit, sed habens gratum quod penitus a tumente confidentia rex defecit, potenti misericordia mortem proximam longe fecit. « Audi, ait, orationem tuam et vidi lacrymam tuam, ecce adjiciam super dies tuos, quindecim annos (*ibid.*). » Regem quem manu valida mors premebat, cui presso timorem quoque sermo propheticus ingerebat, ob hoc divina bonitas lacrymantem voluit exaudire eique exaudito prædictum vivendi spatium impertire, ut infra dies additos eidem regi Manasses nasceretur, per quem successione reparata generationis series texeretur. Hujusmodi vero et spatium et filium oratio et lacrymatio regis promeruit, cum ad verbum prophetæ agritudine laborans ingemuit, cum ille ex præcepto Domini est huic mortem proximam comminatus, et iste non ad iram, non ad minas, sed ad preces et lacrymas excitatus. Jussus ergo propheta ut ad regem ægrotum loqueretur, et ad disponendum domui suæ verbis eum comminatoriis hortaretur, non debuit jubenti protervis et contumax contraire, non silentio superducto bona, quæ dicenda fuerant, operire. **643** Hoc enim sermone et propheta sibi obedientiæ meritum acquisivit, et rex perterritus Deum sollicitus exquisivit, exquirentem sollicite Deus propitius exaudivit, exaudito spatium, et in spatio filium quem optaverat impertivit. Quod et si forte prophetam comminantem rex tumentis supercilio non audiret, et si eum obduratum Deus, non ut prædictum est exaudiret, nec si tamen prophete consilium fuerat ut taceret, cum jussus loqui, et non loquens, reum se et culpabilem exhiberet. Nam sive audiat, sive non audiat qui præcipitur, admoneri, tamen qui admonere jussus est, non debet sub silentio contineri, sed sicut doctrinam debet

A prompto necessariam auditori, sic auditore obdurato debet tamen obedientiam præceptori.

CAPUT LXXXVI.

Unde ad Ezechielem: « Si me, inquit, dicente ad impium: Morte morieris, non fueris lectus (*Ezech. iii*), » ut se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Si jussus loquitur propheta negligentia premente non loquitur, et eo non loquente peccator incursu mortis opprimitur, iste quidem suo perit merito delinquentis, et ejusdem periculum de manu requiritur non loquentis. Si vero propheta locutus fuerit quod jubetur, et auditor audita respuens timore debito non tenetur, ille quidem moritur qui prophetæ monita non audivit, et monitor liberatur qui loquendo divinis jussibus obedivit. Quod ad Ezechielem subjungitur: « Si autem, inquit, annuntiante te ad impium ut a viis suis convertatur, non fuerit conversus a via sua, ipse in iniquitate sua morietur, porro tu animam tuam liberasti (*Ezech. iii*). » Qui ergo bona malis præcipitur renuntiare, non est cur præceptum debeat recusare, cum et si profectus malo non conceditur auditori, bono tamen non negatur condigna utilitas monitori.

Hinc est quod ad commonendum Pharaonem Moyses destinatur, et tamen adversus ejus monita monitus obduratur, et cum monitor, ne loquatur, sese nititur excusare, non tamen permittitur jubentis imperium recusare. « Veni, ait, mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum de Ægypto (*Exod. iii*). » Et infra: « Ego, inquit, indurabo cor ejus, et non dimittet populum (*Exod. iv*). » Audiens Moyses quod esset apud Ægyptios transiturus, regi- que Pharaoni, et si bona, tamen non placita locuturus, ad injunctum ministerium rudis obediens contremiscit, et corde pavidus latere magis sub silentio concupiscit. Et quoniam majoris imperium non digne refutatur, si non causa conveniens imo sufficiens prætendatur, sese mandato huic imparem non confunditur accusare, ut possit quod mandatur excusabiliter recusare. « Obsecro, inquit, Domine, non sum eloquens ab heri et nudius tertius, et ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris et tardioris linguæ sum (*ibid.*). » Obsecro, ait, ut loquendi mihi officium non imponas, et quem premit infirmitas, tuo mandato adhuc premere non apponas, quia non mediocre vel suum ipsius, vel aliterius detrimentum incurrit, cum loqui aggreditur cui eloquentia non succurrit. « Non sum, ait, eloquens ab heri et nudius tertius. » Prius, ait, quam tua mihi majestas loqueretur, et a me parvulo sermonis tui sublimitas incomparabilis audiretur, ipse me sciolum, et ad loquendum promptulum arbitrabar, et forte a nonnullis satis eloquens aestimabar. Verum postquam meis auribus tuba tui sermonis insonuit, et tua mihi sapientia largiori munere gratiæ recentis innotuit, et linguis mihi, et tantis obstaculis videor impeditus, ut ad digne referendum quæ dignius iu-

lulisti, nullo modo inveniar expeditus. Sicut enim A
 stellas minores pleno cornu luna videtur abscondere,
 et lucernam tenuem solis meridiani splendor retun-
 dere, sic nimirum cum tua loquitur et loquentis
 attenditur incomparabilis celsitudo, mea velut obdu-
 citur, et pro nihilo ducitur infantilis et inefficax
 hebetudo. Et ille: « Quis fecit, inquit, os hominis,
 aut quis fabricatus est mutum et surdum, videntem
 et cæcum? Nonne ego? » (*Ibid.*) Os hominis Deum
 omnium conditorem certum est condidisse, eique
 posse loqui, et non loqui, naturaliter indidisse, ut
 alternis vicibus, et ad tacendum velut quodam signa-
 culo modestius operiri, et ad loquendum quæ bona
 sunt, velit et valeat aperiri. Quod autem factum est,
 factorem debet procul dubio revereri, et illo impe-
 rante istud quovis obstaculo non teneri, ut suo
 renuntians, majoris potius arbitrio se addicat, et in
 nullo opus opifeci, figmentum figulo contradicat.
 Quem ergo summus opifex jusserit non mutire,
 potest excusabiliter, imo commendabiliter obmutire,
 et eum jam non sua ipsius contradictio mutum
 facit, sed is cujus imperio per injunctum silentium
 satis facit. Quis enim alius recte hominem facit
 mutum, nisi qui sicut prudens in manu valida tenet
 lutum, ut in deterius nativa illud mollitie non excedat,
 sed exinde sictoris gratia commendabile vas
 procedat? Moyses vero æstimabat commendabilem,
 vel saltem excusabilem se haberi, si, quia tardus
 ad loquendum, sub optato posset silentio contineri,
 non satis pervidens, quis, cujusmodi perperam pate-
 retur, si tacendo bona, voluntati propriæ blandi-
 retur.

Sed mutum commendabilem non nisi **644** Deus
 honorum conditor fabricatur, qui se fecisse os
 hominis, ut præmissum est, protestatur, ut tunc
 solummodo commendabiliter sileat vel loquatur,
 cum suo non hominis, sed Dei placito famulatur.
 « Quis fabricatus est, inquit, mutum? » Tu ipsum
 mutum facere te disponis, et ad vestiganda quæ justa
 sunt curam debitam non apponis, tuæque voluntati
 dum conditoris placitum non præponis, tibi satis
 invalido gravem culpæ sarcinam superponis. Sed
 quis es tu qui voluntatis propriæ tibi privilegium sic
 assumis, et quod meum solius est, inconsulte, imo
 temere jam præsumis, ut scilicet ore tuo ad majoris
 imperium non utaris, sed tuo vivens jure acceptis
 muneribus abutaris? Meum est conditoris tibi facto
 juxta libitum imperare, tuum vero, qui factus es,
 aurem imperio sedulam præparare, ut sicut non
 hominem, sic nec mutum hominem facere te con-
 tendas, et privilegio potestatis æquari plasma figulo
 non intendas. « Ego enim sum qui facio mutum et
 surdum, videntem et cæcum. » Ezechielem propheta-
 tam Dominus aliquando mutum exhibuit cum pec-
 catis populi exigentibus eidem loqui prohibuit, ne
 correctionis verbum ad ingratos et immeritos defer-
 retur, cum exinde illis nulla utilitas conferretur.
 « Linguam tuam, inquit, adhærere faciam palato tuo,
 et eris mutus, nec quasi vir objurgans, quia domus

exasperans est (*Ezech. iii*). » Iste sicut jussus loqui
 jubentis imperium non abjecit, sic e regione non se
 contumaciter mutum fecit, sed potius ab illo factus
 est ipse mutus, cujus est imperio per silentium obae-
 cultus.

Sic etiam Jeremiam inter malos et incorrigibiles
 constitutum ipse Dominus velut fieri jussit mutum,
 præcipiens ut curam, et orationem pro eisdem
 reprobis non assumat, et apud eum pro indignis
 intercedere non præsumat. « Noli, ait, orare pro
 populo isto in bonum (*Jer. xiv*). » Quia videt Domi-
 nus orationum beneficia populo non prodesse, con-
 versantem inter eos prophetam præcipit mutum
 esse; ducens incongruum ut pro eis temere sit ver-
 bosus quibus obviante gratia non potest effici
 fructuosus.

CAPUT LXXXVII.

Facit etiam Deus surdum, cum sua gratia cujusli-
 bet aurem claudit, et aure clausa, vel exactoris ille
 tabuli vocem pessimam non exaudit, vel linguas
 maledicas tanquam non audiens dente ultorio non
 remordet, ut a suo Redemptore quem patientem
 recollit, non discordet. Unde quidam sapiens cum in
 eum hostes sui vana et noxia loquerentur, et dolos
 tota die meditari et proficere niterentur, aures suas
 multis et variis opprobriis saturatas, signanter in-
 notuit divini gratia muneris obturatas. « Ego autem,
 inquit, tanquam surdus non audiebam (*Psal.*
 xxxvii); » et iterum: « Factus sum sicut homo non
 audiens, et non habens in ore suo redargutiones
 (*ibid.*). » Felix iste qui clamorosa invidorum mali-
 tiam non audire, non linguas detrahentes dente
 pari diligit referre, cui divina gralla dat hujusmodi
 tenere in moribus disciplinam, ut verborum nequam
 strepitui aurem offeram columbinam. At contra qui
 ad verbum bonum, verbum commonitorium aurem
 claudit, qui vocem sapienter incantantum non
 exaudit, qui terrenis et posterioribus inhærens
 instar aspidis obsurdescit, et in ea quæ ante sunt
 nulla extensione spiritus incalescit, iste miser labo-
 rat miserabiliter et ægrescit, eo quidem miserior,
 quo in proposito nequius obdurescit. Cujusmodi
 surdum quia nescit divina bonitas fabricari, fabri-
 cator ejus dignus est accusari, nec habet gloriam,
 sed ignominiam hujus obstinatio surditatis, cujus
 auctor habetur, non Dei gratia, sed malitia propriæ
 voluntatis.

CAPUT LXXXVIII.

Facit etiam Deus videntem, cum largo medica-
 mine gratiæ miserentis tumorem mitigat pituitæ
 graviter deprimeptis, et molli manu tergens suffu-
 sionis lippitudinem vitiosæ, permundat oculum infu-
 sionis beneficio luminosæ. Qui mundatus percipit
 quæ prius fuerant inexperta, pulso ignorantie vela-
 mento gaudet sibi fieri deoperta, et quod in sanctua-
 rio Dei latet utile vel honestum, ingressu patefacto
 sentit sibi fieri manifestum. Cujus merito visionis
 qua secreta et abscondita contemplatur, ut ex re
 nomen habeat, *Videns* etiam appellatur. Et hoc

quasi nomine ad cumulandam gloriam insignitur, cui divina bonitas videndi gratiam impertitur. Denique Samuel, cui datum est divina contemplari, Scriptura demonstrante *videns* meruit appellari, et qui docti abscondita, prophetae nunc vocantur, usu quoque vulgari videntes antea vocabantur. « Ubi est, inquit, domus videntis? Et Samuel: Ego sum, inquit, videntis (*I Reg. ix*). » Jacob etiam quia cum angelo fortiter est luctatus, et Deum, sicut dicit, facie ad faciem contemplatus, deposito nomine quod laborem innuit passionis, aliud est sortitus quod sonat divinæ gratiam visionis: « Non vocaberis, inquit, Jacob, sed Israel erit nomen tuum (*Gen. xxxii*). » Jacob interpretatur *luctator*; Israel vero *vir videntis Deum*. Et recte qui luctari voluit et valuit, imo et prævaluit, Israel appellatur, quia mollis et femineus non sic ad purum oculus declaratur, ut ad videndum invisibilia velit et valeat aspirare, et in ejus internam faciem hujus spiraculi Deus **645** gratiam inspirare. Unde apud Ezechielem nonnulli reprehensibiles ostenduntur, qui sibi usurpare prophetandi officium moliantur, et cum nisi falsa et inania non valeant contemplari, falso tamen appetunt videntium nomine gloriari. « Vae prophetis, inquit, insipientibus qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident; vident vana, et divinant mendacium, dicentes: Ait Dominus, cum Dominus non miserit eos (*Ezech. xiii*). » Qui seducti, et aliorum seductores, ne verum esse quod viderint, diutius asseverent, et in auribus simplicium confirmare sermonem propositum perseverent, non solum eos divinus sermo minaciter reprehendit, sed et suam illis objicit falsitatem, quam veraciter deprehendit. « Nunquid, ait, non visionem cassam vidistis, et divinationem mendacem locuti estis? » (*Ibid.*) Quod nimirum ne impunitum fieri mendaciter arbitrentur, et tam de sua videntium fallacia, quam ultoris negligentia gloriantur, consequenter prophetarum iudex eos apertius comminatur, cujus minarum veritas effectu indeclinabili confirmatur, nisi forte converso peccatore, et ipse misericorditer convertatur. « Quia, inquit, locuti estis vana, et vidistis mendacium, erit manus mea super prophetas, eo quod deceperint populum meum, dicentes: Pax, et non est pax (*ibid.*). » Isti sunt prophetae qui cum suo vel maligno spiritu seducuntur, et lucis angelo seducte in errores profundissimos inducuntur, auditores miseros festinant eisdem maculis irretire, auresque prurientes, et si falsis tamen gratis sermonibus delinire. Ab his quippe quorum vita vitiiis depravatur, et ad docendum cæteros quædam eis velut auctoritas delegatur, quorum cum oculum interiore suffusio teneat corruptiva, tamen videntes asserit æstimatio præsumptiva: ab his, inquam, malum grande in populum, et contagio derivatur, qui seductus seductores prædicatæ visionis merito veneratur. De quibus per Jeremiam Dominus: « A prophetis, inquit, Jerusalem egressa est pollutio super omnem terram (*Jer. xliii*). » Cum deberent

A pollutos verbis sanctioribus emundare, ignorantia steriles doctrinæ salutis irrigo fecundare, cæcos et hebetes per viam ducere veritatis, perversæ viventibus tam verbo quam exemplo incentivum præbere sanctitatis; e contra eos qui sunt in sordibus, faciunt plus sordere, inscitia caligantes superducta falsitatis nebula penitus non videre, interno visu perduto per errorum devia præcipites evagari, malis implicatos peioribus implicari. Qui cum se dicant esse prophetas Jerusalem, propter excellentiam visionis, pacemque prædicent non freti patrocinio divinæ missionis, revera pseudoprophetae inveniuntur esse potius, Babylonis, quos malignus instigat spiritus blandimento seductoriæ jussionis. In quorum cordibus cum jubentis venena mollius infunduntur, eorum mentes et linguæ vera pace perdita confunduntur, et quæ nequiter sunt infusa pleno vase in quæque proxima refunduntur, et super omnes qui solam terram sapiunt, perniciosius effunduntur. A quorum auditu suos Deus miserans diligentius revocare, et ne temere seducantur intendit prudentius informare, ostendens hujusmodi prophetas debere penitus non audiri, quos constat suo magis quam Dei spiritu ad loquendum procaciter erudiri. « Nolite, inquit, audire verba prophetarum qui decipiunt vos. Visionem cordis sui loquantur, et non de ore Domini. Non mittebam prophetas, et ipsi currebant; non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant (*ibid.*). » Videtis istos ad prædicandum currere, sed non mitti, intelligere, ut aiunt, sed intra Dei sanctuarium non admitti. ore Domini non consulto cordis sui proferre visionem, suum sequi spiritum, non mittentis debitam jussionem. Quo contra Paulus: « Quomodo, inquit, prædicabunt, nisi mittantur? » (*Rom. x*.) Istos ergo qui prædicant, cum tamen non mittantur, qui de corde falsa suo, et fallacia verbosantur, non prophetas fecit verax inspiratio, non videntes, sed falsa æstimatio, et fallax elatio præsumentes. Cæterum illos quorum vita opere voluntario jam non sordet, quorum linguam et sermonem interna conscientia non remordet, a quorum tam affectu quam effectu superveniens spiritus quæque offendicula gratis eliminat, hoc nimirum ad prophetandum abundantiore gratia nonnunquam illuminat.

D Quos etiam aliquando cæcos facere idem spiritus invenitur, cum prudenti consilio nondum eis occultorum notitiam impertitur, ut subtracta videndi gratia ferventioris instantiæ sollicitudine requiratur, et cum forte inventa fuerit, humilioris diligentiae sinu avidissimo teneatur. « Quod inveniens Eliseus dicit ad Giezi: Dimitte illam, anima enim ejus in amaritudine est, et Dominus celavit, et non indicavit mihi (*IV Reg. iv*). » Eliseus, etsi multa jam pridem viderat oculis interioribus Spiritu sancto eruditus, nescit tamen inpresentiarum quid sibi postulet Suavitatis, et forte ad sciendum non sua ipsius culpa, vel merito caligabat, sed divina gratia suam in hoc solius gloriam demonstrabat. Denique

in Evangelio: « Neque hic peccavit, ait, neque parentes ejus, ut cæcus nasceretur, sed ut manifestetur gloria Dei in illo (Joan. vi). » Istum non sua cæcum, non parentum fecit iniquitas, et a nullo hominum recte argui debet hæc cæcitas, quam ad hoc solum divina bonitas voluit apparere, ut in ea posset ejus gloria excellentius eminere.

Qui vero internæ lucis refuga, corruptæ **646** vitio voluntatis incurrere non formidat præcipitium noxiæ cæcitatæ; iste non solum nullo supremi testimonio judicis excusatur, sed ut sui auctor dispendii, juxta veraciter accusatur. De qualibus in Evangelio: « Si cæcus, ait, cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt (Luc. vi). » Quia ergo qui se ipsum mutum, vel surdum, videntem, vel cæcum fecerit, argui promeretur, quem vero Deus fecerit, commendabilis, vel saltem excusabilis perhibetur, recte admonetur Moyses, ut errorem voluntatis propriæ non sequatur, sed in loquendo vel tacendo, majoris imperio prudenter obsequatur. « Quis fabricatus est mutum, et surdum. videntem et cæcum, Nonne ego? » (Exod. iv.) Ego, ait, et solus debui, et recte potui esse talium fabricator, qui omnium, quæ justa sunt, sum justissimus operator, quorum si quis alius mihi quidem contrarius esse præsumperit attentator, dum esse vult sui juris, aliorum invenitur reprehensibilis usurpator. Perge igitur, et ego ero in ore tuo, doceboque te quid loquaris. Perge, ait, et renuntians decreto propriæ voluntatis, fiducialiter obsecunda præcelsæ imperio majestatis, et ego potens, imo omnipotens origines inseram quid loquaris, ut mea tam potentia quam benevolentia doctus et eloquens habearis. At ille nondum satis hisce monitis confortatus, sed tenax propositi, et infirmitatis propriæ amplius debito recordatus: « Obsecro, inquit, Domine, mitte quem missurus es (ibid.). » Non video, ait, qualiter sufficere valeam huic indicto, quomodo Pharaonem conveniens, possim educere filios Israel de Egypto; sed mitte celerius quem prævideo quandoque te missurum, quem scio quidquid jusseris potentialiter expleturum. « Et iratus est, inquit, Dominus in Moysen (ibid.). » Quia Moyses præceptori aurem promptam vel animum non inclinavit, se ab eo quod jubetur, adhuc pertinaciter resistit et declinat, eundem præceptorum Scriptura perhibet succensere, et ipsi Moysi fratrem suum propter majoris eloquentiæ gratiam adhibere. « Aaron, inquit, frater tuus, scio quod eloquens sit, ipse loquetur pro te ad populum, et erit os tuum (ibid.). » Hoc audito, Moyses tandem cedit, et mandato præbens aurem ab eo ulterius non recedit, sciens plane et sentiens eum inculpabilem non haberi, qui jussus loqui bona, contenderit sub silentio contineri. Quod propter et Jeremias non potuit excusari cum ad tale vocatus negotium elegit potius feriari, attendens et suam pueritiam, et pueritiæ non esse peritiam ad loquendum, eidemque imperitiæ nondum esse tempus conveniens ad docendum. « Ecce, ait, nescio loqui, quia

A puer ego sum. Et Dominus: Noli, ait, dicere: Puer ego sum, quoniam ad omnia quæ mittam te, ibis, et quæ mandavero tibi, loqueris (Jer. i). » Et si, ait, ætate immatura tibi adhuc videris prægravatus, ut explere nondum sufficias injuncti negotium famulatus, in eo tamen in conspectu digne salis non eris excusatus, si audito mandato, fueris pertinaciter refragatus. Abiit ergo Jeremias, et ætatis oblitus junioris, obedire non distulit digno auditui præceptoris, ne si ab eo per culpabile silentium diutius pertinax resiliret, juxta exigente judicio, ad pœnale silentium deveniret.

CAPUT LXXXIX.

De pœnali silentio.

Nam et pœnali silentio teneri plurimos invenimus, B quos iram incurrisse culparum merito comperimus; qui cum vel tacendo, vel loquendo negligenter corruerint in delicta, consequenter eis inflictum est silentium ex vindicta. Luca referente cum adversus Christum scribæ et sacerdotum principes convenirent, ut in sermone ejus reprehensibile quidpiam invenirent, quæsierunt sollicitè utrum dari Cæsari census debeat, vel tributum, an hoc potius videatur contra justitiæ regulam constitutum. Cujusmodi proposita diligentius quæstione, videns Christus dolum et fraudulentiam in sermone, jubet sibi numisma, vel denarius afferatur, quærens cujus in eo superscriptio formæ vel imaginis habeatur. At illi: Cæsaris, inquirunt, et ille: Ergo, ait, si justitiæ vultis merito commendari, quæ unicuique id quod suum est jubet dari, quæ sunt Cæsaris, integra Cæsari resignate, et quæ Dei sunt, Deo similiter non negate (Matth. xxi). Ille quidem vultus sui lumen super nos signavit, eoque signaculo nos sibi proprios assignavit, ut cum reddimus Cæsari quod esse jus regium jam tenemus, lege pari Deo quod suum est, juste et fideliter resignemus. « Et non potuerunt, inquit evangelista, verbum ejus reprehendere coram plebe, et mirati in responsione ejus tacuerunt (Luc. xx). » Respondente Christo, verbum ejus dolosi non arguunt auditores, ne plebs eos reliqua falsitatis judicet amatores, et ad responsa ejus digna laudibus obstupescunt, stupentes et attoniti urgente justitiæ conticescunt. Quia enim in responsis ejus reprehensibile quidpiam non videbant, et eorum laudibus malitiæ facibus invidebant, digna sententia ultricis justitiæ percussuntur, dum qui veritati non adgaudent, jacere compelluntur. Vellent quippe illum reprehensibiliter potius respondisse, et eis evidenter accusandi aditum præbuisse, vel saltem responsionem ejus præsentem populum non fuisse, ut absente illo possent eum liberius vel mendaciter arguisse. Cujusmodi **647** occasio quia eis penitus non est data, sed omnis accusandi opportunitas est ablata, ne se forte esse gaudeant impunitos, pœne gravissimæ feriuntur, dum non electione propria sed ultione coactiva silentio reprimuntur. Nihil enim malitiosi quilibet sibi gravius æstimant iunminere, quam si vejitæ fuerint concupitam malitiam exercere, si tanto

denique obstaculo velit eos potens ulio coercere, A ut adversus veritatem, vel non valeant, vel non audeant respondere.

CAPUT XC.

Quod Matthæus innuit cum ducit ad medium Sadduceos, et eis confutatis consequenter etiam Phariseos, quorum illi fide clauda negant esse resurrectionem, isti vere hebetes objectam Christi non valent solvere quæstionem. Sadducei de uxore septivira diligentius sciscitantur, quam septem fratres habuisse viros post invicem protestantur, juxta quod Moyses filius Israel voluit imperare, ut defuncti fratris superstes frater uxorem sibi debeat copulare. « In resurrectione, inquit, cujus erit de septem uxor? Omnes enim habuerunt eam (*Luc. xx*). » Et Dominus: « Erratis, inquit, nescientes B Scripturas neque virtutem Dei: in resurrectione enim neque nubent neque nubentur, sed sunt sicut angeli Dei in cælo (*Matth. xxii*). » Error, ait, vos nimis occupavit, vestra vos malitia nequiter excæcavit, nescientes in Scripturis ejusmodi veritas prædicetur, Dei virtus in defunctis quam efficaciter operetur. « Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob, non est Deus mortuorum, sed viventium (*ibid.*). » Abraham, Isaac et Jacob viam carnis universæ procul dubio sunt ingressi, et de terra existentes ad terram lege communi omnium sunt regressi, quorum tamen se Deum æterna veritas protestatur, ut eos jam non mortuos, sed in æternum vivere cognoscatur. Non enim illorum veraciter Deus esset, si non eos vivere certum esset, C quia is quem verum Deum sine dubio constat esse, eorum qui non sunt, non potest veraciter Deus esse. Vivunt ergo spiritu, et si eos carne mortuos constat esse, quorum se Deum, vivens, verax, interminabilis dicit esse, quem non mortuorum, sed vivorum potius Deum credit, quisquis veraces terminos sanæ fidei non excedit. Huic dicto Sadducei nihil referre valuerunt, et hostes veritatis confusione confusi tacerunt, ægre satis ferentes quod nec illius potuerunt sententiam infirmare, nec errorem suum veris responsionibus confirmare. « Audientes, inquit evangelista, Pharisei quod silentium imposuisset Sadduceis, convenerunt in unum, et interrogavit eum unus ex eis doctor, tentans eum: D Magister, quod est mandatum magnum in lege? » (*ibid.*) Videntes Pharisei quod Sadducei nihil penitus responderent, et disputanti Christo in nullo resistere prævalerent, arbitrati sunt sese melius quæsituros et quæsito conanti solvere longe argutius responsuros. Solebant autem Pharisei et Sadducei ab invicem dissentire, et sensu dissono veritati plurimum contraire, et cum alii alios in aliquo poterant prævenire, videbantur sibi non parvum laudis meritum invenire. Hoc propter Pharisei ad inquirendum subtilius accinguntur, et inquisito verborum retia tendere moliantur, ut, cum manifestum fuerit sese et sciscitari melius, et respondentem argutius obviare, videantur eos, quibus invident, superare. Sed Chri-

stus ad istorum quoque prudentius respondens inquisita, nequam propositum solutione reprimit expedita, et sic studet eorum tendiculas sive laqueos expedire, ut eos ulterius, vel non valeant, vel non audeant resarcire. Quærente quippe Phariseo: « Quod est mandatum magnum in lege? Diliges, inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, » etc. (*Ibid.*) Et ne parum solutione tam explicita retundantur, sed amplius quæstione superaddita confundantur: congregatis eisdem Phariseis, interrogavit eos dicens: « Quid vobis videtur de Christo, cujus filius est? Dicunt ei: David. Ait illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, etc. Si ergo David, ait, vocat eum Dominum, quomodo B filius ejus est? » (*ibid.*) Pharisei qui sicut Sadduceis, ita et Christo præsumunt invidere, cæcati malitia quæstionem propositam non valent pervidere, et cum ad eam nihil sciant congruum respondere, confusi inscitia compelluntur pœnaliter conticere. Nam quia non habent in quo illius responsa convenientius reprehendant, et intellectus deficit quo requisita subtilius apprehendant, præsumptivam spem inanæ victoriæ jam seponunt, et in ejus præsentia ulterius loqui similia non apponunt. De quibus Matthæus subjungit: « Et nemo poterat respondere ei verbum, neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare (*ibid.*). » Sic etiam apud Matthæum, et Lucam timore dæmones coercerentur, ne assumpta licentia juxta libitum verbosentur, et non propter blasphemiam, quæ sua est dæmonum, inflicto silentio percelluntur, sed etiam ab inchoatis Christi laudibus repelluntur. « Dæmonium, inquit, exclamavit dicens: Quid nobis et tibi, Jesu Nazarene? Venisti perdere nos. Scio qui sis sanctus Dei. Et comminatus est ei Jesus dicens: Obmutescite (*Luc. iv*). » Quoniam « non est laus pretiosa in ore peccatoris (*Eccli. xv*), » dum inspector intus non labium exterius, sed internam attendit conscientiam laudatoris, laudes 648 suas Christus non acceptat, quas audit ore dæmonum ventilari, sed reprobos laudatores jubet silentio cruciari. Cum aliquem non bene meritum vexat potens indignatio pœnitentis, habet remedium qualecunque ipsius miseria patientis, scilicet dolores intimos vocibus querulis effutire, si concedatur judicem precibus, sive laudibus convenire. Si autem miser sub manu judicis compellitur et sufferre, et sufferens inflicto silentio verbum remedii non proferre, dolor intus clauso spiraculo gravius augmentatur, et, ut elibanus æstuans, miser misere cruciatur. Cum itaque Jesus gravius dæmones vult punire, eosdem severo judicio præcipit obmutire, ut qui nolunt culpam digna pœnitentia consopire, non possint vel loquendo pœnæ remedium invenire.

CAPUT XCI.

Ea forma Paulus, cum audiret suas laudes a spiritu Pythonico prædicari, et illius præconio justitiam suam nescientibus indicari, nequam attendens

meritum, præconium non curavit, et eidem spiritui A pœnale silentium imperavit. « Clamavit, inquit, spiritus dicens : Isti homines, servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, et conversus, spiritui dixit : Præcipio tibi in nomine Jesu Christi, exi ab ea (Act. xvi). » Sciens Paulus quod Dei beneplacito non concordet, ut is laudes proferat cujus linguam perdita mens remordet, mavult ut Pythonicus spiritus conticescat, quam illius laudibus sua justitia populis innotescat. Et quid mirum si exigente culpa immundus invenitur spiritus obmutire, cum etiam vir justus Zacharias mereatur idem supplicium invenire, ut scilicet cum verbo Dei per angelum incredulus habeatur, in ultionem delicti festino silentio puniatur? « Ait ad illum angelus : Ne timeas, Zacharia, quoniam uxor tua Elizabeth pariet tibi filium. Et dixit Zacharias : Unde hoc sciam? Ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis. Cui angelus : Ecce, inquit, eris tacens et non poteris loqui usque in diem quo hæc fiant, pro eo quod non credidisti verbis meis (Luc. i). » Nuntiante angelo uxorem veterem novo munere parituram, et bonæ sobolem indolis de veteranis parentibus nascituram, humana hebetudo cœlesti non satis consonat armoriz, et fides claudicans linguam obligat Zachariæ. Et recte qui loquenti Angelo non vult paria respondere, qui cœlesti præconio non aurem credulam adhibere, huic supplicio invenitur judicialiter subjacere, C ut, cum loqui velit, cogatur ex opposito conticere.

Denique ob hoc illa virgo virginum commendatur, et Elizabeth nuntiante (ibid.), beata merito fidei prædicatur, quod cum angelus intenderet ei facere deoperta, quæ cunctis retro sæculis fuerant inexperta, cum ei nuntiaret effectum proximum genitura, quæ miro et ineffabili modo excederet vim naturæ, illa etsi, ut juvenecula, videtur loquentem angelum muliebriter expavisse, tamen invenitur miræ constantiam fidei tenuisse, et loquenti magna, satis convenientia respondisse. Admirans quippe virgo tenera de profectu, promissionis gratiæ non dubitat de effectu, et habens fidem certam super rem non mediocriter gratiosa, super solo rei modo D ellicitur commendabiliter curiosa. « Quomodo fiet istud? » Non dubito, ait, quin fiat veraciter quod dixisti, sed quoniam quomodo id fieri debeat, non dixisti, sicut certam me fateor de jam dicto, sic nimirum sollicitam de non dicto. Dic igitur quomodo fiet istud? Nam quia nondum viri complexibus acquievi, et, quod amplius est, in futuro acquiescere non decrevi, quæro sollicite qualiter impleatur, quod nisi viro cognito nullis retro sæculis impletum declaratur. « Et ille : Spiritus, inquit, sanctus superveniet in te (ibid.), etc. » Quia virgo angelico auditui non resistit, super modo requisito suspensa diutius non existit, et auditis omnibus quæ angelus magna et nûrifica nuntiavit, illa humilitatis verbo

fidem suam in clausula commendavit. « Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (ibid.). » Ista responsio, ista fides, ista humilitas, non iram, non judicium experitur, ad hanc succensere non angelus, non iudex superior invenitur, hanc probrosa correctio, hanc pœna durior non affligit, huic manus ultoria pœnale silentium non infligit. Nam et angelus humile verbum virginis acceptavit, quæ super hac novitate diffidens, non recalcitrans disceptavit, et superveniens spiritus eam non solum prole nova sine gravamine reddidit onerosam, sed etiam sopito muliebri silentio, sermone laudabili copiosam.

Inde est quod Joanne jam concepto de parentibus veteranis, virgo matrem illius salutare et visere voluit in montanis, ut concepto fetu supra speci terminos vel naturæ, acciperent sermone vicario solatium ab invicem parituræ. Sciens autem et sentiens Elizabeth venientem virginem in utero de spiritu jam habere, tam miræ novitati voluit, prout decuit, adgaudere, et fidem virginis tenere quæ angelo, imo Domino firmiter crediderat, prædicavit, et complenda quæ prædicta fuerant, prophetavit. Repleta est, inquit, Spiritu sancto Elizabeth, et exclamavit voce magna dicens : Benedicta tu inter mulieres, » etc. (Ibid.) Et infra : « Benedicta quæ credidisti, 649 quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino (ibid.). » Ad hanc vocem prophetissæ Maria silentio non tenetur, sed plena Spiritu sancto ad depromendum canticum promovetur, eligens de accepti novitate muneris sic lætari, ut etiam postfuturos inveniatur grato sermones beneficio consolari. « Magnificat, inquit, anima mea Dominum, » etc. (Ibid.) Videtis feminas uno in cubiculo residentes non levitate feminea, sed prophético Spiritu colloquentes, laudes concinere, texere prophetias, a quibus se interdum feriari gravatur incredulus Zacharias. Trium quippe mensium spatio eodem conclavi virgo et mulier detinentur, in quo non solum affectu, sed etiam sermone mutuo confoventur, amantes simul esse, non ut texitino operi manus sedulas instantius applicarent, sed ut divinas laudes jucundo colloquio gratius explicarent. Dum autem istæ religioso studio, vel studiosis laudibus occupantur, dum de illo indefesse cujus erant plenæ Spiritu verbosantur, legalis ille presbyter quia digna fide loquenti Angelo non respondit, confusione confusus sub pœnali silentio se abscondit. Sic nimirum quibusdam, a quibus aure credula non auditur, Dominus per Isaiam comminari terribiliter invenitur, ut sicut in Evangelio, sic prophetarum oraculo planius cognoscatur, quod auditum obduratum pœnalis confusio prosequatur. « Pro eo, ait, quod vocavi, et non respondistis; locutus sum, et non audistis : ecce servi mei lætabuntur, et vos confundemini (Isa. lxxv). » Cum servi exsultant qui loquentem Dominum audierunt, qui vocanti misericorditer aure prona fideliter responderunt, illi profecto confusione merita confunduntur,

qui eum non audisse vel audito non respondisse manifestius cognoscuntur. Quod vero de obduratis auditoribus prædicit Isaias, hoc etiam protestatur loquens eodem spiritu Jeremias, quia et si loco et tempore prophetæ ab invicem sunt disjuncti, eodem tamen sensu ejus, qui semper idem est, operante spiritu sunt conjuncti, « Nunquid, ait, me ad iracundiam provocant, dicit Dominus? » (*Jerem. vii.*) Nunquid in semelipsum in confusionem vultus sui, cum mali Domini præsumunt ad iracundiam provocare, non possunt tamen illi quidquam noxium irrogare, quia, et si novimus nostra illi, cum mala sunt opera, non mediocriter displicere, certum est tamen ei quidquid egerimus non nocere. Cum igitur quod agimus vero justitiæ damnatur judicio, nobis poena, nobis debetur confusio, in Creatorem nostrum, culpam sive poenam justitia non refundit, sed auctores mali læsa conscientia, vel poenæ experientia nos confundit. In quo autem illi et prius offenderint, et confusi fuerint, consequenter paulo superius per eundem prophetam insinuat Dominus evidenter, dicens illos et sua monentis verba humilitate debita non audisse, et ob hoc iram ejus et irascentis judicium incurrisse. « Quid locutus sum ad vos, inquit, et non audistis, vocavi vos, et non respondistis: faciam domui huic in qua vos habetis fiduciam, sicut feci Silo, et projiciam vos a facie mea (*ibid.*). » Domus ista cui Dominus terribiliter comminatur, quam se destructuram exigente peccato populi minaciter protestatur, Jerusalem est, in qua sibi templum præceperat fabricari, et in eo nomen suum a devotis et humilibus invocari. Olim quidem in Silo tabernaculum et arca fœderis habebatur, cum Heli veteranus, et post Heli, Samuel sacerdotioungebatur, illucque ex præcepto Domini cunctus Israel confluebat, et ei coram arca laudes, preces, hostias offerebat. Cum vero Deum idem populus ad iracundiam implacabiliter provocaret, et peccata vetera novis supervenientibus cumlaret, locum illum Deus severo judicio reprobavit, et arca sublata religionem pristinam annullavit. Unde postea David: « Repulit, inquit, tabernaculum Silo, tabernaculum suum, ubi habitavit in hominibus (*Psal. xlvii.*). » Repulso quippe tabernaculo in quo Deus primitus habitavit, non illuc ultra populus orandi gratia properavit, quo Deus primitus habitavit, non sua illic munera devoti et alacres obtulerunt, non vota precantium, non laudes, non cantica sonuerunt. Sic nimirum locus ille religioni antea dedicatus, sacerdotum præsentia, concursu laudantium frequentatus, ira tandem prævalente in nihilum reputatur, et honore sopito celebri, poenali silentio deputatur. Cujus honorem Deus ad montem Sion voluit pertransire, et extinctos religionis cineres sua illic flante Spiritu reignire, imo majoris sanctitatis privilegio locum illum voluit consecrari, multo majore gloria, divitiis majoribus honorari. De quo et David: « Elegit, inquit, montem Sion quem dilexit (*ibid.*). » Descriptione quippe David,

A succedentis vero ministerio Salomoris, templum sibi fieri voluit Deus in monte visionis, in quo priusdem Abraham filium suum Isaac non renuit immolare, et revocante angelo nihil mali puero pater obediens irrogare. In quo templo suum nomen, suam quasi præsentiam Deus voluit sic adesse, suis digna petentibus suam sic benevolentiam præsto esse, ut cunctis ire volentibus certum esset, quod in illo et templo et loco veraciter Deus esset. De quo Dominus ad Salomonem: « Sanctificavi, ait, domum hanc quam ædificasti, ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum, et erunt oculi mei, et cor meum ibi cunctis diebus (*II Paral. vii.*). » Hæc autem domus sive templum ab ortu solis usque ad occasum famæ beneficio divulgatur **650**, ejusque formam mire conspicabilem omnis audiens admiratur, et erga illud multo magis affectu devotissimo devincitur quisquis ejus sanctitatem præsentialiter experitur. Denique et regina Saba venit a sinibus terræ audire Salomonem (*III Reg. x.*), optans summopere auditi operis assequi visionem, qua percepta, nullius momenti visa est rumoris fuisse magnitudo, dum eam supergressa est præsens rerum mirabilium certitudo; nam cum plerumque fama soleat veritatem rei excedere, et juxta quemdam ethnicum, « eundo sibi vires acquirere, » in prædicando tamen qualiter Salomon operatur, hujus vaga loquacitas rerum magnitudine superatur. Hæc autem domus Domini quam Salomon expensis multis, multo fecerat cum labore, ejusdem tempore Salomonis et multorum post invicem regum digno persistit in honore, donec ultimus regum Juda regnum tenuit Sedecias, cujus pater exstitit justissimus rex Josias. Ea tempestate malitia regis et populi sic excrevit, sic omnem fere justitiæ superexcédens iniquitas abolevit, ut Deus ultra non suffarens, decerneret subvertere opus illud magnum et mirificum Salomonis, imo totam Jerusalem igne vel exercitu Babylo-nis. Apprehensum quippe Sedeciam crudelis Nabuchodonosor excæcavit, et avaris opibus tam domum Domini, quam domum regiam spoliavit, incensaque civitate, cives, quos divina superincumbens ultio perurgebat, in Babylonem transtulit, cui regali potentia præsidebat. In qua per annos septuaginta duro sub imperio deprimuntur, et erratus veteres præsentis exsilio solvere compelluntur, quia et culpam diutinam non nisi amarior disciplina, et morbum induratum non nisi districtior curare prævaleret medicina. Per id temporis quo tribus Juda et Benjamin Babylenem duram incoluit, templi religionem jubente Domino Salomon devotus instituit, more debito, honore solito prorsus non viguit, sed tanto silentio templum, civitas, totius Judæ regio condemnatur, ut non illic festiva solemnitas, non solemne gaudium, non vox laudantium audiatur. Quod antequam fieret, sermone Deus prophético voluit prædicari, et per Jeremiam longo ante tempore nuntiari, ut vel auditum posset a poenitentibus evitari, vel non poenitentes inexcusabiliter condena-

nari. Hoc est quod dictum est : « Faciam domui huic, sicut feci Silo (*Jer. vii*). » Sicut locum illum non jam commendat pristina sanctitudo, non eum sacerdotes, non frequentat populi multitudo, sed culpis exigentibus probrosa delinet solitudo, poenale silentium, situs et negligentiae turpitudine, sic istam domum meo æque nomini dedicatam, iusto iudicio incumbente, silentio faciam desolatam.

Nec solum domui quam specialiter Salomon divino cultui dedicavit, quam auro divitem, specie mystica decoravit, verum etiam toti civitati gravem inferam læsionem, gravique læsione totius Judææ destruant regionem. « Dabo, inquit, Jerusalem in acervos arenæ, et civitates Juda in desolationem, eo quod non sit habitator (*Jer. ix.*) » Et per Michæam prophetam similia comminatur : « Sion, ait, quasi ager arabitur, et Jerusalem in acervum lapidum erit, et mons domus in excelsa silvarum (*Mich. iii*). » Quod dicit Sion quasi agrum arari, et Jerusalem in acervos lapidum commutari, aperte innuit eversionem perditæ civitatis, quæ perversis moribus incurrens dispendium pristinae sanctitatis, enormitate scelerum, scelerata magnitudine pravitatis everti promeretur, et velut ager vacuus complanari, et prærupta ejus ædificia in viles acervos lapidum revocari. Hi nimirum qui captas civitates potenti odio subvertebant, quas non facile restaurari, nec reduci in pristinum cupiebant, plerumque velut agrum aratro ad usque solum dirutas exæquabant, et domos necessarias in lapidum casam congeriem revocabant.

Quo facto, non civis illic, non jam incola remanebat, qui ubi vel quomodo remaneret, perditis omnibus non habebat, locumque perditum non possessor pristinus incolebat, quem redactum in solitudinem hostilis inhumanitas obtinebat. Expulso autem possessore, et a suis finibus elongato, eversis ædificiis et loco penitus desolato, jam illic quidquam boni, quidquam gaudii juxta solitum non auditur, et eo non audito, quid nisi silentium invenitur? Quod per prædictum Jeremiam Judæis Dominus comminatur. « Quiescere faciam, inquit, de urbibus Juda, et de plateis Jerusalem vocem gaudii et vocem lætitiæ, vocem sponsi et vocem sponsæ, in desolationem enim erit terra (*Jer. vii*); » quia, ut superius dictum est, « Locutus sum ad vos, et non audistis; vocavi vos, et non respondistis (*ibid.*) : » non accipiet vestra prosperitas incrementum, sed terra vestra desolationis incurret detrimentum, et ea desolata, solemnitate vestra loquacitas conticescet, et de vestris urbibus vox gaudii et vox lætitiæ conquiescet. Nullus vobis optatum gaudium nuntiabit, nullus vos ad spiritalem lætitiæ excitabit, nullus vobis Pauli commonitorium personabit, nullus carmen Davidicum grato ministerio propinabit. « Gaudete, inquit Paulus, in Domino, iterum dico, gaudete (*Phil. iv*). » Et David : « Lætamini, ait, in Domino et exsultate, justi (*Psal. xxxi*). » Sponsus quoque, id est Christus, vos odio habitos non monebit, non ei Sponsa, id

est fides ecclesiastica respondebit, non denique doctor vigilans de profectu auditorum gloriam assequetur, non vir obediens **651** insignes victorias eloquetur. Hujus gaudii, hujus lætitiæ, hujus sponsi, hujus sponsæ de Juda et Jerusalem vox quiescet, cum sublato habitatore terra penitus obmutescet, cum quod sermone prophetico illis peccantibus est prædictum, poenitentia non tergente, supervenerit maledictum. De quo per eundem Jeremiam longe infra dicitur : Si non audieritis me, dabo domum istam sicut « Silo, et urbem hanc dabo in maledictionem (*Jer. xxvi*). » Videtis eos qui offenderint Creatorem, qui obdurato corde audire contempserint monitorem, cum a sua malitia nullo revocari valeant interdicto, ad ultimum desolationis gravi subjici maledicto. B Maledictum autem magis grave, magis intolerabile non videtur, quam si forte Silo, Judæa et Jerusalem coarquetur, si quemadmodum illic non incola, non qui divinas laudes concinat, jam valet inveniri compellatur Jerusalem poenam similem experi.

CAPUT XCH.

Ad cumulum vero poenalis supplicii quod inferitur accedit quod ejusdem maledictionis presentia non differtur, et non dentes filiorum parentibus unam acerbam comedentibus obstupescunt, sed ipsi comedentes inflictio stupore merito contabescunt. Multo ante tempore cum super nuntiis regis Babylonis aliquantum excederet Ezechias, ad arguendum eum ex præcepto Domini missus est Isaias, et quam Jeremias desolationem proximam prædicavit, longe post futuram Isaias divino spiritu prophetavit. « Ecce, inquit, dies venient et auferentur omnia quæ in domo tua sunt, et quæ thesaurizaverunt patres tui usque ad diem hunc, in Babylonem, et de filiis qui exhibunt de te quos genueris, tollent et erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. Et dixit Ezechias: Bonus sermo Domini quem locutus est, fiat tantum pax et veritas in diebus meis (*IV Reg. xx*). » Cum propheta regi ventura quædam incommoda protestatur, eundem regem non mediocriter consolatur, quod ea quæ veraciter noxia prædicuntur, non suo sed suorum filiorum tempore complebuntur. « Tollent, inquit propheta, de filiis tuis, et erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. Et ille : Fiat tantum pax in diebus meis. » Et si gravor, ait, quod mala meis posteris infligentur, et ex illis nonnulli abscisione inter Babylonios affligentur, in hoc tamen sentio Deum mihi propitium subvenire, quod hæc mala non compellor præsentialiter invenire, quod juxta votum meum meis temporibus pax habetur, et effectum prophetiæ ventura posteritas patietur. Cujusmodi solatium quod de dilatione accipit Ezechias, in prophetando non contulit suis auditoribus Jeremias, quia calamitatis gravem instantiam quam prædixit, non filiis, non filiorum filiis sic addixit, ut innueret parentes eam, qui præsentia aderant, non visuros, imo eos qui meruerant, asserit præsentialiter perpressuros. Quia enim obduruerant ut divina monita

non audirent, ut auditui prophetico nullatenus credentes obedirent, desolationem, quam per eum Dominus illorum auribus nuntiavit, eorundem oculis vindex severior realiter demonstravit. « Ecce, inquit, ego auferam de loco isto, in oculis vestris, et in diebus vestris vocem gaudii et vocem lætitiæ, vocem sponsi et vocem sponsæ (Jer. vii). » Signum est ut qui effrenata licentia nequiter operantur, eisdem mala pro meritis infligantur, et qui nolunt a vitiis, cum læta suppetunt, abstinere, compellantur lætis deficientibus tristitia sustinere.

Et notandum quod his quos his quos exigentibus culpis tristitia vult sufferre, iratus iudex minatur silentium se inferre, quia sicut tristitia est pœna malitiæ, ita silentium opus tristitiæ. Sicut enim gaudium et lætitiæ quædam loquacitas comitatur, dum a loquendo quæ sentit, vix quisque hilaris temperatur, quia mens ipsa tunc suo magis gaudio delinitur, cum interna jucunditas verbis forensibus effutitur; sic nimirum cum quemvis miserum tristitiæ nox obducit, eidem consequenter grave silentium superducit, ut miser eo inveniat miserius cruciari, quo vel non licet suavia, vel non libet ænsa noxia verbosari.

Quod autem suavia quisque libentius verbosetur, et cum læta suppetunt, grave silentium relegatur, per eundem prophetam innuit Dominus cum post mala, post tristitia quæ præmittit, meliora, lætiora civitati miserans repromittit, « Ecce, inquit, ego convertam conversionem tabernaculorum Jacob, et tectis ejus miserebor, et ædificabitur civitas in excelso, et templum juxta ordinem suum fundabitur, et egredietur de eis laus voxque iudentium vel laudantium (Jer. xxx). » Videtis quia cum tristibus redditur optata prosperitas, cum mororis terrore gelu verna montes diffundit hilaritas, ipsa diffusio gravi silentii repagulo non tenetur, sed ex eis laus, voxque laudantium vel iudentium egredi perhibetur. Denique cum post longam hiemem ejus incommoda jam pelluntur, cum verna temperie nix et glacies resolvuntur, cum reddito cursu aquis, libertate solita jam feruntur, cum laxata superficie terræ nova gramina producuntur, cum herbæ pullulant, prata ridentia viridescunt, cortex arborum reviviscit, gemmæ turgent, ramuli jam frondescunt, cum sol lucidior, aer purior invenitur, cum grata novitate inferior hæc universitas insignitur; tunc nimirum aviculæ inventum gaudium **652** non ferentes, secretum interius quali possunt eloquio proferentes, miro cantu vel garritu gaudent perstreperere, et per silvas, hortos, arbores loquaci volatu discurrere. Quia enim sentiunt terram nova temperie laxiorem, silvas amœniores, aerem leniorem, lo quibus inveniunt, pastum solito largiorem, incongruum ducunt ea silentio premere longiori, et non potius reddere læta garrulas largitori. Ad cujusmodi laudes illos etiam Dominus exhortatur, quos post dictam miseriam promissione gratuita consolatur, volens ut eorum prosperitas non velut sub modio delitescat,

sed remoto silentio, clamoris laudibus innotescat. « Exsultate, inquit, in lætitiæ Jacob, et hinnite contra caput gentium, personate, canite, et dicite: Salva, Domine, populum tuum et reliquias Israel (Jerem. xxxi). » Cum Dominus afflictum Jacob dignabitur visitare, et post longam tristitiam, ad gaudium et lætitiæ revocare, ille contra caput gentium a quo pressus fuerat, canet, hinniet, personabit, et ei tandem victo liber redditus insultabit, liberatorem suum devote et plausibiliter invocabit. « Salva, inquit, Domine, populum tuum et reliquias Israel. » Iste cum post longam tristitiam optato gaudio refovetur, ad rumpendum silentium causa duplici perurgetur, quia et adjutori suo dignis laudibus exsultare, et oppressori suo gaudet plurimum insultare. Suo quippe adjutori quodammodo videtur invidere, qui accepto beneficio non vult gratias exhibere, qui detrectat cum laudabiliter confiteri, cujus dono sentit gravi sese calamitatis compede non teneri. Cujusmodi vitium non incurrunt de Babylonia liberati, sed verbosas laudes divinæ referunt largitati, et reversi ad locum quem desertum reddiderat desolatio gemebunda, liberatorem suum voce prædicant lætabunda. Quod infra per eundem Jeremiam prædicitur. « Adhuc, inquit, audietur in loco isto vox gaudii et vox lætitiæ, vox sponsi, et vox sponsæ, vox dicentium: Confitemini Domino exercituum, quoniam bonus (Jer. xxxiii). » Educti de Babylonia cum sedes pristinas obtinebunt, internam lætitiæ torpenti silentio non fovebunt, quia minus habet gratiæ quiddam prosperum mens interior experitur, si non foris consonare lingua loquacior comperitur. Rumpentes igitur claustra silentii, vocali gaudio personabunt, liberatoris sui potentiam, imo potentem benevolentiam prædicabunt, ne vel ejus munificentiam (si non laudes referant) sint ingrati, vel suo gaudio detrahant, ignavo silentio mancipati. Ad cujus cumulum gaudii suo etiam oppressori diligunt insultare, cujus eos militia justo Dei iudicio potuit captivare, unde tandem eruti cum non possint ei vicem reddere similiter opprimendo, amant saltem rependere vel loquendo. Quibus et per Isaiam Dominus loquens: « Sumes, inquit, parabolam istam contra regem Babyloniæ, et dices: Quomodo cecidisti de caelo, Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram (Isa. xiv). » Cum rex Babyloniæ filios Israel juxta libitum captivaret, et eos invalidos manu sibi valida subjugaret, velut cœli præsidens gaudebat perfundi lumine matutino, non timebat ortum suum occasu deprimi vespertino. Cum vero manus fortior illius potentiam infirmavit, et adversus eum illos qui oppressi fuerant grata fortitudine confirmavit, ille projectus de altitudine solii præsumptiva, ad profundam et tenebrosam terram infirmitate corruit abjectiva. Quo viso, illi non solum super beneficio quo de manu pessima liberantur, sed etiam super casu pessimi nihilominus gratulantur, illiusque ruinam, suam velut gloriam reputantes, non possunt non garrire, celeuma calcantium decan-

tautes. De quo per Jeremiam dicitur : « Celeuma quasi calcantium concinetur adversus omnes habitatores terræ (*Jer. xxv*). »

Si botrus in vinea favente autumnno plurimus invenitur, tamen dum spem solam suggerit et nondum ad vindemiam pervenitur, gaudet quidem agricola, et accepta spei nobile blandimentum, sed nondum cantat tanquam jam non timeat detrimentum. Adhuc enim sollicitus ne aliqua huic intemperies sit nociva, ne pereat importuno imbri, grandine, vel pruina, ne lædatur vel calore nimio vel ore glaciale, spe contentus promissiva a cantico continet triumphali. Cum vero maturitate completa gravis uva cultello succiditur, et in angustum dolium, gratia calcandi congeritur, spe jam in rem mutata calcator fiducialiter gratulatur, et optato diuque expectato successu velut compos victoriae gloriatur. Quod quia tandem juxta votum meruit obtinere, jam non valet suum sub silentio gaudium continere, sed affectus intimos festinat grati sono celeumatis effutire, et assumptum calcandi laborem vocali cantico delinire. Eo modo, illi qui aliquando fuerunt captivati, et sub hostium valida manu afflictione et miseria conquassati, si forte contrito laqueo sese viderint liberatos, et hostes e regione, et si non malitia, tamen potentia minoratos, gaudent et suum gaudium nolunt sub modio latitare, sed celeumate calcantium, id est triumphali cantu lætantium amant hostibus insultare.

Est enim lætitia loquax et garrula, sub lingua ne sciens contineri, refuga solitudinis, per vicos et plateas celeberrima vult haberi; abhorrens silentium, vago multiloquio vult proferri, quietis impatiens, ad multorum notitiam vult deferri. Quod ille in Evangelio invenitur signanter intimare, qui curatus et **653** jussus ne præsumeret cuiquam revelare, grave dicens jugum silentii per totam regionem abiens nuntiavit, et acceptans beneficium largitorem beneficii dignis laudibus commendavit, A cujusmodi laudibus vel insultationibus, quibus lætitia loquacius insolescit, et converso, ut supra dictum est, gravis tristitia conquiescit, et ubi absente gaudio mœror afficiens invenitur, vox laudis, cantio triumphalis, celeuma calcantium non auditur.

CAPUT XCIII.

Quod etiam per Isaiam Dominus manifestat, cum post culpam, culpabiles premit graviter et molestat, cum sublato beneficio quo solebat illos misericorditer refovere, minatur peccantibus tristitiam, silentium tristibus adhibere. « Auferetur, inquit, lætitia et exultatio de Carmelo, et in vineis non exultabit neque jubilabit; vinum in torculari non calcabit qui calcare consueverat: vocem calcantium abstuli (*Isa. xvi*). » Cum in torculari vinum exuberans non calcatur, cum deficiente vino, qui lætari consueverat, contristatur, ad puniendum quod conditori digna reverentia non defertur, gravi tristitiæ pœna silentii subinfertur. Non enim in vineis dulces jubilant vitatores, non in dolio celeuma concinnat

A calcatores, sed vino perduto, quod lætos et garrulos reddere consuevit cultores, ad confirmandum silentium locum ipsum deserunt possessores. Quod longe infra Isaias idem asserit contigisse, dicens gaudium, citharam, canticum defecisse, quæ nimirum frequenti strepitu personabant, cum ipsum locum læti plenius incolæ frequentabant. « Cessavit, inquit, gaudium tympanorum, quievit sonitus lætantium, conticuit dulcedo citharæ cum cantico, non hibernum (*Isa. xxiv*). » Et subjungit : « Clausa est omnis domus nullo introeunte, relicta est in urbe solitudo et calamitas opprimnit portas (*ibid.*). » Cum in urbe prosperitas optata vigeret, cum eam successuum grata suavitas demulceret, cum vicos et plateas oblineret solemnibus gaudii plenitudo, instar apum confluebat frequens inhabitantium multitudo, lætamque multitudinem jugum silentii non premebat, sed tympanis et citharis et diversis canticis perstrepebat. Cum vero incubuit eidem civitati molesta calamitas, cum eam pressit et oppressit gravis adversitas, cessarunt tympana, citharæ dulcedo conticuit, siluerunt cantica, lætantium sonus obmutuit, et ut magis silentium firmaretur, ipsam urbem inhabitantium turba deseruit, domos clausas ingrediens nullus aperuit, plateas et compita enormis tenuit solitudo, sublato cive vacuata murorum patuit amplitudo. Quæ autem miseria hujusmodi solitudinem vel silentium operetur, adhuc in eodem Isaiæ capitulo non tacetur. « Deserta est, inquit, omnis lætitia, translatum est gaudium terræ. » Desertam lætitiã, translatum gaudium sequitur mœstitudo, ad quam æquanimiter tolerandam nulla civium suppetit fortitudo, sed ipsum locum velut testem tristitiæ abhorrens illorum impatiens ægritudo, volens nolens deserit, et eis deserentibus civitatem obtinet solitudo. Si quis autem vel sponte propria, vel prædonis cogente violentia in eadem residuus fuerit civitate, si locum incolerit enormem inhabitantium raritate, non tamen laudes garrulas, non triumphale præconium decantabit, non celeuma calcantium, non dulces modulos personabit; sed instantem miseriam, quam desolata civitas patietur, civis compatiens luctu et silentio prosequetur. Os enim quod ad ista solvete lætitia diffusius aperitur, tristitia coarctante superdicti mole quasi lapidis operitur, et vox cæco reclusa tumulo sepelitur, et in sepulcro, silentii quadam velut somni gravedine consopitur. Nam sicut lætitia reddit vigiles ad loquendum, sic nimirum tristitia somno prægravat ad tacendum: et hæc dormitio non ægros reficit ad profectum, sed eos afficit, affectos projicit in defectum. Cujusmodi dormitione apostoli aliquantulum gravabantur, cum in Christi passione timore et tristitia solvebantur, qui cum ad evitandum malum imminens, non possent effugium invenire, defectu languido gravi silentio coacti sunt obdormire. Sic Matthæus habet: « Venit ad discipulos et invenit eos dormientes. Et dicit Petro: Sic non potuistis una hora vigilare mecum. Vigilate et orate (*Matth. xxvi*). » Et infra: « Venit,

Inquit, iterum, et invenit eos dormientes, erant enim oculi eorum gravati (*Matth. xvi*). » Videtis quia importuna discipuli gravedine deprimuntur, qui atacres vigilare debuerant in somnum desidem resolvuntur, qui clamorū orationis præsidium debuerant fortiter obtinere, damnoso silentio inveniuntur pœnaliter subjacere. Unde autem processerit hujusmodi silentium, sive dormitio, Lucas evidentiore declarat indicio, brevique versiculo et pœnæ subsequentis certam originem, et præcedentis culpæ damnosam monstrat propaginem. « Invenit eos, inquit, dormientes præ tristitia (*Luc. xxii*). » Tanta illos tenebat tristitia, cum vitæ præsentis immineret amissio, et æternæ vitæ nondum perfectius eos foveret promissio, ut gravatis interioribus oculis in torporem somni noxium declinarent, et fide læsa, spe quassata, gravi silentio laborarent. A quo somno vel silentio prudens eos et benevolus magister nititur remove, verbo bono, verbo eos consolatorio refovere, ut ad statum salutis medicinali remedio reducantur, ne irremediabili **654** pertinacia in tentationem proximam inducantur. « Vigilate, inquit, et orate ne intretis in tentationem (*ibid.*). » Ne inchoata, inquit, dormitio, ne grave silentium vos seducat, ne in tentationis profundum irremediabile vos inducat, vigilate instantius, qui stertere necessarium non habetis, orate vigilantius qui pœnaliter conticetis, pulsa procul somnolentia surgite qui jacetis. « Surgite, inquit, et orate. » Qui enim apud Matthæum et Marcum dicit : « Vigilate et orate (*Matth. xxii*; *Marc. xiv*), » apud Lucam dicit : « Surgite et orate (*Luc. xxii*), » plane innuens quia qui sic dormit, jacens gravi lectulo detinetur, qui autem surgit somno degeneri, pœnali silentio non urgetur : « Surgite, inquit, et orate ne intretis in tentationem. »

CAPUT XCIV.

Qui sollicitus in tentationem non refugit introire, ad illam confusionem pede lapsus miser cogitur devenire, in quam quisque perditus invenitur perenniter obdormire, dormiens, eo, de quo sermo est sub silentio deperire. De qua per Isaiam : « Ecce, inquit, servi mei lætabuntur et vos confundemini (*Isa. lxxv*). » « Et ipsi pessimi, per Jeremiam, dormiemus, inquit, in confusione nostra, quoniam Domino Deo nostro peccavimus (*Jer. xi*). » Quoniam in peccando perversi quique malitia vigili diffunduntur, in sustinendo pœnas districto iudicio confunduntur, et in ipsa confusione somno gravi perenniter obdormiscunt, dum nec a pœnis feriuntur nec a malitia respiciunt. Tanto quippe veneno malitiæ sunt inbuti, tam suavi et tam grato peccandi lenocinio delibuti, ut sensu quasi perditō in ebrietatis ejusdem voraginem demergantur, demersi et subversi in ejusdem subversionis pertinacia sopiantur. Cum enim devoluti in profundum peccatorum impii non resurgunt, cum depressi pœnarum gravedine ad sperandum quidquam melius non assurgunt, cum in lacum lapsi miseriæ, non appetunt divinæ misericordiæ remi-

nisci, quid nisi dormientes volunt ve. nequeunt ex-
pergisci? De qualibus per eundem Jeremiam Dominus : « Inebriabo, inquit, eos ut sopiantur et dormiant somnum sempiternum et non consurgant (*Jer. lxi*). » Et paulo infra : « Inebriabo principes ejus, et dormiant somnum sempiternum, et non expergiscuntur (*ibid.*). » Videtis quid iratus Babylonis Judex severior comminetur, et quo fine indurato illorum malitia consummetur, videlicet ut inebriati somnum dormiant sempiternum, hoc est, sub pœnali silentio sepeliantur perenniter in infernum. Denique civitas Babylon, cujus principibus hujusmodi pœnam Judex asserit imminere, in Scripturis divinis typum inferni dicitur obtinere, et huic typo invenitur ipsa illius interpretatio nominis convenire, quia Babylon *confusio* dicitur, quam in inferno est præcipuam invenire. Cum enim inter cætera quæ suo omnia debent obsequium conditori, angelus et homo semper et ubique laudes præcipuas debeant Creatori, intra claustrum inferni violato jure, ordine perditō, in tantum omnia sunt confusa, ut a divinis laudibus inveniat vox simul omnium interclusa, et silentio tam gravi deprimatur illa tot millium multitudo, tanquam illius atria regionis vasta teneat solitudo. Nam quia inter illos nulli cura penitus et virtutis, nulli viventium aliqua spes salutis, quem non sentiunt virtutis et justitiæ largitorem, non attollunt grato præconio Salvatorem. De qualibus Amos propheta : « Multi, ait, morientur, in omni loco projicietur silentium (*Amos. viii*). » Quo contra de justis David : « Vox, inquit, exultationis et salutis in tabernaculis justorum (*Psal. cxvii*). » Scientes et sentientes justi quam magna sit divinæ dulcedinis multitudo, quam multa quam suavis ejus benevolentiae magnitudo, exultant ei qui eos de virtute provehit in virtutem, qui pro vectis et subvectis ad virtutum fastigia dat salutem. Qui recepti intra illius arcana salutiferæ mansionis, in qua gaudent de adepta divinæ gloria visionis, quæ vident, quæ audiunt silentio degeneri nolunt vel nequeunt obscurare, sed triumphali cantico affectuosius laudibus diligunt illustrare. De qualibus Isaias : « Venient, inquit, in Sion cum laude et lætitia sempiterna super capita eorum (*Isa. xxxv*). » Sion illius est excellens eminentia civitatis, in qua justi specularunt æternæ magnificentiam deitatis, in qua juxta David Deum deorum videre conceduntur, quorum videndi præmia meritis congruentibus præceduntur; videntium autem capitibus, hoc est, eorum diffusis mentibus lætitia superfunditur sempiterna, et indefessis eorum vocibus grater effunditur laus æterna; dum ejusdem Sion muros vident salutis munimento plenius occupari, portarum introitus seris et vectibus laudabiliter confortari. Quod eidem Sion Isaias prævidens, ait : « Occupabit salus muros tuos, et portas tuas laudatio (*Isa. lx*). » Attendentes cives Sion muros ejus nullis molestiis infirmari, sed eorum diffusa spatia invictio salutis præsidio confirmari, eminentes ejus portas gaudent laudum titulis insignire, a quibus sicut

nullus semel intronissus compellitur jam exire. sic A
 easdem nullus conceditur adversarius introire.
 Ipsum vero auctorem et præsidem munitæ civita-
 tis, in medio, residentem in throno regis majesta-
 tis, qui amator civium suæ eos beat participio
 deitatis, fulgentes velut solem, longe ipse supra
 solem gloria sanctitatis; ipsum, inquam, pari-
 ter **655** laudant, glorificant, reverentur, ipsum
 amant, ipsi clamant, ipsi indefessis vocibus confi-
 tentur. Denique prophetarum ille nobilissimus Isaias,
 in anno quo mortuus fuerat rex Ozias, Dominum
 in excelso vidit solio residentem, eique residenti
 cælestium turbam spirituum constituentem. « Sanctus,
 inquit, sanctus, sanctus Dominus Deus exerci-
 tuum, plena est omnis terra gloria ejus (Isa. vi). »
 Unde et nos cum altari assistentes pro nostro laudes B
 modulo decantamus, nostras cum illis voces ad-
 mitti postulamus, et idem : Sanctus, sanctus, san-
 ctus diligimus iterare, et vel in hoc nos infimos illis
 superioribus conformare. Ille quippe Creatorem, et
 Dominum suum quasi medium circumstantes, et de
 ejus visione ineffabiliter exultantes, iidem sua
 ipsorum salute et gloria sunt securi, non casum,
 non timorem, non aliquas ultra molestias perpassuri.
 Laudant igitur cum cujus tantum meruerunt benefi-
 cium obtinere, cujus frui præsentis gloria, sequentem
 tram, vel judicium non timere, quem in sui medio sic
 vident, sic desiderant et videre, ut ab eo nolint ad
 alia non oculum non desiderium detorquere. Ad
 quos nimirum circumstantes ille medius sic habetur, C
 sic excellens illius visio cunctis undique plenariter
 indulgetur, ut pariter æternitas conferatur, quamvis
 alter ab altero stellarum more in gloria distingua-
 tur. Quos alloquens Isaias adeptos lætam et glorifi-
 cam visionem, ejus videlicet qui in ipsis gratam
 sibi dignatur facere mansionem : « Exsulta, inquit,
 et lauda, habitatio Sion, quia magnus in medio tui
 sanctus (Isa. xii). »

Sion propheta cælestem illam curiam voluit nomi-
 nare, in qua suus rex et auctor gaudet præsentialiter
 habitare, quæ semper illum videns, semper etiam
 videre concupiscit, nec desiderio satietas nec satie-
 tate desiderium defetiscit. Ob hoc autem illum in
 ejusdem Sion non parte, non angulo, sed in ejus
 medio dicit esse, quoniam ad omnes ibi positos pro-
 pheta sic intelligit præsto esse, ut non quasi dese-
 rens alterum alteri se inclinet, et propinquans alteri,
 ab altero non declinet. Cunctis quippe astantibus D
 Deum æque, et Dominum se ostendit, ad protegen-
 dum cunctos misericordie potentia vel potenti mise-
 ricordia se extendit, nullis procul, cunctis prope
 vitam eis largitur omnibus non diurnam, sed plena
 manu, æqua lance, sine termino diuturnam. A cujus
 æqualitate beneficii si quamlibet in patrem vel ad
 modicum declinaret, profecto ad ruinam partem
 alteram inclinaret, et sicut appropinquans aliis, eos
 quasi familiariter conservaret, sic elongans ab aliis,
 eos districtius condemnaret.

CAPUT XCV.

Quod nimirum in primordio rerum videtur mi-
 et mirando judicio contigisse, cum alios ab aliis inve-
 nitur Deus angelos discrevisse, et declinans ad istos
 intra suam eos gratiam solidius admisisse, longe
 factus ab illis suo tantum eos arbitrio dimisisse.
 Qui dimissi, dimittenti cum nec possent nec vellent
 adhærere, inventi sunt casum irreparabilem susti-
 nere, et subducta interiore columna, cui tenacius
 inniti debuerunt, instar lapidum dissoluti in pro-
 funda noctis extrariæ corruerunt. Illi vero qui per
 gratiam intra secretarium conditionis primariæ re-
 manserunt, conditorem suum sic in medio sui extunc
 et deinceps receperunt, ut eis ille fieret velut co-
 lumnæ prorsus indeclinabilis fortitudo, et ei cohæren-
 rent velut coronæ indissolubilis pulchritudo. Qui-
 cunque autem justi de vitæ hujus ergastulis aufe-
 runtur, everti ad cælestia eidem coronæ tanquam
 vivi lapides inseruntur, et adjuncti angelis Deum in
 sui medio revelata facie contemplantur, pulsaque
 omni molestia consummato desiderio securi gloriantur.
 Quos intuens prophético plenus Spiritu Sopho-
 nias, ad lætandum et laudandum monet eos quem-
 admodum Isaias, ut scilicet cum Deum medium te-
 neant, tantum gaudeant et videre, huic tanto gaudio
 laudes curent debitas adhibere. « Lauda, inquit,
 filia Sion, lætare et exsulta, filia Jerusalem : Dominus
 in medio tui, non timebis malum ultra (Soph. iii); »
 et infra : « Dominus, inquit, Deus tuus in medio tui,
 fortis ipse, salvabit (ibid.). » Et si pridem plerique
 angeli de cælesti solio ceciderunt, unde et reliqui
 timere casum similem potuerunt, jam tamen eisdem
 residentibus abundantiore gratia confirmatis, nullum
 malum, nullus superest timor, vel angustia gravita-
 tis. Scio et homines qui fidei amore, quam dum hic
 viverent, sunt professi, tam in carne quam in spiritu
 multa, et gravia sunt perpassi, cum soluti a vinculis
 in illa cælestis curiæ atria rapiuntur, ubi velut
 campo liberiore, voluntatis latitudine perfruuntur ;
 nimirum nullo jam malo, nullius mali timore qua-
 tiuntur, illius beati visione quem medium affectuo-
 sis nexibus amplectuntur. Illi ergo tam angeli quam
 homines, læti consortio unius mansionis, beati, ut
 prædictum est, adepto beneficio divinæ visionis, illa
 cælestium civium consona multitudo, illa regis civi-
 tatis munita celsitudo, recte ad laudes et cantica
 prophetarum monitis invitatur, quia regem sæculo-
 rum in decore suo videre gratulatur, quia ille me-
 dius sic unire et munire suam diligit civitatem, ut
 omnium convenarum nulla turbet adversitas unita-
 tem, ut ope **656** conditoris, et libera semper a
 peccati contagio vel lesura, et ab omni pertur-
 batione in perpetuum sit segura.

CAPUT XCVI.

Nec solum angelis et hominibus in cælesti jam
 curia congregatis, sed etiam presenti Ecclesiæ sic
 præsentat suæ benevolentiam deitatis, ut inter illos
 quorum disponit tenerius misereri, ad tuendum et
 consulendum eos inveniat medium se fateri. Pec

Zachariam prophetam: « Reversus sum, inquit, ad Sion, et habitabo in medio Jerusalem, et vocabitur Jerusalem civitas veritatis (*Zach. viii*). » Sicut beatorum multitudo quæ in cœlis Deum videre gratulatur, Sion vel Jerusalem propter ipsam videndi gloriam appellatur: sic nimirum et præsentium justorum collectio, quæ in terra pressurarum adhuc molestiis fatigatur, in Scripturis sanctis appellatione simili nuncupatur; quia una est civitas, ejus nonnullos cives constat in cœlestibus jam regnare, nonnullos vero adhuc in terra pressuris et tusionibus laborare. Istos autem de fornace Ægypti ferrea, de vitiorum tenebris, et gravi servitio, de medio perditæ Babylonis, ubi multa vivendi confusio, divina bonitas educit, et inducit intra suæ sanctuarium veritatis, ut relicto errore devio teneantur amore salutiferæ sanctitatis, et quæ prius dum vitiosis desciviret Ægyptus vel Babylon merito dicebatur, sit Sion vel Jerusalem; dum jam Deum spe et desiderio speculatur. Quibus etiam Deus propitius gaudet se medium exhibere, dum illos sibi facit affectu indeclinabili coherere, dum sic eos in virtutem provehit de virtute, ut eorum tam opus quam intentio nunquam deviet a salute. « Qui enim in uno offendit, reus est omnium (*Jac. i*). » Qui diversis et adversis ad invicem operibus exercetur, et in altero, quasi Deo placens, in altero eundem offendere non veretur, hic profecto Deum habere medium non habetur, qui abhorrens quod malum est, bonis propior adhibetur. De qualibus per Jeremiam: « Propa est, inquit, ori eorum, et longe a renibus eorum (*Jer. xii*). » Ori eorum Deus quasi miserans dicitur propinquare, quos ad loquendum justa diligit informare, ut et divinis laudibus inveniantur studiosius inservire, et verbo veritatis fide sana proximos erudire. Cæterum a renibus eorundem longiuscule removetur, cum soluto castitatis cinctorio, luxuriæ lenociniis instructum et bene compositum os honorat, ori non conveniens, renum inconvenientia decolorat. In medio igitur horum Dei præsentia non habetur, quos omni ex parte æquali custodia non tuetur, in ore quorum ponit verbum fidei vel doctrinam, sed lumbi eorum non satis redolent disciplinam. Magnum itaque beneficium illis Dei dignatio repromittit, quos intra suæ dilectionis sanctuarium sic admittit, ut in eis ea bonitate, quæ sua est, dicat se medium habitare, ne scilicet hac vel illac inveniantur reprehensibiliter declinare. « Habitabo, inquit, in medio Jerusalem, et erit Jerusalem civitas veritatis. » Sicut ea in qua Deus habitare districto judicio dedignatur, confusæ falsitatis recte civitas appellatur, sic nimirum ea dici veritatis civitas promeretur, in qua, imo in cujus medio habitare ipse qui est veritas perhibetur (*Joan. xiv*). Deus quippe veritas est suo ipsius testimonio veritatis, qui ejus quam inhabitat conversam multitudinem civitatis invitat sol-

licite, ut exultans ei laudum personet melodiam, sicut longe superius apud eundem legitur Zachariam? « Lauda, inquit, et lætare, filia Sion, quia ecce ego venio et habitabo in medio tui (*Zach. ii*). » Videtis quoniam ad lætandum et laudandum Scripturæ testimoniis invitatur, tam qui in terra vident per speculum, quam qui in cœlo revelata facie contemplantur; quia ab omnibus Sion vel Jerusalem civibus vult laudari, qui eorum medius sua eos præsentia pariter vult salvari.

A quibus laudibus cives Babylonii prohibentur, et velut intercluso vitali spiritu sub silentio cohibentur, ut cum boni esse desierint perversæ vitio voluntatis, a bonis quoque sileant divinæ legibus æquitatis. Unde in psalmo districte Deus arguit peccatorem, et a præsumpto justorum officio justitiæ retrahit contemptorem, ne scilicet lingua procaci laudes personet vel doctrinam, cum vita et moribus salutarem negligat disciplinam. « Quare, inquit, tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? tu vero odisti disciplinam (*Psal. xlix*). » Non vult Deus suas justitias laudabiliter enarrari, a quo sentit eas commendabiliter non amari, nec linguæ illius verbosum remedium vult conferri, cui vitæ merito pœnas debitas vult inferri. Quo contra paulo supra in eodem psalmo populum suum Israel dignatur consolari, et eum a silentio revocans, ad laudis præconium diligentius exhortari, ut quem Israel terso mentis oculo conceditur dante gratia contemplari: « Audi, inquit, populus meus, et loquar Israel: non accipiam de domo tua vitulos, sed immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua (*ibid.*). » Quem sua visione dignatur Deus misericorditer muneri, ut contemplandi merito dignus sit Israel appellari, eum non vult sub otioso silentio turpiter feriari, sed acceptorum memorem, gratis laudibus occupari. Cives autem Babylonios, quorum oculi et in præsentiarum fumo putei tenebrantur, et postmodum in ipso puteo tenebris inevitabilibus excæcantur, qui et hic conversantes non ecclesia diligunt, non invisibilia digne sperant, et in sua illic malitia desperatione ultima perseverant; hos, inquam, divina æquitas ad immolandum sibi laudis sacrificium non hortatur, non eorum os aperit, non apertum implere gratulatur, sed quorum opera, eorum et præconia pariter exsecratur, et quorum vita mala et pertinax depravat intentio, os eorum, ne bona proferat, claudit silentio. Cujusmodi silentium, quo, ut diximus, silere compelluntur qui a bonis proferendis mali districtius repelluntur, hic plerumque habet initium, illic procul dubio consummatur, et sepultis in inferno portis, seris, vectibus confirmatur. Etsi enim dum hic vivitur plures mali bona dicere permittuntur, et dæmones in Evangelio bona verbo, mala moribus eloquantur, tamen tam isti quam illi cum in lacum infernalis miseræ devolvuntur, tantis angustiis, doloribus, tenebris obvolvuntur, ut velut pressi mola

irremediabiliter atterantur, et a tritu graviter æterno silentio teneantur. Ipse quoque Deus apud tales silere perhibetur, ne merito laborantes suo saltem alloquio consoletur, quia quos pœnali silentio sine remedio vult torqueri, non vult eos quovis alloquio refoveri. Quod intuens Propheta : « Ne sileas, inquit, a me, ne quando taceas a me et assimilabor descendantibus in lacum (*Psal. xxvii*). » Cum eo, quod ipse novit, consilio Deus delinquere nos permittit, cum in nostra nequitia induratos diutius nos dimittit, cum nos ad pœnitentiam non retrahit, non revocat, non hortatur, non denique beneficio visitantis gratiæ consolatur; profecto a nobis silere vel tacere culpis exigentibus invenitur, dum nostra miseria nullum ejus beneficium experitur. Quo tacente, descendantibus in lacum miseri simulamur, ibique laborantibus damnata similitudine comparamur, et, si Deo indurato ejus deinceps visitantem gratiam non sentimus, ad illorum tandem consortium in ejusdem locum miseriæ devenimus. In quo lacu turba misera dolore misero cruciatur, et sicut non auditæ, sic nec prolatae vocis remedio levigatur, quia nimirum miser qualicunque fruitur lenimento, si vel vocem habere conceditur in tormento. Unde quidam ethnicus : « Heu, inquit, dolor quam miser est qui in tormento vocem non habet! » Et per Ezechielem Dominus : « Non planges, inquit, neque plorabis et non fluent lacrymæ tuæ, ingemisce tacens (*Ezech. xxiv*); » et infra : « Non plangentis neque debitis, sed tabescetis in iniquitatibus vestris (*ibid.*). » Videtis istos interius dolores miseros sustinere, et tamen in doloribus conticere, intus ingemiscere, tabescere nequius et torqueri, et tamen a planctu et lacrymis prohiberi, ne si vocem in tormento, si planctum in dolore proferre concedantur, continua digni miseria, vel tali solatio potiantur. Cum enim infirmus quilibet dure premitur a potente, nullo ejus merito, nulla potentia resistente, profecto quaecunque conferri sibi remedium arbitratur, si punitori suo vel laudes placitas, vel preces querulas offerre concedatur. Si vero potens et torquere male meritum non omittat, et tamen eum loqui penitus non permittat, gravis dolor sævius et intolerabilius ingravescit, velut cum negato omni spiraculo accensus clibanus exardescit. Unde Propheta : « Pones eos, inquit, ut clibanum ignis in tempore vultus tui (*Psal. xx*). » Recte Propheta illos ut clibanum dicit uri, qui clauduntur in inferno nullum remedium inventuri, quorum passio tantis est angustiis circumclusa, ut non solum a remedio, sed etiam a spe remedii sit exclusa. Et quia nullo se remedio, nulla spe remedii sentiunt levigari, ejus, qui liberare poterat, jam nec desiderant recordari, et cujus grata memoria non tenentur, velut nescientes eum, ei nullatenus confitentur. Quod ianuens prædictus David : « Non est, inquit, in morte qui memor sit tui (*Psal. vi*). » Et adjunxit : « In inferno autem quis confitebitur tibi? » (*Ibid.*) Ac si dicat : Quia in morte sua memor tui mortuus non habetur, in re-

gione mortis quis tibi mortuus confitetur, cum tibi nisi vivens non possit confiteri, nec digneris nisi confitentium misereri? « Non mortui, ait, laudabunt te, Domine, neque omnes qui descendunt in infernum (*Psal. cxiii*). » Et illud : « Nunquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam? » (*Psal. xxxix*.) Quos instar pulveris dissolutos a facie solidioris terræ projicit furens ventus, et morte morientes in profundum inferni iudex præcipitat violentus, eos ideam iudex severior non sinit vel mutire, sed tanto premit silentio, ut in tormentis suis dicantur obdormire. Sicut enim supra, per Jeremiam dictum est, quos ira divina inferiorem projicit in infernum, jam non evigilaturi somnum dormiunt sempiternum, et in eodem somno tot pressuris et doloribus angustantur, ut nihil ultra boni sperent, vel diligant, vel loquantur. De quibus Anna : « Impii, ait, in tenebris conticescent (*I Reg. ii*). » Quia vero illic apud eos silentium a bonis consummari penitus invenitur (sicut longe expressius novit quisquis illud præsentialiter experitur) cum loquendo, illuc ventum sit, nobis tandem de eodem silentio est silendum, et silendo, quod suum est, illis præsentibus relinquendum.

658 CAPUT XCVII.

De silentio a malis noxiis.

De quarto autem silentio, quod esse a malis in capite responsionis hujus asserui, et eorum velut texens catalogum, in ordine postremum constitui, jam a tribus explicitus de quibus utcumque disserui, locus tandem vel tempus exigit ut disseram sicut proposui. Sicut enim a bonis, sic et a malis silentium est. Mala autem sunt, quæ vel noxia vel tristia sunt. Noxia quidem nostræ bellum inferunt sanctitati, tristia vero sunt obviantia voluntati. Primum igitur de noxiis videamus a quibus quomodo silere debeamus, ut cum hoc instructi fuerimus documento, silere valeamus divini muneris adjumento.

Divina lex in lucta obedientiæ volens hominem exerceri, exercitii merito de bono in melius promoveri, sicut præcepit ut explere studeret indicta, sic præcepit ut penitus respueret interdicta. Quæ autem jussa sunt fieri, bona voluit appellare, quia vidit ea suo jubentis placito concordare, quæ vero jussis non fieri, mala econtrario nominatur, quia eidem imperanti non satis placita judicantur. Illis ergo voluit eum quem fecerat Deus insistere, ab istis vero prorsus desistere; ad illa complenda eum esse vigilem, loquacem, actuosum, ad ista vero, quiescentem, tacentem, otiosum. Unde eum Abel innocens Cain perfidus invidisset, et accepto illius, suo autem non accepto munere ejus facies concidisset, ait ei juxta translationem aliam Dominus : « Peccasti, quiesce (*Gen. iv*); » ac si dicat : Si mente scelus tractans, quod nondum in verbum et operam perduxisti, jam tumultum intolerabilem serenitatis auribus intulisti, vel modo reus cogitati facinoris erubescere, et confusione confusus modesto sub silentio jam quiesce. Denique longe post per Jeremiam

quidam argui meruerunt, qui non confusi confusione, A erubescere nescierunt. Sicut enim frons impudens vel cor irreverens præceps decurrit in vitium, sic nimirum modesta confusio parit silentium, dum poenitens tumultuantem cordis malitiam jam deponit, et confusus quidquam simile prorsus agere non apponit. Recte ergo peccatorem invitat Dominus ut quiescat, ut post cogitatum facinus poenitens erubescat, ne iterata culpa velut in fasciculum congeratur, et intolerandus clamor divinis auribus ingeratur. Cujusmodi consilium perditionis filius non audire obduratus malitia revocant, non curavit humiliter obedire, sed desperatione desperans et quasi abrenuntians monitori, vincetas manus offerens, totum se exposuit deceptor. Quod verbo insinuans, ait : « Major est iniquitas mea quam ut veniam merear B (ibid.). » Suam iste iniquitatem, quam Dei bonitatem, majorem asseverat, et indutus sensu devio a salute et venia jam desperat : et ob hoc quietem congruam utile silentium assumere non proponit, sed magis inquietum, vagum et profugum se exponit. « Ero, inquit, vagus et profugus super terram (ibid.). » Vagus et profugus miser miserrime tunc habetur, cum undique desertus a gratia, solo vitio non tenetur, sed habentis solutis per multa et varia circumfertur, nulli valens resistere, cunctis persequentibus antefertur. Induratus nequitia ad omne revocantis consilium obstinatus, non recordans veniæ, morti perditæ destinatus, ad omnem flatum vel impulsu cuiusque pravitatis fertur ut stipula, raptatur ut C palea, suæ vitio levitatis. Quod velut confirmans subiungit : « Omnis qui invenerit me, occidet me (ibid.). » Omnis qui huiusmodi peccatorem invenit, perhibetur eum occidere, dum invenientis violentia compellitur miser concidere, dum quæcumque illum passio impetit oppressiva, ille neacius evadendi mente perditus deceptiva, colla præbet gladio, terga vulnere fugitiva. In qua victoria, qua non solum victor, sed et victus voti se compotem arbitratur, et de sua perditione correptus interna phrenesi gratulatur, non quies a malis, non commendabile silentium celebratur, sed languore insanabili læsa conscientia debacchatur. Et cum vocem nefariam producit malignitas exactoris, et eidem voci responsio consonat auditoris, huiusmodi consensus, imo collisio D strepitus gravioris clamorem durum ingerit serenis auribus Creatoris.

Exactor quidem ille est, qui nobis suggestionem pestiferam insusterrat, et si huic susurrio nostra vigilantia, imo divina cito gratia non occurrat, quibusdam lenociniis suasor veneficus illud satagit irrigare, et diligenter focum facit, velut surculum, germinare. Quod de malo proficiens in pejus paulatim coalescit, perversæ coalescens instar arboris invalescit, invalescens festinat adeo ramos patulos dilatare, ut in eis inveniantur cœli volucres, id est maligni spiritus habitare. Exigit autem ille qui suggestionem nobis ingerit tam secundam, ut qui primam ejus vocem audierit, audiat et secundam, et sic deinceps eius

locutio usque in clausulam audiatur, donec ad perfectum damnationis ruina irrevocabili veniatur. Si enim perpendit quod motu primo animus seducatur, statim ab eo exigit ut in opus suggestio producat, consequenter ut operi consuetudinem, velut 659 cumulum superponat, ut sic roboratum ædificium levis, imo quævis ultra impulsio non deponat. Quod enim viderit primæ suggestioni enervem animum adhibere, in hoc videtur sibi jus quoddam proprium continere, et prædictum suum ordinem suis legibus institutum, ab eo qui esse cœpit suus, gradatim exigit in tributum. Miser uterque. Sicut exactor, sic auditor obediens accusatur, a quo nihil venenosum, nihil noxium recusatur, sed cum primæ voci anrem pronam dederit negligenter, hostis jam prævalens ab eo consequentia exigit violententer.

CAPUT XCVIII.

Qualis invenitur prima illa mulier existisse, quam voce subdola serpens legitur seduxisse, et illa virum uxorium ad culpæ consortium induxisse, et sic ambo perversum consilium ad finem nefarium perduxisse. Qui quoniam ad primam vocem exactoris a justitia defecerunt, nos longe post futuros, æque miseros effecerunt, et maledictio quæ illis voluntarie promerentibus est infusa, in nos etiam nolentes lege mirabili, vel magis miserabili, poenalter est infusa. Quæ sic nostram invenitur naturam miseram præpedire, ut jam illum exactorem, aut non, aut vix possimus non audire, et cum ab ejus laqueis facile possent primi homines resilire, nos ab eis jam non possumus, nisi cum gravi lucta, gressus labiles expedire. Cum autem absente gratia non possumus, vel nolumus, luctando proficere, exactor invalescens nos invalidos cogit deficere, et pro suo loquens arbitrio, studet mala, eo apertius, quo fiduciaius suadere, et nos captivati non solum non renuimus, sed et diligimus consensu damnabili respondere. Quæ responsio nonnunquam adeo perstrept, adeo debacchatur, et juxta libitum corruptæ voluntatis profectu misero cumulatur, ut ex proximis grave exempli contagium ingeratur, et usque ad Dei aures clamor intolerabilis perferatur.

Cujusmodi clamor eo tempore graviter est auditus, quo populus Sodomorum inconcessa ferventi libidine, ad explendum eam nequiter expellitus, ad fores justi Lot festinavit uno velut exercitu congregari, transgressis verecundiæ finibus, volens abusive novis hospitibus copulari.

Quem cum intus attentaret malitia revocare, et ei tumultuanti duas, quas habebat, filias præsentaret, nullo modo ille perditus acquievit consilio saniori, sed augens violentiam, et clamorem multiplicans, instanter institit proposito nequiori. Mira perversitas! Perversi illi honestius justii consilium audire noluerunt, nec unius noctis hospitibus parcere voluerunt, tanto furore appetentes prorsus illicita, ut ea respuerent, quæ, etsi non divina lex, tamen naturalis ordo reddebat licita. Sed enim angeli quibus munditia cordi erat, tantam impudentiam non

ferentes, bestiales viros violentiam justis foribus inferentes, gravi cæcitate, ne inveniri posset aditus, percusserunt, et inde recedentes velut de pedibus pulverem excusserunt. Neque hoc satis divinæ visum est æquitati, quæ miserans et parcens humanæ diutius pravitati, ad reddendum par pari tandem accingitur vel invita, cum ad calcem illa pervenerit, non minis, non precibus, emollita. « Clamor, inquit, Sodomorum et Gomorrhæorum multiplicatus est : descendam et videbo utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non (Gen. xviii). » Vult æquus iudex sceleratorum vitia sic punire, ut adversus eum nullus justa possit querimonia vel mutire, ut, antequam inveniatur illorum perditio definiri, eorum possit malitiam quasi præsentialiter experiri. Descendens igitur in duobus angelis civitatem nefandam ingreditur, et ad domum justis Loth invitatus, ut hospes digreditur, ad quam, ut prædictum est, a puero usque ad senem cives Sodomæ confluxerunt, et ea, quam audistis, cæcitate percipi meruerunt. Verum quia vitio abominabili toto erat corrupta civitas, ad puniendum tantam abominationem non suffecit illata cæcitas, et ultor severus fallacem apposuit sic ad purum omnia noxia reseccantem, ut non morbum solummodo, sed et de medio tolleret agrotantem. « Igitur pluit Dominus super Sodomam et Gomorrhæam sulphur et ignem a Domino de cælo, et subvertit civitates has et universos habitatores urbium (Gen. xix). » Merito, qui talis culpæ, tam inconcessi sceleris arguuntur, tali pœna irremediabiliter feriuntur, et iratus iudex nihil sibi visus est invenire, quod abolendis tam nequam operibus posset aptius convenire. Nam quia ignis ardet, fetet sulphur, utrumque pariter copulatur, et imbrem inauditum super civitates miseris ultio jaculatur, quas et verecundia procul pulsa libido irreverens accendebat, et transitis naturæ legibus, fetor luxuriæ polluebat. Quia fetori et ardori libido impudens est amica, suis quasi affinibus digne plectitur impudica, et quorum lenociniis solebat antea gratanter obedire, eorum aculeis tandem cogitur deperire. Sic nimirum censura districtior, sicut contrariis nonnunquam contraria, sic etiam similibus aliquando punit similia, et cum non vult diutius incompositos peccantium clamores sustinere, novit clamorosos majestate gravis manus sub ingrato silentio cohibere. Illud tamen divina bonitas curare magis dignoscitur, ad hoc, sustinendo, **660** commonendo a vindicta volens reprimatur, ut dilata ultione peccator pœnitens erubescat, et a nequam vitiorum strepitu non tam coactus, quam spontaneus conquiescat. Propter quod per Isaiam admonens, ait : « Quiescite agere perverse, discite benefacere (Isa. i). » Nihil quippe gravius invenitur Dei auribus insonare, nihil eum amplius ad iracundiam provocare, quam mores perversorum felle nequitie depravati, vita irreverens clamoræ dedita pravitati.

Quandiu enim perversitas mentem gaudet princi-

A paliter possidere, occupare januas, throno ejus potentialiter insidere, tantus illic furor, tanto ibi lætitia celebratur, ut nihil salutiferum admittatur. « Qui lætantur, inquit Salomon, cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis. (Prov. ii). » Hujusmodi lætitia vel exsultatio mentem cæcat, hæc vitalem spiritum prorsus necat, et cum mortuus non opere nisi mortuo delectatur, quæ sunt vitæ, quæ salubria, non sectatur. Ideo dicturus per Isaiam Dominus : « Discite benefacere, » præmisit. « quiescite agere perverse : » inuens quia si prius in animo ignis malitiæ non tepescit, si loquax lætitia, si clamosa exsultatio aliquantulum non quiescit, ad audiendum bonum, auris dura spinis obsita non patescit, ad discendum quod justum est, intelligentia negligentius obdurescit. Mens nimirum pravis desideriis inflammata et ad perditionem sui perversis operibus occupata, quandiu a proposito nulla penitentia respicit, magistris utilioribus non intenta, benefacere non addiscit. Denique cum quis alterum aggreditur ad docendum, primo eum invitat diligentius ad tacendum, quia sermo superfluus est docentis, cui non præstat silentium attentio diligens audientis. « Tacetopaulisper, ait Job, ut loquar (Job xiii). » Et paulo supra : « Fabricatores, inquit, mendacii, utinam taceretis ! » (ibid.) Eos qui tam corde quam lingua fabricant falsitatem, zelo fervens justitiæ Job docere satagit veritatem, et præceptor bonus ad silentium provocat auditorem, ut silendo ille fructuosius audiat præceptorem. Quia enim mendacio nihil amplius obstreperit veritati, et clamosa iniquitas repugnat vel obmurmurat æquitati, bona docens, auditores a malis noxiis vult silere, sciens illa cum istis locum vel concordiam non habere. Et ne forte hoc dicens, et huic dicto moribus contradicens, dignus sit accusari, et consequenter inveniatur ejus doctrina dignius recusari, quales illos ad audiendum utilia vult habere, tales seipsum ad discendum similia diligit exhibere. Unde ait : « Non invenientis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit (Job vi). » Et longe infra : « Non loquentur, inquit, labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium (Job xxvii). » Sciebat justus vir quod cum iniquitas, stultitia, mendacium, silentio non premuntur, cum personant, cum perstreperunt, cum libertate noxia resolvuntur, auris obstrusa talibus verbum salutiferum non admittit, non doctrinam utilem ad sedem cordis intimam intromittit. Ob hoc sane fretus consilio sic illa noxia studet silentio cohibere, sic ab animo, a faucibus, a labiis longius remove, ut quieti optatæ non attentent vel non prævaleant oblectari, ut nullum obstaculum doctrinæ præbeant salutari. Spiritus quippe Dei quo sanctus iste interius eruditur, ejus dono et gratia e tumultu laqueorum forensium expeditur, eos non erudit qui nequiter, stulte, mendaciter diligunt verbosari, qui nolunt a laqueo venantium et a verbo aspero liberari (Psal. xc). Ab his enim doctor spi-

ritus non auditur, a quibus remotior culpis exigentibus invenitur, qui ab ipso, iniquitate media dividuntur, et respectu gratiæ tanquam ejus facie non fruuntur. Qualibus Isaias : « Iniquitates, inquit, vestræ diviserunt inter vos et Deum vestrum, et peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis (*Isa. LIX*). » Quæ sit autem iniquitatum, quæ peccatorum moles, quæ inter illos et Deum schisma noxium operatur, ut nulla conventio, nullus ad invicem consensus habeatur, propheta insinuans subiungit : « Labia vestra locuta sunt mendacium, et lingua vestra iniquitatem fatur (*ibid.*). Cum lingua, cum labia inveniuntur silentium fastidire, cum fastidito silentio iniquitati et mendacio deservire, nimirum ad ea tumultuantia æquitas et veritas non curant devenire, et si forte venerint, a tumultu invento festinant citius resilire. Sicut juxta Evangelium : « Nemo potest duobus dominis deservire (*Matth. VI*), » sic ista diversa et adversa non possunt pariter convenire, et quædum mendacium et iniquitas cordis obtinent principatum, æquitas non ingreditur ad idem cor, tam contrariis occupatum. Quod infra per eundem Isaiam nonnulli inveniuntur asserere, qui post culpas, cum pœnas culpatum coguntur incurrere, agnoscunt et quo merito ad mala sequentia devoluti, et quæ mala præcedente merito fuerint assecuti. « Locuti sumus, inquit, de corde verba mendacii, et justitia longe stetit, corrui veritas, et æquitas non potuit ingredi (*Isa. LIX*). » Quia isti, ut aiunt, de corde mendacium sunt locuti, et abhorrentes silentium, malitiosis tumultibus obvoluti, ad eos inquietos appropinquare justitia non curavit, ad mendaces veritas, ad iniquos æquitas non intravit. Est enim inimica virtuti affectuum carnalium multitudo, mens tumultui dedita, læsæ conscientiæ turpitudine, quæ velut in platea occurrentibus quibusque vitiis se exponit, et male obdurata, a forensi **661** strepitu quiescere non proponit. Quæ dum grata inquietudine ad obsequendam talibus elaborat, dum post gregum abit vestigia et pascens hædos misera se ignorat, sibi perditæ quidquam salutiferum quidquam utile jam non dicit, labori suo quietem vel silentium non indicit. Quam arguens Isaias : « In multitudine, inquit, viæ tuæ laborasti, non dixisti : Quiescam (*Isa. LVII*). » Via ejus qui perverse graditur, peccatum est, per quod quisque perditus ambulare et in ambulando non renuit laborare, et quo magis peccatum peccato superaddito cumlatur, eo magis viæ multiplicis labore gratulatur. Cujus viæ gratiosa, licet satis onerosa multitudo, quam sibi ille perditus coacervat, ipsum coacervantem gravi quadam mollitie, vel molli gravedine sic enervat, ut tanquam vitula grato labori deditus et trituræ, reddere captam mentem jam nec velit nec valeat quieti profuturæ.

De qualibus paulo infra idem Propheta : Impii, ait, quasi mare fervens quod quiescere non potest. Mare quod natura propria motum habet fluxum et refluxum, quod nullo vel modo, vel tempore obtinere

A valet statum immobilem, cum tamen ejus superficies strata planitie decoratur, non fervere, sed quodammodo jam quiescere indicatur. Aliquando quippe ipsa ejus diffusio crispanti dorso placide cœquatur, a ejusmodi æqualitate, et æquor proprie nominatur, cum scilicet instar campi plana ejus superficies screnatur, et sereno æquore nauta grato navigio gratulatur. Cum vero eidem mari importuna supervenit ventorum incursio, cum undam præviam dure urget sequentis impulso, cum turbata ejus planities in cumulos graves erigitur, et nunc velut in abyssum demersa, nunc emergens in altum pertrahitur, tunc profecto ipsum mare tanquam ira dicitur commoveri, et sic fremens fremere, ut silentio non possit cohiberi.

B A quo fremitu non jam æquor, sed fretum potius appellatur, quia æqualitate perditâ, fervore tumido debacchatur, et ejus ira ventis urgentibus ingravescit, et facies turbulenta undis frementibus intumescit. Sic impii, cum accensi fervore fuerint vitiorum, et de malo in pejus gradatim corruentes in profundum venerint peccatorum, pressi et oppressi tumultuantibus lenociniis jam nec valent nec volunt quiescere, sed in suo fervore et fremitu, et coguntur et amant persistere. Qui enim deserenti gratiam voluntatis arbitrio depravantur, et non solum peccare, sed peccato peccatum addere gratulantur, cum multiplicatam culpam adversus Deum nequius indurescunt, nimirum a proposito facile non quiescunt. Unde et Dominus ad Job : « Nunquid, ait, qui contendit cum Deo tam facile conquiescit (*Job xxxix*). » Homo qui cum Deo audent contendere, dum cervice tumida iterato eum præsumit offendere offensionum strepitu obduratus nescit quietis aditum invenire, gaudens foro et platea non potest pacis sanctuarium introire. Quod asserens prædictus Job : « Quis restitit, inquit, ei, et pacem habuit? (*Job IX*). » Si creatura Creatori peccando gaudet resistere et ad cumulum mali in sua duritia non timet persistere, ejus, in qua obduruit, nequitiae non potest oblivisci, nec eam quam non diligit pacem, vel silentium adipisci. Quædum enim quis peccare nequiter non veretur, et amore peccandi nec Deum timet, nec hominem reveretur, profecto quietem invenire, pacem assequi non meretur, carens ejus gratia, sine qua pax innocua non habetur.

CAPUT XCIX.

Quod propter Eliphaz Themanites cum ad ipsum Job percussum et afflictum molestiis loqueretur, æstimans quod ille exigentibus culpis suis mala instantia pateretur, et inter patiendum procax et impatiens haberetur, honestum ei et salubre consilium visus est impertire, quo audito idem Job pacem posset et silentium invenire. Attendens quippe illum duris percussionebus cruciari, et multo magis arbitrans culpis eum interioribus prægravari, easdem illi culpas audent procaciter exprobrare, et se ipsum non satis inspiciens, virum innocuum graviter accusare. « Nudos, inquit, exspoliasti vestibus,

aquam lasso non dedisti, et esurienti subtraxisti panem, viduas dimisisti vacuas, et lacertos pupillorum comminuisti (*Job xxxi*). » Quid autem horum malorum merito fuerit assecutus, et de malo in malum corruens, ad quantam inquietudinem devolutus idem Eliphaz insinuans subjungit : « Propterea, inquit, circumdatus es laqueis et conturbat te formido subita (*ibid.*). » Quia, inquit, Deum multipliciter offendisti, dum nil boni conferens, malum insuper egentibus intulisti : propterea obstinatione reprehensibili tanquam laqueis vel compedibus obligaris, ne ad poenitendum, vel cognoscendum iniquitates proprias convertaris. Et qui antea stulte securus prosperitate transitoria lætabaris, nunc eadem perdita eventu subito conturbaris, et formidas adversitatem quam tibi sentis durius accidisse, qui futuram quam præsentem debueras prudentius timuisse.

Sic Eliphaz Themanites, sic justum Job turbatum æstimabat, sic ipse judicandus occultam ejus conscientiam judicabat, arbitrans illum culpas graves negligentius incidisse, et pace cordis penitus dissipata, Deo turbulentius restituisse.

Qui cum plane denotasset morbum durius **662** ingruentem, eidem morbo medicinam satis protulit congruentem, dans consilium quo dura illius perversitas evertatur, et tumultu sopito, ad pacem perditam revertatur. « Igitur, inquit, acquiesce ei et habeto pacem (*ibid.*). » Bene sensit Eliphaz quod internum recte silentium teneatur, quo vel modo vel ordine ad ejusdem pacem silentii veniatur, et super eo satis congruum mandatum, vel consilium protulisset, si cui proferendum fuerat, diligentius attendisset. Cæterum justus Job hujus consilio non egebat, quia mala super quibus injuste arguitur, non agebat, et silentium vel pacem intimam quam creditur non habere, constat eum tam gratia quam meritis congruentibus obtinere. Cujus conscientiam quia Eliphaz non subtilius introspexit, et cæcatus superbia non ejus innocentiam intellexit, consulto consulere, docere voluit doctiorem, et non satis sanus ipse doctrinam tamen protulit saniozem. « Acquiesce, inquit, ei, et habeto pacem. » Nimirum in pacis sane felici gremio non quiescit qui auctori Deo non diligentius acquiescit, nec digne a malorum tumultu noxio feriatur, qui ad audiendum verba illius non humiliter inclinatur. Quod propter subjungit : « Suscipe ex ore illius legem et pone sermones illius in corde tuo (*ibid.*). » Quoniam monuerat ut Job acquiesceret Deo, quomodo adquiescendum sil ei, adjungit, quia tunc et prudens doctor, et doctrina efficacior judicatur, cum non solum quid fieri, sed et quomodo debeat fieri, demonstratur. Illa autem ex ore Dei legem suscipere et in corde suo sermones illius ponere comprobatur, qui divina mandata et audit et audita tenerius amplexatur, qui ad cognoscendum ea auditu sollicito strenuus incalescit, et ad faciendum eadem interiore diligentia non tepescit. Quia vero

non sola pax, sed diversa et multiplex invenitur, multam cujus diversitatem diversitas appetentium experitur, cujusmodi pax illa sit ad quam eo quod dictum est, itinere pervenitur, sermone sequenti evidenter satis et utiliter definitur.

« Si reversus fueris, inquit, ad Omnipotentem, longe facies iniquitatem a tabernaculo tuo, eritque Omnipotens contra hostes tuos (*ibid.*). » Cum quis ad Deum devoto affectu revertitur, cum legem illius suscipit et in corde sermones amplectitur, a vitiis pacem, silentium a malis noxiis promeretur, a tabernaculo suo procul iniquitas amovetur. Tabernaculum nostrum, vel corporis vel mentis habitaculum perhibetur, quia et in corde vel corpore anima, et in mente intentio continetur, a quibus nimirum iniquitatem procul eliminat qui et mentem intentione prava, et opere carnali corpus non inquinat. Et tunc Omnipotens invenitur illius hostibus obviare, cum ab eo curat malignos spiritus repulsare, cum recessus mentis infusa gratia mundos efficit et serenat, et ab eis manu forti quidquid nequiter obstrepit, alienat. In hac pace vel silentio quietus delitescit qui Deo Creatori juxta verbum Eliphaz acquiescit, cujus mentem serpentina suggestio non seducit, fortis cujus spiritum ad explendum opus nefarium feminea mollietas non inducit.

Nam cum fraudulenter cordi suggestio nequam illabitur, cum suggestioni multo nequior voluntatis consensus adiungitur, cum voluntas corrupta male proficiens datur effectui, cum ad profectum nequitiæ salutem suam peccator habet contemptui, profectio pax interna, mentis silentium perturbatur, et quasi mare fervens quod quiescere non potest, conscientia culpis tanquam undis exerescentibus debacchatur. Quod si forte aliquando hujusmodi peccator aliquantulum respiscit, sit [et] timore concussus et [a] fervore noxio quiescere concupiscit, non tamen statim quietum potest silentium obtinere, non a collo vinculum, non a pede compedem removere. Cui totum nervi mollietati se subjecit, cujus virus noxium tam primo quam secundo, tam tertio quam quarto non abiecit, hujus gravi jugo cervicem facile non subducit, quia, et si expellat illud, loro tamen consuetudinis readducit. In hujus peccatoris persona dolens Job loquitur, et de tanta miseria dure conqueritur, conquerendo insinuans quo lapsu, vel ordine nequitiæ consummetur, qua consummata silentium a malis facile non tenetur. « Quare, inquit, non in vulva mortuus sum? Egressus ex utero non statim perii? Cur exceptus genibus? Cur lactatus uberibus? » (*Job iii.*) Primus peccati motus suggestio est, cum scilicet nostræ mentis puritatem diabolus tentans confundere, ei suum virus latenter præsumit infundere, ut infuso eo, mentis affectio seducatur, et affectus in effectum profectu noxio perducatur. Tunc autem velut in vulva semen concipitur, cum in corde suggestio maligna congeritur, et in vulva conceptionis peccator emoritur, cum suggestio proficere nullo prorsus assensu permittitur.

« Quare non in vulva mortuus sum? » Quare, inquit, suggestioni primæ obvis non processi? Quare semen injectum pede valido non oppressi? quare muscas occurrentes manu provida non abegi? et antequam peccato viverem, eidem mori potius non elegi? In secreto vulvæ mortuus peccator existeret, si male vivendi attendens initium, ei consilio prudenti resisteret, si contra motus primos tanta sese justitia cohiberet, ut peccato alludenti nullum pro-
sus colludium tanquam mortuus exhiberet. Si vero ad tergendum virus **663** injectum manum promptam non exerit, si primum semen nequitiae quasi caput serpentis non conterit, nimirum suggestio in delectationem transire conceditur, et instar Evæ, sensus noster carnalis seducitur. In cujus seductione velut ex utero peccator egredi perhibetur, dum quod male conceptum fuerat, in pejus promovetur; dum semen nequam non solum læsione debita non marcescit, sed adjuncto delectationis irriguo nequius invalescit. Quem profectum in pejus vir prædictus recolens incidisse, dolens conqueritur in eo etiam non periisse attendens quia, et si mori noluit, cum in vulva secreto latuisset, vel perire debuit, cum jam ex utero processisset.

« Quare, inquit, egressus ex utero non statim perii? » Cum non in vulva, inquit, morte prospera sim oppressus, quare saltem non perii statim ut ex utero sum egressus, ut attendens periculum, et intelligens me periisse, id quod eram, perimerem, cui erat melius non fuisse? Unde in Evangelio: « Melius illi erat ut natus non fuisset homo ille (*Marc. xiv.*) » Melius quidem erat semen nequam in vulva deficere, quam ex ea nascendo proficere, et tam natum quam conceptum veri melius, et non esse, quam malum cæteris, pessimum sibi esse. « Verte impios, ait Salomon, et non erunt (*Prov. xii.*) » Felix cujus impietatem divina gratia sic evertit, cujus dorsum ab imminente onere sic divertit, ut vel in vulva, cum recens est morbus, intereat, vel saltem egressus ex utero statim depereat.

« Cur exceptus genibus? » Cum fetus iste ex utero recens egreditur, et de primo ad secundum proficiendi gradum progreditur, si proprium actorem vel tunc invenerit inimicum, in ipso statim ortu velut manu perimitur obstetricum. Si vero auctor mali nondum ortum illius perhorrescit, sed ad proVectum ejus pertinaciter inardescit, ad palpandum illud manus infelices, et tractantes mollius excipiunt suis genibus obstetrices. Post nefandum illud susurrium quod calliditas insibilat serpentina, post auditum nefarium, quo seducitur mollities feminina, uxorius ille Adam culpam mulieris non solum nulla castigatione persequitur, sed eidem blandienti enerviter victus obsequitur. Quod enim serpens nequam venenosa fraude proposuit, quod propositum mulieri seductæ complacuit, huic iste inductus mollem satis consensum attribuit, et ad explendum illud, sensus operarios tanquam in genibus fovendo supponit. Sic etiam cum menti nostræ illa-

A bitur suggestio primitiva, cum ea delectatur nativa quadam mollitie sensualitas deceptiva, hujus non nunquam blanditiis ipsa quoque ratio, ipse spiritus infirmatur, et infirmati conniventia inchoatum præludium opere confirmatur. Devicto quippe spiritu, ad explendum opus nefarium universitas sensuum applicatur, ut per eos et in eis tanquam in genibus foveatur, ad expletionem cujus efficacem diligentiam non apponit, qui ad consentiendum illi concordiam sensuum tanquam genua non supponit. Sed utinam vel tunc laxas peccandi habenas coerceat, et extensum ad ulteriora appetitum nequam retineat, ut, si fetui noxio suppositis genibus consentiendi præbuit blandimentum, saltem non adjungat lactis infundere nutrimentum! « Cur, inquit, lactatus uberibus? »

B Ipse peccator sibi lactis alimoniam dicitur impertire, cum non solum ad explendam in corde nequitiam delectationi, diligit consentire, sed eidem consensui spem falsam, vel defensionis audaciam superponit, et in his pessime roboratus, peccandi propositum non deponit. Sic et Adam cum Evæ carnaliter sapienti, amore sociali obstrictus est, sensum attribuit et ad verbum illius, ori suo interdictum fructum apposuit, opere perpetrato non statim compunctus pœnituit, sed Deum credens non facile homini succensere, imo vero novæ causa conjugis delinquenti remissius indulgere, parvipendens quod egerat, cor suum negligentius induravit, et spe falsa delinitus in eo quod deliquerat, justo diutius perduravit. Simili forma longe post cum Sichem filius Emor Dinae foras vaganti violentiam intulisset, et ei non satis forsitan reluctanti pudoris virginei osculos abstulisset, ne corrupta pœnitens festinaret ab experto negotio resilire, ille prudens in talibus curavit tristem blanditiis delinire. Hujusmodi blanditiis delinitus Adam non solum nullastatim se pœnitentia reprehendit, sed a Domino requisitus, tumens audacia se defendit; tentans ei, quæ sibi data fuerat, mulieri culpæ jaculum intorquere, vel potius ex obliquo in eum qui dederat retorquere. « Mulier, ait, quam dedisti mihi, dedit mihi, et comedi. (*Gen. iii.*) » Videtur Adæ quia, si mulier, vel si talis ei mulier non daretur, hujus transgressionis reus nullatenus haberetur, et ob hoc, justum æstimat ut non sibi reatus graviter imputetur, cum ab ipso datore causa quodammodo derivetur. Sic nimirum tam falsæ spei, quam defensionis tumidæ uberibus se lactavit, et sugens lac noxium in suo se proposito roboravit, et quod serpente suggerente mulier seductibilis non rejecit, huic ipse consentiens, robor consuetudinis superjecit. His quatuor modis vel gradibus intus in corde a justitia declinamus, et ad peccandum nequiter mentem miseram inclinamus, ut et si foris manus rea operis non videtur, tamen in cogitatione gradatim malitia consummetur. Quod attendens Dominus: « Auferte, **664** inquit, malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. « Non vult divina bonitas cogitatus pessimos intueri, qui nequam a progressu nullo freno sustinentes cohiberi,

qui de profectu festinantes irrevocabiler ad profectum, in pejus proficere non desistunt donec veniant ad profectum.

CAPUT C.

Eisdem vero modis quibus in animo cogitationum malitia consummatur, peccatum quoque foris actualiter augmentatur, et peccator infusa tandem sibi gratia penitendi, conqueritur et deplorat gradus singulos delinquendi.

« Quare, inquit, non in vulva mortuus sum? *Job* III.) In vulva quidem peccator vivere perhibetur, cum in absconso perpetrare opus illicitum non veretur, cum ejus, qui solus novit omnia, notitiam vilipendit, sed adhuc solos aspectus hominum non offendit. Quia enim vel poenas pro peccato subire pertimescit, vel, etsi velit esse, videri tamen peccator erubescit; ob hoc vel furtum curat agere fraudulenter, vel mulieris non suae copulam appetit, sed latenter, vel ad quodvis aliud perpetrandum nequiter inardescit, sed adhuc gaudens tenebris velut intra parietes delitescit. De quo in Evangelio: « Qui male agit, odit lucem (*Joan.* III.) » Nonnunquam qui nullo vult obstaculo ab explenda nequitia cohiberi, curat sollicite ut possit ab hominibus non videri, et ut peccet magis secure, magis etiam confidenter, illorum testimonium refugit diligenter. « Quis me videt? ait quidam, tenebrae circumdant me, et parietes cooperiunt me, et nemo circumspicit me; quem vereor? » (*Eccli.* XXIII.) Intra hos parietes, intra vulvam, intra hoc latibulum peccator moretur, si se mortuum humili poenitentia fateretur, si divina gratia visitans misericorditer confessum peccatorem, et excitans velut a mortuis redderet justiore.

« Quare non in vulva mortuus sum, vel saltem egressus ex utero non statim perii? » Si intra vulvam peccator vel peccatum latens non moritur, male proficiens velut ex utero vivens egreditur, dum quod ante in latibulo fiebat aliquantulum reverenter, jam in propatulo agitur impudenter. Nam qui, dum culpa latet, eam opprimere non festinat, qui ad recidendum eam, dum velut serpit humi, non manum exerit, non gladium evaginat, ad hoc, processu temporis, invalescit, ut fracto pudoris repagulo non timeat prosilire, et fronte inverecunda ad multorum notitiam devenire. De qualibus *Jeremias*: « Confusione, ait, non sunt confusi, et erubescere nesciunt (*Jer.* VI.) »

Et iterum: « Frons mulieris meretricis facta est tibi: noluit erubescere (*Jer.* III.) » Nonnunquam mulier quae ad peccandum prius gaudebat latibulo, et amatorem suum admittebat clauso cubiculo, ad hoc proficit ut terso rubore foras diligit evagari, et conclavi neglecto, aperto gaudeat lupanari. Postquam enim quis pudoris metas, verecundiae terminos praesumit transilire, non curat ad quae vitia inveniatur manus noxias expedire, et quis, quid, de eo dicat, magnopere non attendit, culpam levem judicans ejus famam vel infamiam parvipendit. Huic non suffi-

ci suam solius vitam meritis reprehensibilibus inquinare, sed et caeteros invenitur, quantum in se est, plurimum perturbare; dum eos non solum ad vivendum iste non incitat, sed ad perpetrandum similia perverse coram eis vivendo sollicitat. Sicut enim sepulto cadavere intra caecas angustias monumenti, si post dies aliquot soluta fuerit compositio tegumenti, horrore oculi, fetore nares circumstantium offenduntur, et ab offensione vix aliqui, nisi forte remoti longius, defenduntur: sic nimirum cum quis ad peccandum impudentius exardescit, et nec Deum timet, nec ad notitiam hominum erubescit, eos gravat plurimum quibus ejus perversitas innotescit, et cum uvam acerbam comedat, dens etiam alterius obstupescit. Quales illi per prophetam fuisse arguuntur, qui peccatum suum praedicassent Sodomam referuntur, qui opera tenebrarum non solum abscondere noluerunt, sed peccantes publice, adjuungere sibi caeteros voluerunt. In quo statu peccator prospere deperiret, si digna cognitione suum periculum inveniret, si, postquam ad notitiam hominum tanquam egressus ex utero deveniret, tertium male vivendi gradum cito poenitentia praeveniret.

CAPUT CI.

« Cur exceptus genibus? » (*Job* III.) Si peccator egressus ex utero statim non deperit, si frontem ejus impudicam occurrens funda cito non conterit, molli eum gremio consuetudo gaudet suscipere, et suppositis genibus, ut in eis gratanter moretur, excipere. Exceptum vero callida tantis lenociniis delinire, tantis curat nexibus, tam blandis complexibus irretire, ut irretitus non solum nolit pravum a se propositum remove, sed ut vix aut non possit, etiamsi voluntas videatur aliquoties adjacere. Quem enim sibi consuetudo afficit peccatorem, quem malum excipiens, reddere satagit nequiores, tam subtilis, tam inextricabilis obvolvitur eum blandimento nexurae, ut ille deceptus, quasi teneri se aestimet vi naturae. Unde satis illud proverbium **665** ventilatur, quo hujus consuetudinis nexura robustior indicatur, quae facile proficiens et a profectu non facile desitura, affinitatem non parvam, non parvum habet consortium cum natura: « Consuetudo, inquit, altera natura. » Recte consuetudinem, naturam voluit nominare, quia, sicut naturam quis non praevalet extirpare, sic nimirum quod vitio consuetudinis permiserit inolere, et si forte voluerit, non statim poterit abolere. Cujus difficultatem nonnunquam aggrediens intueri, et perpendens attentius quam difficile valeat aboleri; si monetur forte ab aliquo ut sibi melius consuevis respuat nocitura, ad excusandum se, miser conqueritur de natura. Quod enim consuetudo sanior consilio contradicit, ille illectus et deceptus naturae vitium esse dicit; et illius vel negligens vel non intelligens subtilem, et vix extricabilem ligaturam, huic imponit, quod inferat sibi veraciter hanc jacturam. « Moneo, inquit, ut his et hujusmodi ultra

noxiis non intendam, ut salutis meæ benevolam amatorem pravis operibus non offendam, sed illorum oblitus, ad ea quæ potiora sunt, consulto proposito me extendam, et vitæ melioris angustiores semitas apprehendam. Fateor quidem, istud mihi veraciter expediret, inde et conscientia sanaretur, et honesta utilitas proveniret, sed naturam meam teneritudine propria video sic urgeri, ut nullo possim modo ad hæc vel hæc ardua promoveri. Non possum a teneris et suavis abstinere, non instar plurimorum dura et aspera sustinere, adeo me invenitur nativa quædam mollities perurgere, ut gravibus inexpertis non possim studium adhibere. » Sic iste desipiens, mores perditos, vitiosam consuetudinem excusando, et naturæ imbecillam teneritudinem accusando, ad meliora quoque manum strenuam non apponit, sed malis consuetis inhærens, magnis maxima superponit. Cujus sententiæ non consentire quidam ethnicus (Salustius) invenitur, quam a vero deviam, quantum arbitror, experitur, et eam redarguens ad sentendum melius nos invitatur, ne languore vel ignorantia honestius quodquam aggredi quis omittat. « Falso, ait, queritur de natura sua genus humanum quod imbecille sit: invenies magis naturæ industriam hominum, quam vim deesse. » Non videtur ethnico quod natura nostra imbecillitatis debeat accusari, et per eam nostra perversitas excusari, sed magis argui quid honestum, quid et utile non proponunt, et ad complendum illud naturæ operanti mentis industriam non opponunt. Neque enim naturæ congruum æstimat vim deesse, sed ei cooperatricem mentis industriam vult adesse, quæ si forte remissior enerviter intorpescit, illa tardat, quoniam ad cogendum quemlibet sola nullatenus invalescit. Illa vero tardante consuetudo callida se supponit et gradatim subintrans, naturæ se impudens anteponeit, et quo diuturnior, eo robustior invenitur, et assumpto robore, naturam denique se mentitur. Hujus quippe nomine illa subdola vult censeri, ejus assumpta specie natura vult videri, ut seductus quilibet ad eam se profusius inclinare, et caput suum languidum in illius genibus diligat reclinare. Sed utinam vel hoc sufficeret peccatori, nec inferre apponeret majorem contumeliam Creatori, exceptusque genibus, sic in eis mollius reclinaret, ut defectum potius, quam fomentum majus et robustius affectaret. « Cur lactatus uberibus? » Cui excepto molli accubitu, genua supponuntur, ei consequenter ubera suaviter infunduntur, ut lacte potus digne proficiat, et proficientem fomentum congruum grandem efficiat. Cum peccator loro molli duræ consuetudinis obligatur, nec ab eo cum, vel nolit, vel non possit, deficiente gratia liberatur, quod prius forte arguendum satis et damnabile videbatur, jam obcæcata ejus conscientia levigatur. In quamdam enim seipsum reprehensibiliter spem inducit, misera cuius suavitate miserum se seducit, dum sperat Deum sibi facilius indulgere, cum tamen ipse nolit ad promerendum indulgentiam pœnitere. Audit quippe *Deum multorum culpis æque magnis, imo et majo-*

*ribus indulgisse, multis male meritis suam beneficium contulisse, et proponens sibi eos quibus novam largam illius munificentiam exhiberi, eum quoque æstimat erga se avaritia non teneri. Sic istum perditum spes seductoria demulcete, sic ei studet velis uber geminum immulgere, ut sinistro ubere, sua illi vitia justo amplius levigari, dextro vero ubere Dei misericordiam majorem debito faciat æstimari. Cum enim ille ad intuemum culpas suas oculum non intendit, vel eas, quæ occurrunt, tanquam levissimas parvipendit, putans eas vel reas injustitiæ non teneri, vel indignas gravi pœna, quia non magni ponderis, haberi, tunc nimirum sinistro spei ubere nequiter enutritur, hujusque nutrimenti damnoso lenocinio delinitur. Si vero tantam Dei esse misericordiam arbitratur, ut pertinaciter delinquenti non nisi misericors habeatur, ut cum ipse peccando nequiter indurescat, ille miserando enerviter emollescat, cum ipse injustitiam eligens, respuat sanctitatem; ille non justitiam diligat, non vultus ejus videat æquitatem; cum ipse a nequam proposito cor non revocet infronitum, ille degeneri negligentia deserat impunium: si Deum, inquam, talem sibi sentit, fingit, æstimat adfuturum et quamlibet diu peccanti sola justitiæ præmia redditurum, nimirum dextro spei lactatus ubere, **666** male crescit, male crescens lactanti satis pueriliter adhærescit.*

CAPUT CII.

Quem divina Scriptura prudenter alloquitur, etiam ejus loquelam induratus ille non sequitur, habens dulcius in peccato suo deceptoriam spe lactari, quam Scripturæ verbis austerioribus ablactari. « Ne adjicias, inquit, peccatum super peccatum, et ne dicas: « Miseratio Dei magna est; multitudini peccatorum meorum miserebitur (Ecclesi. v). » Scriptura sancta, quæ Dei miserationem commendat frequentius et extollit et ad sperandum in ea monitis commendabilibus nos attollit, non vult tamen ut ejus magnitudinem temeraria fiducia prædicemus, quando scilicet damnabilibus vitiis voluntarie subjacemus. Sicut enim opus nullum apud nos salutiferum invenitur, si non spe congrua, spe necessaria prævenitur, sic etiam spes ejus satis congrue, satis commendabiliter non splendescit, cujus voluntas perversa et pertinax, damnabile vitio tenebrescit. Propter quod David: « Spera in Domino et fac bonitatem (Psal. xxxvi). » Volo, inquit, et admoneo ut in Domino Deo speres et miserationis ejus multam magnitudinem vel magnam esse multitudinem asseveres, sed scias sperando sic te solummodo non fraudari, si voluntate castigata, id quod bonum est, dilexeris operari. Alioquin spes non tam utilis quam seductibilis comprobatur, ejusque blanditiis seductus quisque perdit delectatur, a dextro sumens ubere ut Deum in puniendis pertinacibus justissimum non attendat, a sinistro autem ut sua vitia statim justa, æquo pondere non appendat. Cujus quia malitia prædictis gradibus augmentatur, Job diligenter eos considerans lamentatur, et assumpta persona vel quasi specie pœnitentis, deflet ortum et profectam

miserabilem delinquentis. « Cur lactatus, inquit, A
uberibus? » Sicut autem hujusmodi lactatio non im-
merito deploratur, sic e regione lactentis ablactatio
commendatur, cum scilicet repulso et siccato lactis
fluxu carneo deceptoris, panem de caelo esurit,
sitet aquas de fontibus Salvatoris. Recte igitur Abra-
ham filium suum Isaac legitur ablactasse, et in die
ablactationis ejus lætus convivium celebrasse, quia
tam angeli quam homines qui nostræ solliciti sunt
salutis, diligenter nos retrahunt a jugo deceptoris
servitutis; et cum nos viderint pulsus carnalibus
desideriis pœnitere, nostris luctibus, nostro pro-
fectui diligunt adgaudere. « Gaudium, inquit, est
angelis super uno peccatore pœnitentiam agente
(*Luc. xv*). » Et Paulus ad Corinthios: « Quis est, ait,
qui me iustificet nisi qui contristatur ex me? » B
(*II Cor. xlvii*.) Et longe infra: « Gaudeo, inquit,
quia contristati estis ad pœnitentiam (*ibid.*). » Cum
pro risu deceptorio devotis lacrymis irrigamur, pro
oleo lætitiæ, fletu et cinere deturbamur, pro tenero
lacte, vesci pane aspero non gravamur, cum pro
malis præteritis digna pœnitentia contristamur,
nimirum Paulus noster, qui ante doluerat peccati
lenocinio nos lactari, jam gaudet, jam exultat, ve-
lut Abraham dilectum filium ablactari. Sic alius
quidam studiosè filium ablactabat, quem cura vigili,
monitis salutaribus informabat, volens eum seducto-
rum blanditiis non lactari, non fracto genuino,
lacte mortifero delectari. « Fili, ait, si te lactaverint
peccatores, ne acquiescas (*Prov. i*). » Si auditus, C
inquit, fuerit lingue sibilus deceptricis, cum laudatur
quisque miser in desideriis animæ peccatricis, vide,
fili, ne tua fortitudo pueriliter emollescat, ne fracto
vel excusso dente voluptatibus lacteis acquiescat.

Cujus dulcorem lactis qui elegerit vel penitus non
sentire, vel saltem cum senserit, ab eo viriliter re-
silire, nimirum felici somno merebitur obdormire,
et pulso noxiorum malorum strepitu, silentium dor-
miens invenire. De quo et Job subjungit: « Nunc
enim dormiens silerem et somno meo requiescerem
(*Job iii*). » Recte, ait, conqueror peccati maculas
incurrisse, et per gradus perditos ad mortis meri-
tum me venisse, quia si ab eis pedes meos districtius
prohiberem, et requiescerem somno meo, et dor-
miens nunc silerem.

Sicut somnus vel dormitio aliquando in Scripturis
argui promeretur, sic nonnunquam in eisdem com-
mendabilis perhibetur, quia et in stratu vitiorum
securitate noxia peccator velut dormiens intorpe-
scit, et in molli virtutum accubitu justus nihilominus
velut dormiens requiescit. De peccatoribus Isaias:
« Dormientes, inquit, et amantes somnia (*Isa. lvi*). »
In Evangelio Lazarus qui peccantium moritur in
figura, qui per dies quatuor teneri legitur sepultura,
non solum mori, sed et dormire testimonio Domini
perhibetur, ut nomine dormitionis quies peccati no-
xia figuretur. « Lazarus, inquit, amicus noster dor-
mit (*Joan. xi*). » Conqueritur Dominus quod in suis
peccator vitiiis velut dormiens intorpescat, quod in

torpore suo male pertinax indurescat, qui per gra-
dus quatuor perditionis incurrens detrimentum,
instar quatruiduani replet gravi fetore monumentum.

« Domine, inquit Martha, quatruiduanus enim est
(*ibid.*). » Quatuor dies quibus in sepulcro Lazarus con-
tinetur, quatuor æstimo gradus esse, per quos miser
quisque ad summum nequitie venire perhibetur ad
quod cum venerit, duro pressus lapide gravius obdor-
miscit, dum male obstinatus vitæ a proposito respiscit.

Eum tamen qui de malo corruens in pejus sic delin-
quit, 667 aliquando non penitus larga Dei bene-
volentia derelinquit, sed a gravi somno illum voce
magna intonans excitare, et a morte quatruiduana
dignatur misericorditer suscitare. « Vado, inquit,
ut a somno excitem eum (*ibid.*). » Volo, ait, quatri-
duanum languidum, sic diutius non dormire; volo
eum ab obstinationis suæ duris nexibus expedire,
volo eum morte nefaria non teneri, sed cujusdam
alterius dormitionis grato beneficio refoveri. Cui rei
convenit quod discipuli respondent: « Domine, in-
quiunt, si dormit, salvus erit (*ibid.*). » Quantum ad
litteram Dominus de morte corporis dixerat, illi
autem putaverunt quia de dormitione somni diceret,
juxta mysticum vero intellectum illa dormitione
quies peccati mortifera designatur, hæc autem serene-
rioris quietem gratiæ in salutem stabilem operatur.

« Si dormit, aiunt, salvus erit. » Vere cui divina
concesserit gratia sic dormire, ut inquietos vitiorum
ejus strepitus faciat obmutire, pacata conscientia
mandatis eum cœlestibus obedire, a peccato liberum
soli justitiæ deservire, præsentia fugere, intendere de-
siderium ad futura, spretis transitoriis ad ea suspi-
rare quæ [sunt sine] termino permansura, is procul
dubio juxta verbum evangelicum salute perfruetur,
pacem super pacem, gratiam pro gratia consequetur.

Hæc enim dormitio illius est quasi prælibatio vel figura
quæ dono gratiæ justorum est meritis ad futura, cum
post pacem qua student a vitiorum strepitu feriari,
ad illam pervenerint quæ nulla potest inquietudine
perturbari. Ob hoc ista non immerito commendatur,
et ad eam digne quisque sapiens invitatur, felix
quidem si hanc meruerit gratiam invenire, ut in
laborioso vitæ hujus stadio possit aliquantulum ob-
dormire. Ad quod et discipulos bonus ille magister

D diligentius hortabatur, qui proximus passioni, tan-
quam sui negligens, illorum curam gerere videbatur,
monens ut in tempore turbulento in quodam spei
lectulo delitescant, et timore mitigato sub alis firmæ
fidei requiescant. « Dormite, ait, jam, et requie-
scite (*Matth. xxvi*). » Paulo ante veniens ad eos et
inveniens dormientes, arguerat eos dicens: « Non
potuistis una hora vigilare mecum? Vigilate et orate
(*ibid.*). » Quia suum et magistrum et Dominum quem
immortalem audierant prædicari, nunc videntes
morti proximæ nullatenus reluctari, amore jam
tepedo, fide sunt plurimum infirmati, ad moriendum
cum eo vel pro eo penitus imparati, recte cujusdam
languoris et desidie somno teneri perhibentur, a
quo ejusdem magistri increpatione benigna prohibe-

hentur. Unde et apud Lucam : « Quid dormitis? Surgite et orate (Luc. xxi). » Quare, inquit, a fide, quam vobis diligenter prædicaveram, excidistis, et timore mortis degenerem tristitiæ somnolentiam incidistis, cum mors et passio quæ lege humanæ carnis mihi est adfutura, vestræ omnium sit saluti, si tamen credideritis, profutura? « Surgite ergo et orate (ibid.). » Si enim ad verbum meum fidei constantiam erigatis, si ad Deum verum, orationis instantiam dirigatis, profecto ipse misericors in tentationem vos mortiferam non inducet, sed in viam rectam bonus ejus spiritus vos deducet. Quia vero discipuli ad vigilandum et orandum idonei non erant assurgere, non de fundo et profundo somnolenti languoris emergere, si non ipse qui monebat juvare misericorditer dignaretur, et vel daret vel impetraret, ut hoc efficaciter impleretur, abiit prius et oravit, Matthæo referente quoties eos respexit dormientes; prius, inquit, abiit, et oravit, signans quia moriens non esset eos in infirmitate sua tanquam orphanos relicturus, sed expleto munere passionis majoris dona gratiæ collaturus.

Primo quidem orat, et veniens ad eos invenit dormientes; secundo orat et veniens ad eos, invenit dormientes; orat tertio, et veniens ad eos dicit : « Dormite jam et requiescite. » Quia in morte ejus illorum dure concussa fides elanguit, fide languente consequenter ipsa operatio tanquam sub modio pressa delituit, tactus misericordia pro eis claudicantibus Christus orat, et ne prorsus deficient, vigil ipse pro dormientibus elaborat. Quod alibi dicit Petro : « Ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua (ibid.). » Orat primo ut læsæ fidei turpitudine reprobata detergatur, secundo, ut sopiti operis torpens negligentia deleatur, tertio autem ut purgatis vitiiis quies grata conscientiæ præbeatur.

CAPUT CIII.

Quod autem pro abolendis malis his orare dicitur, pro acquirendis bonis semel, innuit quia difficile quis ab illorum potest nexibus expediri, expedito autem possunt facilius hæc acquiri. Si enim quis spinas, tribulos, rubos, frutices a radice satagat amputare, si spuria vitulamina, myricas, filices, exarare, si ligna silvestria, si altas eorum radices penitus exturbare; si graves roderum moles, si scopulosos tumores collium complanare, si agrum his et horum similibus novellare, profecto is necesse habet et sultore uinio et non parvi mora temporis laborare, ut purgatum possit locum necessario semini præparare. Eo autem præparato labor superveniens, levior et tolerabilior judicatur, dum bonum jam in eo semen facile seminatur, seminatum grata humoris et caloris temperie coalescit, viret coalitum, virore deposito maturescit, maturato cultoris grata securitas hilarescit. **668** Ideo Dominus cum ad Jeremiam de hujusmodi cultura figuraliter loqueretur, et eum ad suscipiendum cultoris officium diligentius hortaretur, satis innuit quia et non nisi multo labore mala radicitus auferuntur, et cura gratiore bona

postmodum inferuntur. « Ecce, ait, constitui te ut evellas, et destruas, et disperdas, et dissipes, et ædifices, et plantes (Jer. xi). » Quatuor præmisit per quæ malitia vitiorum tenax ejicitur, duo subjunxit per quæ fructuosa virtus inseritur, quia et juxta quemdam ethnicum, vix ista filix quovis aratro mansuescit, et ea tandem pulsa, bonus ager bono facilius semine jam ditescit.

Ob hoc Christus pro eis quos dormientes bis reperit, bis etiam orare memoratur, semel autem, cum eis, ut jam dormiant, vel optat vel præcipit vel hortatur, quorum quisquam nec carere vitiiis nec virtutibus prævalet abundare, si non precum hostias curet patri filius immolare. Cujus preces ante passionem quidem devotione humili diriguntur, post resurrectionem vero impleri manifestius cognoscuntur, cum novæ dono gratiæ vetus illorum infirmitas est ablata, et ampliori munere serenæ menti securitas est collata. Resurgens enim Christus ex mortuis, et in multis argumentis apprensus per dies quadraginta, fidem illorum, quæ claudicaverat, reformavit, imo eos ad fidem ampliorem multo robustius informavit, fide firmos ad operandum pariter excitavit, ut non solum in corde virtus fidei teneretur, sed et verbo et opere commendabilis haberetur.

« Fides enim sine operibus otiosa est (Jac. ii). » Igitur cum eos Judæi sæviente durius invidia persequantur, et in eis extinguere vel fidem vel opus saltem fidei moliantur, illi tamen constantes non prece, non pretio, non minis, non verberibus inflectuntur, sed pro Christi nomine læti contumelias patiuntur. Sicut scriptum est : « Ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (Act. v). » Videtis eos non solum multa pro Christo gravia sustinere, sed in sustinendo, infirmitate vel angustia spiritus non dolere, imo largiori beneficio interna quadam lætitia dilatarî, et securitate mentis tanquam convivio delectari. « Secura enim mens. ut scriptum est, jnge convivium (Prov. xv). »

Hæc autem securitas, quædam quasi dormitio non incongrue judicatur, cum scilicet mens interna quieto silentio soporatur, ut in foro hujus vitæ secretum aliquantulum usurpatur, ut remotis tumultibus domesticis in conclavi fortitudinis quiescat. Cui et si doloso lenocinio caro insolens adversatur, vel si gravi murmure invidorum quævis adversitas oblectatur, nitens et eritens, ut mens justî modo quolibet seducatur, et quasi de cubiculo ad fori strepitum educatur, illa tamen obclusa fore præsentiam obstrepentium non admittit, sed velut in claustrali dormitorio, somno silentii se committit. Nam, cum blanditiis carnalibus nulla mollitie spiritus acquiescit, cum nec minis persequentium, nec verberibus expavescit, cum omnibus saluti adversantibus opposito vecte constantiæ forem claudit, cum vocem exactoris interposita forti maceria non exaudit, quid nisi in quodam recessu quietis secura dicitur obdormire, ad cujus interioris cubiculum violentus

prædo vel subdolos non potest aditum invenire? Ideo recte cum post resurrectionem in uno cubiculo referuntur discipuli congregari, et propter metum Judæorum fores diligentius obserari, exclusis hostibus Jesus præsentem se voluit exhibere, et dono gratiæ pacis obsessorum sollicitudinem refovere. « Cum essent, inquit, fores clausæ ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum, stetit Jesus in medio, et dicit eis: Pax vobis. Gavisi sunt discipuli, viso Domino. Dicit eis iterum: Pax vobis (Joan. xx). » Paulo infra: « Post dies, inquit, octo iterum erant discipuli ejus intus, et venit Jesus januis clausis et dixit: Pax vobis (ibid.). » Vult Dominus ut affectus carnales tanquam Judæi a nostris mentibus excludantur, et soli spirituales intra cubiculum includantur, quibus inclusis pacem quietæ fortitudinis diligit impertire, ut exclusis vitis possint in silentio securius obdormire. Exclusis, ait, persequentibus, pacem volo salutiferam vos habere, et illorum metu postposito, turrim fortitudinis obtinere, ut majestate manus de excelso illorum impetus abigatis, et cogitatus vestros in securo tanquam lectulo colligatis, et pace composita sub optato silentio dormiatis. Hanc pacem, hoc silentium, hanc quietem dormientium Christus passionis suæ tempore designavit, cum eos, quos dormientes prius arguerat, ad dormiendum postmodum invitavit: non quod in præsentiarum hujusmodi beneficium eis daret, sed quod eos tenere diligeret, promissione gratuita confortaret. « Dormite, ait, jam et requiescite (Matth. xxvi). » Post resurrectionem vero quod ante promiserat, voluit adimplere, et pacem eis prædicans, quietos eos voluit exhibere, dato eis Spiritu ut possent adversantibus efficaciter reluctari, et intra conscientiam, quodam somno vel silentio delectari. Qui enim dono Spiritus malorum funiculo pedes non implicat, qui non sibi fasciculum de restibus peccando multiplicat, pulso morbo, tersa conscientia serenatur, et sopito vitiorum tumultu, sub silentio dormire judicatur. De quo Jeremias: « Bonum est, inquit, præstolari cum silentio salutare Domini (Thren. iii). » Unumquemque nostrum quandoque **669** Dominus visitabit, cum a carne scilicet innexam animam separabit, eum nobis operantibus opus et operandi spatium terminabit, et ad reddendum operi dignum jam pro merito præmium non tardabit.

Adventum cujus quidam inveniuntur nequaquam expectare, qui de illo vel nolunt obdurati, vel cæcati nesciunt cogitare, qui affectu depravato sic inhaerent præsentibus transitoris, ut instar bestiarum nullam curam habeant de futuris. Quidam vero venturum judicem non negantes, et adventus ejus cognitione certissima præstolantes, in præstolando tamen videntur non sereni, non a tumultu et clamore perversorum operum alieni. Estimantes autem eum vel mitem justo amplius adventare, vel adventum suum mora diutina prolongare, eo fiducialius malis noxiis implicentur, quo vel mitius judicari,

A vel amplius differri judicium arbitrantur. Quod inveniens Dominus apud Lucam: « Si dixerit, inquit, servus ille in corde suo: Moram facit Dominus meus venire, et cœperit percutere pueros et ancillas, et edere et bibere, et inebriari (Luc. xii). » Videtis quia servus iste Dominum quidem venire nequaquam diffidet, sed eum in veniendo moram facere profitetur, et sibi stulte blandiens dum optatum sibi spatium pollicetur, tumultum quieti præferens, intra claustra silentii non tenetur. Pueros quippe et ancillas, vel, secundum alium evangelistam, conservos percutiens durius deservire, edens et bibens, ebrietatis vitio diligit inservire, et his male deditus profecto Jeremiæ consilium non acceptat, venturumque Dominum digno cum silentio non expectat. Quod quidem ipsi Domino displicere non mediocriter invenitur, servoque tumultuanti juxta votum ejus perditum non blanditur, sed ei cito superveniens, cum nescitur, dure percutienti percussione durissima remittitur. Quod in Evangelio consequenter adjungitur: « Veniet, inquit, Dominus servi illius in die qua non sperat, et hora quam nescit et dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet (ibid.). » Velit, nolit servus, venire Dominus non tardabit, servumque dissolutum districto judicio coarctabit, quem divisum ab his, velut hædum ab agnis qui cum silentio Dominum expectarunt, cum illis constituet qui adventum ejus penitus ignorarunt. « Partem, inquit, ejus cum infidelibus ponet. » Bonus servus illud Jeremiæ dicens: « Pars mea Dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum (Thren. iii), » et illud David: « Portio mea in terra viventium (Psal. cxli), » agit sollicitius quod ei æstimat gratum esse, quem suam præ cæteris et eligit et diligit partem esse, et pars sua ei ponitur cum his qui dantes operam sanctitati, venientem Dominum digno cum silentio sunt fideliter præstolati. Nequam vero servus qui habens formam fidei, non rei veritatem, qui novit et non fecit venturi Domini voluntatem, dividitur ab his qui spe et dilectione fructuosam efficiunt fidem suam, et divisus ab eis, cum infidelibus accipit partem suam. Quia enim elegit in præstolando Dominum silentium non tenere, conservos persequi, suis potius, quam Dei voluntatibus indulgere, partem suam, et præmium cum illis accipere promeretur, quibus non opus fidei, sed nec fides etiam indulgetur. Nam, sicut infideli nisi damnatio non debetur, sic et fidelis nequam, aliud præmium non meretur, et utrique partem suam simul accipere memorantur, dum longe facti a salute, digno pariter supplicio deputantur. Bonum ergo est juxta verbum Jeremiæ salutare Domini cum silentio præstolari; bonum in præstolando a vitiorum tumultu noxiis feriari; bonum ab adolescentia jugum suaviter et onus ejus levissimum sustinere; bonum in sustinendo a malis noxiis continere. De quo subjungit: « Sedebit solitarius et tacebit (Thren. iii). » Qui jugum Domini suave, qui onus ejus studiosius obsequi non gravatur, eum ipso

Deo sedebit solitarius et quiescet, non turbis negotiorum, non desideriorum tumultibus acquiescet. « Nemo, inquit Apostolus, militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus (II Tim. ii). » Sedebit, inquam, cum Deo solitarius, et tacebit, quia spe fortissima illi singulariter adhærebit, nihil in hac vita diligenter appetens præter ipsum, eum solum, solam ejus pacem sperans et desiderans in idipsum. De qua in Psalmo: « Tu, Domine, inquit, singulariter in spe constituisti me (Psal. iv). » Et iterum: « Factus sum, ait, sicut passer solitarius (Psal. ci). » Solitarius autem, dum fora, dum compita, dum plateas fugiens velut in angulo delitescit, dum negotia, dum desideria, dum quæque noxia respiciens, Deo singulariter adhærescit; tacet quidem, quia obstrepentibus vitiorum blanditiis non colludit, non se illis applicat, sibi ipsi enervi colludio non illudit. Non denique, sicut Adam se excusat, quia nec indiget excusari, cavens nimirum agere, unde recte debeat accusari. Quod peccator ille satis diligentius non præcavit, qui postmodum in psalmo suam incauti negligentiam memoravit, ostendens et ejus culpæ maculis fuerit obvolutus et quam pœnam culpæ merito consecutus. « Inveteraverunt, inquit, ossa mea dum clamarem tota die (ibid.). » Quia ejus qui dixit: « Peccasti, quiesce, » salubre consilium non audiit, non mandato ejus aure prona humiliter obediit, arguenti et monenti ad pœnitentiam, non satis mihi consulens acquievi, non cum eo juxta Jeremiam sedi solitarius et quievi, sed multis et variis culpis implicitus insuper et clamavi, dum easdem culpas defensione **670** proterva pertinaciter excusavi; quia, inquam, tam peccando quam excusando clamorem noxium exaltavi, ossa mea, id est virtutum inveteravit necessaria fortitudo, et situ vetustatis deturpata est interior animæ pulchritudo.

CAPUT CIV.

Hæc vetustas illum primum parentem nostri generis occupavit, cum assumpto fructu prohibito culpam contumaciter excusavit, cum ad vocem deambulantis Dei timore concussus ad latebras quidem fugit, sed in eis requisitus clamare nequiter non refugit. Deprehensus enim ab eo cujus mandatum acceperat ne peccaret, ne attingens lignum scientiæ, fructum inobedienciæ manducaret, cum deberet tanquam reus culpam lacrymis abolere, præsumpsit Creatorem clamore noxio ad iracundiam commovere. Postposito quippe serenæ devotionis medicamine salutari, turbatus spiritu non timuit excusari, et non solum culpæ sordes renovantis pœnitentiæ lavacro non deterisit, sed eas defensione emulans vetustatis ejusdani voragini se immersit. « Mulier, ait, quam dedisti mihi, dedit mihi, et comedi (Gen. iii). » Hoc verbo datam mulierem, imo eum forte qui dedit mulierem accusavit, et se ipsum tanquam innocuum, vel pœnæ gravis immeritum excusavit, excusando superduxit ossibus suis, id est virtutibus rugosæ turpitudinem vetustatis, qua su-

scavit et velut exaravit injunctæ pulchritudinem sanctitatis. Et quoniam ruga peccati offuscata est hujus interior pulchritudo, et velut decusso flore juvenili vetusta invaluit turpitudine, vetus Adam ille nostri auctor generis appellatur, cujusmodi vetustate tota ejus posteritas offuscatur. Quia enim carne peccati genitos peccato simili nos infecit, ipse vetus veteres transfusione hæreditaria non effecit, et exutus stolam primam vernantem decoro venustæ novitatis, tam se ipsum quam posteros tunica induit oppressoriæ vetustatis. Quos oppressos non penitus miseratio divina destituit, sed ad relevandum eos remedium dignum instituit, monens ut ad tergendum morbum pravitatis hæreditariæ quo tenetur, mordaci cantherio pœnitentiæ medentis urerentur. **B** Quibus per beatum Job dicit: « Audite, quæso, sermones meos, et agite pœnitentiam (Job xxi). » Quo audito, quisque pœnitens: « Laboravi, ait, in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo (Psal. vi). » Et in alio psalmo: « Afflictus sum, inquit, et humiliatus sum nimis (Psal. xxxvii). » Paulus hoc audierat qui alios quoque ad audiendum admonens, ait: « Exuite vos veterem hominem, et induite novum (Ephes. iv). » Veterem hominem, peccatorem hominem vult intelligi, cujus intentio quodam velut defectu virium ad terrena pronius incurvescit, cujus interna facies senili turpitudine tenebrescit; qui primi hominis imitator, culpam culpæ superaddere non recusat, dum malitia induratus, defensione tumida se excusat. **C** Hunc hominem, sive, hujus hominis vetustatem juxta Pauli mandatum exuimus, cum affectum peccandi pœnitentia ducti deponimus, cum non vestimenta, sed corda nostra scindentes, prophetæ monitis obedimus, cum venturum judicem confessione purgatoria prævenimus, cum ea quæ primus Adam intulit carnis lenocinia, forti cinctoric cohibemus, cum paterna vitia obtinere in nobis jus hæreditarium prohibemus. Novum autem hominem induimus, cum eam quam Christus attulit et contulit suscipimus justitiæ novitatem, cum juxta Pauli monita deponentes mendacium, loquimur veritatem, cum depulso languore pristino dignam proficimus in virtutem, cum fracto velut ad petram senio ad honestam revertimur instar aquilæ juventutem, dum **D** denique sopito clamore vitiorum qui Dei auribus obstrepere graviter invenitur, mens nostra invento puritatis novæ silentio, ossa nostra quæ inveteraverant, juvenescunt, et animæ interiora, terso gelu, vernali temperie revirescunt; imo totus homo noster novo quodam genere reflorescit, dum et castitati, et veritati spiritus diligentius adhærescit. Eapropter Job recte conqueritur quod per gradus perditos ad mortis meritum devolutus, recedente gratia hujusmodi silentium non fuerit assecutus, in quo sana conscientia molli tanquam somno, vel accubitu quievisset, et sopitis vitiorum clamoribus optatam solitudinem invenisset. « Nunc, inquit, dormiens silerem et somno meo requiescerem cum

regibus, et consulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines (*Job III*). »

CAPUT CV.

Eos quibus id muneris dignatur larga Dei bonitas impertire, ut prædictum mercantur somnum, vel silentium invenire, non aliorum quam regum et consulum nominibus appellavit, nec eos aliorum censendos esse nominibus judicavit. Reges puto intelligi, non qui multis oppidis, viculis, civitatibus principantur, non qui longe lateque diversis populis, et nationibus dominantur, qui non tam prodesse, quam præesse plurimis gratulantur, qui subditorum obsequio, impensa sibi reverentia gloriantur, qui cum a multis, tam subditis quam finitimis timeantur, **671** uni tamen et forte plerisque vitiis humilitate degeneri famulantur. Isti enim servi potius quam reges possunt merito nominari, qui hominibus principantes, dignantur vitiis subjugari, qui servitatem quam potestate regia laborant et exsultant ab inferioribus populis extorquere, inertia muliebri non renuunt indignis passionibus exhibere. Verum ille qui ad peccandum, manus, linguam, membra cætera non effrenat, qui affectus illicitos ab effectu longius alienat, qui carnem contumacem adversus spiritum non extollit, qui carnis lenocinio eundem spiritum non emollit, cujus unus cum Deo spiritus, Deo diligit adhærere, et in sensibus corporis regnum et imperium exercere; ille, inquam, recte regii titulo dominis insignitur, in quo iudicii rectitudo, fortitudo vivendi, morum gravitas invenitur. Nam cum in eminentia cordis sui sedere, et præsidere diligit rationem, eique præsidenti concedit liberam optionem, ut scilicet affectus animales jure debito illa subiciat propriæ ditioni, et ordine rerum bene composito, illi hujus obtemperent jussioni, profecto rex est, et esse merito prædicatur, dum se ipsum regem, quæ sua sunt, recte disponere comprobatur.

Cujusmodi reges non incongrue Job etiam consules dicit esse, quia non solum sibi, sed et cæteris eos utiles novit esse, dum sicut moribus suis eo, quem dixi, modo vel ordine principantur, sic honesto consilio ad principandum alios exhortantur. Nam cum odientes peccare intuitu vel amore virtutis, fraterna charitate quibusque auditoribus consilium dant salutis, profecto a consulendo recte consules perhibentur, qui verbo et doctrina suis utiles auditoribus exhibentur. Et pulchre Scriptura prius reges, postmodum consules nominavit, in quo regendi et consulendi tempus vel ordinem commendavit, quoniam ad consulendum cæteris satis idonei non habentur, quorum mores non prius districto imperio coercentur. Ille quidem ad dandum consilium digno commendabilis invenitur, cujus lingua et doctrina castigatis moribus prævenitur, qui verbum consilii, quod proximo diligentius impertitur, in seipso prius et habere et diligere comperitur. Qui enim verbo docto indoctum quemlibet reprehendit, et in suis actibus se ipsum neque reprehensibilem præatendit, qui

A prudenti consilio erudire appetit quemvis stultum, et dissipatus opere, se demonstrat nihilominus inconsultum, hujus verbum, hujus consilium dignæ reverentia non auditur, quod vivendi gratia, sale morum prævio non conditur. Auditor quippe vix aut nunquam suum consulem magni pendit, quem suos mores, actus suos digne regere non perpendit, et quem regno perduto inconsulte vivere deprehendit, ad ejus consilium aurem vel animum non intendit. Cujus vero mores et opera digno videt imperio coerceri, et de bono in melius profectu congruo promoveri, cujus mentem vel animum in suis perpendit affectionibus sic regnare, ut opus bonum verbo, verbum constet operi concordare, hunc profecto consulem, hunc doctorem suscipere non gravatur, hujus digne consilium auditoris humilitas veneratur. De cujusmodi regibus et consulibus recte dicit: Qui ærificant sibi solitudines. Qui mundum et ea quæ mundi sunt diligit amplexari, honore transitorio dignitatis culmine sublimari, ditari pecunia, in suis voluntatibus dilatari, æquales prævenire, quibusque majoribus cœquari, iste quasdam velut nundinas videtur frequentare et turbarum prementium multa frequentia laborare. Nam, cum solis intenta visibilibus mens perversa, occurrentibus nequam desideriis præceps rapitur per diversa, cum eam nunc ira, nunc avaritia, nunc libido, nunc spes ambitiosa dissipat, nunc formido, illinc eam torquet invidia, hinc extollit superbia, illinc angit gravis tristitia, hinc resolvit inanis lætitia; cum his, inquam, et aliis incursibus premitur vitiorum, quid nisi versatur velut in medio tumultuantium populorum, ut cum undique innumerabiles assistere, vel magis obsistere sibi cernat, a quo illorum tangatur specialius, vix discernat? « Turbæ, inquiunt, te premunt et tu dicis: Quis me tetigit? (*Marc. v.*) » Mirantur illi quod magister eorum tangi se ab aliquo fateatur, cum non tam ab uno quam a turbis undique deprimatur, et de omnium oppressione dignius, ut æstimant, conqueratur, quam de unius tactu percunctator sollicitus habeatur. Verum illi visibilibus adhæreres de oppressione respondent corporali, ille vero longe secus intelligens, de tactu loquitur spiritali, quem nullus extrapositus poterat pervidere, sed ipse tantum senserat qui devotum a tangendo noluit cohibere. « Tetigit, inquit, me aliquis, ego enim sensi virtutem de me exiisse (*ibid.*). » Hunc aliquem discreto tactu senserat tetigisse quem tangendi virtutem ejus gratia noverat accepisse, turbas vero cæteras aiunt discipuli compressisse, quarum instantiam non satis constat Domino placuisse. Ille autem miser, qui supradictis vitiis impugnatur, qui eorum imperio flexa mentis rectitudine subjugatur, quandiu eam potens illorum obsidet multitudo, nescit quid utile, quid honestum habeat solitudo. Si vero visitante gratia turbam gravem cœperit abhorrere, si tantam ejus frequentiam abhorrerit sustinere, si graves ejus impetus non sustinuerit prævalere, si affectus carnales rationis imperio dilexerit cohibere. **672** si

eos ab affectu manu provida studiosius prohibere, nimirum jam non in foro, non in platea, non in strepitu habitat malitiæ popularis, sed tanquam onager in deserto, vel passer in ædificio singularis. Nam cum iram temperat, domat avaritiam, superbiam inclinat, extinguit invidiam, castigat libidinem, ambitionem frenat, cum his et horum similibus pristinum apud se locum negat, et regio quodam imperio a suis arcet finibus, et relegat, in recessu mentis suæ quoddam sibi secretum ædificat, et pulsus exteriorum molestiis jam in eo quietus nidificat. Ibi quidem gaudet solitarius residere, ibi Deo singulariter adhærere, ibi mundos cogitatus charitatis fervente spiritu confovere, ibi pulso procul tumultu populari, in pacis otio conticere. De quo Jeremias, ut supra dictum est : « Sedebit, inquit, solitarius et tacebit (*Thren. III*). » Et idem alibi : « A facie, inquit, manus tuæ solus sedebam, quoniam comminatione replesti me (*Jer. xv*). » Manus Dei, percussio ejus intelligenda est, quia eos qui multitudini vitiorum non timent inservire, ipse justus severo tandem judicio vult ferire, qui, antequam feriat, terribiliter comminatur, ut peccator citius resipiscens salutarem indulgentiam mereatur. Itaque Jeremias terrore minarum concussus intra prædictam multitudinem refugit inveniri, manum Dei viventis duram experiri, sciens quia percussione ejus ultoriam cogitur sustinere quisquis non refugit ad hujusmodi consortium pertinere. Denique in Evangelio torqueri demones conqueruntur, et dolore irremediabili manum Christi durissimam patiuntur, quia judex eorum nequam multitudinem exsecratur, quæ refuga solitudinis perditio multorum consortio gratulatur. « Clamaverunt, inquit, dicentes : Quid nobis et tibi, Jesu Fili Dei? Venisti hic ante tempus torquere nos (*Luc. viii*). » Et apud Marcum : « Quid mihi et tibi Jesu Fili Dei summi? Adjuro te per Deum ne me torqueas, et interrogabat eum : Quod tibi nomen est? Et dixit : Legio mihi nomen est, quia multi sumus (*Marc. v*). » Scius ergo Jeremias non commendari multitudinem vitiosam, et eidem imminere manum judicis onerosam, prudenti consilio cedit a facie ferientis, solusque sedet longe factus a turbæ consortio delinquentis. Hoc indutus spiritu David etiam se dicit elongasse, et turbas fugiens, in loco solitudinis habitasse, exspectans eum qui benevolus solitaria largitate a spiritu pusillanimo, et a noxia liberat tempestate. « Elongavi, ait, fugiens, et mansi in solitudine. »

CAPUT CVI.

Illa quoque mulier, quæ in Apocalypsi perhibetur masculinum peperisse, cui parienti draco invidas legitur astitisse, fugit in solitudinem, ut ibi secunda delitescat et procul a serpente sub umbra silentii requiescat. « Fugit, inquit, mulier in solitudinem, ubi habet locum paratum a Deo, ut ibi pascat illam (*Apoc. xii*). » Mulieris nomine recte quævis anima designatur, quæ subjecta Creatori, ejus spiritu gravatur, et proficiente gratia parit prolem non nisi

A masculinam, id est fortia et invicta profert opera molliem ignorantia femininam. Cui parienti dolens ille serpens latenter assistere, post partum vero evidenti laborat insistere, ut vel operi proposito proficendi subripiat facultatem, vel eidem jam peracto manifestam inferat violentiæ gravitatem. At illa dolos hujus et violentiam pertimescens, et a bonorum tam affectu quam effectu operum non tepescens, fuga non degeneri festinat solitudinem obtinere, id est in secreto suæ mentis Deo singulariter adhærere. In qua solitudine Deus locum præparat fugienti, dum manu supposita mollem præbet accubitum quiescenti, et grata largitate ministrat pascuam salutarem, dum ejus desiderio infundit uberius gratiam spiritalem. Unde et David : « In loco pascuæ ibi me collocavit (*Psal. xxi*). » Et alibi, quod paulo ante dictum est : « Elongavi, ait, fugiens et mansi in solitudine (*Psal. lvi*). » Ad quem locum pascuæ vel solitudinis recte David vel mulier fugere perhibetur, ut remota degeneri tarditate, devotæ mentis agilitas commendetur, quæ ad appetendum coelestia non passu tardo, non dormitantibus palpebris elanguescit, sed alacri desiderio moræ impatiens inardescit. Unde tam David quam mulier pennas sive alas habere referuntur, quarum veloci remigio ad optatam solitudinem perferuntur, quam nimirum non hebes tarditas, non tarda consequitur hebetudo, nec tardam hebetudinem admittit hujuscemodi solitudo. « Quis dabit mihi pennas, ait David, et volabo? » (*ibid.*) Et ne videatur quæsisse et non acquisisse, subjunxit : « Elongavi fugiens et mansi in solitudine (*ibid.*). » Et in Apocalypsi : « Datæ sunt, inquit, mulieri duæ alæ ut volaret in desertum a facie serpentis (*Apoc. xii*). » Quæ alæ dilectio duplex accipitur, qua Deus et proximus juxta regulam præscriptam diligitur, cum scilicet anima Deo soli ardet specialius adhærere, et eandem gratiam suam desiderat proximum obtinere. Hoc ardore duplici a terrenorum desiderio sublevatur, et volatu præpeti ad locum solitudinis deportatur, ut serpentis invidiosam malitiam supergressa, et mentis solitariæ quietum cubiculum introgressa, clauso velut ostio iniquos strepitus gaudeat remove, et Patrem intus orans, eum sibi per Isaiam audiat respondere. « Non audietur, inquit, ultra iniquitas in terra tua (*Isa. xxxii*). » Felix terra in qua iniquitas non auditur, **673** infra cujus terminos non nisi æquitas invenitur, ad quam inhabitandam claudo pede, affectu languido non venit, sed volatu rapido, fervente spiritu pervenitur. Felix terra ad quam inhabitandam non popularis confluit multitudo, sed ea procul facta, fines illius obtinet solitudo, cujusmodi solitudinem scopulosa nescit ariditas, asperitas inculta, horrida turpitudine, sed odorum suavitas, amœna viriditas, florida pulchritudo. Ad quam æstuans Jeremias : « Quis dabit me, ait, in solitudine, et derelinquam populum meum, et recedam ab eis! quia omnes adulteri sunt, et cœtus prævaricatorum (*Jer. ix*). » Attendens Jeremias populum

suam graviter delinquentem, pollutum adulteriis, A prævaricationis reum, ne forte aliquando cum furo curret, suam ponat cum adulteris portionem, optat procul ab eis facere mansionem, si tamen quis ei dare velit et valeat optionem, et eligit ad locum solitudinis devenire, ut in ea optata securitatis mereatur gratiam invenire. In hac enim spiritus conscendit liberius celsitudinem rationis, in hac gaudet securius declaratae beneficio visionis, in hac terro pulvere, remota diligentius nebula falsitatis, celebrat acutius exquisitæ judicium veritatis. Quod immens Isaias : « Habitabit, inquit, in solitudine judicium (Isa. xxxii). »

In foro quidem vel platea in qua populus contendit suæ satisfacere voluntati, et pro suo quisque voto liberius obstrepit veritati, aut vix, aut non habitat subtilis iudicii rectitudo, quia paucis melioribus indiscreta prævalet multitudo. Recte ergo in solitudine habitare iudicium perhibetur, in qua concursus populi, convenarum turbatio non habetur, in qua pulvis platearum iudicantis oculum non obscurat, et munus avaritiæ aurem intelligentiæ non obturat. In hac quippe animus liberius et lucidius videt rectum, in hac visum spiritalem tendit efficacius in directum; cum scilicet dono gratiæ a malis noxia, id est vitiorum maculis expeditur, etsi nondum liber a malis tristibus invenitur.

CAPUT CVII.

De silentio a malis tristibus.

Non enim ut mala noxia conceditur a suis longe finibus relegare, statim et tristitia potest penitus serenare, sed cum ab illis optatum silentium jam tenetur, adhuc tamen plerumque in his dure animus exercetur. Quod autem sicut noxia, sic et tristitia nonnunquam mala nominentur, plurima in Scripturis testimonia perhibentur, in quibus illa hoc uno vocabulo censi pariter invenimus, quamvis in re longe ab invicem differentia comperimus. Noxia diximus ea, quæ justitiæ obvia, contraria sunt virtuti, quæ sui merito nulli prosunt, quodvis obstaculum dant salutem, quibus angelus et homo lege gravi miserabiliter obligatur, cætera vero omnia, tam Creator, quam creatura lege similiter non ligantur. Tristitia autem sunt quæ inviti quique graviter patiuntur, quæ patienti amara et aspera in aliquo sentiuntur, quæ etsi forte utilia, tamen ex toto suavia non habentur, et ob hoc mala non incongrue perhibentur. Inde quidem mala febris, paralysis, fames, pauperies, et hujus multa generis appellantur, non quia peccata sint, sed quia voluntati patientium adversantur; et quidquid nos affligere, gravare, lædere comperitur, mali nomine censi Scripturarum testimoniis invenitur. « Domine, inquit, puer meus jacet in domo paralyticus, et male torquetur (Matth. viii). » Et Paulo infra : « Vidit, ait, socrum Petri jacentem et febricitantem et tetigit manum ejus et dimisit eam febris et omnes male habentes curavit (ibid.). » Videtis quia isti qui vel febricitant, vel paralyti, vel hujusmodi passionibus affliguntur,

A male habere, male torqueri evangelico testimonio referuntur; et sicut ad tergendum peccati malum poenitentiae disciplina, sic ad malum infirmitatis curandum conveniens requiritur medicina.

De qua idem Matthæus alibi dicit : « Non est opus valentibus medicus sed male habentibus (Matth. ix). » Male habentes dicit eos qui infirmitatis molestia perurgentur, qui molesto quovis gravamine detinentur, quorum infirmitati necessario medicus adhibetur ut mali pulsa intemperie, optata sanitas reformetur.

Cum terram Chanaan et cæteras circumquaque provincias fames gravior angustaret et Ægyptus sola, frumento et panibus abundaret : « Omnes, inquit, provinciæ veniebant in Ægyptum ut emercent escas et malum inopiæ temperarent (Gen. xli). » Hic famis inopiam Scriptura Genesis malum dicit, non quia illud justitiæ vel justæ legis auctoritas interdicit, sed quia gravis ejus præsentia tristitiæ nos addicit, et ejus oppressio voluntati patientium contradicit. Sic etiam Jacob multa sibi incommoda considerans imminere, egentem se panibus, integrum sobolis suæ numerum non habere, æquo non satis animo tot et tam gravia sustinere, tristis non prævalet, a luctu se et querimonia continere. « Joseph inquit, non est super, Simeon tenetur in vinculis, Benjamin auferetis, hæc mala omnia in me reciderunt (Gen. xlii). » Perditio Joseph, Simeonis detentio, ablatio Benjamin, paterna viscera dure concutiunt, internoque affectui gravem nimis **674** dolorem incutiunt, et hæc mala non animam patientis malam efficiunt, sed piam ejus teneritudinem, usque fere ad extrema mortis efficiunt. Unde et ait : « Canos meos cum dolore deducetis ad inferos (ibid.). » Tanta patrem filiorum tenet dilectio, et erga eos emissos vel amissos tanta illum urget affectio, ut super hac eorum absentia nullum sibi solatium conferri videatur, sed afflictio ejus canities cum dolore ad inferos deducatur. Perditio quidem Joseph, si adversi quidquam Benjamin patiatur, non vult pater vivere, ne vivulo gravius torqueatur; cum ex quo ipsum Joseph devorasse fera pessima nuntiatur, pater sibi non vivere, sed mori potius videatur. Etsi enim carnem ejus non læsit morsus bestię sævioris, pium tamen ejus spiritum dure tetigit mors doloris; et multo mitius in filium furore brevi bestia dura sævit, quam in patrem doloris angustia quem torquere jam diutius consuevit. Quamvis eidem filio nihil mali, nihil discriminis accidisset, sed pater solus graves angustias incidisset, qui quoniam mendaciis credens, Joseph morte perditum æstimabat, multo dierum spatio, doloris magnitudine moriens laborabat. Quo contra cum Joseph vivere fratres ejus eidem patri querulo retulissent, et ei seriatim illius verba, mandata, munera protulissent, et ille tandem compelleretur fidem narrantibus adhibere, non valens intra claustra silentii magnitudinem gaudii continere, revixit, ait Scriptura, spiritus ejus, et ait : « Sufficit mihi si adhuc Joseph filius meus vivit (Gen. xlv). »

Cum dicit Scriptura illius spiritum revixisse, profecto inuit eum quodammodo mortuum existisse, cui sicut amaritudo tristitiæ mortis molestias intulit, sic vitam gratiorem lætitiæ adventus reattulit, Nihilominus arbor mala et fructus ejus dici malus aliquoties invenitur, eo quod amarus esse, vel inutilis comperitur; et cum illa bono auctore bene condita in suo statu persistere cognoscantur, mala tamen dici possunt, cum solius amaritudinis accusantur. « Omnis, inquit, arbor bona fructus bonos facit, mala autem arbor fructus malos facit (Matth. XLVII). » Sicut bonam arborem et fructus ejus bonos Matthæus prædicavit, sic et malam arborem et fructus ejus malos nihilominus affirmavit, ut sciamus malitiam non eam esse quæ contraria justitiæ legibus invenitur, sed tristem amaritudinem quam incongruam discretio cujusvis experitur.

CAPUT CVIII.

Cujusmodi malitiam discrevit prudentia Jeremiæ, cum duos ei calathos ostendit Spiritus prophetiæ, quorum unus læta et prospera mysterialiter continere, alter vero inventus est ad tristitia et incommoda pertinere. « Ostendit, inquit, mihi Dominus, et ecce duo calathi pleni ficis. Et dixit Dominus ad me : Quid tu vides, Jeremia? Et dixi : Ficus bonas, bonas valde; et malas, malas valde, quæ comedi non possunt, eo quod sint malæ (Jer. XXIV). » Nullam in his ficibus majorem possumus malitiam invenire, quam quia non videntur esui convenire, ut scilicet a longe earum amaritudinem quilibet abhorrescant, vel forte propius attractantium dentes gravius obstupescant. Quid autem in hac ficum malitia voluerit Dominus designare, voluit verbis sequentibus demonstrare, et cum ipse bonus bonorum testetur se omnium largitorem, hujus tamen malitiæ ostendit nihilominus se auctorem. « Sicut ficus pessimæ, ait, quæ comedi non possunt, eo quod sint malæ, sic dabo Sedeciam regem Juda et principes ejus, et dabo eos in vexationem, afflictionemque omnibus regnis terræ, in opprobrium et in proverbium et in maledictionem, et mittam in eos gladium et famem et pestem, donec consumantur (ibid.). » Hæc est malitia vel maledictio, hæc sunt mala quæ Deus potentialiter operatur, qui tamen summe bonus Scripturarum testimoniis comprobatur, quia et hoc a bonitate sua non asseritur vel conceditur abhorre, si ejus nos justitia compellit mala et tristitia quæ meruimus sustinere. Quod per Isaiam insinuans, ait : « Ego Dominus, et non est alter, formans lucem et creans tenebras : faciens pacem et creans malum; ego Dominus faciens omnia hæc (Isa. XLV). » Quoniam ad lucem oculus invigilat, animus hilarescit, ad agendum quævis negotia quisque agilior invalescit, mundus ipse nova quadam specie gratanter informatur, dum in rebus variis sua cuique facies reformatur, recte per lucem læta et prospera voluit designari, quæ Deus bonitate benigna diligit operari.

A Quia vero præsentibus tenebris caligat oculus, manus contractior intorpescit, ligatur pes, animus contabescit : ipsum mundum quodammodo confundit obscuritas introducta, coloribus variis quod summum est aufert confusio superducta; recte per tenebras, tristis adversitas figuratur, quæ a justo iudice nostris nonnunquam meritis irrogatur. Unde et Job : « Rursum ait : post tenebras spero lucem (Job XVII). » Considerans vir justus illius se iudicio tribulari, qui fideles suos non perire desiderat, sed purgari, iram ejus sentiens de misericordia non desperat, sed illo feriente, in sua ipse innocentia perseverat, et post tristitia et aspera quæ velut tenebras cogitur sustinere, læta credit et prospera tanquam lucem plenius obtinere. Sperat quippe non semper ipsum iudicem sæviturum, sed post iram et verbera **675** misericorditer gratiam largiturum, quia idem qui creare tenebras Isaia vaticinio prædicatur, lucem quoque formare nihilominus affirmatur. « Formans, inquit, lucem et creans tenebras. » Quod aliis verbis inculcans subjungit : « Faciens pacem et creans malum. » Malum dicit, gladium, famem, pestem et cætera hujusmodi quæ durius nos molestant, quæ pacis et otii amatores molesto gravamine nos infestant, quibus Deus vel injustos juste iudicans vult torqueri, vel ad majus meritum justorum patientiam exerceri. Unde apud Jeremiam : « Ecce, inquit, ego inducam super eos mala (Jer. XI). » Quæ autem sint hæc mala, paulo infra exponens, ait : « Juvenes morientur in gladio, filii eorum et filiæ eorum morientur fame, et non erunt reliquiæ eis : inducam enim malum super virum Anathot (ibid.). » Et longo infra : « Ecce, inquit, ego vigilabo super eos in malum et non in bonum, et consumentur omnes gladio et fame (Jer. XLIV). » Videtis quia gladium et famem et quidquid nos hujusmodi videtur affligere Deus malum nominat, quod iratus nobis curat infligere, nec quidquam tale patimur nisi eo justius inferente, imo nullum tale malum sit nisi eo procul dubio faciente. Quod, etsi bono Deo nihil mali creditur adhærere, non tamen hæc assertio a vero credenda est abhorre, quin scilicet bonus Deus faciat tale malum, imo nisi eo faciente, nullum prorsus hujusmodi fiat malum. A qua prædictorum sententia Amos quoque Thecutes non dissentit, quia in diversis hominibus prophetalis spiritus idem sentit, et cum vel loco vel tempore prophetæ ab invicem sint disjuncti, eodem tamen sensu, eodem spiritu sunt conjuncti. « Si erit malum, ait Amos, in civitate quod Dominus non fecit (Amos. III). » Non æstimat propheta ut adversi quidquam civitas patiatur, ut peste, gladio vel ariete quatiatur, nisi eo faciente qui eam rebellem sanctitati, virtutibus immunitam, ream pertinaciæ, esse non sustinet impunam. Qui plerumque facturus malum, malum dignatur prædicere, et antequam feriat, minas et errores inenire, ut timore peccator concussus, a proposito festinet desistere, et ultor jam placatus in

vaginam mucronem convertere. Nam cum iudex iratus mala dicit et gravia se facturum, et pœnas peccatori dignas pro meritis illaturum, si minis ille perterritus festinaverit pœnitere, gaudet iudex malum quod locutus fuerat non explere. Quod asserens Jonas : « Vidit, inquit Deus, quia conversi sunt de via sua mala, et misertus est super malitia quam locutus fuerat ut faceret eis et non fecit (*Joan. III.*) » Malitiam, appellat subversionem, quam Dens minando fuerat prælocutus sed non eam, quasi inutato consilio prosecutus, quia prænuntiato subversionis malo, Ninive ad pœnitentiam se convertit, et ille pœnitentem, ductus misericordia non subvertit. Attendens quippe devotionem lugentium, pœnitentium disciplinam, conversa manu remisit gladium in vaginam, ut in ea sopito iræ incendio refrigescat, et contentus loco suo idem gladius sub silentio delitescat. Emissus enim magnum iste gladius dat clamorem, cum oblitus patientiæ, pronus rapitur in furorem, cum laxato quasi loro in quosque miseros durius debacchatur, et ad luctum et clamorem illorum miseria graviter excitatur.

CAPUT CIX.

Cum Jeremias Palæstinorum faceret mentionem et ad debellandum eos venire diceret Pharaonem, signanter ostendit furorem et impetum et malitiam inferentis, et econtra ululatum et clamorem et miseriam sufferentis. « Ecce, inquit, aquæ descendunt ab aquilone, et erunt quasi torrens inundans, et operient terram et plenitudinem ejus (*Jer. XLVII.*) » Aquas dicit Pharaonem et suos qui ad debellandum Palæstinos potentialiter efferuntur, et instar aquarum super terræ faciem diffunduntur, et quasi torrens inundans impetu gravi ad bella prosiliunt, parcunt nulli, cuncta diripiunt. Et recte aquis vel torrenti amatores prælii comparantur, quia sopito silentio gravi cum strepitu debacchantur, et sicut dare sonat, fremit, intonat aquæ impetus rugientis, sic præceps militia vel magis malitia populi sævientis. Unde supra de populo bellatore idem propheta dicit : « Crudelis est et non miserebitur, vox ejus quasi mare sonat (*Jer. VI.*) » Cum ad bellandum populus flante nequam spiritu promovetur, et furore gravi tumens, nulli hostium miserebitur, vox ejus quasi mare non immerito sonare perhibetur, quia ei multa inest confusio, nullus ordo, modus malitiæ non habetur. Cum autem clamore tanto debacchatur gladius impugnantis, et quasi mare sonat tumultuosa garrulitas expugnantis, profecto expugnati quoque sub silentio non premuntur, sed urgentibus malis longe clamare aliter compelluntur. Expugnantes enim furore et lætitia plausibiliter efferuntur, expugnati vero luctu et tristitia miserabiliter conqueruntur et longe lateque illorum dissona vox auditur, prorsusque a neutris teneri silentium invenitur. Ideo Jeremias cum prædictum Pharaonem venire diceret ad debellandum Palæstinos, de eisdem Palæstinis subjunxit : « Clamabunt homines et ululabunt omnes habitatores terræ a strepitu pompæ armorum et bellatorum

ejus; a commotione quadrigarum ejus et multitudine rotarum illius (*Jer. XLVII.*) » Videtis armorum pompam, strepitum bellatorum, commotionem quadrigarum, rotarum multitudinem, cum scilicet Pharaeo ad bellum velut torrens influit repentinus, ad cujus præsentiam clamat, gemit, frendet, ululat Palæstinus. Ne autem hæc afflictio quæ in Palæstinos durius exercetur, militia Pharaonis et suorum viribus assignetur, ostendit propheta, cui verius et convenientius ascribitur, ut hujus mali vel malitiæ auctor certius cognoscatur : « Depopulatus est, inquit, Dominus Palæstinos (*ibid.*) » Et si nequitia Pharaonis ad explendum bellum manus apposuit, summa tamen Dei justitia sic fieri bellum disposuit, et cum Palæstinis juste sua disponderet merita remitti, per immissum Pharaonem eos voluit sic puniri. De qualibus David : « Immissiones, ait, per angelos malos (*Psal. LXXVII.*) » Angeli quidem mali nonnunquam ad puniendum quoslibet immittuntur, et suam in eis explere voluntatem justo Dei judicio permittuntur, et cum eisdem vel immissis vel permissis nequitia vel odium ascribitur, nimirum imminenti summa ipsa operis assignatur. Ideo recte non dixit propheta : Depopulatus est Pharaeo Palæstinos, sed : « Depopulatus est, inquit, Dominus Palæstinos, » quia, etsi in conterendis illis gaudet Pharaeo ministrum se fuisse, novit tamen propheta præceptorem Dominum existisse. Quod propter attendens quantus in hac contritione tumultus habeatur, dum in populum suum indignantis gladius Domini debacchatur, quasi compatiens et dolens eundem populum deperire, aggreditur propheta tumultuantem gladium convenire : « Usquequo, ait, concideris, o mucro Domini! usquequo non quiescis? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare, et sile (*Jer. XLVII.*) » Videt propheta quod a luctu et ululatu miser populus non quiescit, sed divina indignatio, si furor iracundiæ non frigescit, si gladius quem ad feriendum extenta manu vindicis evaginat, mutato proposito in vaginam regredi non festinat. (*Sic.*) Quoad enim ab ira et furore non silet gladius ferientis, a luctu et clamore non silet miseria patientis; et ideo recte ad silentium in vaginæ refrigerio gladius invitatur, ut eo recondito, miser quoque silere concedatur. Verum idem gladius non potest a proposito cohiberi, et revertens in sua optato silentio non teneri, si divina manus quæ illum suo laxat arbitrio vel educit, in locum proprium præcepto gratiæ non reducit. Quod propheta subjungens : « Quomodo, ait, quiescet cum Dominus præceperit ei atque condixerit illi? » (*Ibid.*) Et si rogo, ait, ut in locum suum gladius revertatur, et in refrigerium ire, tumultus ejus in silentium convertatur, novi tamen quia in sæviendo majoris obsequitur potestati, nec quiescet, nisi prius divinæ placeat voluntati. Nam sicut a malis noxiis divina potentia dat silere, cum ea diutius non vult ejus patientia sustinere, sic nisi eo dante a malis tristibus non siletur, cum scilicet patienti ejus benevolentia miserebitur.

Cum autem malis noxiis dispositio divina silentium vult imponi, et ea vel non affectari corde, vel affectata manifestius non exponi, suam nobis vel infundit gratiam, ut eadem noxia non velimus, vel nocivam aufert licentiam, ut explere juxta libitum non possimus. Ejus gratiam infundi sibi David post peccatum Uriæ devotius exoptabat, et ut malis noxiis finem daret, secretum cordis purgari postulabat, ut sicut læsus fuerat non solum affectu sed effectu quoque nefariæ pravitatis, sic mundus redderetur non solum ab opere, sed et a vitio noxiæ voluntatis. « Amplius, inquit, lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me (*Psal. L.*) » Amplius lavatur, cum jam peccatum non solum manus operatoria non atrectat, sed internæ voluntatis quassa mollities non affectat, cum jam valet non solum gressus suos ab illius maculis expedire, sed occurrentem illius memoriam horrore libero fastidire. Amplius lavatur, cum et sensus corporeos peccati retrahit ab effectu, et ampliore gratia internam conscientiam purificat ab affectu, cum suggestiones noxias quodam virtutis repulsorio longefacit, vel proterve irruentibus nullo cordis assensu vel ad modicum satisfacit. Unde infra subjungit: « Cor mundum crea in me, Deus (*ibid.*) » Cum Propheta in se cor mundum sollicite vult creari, profecto a malis noxiis expressius vult mundari, ut non solum ab opere immunditiæ pravitas diluatur, sed in cordis abscondito nulla sorde voluntas polluatur. Cujusmodi beneficium nonnullis divina bonitas imperitur, et hanc ejus largitatem eorum felicitas experitur, qui depulsa frigescente malitia, afflatu sancti Spiritus inardescunt, et soluta glaciali duritia, ad diligendum Deum tenerius emollescunt.

De quibus per Ezechielem Dominus: « Spiritum, inquit, novum tribuam in visceribus eorum, et auferam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carneum, ut in præceptis meis ambulent, et sint mihi in populum, et ego sim eis in Deus (*Ezech. xi.*) » Cor lapideum dicit, quod tanta obstinatione et duritia congelatur, ut non divini vel amoris vel timoris malleo quatitur, ut, etiamsi Moyses vel Aaron plagarum imminere discrimina repromittat, illud tamen induratum salubre consilium non admittat. Obstinatam cujus duritiam Deus aliquando miserans intuetur, et pereuntis animæ suæ ipsius gratia miseretur, et cum ejus conversionem jam non diutius vult differre, curat potenti manu ab ea lapideum cor auferre. Sublato autem lapide, quo illa misera premebatur, et ne ad vitam surgeret, duro velut tumulo tenebatur, carneum illi cor larga Dei dat miseratio, mollemque et tenerum reddit nova ejus dilectio. Carneum quippe cor divina gratia dicitur illi dare, cui diligendi affectum dignatur mollem et tenerum inspirare, ut qui odio vel contemptu rigidus fuerat ad amandi propositum inflectatur, et quod amare decreverit, molli quadam teneritudine complectatur. Nam si amoris facula paulo vehementius cor igitur, profecto posita duritia tenerius

A emollitur, et quod illo absente durum nimis et asperum invenitur, eodem præsentem asperitatem mutare, tenera mollitiæ comperitur. Unde quidam ethnicus qui amore erga suos affectuosius tenebatur, et posita virili auctoritate velut in femineam mollitiem solvebatur:

*Sive pium vis hoc, ait, sive hoc muliebres vocari,
Confiteor misero molle cor esse mihi.*
OVID.

Poeta qui obtinendæ inanis gloriæ sacibus inardescit, qui fastu scientiæ tanquam uter vento expositus intumescit, quia tamen sentit erga suos amore tenero se teneri, molle sibi cor esse non dedignatur evidentius confiteri.

CAPUT CX.

B Jacob etiam filium suum Benjamin tenere diligebat, qui reliquos in Ægyptum mittens, illum procul a se abire non sinebat; quem tandem mittere coactus angustia gravi premitur et timore, ne ei adversi quidpiam patiat junior, deducatur senior ad inferos cum dolore. De quo et Judas: « Pater, inquit, tenere diligit eum. » Et pater: « Si tuleritis, ait, et istum, et aliquid ei in via contigerit, deducetis canos meos cum morore ad inferos (*Gen. xlii.*) »

C Videtis patrem erga filium molle et tenerum cor habere, et sicut Judas ait, hujus animam ex illius anima dependere, quem sublata virili austeritate et affectus lapide durioris, totum quasi carneum reddiderat vis amoris. Hujusmodi carneum cor Deus nobis dicitur impertire, cum sui nos amoris incendio dignatur emollire, cum sic nos afficit ut quidquid ejus sanctæ voluntati contrarium comperimus, ejus beneplacito cuncti pari sententia non velimus. Sic a nobis mala noxia ejus bonitas alienat, cum non solum nefario manus ab opere jam refrenat, sed et nostræ medetur infusa gratia voluntati, ut vel in cordis abscondito nulli consentiat pravitati. Cum autem voluntas nostra divino beneficio non sanatur, et pravitatem quamlibet in interioris officinæ secretario machinatur, plerumque summus judex nequam affectui efficaciam non concedit, et concepta nequitia foras in opus nefarium non procedit. Et cum eo, quod ipse novit, consilio peccandi non auferat voluntatem, æquo tamen judicio explendi subtrahit facultatem, et intra conscientiam velut ignis in fornace nequiter inardescit, sed obstruso spiraculo erumpendi aditus non patescit. Unde per Isaiam: « Quiescere faciam, inquit, superbiam infidelium, et arrogantiam fortium humiliabo (*Isa. xiii.*) » Et per Ezechielem: « Quiescere faciam, ait, superbiam potentium (*Ezech. vii.*) » Infidelium superbia vel arrogantia fortium quodammodo conquiescit, cum pressa et oppressa velut sub modio delitescit, cum radice virulenta in profundum quidem tendit, sed desuper velut astricta gelu terra sese in ramos operum non extendit. Quod etiam per Osee innuens: « Ecce, inquit, ego sepiam viam

toam spinis, et sepiam eam maceria, et semitas suas non inveniet (*Ose. 11*). » Nimirum via nostra spinis vel maceria tunc sepitur, nec procedendi semita manifestior invenitur, cum illicita passione tanquam intra cubiculum cor ignitur, sed internæ clamor malitiæ clauso velut ostio forinsecus non auditur. Interno quippe affectui nonnunquam ostium Deus claudit, frementemque interius et gestientem erumpere non exaudit, et cum undis exuberantibus ille foras tanquam de fontis gurgustio vult exire, objectis difficultatis obicibus iste non vult alveum aperire. Cum itaque affectiones carnales instar aquarum fluxæ et labiles habeantur, et semper ad effectus completivos, velut ad profunda pervenire vallium evitantur, eas tamen quas impellit natura proclivior ad fluendum, occurrens et resiliens censura districtior reddit velut stabiles ad sistendum. De quibus in Psalmo : « Et statuit aquas quasi in utre (*Psal. lxxvii*). » Quia uter de pelle factus est, recte per eum caro nostra signatur, infra cujus ambitum fluxa concupiscentia tanquam loro stabili colligatur, cum in recessu cordis turbulentos quidem congerit affectus, sed eos obvia difficultate non derivat per sensus corporis in effectus. Non vult enim summa Dei justitia ut cum sentinæ cordis torrens affectuum carnalium infundatur, optata libertate per rivus operum diffundatur, sed perversarum collectam amaritudinem voluntatum, districta manu intra utrem cohibet oppilatum. Unde in alio psalmo : « Congregans sicut in utre aquas maris (*Psal. xxxii*). » Mare naturali quodam fervore aliquoties perturbatur, aliquoties autem impulsu ventorum supervenientium agitur, et undarum exuberantia remotius diffusa spatia frequenter occuparet, si non ejus tumultui altitudo sese littoris objectaret. Intra hujus itaque angustias mare sæviens coarctatur, et in se ipso relidens fluctus suos non juxta libitum evagatur, gravi quidem ira implacabiliter commovetur, sed tanquam utre clausum intra fines positos coercetur. Sic nimirum **678** nonnullorum malitia plerumque in secreto cordium inardescit, sed exeundi ad opus optata janua non patescit, intus peccator æstuans frendet velut dentibus et tabescit, malus in abscondito foris a malis noxiis conticescit.

CAPUT CXI.

Sicut autem ab hujusmodi malis facit Dei vel gratia vel potentia nos silere, cum scilicet aut peccandi voluntatem, aut explendi facultatem dignatur removere; sic a malis tristibus facit nos ejusdem benevolentia feriari, cum labores tandem nostros vult quietis optatæ beneficio levigari. Nam quoscunque disponit futuræ quietis gratia refoveri, eos prius sustinet quibusdam tristioribus exerceri, et eo illis reddit dona sequentis gratiæ gratiora, quo pocula præviæ amaritudinis præsenseriunt et prægustaverint tristiora. Quare autem illos velit dura et tristia præsentire, quos benigne præordinat ad optatum

A quietis refrigerium pervenire, causæ quidem evidentes in Scripturis videntur inveniri, ut diligens lector possit ab ignorantia maculis expediri. Aliquando quippe ad hoc electi dura et tristia patiuntur, et in hac vita misera miseris et molestiis quatiuntur, ut velut in camino vitiorum suorum decocta pravitas cinerescat, et in modum argenti sive auri, acquisita virtutum puritas enitescat. Unde in Psalmo : « Visitabo, ait, in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum, misericordiam autem meam non auferam ab eo (*Psal. lxxxviii*). » Et per Amos prophetam : « Tantummodo, ait, vos cognovi ex omnibus cognationibus terræ, idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras (*Amos. iii*). » Et in libro Machabæorum : « Multo, ait, tempore non sinere peccatoribus ex sententia apere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii est indicium (*II Mach. vi*). » Et paulo infra : « Corripiens, ait, in adversis, populum suum non derelinquit (*ibid.*). » Videtis quia electorum suorum Deus non sinit ad summum vitia cumulari, sed afflictione ultoria vult ea citius reseccari, ut quo in præsentiarum patiendo pro Christo inveniuntur miseres, eo reddantur ejusdem misericordia digniores; et quo magis affligente pœnali jugo cervice subdita coercentur, eo amplius, cum tempus gloriæ venerit, exaltentur. Quos alloquens Jacobus apostolus : « Miseri, ait, estote et lugete; humiliamini in conspectu Domini, et exaltabit vos (*Jac. iv*). »

C Aliquando autem electis suis ad hoc Deus dura et tristia vult indigi, et licet immeritos, sufferre tamen molestias et affligi, ut cum in eis non sit culpa quæ mordaci digne cauterio durius aduratur, virtutis et patientiæ meritum augeatur, ut non tam de peccato soluta pœna, felicem veniam consequantur, quam de patientia victricis gloriæ præmia mercantur. Quod in Job elucet, de quo scriptum est : « In omnibus his non peccavit Job labiis suis (*Job i, 11*). » Et infra : « Commovisti me, ait, adversus eum, ut affigerem illum frustra (*Job ii*). » Frustra quidem justus quilibet affligi perhibetur, cum ei non peccanti pœna peccantium adhibetur, cum in eo non plumbum, non stannum, non aliud quo purgari debeat, invenitur, et tamen velut aurum in fornace ignem purgatorium experitur (*Prov. xxvii*). Sic Tobiam distillante nido hirundinis excæcatum, et cæcitatæ suæ eventu subito non turbatum, tantam adversitatem, tam sereno prorsus animo Scriptura memorat pertulisse, ut eum beato Job non dubitaverit contulisse. « Hunc, ait, tentationem ideo permisit Dominus evenire illi, ut posteris daret exemplum patientiæ ejus, sicut et sancti Job (*Tob. ii*). » Videtis quia hæc tentatio, hæc cæcitatæ pœna, non tam peccatum præteritum expiavit, quam occultam viri patientiam illustravit, fecit ut virtutis ejus meritum augetur, dum formam vel exemplum, instar Job, tam futuris quam præsentibus largiretur. Aliquando vero quilibet ad hoc malis tristibus coercere-

tur, et cum nihil meruerit, pœna immerita perurgetur, ut in eo Dei virtus et potentia declaretur, declarata dignis intuentium laudibus honoretur. Quod in illo, qui passus est ingenite ab utero molestias cœcitatatis, impletum esse indicat auctor evangelicæ veritatis. Discipulis forte æstimantibus quod non nisi peccato exigente nascentur pueri non videntes, et quærentibus curiose, utrum ille peccaverit, an parentes: « Rabbi, inquit, quis peccavit? hic aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur? » (*Joan. ix.*) Bene discipuli sentiunt parentum peccata verti plerumque in perniciem filiorum, et illis delinquentibus istos pœnas solvere delictorum, severo quidem, sed vero judicio summæ et incomprehensibilis æquitatis, quæ sicut a peccantibus, sic a non peccantibus pœnas exigit de peccatis. Nam cum parentes Deum offendere non verentur, et contracta offensione pœnas luere promerentur, eos quos carne sua genitos affectu optant tenero prosperari, suo Deus consilio permittit corporaliter cruciari, ut mala quibus in corpore filii non suo merito cruciantur, ad male meritos parentum animos transferantur, et in eis vel ex eis parentes sibi pœnas sentiant provenire, in quibus vel de quibus optabant et sperabant gratum consolationis beneficium invenire. In hoc autem discipuli falluntur, quod quempiam non putant corporaliter cruciari, nisi eum suo vel suorum delicto contigerit aggravari, et volentes experiri utrum Christus sit occultæ. At ille: « Neque hic peccavit, ait, neque parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei in illo (*ibid.*). » Quod hominem formans in utero velut imperfectum natura dereliquit, parentes quidem ejus vel idem ipse filius non deliquit, sed ille summus auctor qui Deus et Dominus est naturæ, quantum voluit vel negavit, vel contulit genituræ. Negavit autem lumen, non ut parentibus aut filio pœnam redderet pro peccatis, sed ut cunctis ostenderet suæ magnificentiam potestatis, ut videntes Judæi hominem multis annis ab utero deformatum, et potenti manu Christi infuso lumine subito reformatum, eundem Christum, Deum et Dei esse Filium nullatenus dubitarent, et fide stabiles, voce prompti, divina ejus opera collaudarent.

Eorum autem quibus Deus his causis, quas diximus, tristitia vult inferri, et illatis malis bona sequentia vult conferri, aliquos in hac præsentis vita vult quietis qualicumque refrigerio consolari, aliquos non nisi post hanc vitam a quibusdam tristibus liberari. In Evangelio: « Quia hæc locutus sum vobis, ait, tristitia implevit cor vestrum (*Joan. xvi.*). » Et infra: « Nunc igitur, ait, tristitiam habetis. Iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum (*ibid.*). » Vult discipulos suos Christus audito verbo diutius non torqueri, nec eos in modicis tristitiæ fluctibus absorberi, sed tanquam mulier cum parit, tristitiam habere perhibetur, cum autem pepererit, oblita pressuræ, gaudio refovetur: sic audito vel exhibitio passionis ejus mysterio molestiarum tumultus

* Phrasis manca.

Aggravantur, et manifestata resurrectionis gloria augmento fidei, spei certitudine, dilectionis gratia, visitante Spiritu consolantur. Sic etiam eum de quo supra diximus Job cum damna innumera, cum adversarii verbera durius afflissent, et ad cumulum miseriæ amici ejus percussum invisere condixissent, divina ejus miseratio non sustinuit perdurare tot et tantis adversitatibus inquietum, sed duplicata facultate, sobole restituta sanum reddidit et quietum. Similiter cum Tobie satis innocuo hospes nequam hirundo nidificans invidisset, et per dies plurimos lumen cœli, terræ faciem non vidisset, reverso tandem filio cum uxore filia Raguelis, recepit visum perditum grato medicamine Raphaelis. Sic divina miseratio illius tristitiæ nebulas abolevit, et ille confortatus velut sub silentio requievit, dum pulsus longe malis quibus tristis graviter angebatur, tam de reverso filio, quam de recepto lumine gratulatur. Nec solum qui tristitia sufferunt, silere ab eis vel quiescere perhibentur, cum eis longe factis consolationis beneficio refoventur, sed et illi qui inferunt, quiescere nihilominus dicuntur et silere, cum mutato proposito cessant mala sufferentibus intorquere. Nec facile quiescunt vel gaudent silentio sufferentes, si non aut inviti, aut voluntarii quiescunt inferentes, et recto quidem ordine in illis quies qualiscunque vel silentium inchoatur, quod ad istos deveniens grata eorum experientia consummatur. Ut igitur et illi sileant qui cæteris inferre tristitia moliantur et consolentur isti, quibus invitis eadem inferuntur, sermo divinus invenitur illos aliquoties commonere, qui, quantum in se est, mala vult ab hominibus omnia remove. « Quiescite, ait, ab homine cujus spiritus in naribus ejus est, quia excelsus reputatus est ipse (*Isa. ii.*). » Et ad Ezechielem: « Verba, inquit, mea loqueris ad eos, si forte audiant et quiescant, quia domus exasperans est (*Ezech. ii.*). » Videt Isaias, videt Ezechiel, imo videt spiritus prophetalis quod adversus Christum Dei conveniret fremitus popularis, et ad hoc deveniret tumultus populi sævientis, ut exclamare cogereetur afflictis miseria sufferentis. « Tristis est anima mea usque ad mortem (*Matth. xxvi.*). » Quia iste sic infirmus, ut et fortis; sic humilis ut excelsus; sic homo est, ut et Deus; recte ab eo quiescere sermone prophetico Judæi commonentur, ne scilicet exasperent quem verum hominem intuentur, quia, qui infirmum, qui humilem, qui hominem contristabit, eum, ille apparens excelsior, potentialiter judicabit. Sic etiam cum principis Holofernis potentia diversis longe populis innotescit, et ad rumorem ejus eorum infirmitas expavescit, occurrunt nonnulli et orant obnixius, ut quiescat, et erga sibi subjectos ejus indignatio mansuescat, ne scilicet in eos apponat durius desævire, qui tam ejus quam regis imperio parati sunt fideliter deservire. « Desinat, inquit, indignatio tua circa nos, melius est enim ut viventes serviamus regi Nabuchodonosor, et subditi simus tibi (*Judith iii.*). » Et infra: « Veni nobis pacificus Do-

minus, et utere servitio nostro sicut placuerit tibi *(ibid.)*. » At ille non prece, non pretio, non devoto illorum obsequio mitigatur, sed in eos despumat velut aper, ut leo indomitus efferatur; et quo magis hujus furore illorum miseria contabescit, eo magis hujus furens animus hilarescit. Et unde afflictorum tristis et arida mens ægrescit, inde insolens affligentis animus impinguescit, et mente perditus in hoc se putat fieri gloriosum, si potenti malitia cunctis se reddiderit odiosum. Cum autem divina miseratio visitare voluit tristia sufferentes, eo modo quo voluit, de medio sustulit inferentes; et viduam Judith elegantem vultu, præditam castitate, disertam eloquio, commendabilem sanctitate, misit ad principem Baccho et Venere seducendum, et pugione proprio per manum mulieris occidendum. Et quia illo vigente et inferente, mala tristia viguerunt, eodem quiescente, et **680** illa pariter quieverunt; et cujus non est voluntas nequam in melius commutata, ei justo judicio possibilitas est ablata. Ipse quoque Deus, qui non nisi juste inferre tristia perhibetur, ab eisdem nonnunquam silere, vel quiescere commonetur; quia si non ab inferendo ejus ira vel animadversio conticescit, a sufferendo nostra indignorum miseria non quiescit. Cum Aaron pontificem ad fabricandum novos deos populus induxisset, et ille male timidus, auro igni tradito conflabilem vitulum produxisset, Dominus qui in monte grato colloquio Moysen instruebat, et mandata vitæ ad planiora populo dirigebat: « Dimitte me, ait, ut irascatur furor meus contra eos, et deleam eos (*Exod. xxxi*). »

Exasperanti populo vult Deus paria respondere, et lætantium idololatriam tristi pœna subito coercere, ut qui salutis contemptores vitæ respuunt disciplinam, irati Conditoris tristem manum sentiant ad ruinam. Cui Moyses: « Quiescat, inquit, ira tua et esto placabilis super nequitia populi tui. » Quamvis domus exasperans rea idololatriæ teneatur, quæso tamen ne ex toto juxta meritum deleatur, ne usque ad interneccionem inveniatur ira tua tristibus desævire, ne videaris Ægyptiis ridendi materiam impertire. Oderant enim Ægyptii filios Israel, et illorum prosperitate graviter angebantur, et si Deo irato illi pro meritis ad interitum devenirent, isti ad insultandum et detrahendum velut de insidiis prosilirent, garrientes quod illi de Ægypto eventu non prospero sint educii, et defectu promissoris ad terram optatam nullatenus introducti. « Ne dicant, inquit, Ægyptii: Callide eduxit eos ut occideret in montibus et deleat e terra (*ibid.*). » Vult Moyses iratum judicem tristia populo juxta propositum non inferre, vult peccantem populum digna pro meritis non sufferre, ne ad ruinam ejus inveniatur hostis invidus exsultare, et auctori tanquam seductori, plausu risorio nequiter insultare. Vult, inquam, eos qui peccaverant penitus non deleri, quamvis eorum culpas castigatione congrua diligit aboleri; sciens quia et Dei justitia culpas intra suum sanctuarium

PATROL. CCIII.

A non admittit, et tamen plerumque perire culpabiles ejusdem misericordia non permittit. Novit quippe quia quos peccantes gravius divina gratia vult salvare, non sinit incorrectos morte subita contristari; sed prius curat eos per tristem pœnitentiam castigari, castigatos certa spe veniæ consolari.

CAPUT CXII.

Quos autem justo suo judicio salvare non disponit, eis malagma salutariæ pœnitentiæ non apponit, sed eos vel cita morte ferit, ne diutius insolescant, vel permittit vivere, ut sordidi plus sordescant; viventes vero plerumque datis verberibus non contristat, ut eorum perversitati quævis adversitas non resistat; et sic eos uti sinit latitudine propriæ voluntatis, ut de malo proficientes in pejus libere corruant in peccatis. Silet igitur apud istos iudex severior et quiescit, nec in eos ad præsens ira ejus puniens inardescit, dum per mala noxia habentis feruntur laxioribus et discurrunt, eorumque discursui quævis tristia non occurrunt. Quod per Ezechielem insinuans animæ peccatrici ait: « Auferetur zelus meus a te, et quiescam, nec irascar amplius (*Ezech. xvi*). » Quoniam, inquit, te salvare culpis tuis exigentibus jam non curo, adversus te induratum et ipse cor meum similiter iam induro; et vulneri tuo non appono ferrum præsens, malagma, oleum, ligaturam, sed relinquo te tibi tuo tandem arbitrio perituram. Si enim te salvare tam mea gratia quam tuo merito decrevissem, profecto vulnus tuum ferro tristitiæ secuissem, nec in tuo proposito permitterem te juxta libitum prosperari, sed mala noxia vellem cito malis tristibus emundari. Quiescam igitur, nec irascar, nec ad præsens inferam quod mereris, et agens quævis noxia, nulla tamen tristia patieris, sed voluntatis propriæ tam diffusa latitudine poteris, ut sub ejus tanquam umbraculo, quiete et silentio delecteris. Econtra quibus disponit divina benevolentia misereri, eos nimirum vult plerumque pœnis præsentibus exerceri, et tanquam irascens fremit, tonat, percutit et medetur; et non parcens vulneri, vulnerato benigne miseretur. Unde in Psalmo: « Iratus es, inquit, et misertus es nobis (*Psal. lxx*). » Et Habacuc: « Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis (*Habac. iii*). » Ira quippe medici qua in vulnus creditur desævire, cum putridas carnes secans, ad summum curat putredinis devenire, misericordia dici potest, qua ægrotum penitus non perire, sed curatum ferro tristi ad salutis beneficium vult redire. Dignum est autem ut qui ad contrahendam ægritudinem sibi diligentius non præcavit, dum instar Adæ, prudens et intelligens a justitia declinavit, aut forte, ut bene ægeret intelligere non curavit, medicinalem panem nonnisi comedat in sudore, et quod stulte contraxit, sanari sentiat cum mœrore. Hoc propter justus Iudex salutarem deserentibus disciplinam, mordacem vel invitis curat apponere medicinam, volens ut quisquis infirmus lenocinio carnis aut

spiritus deviat a virtute, non nisi per tristitiæ amaritudinem rursus gaudeat de salute.

Hinc est quod filii Israel, cum peccare in libro Judicum referuntur, consequenter in **681** manus tradi diripientium asseruntur, et eorum noxia, gravi tristitia puniuntur, expletaque vindicta, tandem ad quietem et silentium revertuntur. « Fecerunt, inquit, filii Israel malum in conspectu Domini, et oblitæ sunt Dei sui, servientes Baalim et Astaroth. Iratusque Dominus contra Israel, tradidit eos in manus Chusan Rasathaim, servieruntque ei octo annis (*Judic. III*). » Videtis peccantem populum diutius in proposito non gaudere, sed vindicta cæleri, hostili Domino subjacere, et qui ex decreto corruptæ voluntatis diis alienis immerito servierunt, contra suam postmodum voluntatem, colla dominis opprimentibus subdiderunt. Et pulchre iniquorum pœnas dispensator providus ordinavit, et condigna præmia illorum meritis assignavit, cum eos, qui Deo vero cultura debita noluerant obedire, lance justa, talibus fecit oppressoribus deservire. « Tradidit, inquit, eos in manus Chusan Rasathaim (*ibid.*). » Iste dominus cui filios Israel animadversio divina subiecit, juri suo mancipatos duro imperio sic affectit, ut per octo annos sibi subditos graviter contristaret, contristatis nullum suspirandi aditum relaxaret. Denique ipsum nomen, vel nomina quibus oppressorem Scriptura voluit insignire, videtur, ut video, ejus officio convenire, et velut in fronte vel lumine intuenti facile demonstratur, quæ mansio, quæ utilitas mansionis in interioribus habeatur. Chusan quippe interpretatur *Ethiopia eorum*, Rasathaim vero *impietas eorum*. Quia *Ethiopia*, quæ *tenebræ* vel *caligo* interpretatur, nigros et deformes populos habet, recte per eam interna quædam obscuratio designatur, cui cum impietas comes indivisa copulatur, oblitam Dei sui mentem miseram sic obscurant, obscuratam deprimunt, depressam caligine sic obdurant, ut nescia veræ lucis, igne sancti Spiritus non calescat, non lætitiæ spiritualis oleo salubriter hilarescat, sed nocturno pressa gelu, impietatis nubilo tenebrescat, tetrosque et deformes pariens cogitatus, tristi amaritudine contabescat. Itaque filii Israel Chusan Rasathaim regi Mesopotamiæ supponuntur, cum obscuritate graviter deprimuntur, cum depressi et defessi sub fasce gemunt velut regni potestatis, et libero privati arbitrio respirare non prævalent in auras libertatis. Tanto quidem pondere ad ima sunt et impia devoluti, et inclusi carcere, tantis obscuritatibus obvoluti, ut colla non a vinculis, non pedes valeant a compedibus expedire, et palpantes in tenebris diem kelum ad superos nesciant invenire. Unde et idem rex qui eos tristi jugo premere memoratur, in alia translatione Chusarsathon appellatur, eo quod illos veri pridem et summi luminis contemptores, velint nolint, detinens in profundo, tenebras eis iugerit tristiores. Chusarsathon quippe interpretatur *humiliatio eorum*. Eis quidem ut Deo vero non

A digne reverentiam detulerunt, qui se adversus eum cervice dura, incircumciso corde contumaciter extulerunt, qui creaturæ potius quam Creatori servire voluerunt, dum contempto eo, Baalim et Astaroth coluerunt; eis, inquam, rex Chusarsathon gravi imperio dominatur, eos affligere, contristare, premere gratulatur: et quo suam in eos exercet efficacius potestatem, eo durius eorum quassat, premit, inclinat et humiliat voluntatem. Nam cum in sua vellent idololatria prosperari, agere dies festos, cultu reprobo gratulari, quiete et otio, festivoque silentio gloriari, ille eos tanta potentia, tam potenti gaudet malitia perurgere, ut eis non suæ erroneæ voluntati, non errori voluntario liceat adgaudere. Fremit itaque rex et tumultuatur, tristitia filiis Israel inferendo, frendent illi et tabescunt eadem sufferendo, et sic utrobique pax deficit, perit quies, silentium relegatur, bellum sonat, viget discordia, contentio principatur; si tamen contentio vel rixa proprie nominatur, ubi juxta quemdam ethnicum (*HORAT.*) alter pulsat, alter vapulare solummodo demonstratur. Cum autem pulset gravis malignitas inferentis, vapulet vero tantum tristis miseria sufferentis, discutit quia longe melius erat eis Deo adhærere fideliter et supponi, quam peccantes in animas tribulantium sic exponi; cum in Dei cultu possit lætum et quietum silentium inveniri, arbitantes vero compelluntur manum tristem punientem experiri. Quod propter suspirant de profundis, et de ventre inferi clamant ad Dominum, quem, etsi jam noverunt punire semper juste contumelias delictorum, sciunt tamen plerumque non deesse votis et gemitibus afflictorum. Qui aure pronæ eorum audit gemitum et clamorem, et miseris clamantium, eis suscitatur salvatorem, cujus prudentia et fortitudine voluit regem Chusarsathon superari, et eo superato, plebis suæ quietem et silentium reparari. Erat autem nomen illius Othoniel quod interpretatur *responsio Dei*, vel *tempus mihi Dei*. Responsio Dei recte dicitur, qui Deo respondet, vel cui Deus respondet. Deo respondet, qui aurem voluntariam illius erigit ad mandatum, qui vocanti vel jubenti exhibet se paratum, qui quod sibi subdito gratia præceptoris infundit audit, et aliud suis auditoribus non refundit. « Audi vi, ait Isaias, vocem Domini dicentis: Quem mittam et quis ibit nobis? Et dixi: Ecce ego sum, mitte me (*Isa. VI*). » Iste non solum ire quo mittitur non recusat, non solum grave mandantis imperium non accusat, sed etiam utroneum et paratum offert se divinæ voluntati, respondet obsequium, defert reverentiam majestati. **682** « Paratus sum, ait David, et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua (*Psal. cxviii*). » Hujusmodi vir, responsio Dei est. Mittens Ezechielem Dominus, ait ei: « Loqueris verba mea ad eos (*Ezech. III*). » Et infra: « Audies, inquit, verba ex ore meo et annuntiabis eis ex me (*ibid.*). » Et Jeremiæ: « Ecce, inquit, dedi verba mea in ore tuo (*Jer. I*). » Et uterque missus a Domino ait:

Hæc dicit Dominus. Iste quoque, responsio Dei satis congrue nominatur, qui missus ad populum non de suo excogitat, non mendacia verbosatur, sed prius humiliter aurem pronam applicans præceptori, quod ab illo hauserit, suo postmodum refundit auditori. Qui etiam ob hoc responsio Dei potest dici, quia et Deus ei respondet. Ei autem Deus respondet, cum ejus non imperio, sed desiderio videtur obedire, cum devote præoptanti suam invenitur gratiam impertire, cum digna postulanti humilem reverentiam deferendo, aurem præbet patulam largius conferendo. Cum dicenti: « Da mihi intellectum ut discam mandata tua (*Psal. cxviii*), » respondet: « Intellectum tibi dabo et instruam te (*Psal. xxxi*). » Cum dicenti: « Doce me facere voluntatem tuam (*Psal. cxlii*), » respondet: « Indicabit tibi, homo, quid sit bonum (*Mich. vi*). » Respondit etiam Salomoni cum ille sollicitus dari sibi sapientiam postularet, ut prælatus commissum recte populum gubernaret, ut eo imperante marcesceret ignorantia, injustitia consequens elangueret, vigeret discretio, justum judicium refloresceret, cessaret contentio, bellum forti repagulo premeretur, præcurrens justitia occurrenti paci osculum largiretur. « Dabis, inquit, servo tuo cor docile ut judicare possit populum tuum, et discernere inter bonam et malum (*III Reg. iii*). » Et Deus ad illum: « Quia postulasti sapientiam ad discernendum judicium, ecce dedi tibi cor sapiens et intelligens (*ibid.*). » Et in Paralipomenon: « Da mihi, ait, sapientiam et intelligentiam (*II Par. i*). » Et Deus ad illum: « Quia petisti sapientiam, et scientiam, ut judicare possis populum meum, sapientia et scientia data sunt tibi (*ibid.*). »

Cui dignatur Deus sese tam benevolam exhibere, cujus votis et precibus tam largo beneficio respondere, cui dies prosperos, tempus salutiferum impertire, cujus desiderium de sanctuario suo clementer exaudire: nimirum responsio Dei vocari promeretur, quo nomine in libro Judicum primus judex censeri perhibetur. Vel dictus est ille: « Tempus mihi Dei. » Quod ab eodem sensu non dissonat. Qui enim intelligit, ut dictum est, Deum sibi familiariter respondere, fatetur consequenter tempus sibi prosperum arridere, et ne forte videatur tam benigno ingratus responsori, non alteri tempus gratum quam suo attribuit creditori. « Tempus, inquit, mihi Dei. » Adest, inquit, mihi tempus acceptabile, dies salutis (*II Cor. vi*), tempus in quo cervicem flexam hostibus non suppono, commissis mihi populis graviora gravibus non appono, sed quo inter oppressores et oppressos me fortem medium interpono, et sic interpositus malis finem, silentium tristibus jam impono. Tempus, inquit, adest mihi, quod non volubilitas signamenti, non cuius vagi siderum attulerunt, sed quod Dei gratia, Dei sapientia miro dispositionis ordine contulerunt, ut populus qui sedebat in tenebris et tumultu tristitiæ bellicoso, respiret confortatus adventu pacis et silentii lumi-

no. Hoc itaque tempus Dei esse non immerito judex dicit, quod præstat sibi gratiam, potentiam hostibus interdicit, præliis ponit calcem, silentium tristibus indicit, favet sibi, prospere hostili malitiæ contradicit. Etsi enim illud gaudet Othoniel sibi dari, scit tamen quia debet actori, quidquid suum est, resignari, et ideo sic illud sibi asserit præsto esse, ut non casus, non meriti, sed Dei potius dicat esse. « Tempus, inquit, mihi Dei. » De cujusmodi tempore et in libro Machabæorum: « Vidit, inquit, Jonathas quia tempus eum juvat, et misit Romam statuere et renovare cum eis amicitiam (*I Mach. xii*). » Et Apostolus: « Dum tempus, ait, habemus, operemur bonum (*Gal. vi*). » Recte ille quia tempus eum juvat, festinat Romanorum erga se amicitiam renovari, sperans suum propositum beneficio temporis prosperari: et iste operator ad operandum pariter nos hortatur, ne, si tempus defecerit, exire ad opus suum frustra quilibet exeat. Denique petenti quinque panes qui ostium clausisse tempore legitur importuno, alias sperantibus escam dare tempore dicitur opportuno, ut ex eo largitoris gratia, convenientia temporis commendetur, sine quo ad pacis remedium, ad quietum silentium, iter prosperum non habetur. Propter quod et Dominus dicit: « Tempus meum nondum advenit (*Joan. vii*). » Quod verba mea, inquit, vestra auditorum incredulitas non exaudit, quod voluntati meæ præsens prosperitas non applaudit, quod tristitia mea non conceditur silentium invenire, quod ad diem festum hunc nolo me transitoria laudibus insignire, quod vestre intentioni mea non potest humilitas convenire, causa est, quia scio nondum tempus meum, mihi favens, mihi congruum advenire. Verum cum temporis mei grata venerit plenitudo, cum vernalis temperies, cum æstiva spiraverit pulchritudo, cum in cellam vinariam introducta fuerit maturitas autumnalis, profecto longe cadet ventorum tristis rabies, asperitas hiemalis, minarum tumens incursio, undarum instabilitas noxialis, et in portu silentii thronum suum ponet lætitia triumphalis. In cujus typo temporis, prædictus judex Othoniel nominatur, qui filiis Israel favore miserentis gratiæ principatur, **683** ut eorum gravi tristitiæ velut obumbrantis velamen solatii superducat, imo longe pulsa mœroris angustia, eos in lætum silentii sanctuarium introducat. Assumpto itaque principatu judex hostibus se opponit, et amore victoriæ præliandi propositum non deponit, donec victo rege Mesopotamiæ, sub quo tristis populus graviter premebatur, pacem reddat, reformet silentium quod multo jam tempore perditum longo suspirio quærebatur. Quo invento, per annos quadraginta terra legitur quiescisse, et sopita bellorum tristitia, pax et silentium viguisse, et quos rex importunus annis octo a quiete et otio removisse, eos judex optimus ampliori spatio temporis ad quietum silentium promovisse. « Oppressit, inquit, regem Mesopotamiæ, quievitque terra quadraginta annis, et mortuus est

Othoniel (*Judic. 11*). » Et cum in eadem Scriptura ordo judicium post invicem describatur, unde et idem liber proprie Judicium appellatur, ad hoc omnes inveniuntur diligentiam adhibere, ut turbatum tristi bello populum, quieto possint silentio refovere.

CAPUT CXIII.

Est enim non modica belli turbatio, et tristitia non ferenda, cum eo incumbente sua cuilibet prosperitas videtur conterenda, vel cum ea contrita sub hostili manu ingemit, et gravatur, et ab ipso gravamine non suo, non aliorum juvamine relaxatur. Ob hoc quippe et bella inveniuntur tristitia nominari, quia optato silentio constat ea penitus adversari, dum scilicet nullus bellatorum sub ejusdem umbræ silentii delitescit, quandiu bellum et discrimen bellicum ingravescit. De quo Jonathan : **B** « Turbavit, inquit, pater meus terram (*I Reg. xiv*). » Et Elias ad Achab : « Non turbavi, ait, Israel ego, sed tu et domus patris tui (*III Reg. xviii*). » Cum sit boni principis terram sibi creditam serenare, et represso bellorum strepitu, sub pacato silentio conservare, recte Saul et Achab, quos malitiæ reos, auctores tristitiæ deprehendit, voce vera et libera meliorum intelligentia reprehendit. Cum enim clangit buccina, tuba sonat, belli dissona vox auditur, cum utrinque efferatis animis ad examen dubium convenitur, cum regnat discordia, viget æmulatio, lans ambitur, cum timore fiducia, labore victoria prævenitur, nimirum turbatur terra, interna cordium conteruntur, et tristitia prævalente pax et silentium nesciuntur. Quod ostendens per Jeremiam Dominus : « Vox, inquit, belli in terra, et contritio magna (*Jer. 1*) ; » et intra : « Vox clamoris, ait, de Babylonia et contritio magna de terra Chaldæorum, quoniam vastavit Dominus Babylonem, et sonabant fluctus eorum quasi aquæ multæ : dedit sonitum vox eorum, quia super eam prædo (*ibid.*). » Videtis quia belli vox magis quam silentium prædicatur, et bello pressa Babylon clamare memoratur, quia dum in sua contritione tristem quisque miseriam experitur, revera non pace, non quiete, non sereno silentio delinitur. Dat quippe sonitum tristitiæ vox eorum, quibus prædo supervenit, quos tuba terrore concutit, perfodit gladius, urget contritio, et cum strepitus graves reddat junctura et confusio bellatorum, clamor tristis, planctus miseræ de domibus resonat contritorum. Quod longe supra de filiis Israel idem propheta insinuans, ait : « Juvenes eorum confodiantur gladio in prælio, audiatur clamor de domibus eorum (*Jer. xviii*). » Cum hostilis gladius sævit, in prælio sanguine debriatur, cum hinc inde prosternens miseros gravi tristitiæ principatur, cum virorum prudentia, juvenum corrui fortitudo, cum spes in nihilum redigitur, in contrarium certitudo, cum risus in lacrymas, gaudium vertitur in mœrorem, cum tuba tristem sonitum, buccina miserum dat clangorem, profecto in domibus eorundem, dolor quoque non mediocris invenitur, et in eis vel ex eis nisi clamor tristitiæ nisi

planctus miseræ, nisi vox furoris et iracundiæ non auditur. Sic ira summi judicis invenitur in quosque miseros desævire, cum eorum nequitiis gravi tristitia vult punire, cum vel dure castigatos ad salutarem pœnitentiam vult redire, vel forte induratos sine misericordia penitus interficere. Qui enim adversus Deum nequiter extolluntur, qui elati garrunt nec timore debito reprimuntur, qui clamori noxio salubre silentium non imponunt, qui lætitiæ putrescenti malagma medentis pœnitentiæ non supponunt, eos ille, apud quem nihil penitus est inultum, quandoque fremitu concutit, dissipat in tumultum. Quod per eundem prophetam asserens, ait : « Auditum faciam super Rabath filiorum Amon fremitum prælii, et erit in tumultum dissipata (*Jer. xlix*). » Quia Rabath civitas Ammonitarum clamore vitiorum strepitu me offendit, et offensis gravibus velamen pœnitentiæ non obtendit, ira mea tandem a proferendo paria non silebit, dum eadem civitas belli fremitum, tumultum tristitiæ sustinebit. Cum autem populo suo divina gratia disponit misereri, volens ab eis tristitia, tristemque belli fremitum removeri, eis, ut prædictum est, dignatur judicem suscitare, qui velit et valeat tumultum in silentium, in gaudium tristitia commutare. Ipse est Othoniel, in quo, ut scriptum est, fuit Spiritus Domini cujus virtute supradictum regem Mesopotamiæ superavit, quo devicto diu pressus fasce gravis tristitiæ populus respiravit.

Et recte in eo Scriptura perhibet Domini **684** spiritum habitare, qui a jugo servitutis vult et valet populum liberare, quia et non nisi divino Spiritu datur efficacia voluntati, et non nisi spiritus reddit tristes et miseros libertati. « Ubi enim Spiritus Domini, ait Apostolus, ibi libertas (*II Cor. iii*). » In qua libertate qui sub rege Chusarsathon prius gemere consuevit, postmodum per annos quadraginta populus requievit, et sub prædicto judice pax quieta, gratum silentium inolevit, dum scilicet ille manu valida tristitiæ tumultus oppressorios abolevit.

Quo defuncto, populus orbalus felici præsentia defensoris, addens malum facere rursus in manus recidit oppressoris, et sub Eglon rege Moab gravi tristitiæ est addictus, et per annos decem et octo intolerabiliter est afflictus. Qui de imo clamans ad Dominum, meruit visitari, et visitante Domino, a labore tristi et miseria liberari, juxta quod Isaias divino plenus Spiritu pollicetur, cum hinc inde tam populi miseriam quam Dei misericordiam intuetur. « Miserebitur, inquit, Jacob et eliget adhuc de Israel, et requiescere eos faciet super humum suam (*Isa. xiv*). » Qui Deo irato diutina belli sarcina premitur et labore, qui grave servitutis jugum sustinet in mœrore, qui sub manu hostium legere cogitur et tabescit, qui afflicto spiritu, interna caligine tenebrescit, cum eidem miserente Deo velut desuper illucescit, cum arridet gratia, cum justitia mansuescit, ille tersa mœroris nebula novi

luce muneris hilarescit, et super humum suam A tristitiæ sopito strepitu requiescit. Quod prædictis filiis Israel superna miseratio dignanter exhibuit, cum eos addictos servituti Dei sub manu Eglon potenter eripuit, cum eis iterum salvatorem Aoth nomine suscitavit, qui utraque manu utens pro dextera, Eglon pinguisimum gladio trucidavit. Qui judex bonus forti acuminis suæ tam prudentiæ quam virtutis, jugum fregit, rupit compedem duræ et diutiniæ servitutis, et eo rupto cessit et recessit illa tristitia quæ per annos decem et octo filios Israel dure oppresserat, eisque luctus et gemitus et tumultus graves ingesserat.

CAPUT CXIV.

Denique Eglon interpretatur *vitulus mæroris*, vel *festivitas eorum*. Vitulus est animal lascivum, inconstans, vagum, impatiens stabuli, libertate gaudens, cui si forte voluntas sua libera concedatur, concedentibus quædam velut festivitas æstimatur, dum ille discursu et agilitate sua lætificat inventes, indiscrete præsentia, futura negligentius attendentes. Cæterum cum processu temporis ætate et viribus invalescit, cum producto cornu et ungula ejus velocitas ingravescit, quanto eatenus habenas licentiæ obtinuit laxiores, tanto jam quibusque occurrentibus infert minas et impetus tristiores, ut nulli parcat, nulli deferat, nulli jam præstet occursum benevolentis gratioris, sed tam foris quam intus, sit non gaudii vitulus, sed mæroris. De ejusmodi vitulo per Moysen dictum est: « Si bos *capripeta* fuerit ab heri, et nudius tertius, et contestati sunt dominum ejus, nec reclusit eum, occideritque virum aut mulierem, et bos lapidibus obruatur, et dominum illius occident (*Exod. xxi*). » Per hujusmodi vitulum recte vaga mentis inconstantia designatur, quæ legis refuga, nescia disciplinæ, latitudine patula gratulatur, quæ acta vel impacta velut ventilabro nativæ levitatis, stare nesciens, gaudens motu, nihil habens naturæ gravitatis, per amœna quæque et noxia rapiatur lascivæ impetu voluntatis, et non contenta uno, de multis ad plurima transcurrit amore novitatis. Quæ dum suo sic arbitrio conceditur jactitari, videtur quidem ludus festivumque ludibrium actitari, quia constans quisque nil jucundius, nil festivius diligit intueri, quam suos multos et varios appetitus quovis repagulo non teneri. In quo dum instar suis liberiore licentia volutatur, et ab eo nil sordidum, nihil voluntarium refutatur, ejusmodi lenociniis, velut popinis et friticulis incrassatur, ut non tam carnalis quam totus caro vitiose magis quam materialiter habeatur. « Erat enim, inquit, Eglon crassus nimis (*Judic. iii*). » Tunc vero populus Israel huic traditur oppressori, cum nostri sensus qui obedire suo debuerant Creatori, offenso eo, in legem aliam captivi deducuntur, et libero arbitrio jam privati, mortuo quam Deo, carni quam spiritui servire compelluntur. Tunc quippe regi Eglon plebs Israelitica subjugatur, cum in throno mentis nostræ levis in-

constantia principatur, nostrosque tam interiores quam exteriores sensus per devexa et devia multifariæ pravitatis, nullo sibi resistente agit imperio potestatis. Cui dum consentiunt, dum gaudent quique miseri deservire, dum proni obediunt, dum ex toto diligunt obedire, ipsa inconstans levitas, ipse de magnis frequens transitus ad majora, ipsa diversarum experientia voluptatum, gravibus superadjiciens graviora; quædam exsultatio, quædam eis festivitas est jucunda, in qua perditus erat sensus, mens diffunditur errabunda. Si autem aliquando vel imminenti pœnarum timor occurrerit, vel debitas forte erroris pœnas miser incurrerit, si timore et angustia seductio tandem nociva patuerit, si pœnarum excussa malleo veri scintilla cadens illuxerit, jam regis Eglon imperium incipit solito tristius arridere, et paulatim nostri petulantia vituli displicere, et jugum illius, quod ante gratum reddiderat venenosæ ludibrium voluptatis, jam ingratum efficit timor vel experientia gravitatis. Attendens enim gravatus quisque quo periculo Eglon imperiis obsequatur, præsentemque voluptatem quis suis, quæ tandem retributio prosequatur, jam dolet, jam tristatur se in illius laqueos incidisse, et jugo ejus non suavi, sed jam gravi cervicem voluntariam subdidisse. Urgente igitur tristitia optat jam et appetit hinc exire, et relicto regis dominio ad libertatem pristinam vult redire, erga vitiorum latitudinem affectu solito non tenetur, vult cito liber egredi, sed tali ungula non tenetur. Nam qua facilitate de sublimi ad infima se divertit, ad recuperandum quod reliquit fastigium sese iterum non convertit, quia lata et spatiosa via patuit declinanti, sed clausa et serata invenitur janua respiranti. Etsi enim vitiorum multa est et fere interminabilis latitudo, et patulo velut sinu quemvis miserum ejus excipit amplitudo, tamen susceptum sic novit arcus nexibus devincire, sic in lato et spatioso discursu arte subdola præpedire, ut etiamsi velit, non statim sese valeat expedire, nec expedito reditu ad id unde venerat retransire. Dolet itaque, gemit, suspirat et torquetur, dum dimitti liber appetit et tenetur, dum sicut in vitia decidit arbitrio liberæ voluntatis, sic non potest resurgere pari privilegio libertatis. Et quid durius vel gravius, quid tristius vel amarior quisquam potest nosse, quam voluntate prona velle aliquid et non posse, cum præcipue, nisi fallor, illa tristitia constet esse, quæ voluntas libertatem diligens sibi obviantia videt esse? Dolet, inquam, et angitur, cum suo sentit arbitrio se privari, se invitum molesto imperantis obsequio mancipari, cum de ampla et diffusa vitiorum latitudine vult exire, sed qua exeat non potest invenire. Cogitanti enim et proponenti sordes abjicere pravitatis, mutare mores, exuere tunicam vetustatis, renuntiare noxiis, deinceps aggredi meliora, pristina longe facere, appetere salutem propiora; cogitanti, inquam, tanta sese objicit difficultas, ut explendi quod appetit nulla penitus sit facultas. Eglon ille pinguis-

mus in ejus ditionem voluntatis vitio declinavit, ad ejus injustitias faciendas cor seductum voluntarie inclinavit, ejus dominio per aliquantum jam temporis deservivit, et prono satis animo mandatis et legibus obedivit: Eglon ille, quod suum est, nolens in alterius jus transire, studet illud vallo, muro, seris, vectibus obsepere. Qui perpendens velle quemvis miserum egredi suæ terminos potestatis, turbat ejus exitum objectu pristinae voluptatis, et frequenter illum sollicitans aliquando ad vitia reddit solito pronomiorem, et exeundi semitam esse perhibet arctiorem, congestisque undique vitiis curat eum reddere sic onustum, ut proprio ille iudicio transire nequeat per angustum. Quem itaque ad horam devota cogitatio, mens compuncta, peccati execratio foras ducit, ille doli artifex, loco consuetudinis citius readducit; et ne vacet otio, luto eum et latere instar occupat Pharaonis, et ne ad Jerusalem revertatur, vincitum intra septa retinet Babylonis. Cum autem huic velle bonum aliquoties sic occurrat, et male occupato, captivato pessime possibilitas non succurrat, et caro insolens adversus spiritum concupiscat, et (quod longe est gravius) nonnunquam velut in carnem ipse spiritus defetiscat; nescit miser, videns se lege tam misera captivari, quo vel nisu vel arte valeat de tam duro carcere liberari. De quo ad horam sano mentis proposito vult elabi, sed in eum invenit tentationis tempore se relabi, et sic volens ab eisdem nexibus expediri, voluntatis rudimenta dolet novo consuetudinis irretiri. Dolet, inquam, volvens et revolvens, et nesciens quo divertat, ad implorandum ejus auxilium fide vel credula se convertat, cum et suo merito sentiat presentem miseria se teneri, et detentum misere juvenis cujuslibet misericordiam non mereri. Pressus ergo et oppressus tandem nititur exclamare, intendens exclamando auditorem propitium excitare, ut cum ejus clamore querulo pulsatus fuerit animus audientis, consequenter obtineat quantulumcumque gratiam miserentis. « Infelix, inquit, ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus? (Rom. vii). » Revera infelix et recte infelicissimus potest dici, qui subditus regi Eglon, tantæ sentit miseriæ se addici, ut cum velit de regno ejus egredi et aggredi potiora, recidat vel invitus lege consuetudinis in pejora. Et quis me, inquit, in hoc difficultatis carcere visitabit, exeundi efficaciam ministrabit, quis de mortis hujus corpore liberabit, tristem lætitiæ, infelicem gratiæ resignabit? Et recte quærit: Quis? nullus est enim qui liberet vel admodum rarus, et adeo rarus ut non nisi unus, « non est enim qui faciat hujusmodi bonum, non est usque ad unum (Psal. xiii). » Unus autem ille Deus est, qui solus quem vult, hostium subtrahit potestati et sua solius gratia reddit salutiferæ libertati. Quod intelligens, ait: « Gratia Dei per Jesum Christum (Rom. vii). » Ad ipsum itaque Deum, ejus sola gratia esse præpotens comperitur, recte clamat qui vitiorum maculis præpeditur, qui lenocinio duræ consuetudi-

nis ulterius non seduci, et de gravi dominio regis Eglon efficaci potentia vult educi.

686 CAPUT CXV.

« Clamaverunt, inquit, filii Israel ad Dominum, qui suscitavit eis salvatorem Aoth (Judic. iii). » Felix ille populus qui post longa salutis dispendia conceditur vel clamare, post longam tristitiam Deum clamoribus excitare, præsens diu et graviter tandem aliquantulum respirare, ad vitam pridem perditam spei nisibus aspirare. Multo magis bonus Deus qui aurem benevolam a clamore populi non avertit, quæ ad vota humilium, ad preces tristium se convertit, qui dignatur eis dono suæ gratiæ misereri, quos tristes et invitos hostili videt imperio perurgeri. Misertus autem eis Deus, suscitavit salvatorem qui, fracto carcere, captivis januam aperit largiorem, et in eum qui auctor mali, princeps tristitiæ videbatur, extendit manum, gladium exerit, forti brachio præliatur. Cui nomen erat Aoth. Aoth interpretatur *laus* vel *gloriosus*.

Recte ad liberandum populum talis iudex a Domino suscitatur, qui vitæ et conversationis merito laudabilis prædicatur, et ut amplius dicam, ipse dici etiam laus meretur, ut magis hoc nomine ejus excellentia commendetur. Laus enim ille potest non incongrue nominari, qui non tam se quam per se Deum Patrem luminum vult laudari, qui ad hoc fortia facta sua coram hominibus vult lucere, ut possit videntibus non sua operantis sed largitoris excellentia complacere. Nam cum sibi non attribuit si quid arduum operatur, sed resignat largitori quidquid in se illius munere commendatur, laus est ipse, non sua, sed potius Creatoris, cui soli confert et conferri diligit laudis titulum et honoris. Quo autem magis erga solius Dei laudes efficitur studiosus, ad dilatandum nomen illius honeste curiosus, sibi nihil attribuens, illi solummodo fructuosus, eo magis invenitur digne et merito gloriosus. Qui cum intra se amorem laudis proprie non retentat, interno scrutatori sine scrupulo se præsentat, quanto ab appetitu gloriæ reddit conscientiam mundiorem, tanto in ejusdem recessu conscientiæ invenit gloriam ampliorem. De qua Paulus ad Corinthios: « Gloria, inquit, nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ (II Cor. i). » Sicut læsa conscientia reprobos continens cogitatus malis et perversis quibuslibet penales ingerit cruciatus, sic interna munditia et mundæ conscientia sanctitatis justis affert gloriam lætumque testimonium veritatis. Quæ nimirum gloria non falsa et inanis, sed vera et solida tunc habetur, cum superbiam nesciens, intra linea positos continetur, cum scilicet de eo et in eo solum ipsa conscientia gloriatur, quem sibi et inesse et præesse familiari gratia gratulatur. Quod si Deum in recessu intimi vere præsidem conscientia non haberet, et cuius alteri vel inducta vel seducta negligentius adgauderet, recte diceretur, egressa fines debitos, evagari, et non intra se, sed extra se, jam inaniter gloriari. A quo errore Galatas revocavit Apostolus: « Opus

suum, inquit, probet unusquisque, et sic in semetipso tantum gloriam habebit, et non in altero (*Gal. vi.*). » Opus suum unusquisque tunc probat, id est probabile, cum in secreto mentis Deum solummodo vult habere, eum sibi Dominum et non alterum præsidere, seipsum cum illo velut intra cubiculum cohibere, extrarium si quid occurrerit, manu valida prohibere. Quod cum fecerit, cum fieri digne perseverit, jam extra se in altero gloriam non habebit, sed intra semetipsum de eo vel in eo, cui singulariter adhærebit. Qui sic ergo, ut dictum est, gloriosus effici perhibetur, digne constituit iudex populi promeretur, ut per eum tristitia, quibus angitur populus, valeant mitigari, turbatum silentium, quies perdita reparari. Ad quam reparandam prudenti fretus consilio, bis acutum Aoth gladium fabricavit, quem appensum in dextro femore subter sagum quo indutus fuerat, occultavit; et aggressus regem Eglon in æstivo coenaculo, ut ei tanquam secretus loqueretur, in ventrem ejus infixit tam valide, ut ferrum in vulnere capulus sequeretur. « Nec eduxit gladium, inquit, sed ita ut percussisset, reliquit in corpore. Statimque per secreta naturæ alvi stercorea proruperunt. Quo mortuo, quievit, inquit, terra octoginta annis (*Jud. iii.*). »

Recte illum Deus reparandæ pacis fieri vult ministrum, in cujus invenitur opere nil sinistrum, in cujus dextro femore anceps gladius deportatur, quo exerto viriliter hostilis malitia trucidatur. Gladii nomine acutum disciplinæ rigorem æstimo designari, quem quisquis appetit gloriosus esse potius quam vocari, veluti subter sagum prudenter creditur deportare, cum seipsum districtius studet intra conscientiam castigare. Et in dextro femore idem gladius collocatur, cum censura disciplinæ prava ejus delectatio resecatur, ut in carne nil carneum, nil sinistrum, nil peremptorium relinquatur, sed totum, quasi dextrum et saluti congruum habeatur. Postmodum vero congrue ad opprimendum hostem exercitur gladius de vagina, cum fortiter exercetur in quosque proximos disciplina, cum eorum inconstantia, dissolutio, lascivia, correctionis acuminæ reciduntur, et prosequente zelo justitiæ, in ipso cordis abscondito perimuntur. Perimuntur, inquam, cum ad ipsum mentis gurgustium vel sentinam transire fecit iudex mordacis cauterii disciplinam, et quidquid illuc confluit, velut in ventrem stercoreis vel arviuæ, totum foras egerit penetrantis efficaciaci medicinæ. Sicut venter in corpore majorem sibi coacervat pinguedinem et intra suos parietes continet ciborum putredinem, sic mens misera quo adversus Deum pingui cervice amplius intumescit, eo intrinsecus collecta vitiorum immunditia plus sordescit. Ut ergo pingui Eglon prudens Aoth majora ingerit detrimenta, ubi apud illum abundantius confluunt purgamenta, ita recte illic inseritur acutior omni gladio disciplina, ubi velut sterces et arvinam mentis continent infestina. Cum autem semel inseritur insertum suscipitur cauterium sa-

lutare, non debet quisque prudens opus cœptum a proposito revocare, sed tam in se quam in proximo rigorem medicum perseverantia confirmare, non sicut homo evangelicus, qui cœpit et non potuit consummare (*Luc. xiv.*). Hoc est forte quod Aoth in ventrem crassum eusem legitur infixisse, et infixum non educens, ita ut percussisset reliquisset, quia scilicet intellexit et perspexit juxta votum eundem gladium profecisse, hostem percussum fortiter, percussam malitiam defecisse. In quo autem hoc ipsum perspexerit sermo divinus innuens: « Statim, inquit, alvi stercorea proruperunt (*Judic. iii.*). » Sic nimirum quisque prudens cum vel sibi vel proximo disciplinam ingerit salutarem, persuadens peccati odium, affectum justitiæ spiritalem, in hoc sentis assumptum propositum efficaciter operari, et in conclavi mentis auctorem malitiæ trucidari, si jam nulla illius occurrens placeat pulchritudo, sed ejus naribus et oculis ingeratur illius fetida turpitudine. Quod utique fit, cum inspirante fortiter gratia, vitiorum immunditiam exsecramur, cum rigore continuo ad nulla ejus lenocinia relaxamur, cum aspersum mirra et aloe cubile deceptoris, cum farys distillant deceptoris labium meretricis, occurrens nostræ memoriæ jam ut antea non dulcescit, sed occursum talium, liberalis et liber animus abhorrescit, et attendens quia finis eorum juxta Paulum non nisi mors veraciter expectatur, quidquid tale occurrit, tanquam sterces fetidum reputatur. Hoc signo, quod scilicet justis conscientia, occurrente peccati memoria sic feritur, doctor prudens suum profecisse gladium experitur, nec eum reducit a profectu, ne si paululum defetiscat, sublato rigore justitiæ, culpa vel ad modicum reviviscat.

CAPUT CXVI.

Qua mortua, imo sic mortua quiescit terra octoginta annis. Terra ista mens nostra est, quæ dum terrenis desideriis occupatur, dum variis vitiorum impulsibus agitur, dum cui semel voluntaria se subdidit, vel invita postmodum subjugatur, dum non est compos sui, sed arbitrio perduto captivatur, revera magno strepitu angoris, timoris, tristitiæ, miseriæ quatitur et lascet, et concussa base sua, velut in quodam motu pendula non quiescit. Verum cum ei placet qui nos a matris utero voluit segregare, et triumphatis hostibus dignatur nos ab eorum dominio liberare, cum mens nostra vere sentit efficaci gratia se muniri, et jam peccati non occursu, non dura consuetudine præpediri, profecto cedit mœror, angor tristitiæ relegatur, et velut Eglon mortuo, terra nostra quiete gratulatur. Sentiens quippe jam se ut antea non moveri, non concuti levitate, servitutis angaria non teneri, tributum non exigi, exactorem illius defecisse, spem suam non fraudari, in effectum affectum pervenisse; sentiens, inquam, hoc terra nostra ariet a trisibus et quiescit, et auctora victo tristitiæ, adepti gratia muneris hilarescit. In ejusdem typo rei longe post exigente peccato populus Israel in Babyloniæ intro-

ductas, soluto pœnarum debito, inde post annos plurimos est reductus, et cum divina gratia illius tristitiæ graves nebulas abolevit, terra (ut legitur) exultans in silentio requievit. Quod antequam fieret, et prævidit et prædicere voluit Isaias, et post eum nihilominus eodem spiritu Jeremias, qui populum inventi sunt sermone prophetico prædocere, minari quidem tristia, promissoque silentio refovere. « Erit, inquit Isaias, cum requiem dederit tibi Deus a labore tuo et a concussione tua et a servitute dura qua ante servisti, sumes parabolam contra regem Babylonis et dicas: Quomodo cessavit exactor, quievit tributum, conquievit et ailuit omnis terra, gavisata est et exaltavit! (Isa. xiv.) » Videt Isaias quia victo rege Babylonis, qui captivi fuerant exultabunt, et eidem triumphato, versa vice victores insultabunt, terso gelu tristitiæ, novo terra gaudio reflorescet, et sopito strepitu, optato silentio requiescet. Super quo et Jeremias: « Revertetur, inquit, Jacob et quiescet et non erit quem formidet (Jer. xxx.) » Exigentibus culpis Jacob in animas tribulantium abducetur, sub manu hostium miser tristitia patietur, sed miserente Deo inde ad propria revertetur, et tristitiam timore sublato, quiete et silentio perfruetur. Felix ille, quem verba refovent promissiva, felicius vero quem reddunt voti compotem completiva, cum scilicet imperante Aoth, non spe, sed re populus hilarescit, et mortuo Eglon terra nostra gavisata requiescit. Ad quod obtinendum in supradicto Judicum libro dixi iudices ordinari, ut videlicet turbato populo possit quietes ejus, illorum tam ministerio, quam magisterio reformari, quas præsentis opusculo non omnes inserere valeo nominatim, **688** non quid mysterii eorum tam nomina quam facta contineant vel intelligere vel exponere seriatim.

Verum cum in eodem libro (nisi fallor) tredecim inveniantur iudices præfuisse, tamen non nisi sub quatuor eorum terra legitur quievisse, et cum omnes forte laboraverint ad profectum, non plures quietis et silentii Scriptura venisse memorat ad profectum. Quod autem tredecim Scriptura illa invenitur iudices continere, videtur in hoc mihi Apostolorum figura præluere, qui etsi in catalogo Evangelii duodenario numero commendantur, tamen veraciter fuisse tredecim non negantur. Nam cum in episcopatum Judæ Iscariotis alter, David prophetante, Luca vero narrante, Mathias successerit, et ad sortem apostolicam novissimus omnium suo ipsius testimonio Paulus accesserit, salvo mysterio quod in duodecim commendabile prædicatur, habemus tredecimum, ne, qui plus cæteris laboravit, tanquam superfluum excludatur. Qui etiam numerus quem tam apostolis Paulo addito, quam iudicibus Scriptura voluit assignare, intuitu attentius invenitur a mysterio non vacare, et ejusdem numeri commendabile sacramentum, ipsis numeratis præbet utile monumentum. Tredecim quippe ex senario et septenario complentur. Senarius autem quia ex suis partibus constat,

A perfectus appellatur, et ei primo hujusmodi perfectionis dignitas assignatur, quia nullus ante illum meruit obtinere ut suæ partes ejus summam valeant adimplere. Dividitur enim in sex æqualiter unitates, in tres binarios, in duos ternarios, quorum unitas et binarius, et ternarius qui sunt æquales partes senarii, si pariter jungantur, eundem complent senarium nec excedunt. Quod quia numerus iste primus obtinuit, perfectus (ut dictum est) dici promeruit, unde et in eo sua Deus opera mundum fabricans voluit consummari, volens illorum perfectionem, perfecto dierum numero commendari. Denique die sexto primum fecisse hominem perhibetur, cui præ cæteris mundi operibus, largior et benignior exhibetur, dum ad suam imaginem illum solum fieri protestatur, et non ipsum propter cætera, sed propter ipsum cætera fecisse demonstratur. Quem ob hoc die sexto plasmare voluit, ut evidentius admoneret quod perfectum illum esse vita et moribus oporteret, et attendens ille quoto die primordium conditionis haberet, perfecto dilectionis vinculo Conditori conditus adhæreret. Ipsi quoque et homini et mundo sex ætates Deus attribuit, per quas illorum vitam seu cursum compleri disposuit, et quem die sexto fecit, quem perfecit sex ætatum gradibus, ad occasum voluit devenire, et mystico senario illorum finem principio, occasum ortui convenire. In cuius mundi ætate sexta Deus voluit humanari, humanitate assumpta salutem hominis operari, et inter operandum mortem quoque sexta feria sustinere, et effusi virtute sanguinis, inveteratas peccati maculas abolere. Dignum enim visum est ut eum quem die sexta fecerat, cum turpitudine inobediendiæ deformaret, eadem ipse feria pro illo moriens reformaret, et sicut formatio, sic reformatio dignitate senarii sacretur, sacramentoque mysterio creatura commendabilis haberetur.

Septenarius vero qui senarium sequitur pro eo debet commendabilis prædicari, quia septiformem Dei Spiritum esse legimus et vocari, qui etsi unus creditur indivisæ essentia Deitatis, tamen multiplex appellatur septiformi gratia largitatis. Sicut enim apud quemdam sapientem unicus sic invenitur et multiplex appellari, in quo essentia videtur singularitas et donorum pluralitas commendari, ut nec multiplici unitas, nec multiplicitas deroget unitati, cum sine damno alicuius id tantæ conveniat majestati: « Spiritus, inquit, sanctus unicus, multiplex, subtilis, » etc. (Sap. vii.) Præmittens « unicus, » subjunxit, « multiplex, » intelligens naturam vel substantiam spiritus uniformem, ejus tamen gratiam larga plenitudine multiformem, cujus unitas fide imbuens nos emundat, multiplicitas septiformi gratiarum munere nos fecundat. De quo Isaias: « Spiritus, inquit, sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et spiritus timoris Domini (Isa. xi). »

Multos (ut videtur Isaias) spiritus nominavit, in quo tamen unitatem indivisi spiritus non negavit,

quia sicut non multos facit deus trina distinctio personarum, sic nec multos naturaliter spiritus, septiformis divisio gratiarum. Quod inueniens Apostolus: « Divisiones, ait, gratiarum sunt, idem autem spiritus (*I Cor. xii*); » et infra: « Hæc autem omnia, inquit, operatur unus atque idem spiritus dividens singulis prout vult (*ibid.*). » Cum unum et eundem esse spiritum apostolica veritas fateatur qui multa et varia prout vult singulis dividens operatur, eum tamen supradictus sapiens multiplicem fiducialiter appellavit, et Isaias propheta septiformem munere demonstravit. Sunt enim septem dona velut principalia quæ spiritus invenitur spiritalibus impertire, nec tamen omnibus omnia, sed prout vult singulis dispertire; quæ dona donantis nonnunquam vocabulo nominantur, et in Scriptura sacra septem spiritus appellantur. Unde in Apocalypsi: « Hæc dicit qui habet septem spiritus Dei (*Apoc. iii*); » et infra: « Septem, inquit, lampades ardentos ante thronum qui sunt septem spiritus Dei (*Apoc. iv*). » Et iterum: « Vidi, ait, Agnum stantem **689** tanquam occisum habentem cornua septem, et oculos septem qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram (*Apoc. v*). »

Septem oculos vel septem spiritus Joannes septem dona principalia nominavit, quibus Deus Pater agnum innocuum, id est Christum hominem oculavit, qui ad tollenda mundi peccata missus, universo gratiarum lumine radiavit, dum in eo juxta Paulum totius divinitatis plenitudo corporaliter habitavit (*Colos. ii*). De quo et Zacharias ait: « Super lapidem unum septem oculi (*Zach. iii*). » Et infra: « Septem isti oculi qui discurrunt in universa terra (*Zach. iv*). » Lapis iste Christus est, qui juxta psalmum « factus in caput anguli (*Psal. cxvii*) » duos parietes copulavit, quem Daniel abscissum de monte sine manibus prædicavit (*Dan. ii*), qui velut oculorum septimo lumine radiavit, dum septiformi gratiarum spiritu cunctis plenius et perfectius abundavit. Cujus septem oculos in omnem terram mitti vel discurrere Scriptura protestatur, quia ubique terrarum septiformis ad operandum spiritus destinatur, qui ubi vult, et quantum vult spirans, illas Apocalypsis ecclesias creditur operari, quæ simili mysterio inveniuntur septenario numero commendari. Etsi enim Ecclesia Scripturæ testimonio una esse veraciter prædicatur, quæ uni Domino, una fide, uno baptisate consecratur, in cujus typo unam columbam, unam formosam in Cantico canticorum Salomon commendavit (*Cant. ii*), et Paulus apostolus uni viro castam virginem desponsavit (*II Cor. xi*), tamen quia ubique locorum diffusa septiformis dono Spiritus insignitur, septenario et ipsa numero commendari similiter invenitur. Unde et Joannes septem ecclesiis quæ sunt in Asia scribere se testatur, per quas ecclesiarum universitas designatur, quæ ab ortu ad occasum, ab aquilone ad austrum, loco et merito dispertitæ, tamen ejusdem fidei tenaci glutino sunt unitæ. Denique Deus factis

A operibus sex dierum legitur die septimo quiescere, non quod in faciendo illa credendus sit quidquam laboris vel tædii pertulisse, sed ostendit quia faciens ea quæ subjecta sunt naturaliter vanitati, ipse tamen in se ipso est quietæ semper deditus veritati. Ipse quippe dies est de quo Psalmista: « Dies, inquit, diei eructat verbum (*Psal. xviii*); » et evangelista: « Si quis, ait, ambulaverit in die, non offendit (*Joan. xi*). » Qui dies non incongrue septimus appellatur, pro eo quod septiformi radio luminis declaratur; vel quia sicut septimus in ordine creationis ultimus est dierum, sic ille recte creditur non solum prius sed et novissimus omnium esse rerum. Dicens itaque Scriptura quia Deus die septimo requiescit (*Gen. ii*), nimirum in se ipso quietum, illum esse et pacillum innotescit, qui æternus oriens nunquam in vesperam tenebrescit, sed occasum nesciens universo honorum lumine relucescit. Multa quidem et alia potest lector diligens invenire, quæ videntur sacramento hujus numeri convenire, quæ ad meam notitiam non omnia sentio pervenire, et, quæ forte veniunt, non est hujus loci vel temporis expedire. Septenarius autem iste cum senario copulatur, illum, qui ante dictus est, explere numerum comprobatur, cui divina prudentia illos antiquos judices assignavit, quos ad regendum filios Israel post mortem Josue designavit. Quo numero tam illos quam posteros voluit edocere quantus in eo perfectionis titulus debeat elucere, qui cæteris invenitur dignitatis excellentia præsidere, et morum formam, exemplum vitæ juberet subditis exhibere. Quæ enim minoribus generaliter est injuncta perfectio sanctitatis, etsi forte proficiens non tamen sufficiens est prælatis, sed cum illis quedam velut simpla digne salutifera videatur, istis dupla, vel magis, amplior necessaria judicatur.

CAPUT CXVII.

Quod autem sub quatuor tantum iudicibus perhibetur terra quiescere, attentius intuenti videtur inuenere quoniam ad conferendum hujus quietis beneficium ille tantum iudex idoneum se ostendit, qui quadrata fretus justitia mores solidos apprehendit, qui cum vivos lapides adducere debeat ad structuram, ipse studio diligenti suam præfert in ædificio quadraturam. Denique et de quatuor elementis mundus fieri prædicatur, inferior quorum terra quatuor paradisi fluminibus irrigatur, et in domo Job sulta quatuor angulis ejus soboles convivatur, quæ nec potest opprimi nisi primum eadem quaternitas quatitur, et arca Testamenti, et mensa propositionis distinctæ quatuor angulis memorantur, quæ insertis vectibus quatuor annulis portabantur, et quatuor evangelii fides ecclesiastica roboratur, et quatuor sunt virtutes quibus vitæ perfectio consummatur. Qua perfectione cum munda conscientia secretius hilararescit, velut terra vel civitas a tumultu libera conquiescit, sicut Joas imperante figuraliter demonstratur, cum exultante populo quiescere civitas memoratur. « Letatus est, inquit omnis po-

pulus terræ et civitas conquievit (*II Par. xxiii*). » A Regnante Justo rege multitudo subdita gratulatur, gratulante populo non turbari, sed quiescere civitas demonstratur, quia sicut tristitia luctum parit, planctum, fremitum et clamorem, sic pax silentium, quies populum excipit lætiorem. Clamorem quippe quem cogit tristitia superveniens excitari, facit suavior adventus lætitiæ mitigari, et quas ira, quas tristis **690** miseria voces format querulas et producit, serenat consolatio, procul pellit gratia quæ silentium introducit. De clamore Jeremias : « Ulula, inquit, Hesebon, clamate filix Rabath, accingite vos ciliiciis, clangite et circuite per sepes (*Jer. xlix*). »

Et paulo infra : « A voce, inquit, ruinæ eorum commota est terra, clamor auditus est vocis ejus (*ibid.*). » Et Amos propheta : « In omnibus, inquit, plateis planctus et in cunctis quæ foris sunt dicetur vae! vae! et vocabunt agricolam ad luctum et ad planctum eos qui sciunt plangere (*Amos v*). » Et iterum Jeremias : « Vox in excelso audita est lamentationis et fletus et luctus Rachelis plorantis filios suos (*Jer. xxxi*). » Hæ sunt voces, iste clamor quo fremit et ejulat tristis miseria, cum incumbit et sævit durius potens molestia, cum se dolet tanto gravamine mens urgeri, ut ejus nimietas non possit silentio cohiberi. Nam cum in quosque miseros ira superior exardescit, cum elongat defensio, cum oppressio molestius ingravescit, quaecunque æstimant sibi remedium invenire, si quod intus senserint genebundis clamoribus liceat effutire. Clamant ergo miseri cum adversis casibus deprimuntur, ululant civitates cum duro belli discrimine feriuntur, planctu plateæ roboant stratæ cadaveribus occisorum, vae! vae! dicunt agricolæ damno læsi fructuum perditorum. Expanso Rachel sinu vocem tollens in aera lamentatur, et in morte filiorum non aliud præsens solatium sibi necessarium arbitratur, sperans majus et melius opportuno se tempore percepturam, si tamen in præsentî patienter tulerit hanc jacturam. Eis autem quos interna constat tristitia sic urgeri, et a vocibus ruinæ eorum terram, ut præmissum est, commoveri, superveniens consilio efficaciter invenitur mederi, cum summus consolator disponit postulanti bus misereri. Ille fideles suos quos ab initio ad salutem voluit ordinare, nonnunquam dure sinit adversis casibus laborare, ut cœlum voce pulsant, terram planctu moveant lacrymoso, et implorent auxilium, silentium impetrent clamore fructuoso. Cujusmodi silentium Dei statim gratia non impertit, et tamen suam faciem ab illis tristibus non avertit, sed differt, dissimulat, et aliquandiu illorum vocibus aurem claudit, qui tamen ad salutem miseratur, miseros et exaudit. Differt autem, ut vel diutius puniens purget perfectius peccatores, vel ut dilatione ad petendum et instandum faciat acriores, et cum tandem collatum fuerit, gratius habeatur, diuque expectatum et vix tandem impetratum dulcius teneatur. Eis vero quibus hujus silentii dat

perfectum, nec quisquam illud ad unguem conceditur obtinere, dum in corpore mortis hujus cogitur permanere. Nam, ut cætera taceam, hoc ipsum quod in corpore conversatur, in quo familiari discordia caro spiritui, et carni spiritus adversatur, a qua dissolvi et cum Christo esse (quod est optimum) concupiscit, et quia nondum prævalet, gravatus idem spiritus ingemiscit; hoc ipsum, inquam, turbat quietem, feriari prorsus a tristibus non permittit, et intra cordis recessus, optatum silentium perfecte non admittit. Quod bene Joannes in Apocalypsi ostendens : « Factum est, inquit, silentium in cœlo quasi media hora (*Apoc. viii*). » Cœlum præsens ecclesia vel justa quævis anima non incongrue nominatur, quæ voto et proposito in cœlestibus conversatur, in qua Dei gratia lætum quoddam silentium operatur, dum illa et odit malitiam, et justitiam diligit, et spe firma cœlestem gloriam amplectatur.

Sed quia per fidem adhuc ambulat, nondum per speciem, et quod ex parte est, imperfectum est, non integra, sed bona, quasi media silere perhibetur, dum in loco tristitiæ plenum habere gaudium prohibetur. Cum igitur evacuatum fuerit quod ex parte est, et venerit quod perfectum est, tunc et tristitia plenus emarcebit, imo nullum prorsus locum in cœlo vel in cœlestibus obtinebit, et cum non sit unde possit vel debeat quis dolere, gaudebit et silebit silentio diligens adgaudere. Quod si in præsentiarum divina gratia conferre cupiam non videtur, fidelibus tamen suis dignatione benevola pollicetur, et quisquis vera tantæ beatitudinis spe teneatur, et si nondum consummati, jam tamen inchoati experts silentii non habetur.

Magna enim in parte justi cujuslibet tristitia mitigatur, cum legit et diligit quod Scriptura veridica protestatur, quod prophetiæ, quod evangelia concordî spiritu pollicentur, quia scilicet fletus et gemitus electorum in gaudium et silentium convertentur. Isaias : « Auferet, inquit, Dominus lacrymam ab omni facie (*Isa. xxv*). »

Et Joannes in Apocalypsi : « Absterget, inquit, Dominus omnem lacrymam ab oculis sanctorum (*Apoc. vii et xxi*). » Quia sancti præsentis vitæ molestias inviti patiuntur, et ab eo quod appetunt, regno gloriæ differuntur, dolent quidem et eorum facies lacrymis perfunduntur, et clamore lugubri turbare silentium compelluntur.

Cum vero juxta Isaiam a facie malitiæ colliguntur, manu grata colligentis lacrymæ ab eorum oculis absterguntur, et pax superveniens facit ut plenius hilarescant, dicente Spiritu, ut a suis laboribus amodo requiescant. Cum enim dixisset Isaias : « A facie malitiæ collectus est justus, » adjunxit : « Veniat pax, requiescat in cubili suo (*Isa. lvi*). » Et Joannes : « Amodo, inquit, **691** jam dicit Spiritus ut requiescant a laboribus suis (*Apoc. xiv*). » Cum justus colligitur, pax veniens in suo cubiculo requiescere memoratur, quia in corde justî, quietis gratiam operatur, arcum et gladium et quidquid dura obstruit, longius fa-

ciens resilire, et pulso procul stropitu, collectum A fiducialiter obdormire. Quod per Osee insinuans Dominus : « Arcum, inquit, et gladium et bellum conteram de terra, et dormire eos faciam fiducialiter (Osee 11). » Beata terra, quam justus cum laudem possidere abundantiore gratia concedetur, omnia adversa et tristis impugnatione conteretur; et illius habitator supra morem pristinum tanta gloria perfruetur, ut illa novo quodam genere terra viventium

(126) Hic codex manuscriptus laceratus erat, quapropter nonnulla adhuc desiderantur, quæ libenter addidissimus, si aliunde recuperare potuissemus.

appellatur. De qua et Evangelium : « Beati, ait, nites, quoniam ipsi possidebunt terram (Matth. 7). » Terra quæ mortis vel morientium anima dicebatur, pro eo quod in ea vel ex ea mors jure tanquam hereditario dominatur, cum resurrectionis et incorruptionis gloriam obtinebit, incorruptam eam et sibi a Patre luminum promissam, immortalitate donatus homo, secure possidebit (126).

VITA BEATI AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI.

PROLOGUS.

Inspirante et adjuvante sancti Spiritus gratia, qui ubi vult, et quantum vult spirans potest impossibilia, de vita et actibus beati Augustini Hipponensium episcopi ausus sum scribere, quod tamen vos qui lecturi estis, non meæ presumptioni, sed fraternæ dilectioni velitis ascribere. Quia enim fratres cum quibus conversabar devotione accensi, actus ejus et mores memoria volebant claudere, et libellum, qui de vita ejusdem scriptus est, propter prolixitatem sui aliquantulum legere gravabantur, qui tamen libellus nonnulla digna relatu prætermittere videtur, petierunt ut de eodem beato confessore aliquid compendiosius conarer scribere, quo et diligentibus plenius veritas innotesceret, et fastidium legentibus prolixitas non inferret, cui operi me imparem esse considerans, proposui, fateor, latitare in porte silentii, ne aggredienti, et non prævalenti colaphum mihi inculceret illud Evangelii : « Hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare (Luc. xiv). » Sed recolens quia et fraterna charitas gratiam impetrare, et divina largitas poterat ministrare, tandem acquievi obedire petentibus, ne omnino tacendo putarer philosophus. Scire igitur vos volo qui lecturi estis, si qui tamen lecturi estis, quia in hoc opusculo nihil falso excogitatum, nihil invenietis adulatione fucatum, quia idem sanctus perfecte amicus veritatis honorari non ambit laudibus falsitatis. Ea ergo quæ vel ipse de se ipso humiliter dixit, vel alius de ipso veraciter scripsit, præsentis opusculo inserui, prout ipso juvante, et gratiam impetrante legendo colligere potui. Quæ enim hic de eo dicta sunt, alibi, et si non eisdem verbis, eodem tamen sensu scripta sunt. et ibi forte melius, sed brevius hic, ut qui illic non vacat legendo colligere, hic si placet possit collecta legere. Hic terminum accipiat Prologus, dehiuc actuum sequatur Catalogus.

B

CAPUT PRIMUM.

Augustinus Thagastensi natus in oppido, honesta prosapia de curialium numero, patrem habuit cui Patricio nomen fuit, mater autem dicta est Monica, quorum ille exstitit ethnicus, ista vero Catholica. Qui divino (nescientes) ducti consilio, hunc instruendum litterali dederunt studio. Quem præscia futuri divina clementia, tanta intelligendi, disserendi, donavit gratia, ut agilitate discendi non solum cœvorum, verum etiam grandævorum prævolaret studia. Parvo igitur in tempore in eo quo natus est oppido, et in Madauris civitate scilicet vicina, quo a parentibus missus fuit, doctus est grammatica, unde reversus, cum sextum decimum ætatis suæ ageret annum, disposuit longius proficisci docere rhetoricam. Parentes enim ejus tanto profectui congaudentes, quæ illi erant necessaria cum magna parabant diligentia : mirantibus 692 multis eorum vicinis cum attenderent quantum illi filio impenderent curam, non considerantes quid expenderet, dum pro voto proficeret. Verumtamen tunc temporis quibusdam irruentibus causis cum parentibus aliquantulum demoratus, et a schola interim seriatum, cum ageret annos serventis adolescentiæ, per devexa vagabundus ruebat lasciviæ; patre quidem recens catechumeno non multum curante, matre vero prout poterat, revocante. Ducens enim hæc in partem filium obsecrando, increpando, dedit consilium, ne impulsu ætatis lubricæ præcipitium fornicandi incurrat vel adulterium. At ille, ut in tali pierunque sit ætate, hujusmodi monita anicularia reputans et computans pro nihilo, cœvos et consimiles malebat audire quam matri obedire. Unde Scriptura divina : « Cogitatio, inquit, humani cordis in malum prona est ab adolescentia sua (Gen. viii). » Et poeta sæcularis :

*Imberbis, ait, juvenis tandem custode remoto
Cereus in vitium flecti.*